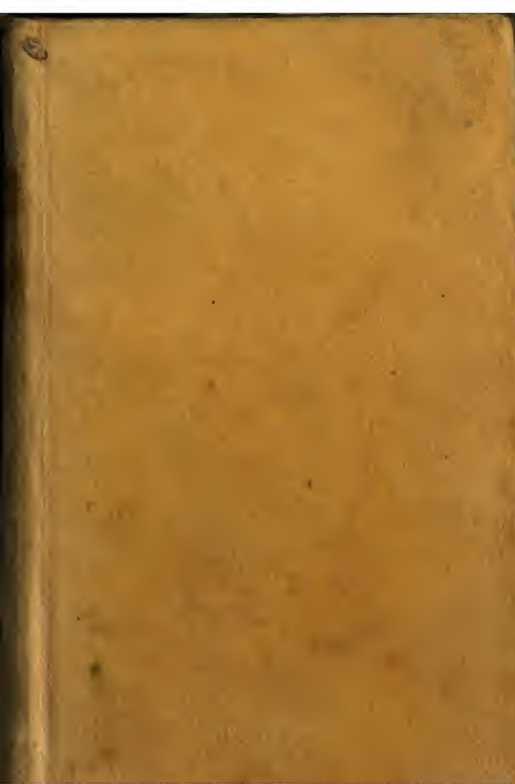
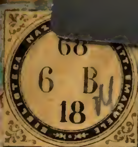

68
6 B
18

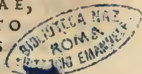
M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM PARS I.

CORRIGENTE PAVLO MANVTIO, ALDI FILIO.

VENETIIS, M. D. XLVI.

REVERENDISSIMO, ET ILLVSTRISSIMO S. R. E. PRESBYTERO, CARDINALI RAVENNAE, BENEDICTO ACCOLTO PAVLVS MANVTIVS ALDI F. S. D.

MAXIME *esset optandum* Accolte *clarissime, ut, quæ olim à doctissimis uiris magno labore, magnisq; uigilijs sunt elucubrata, ea nostrã ad ætatem omnia peruenire potuissent. artiũ plurimarum scientia, quarum adiumento ad uitam recte instituendam indigemus, non desideraretur. uerum ita casu nescio quo accidit, ut ex ijs scriptis, quæ ueteres illi, homines sapientissimi, reliquerunt, non solum multa prorsus interierint, sed etiam, quæ in hunc diem seruata sunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut sæpissime uix, aut ne uix quidem intelligi possint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte sustulit. cuius industria multos excitauit, ut eandem rem aggressi, iacentem literarum laudem pro suis quisque uiribus subleuaret. quod si alij fecerunt tantum æmulatione gloriæ permoti, certe, cur ego id faciam, hoc plus habeo causæ, quòd cum pater studiosis id, quod in hoc genere promiserat, morte præuentus præstare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quasi ad filios soleat non paternæ solum rei, sed uoluntatis etiam hæreditas peruenire. hæc me res, ut debet, multum mouet, sed auctoritas tua plurimum: quam ego tanti soleo fa=*

cere, ut quamcunque tu probas rationem, ea demum & utilis mihi, & honesta uideatur esse. tu igitur cum nos ad hoc posteritatis adiuuandæ studium et uehementer, & sæpe sis cohortatus, effecisti, ut in eam rem tanto alacrius incumbamus, quanto pluris apud me tua, quàm reliquorum omnium, consilia sunt. quòd si labore, studio, diligentia profici in hoc genere quidquam potest, ut certe potest: magnopere spero fore, ut neque officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in adiuuando pœniteat. cuius rei quasi specimem erit hæc prima Ciceronis orationum pars, quam ex ueterum exemplarium collatione diligenter emendatam, in manus hominũ sub tuo nomine emittimus. nam cum usu, & consuetudine ita comparatum sit, ut, quibus rebus principes uiri delectentur, in ijs rebus multi suum studium probare uelint, ex quo fit, ut ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari uideamus: commode me facturum existimaui, si quid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te præferre uoluptatibus intellexissem: soles enim quotidie ferè à grauissimarum artium tractatione, in hæc studia, quæ sibi ab humanitate nomen asciuerunt, quasi in hortum amœnissimum diuertere: ubi te modo oratorum & poetarum flores, modo dulcium amicorum colloquium mirifice delectant: ut præter id temporis, quod ualetudini dare soles, quod sanè pusillum est, hora nulla sit, quam non in literis, & cum uirtute traducas. quam tuæ uitæ rationem qui ignorant, mirantur scilicet, unde illa tibi in aduersis rebus fortitudo tanta, unde animi robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipsa, quæ in

rebus humanis Fortuna dominatur, ullo pacto poterit infringere, contra cuius uim duplici te præsidio muni ueris, artium maximarum cognitione, & mentis optimæ conscientia. hæc est aliarum uirtutum, quæ in te sunt multæ, quasi princeps & regina quædam; ut in alijs neminem tibi anteponere, in hac ne conferre quidem possim. nam de prudentia, de pietate, de iustitia, ne uidear assentari, nihil dicam: ne de liberalitate quidem; quæ tamen ita nota est, ut nō, qui eā laudet, assentator, sed, qui non laudet, maleuolus existimetur. cum enim hæc dādi beneficij ratio eiusmodi sit, ut nulla certior ad laudē, nulla item magis lubrica uideatur uia; propterea quòd in beneficijs collocandis plerique fortunam hominum spectare solent, ut eandem gratiam, aut etiam cum fœnore recipiant: non est, quòd in hoc te labi quisquam arbitretur, cum & rarissime contingat, cuiusquam opera ut egere uidearis, & tu tamen quamplurimis ob eximiā naturæ tuæ liberalitatem, atque amplitudinem benigne facere & soleas, & possis. & cum de omnibus ad bene merendum natura es maxime propensus, tum uero ipsa te ratio atque doctrina ita conformauit, ut ad eos honestandos, qui se ijs artibus, in quibus ipse excellis, dedidere, tuum soleas studium libentissime conferre. quæ quidem humanitas & beneficentia tua non sanè uideo qui possit in ullo maior esse, quàm in me tuendo fuit. quæ est enim à te res, quæ ad meum commodum attineret, prætermissa? quis diligentius est adhortatus, ut hanc restituendæ antiquitatis laudem, qua pater meus olim excelluit, penè afflictā excitarem? quis eam ipsam ad rem perficiendā plura

contulit? cum etiam magnis principibus, tui ſimilli-mis, ita me commendaris, ut iudicij tui teſtimonio permoti, non minimis ad ſe præmijs euocarint. quæ cum recordor, etſi me ipſum probe noui, tamen interdum mihi aſſentor, & mihi aliquid uideor eſſe, quòd à te ſim ornatus. hæc me inanis ambitio ita delectat, ut illum dolorem, quem ex difficultate capio remunerandi, ſi non tollat, minuat quidem certe. quanquam tu is es, qui te ſatis ſuperq; remuneratum exiſtimas, ſi modo id, quod dediſti, ab eo, qui accepit, intelligis memoria teneri. quo in officio præſtando noli credere quenquam eſſe qui me uincat. & huius quidem rei confido fore ut aliquãdo eiuſmodi à me ſigna dentur, quæ nullum cuiquam de mea in te uoluntate dubitandi locum relinquant. nunc earum rerum, quas ipſi quidem hoc tempore poſſumus, maxima, primum, ut dixi, Ciceronis *orationum uolumen in tuo nomine apparebit. omnino neque amplitudine tua, neque ijs officijs, quæ in me contuliſti, digna res uidetur, ſed, ut ſpero, muneris noſtri tenuitatem humanitatis tuæ magnitudo ſubleuabit.* Vale.

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM, QVAE PRIMO VOLVMINE CONTINENTVR,

INDEX.

M. TVLLII CICERONIS PRO P. QVINTIO, ORATIO I.

Q VAE RES in ciuitate duæ plurimũ possunt, eæ cõtra nos ambæ faciũt in hoc tempore, summa gratia, & eloquentia. quarũ alteram C. Aquili uereor, alterã metuo. eloquentia Q. Hortensij ne me dicendo impediat, non nihil cõmoueor. gratia Sex. Neuij ne P. Quintio noceat, id uero nõ mediocriter pertimesco. neque hoc tãtopere querendũ uideretur, hæc summa in illis esse, si in nobis essent saltẽ mediocria. uerũ ita se res habet, ut ego, qui neque usu satis, & ingenio parũ possum, cũ patrono disertissimo comparer; P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorũ copiæ sunt, cũ aduersario gratiosissimo cõtẽdat. illud quoque nobis accedit incõmodum, quòd M. Iunius, qui hãc causam Aquili aliquoties apud te egit, homo et in alijs causis exercitatus, & in hac multũ & sæpe uersatus, hoc tẽpore abest, noua legatione impeditus: et ad me uentũ est, qui ut summa haberem cætera, tẽporis quidem certe uix satis habui, ut rem tantam, tot controuersijs implicatam, possem cognoscere. ita, quod mihi cõsueuit in cæteris causis esse adiumẽto, id quoque in hac causa deficit: nam quo minus ingenio possum, subsidio mihi diligentiã cõparaui: quæ quanta sit, nisi tempus, et spatium datum sit, intelligi non potest. Quæ quo plura sunt C. Aquili, eo te, & hos, qui tibi in consilio adsunt, meliori mente nostra uerba audire oportebit, ut multis

incommodis ueritas debilitata, tandem æquitate talium uirorum recreetur. quòd si tu iudex nullo præsidio fuisse uidebere cõtra uim, & gratiam solitudini, atque inopiæ; si apud hoc consilium ex opibus, nõ ex ueritate causa pendetur: profecto nihil est iam sanctum, atque sincerum in ciuitate; nihil, quod humilitatem cuiusquã grauitas & uirtus iudicis consoletur. certe aut apud te, et eos, qui tibi adsunt, ueritas ualebit: aut ex hoc loco repulsa ui, & gratia, locum, ubi consistat, reperire non poterit. non eo dico C. Aquili, quo mihi ueniat in dubium tua fides, et constantia: aut quo non in ijs, quos tibi aduocasti, uiris electissimis ciuitati spem summam habere P. Quintius debeat. quid ergo est? primum magnitudo periculi summo timore hominem afficit, quòd uno iudicio de fortunis omnibus decernit. idq; dum cogitat, non minus sæpe ei uenit in mentẽ potestatis, quàm æquitatis tuæ: propterea quòd omnes, quorũ in alterius manu uita posita est, sæpius illud cogitant, quid possit is, cuius in ditione ac potestate sunt, quàm quid debeat facere. deinde habet aduersarium P. Quintius uerbo Sex. Neuiũ, re uera huiusce ætatis homines disertissimos, fortissimos, ornatissimos nostræ ciuitatis, qui cõmuni studio summis opibus Sex. Neuium defendũt; si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quẽ uelit, iniquo iudicio opprimere possit: nã quid hoc iniquius, aut indignius C. Aquili dici, aut cõmemorari potest, quàm me, qui caput alterius, famam, fortunasq; defendam, priore loco causam dicere? cum præsertim Q. Hortensius, qui hoc iudicio partes accusatoris obtinet, cõtra me sit dicturus, cui summam copiam facultatemq; dicendi

natura largita est. ita fit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debeã, tum id facere cogar, cũ etiam telum aduersarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cum & uitandi illorum impetus potestas adempta nobis erit, &, si qua in re, id quod parati sunt facere, falsum crimẽ, quasi uenenatũ aliquod telũ, iecerint, medicinæ faciendæ locus non erit. id accidit Prætoris iniquitate, & iniuria: primum, quòd contra omnium cõsuetudinẽ iudiciũ prius de probro, quàm de re maluit fieri: deinde, quòd ita cõstituit id ipsum iudicium, ut reus, ante quàm uerbũ accusatoris audisset, causam dicere cogeretur. quod eorũ gratia, & potentia factum est, qui, quasi sua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Neuij studio & cupiditati morem gerunt, et in eiusmodi rebus opes suas experiũtur, in quibus quo plus propter uirtutẽ nobilitatemq; possunt, eo minus, quantũ possint, debent ostendere. cũ tot tantisq; difficultatibus affectus atque afflictus, in tuam C. Aquili fidem, ueritatem, misericordiam P. Quintius confugerit; cũ adhuc ei propter uim aduersariorum non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus æquus reperiri potuerit; cum ei summam per iniuriam omnia inimica, atq; infesta fuerint: te C. Aquili, uosq;, qui in cõsilio adestis, orat, atque obsecrat, ut multis iniurijs iactatã atque agitatã æquitatem, in hoc tandem loco consistere, et confirmari patiamini. id quo facilius facere possitis, dabo operam, ut, à principio res quemadmodum gesta & cõtracta sit, cognoscatis. C. Quintius fuit P. Quintij huius frater, sanè cæterarum rerum paterfamilias & prudens, & attentus, una in re paulo minus consideratus,

qui societatem cum Sex. Neuio fecerit, uiro bono, uerun tamen nó ita instituto, ut iura societatis, & officia certi patrisfamilias nosse posset: nó quo ei deesset ingenium: (ná neque parũ facetus scurra Sex. Neuius, neque inhumanus præco est unquá existimatus) quid ergo est? cum ei natura nihil melius, quàm uocem, dedisset, pater nihil præter libertatem reliquisset: uocé in quæstum contulit, libertate usus est, quo impunius dicax esset. quare, quòd sociũ tibi eũ uelles adiungere, nihil erat, nisi ut in tua pecunia condisceret, qui pecuniæ fructus esset. tamé inductus consuetudine, ac familiaritate Quintius fecit, ut dixi, societatem earum rerum, quæ in Gallia comparabátur. erat ei pecuaria res ampla, & rustica sanè bene culta, & fructuosa. tollitur ab atrijs Licinijs, atque à præconum consessu in Galliam Neuius, & trans alpes usque tráffertur. fit magna mutatio loci, nó ingenij: ná qui ab adolescentulo quæstum sibi instituisset sine impédio; posteaquam nescio quid impendit, & in commune contulit, mediocri quæstu contentus esse nó poterat: nec mirũ, si is, qui uocé uenalé habuerat, ea, quæ uoce quæsiuerat, magno sibi quæstui fore putabat. itaque hercule haud mediocriter de cómuni, quidquid poterat, ad se in priuatam domum seuocabat. qua in re ita diligens erat, quasi ij, qui magna fide societaté gererent, arbitriũ pro socio códemnari solerent. uerũ his de rebus non necesse habeo dicere ea, quæ me P. Quintius cupit commemorare. tametsi causa póstulat, tamen, quia postulat, nó flagitat, præteribo. cum annos iam complúres societas esset, & cum sæpe suspectus Quintio Neuius fuisset, neq; ita commode posset rationem reddere earũ rerum, quas

libidine, non ratione gesserat: moritur in Gallia Quintius, cum adesset Neuius, & moritur repentino. hæredem testamento reliquit hunc P. Quintiũ, ut ad quem summus mœror morte sua ueniebat, ad eundem summus honos quoque perueniret. quo mortuo, nec ita multo post, in Galliam proficiscitur Quintius: ibi cum isto Neuio familiariter uiuit: annum ferè unà sunt, cum et de societate inter se multa communicarent, & de tota illa ratione atque re Gallicana: neque interea uerbũ ullum interposuit Neuius, aut societatem sibi quippiam debere, aut priuatim Quintium debuisse. cum æris alieni aliquantulum esset relictum, quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret; auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone se facturum esse proscribit earum rerum, quæ ipsius erant priuatæ. ibi tum uir optimus Sex. Neuius hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur: eum non ita commode posse eo tempore, quæ proscripsisset, uendere: Romæ sibi nummorum facultatem esse, quam, si saperet, communem existimaret pro fraterna illa necessitudine, & pro ipsius affinitate: nam P. Quintij consobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius, credidit Quintius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoque imitaturũ. auctionem uelle facere desistit: Romam proficiscitur: decedit ex Gallia Romam simul Neuius. cum pecuniam C. Quintius P. Scapulæ debuisset; per te C. Aquili decidit P. Quintius, quod liberis eius dissolueret. hoc eo per te agebatur, quòd propter ærariam rationem non satis erat in tabulis inspexisse quan-

tum deberetur, nisi à Quæstoribus quæsisset quantum sol ueretur, decidis, statuisq; tu propter necessitudinem, quæ tibi cum Scapulis est, quid ijs ad denarium solueretur. hæc omnia Quintius agebat auctore, et consuasore Neuio: nec mirum, si eius utebatur cõsilio, cuius auxilium sibi paratum putabat: non modo enim pollicitus erat in Gallia, sed Romæ quotidie, simul atque sibi hic annuisset, numeraturũ se dicebat. Quintius porrò istũ posse facere uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia causa, cur mentiretur, non erat, nõ putabat. quasi domi nummos haberet, ita constituit Scapulis se daturũ: Neuium certiorem facit: rogat, ut curet, quod dixisset. tum iste uir optimus (uereor, ne se derideri putet, quòd iterum iam dico optimus) qui hunc in summas angustias adductum putaret; ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis astringeret, assem sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibusq; societatis omnibus decidisset, et scisset sibi cum Quintio controuersiæ nihil futurum. posterius, inquit, ista uidebimus, Quintius: nunc hoc uelim cures, si tibi uidetur, quod dixisti. negat se alia ratione facturum: quod promisisset, non plus sua referre, quã si, cum auctionem uenderet, domini iussu quippiam promisisset. destitutione illa perculsus Quintius, à Scapulis paucos dies aufert, in Galliam mittit, ut ea, quæ proscripserat, uenirent. deteriore tempore absens auctionatur: Scapulis difficiliore conditione dissoluit. tunc appellat ultro Neuium, ut, quoniã suspicaretur aliqua de re fore controuersiam, uideret, ut quamprimum, et quam minima cũ molestia tota res transigeretur. dat iste amicum M. Trebellium: nos cõmunem necessariũ, qui istius

domi erat educatus, et quo utebatur iste plurimum, propinquum nostrum Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea quòd hic mediocrẽ iacturã facere cupiebat, iste mediocri præda cõtentus nõ erat. itaq; ex eo tempore res esse in uadimonium cœpit. cum uadimonia sæpe dilata essent, et cum aliquantũ temporis in ea re esset consumptũ, neque quidquam perfectũ esset: uenit ad uadimonium Neuius. obsecro C. Aquili, uosq́; qui adestis in consilio, ut diligenter attendatis, ut singulare genus fraudis, et nouam rationem insidiarum cognoscere possitis. ait se auctionatum esse in Gallia: quod sibi uideretur, se uendidisse: curasse, ne quid sibi societas deberet: se iã neque uadari amplius, neque uadimoniũ promittere: si quid agere secum uelit Quintius, non recusare. hic, cum rem Gallicanam cuperet reuisere, hominem in præsentia nõ uadatur. ita sine uadimonio disceditur. deinde Romæ dies XXX ferè Quintius commoratur: cum cæteris, quæ habebat, uadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficisci posset. proficiscitur: Roma egreditur ante diẽ IIII. Cal. Februarij Scipione et Norbano Coss. quæso, ut eum diem memoriæ mandetis. L. Albius Sex. filius Quirina, uir bonus, & cumprimis honestus, unà profectus est. cum uenissent ad Vada Volaterrana quæ nominantur, uident perfamiliarem Neuij, qui ex Gallia pueros uenales isti adducebat, L. Publicium. qui ut Romam uenit, narrat Neuio, quo in loco uiderit Quintium. quod nisi ex Publicio narratum Neuio esset, non tam cito res in contentionem uenisset. tum Neuius ipse pueros circum amicos dimittit: ipse suos necessarios ab atrijs Licinijs, & à

faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sestiam sibi adsint hora secunda postridie. ueniũt frequentes: testificantur isti P. Quintium non stetisse, et se stetisse. tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. disceditur. postulat à Burrieno Prætore Neuius, ut ex edicto bona possidere liceat. iussit bona proscribi eius, quicum familiaritas fuerat, societas erat, affinitas liberis istius uiuis diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum esse officiũ tam sanctum, atque solenne, quod non auaritia cõminuere, atque uiolare soleat. etenim si ueritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur: necesse est, iste, qui amicum, socium, affinem fama ac fortunis spoliare conatus est, uanum se, et perfidiosum, et impium esse fateatur. libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij, familiaris et propinquus Sex. Neuij, deijcit: seruulum unum, quem iste prehenderat, abducit: denunciat, sese procuratorem esse, istum æquũ esse famæ fortunisq; P. Quintij consulere, & aduentũ eius expectare. quod si facere nolit, atque inhibuerit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere: sese nihil precari, et, si quid agere uelit, iudicio defendere. hæc dũ Romæ geruntur, Quintius interea contra ius et consuetudinem edicto Prætoris de saltu agroq; communi à seruis communibus ui detruditur. existima C. Aquili id, modo, & ratione omnia Romæ Neuiũ fecisse, si hoc, quod per literas istius in Gallia gestũ est, recte, atque ordine factũ uidetur. expulsus atque eiectus è prædio Quintius, accepta insigni iniuria, confugit ad C. Flaccũ imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, ut ipsius dignitas poscit, honoris gratia nomino. is eam

rem

rem quàm uehementer uindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoscere. Alphenus interea Romæ cum isto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo sanè suo, propterea quòd iste caput petere non desinebat. iste postulat, ut procurator iudicatum solui satisdaret. negat Alphenus æquum esse procuratorem satisdare, quod reus satisdare non deberet, si ipse adesset. appellantur Tribuni: à quibus cum esset certum auxilium petitum, ita tamen disceditur, ut Idibus Sept. P. Quintiũ sisti Sex. Alphenus promitteret. uenit Romam Quintius, uadimonium sistit: iste, homo acerrimus, bonorum possessor, expulsor, ereptor, annum & sex menses nihil petit, quiescit, conditionibus hunc, quoad potest, producit: à Cn. Dolabella deniq; Prætore postulat, ut sibi Quintius iudicatum solui satisdet, ex formula, quòd ab eo petat, cuius ex edicto Prætoris Romani bona dies XXX possessa sint. non recusabat Quintius, quin ita satisdare iuberet, si bona possessa essent ex edicto. decernit: quàm æquum, nihil dico: unum hoc dico, nouum: & hoc ipsum tacuisse mallem, quoniã utrunque quiuis intelligere potuisset. iubet P. Quintium sponsionem cum Sex. Neuio facere, si bona sua ex edicto P. Burrieni Prætoris dies XXX possessa essent. recusabant, qui aderant tum Quintio: demonstrabant, de re iudiciũ fieri oportere, ut aut uterque inter se, aut neuter satisdaret: non necesse esse famam alterius in iudicium uenire. clamabat porrò ipse Quintius, sese idcirco nolle satisdare, ne uideretur iudicasse, bona sua ex edicto possessa esse: sponsionem porrò si istiusmodi faceret, se, id quod nunc euenit, de capite suo priore lo-

co causam esse dicturum. Dolabella (quemadmodũ solent homines nobiles: seu recte, seu perperã facere cœperunt, ita in utroque excellũt, ut nemo nostro loco natus assequi posset) iniuriã facere fortissime perseuerat; aut satisdare, aut sponsionem iubet facere, & interea recusantes nostros aduocatos acerrime submoueri. conturbatus sanè discedit Quintius: neq; mirũ, cui hæc optio tam misera tamq; iniqua daretur, ut aut ipse se capitis damnaret, si satisdedisset: aut causam capitis, si sponsioné fecisset, priore loco diceret. cũ in altera re causæ nihil èsset, quin secus iudicaret ipse de se, quod iudicium grauissimũ est; in altera spes esset ad talem tamen uirum iudicem ueniendi, unde eo plus opis auferret, quo minus attulisset gratiæ: sponsioné facere maluit, fecit, te iudicem C. Aquili sumpsit, ex sponso egit. in hoc summa iudicij, causáq; tota consistit. iudiciũ esse C. Aquili nõ de re pecuniaria, sed de fama fortunisq; P. Quintij uides. cum maiores ita constituerint, ut, qui pro capite diceret, is posteriore loco diceret: nos, inaudita criminatione accusatorũ, priore loco causam dicere intelligis: eos porrò, qui defendere consuerunt, uides accusare, & ea ingenia conuerti ad perniciẽ, quæ antea uersabantur in salute atq; auxilio ferendo. illud etiã restiterat, quod hesterno die fecerũt, ut te in ius adducerét, ut nobis tépus, quã diu diceremus, præstitueres: quam rem facile à Prætore impetrassent, nisi tu, quod esset tuũ ius, et officium, partesq; docuisses. neq; nobis adhuc præter te quisquam fuit, ubi nostrũ ius contra illos obtineremus: neq; illis unquã satis fuit illud obtinere, quod probari omnibus posset: ita sine iniuria potentiã leuem, atq; inopem esse arbitrãtur.

uerum quoniam tibi instat Hortensius, *ut eas in consilium; à me postulat, ne dicendo tempus absumam; queritur, priore patrono causam defendente, nunquam perorari potuisse: non patiar istam manere suspicionem, nos rem iudicari nolle: nec illud mihi arrogabo, me posse causam cõmodius demõstrare, quàm antea demõstrata sit: neq; tamen tã multa uerba faciam: propterea quòd & ab illo, qui ante dixit, informata iam causa est; et à me, qui neque excogitare, neque pronũciare multa possum, breuitas postulatur, quæ mihimet ipsi amicissima est. faciam, quod te sæpe animaduerti facere* Hortensi: *totam causæ meæ dictionem certas in partes diuidam. tu id semper facis, quia semper potes: ego in hac causa faciã, propterea quòd in hac uideor posse facere. quod tibi natura dat ut semper possis, id mihi causa dat ut hodie possim. certos mihi fines, terminosq; constituã, extra quos egredi non possim, si maxime uelim: ut & mihi sit propositum de quo dicã; et* Hortensius *habeat exposita, ad quæ respondeat; & tu* C. Aquili *iã ante animo prospicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus, te bona* P. Quintij Sexte Neui *possedisse ex edicto* Prætoris. *in eo sponsio facta est. ostendam, primũ causam non fuisse, cur à* Prætore *postulares, ut bona* P. Quintij *possideres: deinde, ex edicto te possidere non potuisse: postremo, nõ possedisse. quæso* C. Aquili, *uosq; qui estis in cõsilio, ut, quid pollicitus sim, diligẽter memoriæ mãdetis: etenim rẽ facilius totã accipietis, si hæc memineritis: et me facile uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cãcellos egredi conabor, quos mihi ipse circũdedi. nego fuisse causã, cur postularet: nego, ex edicto possidere potuisse:*

nego, possedisse. hæc tria cũ docuero, perorabo. non fuit causa, cur postulares. qui hoc intelligi potest? quia Sex. Neuio neq; ex societatis ratione, neq; priuatim quicq̃ debuit Quintius. quis huic rei testis est? idẽ, qui acerrimus aduersarius. in hac re te, te inquã testem Neui citabo. annũ, et eo diutius post mortem C. Quintij fuit in Gallia tecum simul Quintius. doce, te petisse ab eo istam nescio quam innumerabilem pecuniam. doce, aliquãdo mentionem fecisse, dixisse deberi: debuisse concedam. moritur C. Quintius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: hæres eius P. Quintius in Galliã ad te ipsum uenit, in agrum communem, eò deniq;, ubi non modo res erat, sed ratio quoque omnis, & omnes literæ. quis tam dissolutus in re familiari fuisset, quis tam negligens, quis tam tui Sexte dissimilis, qui, cum res ab eo, qui contraxisset, recessisset, & ad hæredem peruenisset, non hæredem, cum primum uidisset, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam ueniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur? ita ne est? quod uiri optimi faciunt, si qui suos propinquos ac necessarios caros & honestos esse atq; haberi uolunt, id Sex. Neuius non faceret? qui usq; eò feruet, ferturq; auaritia, ut de suis commodis nolit aliquã partem amittere, ne quam partem huic propinquo suo ullius ornamenti relinquat. & is pecuniam, si qua deberetur, nõ peteret, qui, quia, quod debitum nunquam est, id datum non est, non pecuniam modo, uerum etiam hominis propinqui sanguinem, uitamq; eripere conatur? huic tu molestus esse uidelicet noluisti, quẽ nunc respirare libere non sinis. quem nunc interficere nefarie cupis,

eum tum pudenter appellare nolebas. ita credo, homi=
nem propinquum,tui obseruantem,uirum bonum,pudé
tem,maiorem natu,nolebas, aut nó audebas appellare.
sæpe,ut fit,cum ipse te confirmasses,cum statuisses de pe
cunia mentionem facere, cũ paratus meditatusq; uenis
ses,homo timidus,uirginali uerecundia, subito ipse te re
tinebas,excidebat repête oratio; cum cuperes appellare,
non audebas,ne inuitus audiret.id erat profecto.creda
mus hoc,Sex.Neuiũ,cuius caput oppugnet,eius auribus
pepercisse.si debuisset Sexte,petisses statim:si nó statim,
paulo quidem post:si non paulo,at aliquando, sex qui=
dem illis mensibus profecto, anno uertente sine contro=
uersia.anno et sex mensibus uero, cum tibi quotidie po
testas hominis fuisset admonédi, uerbum nullum facis:
biennio iam confecto ferè, appellas. quis tam perditus
ac profusus nepos,non adesa iã,sed abundanti pecunia
sic dissolutus fuisset,ut fuit Sex.Neuius? cũ hominẽ no
mino, satis mihi uideor dicere.debuit tibi C.Quintius:
nunquam petisti.mortuus est ille, res ad hæredẽ uenit:
cum eum quotidie uideres,post bienniũ deniq; appellas.
dubitabitur,utrũ sit probabilius,Sex.Neuium statim,si
quid deberetur,petiturũ fuisse,an ne appellaturum qui=
dem biennio? appellãdi tempus nó erat? at tecum anno
plus uixit.in Gallia agi non potuit? at & in prouincia
ius dicebatur,et Romæ iudicia fiebãt.restat,ut aut sum
ma negligentia tibi obstiterit,aut unica liberalitas.si ne
gligentiam dices,mirabimur:si bonitatem,ridebimus:ne
que,præterea quid possis dicere,inuenio.Satis est argu=
méti,nihil esse debitũ Neuio,ꝙ tã diu nihil petiuit.quid,
si hoc ipsum,quod nũc facit,ostẽdo testimonio esse, nihil

deberi? quid enim nunc agit Sex. Neuius? *qua de re con trouersia est? quod est hoc iudicium, in quo iam bienniū uersamur? quid negotij geritur, in quo ille tot et tales ui ros defatigat? pecuniam petit: nunc deniq;? ueruntamē petit: audiamus. de rationibus et controuersijs societatis uult dijudicari, sero, uerum aliquando tamen: concedamus. non, inquit, id ago* C. Aquili, *neq; in eo nunc labo ro: pecunia mea tot annos utitur* P. Quintius: *utatur sanè, nō peto. quid igitur pugnas? an, quod sæpe multis in locis dixisti, ne in ciuitate sit? ne locū suum, quem adhuc honestissime defendit, obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita, & ornamētis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat? &, eam cum orarit, tum deniq; uocem accusatoris audiat? quid? hoc quò per tinet? ut ocyus ad tuum peruenias? at si id uelles, iam pri dem actum esse poterat. ut honestiore iudicio confligere? at sine summo scelere* P. Quintium *propinquum tuū iugulare non potes. ut facilius iudicium sit? at neq;* C. Aquilius *de capite alterius libenter iudicat, &* Q. Hor tensius *contra caput non didicit dicere. quid à nobis au tem* C. Aquili *refertur? pecuniā petit: negamus deberi. iudicium fiat statim: non recusamus. nū quid præterea? si ueretur ut res iudicio facto parata sit, iudicatum sol ui satis accipiat. quibus à me uerbis satis accipiet, ijsdem ipse, quod peto, satisdet. actū iam potest esse* C. Aquili: *iam tu potes discedere liberatus molestia propè dicā nō minore, quàm* Quintius. *quid agimus* Hortēsi? *quid de hac conditione dicimus? possumus aliquando depositis ar mis, sine periculo fortunarum, de re pecuniaria discepta re? possumus ita rem nostrā persequi, ut hominis propin*

qui caput incolume esse patiamur? possumus petitoris personã capere, accusatoris deponere? immo, inquit, abs te satis accipiam, ego autẽ tibi non satisdabo. quis tandem nobis ista iura tam æqua describit? quis hoc statuit, quod æquum sit in Quintium, id iniquũ esse in Neuiũ? Quintij bona, inquit, ex edicto Prætoris possessa sunt. ergo, id ut confitear, postulas: ut, quod nunquã factũ esse iudicio defendimus, id, perinde quasi factum sit, nostro iudicio confirmemus. inueniri ratio C. Aquili non potest, ut ad suũ quisq; quãprimũ sine cuiusquã dedecore, infamia, pernicieq; perueniat? profecto, si quid deberetur, peteret: nõ omnia iudicia fieri mallet, quã unũ illud, unde hæc omnia nascũtur. qui inter tot annos ne appellarit quidẽ Quintiũ, cũ potestas esset agendi quotidie; qui, quo tẽpore primum male agere cœpit, in uadimonijs differendis tempus omne consumpserit, qui postea quoq; uadimoniũ missum fecerit, hunc per insidias ui de agro cõmuni deiecerit; qui, cũ de re agendi nullo recusante potestas fuisset, sponsionẽ de probro facere maluerit; qui, cum reuocetur ad id iudicium, unde hæc nata sunt omnia, conditionem æquissimam repudiet; fateatur, se non pecuniã, sed uitam et sanguinem petere: is non hoc palàm dicit? mihi si quid deberetur, peterẽ, atq; adeo iam pridem abstulissem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioso iudicio, nihil tã copiosa aduocatione uterer, si petendũ esset: extorquendum est inuito atq; ingratis, quod non debet; eripiẽdum, atq; exprimendum est: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus est: potentes, diserti, nobiles omnes aduocãdi sunt: adhibẽda uis est ueritati: minæ iactentur: pericula intẽdãtur: formidines opponãtur, ut

his rebus aliquando uictus, & perterritus ipse cedat. quæ me hercule omnia, cum, qui contra pugnent, uideo, & cum illũ consessum considero, adesse atq; impendere uidentur, neq; uitari ullo modo posse. cum autem ad te C. Aquili oculos animumq; retuli; quo maiore conatu studioq; aguntur, eo leuiora infirmioraq; existimo. nihil igitur debuit, ut tu ipse prædicas. quid, si debuisset? cõtinuo ne causa fuisset, cur à Prætore postulares, ut bona possideres? non opinor. id quidẽ neq; ius esse, neq; cuiquam expedire. quid igitur demonstrat? uadimoniũ sibi ait esse desertum. antequã doceo id factũ non esse, libet mihi C. Aquili ex officij ratione, atq; ex omniũ consuetudine rem ipsam, & factũ simul Sex. Neuij considerare. ad uadimonium non uenerat, ut ais, is, quicum tibi affinitas, societas, omnes deniq; causæ, & necessitudines ueteres intercedebant: ilico ne ad Prætorem ire conuenit? continuo ne uerũ fuit postulare, ut ex edicto bona possidere liceret? ad hæc extrema & inimicissima iura tam cupide decurrebas, ut tibi nihil in posterum, quod grauius atq; crudelius facere posses, reseruares? nã quid homini potest turpius, quid uiro miserius, aut acerbius usu uenire? quod tantum euenire dedecus? quæ tanta calamitas inueniri potest? pecuniã si cuipiã fortuna ademit, aut si alicuius eripuit iniuria, tamẽ, dum existimatio est integra, facile consolatur honestas egestatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem suis utitur, alterius opes, id quod miserrimum est, non expectat: hoc tamẽ in miserijs adiumento & solatio subleuatur. cuius uero bona uenierunt, cuius non modo illæ amplissimæ fortunæ, sed

etiam uictus uestitusq; necessarius sub præcone cum de= decore subiectus est; is non modo ex numero uiuorum exturbatur, sed, si fieri potest, infra etiã mortuos amandatur: etenim mors honesta sæpe uitam quoque turpem exornat, uita turpis ne morti quidem honestæ locũ relinquit. ergo hercule cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama & existimatio cum bonis simul possidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certe tacite obscureq; conceditur. cui magistri fiunt, et domini constituuntur, qui, qua lege & qua conditione pereat, pronuncient, de quo homine præconis uox prædicat, et pretium conficit; huic acerbissimum uiuo uidentiq; funus ducitur; si funus id habendum sit, quò non amici conueniũt ad exequias cohonestandas, sed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitæ lacerandas & distrahendas. itaque maiores nostri raro id accidere uoluerunt; Prætores, ut considerate fieret, comparauerunt. uiri boni cum palàm fraudantur, cum experiundi potestas non est, timide tamen & pedetentim istuc descendunt, ui ac necessitate coacti, inuiti, multis uadimonijs desertis, sępæ illusi ac destituti: considerant enim, quid & quantũ sit, alterius bona proscribere. iugulare ciuem ne iure quidem quisquam bonus uult: mauult enim commemorare, se, cum posset perdere, pepercisse, quàm, cum parcere potuerit, perdidisse. hæc in homines alienissimos, denique inimicissimos uiri boni faciunt & hominum existimationis & communis humanitatis causa, ut, cum ipsi nihil alteri scientes incommodarint, nihil ipsis iure incõmodi cadere possit. ad uadimonium non uenit: quis? propinquus. si

res ista grauissima sua sponte uideretur, tamē eius atrocitas necessitudinis nomine leuaretur. ad uadimonium non uenit: quis? socius. etiam grauius aliquid ei deberes concedere, quicum te aut uoluntas congregasset, aut fortuna coniunxisset. ad uadimonium non uenit: quis? is, qui tibi præsto semper fuit. ergo in eum, qui semel hoc commisit, ut tibi præsto non esset, omnia tela coniecisti, quæ parata sunt in eos, qui permulta male agendi causa fraudandiq; fecerunt? si de prædijs tuis ageretur Sex. Neui, si in paruula re captionis aliquid uererere, non statim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? cum ius amicitiæ, societatis, affinitatis ageretur, cum officij rationem atq; existimationis duci conueniret, eo tempore tu non modo ad C. Aquilium, aut L. Lucullum, sed ne ipse quidē te consuluisti, sed ne ipse quidem ad te retulisti, ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt: Quintius ad uadimonium non uenit: quid ago? si mehercule hæc tecum duo uerba fecisses, quīd ago? respirasset cupiditas, atque auaritia paululum: aliquid loci rationi & consilio dedisses: tu te collegisses: non in eam turpitudinem uenisses, ut hoc tibi esset apud tales uiros confitendum, qua tibi uadimonium non sit obitum, eadem te hora cōsilium cepisse, hominis propinqui fortunas funditus euertere. ego pro te nunc hoc consulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. quæro abs te C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam socius & affinis meus, quicum mihi necessitudo uetus, controuersia de re pecuniaria recens intercedit. postulo ne

a Prætore,ut eius bona mihi possidere liceat? an, cum Romæ domus eius,uxor,liberi sint,domum potius denunciem?quid est,quod hac tandem de re uobis possit uideri? profecto,si recte uestram bonitatem atque prudentiam cognoui,non multū me fallit,si consulamini,quid sitis responsuri. primum,expectare: deinde,si latitare,ac diutius ludificare uideatur, amicos conuenire;quærere, quis procurator sit; domum denunciare. dici uix potest,quàm multa sint,quæ respondeatis ante fieri oportere,quàm ad hāc rationem extremam necessariam deuenire. quid ad hæc Neuius?ridet scilicet nostram amentiam,qui in uita sua rationē summi officij desideremus, & instituta bonorum uirorum requiramus. quid mihi, inquit,cum ista summa sanctimonia ac diligentia? uiderint ista officia uiri boni, de me autem ita considerent: non quid habeam, sed quibus rebus inuenerim, quærant,et quemadmodum natus,& quo pacto educatus sim. memini: uetus est de scurra, multo facilius diuitem,quàm patrē familias fieri posse. hæc ille si uerbis nō audet,re quidē uera palàm loquitur: etenim si uult uirorum bonorum instituto uiuere, multa oportet discat atque dediscat: quorū illi ætati utrunque difficile est. nō dubitaui,inquit,cum uadimonium desertum esset,bona proscribere. improbe: uerum, quoniam tu id tibi arrogas,& concedi postulas,cōcedamus. quid,si nūquā deseruit? si ista causa abs te tota per summam fraudem et malitiam ficta est? si uadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at etiam si desertum uadimonium esset, tamen in ista postulatione & proscriptione bonorum

improbissimus reperiebare. num malitiosum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & praeclarum putas. audacem? cupidum? perfidiosum? uulgaria et obsoleta sunt, res autem noua & inaudita. quid ergo est? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quàm natura fert, aut leuioribus, quàm causa postulat. ais esse uadimoniũ desertum. quaesiuit à te statim, ut Romam *rediit,* Quintius, *quo die uadimonium istuc factum esse diceres. respondisti statim,* Nonis Febr. *discedens in memoriam rediit* Quintius, *quo die* Roma *in* Galliam *profectus sit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie* Cal. Febr. Nonis Febr. *si* Romae *fuit, causae nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiserit. quid? hoc inueniri qui potest? profectus unà* L. Albius, *homo in primis honestus. dicet testimonium. profecti sunt familiares &* Albii *&* Quintii. *dicent hi quoque testimonium. literae* P. Quintii, *testes tot. quibus omnibus causa iustissima est cur scire potuerint, nulla cur mentiãtur: cum adstipulatore tuo comparabuntur. & in hac eiusmodi causa* P. Quintius *laborabit? & diutius in tanto metu miser, periculoq; uersabitur? & uehementius eum gratia aduersarii perterrebit, quàm fides iudicis consolabitur? uixit enim semper inculte atque horride: natura tristi ac recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiuiis uersatus est: id egit, ut amicos obseruantia, rem parsimonia retineret: antiquã officii rationẽ dilexit, cuius splendor omnis his moribus obsoleuit. at si in causa pari discedere inferior uideretur, tamẽ esset nõ mediocriter conquerendum. nunc in causa superiore, ne ut par-*

quidem sit, postulat: inferiorem esse patitur, duntaxat usque eò, ne cum bonis, fama, fortunisq; omnibus Sex. Neuij cupiditati crudelitatiq; dedatur. Docui, quod primum pollicitus sum, C. Aquili, causam omnino, cur postularet, nō fuisse: quòd neq; pecunia debebatur, et, si maxime deberetur, cōmissum nihil esse, quare ad istam rationem perueniretur. attende nunc, ex edicto Prætoris bona P. Quintij possidere nullo modo potuisse. recita edictum. QVI FRAVDATIONIS CAVSA LATITARIT. non est is Quintius: nisi latitant, qui ad negotium suum relicto procuratore proficiscuntur. CVI HAERES NON EXTABIT. ne is quidem. QVI EXILII CAVSA SOLVM VERTERIT.

*

quo tempore existimas oportuisse Neui absentem Quintium defendi? aut quo modo? tum, cum postulabas, ut bona possideres? nemo affuit: neq; enim quisquam diuinare poterat te postulaturum: neq; quēquam attinebat id recusare, quod Prætor, sed ex edicto suo iubebat. qui locus igitur absentis defendendi procuratori primus datus est? cum proscribebas. ergo affuit, non passus est, libellos deiecit Sex Alphenus: qui primus erat officij gradus, seruatus est à procuratore summa cum diligentia. uideamus, quæ deinde sint consecuta. hominem P. Quintij deprehendis in publico, conaris abducere: non patitur Alphenus, ui tibi adimit, curat ut domum reducatur ad Quintium. hic quoque summe constat procuratoris diligentis officium. debere tibi dicis Quintium, procurator negat: uadari uis, promittit: in ius uocas,

sequitur: iudicium postulas, non recusat. quid aliud sit absentem defendi, ego non intelligo. at quis erat procurator? credo aliquem eiectum hominem, egentem, litigiosum, improbum, qui posset scurrae diuitis quotidianum conuicium sustinere. nihil minus. eques R. locuples, sui negotij bene gerens, denique is, quem, quoties Neuius in Galliam profectus est, procuratorem Romae reliquit. et audes Sex. Neui negare absentem defensum esse Quintium, cum eum defenderit idem, qui te solebat? & cum is iudicium acciperet pro Quintio, cui tu & rem & famam tuam commendare proficiscens, & concredere solebas: conaris hoc dicere, neminem extitisse, qui Quintium iudicio defenderet? postulabam, inquit, ut satisdaret: iniuria postulabas, ita uidebare, recusabat Alphenus. ita: uerum Praetor decernebat. Tribuni igitur appellabantur. hic te, inquit, teneo: non est istud iudicium pati, neque iudicio defendere, cum auxilium à Tribunis petas. hoc ego, cum attendo qua prudentia sit Hortensius, dicturum esse eum non arbitror: cum autem antea dixisse audio, & causam ipsam considero, quid aliud dicere possit, non reperio: fatetur enim libellos Alphenum deiecisse, uadimonium promisisse, iudicium quin acciperet in ea ipsa uerba, quae Neuius edebat, non recusasse, ita tamen, more & instituto per eum magistratum, qui auxilij causa constitutus est. aut haec facta non sint, necesse est; aut C. Aquilius talis uir iuratus hoc ius in ciuitate constituat; cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quae quisq; in uerba postularit; cuius procurator à Praetore ad Tribunos appellare ausus sit, eum non defendi, eius bona recte possi-

deri posse; ei misero, absenti, ignaro fortunarum suarum, omnia uitæ ornamenta per summum dedecus & ignominiam diripi conuenire. quod si probari nemini potest, illud certe probari omnibus necesse est, defensum esse iudicio absentem Quintium. quod cum ita est, ex edicto bona possessa non sunt. at enim Tribuni pl. ne audierunt quidem. fateor, si ita est, procuratorem decreto Prætoris R. oportuisse parere. quid, si M. Brutus intercessurum se dixit palàm, nisi quid inter ipsum Alphenum et Neuium conueniret? uidetur ne intercessisse appellatio Tribunorum non more, sed auxilij causa? quid deinde fit? Alphenus, ut omnes intelligere possent iudicio defendi Quintium, ne qua subesse posset aliena aut ipsius officio, aut huius existimatione suspicio, uiros bonos cóplures aduocat: testatur isto audiente, se pro communi necessitudine id primum petere, ne quid atrocius in P. Quintium absentem sine causa facere conetur: sin autem inimicissime atq; infestissime contendere perseueret, se paratum esse omni recta atq; honesta ratione defendere: quod petat, non deberi: se iudicio id, quod edat, accipere. eius rei, conditionisq; tabellas obsignauerunt uiri boni complures. res in dubium uenire non potest. fit rebus omnibus integris, neq; proscriptis, neq; possessis bonis, ut Alphenus promittat Neuio sisti Quintium. uenit ad uadimonium Quintius: iacet res in controuersijs isto calumniante bienniũ, usq; dum inueniretur, qua ratione res ab usitata consuetudine recederet, & in hoc singulare iudicium causa omnis concluderetur. quod officium Aquili commemorari procuratoris potest, quod ab Alpheno præteritum esse uideatur? quid affertur, quare

P. Quintius absens negatur esse defensus? an uero id, quod Hortensiũ, quia nuper iniecit, & quia Neuius semper id clamitat, dicturum arbitror, non fuisse Neuio parem certationem cum Alpheno, illo tempore, illis dominantibus? quod si uelim confiteri, illud opinor concedẽt, non procuratorem P. Quintij neminem fuisse, sed gratiosum fuisse. mihi autem ad uincendum satis est, fuisse procuratorem, quicum experiri posset. qualis is fuerit, si modo absentem defendebat per ius & magistratum, nihil ad rem arbitror pertinere. erat, inquit, illarum partium. quid ni? qui apud te esset educatus, quem tu à puero sic instituisses, ut nobili ne gladiatori quidem hæreret. sicut tu semper summe concupisti, idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris, itaque is intercedebat. tu cõtra Burrieni, qui iniuriam decernebat; omnium deniq; illorum, qui tum & poterant per uim et scelus plurimum, &, quod poterant, id audebant. an omnes tu istos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palàm, sed his ipsis, quos aduocasti: tametsi nolo eam rem commemorando renouare, cuius omnino rei memoriã omnem tolli funditus ac deleri arbitror oportere. unum illud dico, si propter partium studiũ potens erat Alphenus, potentissimus Neuius: si fretus gratia postulabat aliquid iniquius Alphenus, multo iniquiora Neuius impetrabat: neque enim inter studiũ uestrũ quicquã, ut opinor, interfuit: ingenio, uetustate, artificio tu facile uicisti. ut alia omittã, hoc satis est: Alphenus cum ijs, & propter eos perijt, quos diligebat: tu, postquã, qui tibi erãt amici, nõ poterãt uincere; ut amici

tibi

tibi essent, qui uincebant, effecisti. quòd si tum par tibi ius cum Alpheno fuisse non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat; quia magistratus aliquis reperiebatur, apud quē Alpheni causa cōsisteret: quid hoc tempore Quintio statuendum est? cui neque magistratus adhuc æquus inuentus est; neque iudiciū redditū est usitatū; non conditio, non sponsio, non denique ulla unquā intercessit postulatio, mitto æqua, uerum ante hoc tēpus ne fando quidem audita. de re pecuniaria cupio contendere: non licet. at ea controuersia est: nihil ad me attinet: causam capitis dicas, oportet. accusa, ubi ita necesse est: non, inquit, nisi tu ante nouo modo priore loco dixeris: dicendum necessario est: præstituendæ horæ ad arbitrium nostrum: iudex ipse arcessetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum & gratiam negligat? pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore florentissimus ciuitatis: dicet Hortensius, excellens ingenio, nobilitate, existimatione: aderunt autem homines nobilissimi, ac potentissimi, quorum frequentiam & consessum nō modo P. Quintius, qui de capite decernit, sed quiuis, qui extra periculum sit, perhorrescat. hæc est iniqua certatio, nō illa, qua tu contra Alphenum uelitabaris. huic, ne ubi consisteret quidem contra te, locū reliquisti. quare aut doceas oportet, Alphenum negasse se procuratorem esse, non deiecisse libellos, iudicium accipere noluisse: aut, cum hæc facta sint, ex edicto te bona P. Quintij nō possedisse concedas. etenim, si ex edicto possedisti; quæro, cur bona non uenierint? cur cæteri sponsores, & creditores conuenerint? nemo ne fuit, cui deberet Quintius? fue-

runt,& complures fuerunt : propterea quòd Caius frater aliquantum æris alieni reliquerat. quid ergo est ? homines erant ab hoc omnes alienissimi, & ijs debebatur, neque tamen quisquã inuentus est tam insignite improbus, qui uiolare P. Quintij existimationem absentis auderet. unus fuit, affinis, socius, necessarius Sex. Neuius, qui, cum ipse ultro deberet, quasi eximio præmio sceleris exposito, cupidissime contenderet, ut per se afflictum atque euersum propinquum suum non modo honestis partis bonis, uerum etiam cõmuni luce priuaret. ubi erant cæteri creditores ? denique hoc tempore ubi sunt ? quis est, qui fraudationis causa latuisse dicat ? quis, qui absentem defensum neget esse Quintium? nemo inuenitur. at contra omnes, quibuscum ratio huic aut est, aut fuit, adsunt, defendũt ; fides huius multis locis cognita ne perfidia Sex. Neuij derogetur, laborant. in huiusmodi sponsionem testes dare oportebat, ex eo numero qui hæc dicerent: uadimonium mihi deseruit : me fraudauit : à me nominis eius, quod inficiatus esset, diem petiuit: ergo experiri non potui, latitauit, procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur ∴ parantur testes, qui hæc dicant. uerum opinor uiderimus, cum dixerint. unum tamen hoc cogitent, ita se graues esse, ut, si ueritatem uolent retinere, grauitatem possint obtinere; si eam negligent, ita leues sint, ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendaciũ, sed ad uerum probandum auctoritatem adiuuare. ego hæc duo quæro : primum, qua ratione Neuius susceptum negotium nõ transegerit, hoc est cur bona, quæ ex edicto possidebat, non uendiderit : deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad istam rationem nemo accesserit : ut necessario

confiteare, neque eorum tam temerarium quenquam fuisse, neque te ipsum id, quod turpissime suscepisses, perseuerare & transigere potuisse. quid, si tu ipse Sex. Neui *statuisti bona* P. Quintij *ex edicto possessa non esse? opinor, tuum testimonium, quod in aliena re leue esset, id in tua, quoniam contra te est, grauissimum debet esse. emisti bona* Sex. Alpheni L. Sylla *Dictatore uendente: socium tibi in his bonis edidisti* Quintium. *plura non dico. cum eo tu uoluntariam societatem coibas, qui te in hæreditaria societate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas, quem spoliatum fama fortunisq; omnibus arbitrabare.* Diffidebam *mehercule* C. Aquili *satis animo certo & confirmato me posse in hac causa consistere: sic cogitabam, cum contra dicturus esset* Hortensius, *& cum esset attente auditurus* Philippus, *fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic* Q. Roscio, *cuius soror est cum* P. Quintio, *cum à me peteret, & summe contenderet, ut propinquum suum defenderem, mihi perdifficile esse contra tales oratores non modo tantam causam perorare, sed omnino uerbum facere cõnari. cum cupidius instaret, homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore durissimo esse, qui præsente eo gestum agere conaretur; qui uero cum ipso contenderent, eos, etiã si quid antea recti aut uenusti habere uisi sunt, id amittere: ne quid mihi eiusmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus essem, me uereri. tum mihi* Roscius *& alia multa confirmandi mei causa dixit: & mehercule si nihil diceret, tacito ipso officio & studio; quod adhibebat erga propinquum suum, quemuis*

commoueret. etenim cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus uideatur esse, qui in scena spectetur: tum uir eiusmodi est, ut solus dignus uideatur, qui eò non accedat. ueruntamen, quid si, inquit, habes eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit biduo, ad summũ triduo septingenta millia passuum ambulare? tamen ne uereris, ut possis hæc contra Hortensium contẽdere? minime, inquã. sed quid id ad rem? nimium, inquit, in eo causa consistit. quo modo? docet me eiusmodi rem, & factum simul Sex. Neuij: quod si solũ proferretur, satis esse deberet. quod abs te C. Aquili, & à uobis, qui adestis in cõsilio, quæso, ut diligenter attendatis. profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnasse & audaciam; hinc ueritatem et pudorem, quoad potuerit, restitisse. Bona postulas ut ex edicto possidere liceat: quo die? te ipsum Neui uolo audire: uolo inauditum facinus ipsius, qui id commisit, uoce conuinci. dic Neui diem. ante V. Cal. intercalares. bene agis. quàm longe est hinc in saltum uestrum Gallicanum? Neui te rogo. D C C millia passuum. optime. de salto deijcitur Quintius, quo die? possumus hoc quoque ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet dicere. intelligo: uerum & sero, & nequidquam pudet. deijcitur de saltu C. Aquili pridie Cal. intercalares. biduo post, aut, ut statim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo D C C millia passuum conficiuntur. ò rem incredibilem: ò cupiditatem inconsideratam: ò nuncium uolucrem. administri & satellites Sex. Neuij Roma trans alpes in Sebusianos biduo ueniunt. ò hominem fortunatum, qui eiusmodi nuncios, seu potius pegasos habeat.

hic ego, si Crassi omnes cũ Antonijs exiſtãt, ſi tu L. Philippe, qui inter illos florebas, hãc cauſam uoles cum Hortenſio dicere, tamen ſuperior ſim neceſſe eſt: non enim, quemadmodum putatis, omnia ſunt in eloquentia: eſt quædam tamen ita perſpicua ueritas, ut eam infirmare nulla res poſſit. an, antequã poſtulaſti ut bona poſſideres, miſiſti, qui curarent ut dominus de ſuo fundo à ſua familia ui deijceretur? utrunlibet elige. alterum incredibile eſt, alterum nefarium, & ante hoc tempus utrũque inauditum. DCC millia paſſuũ uis eſſe decurſa biduo? dic. negas? ante igitur miſiſti. malo: ſi.n. illud diceres, improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris, id te admiſiſſe concedis, quod ne mendacio quidem tegere poſſis. hoc conſilium Aquilio & talibus uiris tam cupidũ, tam audax, tã temerarium probabitur? quid hæc amentia? quid hæc feſtinatio? quid hæc immaturitas tanta ſignificat? nõ uim? nõ ſcelus? nõ latrocinium? nõ denique omnia potius, quàm ius, quàm officium, quàm pudorem? mittis iniuſſu Prætoris: quo conſilio? iuſſurum ſciebas? quid? cum iuſſiſſet, tum mittere non ne poteras? poſtulaturus eras: quando? poſt dies XXX: nempe ſi te nihil impediret, ſi uolũtas eadem maneret, ſi ualeres, denique ſi uiueres. Prætor iuſſiſſet: opinor ſi uellet, ſi ualeret, ſi ius diceret, ſi nemo recuſaret, qui ex ipſius decreto & ſatiſdaret, & iudicium accipere uellet. nã per deos immortales ſi Alphenus procurator P. Quintij tibi tum ſatiſdaret, & iudiciũ accipere uellet, denique omnia, quæ poſtulares, facere uoluiſſet, quid ageres? reuocares eum, quem in Galliam miſeras? at hic quidem iam de fundo expulſus, iam à ſuis dijs penatibus præceps eiectus,

iam, quod indignissimum est, suorum seruorum manibus, nuncio atque imperio tuo uiolatus esset. corrigeres hæc scilicet tu postea. de cuiusquam uita dicere audes, qui hoc concedas necesse est, ita te cæcum cupiditate & auaritia fuisse, ut, cum, postea quid futurum esset, ignorares, (accidere autem multa possent) spem maleficij præsentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? atque hæc perinde loquor, quasi ipso illo tempore, cum te Prætor *iussisset ex edicto possidere, si in possessionem misisses, debueris aut potueris* P. Quintium *de possessione deturbare. omnia sunt* C. Aquili *eiusmodi, quiuis ut perspicere possit, in hac causa improbitatem & gratiam cũ inopia & ueritate cõtendere.* Prætor *te quemadmodum possidere iussit? opinor, ex edicto. sponsio quæ in uerba facta est? ni ex edicto* Prætoris *bona* P. Quintij *possessa non sint. redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet possidere? nũ quid est causæ* C. Aquili, *quin, si lõge aliter possedit, quàm* Prætor *edixit, iste ex edicto non possederit, ego sponsione uicerim? nihil, opinor. cognoscamus edictũ.* QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT. *de te loquitur* Neui, *quẽadmodũ tu putas: ais.n. te ex edicto uenisse: tibi, quid facias, definit, te instituit, tibi præcepta dat.* EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE, *quo modo?* QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT: QVOD NON POTERVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. *quid tũ?* DOMINVM, *inquit,* INVITVM

DETRVDERE NON PLACET. eũ ipsum, qui fraudandi causa latitet; eum ipsum, quem iudicio nemo defendat; eum ipsum, qui cum omnibus creditoribus suis male agat, inuitum de prædio detrudi uetat. proficiscenti tibi in possessionem Prætor ipse Sex. Neui palàm dicit, ita possideto, ut tecum simul possideat Quintius: ita possideto, ut Quintio ius non auferatur. quid? tu id quemadmodum obseruas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui Romæ domus, uxor, liberi, procurator esset; eum, qui tibi uadimonium non deseruisset: hæc omnia mitto, illud dico, dominum expulsum esse de prædio, domino à familia sua manus allatas esse ante suos lares familiares. hoc dico,

Neuium ne appellauisse quidem Quintium, cum simul esset, experiri posset quotidie: deinde quòd omnia iudicia difficillima cum summa sua inuidia, maximoq; periculo P. Quintij fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudicium, quod uno die transigi posset: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta esse concedit. quo in loco conditionem tuli, si uellet pecuniam petere, P. Quintium iudicatum solui satisdaturum, dum ipse, si quid peteret, pari conditione uteretur. ostendi, quàm multa ante fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona possideri postularentur, præsertim cum Romæ domus eius, uxor, liberi essent, & procurator æque utriusque necessarius. docui, cum desertum esse dicat

uadimonium, omnino uadimonium nullum fuisse: quo die hunc sibi promisisse dicat, eo die ne Romæ quidem eũ fuisse, id testibus me pollicitus sum planum facturum, qui & scire deberent, & causam, cur mentirentur, non haberent. ex edicto autem nõ potuisse bona possideri, demõstraui: quòd neque fraudandi causa latitasset, neque exilij causa solum uertisse diceretur. reliquũ est, ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copiosissime defensum esse contendi, nõ ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore atque improbo, sed ab equite R. *propinquo & necessario suo, quem ipse* Sex. Neuius *procuratorem relinquere antea cõsuesset: neque eũ, si* Tribunos *appellarit, iccirco minus iudicio pati paratum fuisse, neque potentia procuratoris* Neuio *ius ereptum: contra, istum potentia sua tum tantummodo superiorem fuisse, nunc nobis uix respirandi potestatem dare. quæsiui, quæ causa fuisset, cur bona non uenissent, cũ ex edicto possiderentur: deinde illud quoque requisiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tũ idem fecerit, neque nunc cõtra dicat, omnesq; pro* P. Quintio *pugnent, præsertim cum in tali iudicio testimonia creditorum existimentur ad rem maxime pertinere. postea sum usus aduersarij testimonio, qui sibi eum nuper edidit socium, quem, quo modo nũc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonstrat fuisse. tum illam incredibilem celeritatem, seu potius audaciam protuli: confirmaui necesse esse aut biduo* DCC *millia passuũ esse decursa, aut* Sex. Neuiũ *diebus cõpluribus ante in possessionem misisse, quàm postularet, ut ei liceret bona possidere. postea recitaui edictum, quod aperte dominum de prædio detrudi uetaret:*

in quo constitit Neuium ex edicto nõ possedisse, cum cõfiteretur ex prædio ui detrusum esse Quintium: omnino autem bona possessa non esse constitui, quòd bonorũ possessio spectetur nõ in aliqua parte, sed in uniuersis, quæ teneri ac possideri possint. dixi, Romæ domum fuisse, quò iste ne aspirarit quidem; seruos complures, ex quibus iste possederit neminem, ne attigerit quidem; unum fuisse, quem attingere conatus sit, prohibitum fuisse, quieuisse. in ipsa Gallia cognostis in prædia priuata Quintij Sex. Neuium nõ uenisse: denique ex hoc ipso saltu, quẽ per uim expulso socio possedit, seruos priuatos Quintij non omnes eiectos esse. ex quo, & ex cæteris dictis, factis, cogitatisq; Sex. Neuij quiuis potest intelligere, istum nihil aliud egisse, neque nunc agere, nisi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij totum agrum, qui communis est, suum facere possit. Nunc, *causa perorata, res ipsa & periculi magnitudo C. Aquili cogere uidetur, ut te, atque eos, qui tibi in consilio sunt, obsecret, obtesteturq; P. Quintius per senectutem, ac solitudinem suam, nihil aliud, nisi ut uestræ naturæ bonitatiq; obsequamini: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia possit ad misericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere cœpimus. si causa cum causa contenderet, nos nostram perfacile cuiuis probaturos statuebamus. quòd uitæ ratio cum ratione uitæ decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus esse arbitrati sumus. ea res enim nunc in discrimen uersatur, utrùm ne possit se contra luxuriem, ac licentiam rusticana illa atque inculta parsimonia defendere; an*

deformata, atque ornamentis omnibus spoliata, nuda cupiditati, petulantiæq; addicatur. non comparat se tecum gratia P. Quintius Sex. Neui, non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur se non belle dicere, non ad uoluntatem loqui posse, non ab afflicta amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profusis sumptibus uiuere, non ornare magnifice splendideq; conuiuium, non habere domum clausam pudori & sanctimoniæ, patentem atque adeo expositā cupiditati & uoluptatibus: contra, sibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino semper horridam atque aridam cordi fuisse. ista superiora esse, ac plurimum posse his moribus, sentit. quid ergo est? non usque eò tamen, ut in capite fortunisq; hominum honestissimorum dominentur ij, qui, relicta bonorum uirorum disciplina, & quæstum, & sumptum Gallonij sequi maluerūt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiaq; uixerunt. si licet uiuere eum, quem Sex. Neuius nō uult, si est homini honesto locus in ciuitate inuito Neuio, si fas est respirare P. Quintium contra nutum ditionemq; Neuij, si, quæ pudore ornamenta sibi peperit, ea potest cōtra petulantiam te defendente obtinere: spes est, & hūc miserum, atque infelicem aliquando tamen posse cōsistere. sin & poterit Neuius id, quod libet; & ei libebit, quod nō licet: quid agendum est? qui deus appellandus est? cuius hominis fides imploranda est? qui denique questus, qui mœror dignus inueniri calamitate tanta potest? miserum est, exturbari fortunis omnibus: miserius est, iniuria. acerbum est, ab aliquo circunueniri: acerbius, à propinquo.

calamitoſum eſt, bonis euerti : calamitoſius, cum dedecore. funeſtum eſt, à forti atque honeſto uiro iugulari: funeſtius, ab eo, cuius uox præconio quæſtu proſtitit. indignum eſt, à pari uinci, aut ſuperiore : indignius, ab inferiore, atque humiliore. luctuoſum eſt, tradi alteri cũ bonis : luctuoſius, inimico. horribile eſt, cauſam capitis dicere : horribilius, priore loco dicere. omnia circunſpexit Quintius, omnia periclitatus eſt C. Aquili : non Prætorẽ modo, à quo ius impetraret, inuenire nõ potuit, atque adeo ne unde arbitratu quidem ſuo poſtularet ; ſed ne amicos quidem Sex. Neuij, quorum ſæpe & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans per deos immortales, ut aut ſecum iure contenderent, aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent. denique ipſius inimici uultum ſuperbiſſimum ſubijt : ipſius Sex. Neuij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis proſcribendis exercitatam : obſecrauit per fratris ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo eſt, ut aliquando miſericordiã caperet ; aliquã, ſi non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi nõ hominis, at humanitatis rationẽ haberet; ut ſecum aliquid integra ſua fama, qualibet, dũmodo tolerabili, conditione tranſigeret. ab ipſo repudiatus, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus atque perterritus, quẽ præter te appellet, habet neminẽ. tibi ſe, tibi ſuas omnes opes, fortunaſq; cõmendat : tibi cõmittit exiſtimationẽ ac ſpem reliquæ uitæ: multis uexatus cõtumelijs, plurimis iactatus iniurijs, nõ turpis ad te, ſed miſer cõfugit. è fundo ornatiſſimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cũ illũ in ſuis paternis bonis dominari ui-

deret, ipse filiæ nubili dotem conficere nō posset, nihil alienū tamen uita superiore cōmisit. itaque te hoc obsecrat C. Aquili, ut quā existimationem, quā honestatem in iudiciū tuū propè acta iā ætate decursáq; attulit, eā liceat ei secū ex hoc loco efferre; ne is, de cuius officio nemo unquam dubitauit, sexagesimo denique anno dedecore, macula, turpissimáq; ignominia notetur; ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro spolijs abutatur; ne per te ferat, quo minus quæ existimatio P. Quintiū usque ad senectutem perduxit, eadem usque ad rogū prosequatur.

PRO SEX. ROSCIO AMERINO. ORATIO II.

C REDO *ego uos iudices miràri, quid sit, quòd, cum tot summi oratores hominesq; nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate sim cū his, qui sedeāt, comparandus. omnes enim hi, quos uidetis adesse in hac causa, iniuriam nouo scelere cōflatā putant oportere defendi, defendere ipsi propter iniquitatem temporū non audent. ita fit, ut adsint, propterea quòd officium sequuntur; taceant autem iccirco, quia periculum metuūt. quid ergo? audacissimus ego ex omnibus? minime. at tāto officiosior, quàm cæteri? ne istius quidem laudis ita sum cupidus, ut alijs eam præreptam uelim. quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut causam Sex. Roscij reciperem? quia, si quis istorum dixisset, quos uidetis adesse, in quibus summa auctoritas est, atque*

amplitudo; si uerbū de Rep. fecisset, id quod in hac causa fieri necesse est; multo plura dixisse, quàm dixisset, putaretur: ego etiam si omnia, quæ dicenda sunt, libere dixero, nequaquam tamē similiter oratio mea exire, atque in uulgus emanare poterit: deinde, quòd cæterorum neque dictum obscurum potest esse propter nobilitatem, & amplitudinem, neque temere dicto concedi propter ætatem, & prudentiam; ego si quid liberius dixero, uel occultum esse propterea, quòd non dum ad Remp. accessi, uel ignosci adolescentiæ meæ poterit. tametsi non modo ignoscendi ratio, uerum etiam cognoscendi consuetudo iā de ciuitate sublata est. accedit illa quoque causa, quòd à cæteris forsitan ita petitum sit, ut dicerent, ut utrumuis saluo officio se facere posse arbitrarentur: à me autem ij contenderunt, qui apud me & amicitia, & beneficijs, & dignitate plurimum possunt: quorū ego neque beneuolentiā erga me ignorare, nec auctoritatem aspernari, nec uoluntatem negligere debeam. his de causis ego huic causæ patronus extiti: non electus unus, qui maximo ingenio; sed relictus ex omnibus, qui minimo periculo possem dicere: neque uti satis firmo præsidio defensus Sex. Roscius, uerū uti ne omnino desertus esset. forsitan quæratis, qui iste terror sit, & quæ tanta formido, quæ tot ac tales uiros impediat, quo minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum consueuerunt, causam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare nō mirum est, propterea quòd cōsulto ab accusatoribus eius rei, quæ conflauit hoc iudiciū, mentio facta non est. quæ res ea est? bona patris huiusce Sex. Roscij, quæ sunt sexagies, quæ de uiro fortissimo & clarissimo L. Sylla, quem

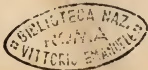
*honoris cauſa nomino, duobus millibus nummũ ſeſe di=
cit emiſſe adoleſcens uel potentiſſimus hoc tẽpore noſtræ
ciuitatis L. Cornelius Chryſogonus. is à uobis iudices hoc
poſtulat, ut, quoniam in alienam pecuniam tã plenam,
atque præclaram nullo iure inuaſerit, quoniamq; ei pecu
niæ uita Sex. Roſcij obſtare, atque officere uideatur, de=
leatis ex animo ſuo ſuſpicionem omnẽ, metumq; tollatis.
ſeſe hoc incolumi nõ arbitratur huius innocentis patrimo
niũ tam amplũ, et copioſum poſſe obtinere: dãnato et eie=
cto, ſperat ſe poſſe, quod adeptus eſt per ſcelus, id per lu=
xuriã effundere, atque cõſumere. hũc ſibi ex animo ſcru=
pulum, qui ſe dies noctesq; ſtimulat ac pungit, ut euella=
tis poſtulat: ut ad hanc ſuam prædã tam nefariam adiu
tores uos profiteamini. ſi uobis æqua & honeſta poſtula
tio uidetur iudices; ego cõtra breuem poſtulationẽ affe=
ro, &, quomodo mihi perſuadeo, aliquanto æquiorẽ. Pri=
mũ à Chryſogono peto, ut pecunia fortuniſq; noſtris con
tentus ſit, ſanguinẽ et uitã ne petat: deinde à uobis iudi=
ces, ut audaciũ ſceleri reſiſtatis, innocentiũ calamitatem
leuetis, & in cauſa Sex. Roſcij periculũ, quod in omnes
intenditur, propulſetis. quòd ſi aut cauſa criminis, aut fa=
cti ſuſpicio, aut quælibet denique uel minima res reperie=
tur, quamobrẽ uideatur illi nõ nihil tamen in deferendo
nomine ſecuti; poſtremo ſi præter eam prædã, quã dixi,
quidquã aliud cauſæ inueneritis: nõ recuſamus, quin il=
lorũ libidini Sex. Roſcij uita dedatur. ſin aliud agitur ni
hil, niſi ut his ne quid deſit, quibus ſatis nihil eſt; ſi hoc ſo
lum hoc tẽpore pugnatur, ut ad illã opimã præclaramq;
prædam dãnatio Sex. Roſcij, uelut cumulus, accedat: nõ
ne cum multa indigna, tum uel hoc indigniſſimum eſt,*

uos idoneos habitos, per quorũ sententias, iusq; iurãdũ id assequantur, quod antea ipsi scelere & ferro assequi con suerunt? qui ex ciuitate in senatũ propter dignitatẽ, ex senatu in hoc cõsiliũ delecti estis propter seueritatẽ. ab his hoc postulare homines sicarios atq; gladiatores, nõ modo ut supplicia uitẽt, quæ à uobis pro maleficijs suis metuere atq; horrere debẽt, uerũ etiã ut spolijs Sex. Roscij hoc iudicio ornati auctiq; discedãt? his de rebus tãtis, tamq; atrocibus neq; satis me cõmode dicere, neq; satis grauiter cõqueri, neq; satis libere uociferari posse intelligo: nã cõmoditati ingeniũ, grauitati ætas, libertati tẽpora sunt impedimẽto. huc accedit summus timor: quem mihi natura pudorq; meus attribuit, et uestra dignitas, et uis aduersariorũ, et Sex. Roscij pericula. quapropter uos oro atq; obsecro iudices, ut attẽte, bonaq; cũ uenia uerba mea audiatis. fide sapiẽtiaq; uestra fretus, plus oneris sustuli, q̃ ferre me posse intelligo. hoc onus si uos aliqua ex parte alleuabitis, feram, ut potero, studio & industria iudices. sin à uobis, id quod nõ spero, deserar, tamẽ animo nõ deficiã, & id, quod suscepi, quoad potero, perferam. quòd si perferre nõ potero, opprimi me onere officij malo, quàm id, quod mihi cum fide semel impositũ est, aut propter perfidiã abijcere, aut propter infirmitatẽ animi deponere. te quoque magnopere M. Fanni quæso, ut, qualẽ te iam antea populo R. præbuisti, cũ huic idẽ quæstioni iudex præesses, talẽ te & nobis, & populo R. hoc tẽpore impertias. quanta multitudo hominum cõuenerit ad hoc iudicium, uides: quæ sit omniũ mortalium expectatio, quæ cupiditas, ut acria ac seuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter sicarios hoc primum cõmittitur,

cum interea cædes indignissimæ maximæq; factæ sint. omnes hanc quæstionem te Prætore de manifestis maleficijs, quotidianoq; sanguine haud remissius sperant futuram. qua uociferatione in cæteris iudicijs accusatores uti consueuerunt, ea nos hoc tempore utimur, qui causam dicimus. petimus abs te M. Fāni, à uobisq; iud. ut quàm acerrime maleficia uindicetis, ut quamfortissime hominibus audacissimis resistatis, ut hoc cogitetis, nisi in hac causa, qui uester animus sit, ostendetis, eò prorumpere hominum cupiditatem, & scelus, & audaciam, ut nō modo clàm, uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum M. Fanni, ante pedes uestros iudices, inter ipsa subsellia cædes futuræ sint: etenim quid aliud hoc iudicio tētatur, nisi ut id fieri liceat? accusant ij, qui in fortunas huius inuaserūt: causam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerūt. accusant ij, quibus occidi patrem Sex. Roscij bono fuit: causam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, uerum etiam egestatem. accusant ij, qui hunc ipsum iugulare summe cupierunt: causam dicit is, qui etiā ad hoc ipsum iudiciū cum præsidio uenit, ne hic ibidē ante oculos uestros trucidetur. denique accusant ij, quos populus poscit: causam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cæde restat. atque ut facilius intelligere possitis iudices, ea, quæ facta sunt, indigniora esse, q̄ hæc sunt, quæ dicimus: ab initio res quemadmodum gesta sit, uobis exponemus, quo facilius & huius hominis innocentissimi miserias, & illorum audaciam cognoscere possitis, & Reip. calamitatem. Sex. Roscius pater huiusce, municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia non modo sui municipij, uerum etiam eius uicinitatis

tatis facile primus, tum gratia atque hospitijs florens hominum nobilissimorum: nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus erat ei non modo hospitium, uerum etiam domesticus usus, & consuetudo: quas, ut æquum est, familias honestatis amplitudinisq; gratia nomino. itaque ex suis omnibus commodis hoc solum filio reliquit: nam patrimonium domestici prædones ui ereptum possident: fama & uita innocentis ab hospitibus, amicisq; paternis defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuisset, tum hoc tumultu proximo, cũ omnium nobilium dignitas, & salus in discrimen ueniret, præter cæteros in ea uicinitate eam partem, causamq; opera, studio, auctoritate defendit: etenim rectum putabat, pro eorum honestate se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur. posteaquam uictoria constituta est, ab armisq; recessimus; cum proscriberentur homines, atque ex omni regione caperentur ij, qui aduersarij fuisse putabãtur, erat ille Romæ frequens, atque in foro, & in ore omnium quotidie uersabatur, magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur, quàm timere ne quid ex ea calamitatis sibi accideret. erãt ei ueteres inimicitiæ cum duobus Roscijs Amerinis, quorũ alterũ sedere in accusatorum subsellijs uideo, alterum tria huiusce prædia possidere audio. quas inimicitias si tã cauere potuisset, quàm metuere solebat, uiueret: neque enim iud. iniuria metuebat: nam duo isti sunt T. Roscij, quorum alteri Capitoni cognomen est, iste, qui adest, Magnus uocatur: homines eiusmodi, alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur, hic autem nuper se ad eum lanistã contulit, qui, cũ ante hãc pugnam tyro esset scien-

tia, facile ipsum magistrũ scelere, audaciaq; superauit. nã cum hic Sex. Roscius esset Ameriæ, T. autẽ iste Rosci us Romæ; cũ hic filius assiduus in prædijs esset, cumq; se uoluntate patris rei familiari, uitæq; rusticæ dedisset, iste autẽ frequẽs Romæ esset: occiditur ad balneas Palatinas rediẽs à cœna Sex. Roscius. spero ex hoc ipso nõ esse ob scurum, ad quẽ suspicio maleficij pertineat. uerũ id, quod adhuc est suspiciosum, nisi perspicuũ res ipsa fecerit, hunc affinem culpæ iudicatote. Occiso Sex. Roscio primus Ameriã nunciat Mallius Glaucia quidã, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris istius T. Roscij: & nunciat domũ, nõ filij, sed T. Capitonis inimici. & cum post horam primã noctis occisus esset, primo diluculo nuncius hic Ameriã uenit. decẽ horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuũ cisijs peruolauit; nõ modo ut exoptatum inimico nuncium primus afferret, sed etiã cruorem inimici quãrecentissimum, telumq; paulo ante è corpore extractũ ostenderet. quatriduo, quo hæc gesta sunt, res ad Chrysogonũ in castra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo pecuniæ demõstratur: bonitas prædiorum, (nam fundos decem & tres reliquit, qui Tyberim ferè omnes tangunt) huius inopia & solitudo cõmemoratur. demonstrant, cũ pater huiusce Sex. Roscius, homo tã splendidus & gratiosus, nullo negotio sit occisus, perfacile hunc, hominẽ incautum, & rusticũ, & Romæ ignotum, de medio tolli posse. ad eã rem operam suã pollicentur. ne diutius uos teneam iud. societas coitur. cum iam proscriptionis mentio nulla fieret, & cũ, etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos sese periculis arbitrarentur: hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus:

tria prædia uel nobilissima Capitoni propria traduntur, quæ hodie possidet: in reliquas omnes fortunas iste T. Roscius nomine Chrysogoni, quemadmodum ipse dicit, impetum facit. hæc bona sexagies HS, emuntur duobus millibus nummũ. hæc omnia iud. imprudēte L. Sylla facta esse certo scio. neque .n. mirum, cũ eodem tēpore & ea, quæ præterita sunt, & ea, quæ uidentur instare, præparet; cũ & pacis cõstituendæ rationē, & belli gerendi potestatē solus habeat; cũ omnes in unum spectent, unus omnia gubernet; cũ tot tantisq; negotijs distentus sit, ut respirare libere nõ possit; si aliquid non animaduertat; cũ præsertim tã multi occupationem eius obseruēt, tempusq; aucupētur, ut, simul atque ille despexerit, aliquid huiuscemodi moliantur. huc accedit, quòd quãuis ille felix sit, sicut est, tamen tanta felicitate nemo potest esse in magna familia, qui neminē neque seruũ, neque libertũ improbũ habeat. interea iste T. Roscius uir optimus, procurator Chrysogoni, Ameriã uenit, in prædia huius inuadit, hũc miserum, luctu perditum, qui non dum etiam paterno funeri iusta soluisset, nudum eijcit domo, atque focis patrijs dijsq; penatibus præcipitem iudices exturbat: ipse amplissimæ pecuniæ fit dominus: qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolēs in aliena: multa palàm domum suam auferebat, plura clã de medio remouebat: non pauca suis adiutoribus large effuséq; donabat, reliqua cõstituta auctione uendebat. quod Amerinis usque eò uisum est indignum, ut urbe tota fletus gemitusq; fieret: etenim multa simul ante oculos uersabantur; mors hominis florentissimi Sex. Roscij crudelissima; filij autem eius egestas indignissima, cui de tanto patrimonio

prædo iste nefarius ne iter quidem ad sepulcrũ patrium reliquisset: bonorum emptio, flagitiosa possessio, furta, rapinæ, donationes. nemo erat, qui nõ ardere omnia mal let, quàm uidere in Sex. Roscij uiri optimi, atque honestis simi bonis iactãtem se, ac dominãtem T. Roscium. itaque decurionũ decretũ statim fit, ut Decemprimi proficiscan tur ad L. Syllam; doceantq; eũ, qui uir Sex. Roscius fue rit; cõquerantur de istorũ scelere, & iniurijs; orent, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas cõ seruatas uelit. atque ipsum decretum quæso cognoscite. DECRETVM DECVRIONVM. Legati in castra ueniunt. intelligitur iud. id quod iam ante di xi, imprudente L. Sylla scelera hæc & flagitia fieri: nã statim Chrysogonus & ipse ad eos accedit, & homines nobiles allegat ijs, qui peterent, ne ad Syllã adirent, & omnia Chrysogonũ, quæ uellent, esse facturum pollicerentur. usque adeo autem ille pertimuerat, ut mori mallet, quàm de his rebus Syllã doceri. homines antiqui, qui ex sua natura cæteros fingerent, cũ ille confirmaret sese nomen Sex. Roscij de tabulis exempturũ, prædia uacua filio traditurũ, cumq; id ita futurũ T. Roscius Capito, qui in X. legatis erat, adpromitteret, crediderunt, Ameriam re inorata reuerterunt. ac primo rem differre quotidie ac procrastinare isti cœperunt, deinde aliquanto lentius, nihil agere atque deludere, postremo, id quod facile intel lectũ est, insidias uitæ huiusce Sex. Roscij parare, neque sese arbitrari posse diutius alienã pecuniam domino inco lumi obtinere. quod is simul atque sensit, de amicorũ co gnatorumq; sententia Romam cõfugit, & sese ad Cæciliam Nepotis filiam, quã honoris causa nomino, contulit,

qua pater usus erat plurimũ. in qua muliere iud. etiam nunc, id quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli causa uestigia antiqui officij remanent. ea Sex. Roscium inopem, eiectum domo, atque expulsum ex suis bonis, fugientem latronum tela & minas, recepit domum, hospitiq; oppresso iam, desperatoq; ab omnibus opitulata est. eius uirtute, fide, diligentia factum est, ut hic potius uiuus in reos, quàm occisus in proscriptos referretur. nã postquã isti intellexerunt, summa diligentia uitam Sex. Roscij custodiri, neque sibi ullã cædis faciundæ potestatem dari: cõsilium ceperunt plenum sceleris, & audaciæ, ut nomen huius de parricidio deferrent, ut ad eam rem aliquem accusatorem ueterem compararent, qui de ea re posset dicere aliquid, in qua re nulla subesset suspicio, denique, ut, quoniam crimine nõ poterãt, tempore ipso pugnarent: ita loqui homines, quòd iudicia tã diu facta nõ essent, condemnari eum oportere, qui primus in iudicium adductus esset: huic autem patronos propter Chrysogoni gratiam defuturos: de bonorum uenditione, & de ista societate uerbum esse facturum neminem: ipso nomine parricidij, & atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defensus esset. hoc consilio atque adeo hac amentia impulsi, quem ipsi, cũ cuperent, non potuerunt occidere, eũ iugulandum uobis tradiderunt. quid primum querar? aut unde potissimum exordiar iud? aut quod, aut à quibus auxilium petam? deorũ ne immortalium? populi ne Romani? uestrã ne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem implorem? pater occisus nefarie, domus obsessa, ab inimicis bona adẽpta, possessa, direpta: filij uita infesta, sæpe ferro

atque insidijs appetita. quid ab his tot maleficijs sceleris abesse uidetur? tamen hæc alijs nefarijs cumulãt, atque adaugent: crimen incredibile cõfingũ.: testes in hũc & accusatores huiusce pecunia cõparãt: hãc cõditionem misero ferunt, ut optet utrũ malit, ceruices Roscio dare, an insutus in culeum supplicium parricidarũ, per summum dedecus uitã amittere. patronos huic defuturos putauerũt: desunt: qui libere dicat, qui cũ fide defendat, id quod in hac causa est satis, quoniã quidem suscepi, nõ deest profecto iudices. & forsitã in suscipienda causa temere impulsus adolescentia fecerim: quoniã quidem semel suscepi, licet hercules undique omnes terrores, minæ, periculáq; impendeãt omnia, succurrã, atque subibo. certũ est, deliberatumq;, quæ ad causam pertinere arbitror, omnia nõ modo dicere, uerũ etiam libenter, audacter, libereq; dicere. nulla res tãta existat iudices, ut possit uim mihi maiorem adhibere metus, quàm fides: etenim quis tã dissoluto animo est, qui, hæc cũ uideat, tacere, ac negligere possit? patrem meũ, cũ proscriptus nõ esset, iugulastis: occisum in proscriptorũ numerum retulistis: me domo mea per uim expulistis: patrimonium meũ possidetis: quid uultis amplius? etiã ne ad subsellia cũ ferro atque telis uenistis, ut hic aut iuguletis, aut cõdemnetis Sex. Roscium? hominem longe audacissimũ nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriam, &, quod inter omnes cõstat, nisi inter eos qui ipsi quoque insaniunt, insanissimũ. is cũ curasset in funere C. Marij, ut Q. Scæuola uulneraretur, uir sanctissimus atque ornatissimus nostræ ciuitatis, de cuius laude neque hic locus est ut multa dicãtur, neque plura tamen dici possunt, q̃ populus R. memoria retinet: diẽ Scæuolæ

dixit, posteaquam comperit eum posse uiuere. cum ab eo quæreretur, quid tandem accusaturus esset eũ, quem pro dignitate ne laudare quidem quisquã satis cõmode posset: aiunt hominem, ut erat furiosus, respõdisse, quòd nõ totum telum corpore recepisset. quo populus R. nihil uidit indignius, nisi eiusdem uiri mortem: quæ tãtũ potuit, ut omnes ciues suos perdiderit, & afflixerit: quos quia seruare per cõpositionem uolebat, ipse ab ijs interemptus est. est ne hoc illi dicto atque facto Fimbriæ nõ simillimũ? accusatis Sex. Rosciũ: quid ita? quia de manibus uestris effugit, quia se occidi passus nõ est. illud, quia in Scæuola factũ est, magis indignũ uidetur: hoc, quia fit à Chrysogono, nõ est ferendum. nã per deos immortales, quid est in hac causa, quod defensionis indigeat? qui locus ingeniũ patroni requirit, aut oratoris eloquentiã magnopere desiderat? totã causam iud. explicemus, atque ante oculos expositã cõsideremus. ita facillime, quæ res totũ iudicium cõtineat, & quibus de rebus nos dicere oporteat, et quid uos sequi cõueniat, intelligetis. Tres sunt res, quãtũ ego existimare possum, quæ obstent hoc tempore Sex. Roscio, crimen aduersariorũ, & audacia, et potentia. criminis cõfictionẽ accusator Erutius suscepit: audaciæ partes Roscij sibi poposcerunt: Chrysogonus autem, is, qui plurimũ potest, potentia pugnat. de hisce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. quid igitur est? nõ eodem modo de omnibus: ideo quòd prima illa res ad meũ officium pertinet, duas autem reliquas uobis populus R. imposuit. ego crimen oportet diluam: uos & audaciæ resistere, & hominum eiusmodi perniciosam atque intolerãdã potentiam primo quoque tempore extinguere,

atque opprimere debetis. occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. scelestũ dij immortales ac nefarium facinus, atque eiusmodi, quo uno maleficio scelera omnia cõplexa esse uideãtur. etenim si, id quod præclare à sapientibus dicitur, uultu sæpe læditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eũ, qui mortem obtulerit parenti? pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atque humana cogebãt; in hoc tãto, tã atroci, tã singulari maleficio, quod ita raro extitit, ut, si quando auditum sit, portenti ac prodigij simile numeretur, quibus tandem te C. Eruti argumentis accusatorem censes uti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen uocetur, singularem ostendere, & mores feros, immanemq; naturã, & uitam uitijs flagitijsq; omnibus deditam, & denique omnia ad perniciem profligata atque perdita? quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendi quidem causa, cõtulisti. patrem occidit Sex. Roscius: qui homo? adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequã inductus? annos natus magis quadraginta. uetus uidelicet sicarius, homo audax, & sæpe in cæde uersatus? at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. luxuries igitur hominem nimirũ, et æris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates ad hoc scelus impulerunt. de luxuria purgauit Erutius, cum dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo ferè interfuisse. nihil autem unquam debuit. cupiditates porrò quæ possunt esse in eo, qui, ut ipse accusator obiecit, ruri semper habitarit, & in agro colendo uixerit? quæ uita maxime disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. quæ res igitur tantũ istũ furorem Sex. Roscio obiecit? patri, inquit, non placebat. patri non placebat? quã ob cau=

ſam? neceſſe eſt enim eã quoque iuſtam, & magnã, & perſpicuam fuiſſe. nam ut illud incredibile eſt, mortem oblatam eſſe patri à filio ſine plurimis & maximis cauſis: ſic hoc ueriſimile non eſt, odio fuiſſe parenti filium ſine cauſis multis, & magnis, & neceſſarijs. rurſus igitur eodem reuertamur, & quæramus, quæ tanta uitia fuerint in unico filio, quare is patri diſpliceret. at perſpicuum eſt, nullum fuiſſe. pater igitur amens, qui odiſſet eum ſine cauſa, quem procrearat. at is quidem fuit omnium conſtãtiſſimus. ergo illud iam perſpicuum profecto eſt, ſi neque amens pater, neque perditus filius fuerit, neque odij cauſam patri, neque ſceleris filio fuiſſe. ne ſcio, inquit, quæ cauſa odij fuerit: fuiſſe odium intelligo, quia antea, cũ duos filios haberet, illũ alterum, qui mortuus eſt, ſecum omni tempore uolebat eſſe, hunc in prædia ruſtica relegarat. quod Erutio accidebat in mala nugatoriaq; accuſatione, idem mihi uſu uenit in cauſa optima. ille, quo modo crimen cõmentitium cõfirmaret, non inueniebat: ego, res tam leues qua ratione infirmem ac diluam, reperire nõ poſſum. quid ais Eruti? tot prædia, tam pulchra, tam fructuoſa Sex. Roſcius filio ſuo relegationis ac ſupplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc? patresfamilias, qui liberos habent, præſertim homines illius ordinis, ex municipijs ruſticanis, non ne optatiſſimum ſibi putant eſſe, filios ſuos rei familiari maxime ſeruire, & in prædijs colendis operæ plurimum ſtudijq; cõſumere? at amandarat hũc ſic, ut eſſet in agro, ac tantũmodo aleretur ad uillam, ut cõmodis omnibus careret. quid, ſi cõſtat, hunc non modo colendis prædijs præfuiſſe, ſed certis fundis patre uiuo frui ſolitum eſſe?

tamen ne hæc attenta uita & rusticana, relegatio atque amandatio appellabitur? uides Eruti, quantũ distet argumentatio tua ab re ipsa, atque à ueritate. quod cõsuetudine patres faciunt, id quasi nouũ reprehendis: quod beneuolentia fit, id odio factũ criminaris. quod honoris causa pater filio suo concessit, id eum supplicij causa fecisse dicis. neq; hæc tu nõ intelligis, sed usque eò, quid arguas, nõ habes, ut non modo tibi contra nos dicendũ putes, uerũ etiam contra rerũ naturam, contráq; consuetudinem hominũ, cõtráq; opiniones omnium. at. n. cum duos filios haberet, alterũ à se non dimittebat, alterũ ruri esse patiebatur. quæso Eruti, ut hoc in bonã partem accipias: non enim exprobrãdi causa, sed cõmonendi gratia dicã. si tibi fortuna nõ dedit, ut patre certo nascerere, ex quo intelligere posses, qui animus patrius in liberos esset: at natura certe dedit, ut humanitatis nõ parũ haberes. eò accessit studiũ doctrinæ, ut ne à literis quidẽ alienus esses. ecquid tãdem, tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) senex ille Cæcilianus minoris facere Eutychũ filiũ rusticũ, q̃ illũ alterũ Cherestratũ? (nã, ut opinor, hoc nomine est) alterũ in urbe secũ honoris causa habere, alterũ rus supplicij causa relegasse? quid ad istas ineptias abis, inquies? quasi uero mihi difficile sit quãuis multos nominatim proferre (ne lõgius abeã) uel tribules, uel uicinos meos, qui suos liberos, quos plurimi faciũt, agricolas assiduos esse cupiũt. uerũ homines notos sumere odiosum est: cũ et illud incertũ sit, uelint ne hi sese nominari; et nemo uobis magis notus futurus sit, quàm est hic Eutychus; & certe ad rem nihil intersit, utrũ hunc ego comicũ adolescentem, an aliquem ex agro Veiente nominẽ: etenim hæc cõficta ar-

bitror à poetis esse, ut effictos nostros mores in alienis personis, expressamq; imaginem nostrã uitæ quotidianæ uideremus. age nunc, refer animũ, sis, ad ueritatem, & cõsidera, nõ modo in Vmbria atque in ea uicinitate, sed in his ueteribus municipijs quæ studia à patribusfamilias maxime laudentur: iam profecto te intelliges inopia criminũ summã laudem Sex. Roscio uitio et culpæ dedisse: at nõ modo hoc patrũ uolũtate liberi faciunt, sed permultos & ego noui, &, nisi me fallit animus, unusquisque uestrũ, qui et ipsi incensi sunt studio, quod ad agrũ colẽdũ attinet, uitamq; hãc rusticã, quã tu probro & crimini putas esse oportere, et honestissimã et suauissimã esse arbitrãtur. quid censes hũc ipsum Sex. Rosciũ, quo studio, et qua intelligẽtia esse in rusticis rebus? ut ex his propinquis eius, hominibus honestissimis, audio, nõ tu in isto artificio accusatorio callidior es, quàm hic in suo. uerũ, ut opinor, quoniã ita Chrysogono uidetur, qui huic nullũ prædium reliquit, & artificium obliuiscatur, & studium deponat, licebit. quod tametsi miserum, & indignum est, feret tamen æquo animo iudices, si per uos uitam & famam potest obtinere. hoc uero est, quod ferri non potest, si & in hanc calamitatem uenit propter prædiorũ bonitatem & multitudinem, et, quòd ea studiose coluit, id erit ei maxime fraudi: ut parum miseriæ sit, quòd alijs coluit, nõ sibi; nisi etiam, quòd omnino coluit, crimini fuerit. næ tu Eruti accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus esses, cum ab aratro arcessebantur, qui Consules fierent. etenim, qui præesse agro colendo flagitium putes, profecto illum Atilium, quem sua manu spargentem semen, qui missi erant, cõuenerũt, hominem turpissimum, atque

inhonestissimum iudicares. at hercule maiores nostri lon ge aliter & de illo, et de cæteris talibus uiris existimabāt: itaque ex minima tenuissimaq; Rep. maximā & floren tissimā nobis reliquerūt: suos. n. agros studiose colebāt, nō alienos cupide appetebāt: quibus rebus, & agris, & urbibus, & nationibus Remp. atque hoc imperium, et po puli R. nomen auxerūt. neque ego hæc eo profero, quo cōferenda sint cū hisce, de quibus nūc quærimus; sed ut illud intelligatur, cum apud maiores nostros summi uiri, clarissimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula Reip. sedere debebant, tamē in agris quoque colendis ali quantū operæ, temporisq; consumpserint; ignosci oporte re ei homini, qui se fateatur esse rusticum, cum ruri assi duus semper uixerit; cum præsertim nihil esset, quod aut patri gratius, aut sibi iucūdius, aut re uera honestius fa cere posset. odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor ostenditur Eruti, quòd hūc ruri esse patieba tur. nūquid est aliud? immo uero, inquit, est: nā istum exhæredare in animo habebat. audio. nūc dicis aliquid, quod ad rem pertineat. nā illa opinor tu quoque cōcedis leuia esse atque inepta. cōuiuia cū patre non inibat: quippe qui ne in oppidū quidem nisi perraro ueniret. do mū suā istū non ferè quisquā uocabat: nec mirū, quem neque in urbe uideret, neque rure uocaturus esset. uerū hæc quoque tu intelligis esse nugatoria. illud, quod cœpi mus, uideamus, quo certius argumentū odij reperiri nul lo modo potest. exhæredare pater filium cogitabat. mit to quærere, qua de causa: quæro, qui sciās? tametsi te dice re atque enumerare causas omnes oportebat: & id erat certi accusatoris officium, qui tanti sceleris argueret,

explicare omnia uitia, atque peccata filij, quibus incēsus parens potuerit animū inducere, ut naturam ipsam uinceret, ut amorem illum penitus insitū eijceret ex animo, ut denique patrem esse sese obliuisceretur: quæ sine magnis huiusce peccatis accidere potuisse nō arbitror. uerū concedo tibi, ut ea prætereas, quæ cū taces, nulla esse concedis. illum quidem uoluisse exhæredare, certe tu planū facere debes. quid ergo affers, quare id factum putemus? uere nihil potes dicere. finge aliquid saltem cōmode, ut ne planè uidearis id facere, quod aperte facis, huius miseri fortunis, & horū uirorum talium dignitati illudere. exhæredare filium uoluit: quā ob causam? nescio. exhæredauit ne? nō. quis prohibuit? cogitabat. cogitabat? cui dixit? nemini. quid est aliud, iudicio, ac legibus, ac maiestate uestra abuti ad quæstū, atque ad libidinem, nisi hoc modo accusare, atque id obijcere, quod planū facere nō modo nō possis, uerū ne coneris quidem? nemo nostrū est Eruti, *quin sciat tibi inimicitias cū* Sex. Roscio *nullas esse: uident omnes, qua de causa huic inimicus uenias: sciunt huiusce pecunia te adductum esse. quid ergo est? ita tamē quæstus te cupidū esse oportebat, ut horum existimationem, & legem* Memmiam *putares aliquid ualere oportere. accusatores multos esse in ciuitate utile est, ut metu contineatur audacia. uerūtamen hoc ita est utile, ut ne planè illudamur ab accusatoribus. innocens est quispiam: uerūtamen, quāquā abest à culpa, suspicione tamen non caret. tametsi miserū est, tamen ei, qui hunc accuset, possim aliquo modo ignoscere: cum enim aliquid habeat, quod possit criminose ac suspiciose dicere, aperte ludificari, & calumniari sciens non uidea=*

tur. quare facile omnes patimur esse quãplurimos accusatores; quòd innocẽs, si accusatus sit, absolui potest; nocẽs, nisi accusatus fuerit, condẽnari nõ potest. utilius est autẽ absolui innocentem, quàm nocẽtem causam non dicere. anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significent, si fures uenerint. at fures internoscere nõ possunt, significãt tamen, si qui noctu in Capitolium uenerint: & quia id est suspiciosum, tametsi bestiæ sunt, tamen in eã partem potius peccãt, quæ est cautior. quòd si luce quoque canes latrẽt, cũ deos salutatũ aliqui uenerint: opinor, ijs crura suffringantur, quòd acres sint etiã tũ, cũ suspicio nulla sit. simillima est accusatorũ ratio. alij uestrum anseres sunt, qui tantũmodo clamãt, nocere non possunt: alij canes, qui & latrare, & mordere possunt. cibaria uobis præberi uidemus: uos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. hoc populo gratissimum est. deinde si uoletis, etiam tum, cũ uerisimile erit aliquem cõmisisse, in suspicione latratote. id quoque cõcedi potest. sin autem sic agetis, ut arguatis aliquem patrẽ occidisse, neque dicere possitis aut quare, aut quo modo, ac tantũmodo sine suspicione latrabitis: crura quidem uobis nemo suffringet; sed, si ego hos bene noui, literam illam, cui uos usque eò inimici estis, ut etiã eas omnes oderitis, ita uehementer ad caput affigent, ut postea neminẽ aliũ nisi fortunas uestras accusare possitis. quid mihi ad defendendum dedisti bone accusator? quid hisce autem ad suspicandum? ne exhæredaretur, ueritus est. audio: sed qua de causa uereri debuerit, nemo dicit. habebat pater in animo: planũ fac. nihil est, nõ, qui cum deliberarit, quẽ certiorem fecerit, unde istud uobis suspi-

cari in mentem uenerit. cũ hoc modo accuſas Eruti, non ne hoc palã dicis? ego, quid acceperim, ſcio: quid dicã, neſcio. unũ illud ſpectaui, quod Chryſogonus aiebat, neminẽ iſti patronũ futurũ: de bonorũ emptione, deq́; ea ſocietate neminem eſſe, qui uerbũ facere hoc tempore auderet. hæc te opinio falſa in iſtã fraudem impulit. nõ mehercule uerbũ feciſſes, ſi tibi quẽquam reſpõſurũ putaſſes. operæpretiũ erat, ſi animaduertiſtis indices, negligentiã eius in accuſando conſiderare. credo, cũ uidiſſet, qui homines in hiſce ſubſellijs ſederent, quæſiſſe, num ille, aut ille defenſurus eſſet; de me ne ſuſpicatũ quidẽ, quòd antea cauſam publicã nullam dixerim. poſteaquam inuenit, neminẽ eorum, qui poſſunt, & ſolent: ita negligens eſſe cœpit, ut, cũ in mentem ueniret ei, reſideret, deinde ſpatiaretur, nõ nunquã etiam puerum uocaret, credo cui cœnã imperaret, prorſus ut ueſtro conſeſſu, & hoc conuẽtu pro ſumma ſolitudine abuteretur. perorauit aliquando, aſſedit. ſurrexi ego. reſpirare uiſus eſt, quòd non alius potius diceret. cœpi dicere. uſque eò animaduerti iudices eum iocari, atque alias res agere, antequam Chryſogonũ nominaui. quẽ ſimul atque attigi, ſtatim homo ſe erexit, mirari uiſus eſt. intellexi, quid eũ pupugiſſet. iterũ, ac tertio nominaui. poſtea homines curſare ultro & citro nõ deſtiterunt, credo, qui Chryſogono nunciarent, eſſe aliquẽ in ciuitate, qui contra uoluntatem eius dicere auderet; aliter cauſam agi, atque ille exiſtimaret; aperiri bonorũ emptionem, uexari peſſime ſocietatem, gratiã potentiamq́; eius negligi, iudices diligenter attendere; populo rẽ indignã uideri. quæ quoniam te fefellerunt Eruti; quoniamq́; uides uerſa eſſe omnia, cauſam pro Sex. Roſcio ſi

non commode, at libere dici; quem dedi putabas, defendi intelligis; quos tradituros ſperabas, uides iudicare: reſtitue nobis aliquando ueterem tuã illã calliditatem, atque prudentiã: cõfitere huc ea ſpe ueniſſe, quòd putares hic latrocinium, nõ iudicium futurũ. de parricidio cauſa dicitur. ratio ab accuſatore reddita non eſt, quã ob cauſam patrem filius occiderit. quod in minimis noxis, et in his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam propè quotidiana ſunt, maxime, & primũ quæritur, quæ cauſa maleficij fuerit; id Erutius in parricidio quæri nõ putat oportere. in quo ſcelere iudices, etiam cũ multæ cauſæ conueniſſe unũ in locũ, atque inter ſe congruere uidentur; tamen nõ temere creditur, neque leui cõiectura res penditur, neque teſtis incertus auditur, neque accuſatoris ingenio res iudicatur; cũ multa antea cõmiſſa maleficia, tũ uita hominis perditiſſima, tũ ſingularis audacia oſtẽdatur, neceſſe eſt, neque audacia ſolũ, ſed ſummus furor, atque amentia. hæc cũ ſint omnia, tamẽ extent oportet expreſſa ſceleris ueſtigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium ſit admiſſum. quæ niſi multa, & manifeſta ſunt, profectò res tam ſceleſta, tam atrox, tam nefaria credi nõ poteſt: magna eſt. n. uis humanitatis: multũ ualet cõmunio ſanguinis: reclamitat iſtiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura: portentũ atque mõſtrũ certiſſimum eſt, eſſe aliquem humana ſpecie, & figura, qui tantum immanitate beſtias uicerit, ut, propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerit, eos indigniſſime luce priuarit, cũ etiam feras inter ſeſe partus, atque educatio, & natura ipſa cõciliet. nõ ita multis ante annis aiũt T. Clœlium quendã Terracinenſem, hominẽ nõ obſcurũ,

cum

cum cœnatus cubitum in idem conclaue cũ duobus ado lescentibus filijs isset, inuentũ esse mane iugulatũ. cũ neque seruus quisquam reperiretur, neque liber, ad quem ea suspicio pertineret; id ætatis autem duo filij propter cubantes ne sensisse quidẽ se dicerent: nomina filiorum de parricidio delata sunt. quid postea? erat sanè suspiciosum. neutrũ sensisse? ausum autem esse quenquam se in id conclaue cõmittere, eo potissimũ tempore, cũ ibidem essent duo adolescentes filij, qui & sentire, & defendere facile possent? erat porrò nemo, in quem ea suspicio conueniret. tamen cum planum iudicibus esset factum, aperto ostio dormientes eos repertos esse: iudicio absoluti adolescentes, & suspicione omni liberati sunt; nemo enim putabat quenquam esse, qui, cum omnia diuina atque humana iura scelere nefario polluisset, somnum statim capere potuisset: propterea quòd qui tantum facinus cõmiserunt, non modo sine cura quiescere, sed ne spirare quidẽ sine metu possunt. uidetis ne, quos nobis poetæ tradiderũt patris ulciscendi causa suppliciũ de matre sumpsisse, cũ præsertim deorũ immortaliũ iussis atq; oraculis id fecisse dicantur; tamen ut eos agitent furiæ, neq; cõsistere usquã patiãtur? quòd ne pij quidem sine scelere esse potuerunt. sic se res habet iudices, magnam uim, magnã necessitatem, magnã possidet religionem paternus, maternusq; sanguis. ex quo si qua macula cõcepta est, non modo elui nõ potest, uerũ usq; eò permanat ad animũ, ut summus furor, atq; amentia consequatur. nolite. n. putare, quemadmodũ in fabulis sæpe numero uidetis, eos, qui aliquid impie sceleratèq; cõmiserint, agitari, & perterreri furiarũ tedis ardentibus. sua

quenque fraus,et suus terror maxime uexat:suũ quenq; scelus agitat,amẽtiaq; afficit:suæ malæ cogitationes,cõ= scientiæq; animi terrent.hæ sunt impijs assiduæ domesti cæq; furiæ,quæ dies noctesq; parentũ pœnas à consceleratissimis filijs repetant.hæc magnitudo maleficij facit,ut, nisi penè manifestum parricidiũ proferatur,credibile nõ sit; nisi turpis adolescentia,nisi omnibus flagitijs uita inquinata,nisi sumptus effusi cũ probro atq; dedecore,nisi prorupta audacia,nisi tãta temeritas,ut nõ procul abhor reat ab insania.accedat huc oportet odium parẽtis,ani= maduersionis paternæ metus,amici improbi,serui cõscij, tẽpus idoneũ,locus opportune captus ad eã rem:penè di cam,respersas manus sanguine paterno iudices uideant, oportet,si tantũ facinus,tã immane,tam acerbũ creditu ri sunt.quare hoc quo minus est credibile,nisi ostẽditur; eo magis est,si cõuincitur,uindicandũ. itaque cũ multis ex rebus intelligi potest, maiores nostros nõ modo armis plus,quã cæteras nationes, uerũ etiã consilio sapientiaq; potuisse;tũ ex hac re uel maxime,quòd in impios singu lare supplicium inuenerũt.qua in re quantũ prudentia præstiterint ij,qui apud cæteros sapientissimi fuisse dicũ tur,considerate.prudẽtissima ciuitas Atheniensiũ, dum ea rerũ potita est, fuisse traditur.eius porrò ciuitatis sa= pientissimũ Solonẽ dicunt fuisse,eũ,qui leges,quibus ho= die quoque utũtur,scripserit.is cum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum,qui parentẽ ne= casset:respondit,se id neminẽ facturum putasse.sapien= ter fecisse dicitur,cum de eo nihil sanxerit, quod antea cõmissum non erat; ne non tam prohibere, quã admo= nere uideretur.quãto maiores nostri sapiẽtius, qui, cum

intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando uiolaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitauerunt: ut, quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ij magnitudine pœnæ maleficio summouerentur: insui uoluerunt in culleũ uiuos, atque ita in flumen deijci. ô singularem sapientiam iudices. non ne uidentur hũc hominem ex rerum natura sustulisse et eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam, terramq; ademerunt? ut, qui eum necasset, unde ipse natus esset; careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. noluerũt feris corpus obijcere, ne bestijs quoque, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur: non sic nudos in flumen deijcere, ne, cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera, quæ uiolata sunt, expiari putantur. denique nihil tam uile, neque tam uulgare est, cuius partem ullam reliquerint: etenim quid tam est commune, quã spiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? ita uiuunt, dum possunt, ut ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita postremo eijciuntur, ut ne ad saxa quidẽ mortui conquiescãt. tanti maleficij crimen, cui maleficio tam insigne suppliciũ est constitutum, probare te Eruti censes posse talibus uiris, si ne causam quidẽ maleficij protuleris? si hunc apud bonorũ emptores ipsos accusares, eiq; iudicio Chrysogonus præesset, tamẽ diligentius paratiusq; uenisses. utrũ, quid agatur, nõ uides; an, apud quos agatur? agitur de parricidio: quod sine multis causis suscipi non potest. apud homines autem prudentissimos agitur: qui intelligunt neminem ne

minimum quidem maleficiũ ſine cauſa admittere. eſto: cauſam proferre non potes. tametſi ſtatim uiciſſe debeo, tamen de meo iure decedam, et tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. non quæro abs te, quare patrem Sex. Roſcius occiderit: quæro, quo modo occiderit. ita quæro abs te C. Eruti quo modo, et ſic tecum agam, ut in eo loco uel reſſondẽdi, uel interpellandi tibi poteſtatem faciam, uel etiam, ſi quid uoles, interrogãdi. quo modo occidit? ipſe percuſſit, an alijs occidendum dedit? ſi ipſum arguis, Romæ non fuit. ſi per alios feciſſe dicis: quæro, ſeruos ne, an liberos? quos homines? indidem ne Ameria, an hoſce ex Vrbe ſicarios? ſi Ameria, qui ſunt hi? cur non nominantur? ſi Roma, unde eos nouerat Roſcius? qui Romã multis annis non uenit, neq; unquã plus triduo fuit. ubi eos conuenit? quicum locutus eſt? quo modo perſuaſit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde, aut quantum dedit? nõ ne his ueſtigijs ad caput maleficij perueniri ſolet? & ſimul tibi in mentem ueniat facito, quemadmodum uitã huiuſce depinxeris: hũc hominẽ ferũ, atq; agreſtem fuiſſe: nunquã cũ homine quoquã collocutũ eſſe: nũquã in oppido cõſtitiſſe. qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumẽto ad huius innocẽtiã poterat eſſe: in ruſticis moribus, in uictu arido, in hac horrida, incultaq; uita, iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere. ut non omnẽ frugẽ neq; arborẽ in omni agro reperire poſſis: ſic nõ omne facinus in omni uita naſcitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria exiſtat auaritia neceſſe eſt, ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera ac maleficia gignũtur. uita autẽ hæc ruſtica, quam tu agreſtem uo-

cas,parſimoniæ,diligentiæ,iuſtitiæ magiſtra eſt. uerum hæc miſſa facio: illud quæro, is homo, qui, ut tute dicis, nunquã inter homines fuerit,per quos homines hoc tãtũ facinus,tam occultũ,abſens præſertim,cõficere potuerit. multa ſunt falſa iudices,quæ tamẽ argui ſuſpicioſe poſſunt: in his rebus ſi ſuſpicio reperta erit,culpã ineſſe concedam. Romæ Sex. Roſcius occiditur,cum in agro Amerino eſſet filius. literas,credo,miſit alicui ſicario,qui Romæ nouerat neminẽ. arceſſiuit aliquẽ: at quãdo? nuncium miſit: quẽ? aut ad quem? pretio, gratia, ſpe, promiſſis induxit aliquẽ: nihil horũ ne confingi quidẽ poteſt: & tamen cauſa de parricidio dicitur. reliquũ eſt, ut per ſeruos id admiſerit. ò dij immortales, rem miſerã & calamitoſam. quod in tali crimine innocẽti ſaluti ſolet eſſe,ut ſeruos in quæſtionẽ polliceatur: id Sex. Roſcio facere nõ licet: uos,qui hũc accuſatis, omnes eius ſeruos habetis: unus puer uictus quotidiani adminiſter ex tãta familia Sex. Roſcio relictus nõ eſt. te nũc appello P. Scipio,te Metelle: uobis aduocatis,uobis agẽtibus, aliquoties duos ſeruos paternos in quæſtionẽ ab aduerſarijs Sex. Roſcius poſtulauit. meminiſtis ne T. Roſciũ recuſare? quid? ij ſerui ubi ſunt? Chryſogonũ iudices ſectantur,apud eũ ſunt in honore,et in pretio. etiã nũc,ut ex his quæratur, ego poſtulo,hic orat,atq; obſecrat. quid facitis? cur recuſatis? dubitate etiã nũc iudices, ſi poteſtis,à quo ſit Sex. Roſcius occiſus: ab eo ne, qui propter illius mortẽ in egeſtate & inſidijs uerſatur,cui ne quærẽdi quidẽ de morte patris poteſtas permittitur; an ab ijs, qui quæſtionem fugitãt,bona poſſidẽt,in cæde,atq; ex cæde uiuũt. omnia indices in hac cauſa ſunt miſera,atq; indigna,tamẽ hoc

nihil neque acerbius, neque iniquius proferri potest. mortis paternæ de seruis paternis quæstioné habere filio nó licet. ne tandiu quidem dominus erit in suos, dum ex ijs de patris morte quæratur. ueniã, neque ita multo post, ad hunc locum: nam hoc totum ad Roscios pertinet: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus sum, cum Eruti crimina diluissem. Nũc Eruti ad te uenio. cõ ueniat mihi tecum, necesse est; si ad hũc maleficiũ istud pertinet, aut ipsum sua manu fecisse, id quod negas; aut per aliquos liberos, aut seruos. liberos ne? quos neque ut conuenire potuerit, neque qua ratione inducere, neque ubi, neq; per quos, neq; quã spe, aut quo pretio, potes osté dere. ego contra ostẽdo, nõ modo nihil eorũ fecisse Sex. Roscium, sed ne potuisse quidem facere, quòd neq; Romæ multis annis fuerit, neque de prædijs unquã temere discesserit. restare tibi uidebatur seruorum nomen, quò, quasi in portum reiectus à cæteris suspicionibus, confugere posses: ubi scopulum offendis eiusmodi, ut non modo ab hoc crimẽ resilire uideas, uerum omnem suspicionem in uosmet ipsos recidere intelligas. quid est ergo, quò tandem accusator inopia argumentorum confugerit? eiusmodi tempus erat, inquit, ut homines uulgo impune occiderentur. quare tu hoc, propter multitudiné sicariorum, nullo negotio facere potuisti. interim mihi uideris Eruti una mercede duas res assequi uelle, nos iudicio perfundere, accusare autẽ eos ipsos, à quibus mercedẽ acceptisti. quid ais? uulgo occidebantur? per quos? et à quibus? nõ ne cogitas te à sectoribus huc adductũ esse? quid postea? nescimus, per ista tempora eosdem ferè sectores fuisse collorum, & bonorũ? ij denique, qui tum armati

dies noctesq; concursabant, qui Romæ erant assidui, qui omni tempore in præda et sanguine uersabantur, Sex. Roscio temporis illius acerbitatẽ iniquitatemq; obijciẽt? & illam sicariorum multitudinem, in qua ipsi duces ac principes erant, huic crimini putabunt fore? qui nõ modo Romæ nõ fuit, sed omnino, quid Romæ ageretur, nesciret, propterea quòd ruri assiduus, quemadmodũ tute cõfiteris, fuit. Vereor, ne aut molestus sim uobis iudices, aut ne ingenijs uestris uidear diffidere, si de tam perspicuis rebus diutius differã. Erutij criminatio tota, ut arbitror, dissoluta est: nisi forte expectatis, ut illa diluã, quæ de peculatu, ac de eiusmodi rebus cõmẽtitijs, inaudita nobis ante hoc tẽpus ac noua, obiecit. quæ mihi iste uisus est ex alia oratione declamare, quã in aliũ reũ cõmẽtaretur: ita neque ad crimẽ parricidij, neq; ad eũ, qui causam dicit, pertinebant. de quibus quoniã uerbo arguit, uerbo satis est negare. si quid est, quod ad testes reseruet; ibi nos quoq;, ut in ipsa causa, paratiores reperiet, quàm putabat. Venio nũc eò, quò me nõ cupiditas ducit, sed fides: nã si mihi liberet accusare, accusarem alios potius, ex quibus possem crescere: quod certũ est nõ facere, dum utrumuis licebit: is. n. mihi uidetur amplissimus, qui sua uirtute in altiorẽ locũ peruenit, nõ qui ascẽdit per alterius incõmodum et calamitatẽ. desinamus aliquãdo ea scrutari, quæ sũt inania: quæramus, ubi maleficiũ et est, et inueniri potest. iã intelliges Eruti, certũ crimẽ quàm multis suspicionibus coarguatur. tametsi neque omnia dicã, et leuitur unũquodque tangã: neque. n. id facere, nisi necesse esset: et id erit signi me inuitũ facere, ꝙ nõ prosequar lõgius, quàm salus huius, et mea fides postulabit.

causam tu nullã reperiebas in Sex. Roscio: at ego in T. Roscio reperio: tecũ. n. mihi res est T. Rosci, quoniã istic sedes, ac te palàm aduersariũ esse profiteris. de Capitone post uiderimus, si, quemadmodũ paratũ esse audio, testis prodierit. tũ alias quoq; suas palmas cognoscet, de quibus me ne audisse quidẽ suspicatur. L. Cassius ille, quẽ populus R. uerissimũ et sapiẽtissimũ iudicẽ putabat, identidem in causis quærere solebat, cui bono fuisset. sic uita hominũ est, ut ad maleficiũ nemo conetur sine spe, atque emolumento accedere. hũc quæsitorẽ, ac iudicẽ fugiebãt, atq; horrebãt ij, quibus periculũ creabatur: ideo quòd, tametsi ueritatis erat amicus, tamẽ natura nõ tam propẽsus ad misericordiã, q̃ inclinatus ad seueritatẽ uidebatur. ego, quãquã præest huic quæstioni et contra audaciã fortissimus, et ab innocẽtia clemẽtissimus, tamẽ facile me paterer, uel illo ipso acerrimo iudice quærente, uel apud Cassianos iudices, quorũ etiã nunc ij, quibus causa dicenda est, nomẽ ipsum reformidãt, pro Sex. Roscio dicere: in hac. n. causa cũ uiderent illos amplissimã pecuniã possidere, hũc in summa mẽdicitate esse, illud quidẽ nõ quærerent, cui bono fuisset; sed eò perspicuũ crimen, & suspicionẽ potius ad prædã adiũgerẽt, q̃ ad egestatẽ. quid, si accedit eodẽ, ut tenuis antea fueris? quid, si, ut auarus? quid, si, ut audax? quid, si, ut illius, qui occisus est, inimicissimus? nùm quærenda causa, quæ te ad tantũ facinus adduxerit? quid ergo horum negari potest? tenuitas hominis eiusmodi est, ut dissimulari nõ queat, atq; eo magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiã præfers, qui societatẽ coieris de municipis, cognatiq; fortunis cum alienissimo. quàm sis audax (ut alia obliuiscar) hinc omnes

intelligere potuerũt, quòd ex tota societate, hoc est ex tot sicarijs, solus tu inuẽtus es, qui cũ accusatoribus sederes, atq; os tuũ non modo ostenderes, sed etiã offerres. inimicitias tibi fuisse cũ Sex. Roscio, et magnas rei familiaris cõtrouersias, cõcedas necesse est. restat iudices, ut hoc dubitemus, uter potius Sex Rosciũ occiderit: is, ad quẽ morte eius diuitiæ uenerint; an is, ad quẽ mendicitas: is, qui antea tenuis fuerit; an is, qui postea factus sit egentissimus: is, qui ardẽs auaritia feratur infestus in suos; an is, qui semper ita uixerit, ut quæstũ nosset nullũ, fructum autẽ eum solũ, quem labore peperisset: is, qui omniũ sectorum audacissimus sit; an is, qui propter fori iudiciorumq; insolentiã nõ modo subsellia, uerũ etiã urbem ipsam reformidat: postremo iudices, id quod ad rem mea sentẽtia maxime pertinet, utrũ inimicus potius, an filius. hæc tu Eruti tot et tãta si nactus esses in reo, quã diu diceres? quo te modo iactares? tẽpus hercule te citius, quã oratio deficeret: etenim in singulis rebus eiusmodi materies est, ut dies singulos possis cõsumere: neq; ego nõ possum: nõ enim mihi tantum derogo, tametsi nihil arrogo, ut te copiosius, quàm me, putẽ posse dicere. uerũ ego forsitan propter multitudinẽ patronorũ in grege annumerer: te pugna Cannẽsis accusatorẽ sat bonũ facit. multos cæsos nõ ad Thrasimenũ lacũ, sed ad Seruiliũ uidimus. quis ibi nõ est uulneratus ferro Phrygio? non necesse est omnes cõmemorare, Curtios, Marios, denique Mamercos, quos iã ætas à prælijs auocabat: postremo Priamum ipsum, senem Antistiũ, quem non modo ætas, sed etiã leges pugnare prohibebant. iam quos nemo propter ignobilitatem nominat, sexcenti sunt, qui inter sica-

rios,& de ueneficijs accusabāt. qui omnes (quod ad me attinet) uellem uiuerent: nihil. n. mali est, canes ibi quā plurimos esse, ubi permulti obseruandi, multaq; seruanda sunt. uerum (ut fit) multa sæpe imprudentibus imperatoribus uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus, qui summā rerū administrabat: erāt interea, qui suis uulneribus mederentur, qui, tanquam si offusa Reip. sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris, omniaq; miscebant. à quibus miror, ne quod iudiciorū esset uestigium, nō subsellia quoque esse combusta: nam & accusatores, & iudices sustulerunt. hoc cōmodi est, quòd ita uixerūt, ut testes omnes, si cuperēt, interficere nō possent: nam, dum hominum genus erit; qui accuset eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. uerū, ut cœpi dicere, et Erutius, hæc si haberet in causa, quæ cōmemoraui, posset ea quāuis diu dicere, & ego iudices possum: sed in animo est (quemadmodū ante dixi) leuiter trāsire, ac tantūmodo perstringere unāquāque rem; ut omnes intelligāt, me nō studio accusare, sed officio defendere. Video igitur causas esse permultas, quæ istum impellerent. uideamus nunc, ecquæ facultas suscipiendi maleficij fuerit. ubi occisus est Sex. Roscius? Romæ. quid tu Rosci ubi tunc eras? Romæ. uerum quid ad rem? & alij multi. quasi nunc id agatur, qui ex tanta multitudine occiderit, ac non hoc quæratur, eum, qui Romæ sit occisus, utrum uerisimilius sit ab eo esse occisum, qui assiduus eo tempore Romæ fuerit; an ab eo, qui multis annis Romam omnino non accesserit. age nunc, cæteras facultates quoque consideremus. erat tum multitudo sicariorum, id quod commemorauit Erutius: et homines im

pune occidebantur. quid? ea multitudo quæ erat? opinor, aut eorum, qui in bonis erant occupati, aut eorum, qui ab ijs cōducebantur, ut aliquem occiderent. si eos putas, qui alienū appetebant; tu es in eo numero, qui nostra pecunia diues es: sin eos, quos, qui leuiore nomine appellāt, percussores uocāt; quære, in cuius fide sint et clientela: mihi crede, aliquē de societate tua reperies. et quidquid tu cōtra dixeris, id cum defensione nostra cōtēdito. ita facillime causa Sex. Roscij cū tua cōferetur. dices, quid postea, si Romæ assiduus fui? respōdebo: at ego omnino non fui. fateor me sectorem esse, uerum et alij multi: at ego (ut tute arguis) agricola et rusticus. non continuo, si me in gregē sicariorū contuli, sum sicarius: at ego profecto, qui ne noui quidē quenquā sicarium, lōge absum ab eiusmodi crimine. permulta sunt, quæ dici possunt, quare intelligatur summā tibi facultatē fuisse maleficij suscipiēdi: quæ nō modo iccirco prætereo, quòd te ipsum nō libenter accuso; uerum eo magis etiā, quòd, si de illis cædibus uelim cōmemorare, quæ tum factæ sunt ista eadē ratione, qua Sex. Roscius occisus est, uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideatur. uideamus nūc strictim, sicut cætera, quæ post mortem Sex. Roscij abs te T. Rosci facta sunt: quæ ita aperta et manifesta sunt, ut mediusfidius iudices inuitus ea dicam: uereor enim, cuicuimodi es Rosci, ne ita hunc uidear noluisse seruare, ut tibi omnino nō pepercerim. cum hoc uereor, et cupio tibi aliqua ex parte, quod salua fide possim, parcere, rursus immuto uoluntatem meam: uenit enim mihi in mentem oris tui. te'ne, cum cæteri socij tui fugerent ac se occultarent, ut hoc iudicium non de illorum præda, sed de

huius maleficio fieri uideretur; potissimum tibi partes istas depoposcisse, ut in iudicio uersarere, & sederes cum accusatore? qua in re nihil aliud assequeris, nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur, & impudentia. occiso Sex. Roscio, qui primus Ameriam nũciat? Mallius Glaucia, quẽ iam antea nominaui, tuus cliẽs et familiaris. quid attinuit eum potissimũ nunciare, quod, si nullũ iam ante consiliũ de morte, ac de bonis eius inieras, nullamq; societatẽ neq; sceleris, neq; præmij cum homine ullo coieras, ad te minime omniũ pertinebat? sua sponte Mallius nunciat? quid, quæso, eius intererat? an, cũ Ameriam non huiusce rei causa uenisset, casu accidit, ut id, quod Romæ audierat, primus nũciaret? cuius rei causa uenerat Ameriã? nõ possum, inquit, diuinare. eò rem iã adducã, ut nihil diuinatione opus sit. qua ratione Roscio Capitoni primum nunciauit? cum Ameriæ Sex. Roscij domus, uxor, liberiq; essent, cũ tot propinqui cognatiq; optime cõuenientes, qua ratione factum est, ut iste tuus cliens, sceleris tui nuncius T. Roscio Capitoni potissimum nunciaret? occisus est à cœna rediens. nõdum lucebat, cum Ameriæ scitũ est. quid hic incredibilis cursus? quid hæc tanta celeritas, festinatioq; significat? non quæro, quis percusserit. nihil est Glaucia, quod metuas: nõ excutio te, si quid forte ferri habuisti, nõ scrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniã, cuius consilio occisus sit, inuenio; cuius manu sit percussus, nõ laboro. unũ hoc sumo, quod mihi apertum tuũ scelus, resq; manifesta dat: ubi, aut unde audiuit Glaucia, qui tam cito sciuit? fac audisse statim. quæ res eum nocte una tantũ itineris cõtendere coegit? quæ necessitas eũ tãta premebat, ut, si

sua sponte iter Ameriam faceret, id tēporis Romæ proficisceretur? nullam partē noctis requiesceret? etiā ne in tam perspicuis rebus argumētatio quærenda, aut coniectura capiēda sit? nō ne uobis hæc, quæ audistis, cernere oculis uidemini iudices? nō illum miserum, ignarū casus sui, redeūtem à cœna uidetis? nō positas insidias? non impetū repentinum? nō uersatur ante oculos uobis in cæde Glaucia? non adest iste T. Roscius? non suis manibus in curru collocat Autumedontē illum, sui sceleris acerbissimi, nefariæq; uictoriæ nunciū? nō orat, ut eā noctē peruigilet? ut honoris sui causa laboret? ut Capitoni quā primum nunciet? quid erat, quod Capitonē primū scire uoluerit? nescio: nisi hoc uideo, Capitonē in his bonis esse sociū: de tribus et decem fundis tres nobilissimos fundos eum uideo possidere. audio præterea, nō hanc suspicionē nunc primū in Capitonem cōferri, multas esse infames palmas, hāc primā esse tamē lemniscatā, quæ Romæ deferatur: nullum modū esse hominis occidendi, quo ille nō aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno. habeo etiam dicere, quē, contra morem maiorū, minorem annis LX, de pōte in Tyberim deiecerit. quæ, si prodierit, atq; adeo cū prodierit, scio. n. proditurū esse, audiet. ueniat modo, explicet suū uolumen illud: quod ei planū facere possum Erutiū conscripsisse: quod aiūt illum Sex. Roscio intentasse, & minitatū esse, se omnia illa pro testimonio esse dictarū. ò præclarū testem iudices: ò grauitatem dignam expectatione: ò uitā honestam, atq; eiusmodi, ut libentibus animis ad eius testimoniū uestrū iusiurandum accōmodetis. profecto nō tam perspicue istorū maleficia uideremus, nisi ipsos cæcos redderet cupiditas, et auaritia

& audacia. alter ex ipsa cæde uolucrem nuncium Ameriam ad socium, atq; ad magistrum suum misit, ut, si dissimulare omnes cuperēt se scire ad quem maleficium pertineret, tamē ipse apertum suum scelus ante omnium oculos poneret. alter (si dijs immortalibus placet) testimonium etiam in Sex. Roscium dicturus est: quasi uero id nunc agatur, utrū id, quod dixerit, credendum, an, quod fecerit, uindicandū sit. itaque more maiorū cōparatum est, ut in minimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re nō dicerent. Africanus, qui suo cognomine declarat tertiam partē orbis terrarū se subegisse, tamen, si sua res ageretur, testimoniū non diceret. nam illud in talē uirū non audeo dicere: si diceret, nō crederetur. uidete nūc, quā uersa et mutata in peiorē partē sint omnia. cum de bonis, & de cæde agatur, testimonium dicturus est is, qui & sector est, & sicarius, hoc est, qui et illorum ipsorum bonorū, de quibus agitur, emptor atq; possessor est, & eum hominē occidendū curauit, de cuius morte quæritur. quid tu uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi ausculta, uide ne tibi desis: tua quoq; res permagna agitur. multa scelerate, multa audacter, multa improbe fecisti, unū stultissime, profecto tua sponte, non de Erutij sentētia. nihil opus fuit te isti credere: neq;. n. accusatore muto, neque teste quisquā utitur eo, qui de accusatoris subsellio surgit. huc accedit, quòd paulo tamē occultior, atq; tectior uestra ista cupiditas esset. nūc quid est, quod quisquā ex uobis audire desideret? cū, quæ facitis, eiusmodi sint, ut ea dedita opera à uobis cōtra uosmet ipsos facere uideamini. Age, nunc illa uideamus iudices, quæ statim consecuta sunt. ad Volaterras in castra L. Syllæ

mors Sex. Roscij quatriduo, quo is occisus est, Chrysogono nunciatur. quæritur etiam nunc, quis eum nuncium miserit: nõ ne perspicuum est, eundẽ, qui Ameriam? curat Chrysogonus, ut eius bona ueneant statim. qui nõ norat hominẽ, aut rem? atqui ei uenit in mentẽ prædia cõcupiscere hominis ignoti, quẽ omnino nunquã uiderat. soletis, cum aliquid huiuscemodi auditis iudices, cõtinuo dicere, necesse est aliquẽ dixisse municipem, aut uicinũ. ij plerunque indicant, per eos plerique produntur. hic nihil est, quòd suspicionem hanc putetis. non enim ego ita disputabo: uerisimile est Roscios istam rem ad Chrysogonum detulisse: erat enim eis cum Chrysogono iam antea amicitia: nam cum multos ueteres à maioribus Roscij patronos, hospitesq; haberent, omnes eos colere atque obseruare destiterunt, ac se in Chrysogoni fidem et clientelam contulerunt. hæc possum omnia uere dicere: sed in hac causa coniectura nihil opus est: ipsos certo scio non negare, ad hæc bona Chrysogonum accessisse impulsu suo. si eum, qui indicij partem acceperit, oculis cernetis: poteritis ne dubitare iudices, qui indicarit? qui sunt igitur in istis bonis, quibus partem Chrysogonus dederit? duo Roscij. num quisnam præterea? nemo est iudices. num ergo dubium est, quin ij obtulerint hanc prædam Chrysogono, qui ab eo partem prædæ tulerunt? Age, nunc ex ipsius Chrysogoni iudicio Rosciorum factum consideremus. si nihil in ista pugna Roscij, quod operæpretium esset, fecerant, quam ob causam à Chrysogono tantis præmijs donabantur? si nihil aliud fecerunt, nisi rem detulerunt; non ne satis fuit his gratias agi? denique, ut perliberaliter ageretur,

honoris aliquid haberi? cur tria prædia, tantæ pecuniæ statim Capitoni dantur? cur, quæ reliqua sunt, iste Roscius omnia cũ Chrysogono cõmuniter possidet? non ne perspicuũ est iudices, has manubias Roscijs Chrysogonũ re cognita cõcessisse? uenit in Decẽprimis Legatus in castra Capito. totã uitã, naturã, moresq; hominis ex ipsius legatione cognoscite. nisi intellexeritis iudices, nullũ esse officiũ, nullũ ius tam sanctũ, atq; integrũ, quod non eius scelus, atq; perfidia uiolarit, & imminuerit: uirum optimum esse eum iudicatote. impedimẽto est, quo minus de his rebus Sylla doceatur: cæterorũ Legatorũ consilia, & uoluntatẽ Chrysogono enũciat: monet, ut prouideat, ne palàm res agatur: ostendit, si sublata sit uẽditio bonorũ, illum pecuniam grandem amissurũ, sese capitis periculũ aditurum: illum acuere, hos, qui simul erant missi, fallere: illum identidem monere, ut caueret; hisce insidiose spem falsam ostendere: cũ illo contra hos inire consilia, horũ consilia illi enunciare: cum illo partem suam depacisci, hisce, aliqua fretus hora semper, omnes aditus ad Syllam intercludere. postremo isto hortatore, auctore, intercessore ad Syllam Legati non adierunt: istius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipsis cognoscere poteritis, si accusator uoluerit testimoniũ eis denunciare, pro re certa spem falsam domũ retulerunt. in priuatis rebus si qui rem mandatã non modo malitiosius gessisset sui quæstus, aut cõmodi causa, uerũ etiam negligentius, eũ maiores summũ admisisse dedecus existimabant: itaq; mandati constitutũ est iudiciũ, nõ minus turpe quã furti, credo propterea, quòd quibus in rebus ipsi interesse non possumus; in his operæ nostræ uicaria fides amicorum

rum supponitur: quã qui lædit, oppugnat omnium commune præsidium, &, quantum in ipso est, disturbat uitæ societatem: non. n. possumus omnia per nos agere: alius in alia est re magis utilis: iccirco amicitiæ cõparantur, ut cõmune commodum mutuis officijs gubernetur. quid recipis mandatũ, si aut neglecturus, aut ad tuum cõmodum conuersurus es? cur mihi te offers, ac meis cõmodis officio simulato officis, et obstas? recede de medio, per aliũ transigam. suscipis onus officij, quod te putas sustinere posse: quod minime uidetur graue ijs, qui minime ipsi leues sunt. ergo iccirco turpis hæc culpa est, quòd duas res sanctissimas uiolat, amicitiã, & fidem. nã neque mãdat quisquã ferè, nisi amico: neque credit, nisi ei, quẽ fidelem putat. perditissimi est igitur hominis simul & amicitiã dissoluere, et fallere eũ, qui læsus nõ esset, nisi credidisset. ita ne est? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpissimo iudicio condẽnetur necesse est: in re tanta, cũ is, cui fama mortui, fortunæ uiui cõmendatæ sunt, atque concreditæ, ignominia mortuũ affecerit, is inter honestos homines, atq; adeo inter uiuos numerabitur? in minimis
* priuatisq; rebus etiam negligentia in crimẽ mandati iudiciumq; infamia reuocatur, propterea quòd, si recte fiat, illũ negligere oporteat, qui mãdarit, nõ illũ, qui mandatũ receperit: in re tanta, quæ publice gesta, atque commissa sit, qui non negligentia priuatũ aliquod cõmodum læserit; sed perfidia, legationis ipsius cerimoniã polluerit, maculaq; affecerit; qua is tandem pœna afficietur? aut quo iudicio dãnabitur? si hanc ei rẽ priuatim Sex. Roscius mandauisset, ut cũ Chrysogono transigeret, atque decideret; inq; eã rem fidem suã, si quid opus esse puta-

ret, interponeret: ille, qui sese factũrum recepisset, nõ ne, si ex eo negotio tantulũ in rem suã cõuertisset, damnatus per arbitrũ, & rem restitueret, et honestaté omnem amitteret? nunc non hanc ei rem Sex. Roscius mandauit: sed, id quod multo grauius est, ipse Sex. Roscius cum fama, uita, bonisq; omnibus à decurionibus publice Roscio mandatus est: & ex eo T. Roscius nõ paulũ nescio quid in rem suã conuertit, sed hunc funditus euertit bonis: ipse tria prædia sibi depactus est, uoluntaté decurionum ac municipũ omniũ tantidem, quanti fidem suam, fecit. uidete iam porrò cætera iudices, ut intelligatis fingi maleficiũ nullũ posse, quo iste sese non contaminarit. in rebus minoribus socium fallere turpissimũ est, æqueq; turpe, atque illud, de quo ante dixi: neque iniuria, propterea quòd auxilium sibi se putat adiunxisse, qui cũ altero rem cõmunicauit. ad cuius igitur fidé confugiet, cũ per eius fidé læditur, cui se cõmiserit? atqui ea sunt animaduerteda peccata maxime, quæ difficillime præcauētur. tecti esse ad alienos possumus: intimi multa apertiora uideant necesse est: sociũ uero cauere qui possumus? qué etiam si metuimus, ius officij lædimus. recte igitur maiores eum, qui sociũ fefellisset, in uirorum bonorum numero nõ putarũt haberi oportere. at uero T. Roscius nõ unũ rei pecuniariæ sociũ fefellit (quod tametsi graue est, tamen aliquo modo posse ferri uidetur) uerũ nouem homines honestissimos, eiusdem muneris, legationis, officij, mãdatorumq; socios induxit, decepit, destituit, aduersarijs tradidit, omni fraude & perfidia fefellit. qui de eius scelere suspicari nihil potuerunt, sociũ officij metuere nõ debuerunt: eius malitiam nõ uiderunt, oratio-

ni uanæ crediderũt. itaque nũc illi homines honestissimi propter istius insidias parũ putãtur cauti, prouidiq; fuisse. iste, qui initio proditor fuit, deinde perfuga, qui primo sociorũ consilia aduersarijs enũciauit, deinde societatẽ cũ ipsis aduersarijs coïjt; terret etiam nos, ac minatur, tribus prædijs, hoc est præmijs sceleris, ornatus. in eiusmodi uita iudices, in his tot tantisq; flagitijs hoc quoque maleficiũ, de quo iudicium est, reperietis. etenim quærere ita debetis: ubi multa auare, multa audacter, multa improbe, multa perfidiose facta uidetis, ibi scelus quoque latere inter illa tot flagitia putatote. tametsi hoc quidẽ minime latet, quod ita promptũ, & propositũ est, ut non ex illis maleficijs, quæ in illo constat esse, hoc intelligatur; uerũ ex hoc, etiam si quod illorũ forte dubitabitur, conuincatur. quid tandẽ quæso indices? nũ aut ille lanista omnino iam à gladijs recessisse uidetur, aut is discipulus magistro tantulũ de arte cõcedere? par est auaritia, similis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia: etenim quoniam fidem magistri cognostis, cognoscite nunc discipuli æquitatem. dixi iam antea, sæpe numero postulatos esse ab istis duos seruos in quæstionem: tu semper T. Rosci recusasti. quæro abs te, ij ne, qui postulabant, indigni erant, qui impetrarent; an iste non commouebat, pro quo postulabãt? an res ipsa tibi iniqua uidebatur? postulabant homines nobilissimi, atque integerrimi nostræ ciuitatis, quos iam antea nominaui: qui ita uixerunt, talesq; à populo R. putantur, ut, quidquid dicerent, nemo esset, qui non æquum putaret. postulabant autem pro homine miserrimo, atque infelicissimo, qui uel ipse sese in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte

quæreretur. res porrò abs te eiusmodi postulabatur, ut nihil interesset, utrum eam rem recusares, an de malefi-cio confiterere. quæ cũ ita sint, quæro abs te, quã ob cau-sam recusaris. cũ occiditur Sex. Roscius, ibidem fuerũt. seruos ipsos, quod ad me attinet, neque arguo, neque pur-go. quòd à uobis hoc pugnari uideo, ne in quæstionem dentur, suspiciosum est: quòd uero apud uos ipsos in hono-re tanto sunt, profectò necesse est, sciant aliquid, quod si dixerint, perniciosum uobis futurũ sit. in dominos quæ-ri de seruis, iniquũ est. an ne quæritur? Sex. enim Ro-scius reus est: neque. n. cũ de hoc quæritur, uos dominos esse dicitis. cũ Chrysogono sunt. ita credo: literis eorũ, et urbanitate Chrysogonus ducitur, ut inter suos omniũ de-liciarũ atque omniũ artium puerulos, ex tot elegantissi-mis familijs lectos, uelit hos uersari, homines penè opera-rios ex Amerina disciplina patrisfamiliæ rusticani. non est ita profectò iudices, non est uerisimile, ut Chrysogo-nus horũ literas adamarit, aut humanitatẽ; non, ut rei familiaris negotio diligentiã cògnorit eorũ, et fidem. est quiddam, quod occultatur: quod quo studiosius ab ipsis opprimitur, & absconditur, eo magis eminet, & appa-ret. quid igitur? Chrysogonus sui maleficij occultandi causa quæstionẽ de his haberi nõ uult? minime iudices. nõ in omnes arbitror omnia cõuenire. ego in Chrysogo-no, quod ad me attinet, nihil eiusmodi suspicor, neq; hoc mihi nunc primũ in mentẽ uenit dicere. meministis me ita distribuisse initio causam; in crimẽ, cuius tota argu-mẽtatio permissa Erutio est; et in audaciã, cuius partes Roscijs impositæ sunt. quidquid maleficij, sceleris, cædis erit, propriũ id Rosciorũ esse debebit. nimiam gratiã po-

tentiamq; Chrysogoni dicimus & nobis obstare, et perferri nullo modo posse, & à uobis, quoniã potestas data est, nõ modo infirmari, uerũ etiã uindicari oportere. ego sic existimo; qui quæri uelit ex ijs, quos constat, cũ cædes facta sit, affuisse, eũ cupere uerũ inuenire; qui recuset, eũ profecto, tametsi uerbo non audet, tamen re ipsa de maleficio suo confiteri. dixi initio iudices, nolle me plura de istorũ scelere dicere, quàm causa postularet, ac necessitas ipsa cogeret: nã et multæ res afferri possunt, et unaquæque earũ multis cũ argumẽtis dici potest. uerũ ego, quod inuitus ac necessario facio, neq; diu, neq; diligẽter facere possum. quæ præteriri nullo modo poterant, ea leuiter iudices attigi. quæ posita sunt in suspicionibus, de quibus si cœpero dicere, pluribus uerbis sit disserendũ; ea uestris ingenijs coniecturæq; cõmitto. Venio nũc ad illud nomen aureũ Chrisogoni: sub quo nomine tota societas statuitur: de quo iudices neq; quo modo dicã, neq; quo modo tacẽã, reperire possum: si.n. taceo, uel maximã partẽ relinquo: si autẽ dico, uereor ne nõ ille solus, id quod ad me nihil attinet, sed alij quoque plures læsos se esse putẽt: tametsi ita res se habet, ut mihi in cõmunẽ causam sectorũ dicendũ nihil magnopere uideatur: hæc.n. causa noua profecto & singularis est. bonorũ Sex. Roscij emptor est Chrysogonus. primum hoc uideamus, eius hominis bona qua ratione uenierũt, aut quo modo uenire potuerunt. atq; hoc nõ ita quærã iudices, ut id dicã, esse indignũ hominis innocentis bona uenisse: si.n. hæc audiẽtur, ac libere dicẽtur, nõ fuit tantus homo Sex. Roscius in ciuitate, ut de eo potissimũ conqueramur. uerum ego hoc quæro: qui potuerunt ista ipsa lege, quæ de proscri-

ptione est, siue Valeria est, siue Cornelia (nõ.n.noui, nec scio) uerum ista ipsa lege bona Sex. Roscij uenire qui potuerunt? scriptũ.n.ita dicunt esse, ut eorũ bona ueneãt, qui proscripti sunt: quo in numero Sex. Roscius non est: aut eorum, qui in aduersariorũ præsidijs occisi sunt. dũ præsidia ulla fuerunt, in Syllæ præsidijs fuit. postea quam ab armis recesserunt, in summo otio rediens à cœna Romæ occisus est. si lege, bona quoq; lege uenisse fateor. sin autem cõstat contra omnes non modo ueteres leges, uerũ etiã nouas occisum esse: bona quo iure, aut quo modo, aut qua lege uenierint, quæro. in quẽ hoc dicam, quæris Eruti? non in eum, quem uis, & putas: nam Syllam & oratio mea ab initio, & ipsius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego hæc omnia Chrysogonum fecisse dico, ut ementiretur, ut malũ ciuem Rosciũ fuisse fingeret, ut eum apud aduersarios occisum esse diceret, ut his de rebus à legatis Amerinorum doceri L. Syllam passus nõ sit. deniq; etiam illud suspicor, omnino hæc bona non uenisse: id quod postea, si per uos iudices licitum erit, aperietur: opinor.n.esse in lege, quam ad diem proscriptiones, uenditionesq; fiant, nimirũ ad Cal. Iun. aliquot post menses & homo occisus est, et bona uenisse dicuntur. profecto aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt, nosq; ab isto nebulone facetius eludimur, quàm putamus: aut, si redierunt, tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione sunt: nam lege quidẽ bona uenire nõ potuisse cõstat. intelligo, me ante tẽpus iudices hæc scrutari, & propemodum errare, qui, cũ capiti Sex. Roscij mederi debeam, reduuiam curem: non.n.laborat de pecunia, non ullius rationem sui cõmodi ducit: facile ege

ſtatẽ ſuam ſe laturũ putat,ſi hac indigna ſuſpicione, et ficto crimine liberatus ſit.uerum quæſo à uobis iudices, ut hæc pauca,quæ reſtant,ita audiatis,ut partim me di cere pro me ipſo putetis,partim pro Sex. Roſcio: *quæ.n. mihi ipſi indigna & intolerabilia uidẽtur,quæq; ad o= mnes,niſi prouidemus, arbitror pertinere;ea pro me ip= ſo,ex animi mei ſenſu ac dolore pronũcio: quæ ad huius uitæ caſum,cauſamq; pertineãt, & quid hic pro ſe dici uelit,& qua cõditione cõtentus ſit,iam in extrema ora tione noſtra iudices audietis.* Ego hæc à Chryſogono *mea ſponte remoto* Sex. Roſcio *quæro : primum,quare ciuis optimi bona uenierint: deinde,quare hominis eius, qui neq; apud aduerſarios occiſus eſt,bona uenierint,cũ in eos ſolos lex ſcripta ſit: deinde,quare aliquãdo poſt eã diẽ uenierint, quæ dies in lege præfinita eſt: deinde,cur tantulo uenierint.quæ omnia ſi,quemadmodum ſolent liberti nequam,et improbi facere, in patronũ ſuum uo= luerit cõferre,nihil egerit: nemo eſt.n.qui neſciat, pro= pter magnitudinẽ rerũ multa multos partim cõniuẽte, partim imprudente* L. Sylla *cõmiſiſſe . placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? nõ placet iudi= ces,ſed neceſſe eſt.etenim ſi* Iupiter Optimus Maximus, *cuius nutu & arbitrio cœlum,terra, mariaq; regũtur, ſæpeuẽtis uehemẽtioribus, aut immoderatis tẽpeſtatibus, aut nimio calore,aut intolerabili frigore hominibus no= cuit,urbes deleuit, fruges perdidit, quorũ nihil pernicie cauſa diuino cõſilio,ſed ui ipſa,& magnitudine rerum factum putamus;at contra,cõmoda,quibus utimur; lu cemq; , qua fruimur; ſpiritũq; , quẽ ducimus, ab eo no bis dari,atq; impertiri uidemus: quid miramur,* L. Syllã,

cum solus Remp. regeret, orbemq; terrarum gubernaret, imperijq; maiestatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animaduertere non potuisse? nisi hoc mirum est, quod uis diuina assequi non possit, si id mens humana adepta non sit. uerum ut hæc missa faciam, quæ iam facta sunt: ex ijs, quæ nunc maxime fiunt, non ne quiuis potest intelligere, omnium architectum, & machinatorem unum esse Chrysogonum, qui Sex. Roscij nomen deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris causa accusare se dixit Erutius.

desunt non pauca.

aptam, et ratione dispositam se habere existimāt, qui in Salētinis aut in Brutijs habēt, unde uix ter in anno audire nuncium possunt. alter tibi descendit de Palatio, et ædibus suis: habet animi relaxādi causa rus amœnum & suburbanū, plura præterea prædia, neque tamen ullum nisi præclarum & propinquum: domus referta uasis Corinthijs et Deliacis, in quibus est authepsa illa, quā tanto pretio nuper mercatus est, ut, qui prætereuntes pretiū enumerari audiebant, fundū uenire arbitrarentur. quid præterea cælati argēti? quid stragulæ uestis? quid pictarū tabularū? quid signorū? quid marmoris apud illū putatis esse? tantū scilicet, quantū è multis splendidisq; familijs, in turba et rapinis coaceruari una in do-

mo potuit. familiã uero quantam, et quàm uarijs cũ artificijs habeat, quid ego dicam? mitto hasce artes uulgares, coquos, pistores, lecticarios: animi & aurium causa tot homines habẽt, ut quotidiano cantu uocũ, & neruorũ, et tibiarum, nocturnisq; cõuiuijs tota uicinitas personet. in hac uita iudices quos sumptus quotidianos, quas effusiones fieri putatis? quæ uero cõuiuia? honesta, credo, in eiusmodi domo. si domus hæc habẽda est potius, quàm officina nequitiæ, & diuersoriũ flagitiorũ omniũ. ipse uero quemadmodũ cõposito & delibuto capillo passim per forum uolitet cum magna caterua togatorũ, uidetis iudices; ut omnes despiciat, ut hominẽ præ se neminẽ putet, ut se solum beatũ, solum potẽtem putet. quæ uero efficiat, & quæ conetur, si uelim cõmemorare, uereor iudices, ne quis imperitior existimet me causam nobilitatis uictoriamq; uoluisse lædere. tametsi meo iure possum, si quid in hac parte mihi nõ placeat, uituperare: non. n. uereor, ne quis alienum me animũ habuisse à causa nobilitatis existimet. sciunt ij, qui me norunt, me pro illa tenui infirmaq; parte, posteaquã id, quod maxime uoluĩ, fieri nõ potuit, ut cõponeretur; id maxime defendisse, ut ij uincerẽt, qui uicerunt: quis. n. erat, qui nõ uideret humilitatem cũ dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat nõ se ad eos iungere, quibus incolumibus, et domi dignitas, et foris auctoritas retineretur. quæ perfecta esse, & suum cuique honorẽ, et gradum redditum, gaudeo iudices, uehementerq; lætor: eaq; omnia deorũ uolũtate, studio populi R. consilio, et imperio, et felicitate L. Syllæ gesta esse intelligo. quòd animaduersum est in eos, qui cõtra omni ratione pugna-

runt: nō debeo reprehendere. quòd uiris fortibus, quorū opera eximia in rebus gerēdis extitit, honos habitus est: laudo. quæ ut fierent, iccirco pugnatū esse arbitror, meq́; in eo studio partium fuisse confiteor. sin autem id actū est, et icirco arma sumpta sunt, ut homines postremi pecunijs alienis locupletarentur, & in fortunas uniuscuiusque impetū facerent, & id nō modo re prohibere nō licet, sed ne uerbis quidem uituperare: tum uero in isto bello nō recreatus, neque restitutus, sed subactus oppressusq́; populus R. est. uerū longe aliter est: nihil horū est iudices: nō modo nō lædetur causa nobilitatis, si istis hominibus resistetis, uerū etiam ornabitur: etenim qui hæc uituperare uolunt, Chrysogonū tantū posse queruntur: qui laudare uolunt, concessum ei non esse cōmemorant. ac iam nihil est, quod quisquā aut tam stultus, aut tam improbus sit, qui dicat: uellem quidem liceret, hoc dixissem: dicas licet. hoc fecissem: facias licet, nemo prohibet. hoc decreuissem: decerne, modo recte: omnes approbabūt. hoc iudicassem: laudabunt omnes, si recte et ordine iudicaris. dū necesse erat, resq́; ipsa cogebat, unus omnia poterat. qui posteaquā magistratus creauit, legesq́; cōstituit: sua cuiq; procuratio auctoritasq́; est restituta. quā si retinere uolunt ij, qui receperūt: in perpetuū poterunt obtinere. sin has cædes & rapinas, & hos tantos, tamq́; profusos sumptus aut facient, aut approbabunt: nolo in eos grauius quidquā ne ominis quidē causa dicere: unū hoc dico, nostri isti nobiles, nisi uigilantes, et boni, et fortes, & misericordes erunt, ijs hominibus, in quibus hæc erunt, ornamenta sua concedant necesse est. quapropter desinant aliquādo dicere, male aliquem locutum esse, si

tis uere ac libere locutus sit: desinant suam causam cũ Chrysogono cõmunicare: desinãt, si ille læsus sit, de se aliquid detractum arbitrari: uideant, ne turpe miserumq; sit, eos, qui equestrem splendorẽ pati non potuerunt, serui nequissimi dominationẽ ferre posse. quæ quidẽ dominatio iudices in alijs rebus antea uersabatur; nunc uero quã uiam munitet, quò iter affectet, uidetis: ad fidẽ, ad iusiurandũ, ad iudicia uestra, ad id, quod solum propè in ciuitate sincerum, sanctumq; restat. hic ne etiam sese putat aliquid posse Chrysogonus? hic etiã potẽs esse uult? ò rem miseram, atq; acerbam. neq; mehercules hoc indignè fero, quòd uerear, ne quid possit: uerum, quòd ausus est, quòd sperauit sese apud tales uiros aliquid ad perniciem posse innocẽtis, id ipsum queror. iccirco ne experrecta nobilitas, armis, atq; ferro Remp. recuperauit, ut ad libidinem suam liberti seruuliq; nobiliũ, bona, fortunas uestras, nostrasq; uexare possent? si id actũ est, fateor me errasse, qui hoc maluerim: fateor insanisse, qui cum illis senserim: tametsi inermis iudices sensi. Sin autem uictoria nobiliũ ornamento, atq; emolumento Reip. populoq; R. debet esse: tum uero optimo, & nobilissimo cuique meam orationẽ gratissimam esse oportet. quòd si quis est, qui & se, & causam lædi putet, cum Chrysogonus uituperetur: is causam ignorat, se ipsum propè non nouit: causa enim splendidior fiet, si nequissimo cuique resistetur: ille improbissimus Chrysogoni fautor, qui sibi cum illo rationem communicatam putat, læditur, cum ab hoc splendore causæ separatur. uerum hæc omnis oratio, ut iam ante dixi, mea est: qua me uti Resp. & dolor meus, & istorum iniuria coegit. sed Roscius ho=

rum nihil indignum putat: neminem accusat: nihil de suo patrimonio queritur: putat homo imperitus morũ, agricola, & rusticus, ista omnia, quæ uos per Syllam gesta esse dicitis, more, lege, iure gentiũ facta: culpa liberatus, & crimine nefario solutus, cupit à uobis discedere: si hac indigna suspicione careat, animo æquo se carere suis omnibus cõmodis dicit: rogat, oratq; te Chrysogone, si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit, si nulla in re te fraudauit, si tibi optima fide sua omnia concessit, adnumerauit, appendit, si uestitum, quo ipse tectus erat, annulumq; dedit, os suum tibi tradidit, si ex omnibus rebus se ipsum nudum, neque præterea quid quã, excepit; ut sibi per te liceat innocẽti amicorũ opibus uitã in egestate degere. prædia mea tu possides: ego aliena misericordia uiuo. cõcedo; et quòd animus æquus est, et quia necesse est. mea domus tibi patet, mihi clausa est. fero. familia mea maxima uteris: ego seruũ habeo nullũ. patior, et ferendũ puto. quid uis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuã uoluntatem lædi à me putas? ubi tuis cõmodis officio? quid tibi obsto? si spoliorum causa uis hominem occidere, spoliasti. quid quæris amplius? si inimicitiarum, quæ sunt tibi inimicitiæ cũ eo, cuius antea prædia possedisti, quàm ipsum cognosti? sin metuis: ab eo ne aliquid metuis, quẽ uides ipsum ab sese tam atrocẽ iniuriã propulsare nõ posse? sin quòd bona, quæ Roscij fuerũt, tua facta sunt, iccirco hunc illius filiũ studes perdere: nõ ne ostendis id te uereri, quod præter cæteros tu metuere nõ debeas, ne quando liberis proscriptorum bona patria reddantur? facis iniuriã Chrysogone, si maiorem spem emptionis tuæ in huius exitio po

nis, quã in ijs rebus, quas L. Sylla gessit. quòd si tibi causa nulla est, cur hũc miserũ tãta calamitate affici uelis; si tibi omnia sua præter animã tradidit, nec sibi quidquã paternũ, ne monumẽti quidẽ causa, reseruauit: per deos immortales, quæ ista tanta crudelitas est? quæ tam fera immanisq; natura? quis unquã prædo fuit tã nefarius, quis pirata tam barbarus, ut, cum integram prædã sine sanguine habere posset, cruenta spolia detrahere mallet? scis hũc nihil habere, nihil audere, nihil posse, nihil unquã cõtra rẽ tuã cogitasse: et tamẽ oppugnas eũ: quẽ neque metuere potes, neque odisse debes, nec quidquã habere iã reliqui uides, quod ei detrahere possis: nisi hoc indignũ putas, quòd uestitũ sedere in iudicio uides, quẽ tu è patrimonio tanquã è naufragio nudũ expulisti. quasi uero nescias hunc & ali, & uestiri à Cæcilia Balearici filia, Nepotis sorore, spectatissima fœmina: quæ cũ patrẽ clarissimũ, amplissimos patruos, ornatissimum fratrẽ haberet, tamen, cũ esset mulier, uirtute perfecit, ut, quãto honore ipsa ex illorũ dignitate afficeretur, non minora illis ornamẽta ex sua laude redderet. an quòd diligenter defenditur, id tibi indignũ facinus uidetur? mihi crede, si pro patris eius hospitijs, et gratia uellẽt oẽs huius hospites adesse, et auderẽt libere defendere, satis copiose defenderetur: sin aũt pro magnitudine iniuriæ, proq; eo, quòd summa Reip. in huius periculo tentatur, hæc omnes uindicarent, consistere mehercule uobis isto in loco non liceret. nunc ita defenditur, non sanè ut molestè ferre aduersarij debeant, neque ut se potentia superari putent. quæ domi gerenda sunt, ea per Cæciliam transiguntur. fori iudicijq; rationem Messala, ut uidetis iudices, susce-

pit. qui si iam satis ætatis atque roboris haberet, ipse pro Sex. Roscio diceret. quoniã ad dicendũ impedimento est ætas, et pudor, qui ornat ætatẽ; causã mihi tradidit, quẽ sua causa cupere ac debere intelligebat. ipse assiduitate, consilio, auctoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Roscij uita erepta de manibus sectorũ, sententijs iudicũ permitteretur. nimirũ iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: hæc acta res est, uti nobiles restituerentur in ciuitatẽ, qui hoc facerẽt, quod facere Messalã uidetis, qui caput innocẽtis defenderent, qui iniuriæ resisterent, qui, quantum possent, in salute alterius, quã in exitio, mallent ostendere. quod si omnes, qui eodẽ loco nati sunt, facerent: & Resp. ex illis, et ipsi ex inuidia minus laborarẽt. uerũ si à Chrysogono iudices nõ impetramus, ut pecunia nostra contentus sit, uitã ne petat; si ille adduci non potest, ut, cũ ademerit nobis omnia, quæ nostra erant propria, ne lucẽ quoque hanc, quæ cõmunis est, eripere cupiat; si nõ satis habet auaritiã suã pecunia explere, nisi etiam crudelitate sanguinis perlitus sit: unũ perfugiũ iudices, una spes reliqua est Sex. Roscio, eadem quæ Reip. uestra pristina bonitas, & misericordia. quæ si manet, salui etiam nunc esse possumus. sin ea crudelitas, quæ hoc tẽpore in Rep. uersata est, uestros quoque animos, id quod fieri profecto non potest, duriores acerbioresq; reddidit: actum est iudices: inter feras satius est ætatem degere, quàm in hac tanta immanitate uersari. ad eam ne rem uos reseruati estis, ad eam ne rem delecti, ut eos condemnaretis, quos sectores, ac sicarij iugulare non potuissent? solent hoc boni Imperatores facere, cũ prælium committunt, ut in eo loco, quo fugam

hostium fore arbitrentur, milites collocent, in quos, si qui ex acie fugerint, de improuiso incidant. nimirum simili ter arbitrantur isti bonorum emptores, uos hic tales uiros sedere, qui excipiatis eos, qui de suis manibus effugerint. dij prohibeat iudices, ut hoc, quod maiores consiliũ publicum uocari uoluerunt, præsidium sectorum existimetur. an uero iudices uos nõ intelligitis, nihil aliud agi, nisi ut proscriptorum liberi quauis ratione tollantur? et eius rei initiũ in uestro iureiurando, atque in Sex. Roscij periculo quæri? dubiũ est, ad quem maleficium pertineat, cum uideatis ex altera parte sectorem, inimicũ, sicarium, eundemq; accusatorẽ hoc tempore; ex altera egentem, probatum suis filium, in quo non modo culpa nulla, sed ne suspicio quidẽ potuit consistere? nunquid hic aliud uidetis obstare Roscio, nisi quòd patris bona uenierunt? quòd si id uos suscipitis, & eadem in re operam uestram profitemini; si iccirco sedetis, ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: cauete per deos immortales iudices, ne noua, & multo crudelior per uos proscriptio instaurata esse uideatur. illam priorem, quæ facta est in eos, qui arma capere potuerunt, tamen senatus suscipere noluit, ne quid acrius, quàm more maiorum comparatum est, publico consilio factum uideretur. hanc uero, quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, nisi hoc iudicio à uobis reijcitis, & aspernamini: uidete per deos immortales, quem in locum Remp. peruenturam putetis. homines sapientes, & ista auctoritate, & potestate præditos, qua uos estis, ex quibus rebus maxime Rep. laborat, ijs maxime mederi conuenit.

uestrum nemo est, quin intelligat populum R. qui quondam in hostes lenissimus existimabatur, hoc tempore domestica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate iudices: hanc pati nolite diutius in hac Rep. uersari: quæ non modo id habet in se mali, quòd tot ciues atrocissime sustulit; uerum etiam hominibus lenissimis ademit misericordiam consuetudine incommodorum: nam cum omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus, aut audimus, etiam qui natura mitissimi sumus, assiduitate molestiarum sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Desit fortasse quippiam.

Multa, quæ desunt, quærenda.

malitiam naturæ, crederetur. is scilicet uir optimus, & singulari fide præditus, qui suo iudicio tabulis suis testibus uti conatur. solent ferè dicere qui per tabulas hominis honesti pecuniam expensam tulerunt: ego ne talem uirum corrumpere potui, ut mea causa falsum in codicē referret? expecto, quàm mox Cherea hac oratione utatur. ego ne hanc manum plenam perfidiæ, & hos digitos meos impellere potui, ut falsum perscriberent nomen? quòd si ille suas proferet tabulas, proferet suas quoque Roscius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius nō erit. cur potius illius, quā huius credetur? scripsisset ille, si nō iussu huius expēsum tulisset? nō scripsisset hic, quod sibi expensum ferri iussisset? nā quēadmodum turpe est scribere, quod non debeatur: sic improbū est nō referre, quod debeas: æque enim tabulæ condemnantur eius, qui uerum non retulit; et eius, qui falsum perscripsit. sed ego copia et facultate causæ confisus, uide, quò progrediar. si tabulas C. Fannius accepti & expensi profert suas, in suam rem, suo arbitratu scriptas: quo minus secundum illum iudicetis, non recuso. quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quodcūque

retulisset, id ratum haberet ? ratū habebit Roscius, pro=
fer . quod tibi fuerit persuasum , huic erit persuasum :
quod tibi fuerit probatum , huic erit probatum . paulo
ante à M. Perpenna P. Saturi tabulas poscebamus, nūc
tuas C. Fanni Cherea solius flagitamus: et quo minus se
cundū eas lis detur, nō recusamus. quid ita non profers?
nō conficit tabulas? immo diligentissime. nō refert par
ua nomina in codices? immo oēs summas. leue, et tenue
hoc nomē HS CCCIↃↃↃ sunt? quo modo tibi tanta pe
cunia extraordinaria iacet ? quo modo HS CCCIↃↃↃ
in codice accepti et expensi non sunt ? prò dij immorta
les, esse ne quenquam tanta audacia præditū, qui, quod
nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod
in codicē iniuratus referre noluit , id iurare in litē non
dubitet? quod sibi probare nō possit, id persuadere alte=
ri conetur ? nimiū cito ait me indignari de tabulis: non
habere se hoc nomen in codice accepti et expensi relatū
cōfitetur, sed in aduersarijs patere cōtendit. usque eò ne
te diligis, et magnifice circunspicis, ut pecuniam non ex
tuis tabulis, sed aduersarijs petas? suū codicem testis lo=
co recitare, arrogantiæ est : suarum perscriptionum, &
liturarū aduersaria proferre, non amentia est ? quòd si
eandem uim, diligentiā, auctoritatemq; habent aduer=
saria, quam tabulæ: quid attinet codicem instituere, con
scribere ? ordinē conseruare ? memoriæ tradere literarū
uetustatē? sed si, quòd aduersarijs nihil credimus, iccirco
codicē scribere instituimus: quod etiam apud omnes le=
ue & infirmum est, id apud iudicem graue et sanctum
esse ducetur? quid est, quòd negligenter scribamus aduer
saria? quid est, quòd diligēter conficiamus tabulas? qua

de causa? quia hæc sunt menstrua, illæ sunt æternæ: hæc delentur statim, illæ seruantur sancte: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ existimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc sunt deiecta, illæ in ordinẽ confectæ. itaque aduersaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. tu C. Piso, *tali fide, uirtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduersarijs pecuniã petere non auderes. ego, quæ clara sunt consuetudine, diutius dicere non debeo: illud uero, quod ad rem uehementer pertinet, quæro: quàm pridem hoc nomen* Fanni *in aduersaria retulisti? erubescit: quid respondeat, nescit: quid fingat extẽplo, non habet. sunt duo menses iam, dices: tamen in codicem acceptum & expensum referri debuit. amplius sunt sex menses: cur tandiu iacet hoc nomẽ in aduersarijs? quid, si tandem amplius triennium est? quo modo, cum omnes, qui tabulas conficiant, menstruas penè rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium amplius in aduersarijs iacere pateris? utrum cætera nomina in codicem accepti & expensi digesta habes, an non? si non, quo modo tabulas conficis? si etiam: quamobrem, cum cætera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum, in aduersarijs relinquebas? nolebas sciri, debere tibi* Roscium: *cur scribebas? rogatus eras, ne referres: cur in aduersarijs scriptum habebas? sed hæc quanquam firma esse uideo: tamen ipse mihi satisfacere non possum, nisi à* C. Fannio *ipso testimonium sumo, hanc pecuniam ei non deberi. magnum est, quod conor: difficile est, quod polliceor: nisi eundem et aduersarium,*

& testem habuerit Roscius, nolo uincat. pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicē, in qua legitimæ partis sponsio facta est. hic tu si amplius HS nūmo petisti, quàm tibi debitum est: causam perdidisti: propterea quòd aliud est iudiciū, aliud est arbitrium. iudicium est pecuniæ certæ, arbitriū incertæ. ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus. ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantū, quantū postulauimus, cōsequamur. eius rei ipsa uerba formulæ testimonio sunt. quid est in iudicio? directum, asperum, simplex. si peteret HS IↃↃↃ dari: hic, nisi planū facit HS IↃↃↃ ad libellam sibi deberi, causam perdit. quid est in arbitrio? mite, moderatū, quātum æquius et melius sit dari. ille tamen confitetur plus se petere, quàm debeatur: sed satis superq; habere dicit, quod sibi ab arbitro tribuatur. itaque alter causæ confidit, alter diffidit. quæ cū ita sint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipsis HS IↃↃↃ, de tuarū tabularū fide compromissum feceris, arbitrū sumpseris, quantum æquius et melius sit dari repromitti ue, si pateret. quis in hanc rem fuit arbiter? utinā is quidem Romæ esset: Romæ est. iam utinā adesset in iudicio: adest. utinam sederet in consilio C. Pisonis: ipse C. Piso est. eundē ne tu arbitrum, et iudicē sumebas? eidem et infinitam largitionem remittebas, et eūdem in angustissimam formulam sponsionis concludebas? quis unquā ad arbitrū, quantum petijt, tantū abstulit? nemo: quantū .n. æquius esset sibi dari, petijt. de quo nomine ad arbitrum adisti, de eo ad iudicē uenisti. cæteri cū ad iudicem causam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab

arbitro ad iudicē uenire est ausus: qui cum de hac pecu
nia, de tabularū fide arbitrū sumpsit, iudicauit sibi pecu
niā nō deberi. iā duæ partes causæ sunt confectæ: adnu
merasse sese negat: expensum tulisse nō dicit, cū tabulas
nō recitat. reliquū est, ut stipulatū se esse dicat: præterea
einm quēadmodū certam pecuniā petere possit, non re-
perio. stipulatus es? ubi? quo die? quo tēpore? quo præsen
te? quis spopondisse me dicit? nemo: hic ego si finem faciā
dicendi, satis fidei & diligentiæ meæ, satis causæ & cō
trouersiæ, satis formulæ & sponsioni, satis etiā iudici fe-
cisse uidear, cur secūdū Rosciū iudicari debeat. pecunia
petita est certa, cū tertia parte sponsio facta est. hæc pe-
cunia, necesse est, aut data, aut expensa lata, aut stipula
ta sit. datam non esse, Fānius cōfitetur: expēsam latā nō
esse, codices Fānij confirmant: stipulatā non esse, tacitur
nitas testiū concedit. quid ergo est? quòd et reus is est, cui
et pecunia leuissima, et existimatio sanctissima fuit sem
per; & iudex est is, quē nos nō minus bene de nobis exi
stimare, quàm secundū nos iudicare uelimus; et aduoca
tio ea est, quā propter eximium splendorem, ut iudicem
unum, uereri debeamus: perinde ac si in hāc formulā o-
mnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia
officia domestica conclusa, & comprehensa sint, perinde
dicemus. illa superior fuit oratio necessaria, hæc erit uo-
luntaria: illa ad iudicem, hæc ad C. Pisonē: illa pro reo,
hæc pro Roscio: illa uictoriæ, hæc bonæ existimationis cau
sa comparata. pecuniam petis Fanni à Roscio, quā? dic
audacter, & aperte: utrum, quæ tibi ex societate debea-
tur, an, quæ ex liberalitate huius promissa sit, & osten-
tata? quorum alterum est grauius, & odiosius: alterum

leuius,& facilius. quæ ex societate debeatur? quid ais? hoc iam non leuiter ferendũ est, neque negligẽter defendendũ: si qua .n. sunt priuata iudicia summæ existimationis, & penè dicam capitis, tria hæc sunt, fiduciæ, tutelæ, societatis: æque .n. perfidiosum & nefariũ est fidem frangere, quæ continet uitã; & pupillũ fraudare, qui in tutelam peruenit; & sociũ fallere, qui se in negotio coniunxit. quæ cũ ita sint: qui sit qui socium fraudarit, & fefellerit, cõsideremus: dabit .n. nobis iã tacite uita acta in alterutram partem firmum & graue testimonium. Q. Roscius? quid ais? non ne ut ignis in aquam cõiectus cõtinuo restinguitur, & refrigeratur: sic referuens falsum crimen in purissimam & castissimã uitam collatũ statim cõcidit, & extinguitur? Roscius sociũ fraudauit? potest hoc homini huic hærere peccatũ? qui mediusfidius (audacter dico) plus fidei, quàm artis; plus ueritatis, quàm disciplinæ possidet in se: quẽ P. R. meliorẽ uirũ, quàm histrionem esse arbitratur: qui ita dignissimus est scena propter artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinentiam. sed quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico? ignotum hominem scilicet pluribus uerbis commẽdo. est ne quisquam omnium mortalium, de quo melius existimes tu? est ne quisquam, qui tibi purior, pudentior, humanior, officiosior, liberalior uideatur? quid tu Saturi, qui contra hunc uenis, existimas aliter? non ne, quotiescũque in causa in nomen huius incidisti, toties hunc & uirum bonum esse dixisti, & honoris causa appellasti? quod nemo nisi aut honestissimo, aut amicissimo facere consueuit. qua in re mihi ridicule es uisus esse inconstans, qui eundem & læderes, et laudares; & uirũ

optimum,& hominē improbiſſimū eſſe diceres. eundem tu & honoris cauſa appellabas,& uirum primariū eſſe dicebas,& ſociū fraudaſſe arguebas. ſed,ut opinor,laudem ueritati tribuebas;crimē gratiæ cōcedebas: de hoc, ut exiſtimabas, prædicabas; Chereæ arbitratu cauſam agebas. fraudauit Roſcius. eſt hoc quidem auribus,animiſq; hominū abſurdū. quid,ſi tādē aliquē timidū, dementē,diuitem,inertē nactus eſſet, qui experiri non poſſet? tamē incredibile eſſet. ueruntamen, quē fraudarit, uideamus. C. Fanniū Cheream Roſcius fraudauit. oro, atque obſecro,uos,qui noſtis,uitā inter ſe utriuſque conferte: qui nō noſtis, faciem utriuſque conſiderate. nonne ipſum caput, & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam,& clamitare calliditatē uidentur? nō ne ab imis unguibus uſque ad uerticē ſummū,ſi quā coniecturā affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallacijs,mendacijs conſtare totus uidetur? qui ideirco capite & ſupercilijs ſemper eſt raſis,ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonam præclare Roſcius in ſcena tractare conſueuit. neque tamen pro beneficio ei par gratia refertur: nam Ballionem illum improbiſſimum, & periuriſſimum lenonem cum agit,agit Cheream. perſona illa,lutulenta,impura,inuiſa,in huius moribus,natura,uitaq; eſt expreſſa. qui quamobrē Roſciū ſimilem ſui in fraude & malitia exiſtimarit,nihil uidetur: niſi forte,quòd præclare hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit. quamobrem etiam atque etiam conſidera C. Piſo,quis quem fraudaſſe dicatur: Roſcius Fannium? quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum caſtus, callidum imperitus, liberalis

auidum. incredibile est. quemadmodũ, si Fannius Rosciũ fraudasse diceretur, utrũque ex utriusque persona uerisimile uideretur, & Fanniũ per malitiá fecisse, et Rosciũ per imprudentiá deceptũ esse: sic, cũ Roscius Fániũ fraudasse arguatur, utrũq; incredibile est, et Rosciũ quidquá per auaritiá appetisse, & Fanniũ quidquá per se bonitate amisisse. principia sunt huiusmodi: spectemus reliqua. HS IↃↃ·Ↄ·Ↄ Q. Roscius fraudauit Fanniũ, qua de causa? subridet Saturius ueterator, ut sibi uidetur. ait, propter ipsa HS IↃↃↃ. uideo: sed tamé, cur ipsa HS IↃↃↃ tam ueheméter cócupierit, quæro. ná tibi M. Perpenna, C. Piso certe tanti non fuisset, ut sociũ fraudaretis. Roscio cur táti fuerit, causam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis nũmis uersabatur. auarus erat? immo etiam ante, quàm locuples, semper liberalissimus munificentissimusq; fuit. prò deum hominumq; fidé, qui HS CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ quæstus facere noluit (ná certe HS CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ merere et potuit, & debuit, si potest Dionysia HS CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ merere) is per summam fraudem, & malitiá, & perfidiam HS IↃↃↃ appetijt? & illa fuit pecunia immanis, hæc paruula: illa honesta, hæc sordida: illa iucũda, hæc acerba: illa propria, hæc in causa, & in iudicio collocata. decem his annis proximis HS sexagies honestissime consequi potuit, noluit: laboré quæstus recepit, quæstũ laboris reiecit: populo R. adhuc seruire non destitit, sibi seruire iam pridem destitit. hoc tu unquá Fanni faceres? sed si hos quæstus recipere posses, non eodem tempore & gestum, & animam ageres? dic nunc te ab Roscio HS IↃↃↃ circunscriptum esse:

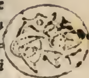
qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris, sed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit. quid ego nunc illa dicam, quæ uobis in mentē uenire certo scio? fraudabat te in societate Roscius. sunt iura, sunt formulæ de omnibus rebus cōstitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare possit: expressæ sunt. n. ex uniuscuiusq; damno, dolore, incōmodo, calamitate, iniuria publicæ à Prætore formulæ, ad quas priuata lis accōmodatur. quæ cū ita sint; cur nō arbitrium pro socio adegeris Q. Rosciū, quæro. formulā nō noras? notissima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo lædis? propter integritatē hominis? cur igitur insimulas? propter magnitudinem criminis? ita ne uero, quem per arbitrū circumuenire nō posses, cuius de ea re proprium erat iudiciū; hunc per iudicem condemnabis, cuius de ea re nullū est arbitriū? quin tu hoc crimen aut obijce, ubi licet agere: aut iacere noli, ubi non oportet. tametsi iam hoc tuo testimonio crimen sublatū est: nam quo tu tēpore illa formula uti noluisti, nihil hūc in societatem fraudis fecisse ostēdisti. fecit pactionem: num tabulás habet, an nō? si non habet, queādmodū pactio est? si habet, cur nō nominas? dic nunc, Rosciū abs te petisse, ut familiarē suū sumeres arbitrū: non petijt. dic pactionem fecisse, ut absolueretur: nō pepigit. quære, quare sit absolutus: quòd erat summa innocētia, & integritate. quid. n. factū est? uenisti domū ultro Roscij: satisfecisti: quòd temere commisisses in iudiciū ut denunciaret, rogasti ut ignosceret: te affuturum negasti: deberi tibi ex societate nihil, clamitasti. iudici hic denunciauit: absolutus est. tamen frau-

dis ac furti mentionem facere audes? perstat in impudentia: pactionem enim, inquit, mecum fecerat. idcirco videlicet, ne condemnaretur? quid erat causæ, cur metueret ne cōdemnaretur? res erat manifesta: furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cū expectatione ueteris histrionis exponere societatem. Panurgus, inquit, fuit Fannij. is fuit ei cum Roscio cōmunis. hic primū questus est nō leuiter Saturius, communē factum esse gratis cū Roscio, qui pretio proprius fuisset Fannij. largitus est scilicet homo liberalis, & dissolutus, et bonitate affluens Fānius Roscio. sic puto. quoniā ille hic cōstitit paulisper, mihi quoq; necesse est paulum cōmorari. Panurgum tu Saturi propriū Fannij dicis fuisse: at ego totum Roscij fuisse cōtendo. quid erat enim Fannij? corpus: quid Roscij? disciplina. facies non erat, ars erat pretiosa. ex qua parte erat Fannij, nō erat HS IↃↃↃ: ex qua parte erat Roscij, amplius erat HS CCCIↃↃↃ. nemo enim illum ex trunco corporis spectabat, sed ex artificio comico æstimabat. nam illa membra merere per se nō amplius poterant duodecim æris: disciplina, quæ erat ab hoc tradita, locabat se non minus HS CCCIↃↃↃ. ò societatē captiosam & indignam: ubi alter HS IↃↃↃ, alter, CCCIↃↃↃ quod sit, in societatē affert. nisi idcirco moleste pateris, ꝙ HS IↃↃↃ tu ex arca proferebas, HS CCCIↃↃↃ ex disciplina et artificio Roscius promebat: quam enim rem, & expectationē, quod studium, & quem fauorem secum in scenam attulit Panurgus? quòd Roscij fuit discipulus. qui diligebant hūc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum probabāt: qui denique huius nomen audierant, illum eruditum et

perfectum existimabant. sic est uulgus, ex ueritate pau ca, ex opinione multa æstimat. quid sciret ille, perpauci animaduertebant: ubi didicisset, omnes quærebant: ni= hil ab hoc prauum & peruersum produci posse arbitra bantur. si ueniret ab Statilio, tametsi artificio Roscium superaret, aspicere nemo posset: nemo enim, sicut ex im probo patre probum filium nasci, sic ex pessimo histrio= ne bonum comœdum fieri posse existimaret. quia uenie bat à Roscio, plus etiam scire, quàm sciebat, uidebatur. quod item nuper in Erote comœdo usu uenit: qui postea quàm è scena non modo sibilis, sed etiam conuitio ex= plodebatur, sicut in aram confugit in huius domum, di sciplinã, patrocinium, nomen. itaque perbreui tempore, qui ne in nouissimis quidẽ erat histrionibus, ad primos peruenit comœdos. quæ res extulit eum? una commen datio huius: qui tamen Panurgum illum non solùm, ut Roscij discipulus fuisse diceretur, domum recepit, sed etiam summo cum labore, stomacho, miseriaq; erudijt: nam quo quisque est solertior, & ingeniosior, hoc docet iracundius, & laboriosius: quod enim ipse celeriter arri puit, id cum tarde percipi uidet, discruciatur. paulo lon gius oratio mea prouecta est hac de causa, ut conditio= nem societatis diligenter cognosceretis. quæ deinde con secuta? Panurgum, inquit, hunc seruum communem Q. Flauius Tarquiniensis quidam interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dedisti: lite contestata, iudicio damni iniuria constituto, tu sine me cũ Flauio decidisti: utrum pro dimidia parte, an pro tota socie= tate? planius dicam: utrum pro me, an pro me, & pro te? pro me? potui. exemplo multorum licitum

est: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige, & aufer quod debetur: suá quisq; partem iuris possideat, et presequatur. at enim tu tuum negotium gessisti bene: gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiam partem decidisti: magno & tu tuam parté decide. HS C C C I Ↄ Ↄ Ↄ tu abstulisti: si sit hoc uero, HS C C C I Ↄ Ↄ Ↄ tu quoque aufer. sed hanc de cisioné Roscij, oratione, & opinione augere licet, re & ueritate mediocrem & tenuem esse inuenietis: accepit enim agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia prædio rũ: qui ager neque uillá habuit, neque ex ulla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris est, quàm tunc fuit: neque id est mirũ: tum enim propter Reip. calamitates omnium possessiones erant incertæ; nũc, deum immortalium benignitate, omnium fortunæ sunt certæ: tum erat ager incultus sine tecto, nunc est cultissimus cum optima uilla. ueruntamen, quoniá natura tam maleuolus es, nunquam ista te molestia & cura liberabo. præclare suum negotiũ gessit Roscius, fundum fructuosissimum abstulit: quid ad te? tuam partem dimidiam, quemadmodũ uis, decide. uertit hic rationem, & id, quod probare non potest, fingere conatur. de tota re, inquit, decidisti. ergo huc uniuersa causa deducitur, utrum Roscius cum Flauio de sua parte, an de tota societate fecerit pactionem. nam ego Roscium, si quid cómuni nomine tetigit, confiteor præstare debere societati. societatis, non sua slites redemit, cum fundum à Flauio accepit. quid ita satis non dedit, amplius à se neminem petiturum? qui de sua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem. qui pro socijs transigit, satisdat neminem eorũ postea petiturũ.

quid ita Flauio sibi cauere non uenit in mentē? nesciebat uidelicet Panurgum fuisse in societate: sciebat. nesciebat Fanniū Roscio esse sociū: præclare: nam iste cum eo litem cōtestatam habebat. cur igitur decidit, et nō restipulatur, neminē amplius petiturū? cur de fundo decidit, & iudicio nō absoluitur? cur tam imperite facit, ut nec Rosciū stipulatione alliget, neque à Fannio iudicio se absoluat? est hoc primum & ex conditione iuris, & ex consuetudine cautionis grauissimū, & firmissimū argumentū: quod ego pluribus uerbis amplecterer, si nō alia certiora & clariora testimonia in causa haberē. & ne forte me hoc frustra pollicitū esse prædices, te, te inquam Fanni ab tuis subsellijs contra te testem suscitabo. criminatio tua quæ est? Roscium cū Flauio pro societate decidisse: quo tēpore? abhinc annis XV. defensio mea quæ est? Rosciū pro sua parte cū Flauio transegisse. repromittis tu abhinc trienniū Roscio. quid? recita istā restipulationē clarius: attende quæso Piso. Fanniū inuitū, et huc atque illuc tergiuersantē, testimoniū contra se dicere cogo. quid enim restipulatio clamat? QVOD A FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIAM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO. tua uox est Fanni. quid tu auferre potes à Flauio, si Flauius nihil debet? quid hic porrò nūc restipulatur, quod iāpridē ipse exegit? quid uero Flauius tibi daturus est, qui Roscio omne, quod debuit, dissoluit? cur in re tā ueteri, in negotio tā cōfecto, in societate dissoluta, noua hæc restipulatio interponitur? quis est huius restipulationis scriptor? testis? arbiter? quis? tu Piso: tu.n. Q. Rosciū pro opera, pro la=

bore, quòd cognitor fuisset, quòd uadimonia obisset, rogasti ut Fannio daret HS CCCIƆƆƆ hac cōditione, ut, si quid ille exegisset à Flauio, partē eius dimidiam Roscio dissolueret. satis ne ista restipulatio dicere tibi uidetur aperte, Rosciū pro se decidisse? at enim forsitan hoc tibi ueniat in mentē, repromisisse Fanniū Roscio, si quid à Flauio exegisset, eius partē dimidiā; sed omnino exegisse nihil. quid? tu nō exitū exactionis, sed initiū repromissionis spectare debes: neq; si ille persequi noluit, nō, quod in se fuit, iudicauit Roscium suas, nō societatis lites redemisse. quid, si tandem planum facio, post decisionem ueterem Roscij, post repromissionem recentē hanc Fannij, HS CCCIƆƆƆ Fannium à Q. Flauio Panurgi nomine abstulisse? tamen diutius illudere uiri optimi existimationi Q. Roscij audebit? paulo ante quærebam, id quod uehementer ad rem pertinebat, qua de causa Flauius, cū de tota lite faceret pactionē, neque satis acciperet à Roscio, neque iudicio absolueretur à Fannio. nūc uero, id quod mirū et incredibile est, requiro, quamobrē, cū de tota re decidisset cū Roscio, HS CCCIƆƆƆ separatim Fānio dissoluit. hoc loco Saturi quid pares respōdere, scire cupio; utrū, omnino Fanniū à Flauio HS CCCIƆƆƆ nō abstulisse, an alio nomine, & alia de causa abstulisse? si alia de causa, quæ ratio tibi cū eo intercesserat? nulla. addictus erat tibi? non. frustra tempus cōtero: omnino, inquit, HS CCCIƆƆƆ à Flauio nō abstulit neq; Panurgi nomine, neque cuiusquā. si planū facio, post hanc recentē stipulationē Roscij HS CCCIƆƆƆ à Flauio te abstulisse: nūquid causæ est, quin ab iudicio abeas turpissime uictus? quo teste igitur hoc planū faciam? uenerat,

ut opinor, hæc res in iudicium? certe. quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his unus mihi testis est producẽdus, qui pecuniã datam dicat. quis est ex his grauissimus? sine controuersia, qui omniũ iudicio cõprobatus est, iudex. quem igitur ex his tribus à me testẽ spectabis? petitorem? Fannius est: contra se nunquam testimonium dicet. reum? Flauius est: is iampridem est mortuus: si uiueret, uerba eius audiretis. iudicem? Cluuius est. quid is dicit? HS CCCIↃↃↃ Panurgi nomine Flauium Fannio dissoluisse. quem tu si ex censu spectas, eques R. est: si ex uita, homo clarissimus est: si ex te, iudicem sumpsisti: si ex ueritate, id, quod scire potuit et debuit, dixit. nega, nega nunc, equiti R. homini honesto, iudici tuo credi oportere. circũspicit, æstuat, negat nos Cluuij testimonium recitaturos. recitabimus: erras: inani, & tenui spe te consolaris. recita testimoniũ T. Manilij, et C. Luscij Ocreæ, duorũ senatorum, hominum ornatissimorum, qui ex Cluuio audierunt. utrum dicis, Luscio & Manilio, an & Cluuio non esse credendum? planius atque apertius dicã: utrũ Luscius et Manilius nihil de HS CCCIↃↃↃ ex Cluuio audierunt, an Cluuius falsum Luscio & Manilio dixit? hoc ego loco, soluto & quieto sum animo: &, quorsum recidat responsum tuum, non magnopere laboro: firmissimis enim, & sanctissimis testimonijs uirorum optimorum causa Roscij communita est. si iam tibi deliberatum est, quibus abroges fidem iurisiurandi: responde. Manilio & Luscio negas esse credendum? dic, aude: est tuæ contumaciæ, arrogantiæ, uitæq; uniuersæ uox. quid expectas, quàm mox ego Luscium & Manilium di-

cā ordine esse senatores, ætate grādes natu, natura sanctos et religiosos, copijs rei familiaris locupletes, et pecuniosos? nō faciā: nihil mihi detraham, cū illis exactæ ætatis seuerissime fructū, quē meruerunt, retribuā. magis mea adolescētia indiget illorū bona existimatione, quā illorū seuerissima senectus desiderat meā laudē. tibi uero Piso diu deliberandū, et cōcoquendū est, utrū potius Chereæ iniurato in sua lite, an Manilio et Luscio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquū est, ut Cluuiū falsum dixisse Luscio & Manilio contendat. quod si facit, qua impudentia est? eū ne testē improbabit, quē iudicē probarit? ei negabit credi oportere, cui ipse crediderit? eius testis ad iudicē fidē infirmabit, cuius propter fidē et religionē iudicis testes cōparabat? quē ego si ferrē iudicē, refugere nō deberet: cū testē producā, reprehēdere audebit? dixit enim, inquit, iniuratus Luscio et Manilio. si diceret iuratus, crederes? at quid interest inter periurū, & mendacē? qui mētiri solet, peierare consueuit. quē ego, ut mentiatur, inducere possum; ut peieret, exorare facile potero: nā qui semel à ueritate deflexit, hic nō maiore religione ad periuriū, quā ad mēdaciū perduci consueuit: quis enim deprecatione deorū, nō cōscientiæ fide cōmouetur? propterea, quæ pœna ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mēdaci cōstituta est: nō. n. ex pactione uerborū, quibus iusiurandū cōprehēditur, sed ex perfidia & malitia, per quā insidiæ tēduntur alicui, dij immortales hominibus irasci, et succēsere cōsuerunt. at ego hoc ex contrario cōtendo. leuior esset auctoritas Cluuij, si diceret iuratus, quā nunc est, cū dicit iniuratus: tum enim forsitan improbis nimis cupidus uideretur, qui, qua de re

iudex fuisset, testis esset: nūc omnibus inimicis necesse est castissimus, & constantissimus esse uideatur, qui id, quod scit, familiaribus suis dicit. dic nunc, si potes, si res, si causa patitur, Cluuium esse mentitum. mentitus est Cluuius? ipsa mihi ueritas manum iniecit, & paulisper consistere, & commorari cogit. unde hoc totum ductum, & conflatum mendacium est? Roscius est uidelicet homo callidus & uersutus: hoc initio cogitare cœpit: quoniam Fannius à me petit HS IↃↃↃ, petam à C. Cluuio equite R. ornatissimo homine, ut mea causa mentiatur: dicat decisionem factā esse, quæ facta non est; HS CCCIↃↃↃ à Flauio data esse Fannio, quæ data non sunt. est hoc principium improbi animi, miseri ingenij, nullius consilij. quid deinde? posteaquam se præclare confirmauit, uenit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immo grauissimum: mobilem? immo constantissimum: familiarem? immo alienissimum. hunc posteaquam salutauit, rogare cœpit, blande & concinne scilicet: mentire mea causa, uiris optimis tuis familiaribus præsentibus dic Flauium cum Fānio de Panurgo decidisse, qui nihil transegit: dic HS CCCIↃↃↃ dedisse, qui assem nullum dedit. quid ille? ego uero cupide & libenter mentiar tua causa: &, si quando me uis peierare, ut paululum tu compendij facias, paratum fore scito. non fuit causa, cur tantū laborem caperes, & ad me uenires: per nuncium hoc, quod erat tam leue, transigere potuisti. prò deum hominumq; fidem: hoc aut Roscius unquā à Cluuio petijsset, si HS millies in iudicium haberet: aut Cluuius Roscio petenti concessisset, si uniuersæ prædæ particeps esset? uix mediusfidius tu Fanni à Ballione, aut aliquo eius simili

hoc postulare auderes,& impetrare posses: quod cum est ueritate falsum,tũ ratione quoque est incredibile. obliuiscor.n. Rosciũ & Cluuium uiros esse primarios : improbos, temporis causa esse fingo . falsum subornauit testem Roscius Cluuium: cur tam sero ? cur,cum altera pensio soluenda esset , nõ tum,cum prima? nam iam antea HS IↃↃↃ dissoluerat. deinde, si iam persuasum erat Cluuio , ut mentiretur : cur potius HS CCCIↃↃↃ,q̃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ, data dixit Fannio à Flauio,cũ ex restipulatione pars eius dimidia Roscij esset ? iam intelligis C. Piso,sibi soli, societati nihil Roscium petisse. hoc cum sentit Saturius esse apertum,resistere, & repugnare contra ueritatem nõ audet: aliud fraudis & insidiarum in eodem uestigio diuerticulum reperit . petisse, inquit,suam partem Roscium à Flauio cõfiteor:uacuã,& integram reliquisse Fãnij,concedo : sed quod sibi exegit, id cõmune societatis factum esse cõtendo . quo nihil captiosius,neque indignius potest dici. quæro.n. potuerit ne Roscius ex societate suam partem petere,nec ne? si nõ potuit,quẽadmodum abstulit ? si potuit,quẽadmodum non sibi exegit? nam quod sibi petitur , certe alteri nõ exigitur. an ita est?si,quod uniuersæ societatis fuisset, petisset: quod tũ exactũ esset,æqualiter omnes partirentur . nunc cum petierit quod suæ partis esset:nõ,quod tum abstulit, soli sibi exegit ? quid interest inter eum qui per se litigat , & qui cognitor est datus ? qui per se litem contestatur, sibi soli petit. alteri nemo potest, nisi qui cognitor est factus. ita ne uero?cognitor si fuisset tuus;quod uicisset iudicio,ferres tuum:suo nomine petijt;quod abstulit, tibi,non sibi exegit? quod si quisquam petere potest alte=

ri, qui cognitor non est factus: quæro, quid ita, cum Panurgus esset interfectus, & lis contestata cum Flauio damni iniuria esset, tu in eam litem cognitor Roscij sis factus? cum præsertim ex tua oratione, quodcunque tibi peteres, huic peteres: quodcunque tibi exigeres, id in societatem recideret. quòd si ad Rosciũ nihil eius perueniret, quod tu à Flauio abstulisses, nisi te in suam litem dedisset cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roscius pro sua parte exegit, quoniam tuus cognitor non est factus. quid enim huic rei respondere poteris Fáni? cum de sua parte Roscius transegit cum Flauio, actionem tibi tuam reliquit, an non? si non reliquit, quemadmodum HS CCCIↃↃↃ ab eo postea exegisti? si reliquit, quid ab hoc petis, quod per te persequi & petere debes? simillima enim, & maxime gemina societas hæreditatis est. quemadmodum socius in societate habet partem: sic hæres in hæreditate habet partem. ut hæres sibi soli, non cohæredibus petit: sic socius sibi soli, non socijs petit: & quemadmodum uterque pro sua parte petit, sic pro sua parte dissoluit; hæres ex sua parte, qua hæreditatẽ adijt; socius ex ea, qua societatem coijt. quemadmodum suam partem Roscius suo nomine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres: sic cum exegit suam partem, & tibi integram petitionem reliquit, tecum partiri non debet. nisi forte tu peruerso more, quod huius est, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. perstat in sententia Saturius; quodcunque sibi petat socius, id societatis fieri. quod si ita est: qua, malum, stultitia fuit Roscius, qui ex iuris peritorum consilio & auctoritate restipularetur à Fannio diligenter, ut, quod

is exegiſſet à Flauio, dimidiam partem ſibi diſſolueret, ſiquidem ſine cautione, & repromiſſione nihilo minus id Fannius ſocietati, hoc eſt Roſcio, debebat?

deſiderantur non pauca.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER PRIMVS, QVI DIVINATIO DICITVR. ORATIO IIII.

I QVIS *uestrum iudices, aut eorũ, qui adsunt, forte miratur, me, qui tot annos in causis iudicijsq; publicis ita sim uersatus, ut defenderim multos, læserim neminem, subito nũc mutata uoluntate ad accusandũ descendere: is, si mei consilij causam rationemq; cognouerit, und & id, quod facio, probabit, & in hac causa profecto neminem mihi esse præponendum actorem putabit. Cum Quæstor in Sicilia fuissem iudices, itaq; ex ea prouincia decessissem, ut Siculis omnibus iucundam diuturnamq; memoriam Quæsturæ nominisq; mei relinquerem: factũ est, uti cũ summum in ueteribus patronis multis, tum nõnullum etiam in me præsidium suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. qui nũc populati, atque uexati, cuncti ad me publice sæpe uenerunt, ut suarum fortunarum omnium causam defensionemq; susciperem. me sæpe esse pollicitũ, sæpe ostendisse dicebant, si quod tempus accidisset, quo tẽpore aliquid à me requirerent, cõmodis eorum me non defuturum. uenisse tempus aiebant, non iam ut cõmoda sua, sed ut uitã salutemq; totius prouinciæ defenderem: sese iam ne deos quidem in suis urbibus, ad quos confugerent, habere, quòd eorum simulacra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset: quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, auaritia in ra-*

pinis, superbia in cõtumelijs efficere potuisset, eas omnes sese hoc uno Prætore per triennium pertulisse: rogare, & orare, ne illos supplices aspernarer, quos me incolumi nemini supplices esse oporteret. tuli grauiter, & acerbe iudices, in eum me locum adductum, ut aut eos homines spes falleret, qui opem à me, atque auxiliũ expectassent; aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adolescentia dedissem, tempore atque officio coactus, ad accusandum traducerer. dicebam, habere eos actorem Q. Cæcilium, qui præsertim Quæstor in eadem prouincia post me Quæstorem fuisset. quo ego adiumento sperabam hanc à me molestiam posse dimoueri, id mihi erat aduersarium maxime: nam illi multo mihi hoc facilius remisissent, si istum nõ nossent, aut si iste apud eos Quæstor non fuisset. adductus sum iudices officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri consuetudine, institutoq; maiorum, ut onus hoc laboris, atque officij non ex meo, sed ex meorum necessariorum tempore mihi suscipiendum putarem. quo in negotio tamen illa me res iudices consolatur, quòd hæc, quæ uidetur esse, accusatio mea, non potius accusatio, quàm defensio est existimanda: defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciam Siciliam totam. quam ob rem si mihi unus est accusandus, propemodum manere in instituto meo uideor, & non omnino à defendendis hominibus subleuandisq; discedere. quòd si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam grauem non haberem; si aut hoc à me Siculi non petissent, aut mihi cum Siculis causa tantæ necessitudinis non intercederet, & hoc, quod facio, me Reip. causa fa-

cere profiterer, ut homo singulari cupiditate, audacia, scelere præditus, cuius furta atque flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pãphylia, Romæ denique ante oculós omnium maxima turpissimáq; nossemus, me agente in iudicium uocaretur: quis tãdem esset, qui meum factum aut consilium posset reprehendere? quid est, prò deum hominumq; fidem, in quo ego Reip. plus hoc tempore prodesse possim? quid est, quod aut populo R. gratius esse debeat, aut socijs exterisq; nationibus optatius esse possit, aut saluti fortunisq; omnium magis accommodatum sit? populatæ, uexatæ, funditus euersæ prouinciæ: socij, stipendiarijq; populi R. afflicti, miseri, iam non salutis spem, sed exitij solatium quærunt. qui iudicia manere apud ordinem senatorium uolunt, queruntur accusatores se idoneos non habere. qui accusare possunt, iudiciorum seueritatem desiderant. populus R. interea, tametsi multis incommodis difficultatibusq; affectus est, tamen nihil æque in Rep. atque illam ueterem iudiciorum uim grauitatemq; requirit. iudiciorum desiderio tribunitia potestas efflagitata est. iudiciorum leuitate ordo quoque alius ad res iudicandas postulatur. iudicũ culpa atque dedecore etiam censorium nomen, quod asperius antea populo uideri solebat, id nunc poscitur, id iam populare, atque plausibile factum est. in hac libidine hominum nocentissimorum, in populi R. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offensione, cum hoc unum his tot incommodis remedium esse arbitrarer, ut homines idonei, atque integri causam Reip. legumq; susciperent: fateor me salutis omnium causa ad eam partem

accessisse Reip. subleuandæ, quæ maxime laboraret. nũc, quoniam, quibus rebus adductus ad causam accesserim, demonstraui, dicendum necessario est de contentione nostra, ut in constituendo accusatore, quod sequi possitis, habeatis.. Ego sic intelligo iudices: cũ de pecunijs repetundis nomen cuiuspiam deferatur, si certamen inter aliquos sit, cui potissimum delatio detur, hæc duo in primis spectari oportere; quem maxime uelint actorem esse ij, quibus factæ esse dicantur iniuriæ; & quem minime uelit is, qui eas iniurias fecisse arguatur. in hac causa iudices, tametsi utrũque esse arbitror perspicuum, tamen de utroque dicam, & de eo prius, quod apud uos plurimum debet ualere, hoc est de uoluntate eorum, quibus iniuriæ factæ sunt, quorũ causa iudicium de pecunijs repetundis est constitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triennium depopulatus esse, Siculorum ciuitates uastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. adsunt, queruntur Siculi uniuersi: ad meã fidem, quã habent spectatam iam, & diu cognitam, cõfugiunt: auxilium sibi per me à uobis atque à populo R. legibus petũt: me defensorem calamitatũ suarũ, me ultorem iniuriarũ, me cognitorem iuris sui, me actorem causæ totius esse uoluerunt. utrũ Q. Cæcili hoc dices, me non Siculorum rogatu ad causam accedere, an optimorũ fidelissimorumq; sociorũ uolũtatem apud hos grauẽ esse nõ oportere? si id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicũ esse simulas, maxime existimari uult, Siculos hoc à me non petisse: primũ causam inimici tui subleuabis: de quo nõ præiudicium, sed planè iudicium iam factũ putatur, quòd ita percrebuit, Siculos omnes actorem suæ causæ contra illius in=

iurias quæsisse. hoc si tu, inimicus eius, factum negabis, quod ipse, cui maxime hæc res obstat, negare non audet: uideto, ne nimiũ familiariter inimicitias exercere uideare. deinde sunt testes uiri clarissimi nostræ ciuitatis: quos omnes à me nominari nõ est necesse. eos, qui adsunt, appellabo: quos, si mentirer, testes esse impudentiæ meæ minime uellem. scit is, qui est in cõsilio, C. Marcellus: scit is, quem adesse uideo, Cn. Lentulus Marcellinus: quorũ fide atq; præsidio Siculi maxime nitũtur, quòd omnino Marcellorũ nomini tota illa prouincia adiũcta est. hi sciũt, hoc nõ modo à me petitũ esse, sed ita sæpe, & ita uehemẽter esse petitũ, ut aut causa mihi suscipienda fuerit, aut officium necessitudinis repudiandũ. sed quid ego his testibus utor? quasi res dubia, aut obscura sit. adsunt homines ex tota prouincia nobilissimi, qui præsentes uos orãt atq; obsecrãt iudices, ut in actore causæ suæ deligendo uestrũ iudiciũ à suo iudicio ne discrepet. omniũ ciuitatũ totius Siciliæ legationes adsunt, præter duas ciuitates: quarũ duarũ si adessent, duo crimina uel maxima minuerẽtur, quæ cũ his ciuitatibus C. Verri cõmunicata sunt. at.n. cur à me potissimũ hoc præsidiũ petiuerũt? si esset dubiũ, petissent à me præsidiũ, nec ne: dicerẽ, cur petissent. nũc uero, cũ id ita perspicuũ sit, ut oculis iudicare possitis: nescio, cur hoc mihi detrimẽto esse debeat, si id mihi obijciatur, me potissimum esse delectum. uerum id mihi non sumo iudices, & hoc non modo in oratione mea non pono, sed ne in opinione quidem cuiusquam relinquo, me omnibus patronis esse præpositum. non ita est: sed uniuscuiusque, temporis, ualetudinis facultatis ad agendum, ducta ratio est. mea fuit semper hæc in hac re uoluntas, & sen=

tentia, quéuis ut hoc mallent, de ijs qui essent idonei, suscipere, quàm me; me ut mallent, quàm neminem. Reliquum est iam, ut illud quæramus: cum hoc constet, Siculos à me petisse; ecquid hác rem apud uos, animosq; uestros ualere oporteat, ecquid auctoritatis apud uos in suo iure repetundo socij populi R. supplices uestri habere debeant. de quo quid ego plura cómemorem? quasi uero dubium sit, quin tota lex de pecunijs repetundis sociorum causa constituta sit. nam ciuibus cum sunt ereptæ pecuniæ, ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. hæc lex socialis est: hoc ius nationum exterarũ est: hác habent arcem, minus aliquanto nũc quidem munitam, quàm antea; uerũtamen, si qua reliqua spes est, quæ sociorum animos consolari possit, ea tota in hac lege posita est. cuius legis non modo à populo R. sed etiam ab ultimis nationibus iampridem seueri custodes requiruntur. quis igitur est, qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorum causa lex sit constituta? Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit, quod in unaquaq; re beneficio senatus populiq; R. iuris habui, id mihi tu C. Verres eripuisti, atque abstulisti. quo nomine abs te sestertium millies ex lege repeto. si uniuersa, ut dixi, prouincia loqui posset, hac uoce uteretur. quoniá id nõ poterat, harũ rerũ actorem quem idoneum esse arbitrata est, ipsa delegit. in huiusmodi re quisquam tam impudens reperietur, qui ad alienam causam inuitis ijs, quorum negotium est, accedere, aut aspirare audeat? si tibi Q. Cæcili hoc Siculi dicerent; te non nouimus; nescimus, qui sis; nunquá te antea uidi-

mus; siue nos per eum nostras fortunas defendere, cuius fides est nobis cognita: non ne id dicerent, quod cuiuis probare deberent? nunc hoc dicunt, utrũque se nosse, alterum se cupere defensorem esse fortunarum suarum, alterum planè nolle. cur nolint, etiam si tacent, satis dicunt. uerum nõ tacent. tamen his inuitissimis te offeres? tamen in aliena causa loquere? tamen eos defendes, qui se ab omnibus desertos potius, quàm abs te defensos esse malunt? tamen his operam tuam pollicebere, qui te neque uelle sua causa, nec, si cupias, posse arbitrantur? cur eorum spem exiguam reliquarum fortunarum, quã habent in legis & iudicij seueritate positam, ui extorquere conaris? cur te interponis inuitissimis ijs, quibus maxime lex consultum esse uult? cur, de quibus in prouincia non optime es meritus, eos nunc planè fortunis omnibus conaris euertere? cur ijs non modo persequendi iuris sui, sed etiam deplorandæ calamitatis adimis potestatem? nam te actore quem eorum affuturum putas, quos intelligis, non ut per te alium, sed ut per aliquem te ipsum ulciscantur, laborare? At enim solum id est, ut me Siculi maxime uelint: alterum illud credo obscurum est, à quo Verres minime se accusari uelit. ecquis unquam tam palàm de honore, tam uehementer de salute sua cõtendit, quàm ille atque illius amici, ut ne hæc mihi delatio detur? sunt multa, quæ Verres in me esse arbitratur, quæ scit in te Q. Cæcili nõ esse: quæ cuiusmodi in utroque nostrũ sunt, paulo post cõmemorabo. nũc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi assentiare: nullã rem in me esse, quã ille cõtemnat; nullã in te, quã pertimescat. itaque magnus ille defensor,

et amicus eius tibi Hortensius suffragatur, me oppugnat: aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi anteponare: & ait, hoc se honeste, sine ulla inuidia, ac sine ulla offensione cõtendere: nõ enim, inquit, illud peto, quod soleo, cũ uehementius cõtendi, impetrare; reus ut absoluatur, nõ peto: sed ut ab hoc potius, quàm ab illo accusetur, id peto. da mihi hoc: cõcede, quod facile est, quod honestum, quod non inuidiosum: quod cum dederis, sine ullo tuo periculo, sine infamia illud dederis, ut is absoluatur, cuius ego causa laboro. & ait idem, ut aliquis metus adiunctus sit ad gratiam; certos esse in cõsilio, quibus ostendi tabellas uelit: id esse perfacile: non .n. singulos ferre sententias, sed uniuersos cõstituere: ceratam unicuique tabellam dari cera legitima, nõ illa infami ac nefaria. atque is nõ tã propter Verrem laborat, quàm quòd eũ minime res tota delectat: uidet enim, si à pueris nobilibus, quos adhuc elusit, si à quadruplatoribus, quos non sine causa cõtempsit semper, ac pro nihilo putauit, accusandi uoluntas ad uiros fortes, spectatosq; homines translata sit, se in iudicijs dominari nõ posse. huic ego homini iam ante denũcio: si à me causam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam esse mutandam, & ita tamen mutandã, ut meliore & honestiore cõditione sit, q̃ qua ipse esse uult, ut imitetur homines eos, quos ipse uidit, amplissimos, L. Crassum, & M. Antonium, qui nihil se arbitrabãtur ad iudicia causasq; amicorũ præter fidem, & ingenium afferre oportere. nihil erit, quòd me agente arbitretur iudicium sine magno multorum periculo posse corrũpi. ego in hoc iudicio mihi Siculorum causam receptam, populi R. susceptam esse arbitror: ut mihi non unus homo im=

probus opprimendus ſit, id quod Siculi petiuerunt, ſed omnino omnis improbitas, id quod populus R. iādiu flagitat, extinguēda atque delenda ſit. in quo ego quid eniti, aut quid efficere poſſim, malo in aliorū ſpe relinquere, quā in oratione mea ponere. Tu uero Cæcili quid potes? quo tēpore, aut qua in re non modo ſpecimen cæteris aliquod dediſti, ſed tute tui periculum feciſti? in mētem tibi nō uenit, quid negotij ſit, cauſam publicam ſuſtinere? uitā alterius totā explicare? atque eā nō modo in animis iudicum, ſed etiam in oculis, conſpectuq; omnium exponere? ſociorum ſalutem, cōmoda prouinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorū defendere? cognoſce ex me, quoniam hoc primū tempus diſcendi nactus es, q̄ multa eſſe oporteat in eo, qui alterū accuſet: ex quibus ſi unum aliquod in te cognoueris, ego iam tibi ipſe iſtuc, quod expetis, mea uoluntate concedam. primū integritatē, atque innocentiam ſingularem: nihil eſt enim, quod minus ferendum ſit, q̄ rationem ab altero uitæ repoſcere eum, qui nō poſſit ſuæ reddere. hic ego de te plura nō dicam: unū illud credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis niſi à Siculis potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dicere, cum eidem ſint irati, cui tu te inimicum eſſe dicis, ſeſe tamen te actore ad iudicium non affuturos. quàre negent, ex me non audies: hos patere id ſuſpicari, quod neceſſe eſt. illi quidem, ut eſt hominum genus nimis acutum & ſuſpicioſum, nō te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle arbitrantur, ſed, cum iiſdem literis illius Prætura, & tua Quæſtura conſignata ſit, aſportare te uelle ex Sicilia literas ſuſpicantur. deinde accuſatorem firmū, uerumq; eſſe oportet. eum ego ſi te putem cupere eſſe, facile intel-

ligo esse non posse. nec ea dico, quæ, si dicam, tamen infirmare non possis: te, antequã de Sicilia decesseris, in gratiam redisse cum Verre: Potamonem, scribam, & familiarem tuum, retẽtum esse à Verre in prouincia, cum tu decederes: M. Cæcilium fratrem tuum, lectissimũ, atque ornatissimũ adolescentem, nõ modo non adesse, neque tecum tuas iniurias persequi, sed esse cum Verre, cum illo familiarissime atque amicissime uiuere. sunt hæc, et alia in te falsi accusatoris signa permulta: quibus ego nũc nõ utor. hoc dico, te, si maxime cupias, tamen uerum accusatorem esse non posse: uideo enim permulta esse crimina, quorum tibi societas cum Verre eiusmodi est, ut ea in accusando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumentum sibi in cellam imperauisset, & cum esset tritici modius HS II, pro frumento in modios singulos duodenos sestertios exegisse. magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria nõ ferenda. ego hoc uno crimine illum cõdemnem necesse est. tu Cæcili quid facies? utrum hoc tantum crimen prætermittes, an obijcies? si obijcies: id ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipse fecisti? audebis ita accusare alterum, ut, quo minus tute cõdemnere, recusare nõ possis? si prætermittes, qualis erit ista tua accusatio? quæ domestici periculi metu, certissimi & maximi criminis nõ modo suspicionem, uerum etiã mentionem ipsam pertimescat. Emptũ est ex S.C. frumentum ab Siculis Prætore Verre, pro quo frumento pecunia omnis soluta nõ est. graue est hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accusante nullum: eras enim tu Quæstor: pecuniã publicã tu tractabas: ex qua,

etiam si cuperet Prætor, tamē, ne qua deductio fieret, magna ex parte tua potestas erat. huius quoque igitur criminis te accusante mētio nulla fiet. silebitur toto iudicio de maximis, & notissimis illius furtis, & iniurijs. mihi crede Cæcili, non potest in accusando, socios uere defendere is, qui cū reo criminū societate coniunctus est. Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniā exegerūt. quid? hoc Verre Prætore factum est solum? non, sed etiam Quæstore Cæcilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuisti prohibere ne fieret, & debuisti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio suo nō audiet, quod cum faciebat, quemadmodū defensurus esset, non reperiebat. atque ego hæc, quæ in medio posita sunt, cōmemoro. sunt alia magis occulta furta: quæ ille, ut istius credo animos, atque impetus retardaret, cū Quæstore suo benignissime cōmunicauit. hæc tu scis ad me esse delata: quæ si uelim proferre, facile omnes intelligent, uobis inter uos nō modo uoluntatem fuisse coniunctam, sed ne prædam quidem adhuc esse diuisam. quapropter si tibi iudiciū postulas dari, quòd tecū unà fecerit: concedo, si id lege permittitur. sin autem de accusatione dicimus: cōcedas oportet ijs, qui nullo suo peccato impediūtur, quo minus alterius peccata demonstrare possint. ac uide, quātū interfuturū sit inter meā, atque tuā accusationem. ego, etiā quæ tu sine Verre cōmisisti, Verri crimini daturus sum, quòd te nō prohibuerit, cū summā ipse haberet potestatē. tu cōtra, ne quæ ille quidē fecit, obijcies, nequa ex parte coniūctus cū eo reperiare. Quid illa Cæcili? cōtemnenda ne tibi uidentur esse? sine quibus causa sustineri, præsertim tanta, nullo modo potest. aliqua

facultas agendi, aliqua dicendi consuetudo, aliqua in foro, iudicijs, legibus aut ratio, aut exercitatio . intelligo, q̃ scopuloso, difficiliq; in loco uerser : nã cum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenij, atque eloquẽtiæ multo molestissima. quãobrem nihil dico de meo ingenio; neque est, quod possim dicere ; neque , si esset, dicerẽ: aut enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quidquid est : aut, si id parũ est, ego maius id cõmemorando facere nõ possum. de te Cæcili iam mehercule hoc extra hãc cõtentionem certamenq; nostrum familiariter tecum loquar. tu ipse quemadmodum existimes, uide etiam atque etiã : & tu te collige: &, qui sis, & quid facere possis, considera. putas ne te posse de maximis, acerbissimisq; rebus, cũ causam sociorũ, fortunasq; prouinciæ, ius populi R. grauitatem iudicij, legumq; susceperis, tot res, tam uarias, uoce, memoria, cõsilio, ingenio sustinere? putas ne te posse, quæ C. Verres in Quæstura, quæ in Legatione, quæ in Prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Asia, Pamphyliaq; patrarit, ea, quemadmodum locis, & temporibusq; diuisa sint, sic criminibus & oratione distinguere? putas ne posse, id quod in eiusmodi reo maxime necessarium est, facere, ut, quæ ille libidinose, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna uideantur esse ijs, qui audiẽt, atque illis uisa sunt, qui senserunt? magna sunt ea, quæ dico. mihi, mihi crede, noli hæc contẽnere. dicenda, demonstranda, explicãda sunt omnia: causa nõ solum exponenda, sed etiam grauiter copioseq; agenda est : perficiendũ est, si quid agere aut perficere uis, ut homines te nõ solum audiant, uerum etiã libẽter studioseq; audiãt. in quo si te multũ natura adiuuaret, si opti

mis à

mis à pueritia disciplinis atque artibus studuisses, & in his elaborasses, si literas græcas Athenis, nō Lilybæi, latinas Romæ, nō in Sicilia didicisses: tamē esset magnum, tantā causam, tam expectatam et diligentia consequi, et memoria complecti, & oratione exponere, et uoce, et uiribus sustinere. fortasse dices: quid? ergo hæc in te sunt omnia? utinā quidē essent: ueruntamē, ut esse possent, magno studio mihi à pueritia est elaboratū. quòd si ego hæc propter magnitudinem rerū, ac difficultatē assequi nō potui, qui in omni uita nihil aliud egi: quā lōge tu te ab his rebus abesse arbitrare, quas nō modo antea nunquā cogitasti, sed ne nunc quidem, cū in eas ingrederis, quæ et quantæ sint, suspicari potes? ego, qui, sicut omnes sciunt, in foro iudicijsq; ita uerser, ut eiusdem ætatis aut nemo, aut pauci plures causas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorū negotijs datur, in his studijs, laboribusq; consumā, quo paratior ad usum forensem, promptiorq; esse possim: tamen ita deos mihi uelim propitios, ut, cū illius diei mihi uenit in mentem, quo die citato reo mihi dicendum sit, non solū cōmoueor animo, sed etiam toto corpore perhorresco. iam nunc mente, & cogitatione prospicio, quæ tum studia hominū, qui concursus futuri sint, quantā expectationem magnitudo iudicij sit allatura, quantā auditorū multitudinē C. Verris infamia concitatura, quantā denique audientiā orationi meæ improbitas illius factura sit. quæ cū cogito, iā nūc timeo, quidnā pro offensione hominū, qui illi inimici, infensiq; sunt, et expectatione omniū, et magnitudine rerum dignū eloqui possim. tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras: et, si quid ex uetere aliqua oratio=

ne; IOVEM ego Optimũ Maximũ; aut, VELLEM si fieri potuisset indices; aut aliquid eiusmodi edíscere potueris; præclare te paratũ in iudicium uenturũ arbitraris. ac si nemo tibi respõsurus esset, tamẽ ipsam causam, ut ego arbitror, demonstrare nõ posses. nũc ne illud quidem cogitas, tibi cũ homine disertissimo, et ad dicendum paratissimo futurũ esse certamen? quicũ modo disserendũ, modo omnĩ ratione pugnandũ, certandumq; sit. cuius ego ingeniũ ita laudo, ut nõ pertimescã: ita probo, ut me ab eo delectari facilius, quã decipi putem posse. nunquã ille me opprimet consilio, nunquã ullo artificio peruertet: nunquã ingenio me suo labefactare atq; infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationesq; dicendi: sæpe in ijsdẽ, sæpe in contrarijs causis uersati sumus. ita cõtra me ille dicet, quãuis sit ingeniosus, ut nonnullum etiã de suo ingenio iudicium fieri arbitretur. te uero Cæcili quemadmodũ sit elusurus, quã omni ratione iactaturus, uidere iam uideor: quoties ille tibi potestatẽ optionemq; facturus sit, ut eligas utrũ uelis; factũ esse, nec ne; uerũ esse, an falsum: utrũ dixeris, id cõtra te futurum. qui tibi æstus, qui error, quæ tenebræ dij immortales erũt, homini minime malo? quid, cum accusationis tuæ membra diuidere cœperit, et in digitis suis singulas partes causæ cõstituere? quid, cũ unumquodque transigere, expedire, absoluere? ipse profecto metuere incipies, ne innocenti periculum facesseris. quid, cum commiserari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, et in te traijcere cœperit? commemorare Quæstoris cum Prætore necessitudinem constitutam? morẽ maiorum? sortis religionem? poteris ne eius orationis subire inuidiam?

uide modo, etiã atque etiam considera: mihi.n.uidetur periculũ fore, ne ille non modo uerbis te obruat, sed gestu ipso ac motu corporis præstringat aciem ingenij tui, teq; ab institutis tuis, cogitationibusq; abducat. atq; huiusce rei iudiciũ iam continuo uideo futurũ. si.n.mihi hodie respondere ad hæc, quæ dico, potueris; si ab isto libro, quem tibi magister ludi nescio quis ex alienis orationibus compositũ dedit, uerbo uno discesseris: posse te et illi quoque iudicio nõ deesse, et causæ atque officio tuo satisfacere arbitrabor. sin mecum in hac prolusione nihil fueris, quem te in ipsa pugna cum acerrimo aduersario fore putemus? esto: ipse nihil est, nihil potest: at uenit paratus cũ subscriptoribus exercitatis & disertis. est tamen hoc aliquid, tametsi nõ est sati: somnibus.n.rebus is, qui princeps in agendo est, ornatissimus et paratissimus esse debet. uerũtamẽ L. Apuleium *esse.uideo proximũ subscriptorem, hominẽ nõ ætate, sed usu forensi atque exercitatione tyronem. deinde, ut opinor, habet* Allienũ, *hunc tamen à subsellijs: qui quid in dicendo possit, nunquam satis attendi: in clamando quidem uideo eum esse bene robustum atque exercitatũ. in hoc spes tuæ sunt omnes. hic, si tu eris actor constitutus, totum iudicium sustinebit. ac ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum potest, sed consulet laudi et existimationi tuæ, & ex eo, quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse uideare. ut in actoribus* Græcis *fieri uidemus; sæpe illũ, qui est secundarum, aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clarius dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quã maxime excellat: sic faciet* Allienus, *tibi seruiet, tibi*

lenocinabitur: minus aliquanto contendet, quã potest. iã hoc considerate, cuiusmodi accusatores in tãto iudicio simus habituri, cũ & ipse Allienus ex ea facultate, si quã habet, aliquantum detracturus sit, & Cæcilius tum denique se aliquid futurum putet, si Allienus minus uehemens fuerit, & sibi primas in dicẽdo partes concesserit. quartum quem sit habiturus, non uideo, nisi quem forte ex illo grege oratorũ, qui subscriptionẽ sibi postularunt, cuicunque uos delitionẽ dedissetis. ex quibus alienissimis hominibus ita paratus uenis, ut tibi hospes aliquis sit recipiendus. quibus ego non sum tantũ honorẽ habiturus, ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut singulatim unicuique respondeã. sic breuiter, quoniam nõ consulto, sed casu in eorũ mentionẽ incidi, quasi præteriens satisfaciã uniuersis. tanta ne uobis inopia uideor esse amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, sed de populo subscriptor addatur? uobis autẽ tanta inopia reorũ est, ut mihi causam præripere conemini potius, quàm aliquos à columna Menia uestri ordinis reos reperiatis? custodẽ, inquit, Tullio me apponite. quid? mihi quã mul tis custodibus opus erit, si te semel ad meas capsas admisero? qui, non solum ne quid enuncies, sed etiam ne quid auferas, custodiendus sis. sed de isto custode toto sic uobis breuissime respondebo: non esse hos tales uiros cõmissuros, ut ad causam tantam à me susceptam, mihi creditam quisquam subscriptor me inuito aspirare possit: etenim fides mea custodem repudiat, diligentia speculatorem reformidat. uerum ut ad te Cæcili redeam, quàm multa te deficiant, uides: quàm multa sint in te, quæ reus nocens in accusatore suo cupiat esse, profecto iam in=

telligis. quid ad hæc dici poteſt? non enim quæro, quid tu dicturus ſis. uideo, mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſurum, quem monitor tuus hic tenet. qui ſi recte monere uolet, ſuadebit tibi, ut hinc diſcedas, neque mihi uerbum ullum reſpondeas: quid enim dices? an id, quod dictitas, iniuriam tibi feciſſe Verrem? arbitror: neq; enim eſſet uериſimile, cum omnibus Siculis faceret iniurias, te illi unum eximium, cui conſuleret, fuiſſe. ſed cæteri Siculi ultorem ſuarum iniuriarum inuenerunt: tu, dũ tuas iniurias per te, id quod nõ poteſt, perſequi conaris, id agis, ut cæterorum quoq; iniuriæ ſint impunitæ, atq; inultæ. & hoc te præterit, non id ſolum ſpectari ſolere, qui debeat; ſed etiam illud, qui poſſit ulciſci: in quo utrũque ſit, eum ſuperiorem eſſe: in quo alterum, in eo, non quid is uelit, ſed quid facere poſſit, quæri ſolere. quòd ſi ei potiſſimũ cenſes permitti oportere accuſandi poteſtatẽ, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandem cenſes hos iudices grauius ferre oportere, te ab illo eſſe læſum, an prouinciam Siciliã eſſe uexatam, ac perditam? opinor, concedis, multo hoc eſſe grauius, & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, ut tibi anteponatur in accuſando prouincia: nam prouincia accuſat, cũ is agit cauſam, quem ſibi illa defenſorem ſui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius cauſæ adoptauit. at eã tibi C. Verres fecit iniuriam, quæ cæterorum quoque animos poſſet alieno incommodo cõmouere. minime: nã id quoq; ad rem pertinere arbitror, qualis iniuria dicatur, quæ cauſa inimicitiarum proferatur. cognoſcite ex me: nam iſte eã profecto, niſi planè nihil ſapit, nunquã proferet. Agonis eſt quædam Lilybætana, liberta Ve-

neris Erycinæ, quæ mulier ante hunc Quæstorem copiosa planè et locuples fuit. ab hac præfectus Antonij quidam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam, quibus se in classe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sicilia est omnium Venereorum, & eorum qui à Venere se liberauerunt; ut præfecto illi religionem Veneris, nomenq́; obijceret, dixit & se, & omnia sua Veneris esse. ut hoc Quæstori Cæcilio uiro optimo, & homini æquissimo nuntiatum est: uocari ad se Agonidem iubet: iudiciũ dat statim, si pateret eam se, & sua Veneris esse dixisse. iudicát Recuperatores id, quod necesse erat: neq; enim erat cuiquam dubium, quin illa dixisset. iste in possessionem bonorũ mulieris mittit: ipsam Veneri in seruitutem adiudicat: deinde bona uendit: pecuniam redigit. ita dum pauca mácipia Veneris nomine Agonis ac religione retinere uult, fortunas omnes libertatemq́; suam istius iniuria perdidit. Lilybæũ Verres uenit postea: rem cognoscit: factum improbat: cogit Quæstorem suum pecuniam, quám ex Agonidis bonis redegisset, eam mulieri omnem adnumerare & reddere. est adhuc, id quod uos omnes admirari uideo, nõ Verres, sed Q. Mutius: quid enim facere potuit elegátius ad hominum existimationem? æquius ad leuandá mulieris calamitaté? uehementius ad Quæstoris libidinem coercendam? summe hæc omnia mihi uidentur esse laudanda. sed repéte è uestigio ex homine, tanquam aliquo Circæo poculo, factus est Verres: redit ad se, atq; ad mores suos: nam ex illa pecunia magná partem ad se auertit: mulieri reddidit, quátulum uisum est. hic tu si læsum te à Verre esse dices, patiar, et concedam: si iniuriam tibi factam que-

reris, defendã, & negabo. deinde de iniuria, quæ tibi fa
cta sit, neminem nostrũ grauiorem uindicem esse opor-
tet, quàm te ipsum, cui facta dicitur. si tu cũ illo postea
in gratiam redisti, si domi illius aliquoties fuisti, si ille a-
pud te postea cœnauit: utrũ, te perfidiosum, an præuari
catorem existimari mauis? uideo esse necesse alterutrũ.
sed ego tecum in eo non pugnabo, quo minus, utrum ue
lis, eligas. quid, si ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo fa-
cta sit, causa remanet? quid habes, quod possis dicere,
quam ob rem nõ modo mihi, sed cuiquam anteponare?
nisi forte illud, quod dicturum te esse audio: Quæstoré
illius fuisse. quæ causa grauis esset, si certares mecum,
uter nostrum illi amicior esse deberet. in cõtentione su
scipiendarum inimicitiarum ridiculum est putare, cau-
sam necessitudinis ad inferendum periculum iustam ui
deri oportere: etenim si plurimas à tuo Prætore iniuri-
as accepisses, tamen eas ferendo maiorem laudem, quàm
ulciscendo mererere: cum uero nullum illius in uita re-
ctius factum sit, quàm id, quod tu iniuriam appellas; hi
statuent, hanc causam, quam ne in alio quidem proba-
rent, in te iustam ad necessitudinem uiolandam uideri?
qui si summam iniuriam ab illo accepisti: tamen, quo-
niã Quæstor eius fuisti, non potes eum sine ulla uitupe-
ratione accusare. si uero nulla tibi facta est iniuria: si-
ne scelere eum accusare non potes. quare cum incertũ
sit de iniuria: quenquam esse horũ putas, qui nõ malit
te sine uituperatione, quàm cũ scelere discedere? at uide,
quid differat inter meã opinioné, ac tuã. tu cũ omnibus
rebus inferior sis, hac una in re te mihi anteferri putas
oportere, ꝙ Quæstor illius fueris. ego, si superior cæteris

rebus esses, te hãc unã ob causam accusatorẽ repudiari putarem oportere: sic.n. à maioribus nostris accepimus, Prætorem Quæstori suo parentis loco esse oportere, nullã neq; iustiorẽ, neq; grauiorẽ causam necessitudinis posse reperiri, quàm coniunctionẽ sortis, quàm prouinciæ, quàm officij, quàm publicã muneris societatẽ. quã ob rẽ si iure eum possis accusare, tamen, cũ is tibi parentis numero fuisset, id pie facere non posses. cum uero neq; iniuriam acceperis, & Prætori tuo periculum crees: fateare, necesse est, te illi iniustum impiumq; bellum inferre conari. etenim ista Quæstura ad eam rem ualet, ut elaborandum tibi in ratione reddenda sit, quamobrem, qui Quæstor eius fueris, accuses: non ut ob eam ipsam causam postulandũ sit, ut tibi potissimum accusatio detur. neque ferè unquã uenit in contentionem de accusando qui Quæstor fuisset, quin repudiaretur. itaq; neque L. Philoni in C. Seruiliũ nominis deferẽdi potestas est data, neq; M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neq; Cn. Põpeio in T. Albutium: quorum nemo propter indignitatem repudiatus est, sed ne libido uiolandæ necessitudinis auctoritate iudicum comprobaretur. atq; ille Cn. Pompeius ita cum C. Iulio contendit, ut tu mecum: Quæstor enim Albutij fuerat, ut tu Verris. Iulius hoc secum auctoritatis ad accusandum afferebat, quòd ut hoc tempore nos ab Siculis, sic tum ille ab Sardis rogatus ad causam accesserat. semper hæc causa plurimum ualuit: semper hæc ratio accusandi fuit honestissima, pro socijs, pro salute prouinciæ, pro exterarum nationum commodis inimicitias suscipere, ad periculum accedere, operam, studium, laborem interponere. etenim si probabilis est eorũ

causa,qui iniurias suas persequi uolunt,qua in re dolori suo,non Reip.commodis seruiunt: quanto illa causa honestior,quæ nō solum probabilis uideri, sed etiam grata esse debet; nulla priuatim accepta iniuria, sociorum atque amicorū populi R.dolore atq; iniurijs cōmoueri? nuper cum in P.Gabinium uir fortissimus & innocentissimus L.Piso delationem nominis postularet,& contra Q. Cæcilius peteret, isq; se ueteres inimicitias iādiu susceptas persequi diceret : cum auctoritas & dignitas Pisonis ualebat plurimum, tum illa erat causa iustissima, quòd eum sibi Achæi patronū adoptarant: etenim cum lex ipsa de pecunijs repetundis sociorum,atq; amicorum populi R.causa comparata sit; iniquum est, nō eum legis iudicijq; actorem idoneum maxime putari, quem actorem causæ suæ socij, defensoremq; fortunarū suarum potissimum esse uoluerunt. an quod ad cōmemorandum est honestius, id ad probandum non multo uideri debet æquius? utra igitur est splēdidior,utra illustrior commemoratio? accusaui eum, quicum Quæstor fueram,quicum me sors cōsuetudoq; maiorum,quicum me deorum hominumq;iudicium cōiunxerat:an, accusaui rogatu sociorum atq; amicorum ; delectus sum ab uniuersa prouincia,qui eius iura fortunasq; defenderē? dubitare quisquam potest,quin honestius sit, eorum causa, apud quos Quæstor fueris, quàm eum, cuius Quæstor fueris,accusare? clarissimi uiri nostræ ciuitatis,temporibus optimis, hoc sibi amplissimum pulcherrimumq; ducebant,ab hospitibus clientibusq; suis,ab exteris nationibus,quæ in amicitiā populi R.ditionemq; essent,iniurias propulsare,eorumq; fortunas defendere. M. Cato=

nem illum sapientem, clarissimũ uirũ, et prudentissimũ, cum multis graues inimicitias gessisse accepimus propter Hispanorum, apud quos Consul fuerat, iniurias. nuper Cn. Domitiũ scimus Decimo Silano diem dixisse propter unius hominis Egritomari paterni amici, atq; hospitis iniurias: neq;. n. magis animos hominũ nocentiũ res unquã ulla cómouit, quàm hæc maiorũ cõsuetudo longo interuallo repetita, atq: relata. sociorũ querimoniæ delatæ ad hominẽ nó inertissimũ: susceptæ ab eo, qui uidebatur eorum fortunas fide, diligentiáq; sua posse defendere. hoc timent homines: hoc laborant: hoc institui, atq; adeo institutũ referri, ac renouari moleste ferũt. putãt fore, uti, si paulatim hæc consuetudo serpere, ac prodire cœperit, per homines honestissimos uirosq; fortissimos, nó imperitos adolescétulos, aut illiusmodi quadruplatores, leges iudiciáq; administrentur. cuius consuetudinis, atq; instituti patres maioresq; nostros nó pœnitebat, tũ, cũ P. Lẽtulus, is, qui princeps senatus fuit, accusabat M. Aquiliũ subscriptore C. Rutilio Rufo; aut cũ P. Africanus, homo uirtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimus, posteaquã bis Cõsul et Censor fuerat, L. Cottam in iudiciũ uocabat. iure tum florebat populi R. nomẽ: iure auctoritas huius imperij, ciuitatisq; maiestas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nũc homine paruis opibus, ac facultatibus prædito simulant sese mirari: cũ moleste ferant: quid sibi iste uult? accusatoré ne se existimari, qui antea defendere cõsueuerat? nũc præsertim, ea iam ætate, cũ Aedilitatẽ petat. ego uero ætatis non modo meæ, sed multo etiã superioris, & honoris amplissimi puto esse, & accusare impro=

bos, & miseros calamitosósq; defendere. et profectò aut hoc remediũ est ægrotæ, ac propè desperatæ Reip. iudicijsq; corruptis, ac cõtaminatis paucorũ uitio ac turpitudine, homines ad legũ defensionẽ iudiciorũq; auctoritatem quã honestissimos, et integerrimos, diligentissimosq; accedere: aut, si ne hoc quidẽ prodesse poterit, profectò nulla unquã medicina his tot incõmodis reperietur. nulla salus Reip. maior est, quàm eos, qui alterũ accusant, nõ minus de laude, de honore, de fama sua, q̃ illos, qui accusantur, de capite, ac fortunis suis pertimescere. itaque semper ij diligẽtissime, laboriosissimeq; accusarũt, qui se ipsos in discrimen existimationis uenire arbitrati sunt. quãobrẽ hoc statuere iudices debetis, Q. Cæciliũ, de quo nulla unquã opinio fuerit, nullaq; in hoc ipso iudicio expectatio futura sit, qui neq; ut ante collectã famã cõseruet, neque, uti reliqui tẽporis spem cõfirmet, laborat; nõ nimis hãc causam seuere, nõ nimis accurate, nõ nimis diligenter actũrũ: habet enim nihil, quod in offensione deperdat, ut turpissime flagitiosissimeq; discedat: nihil de suis ueteribus ornamentis requiret. à nobis multos obsides habet populus R. quos ut incolumes cõseruare, tueri, confirmare, ac recuperare possimus, omni ratione erit dimicãdũ. habet honorẽ, quem petimus: habet spem, quã propositam nobis habemus: habet existimationem multo sudore, labore, uigilijsq; collectam: ut, si in hac causa nostrũ officiũ, ac diligentiam probauerimus, hæc, quæ dixi, retinere per populum R. incolumia, ac salua possimus: si tantulum offensum titubatumq; sit, ut ea, quæ singulatim ac diu collecta sunt, uno tempore uniuersa perdamus. quapropter iudices uestrum est, deligere quem

existimetis facillime posse magnitudinem causæ, ac iudicij sustinere fide, diligentia, cõsilio, auctoritate. uos si mihi Q. Cæcilium antepofueritis; ego me dignitate superatum non arbitrabor; populus R. ne tam honestã, tam seueram, diligentemq; accusationem neq; uobis placuisse, neque ordini uestro placere arbitretur, prouidete.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER II. ORATIO V.

QVOD erat optandum maxime iudices, et quod unum ad inuidiam uestri ordinis, infamiamq; iudiciorum sedandam maxime pertinebat; id nõ humano consilio, sed propè diuinitus datũ, atque oblatũ uobis summo Reip. tempore uidetur: inueterauit enim iam opinio perniciosa Reip. uobisq; periculosa, quæ nõ modo Romæ, sed & apud exteras nationes omnium sermone percrebruit, his iudicijs, quæ nũc sint, pecuniosum hominem, quamuis sit nocens, neminẽ posse damnari. nunc in ipso discrimine ordinis iudiciorumq; uestrorum, cum sint parati qui concionibus & legibus hanc inuidiam senatus inflammare conentur: reus in iudicium adductus est C. Verres, homo uita atque factis, omnium iam opinione damnatus, pecuniæ magnitudine, sua spe, ac prædicatione absolutus. huic ego causæ iudices cum summa uoluntate, et expectatione populi R. actor accessi; non ut augerem inuidiam ordinis, sed ut infamiæ cõmuni succurrerem: adduxi enim hominem,

In quo reconciliare existimationẽ iudiciorũ amissam, redire in gratiã cũ populo R. satisfacere exteris nationibus possetis; depeculatorem ærarij, uexatorẽ Asiæ, atque Pamphyliæ, prædonẽ iuris urbani, labem atque perniciẽ prouinciæ Siciliæ. de quo si uos seuere, religioseq; iudicaueritis: auctoritas ea, quæ in uobis remanere debet, hærebit. sin istius ingentes diuitiæ iudiciorũ religionẽ, ueritatemq; perfregerint: ego hoc tamẽ assequar, ut iudiciũ potius Reip. quàm aut reus iudicibus, aut accusator reo defuisse uideatur. equidem, ut de me confitear iudices, cũ multæ mihi à C. Verre insidiæ terra mariq; factæ sint, quas partim mea diligentia deuitarim, partim amicorũ studio, officioq; repulerim: nunquã tamẽ neque tantũ periculũ mihi adire uisus sum, neque tãtopere pertimui, ut nũc in ipso iudicio. neque tãtũ me expectatio accusationis meæ, cõcursusq; tantæ multitudinis, quibus ego rebus uehemẽtissime perturbor, cõmouet; quantũ istius insidiæ nefariæ, quas uno tẽpore mihi, uobis, M. Glabrioni Prætori, socijs, exteris nationibus, ordini, nomini denique senatorio facere conatur. qui ita dictitat, ijs esse metuendũ, qui, quod ipsis solis satis esset, surripuissent: se tantum rapuisse, ut id multis satis esse possit: nihil esse tã sanctũ, quod nõ uiolari; nihil tam munitũ, quod nõ expugnari pecunia possit. quòd si, quã audax est ad conandũ, tã esset obscurus in agendo: fortasse aliqua in re nos aliquando fefellisset. uerum hoc adhuc percommode cadit, quòd cũ incredibili eius audacia singularis stultitia coniuncta est: nam ut apertus in corripiendis pecunijs fuit, sic in spe corrumpendi iudicij perspicua sua consilia, conatusq; omnibus fecit. semel ait se in uita pertimuisse,

tum, cum primum reus à me factus sit: quòd, cũ è prouincia recens esset, inuidiaq; et infamia non recenti, sed uetere ac diuturna flagraret, tum ad iudiciũ corrũpendum tẽpus alienũ offenderet. Itaque cũ ego diem in Siciliã inquirendi perexiguam postulauissem, inuenit iste qui sibi in Achaiam biduo breuiorem diem postularet: non ut idem conficeret diligentia, et industria sua, quod ego meo labore, & uigilijs consecutus sum: etenim ille Achaicus inquisitor ne Brundusiũ quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obij, ut omniũ populorũ, priuatorumq; literas, iniuriasq; cognoscerem: ut perspicuũ cuiuis esse possit, hominem ab isto quæsitũ esse, nõ qui reũ suũ adduceret, sed qui meũ tempus obsideret. nũc homo audacissimus, atque amẽtissimus hoc cogitat. intelligit me ita paratũ, atque instructũ in iudiciũ uenire, ut non modo in auribus uestris, sed in oculis omniũ sua furta, atque flagitia defixurus sim: uidet senatores multos esse testes audaciæ suæ: uidet multos equites R. frequẽtes, præterea ciues atque socios, quibus ipse insignes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amicissimis ciuitatibus legationes cũ publicis auctoritatibus, ac testimonijs conuenisse. quæ cũ ita sint: usque eò de omnibus bonis male existimat, usque eò senatoria iudicia perdita profligataq; esse arbitratur, ut hoc palàm dictitet, non sine causa se cupidum pecuniæ fuisse, quoniam tantum in pecunia præsidiũ experiatur esse: sese (id quod difficillimũ fuerit) tẽpus ipsum emisse iudicij sui, quo cætera facilius emere posset, ut, quoniã criminũ uim subterfugere nullo modo poterat, procellam tẽporis deuitaret. quòd si nõ modo in causa, uerũ in aliquo honesto præsi=

dio, aut in alicuius eloquentia aut gratia spem aliquam collocasset: profecto non hæc omnia colligeret, atque aucuparetur, non usque eò despiceret, contemneretq; ordinem senatorium, ut arbitratu eius deligeretur ex senatu qui reus fieret, qui, dum hic, quæ opus essent, cõpararet, causam interea ante eum diceret. quibus ego rebus quid iste speret, & quò animum intendat, facile perspicio. quamobrem uero se confidat aliquid perficere posse hoc Prætore, et hoc consilio, intelligere non possum. unum illud intelligo, quod populus R. in reiectione iudicum iudicauit: ea spe istum fuisse præditum, ut omnem rationem salutis in pecunia poneret; hoc erepto præsidio ut nullam sibi rem adiumento fore arbitraretur: etenim quod est ingenium tantum, quæ tanta facultas dicendi, & copia, quæ istius uitam tot uitijs flagitijsq; conuictam, iampridem omnium uoluntate, iudicioq; damnatum, aliqua ex parte possit defendere? cuius ut adolescentiæ maculas ignominiasq; prætereã, Quæstura primus gradus honoris quid aliud habet in se, nisi Cn. Carbonem spoliatum à Quæstore suo pecunia publica? nudatum & proditum Consulem? desertum exercitum? relictam prouinciam? sortis necessitudinem, religionemq; uiolatam? cuius Legatio exitium fuit Asiæ totius, & Pamphyliæ. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus est, cum in Cn. Dolabellam scelus suum illud pristinum renouauit & instaurauit quæstorium, cum eum, cui Legatus, & Proquæstore fuisset, & in inuidiam suis maleficijs adduxit, et in ipsis periculis non solum deseruit, sed etiam oppugnauit, ac prodidit. cuius

Prætura urbana ædium sacrarũ fuit, publicorumq; ope rum depopulatio: simul in iure dicendo bonorũ posses= sionumq; contra omnium instituta addictio, et condona tio. iam uero omnium uitiorũ suorum plurima et maxi ma cõstituit monumẽta, et indicia in prouincia Sicilia: quã iste per trienniũ ita uexauit, ac perdidit, ut ea resti= tui in antiquũ statum nullo modo possit, uix autem per multos annos, innocentesq; Prætores aliqua ex parte re= creari aliquãdo posse uideatur. hoc Prætore Siculi neq; suas leges, neque nostra S. C. neq; cõmunia iura tenue= rũt. tantũ quisque habet in Sicilia, quantũ hominis aua rissimi, et libidinosissimi aut imprudentiam subterfugit, aut satietati superfuit. nulla res per trieniũ, nisi ad nu= tũ istius, iudicata est: nulla res cuiusquã tã patria, atque auita fuit, quæ non ab eo, imperio istius abiudicaretur. innumerabiles pecuniæ ex aratorũ bonis nouo nefariòq; instituto coactæ: socij fidelissimi in hostiũ numero existi mati: ciues Romani seruilem in modum cruciati, et ne= cati: homines nocentissimi propter pecuniã iudicio libe= rati, honestissimi, atque integerrimi absentes rei facti, in dicta causa damnati, & eiecti: portus munitissimi, ma= ximæ tutissimæq; urbes piratis, prædonibusq; patefactæ: nautæ, militesq; Siculorũ, socij nostri, atque amici fame necati: classes optimæ, atque opportunissimæ cũ magna ignominia populi R. amissæ et perditæ. idem iste Prætor monumẽta antiquissima partim Regum locupletissimò= rum, quæ illi ornamento urbibus esse uoluerunt, partim etiam nostrorum imperatorum, quæ uictores ciuitati= bus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt, spolia= uit, nudauitq; omnia. neque hoc solum in statuis pu= blicis,

blicis, ornamentisq; fecit: sed etiam delubra omnia sanctissimis religionibus cõsecrata depeculatus est: deũ denique nullũ Siculis, qui ei paulo magis affabre, atque antiquo artificio factus uideretur, reliquit. in stupris uero, & flagitijs nefarias eius libidines cõmemorare, pudore deterreor: simul illorũ calamitatem cõmemorando augere nolo, quibus liberos coniugesq; suas integras ab istius petulantia conseruare non licitũ est. at enim hæc ita cõmissa sunt ab isto, ut non cognita sint ab omnibus. hominem esse arbitror neminem, qui nomẽ istius audierit, quin facta quoque eius nefaria cõmemorare possit: ut mihi magis timendũ sit, ne multa crimina prætermittere, quã ne qua in istũ fingere existimer: neque. n. mihi uidetur hæc multitudo, quæ ad audiendũ cõuenit, cognoscere ex me causã noluisse, sed ea, quæ scit, mecũ recognoscere. quæ cũ ita sint: iste homo amens ac perditus alia mecũ ratione pugnat: non id agit, ut alicuius eloquentiam mihi opponat: nõ gratia, nõ auctoritate cuiusquã, non potentia nititur: simulat, his se rebus confidere. sed uideo, quid agat: neque. n. agit occultissime: proponit inania mihi nobilitatis, hoc est hominũ arrogantiũ, nomina: qui nõ tam me impediunt, quòd nobiles sunt; quã adiuuant, quòd noti sunt: simulat se eorũ præsidio confidere, cũ interea aliud quiddam iandiu machinetur. quã spem nũc habeat in manibus, et quid moliatur, breuiter iam iudices exponã: sed prius, ut ab initio res ab eo constituta sit, quæso cognoscite. Vt primum è prouincia rediјt, redemptio est huius iudicij facta grandi pecunia: mansit in conditione atque pacto usque ad eum finem, dum iudices reiecti sunt. posteaquã reiectio iudicũ facta

est: quòd & in sortitione, istius spem fortuna populi R. et in reijciendis iudicibus mea diligentia istorũ impudentiam uicerat; renuntiata est tota conductio. præclare se res habebat: libelli nominum uestrorum consilijq; huius in manibus erant omniũ: nulla nota, nullus color, nullæ sordes uidebantur his sententijs allini posse: cum iste repẽte ex alacri, atque læto sic erat humilis, atque demissus, ut non modo populo R. sed etiã sibi ipse condemnatus uideretur. ecce autẽ repẽte, his diebus paucis, comitijs consularibus factis, eadem illa uetera consilia pecunia maiore repetuntur, eademq; uestræ famæ, fortunisq; omniũ insidiæ per eosdem homines comparantur. quæ res primo iudices pertenui nobis argumẽto, indicioq; patefacta est: post aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum consilia sine ullo errore peruenimus: nam ut Hortensius Cos. designatus domũ reducebatur è campo, cum maxima frequentia, à multitudine; fit obuiam casu ei multitudini C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quàm contumeliæ causa nominatum uolo: etenim ea dicam, quæ ille si commemorari noluisset, non tanto in conuentu, tam aperte, palamq; dixisset: quæ tamẽ à me pedetentim cauteq; dicentur, ut amicitiæ nostræ, et dignitatis illius habita ratio esse intelligatur. uidet ad ipsum fornicem Fabianũ in turba Verrem: appellat hominem, et ei uoce maxima uictoriam gratulatur: ipsi Hortensio, qui Consul erat factus, propinquis necessarijsq; eius, qui tum aderant, uerbũ nullum facit: cum hoc consistit, hunc amplexatur, hunc iubet sine cura esse. renuntio, inquit, tibi, te hodiernis comitijs esse absolutum. quod cum tam multi homines honestissimi au=

dissent, statim ad me defertur, immo uero, ut quisque me uiderat, narrabat. alijs illud indignum, alijs rediculum uidebatur: ridiculum ijs, qui istius causam in testium fide, in criminum ratione, in iudicum potestate, non in comitijs consularibus positam arbitrabantur: indignum ijs, qui altius perspiciebant, & hanc gratulationem ad iudicium corrumpendũ spectare arbitrabantur: etenim sic ratiocinabantur, sic honestissimi homines inter se, et mecum loquebantur, aperte iam et perspicue nulla esse iudicia; qui reus pridie iam ipse se condemnatũ putabat, is, posteaquã defensor eius Consul est factus, absoluitur. quid igitur? quòd tota Sicilia, quòd omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicæ priuatæq; literæ Romæ sunt, nihil ne id ualebit? nihil, inuito Consule designato. quid iudices? non crimina, nõ testes, nõ existimationem populi R. sequentur? non: omnia in unius potestate, ac moderatione uertẽtur. uere loquar iudices, uehementer me hæc res cõmouebat: optimus enim quisque ita loquebatur: iste quidem tibi eripietur, sed nos non tenebimus iudicia diutius: etenim quis poterit Verre absoluto de trãsferendis iudicijs recusare? erat omnibus molestum: neque eos tam istius perditi subita lætitia, quàm hominis amplissimi noua gratulatio cõmouebat. cupiebam dissimulare, me id moleste ferre: cupiebam animi dolorem uultu tegere, & taciturnitate celare. ecce autem illis ipsis diebus, cum Prætores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset, ut is de pecunijs repetundis quæreret: nuntiatur mihi, tantam isti gratulationem esse factam, ut is quoque domum mitteret, qui uxori suæ nũtiarent. sanè ne hæc quidem res mihi pla=

cebat: neque tamen, quid tãtopere in hac sorte metuendum mihi esset, intelligebam: unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, fiscos complures cum pecunia Siciliensi à quodam senatore ad equitem Romanum esse translatos: ex his quasi X fiscos ad senatorem illum relictos esse comitiorũ meorũ nomine: diuisores omnium tribuũ noctu ad istum uocatos. ex quibus quidam, qui se omnia mea causa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me uenit, demõstrat qua iste oratione usus esset: commemorasse istum, quã liberaliter eos tractasset, et iam antea, cũ ipse Præturam petisset, et proximis cõsularibus, prætorijsq; comitijs: deinde esse pollicitum quantum uellent pecuniæ, si me Aedilitate deiecissent: hic alios negasse audere; alios respondisse, nõ putare perfici posse: inuentũ tamen esse fortem amicum, ex eadem familia Q. Verrem Romilia, ex optima diuisorũ disciplina, patris istius discipulum, atque amicũ, qui, HS quingentis millibus depositis, id se perfecturum pollicere tur: & fuisse tamen nonnullos, qui se unà facturos esse dicerent. quæ cũ ita essent: sanè beneuolo animo me, ut magnopere cauerẽ, præmonebat. sollicitabar rebus maximis uno, atque eo perexiguo tempore. urgebant comitia: & his ipsis oppugnabar grandi pecunia. instabat iudiciũ: ei quoque negotio fisci Sicilienses minabãtur. agere, quæ ad iudiciũ pertinebãt, libere, comitiorũ metu deterrebar: petitioni toto animo seruire, propter iudiciũ nõ licebat. minari denique diuisoribus, ratio nõ erat, propterea quòd eos intelligere uidebã, me hoc iudicio districtũ, atque obligatũ futurum. atque hoc ipso tempore Siculis denuntiatum esse audio, primum ab Hortensio, domum

ad illũ ut uenirent: Siculos sanè in eo liberos fuisse, qui, quam ob rem accerserentur, cum intelligerent, nõ uenissent. interea comitia nostra, quorũ iste se, ut cæterorum hoc anno comitiorũ, dominum esse arbitrabatur, haberi cœpta sunt. cursare iste homo potens cũ filio blando & gratioso circũ tribus: paternos amicos, hoc est diuisores, appellare omnes, et cõuenire. quod cum esset intellectũ, & animaduersum: fecit animo libẽtissimo populus R. ut cuius diuitiæ me de fide deducere non potuissent, ne eiusdem pecunijs de honore deijcerer. posteaquam illa petitionis magna cura liberatus sum, animo cœpi multo magis uacuo, ac soluto nihil aliud nisi de iudicio agere, et cogitare. reperio iudices hæc ab istis consilia inita, & constituta, ut, quacunq; opus esset ratione, res ita duceretur, ut apud M. Metellũ Prætorẽ causa diceretur: in eo esse hæc commoda, primũ M. Metellũ amicissimũ, deinde Hortensiũ Consulem, nõ solũ, sed etiam Q. Metellũ: qui quàm isti sit amicus, attẽdite: dedit enim prærogatiuam suæ uoluntatis eiusmodi, ut isti pro prærogatiuis iã reddidisse uideatur. an me taciturũ tantis de rebus existimauistis? et in tanto Reip. existimationisq; meæ periculo cuiquã consulturũ potius, quàm officio & dignitati meæ? accersit alter Consul designatus Siculos: ueniũt nõnulli, propterea ꝙ L. Metellus esset Prætor in Sicilia: cũ ijs ita loquitur, se Cõsulem esse, fratrem suum alterũ Siciliam prouinciam obtinere, alterũ esse quæsiturũ de pecunijs repetundis: Verri ne noceri possit, multis rationibus esse prouisum. quid est quæso Metelle iudiciũ corrumpere, si hoc nõ est? testes, præsertim Siculos, timidos homines, & afflictos, non solum auctoritate deter=

rere, sed etiam consulari metu, & duorum Prætorum potestate? quid faceres pro homine innocente, & propinquo, cum propter hominem perditissimũ atque alienissimũ de officio, ac dignitate decedis, et cõmittis, ut, quod ille dictitat, alicui, qui te ignorat, uerum esse uideatur? nam hoc Verrem dicere aiebant: te nõ fato, ut cæteros ex uestra familia, sed opera sua Consulem factũ. duo igitur Consules, & Quæsitor erant ex illius uoluntate. non solum effugiemus, inquit, hominem in quærendo nimium diligentem, nimium seruientem populi existimationi, M. Glabrionem: accedet nobis etiã illud: iudex est M. Cæsonius collega nostri accusatoris, homo in rebus iudicandis spectatus, & cognitus: quem minime expediat esse in eo consilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea quòd iam antea, cũ iudex in Iuniano cõsilio fuisset, turpissimũ illud facinus non solum grauiter tulit, sed etiam in medium protulit. hunc iudicem ex Cal. Ian. nõ habebimus. Q. Manlium, et Q. Cornificiũ duos seuerissimos, atq; integerrimo iudices, quòd Tribuni pl. tum erunt, iudices nõ habebimus. P. Sulpitius, iudex tristis & integer, magistratum ineat necesse est Nonis Dec. M. Crepereius, ex acerrima illa equestri familia, et disciplina; L. Cassius, ex familia tum ad cæteras res, tum ad iudicandum seuerissima; Cn. Tremellius, homo summa religione, & diligentia; tres hi homines ueteres Tribuni militares sunt designati, ex Cal. Ian. nõ iudicabunt. subsortiemur etiam in M. Metelli locum, quoniã is huic ipsi quæstioni præfuturus est. ita secundum Cal. Ian. & Prætore, & propè toto consilio commutato, magnas accusatoris minas, magnamq; iudicij expectatio=

nem ad nostrum arbitrium, libidinemq; eludemus. Nonæ sunt hodie Sextiles: hora nona conuenire cœpistis. hunc diem iam ne numerant quidem. decem dies sunt ante ludos uotiuos, quos Cn. Pompeius facturus est. hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romani consequentur. ita propè XL diebus interpositis, tum denique se ad ea, quæ à nobis dicta erunt, responsuros esse arbitrantur: deinde se ducturos & dicendo, & excusando facile ad ludos Victoriæ: cum his plebeios esse coniunctos, secundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri sunt: ita defessa, ac refrigerata accusatione rem integram ad M. Metellum Prætorem esse uenturam. quem ego hominem, si eius fidei diffisus essem, iudicem non retinuissem. nunc tamen eo animo sum, ut eo iudice, quàm Prætore, hanc rem transigi malim, & iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. nunc ego iudices iam uos consulo, quid mihi faciendũ putetis: id enim consilij mihi profecto taciti dabitis, quod egòmet mihi necessario capiendum intelligo. si utar ad dicendum meo legitimo tempore: mei laboris, industriæ, diligentiæq; capiam fructum, & ex accusatione perficiam, ut nemo unquam post hominum memoriá paratior, uigilantior, compositior ad iudicium uenisse uideatur. sed in hac laude industriæ meæ reus ne elabatur, summũ periculum est. quid est igitur, quod fieri possit? non obscurum, opinor, neque absconditum. fructum istum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tempora reseruemus. nũc hominem tabulis, testibus, priuatis, publicisq; literis, auctoritatibusq; accusemus. res omnis mihi tecũ erit Hortensi. dicá aperte.

ſi te mecũ dicendo, ac diluendis criminibus in hac cauſa cõtendere putaré, ego quoq; in accuſando, atq; in explicãdis criminibus operam conſumerem. nunc quoniã pugnare cõtra me inſtituiſti nõ tam ex tua natura, quàm ex iſtius tempore, et cauſa, malitioſe: neceſſe eſt iſtiuſmodi rationi aliquo conſilio obſiſtere. tua ratio eſt, ut ſecũdũ binos ludos mihi reſpõdere incipias: mea, ut ante primos ludos cõperendinem. ita fiet, ut tua iſta ratio exiſtimetur aſtuta, meũ hoc conſiliũ neceſſariũ. uerum illud, quod inſtitueram dicere, mihi rem tecũ eſſe, huiuſmodi eſt. ego cũ hanc cauſam Siculorũ rogatu recepiſſem, idq; mihi amplũ, et præclarũ exiſtimaſſem, eos uelle meæ fidei diligentiæq; periculũ facere, qui innocentiæ, abſtinentiæq; feciſſent: tum ſuſcepto negotio maius mihi quiddã propoſui, in quo meã in Remp. uolũtaté populus R. perſpicere poſſet. nam illud mihi nequaquam dignũ induſtria, conatuq; meo uidebatur, iſtũ à me in iudiciũ iam omniũ iudicio condemnatũ uocari, niſi iſta tua intolerabilis potẽtia, & ea cupiditas, qua per hoſce annos in quibuſdam iudicijs uſus es, etiam in iſtius hominis deſperati cauſa interponeretur. nũc uero, quoniam hæc te omnis dominatio regnumq; iudiciorũ tantopere delectat; & ſunt homines, quos libidinis, infamiæq; ſuæ neq; pudeat, neq; tædeat, qui quaſi de induſtria in odiũ offenſionẽq; populi R. irruere uideantur: hoc me profiteor ſuſcepiſſe, magnum fortaſſe onus, & mihi periculoſum, uerũtamẽ dignũ in quo omnes neruos ætatis, induſtriæq; meæ contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbitate, et audacia premitur, et urgetur infamia iudiciorũ: profiteor, huic generi hominũ me inimicũ, accuſatorem,

odiosum,assiduum,acerbum aduersarium. hoc mihi sumo: hoc mihi deposco: quod agam in magistratu, quod agã ex eo loco, ex quo me populus R. ex Cal. Ian. secũ agere de Rep. ac de hominibus improbis uoluit. hoc munus Aedilitatis meæ populo R. amplissimum, pulcherrimumq; polliceor. moneo, prædico, ante denuncio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicij solent esse, quiq; ad hanc rem aut potentiã, aut impudẽtiam suam professi sunt, abstineant in hoc iudicio manus, animosq; ab hoc scelere nefario. erit tum Consul Hortensius cum summo imperio, & potestate, ego autem Aedilis, hoc est paulo amplius, quàm priuatus: tamẽ hæc huiusmodi res est, quã me acturum esse polliceor, ita populo R. grata, atque iucũda, ut ipse Consul in hac causa præ me minus etiam, si fieri possit quàm priuatus esse uideatur. omnia non modo cõmemorabuntur, sed etiã expositis certis rebus agentur, quæ intra decem annos, posteaquã iudicia ad senatum translata sunt, in rebus iudicandis nefarie, flagitioseq; facta sunt. cognoscet ex me populus R. quid sit, quamobrem, cùm equester ordo iudicaret, annos propè quinquaginta cõtinuos nullo iudice equite R. iudicãte ne tenuissima quidẽ suspicio acceptæ pecuniæ ob rem iudicandam constituta sit: quid sit, quòd iudicijs ad senatoriũ ordinem translatis, sublataq; populi R. in unũquenque nostrũ potestate, Q. Calidius damnatus dixerit, minoris HS XXX M prætoriũ hominem honeste non posse damnari: quid sit, quòd P. Septimio senatore damnato, Q. Hortensio Prætore, de pecunijs repetundis, lis æstimata sit eo nomine, quòd ille ob rem iudi-

candi pecuniā accepiſſet: quòd in C. Herennio, quòd in C. Popilio ſenatoribus, qui ambo peculatus dānati ſunt; quòd in M. Attilio, qui de maieſtate damnatus eſt, hoc planū factū eſt, eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe: quòd inuenti ſunt ſenatores, qui C. Verre Præt. urbano ſortiente, exirent in eū reū, quem incognita cauſa condemnarent: quòd inuentus eſt ſenator, qui cū index eſſet, in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet, quā iudicibus diuideret, et ab accuſatore, ut reum damnaret. iam uero quo modo illam labem, ignominiam, calamitatemq́; totius ordinis conquerar? hoc factum eſſe in hac ciuitate, cum ſenatorius ordo iudicaret, ut diſcoloribus ſignis, iuratorum hominum ſententiæ notarētur. hæc omnia me diligenter, ſeuereq́; actur ū eſſe polliceor. quo me tandem animo fore putetis, ſi quid in hoc ipſo iudicio intellexero ſimili aliqua ratione eſſe uiolatum, atque cōmiſſum? cum præſertim planum facere multis teſtibus poſſim, C. Verrem in Siciliæ multis audiētibus ſæpe dixiſſe, ſe habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam ſpoliaret: neq; ſibi ſoli pecuniā quærere, ſed ita trienniū illud Præturæ Sicilienſis diſtributum habere, ut ſecū præclare agi diceret, ſi unius anni quæſtum in rem ſuam cōuerteret, alterū patronis, et defenſoribus ſui traderet, tertiū illum uberrimū quæſtuoſiſſimumq́; annū totum iudicibus reſeruaret. ex quo mihi uenit in mentē illud dicere, quod apud M. Glabionem nuper cū in reijciendis iudicibus cōmemoraſſem, intellexi uehementer populum R. cōmoueri: me arbitrari fore, uti nationes exteræ legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecunijs repetūdis iudiciūq; tolleretur. ſi enim iudicia nulla ſint,

tantum unumquenque ablaturũ putant, quantũ sibi ac liberis suis satis esse arbitretur: nũc quòd eiusmodi iudicia sint, tantũ unũquenque auferre, quantũ sibi, patronis, aduocatis, Prætoribus, iudicibus satis futurũ sit: hoc profecto infinitum esse: se auarissimi hominis cupiditati satisfacere posse, nocentissimæ uictoriæ nõ posse. ò cõmemorãda iudicia, præclaramq; existimationem nostri ordinis, cum socij populi R. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt, quæ à maioribus nostris sociorũ causa cõparata sunt. an iste unquã de se bonã spem habuisset, nisi de uobis malã opinionem animo imbibisset? quo maiore etiã, si fieri potest, apud uos odio esse debet, quàm est apud populum R. cum in auaritia, scelere, periurio uos sui similes esse arbitretur. cui loco per deos immortales iudices cõsulite, ac prouidete. moneo, prædicoq; id, quod intelligo, tempus opportunissimũ uobis hoc diuinitus datum esse, ut odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs seueritas, nulla religio, nulla deniq; iã existimãtur esse iudicia. itaque à populo R. comtemnimur, despicimur, graui, diuturnáq; iam flagramus infamia: neque enim ullã aliam ob causam populus R. tribunitiam potestatem tãto studio requisiuit: quam cum poscebat, uerbo illam poscere uidebatur, re uera iudicia poscebat. neque hoc Q. Catulũ hominem sapientissimum, atque amplissimũ fugit: qui, Cn. Pompeio uiro fortissimo, & clarissimo de tribunitia potestate referente, cum esset sententiam rogatus, hoc initio est summa cum auctoritate usus: patres cõscriptos iudicia male & flagitiose tueri: quòd si in rebus iudicandis populi R. existimationi satisfacere uoluissent, non tantopere

homines fuisse tribunitiam potestatem desideraturos. ipse denique Cn. Pompeius, cum primum concionem ad Vrbem Consul designatus habuit; ubi, id quod maxime expectari uidebatur, ostendit se tribunitiã potestatem restituturũ, factus est in eo strepitus, & grata concionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixisset, populatas, uexatasq; esse prouincias, iudicia autẽ turpia, & flagitiosa fieri, eĩ rei se prouidere, ac cõsulere uelle: tum uero nõ strepitu, sed maximo clamore suam populus R. significauit uoluntatem. nũc autem homines in speculis sunt: obseruant, quemadmodum se unusquisque uestrũ gerat in retinenda religione, conseruandisq; legibus. uident, adhuc post legem tribunitiã unum senatorem uel tenuissimũ esse damnatum. quod tametsi non reprehendunt, tamen magnopere, quod laudent, nõ habent: nulla est enim laus, ibi esse integrum, ubi nemo est, qui aut possit, aut conetur corrũpere. hoc est iudiciũ, in quo uos de reo, populus R. de uobis iudicabit. in hoc homine statuetur, possit ne senatoribus iudicantibus homo nocẽtissimus, pecuniosissimusq; damnari. deinde est huiusmodi reus, in quo homine nihil sit, præter summa peccata, maximamq; pecuniam: ut, si liberatus sit, nulla alia suspicio, nisi ea, quæ turpissima est, residere possit. nõ gratia, nõ cognatione, nõ alijs recte factis, nõ deniq; aliquo mediocri uitio tot tantáq; eius uitia subleuata esse existimabuntur. postremo ego causam sic agam iudices: eiusmodi res, ita notas, ita testatas, ita magnas, ita manifestas proferam, ut nemo à uobis, ut istum absoluatis, per gratiam conetur cõtendere. habeo autem certã uiam, atque rationem, qua omnes illorũ conatus inuesti

gare, & consequi possim. ita res à me agetur, ut in eorum consilijs omnibus non modo aures hominum, sed etiam oculi populi R. interesse uideantur. uos aliquot iã per annos conceptam huic ordini turpitudinẽ, atque infamiã delere, ac tollere potestis. constat inter omnes, post hæc constituta iudicia, quibus nunc utimur, nullum hoc splendore, atque hac dignitate consiliũ fuisse. hic si quid erit offensum; omnes homines nõ iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non potest, sed aliũ omnino ordinẽ ad res iudicandas quærendũ arbitrabuntur. quapropter primum ab dijs immortalibus, quod sperare mihi uideor, hoc idem iudices peto, ut in hoc iudicio nemo improbus præter eum, qui iampridem inuentus est, reperiatur. deinde, si plures improbi fuerint, hoc uobis, hoc populo R. iudices confirmo, uitam mehercule mihi prius, quàm uim perseuerantiamq; ad illorum improbitatem persequendam defuturam. uerum quod ego laboribus, periculis, inimicitijsq; meis tum, cũ admissum erit, dedecus seuere me persecuturum esse polliceor; id ne accidat, tu tua sapientia, auctoritate, diligẽtia M. Glabrio potes prouidere. suscipe causam iudiciorum: suscipe causam seueritatis, integritatis, fidei, religionis: suscipe causam senatus, ut is hoc iudicio probatus, cum populo R. et in laude, & in gratia esse possit. cogita, qui sis, quo loco, quid dare populo R. quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mentem: qua lege populus R. de pecunijs repetundis, optimis iudicijs, seuerissimisq; iudicibus usus est. circunstant te summæ auctoritates, quæ te obliuisci laudis domesticæ non sinant, quæ te dies noctesq; cõmoneant, fortissimũ tibi patrem,

ſapientiſſimum auum, grauiſſimum ſocerum fuiſſe. quare ſi Glabrionis patris uim, & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis; ſi aui Scæuolæ prudentiã ad proſpiciendas inſidias, quæ tuæ, atque horum famæ comparantur; ſi ſoceri Scauri conſtantiam, ut ne quis te de uera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelliget populus R. integerrimo, atque honeſtiſſimo Prætore, delectoq; conſilio, nocenti reo magnitudinẽ pecuniæ plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quàm ad rationem ſalutis: mihi certum eſt non cõmittere, ut in hac cauſa Prætor nobis, conſiliumq; mutetur. non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum Conſulum non mouerunt, cum eos nouo exemplo uniuerſos arceſſerent, eos tum lictores Conſulum uocent, ut homines miſeri, antea ſocij, atque amici populi R. nũc ſerui ac ſupplices, non modo ius ſuũ fortunasq; omnes eorum imperio amittant, uerũ etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant. non ſinam profecto, cauſa à me perorata, XL diebus interpoſitis, tum nobis denique reſpondeant, cũ accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitate adducta ſit. non cõmittam, ut tum res iudicetur, cum hæc frequentia totius Italiæ Roma diſceſſerit, quæ conuenit uno tempore undique, comitiorum, ludorum, cenſendiq; cauſa. huius iudicij et laudis fructum, & offenſionis periculum, ueſtrum; laborem, ſolicitudinemq;, noſtram; ſcientiam quid agatur, memoriamq; quid à quoque dictum ſit, omniũ puto eſſe oportere. faciam hoc nõ nouũ, ſed ab ijs, qui nunc principes noſtræ ciuitatis ſunt, ante factũ, ut teſtibus utar ſtatim. illud à me nouũ iudices cognoſcetis, quòd ita teſtes

constituam, ut crimen totum explicem : ubi id interrogando, argumentis atque oratione firmauero, tum testes ad crimen accommodem, ut nihil inter illam usitatam accusationem, atque hanc nouam intersit, nisi quòd in illa tunc, cum omnia dicta sunt, testes dantur, hic in singulas res dabuntur, ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumētandi, dicendiq; sit. si quis erit, qui perpetuā orationē, accusationemq; desideret: altera actione audiet. nunc id, quod facimus, ea ratione facimus, ut malitiæ illorum consilio nostro occurramus, necessario fieri intelligat. hæc primæ actionis erit accusatio.

* Dicimus C. Verrem, cum multa libidinose, multa crudeliter in ciues R. atque in socios, multa in deos, hominesq; nefarie fecerit, tum præterea quadringenties sestertium ex Sicilia contra leges abstulisse. hoc testibus, hoc tabulis, priuatis publicisq; auctoritatibus ita uobis planum faciemus, ut hoc statuatis, etiam si spatium ad dicendū nostro commodo, uacuosq; dies habuissemus, tamen oratione longa nihil opus fuisse. Dixi.

potentissimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate, uestra integritas cum istius pecunia, testium constantia cum illius patronorũ minis, atque potentia. tum demum illa uicta uidebuntur, cũ in contentionem certamenq́; uenerint. absens si iste esset dãnatus, nõ tam ipse sibi consuluisse, quã inuidisse uestræ laudi uideretur: neque enim salus ulla maior Reip. *hoc tempore reperiri potest, quã populũ* R. *intelligere, diligenter reiectis ab accusatore iudicibus, socios, leges,* Remp. *senatorio consilio maxime posse defendi. neque tanta fortunis omniũ pernicies potest accidere, quã opinione populi* R. *rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. itaque mihi uideor magnam, & maxime ægram, & propè depositam* Reip. *partem suscepisse, neque in eo magis meæ, quã uestræ laudi existimationiq́; seruisse: accessi. n. ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperationemq́; tollendã, ut, cum hæc res pro uoluntate populi* R. *esset iudicata, aliqua ex parte mea diligentia constituta auctoritas iudiciorum uideretur: postremo, ut esset hoc iudicatum, ut finis aliquãdo iudiciariæ cõtrouersiæ constitueretur: etenim sine dubio iudices in hac causa ea res in discrimen adducitur: reus est enim nocentissimus: qui si condemnatur, desinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum posse; sin absoluitur, desinemus nos de iudicijs trãsferendis recusare. tametsi de absolutione istius neque ipse iã sperat, nec populus* R. *metuit. de impudẽtia singulari, quòd adest, quòd respõdet, sunt qui mirentur: mihi pro cætera eius audacia atque amẽtia ne hoc quidẽ mirandũ uidetur: multa. n. et in deos, et in homines impie*

nefarieq; commisit. quorũ scelerum pœnis agitatur, & à mente consilioq; deducitur. agunt eũ præcipitem pœnæ ciuiũ R. quos partim securi percussit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem sustulit. rapiunt eum ad supplicium dij patrij, quòd iste inuentus est, qui è complexu parentũ abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberum posceret. religiones uero, cerimoniæq; omniũ sacrorum, fanorumq; uiolatæ, simulacraq; deorum, quæ non modo ex suis templis ablata sunt, sed etiã iacent in tenebris ab isto retrusa, atque abdita, cõsistere eius animũ sine furore atque amentia nõ sinunt. neque iste mihi uidetur se ad damnationem offerre solum, neque hoc auaritiæ supplicio communi, qui tot sceleribus se obstrinxerit, contentus esse: singularem quandam pœnã istius immanis, atque importuna natura desiderat. nõ id solum quæritur, ut isto damnato bona restituantur ijs, quibus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium expiandæ, et ciuium R. cruciatus, multorumq; innocentium sanguis istius supplicio luendus est: non enim furem, sed ereptorem; non adulterũ, sed expugnatorem pudicitiæ; nõ sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumq;; non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq; in uestrũ iudiciũ adduximus: ut ego hunc unum eiusmodi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damnari expediret: nam quis hoc nõ intelligit? istum absolutũ dijs hominibusq; inuitis, tamen ex manibus populi R. eripi nullo modo posse? quis hoc non perspicit, præclare nobiscũ actum iri, si populus R. istius unius supplicio contentus erit? ac non sic statuerit,

*non iſtum maius in ſeſe ſcelus concepiſſe, cum fana ſpo=
liarit, cũ tot homines innocentes necarit, cũ ciues R. mor
te, cruciatu, cruce affecerit, cum prædonũ duces accepta
pecunia dimiſerit; quã eos, ſi qui iſtũ tot, tantis, tam neſa
riis ſceleribus coopertum iurati ſententia ſua liberarent?
non eſt, nõ eſt in hoc homine cuiquã peccandi locus iu=
dices: non is eſt reus, nõ id tempus, nõ id conſilium (me=
tuo, ne quid arrogãtius apud tales uiros uidear dicere)
ne actor quidem eſt is, cui reus tam nocens, tã perditus,
tam uictus aut occulte ſurripi, aut impune eripi poſſit.
his ego iudicibus nõ probabo C. Verrem contra leges pẽ
cunias cepiſſe? ſuſtinebũt tales uiri, ſe tot ſenatoribus, tot
equitibus R. tot ciuitatibus, tot hominibus honeſtiſſimis
ex tam illuſtri prouincia, tot populorũ, priuatorumq; li
teris nõ credidiſſe? tantæ populi R. uolũtati reſtitiſſe? ſu
ſtineant. reperiemus, ſi iſtum uiuum ad aliud iudicium
perducere potuerimus, quibus probemus, iſtum in Quæ=
ſtura pecuniã publicam Cn. Carboni Cos. datam auer=
tiſſe: quibus perſuadeamus, iſtum alieno nomine à Quæ
ſtoribus urbanis, quod priore actione didiciſtis, pecuniã
abſtuliſſe. erũt, qui et in eo quoque audaciã eius reprehẽ
dant, quòd aliquot nominibus de capite, quantũ commo
dũ fuerit, frumenti decumani detraxerit. erũt etiã for
taſſe iudices, qui illum eius peculatum uel acerrime uin
dicandũ putẽt, quòd iſte M. Marcelli, et P. Africani mo
nimenta, quæ nomine illorũ; re uera populi R.: et erant,
& habebantur, ex fanis religioſiſſimis, ex urbibus ſo=
ciorũ, atque amicorum non dubitauerit auferre. emer=
ſerit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus
hoſtium, quos accepta pecunia liberauit: uideat, quid*

de illis respondeat, quos in eorum locum subditos domi suæ reseruauit. quærat, non solum quemadmodũ nostro crimini, uerũ etiam quo pacto suæ confessioni possit me deri. meminerit, se priore actione clamore populi R. infesto, atque inimico excitatũ, confessum esse, duces à se prædonũ securi non esse percussos; se iam tũ esse ueritũ, ne sibi crimini daretur, eos ab se pecunia liberatos. fateatur id, quod negari nõ potest, se priuatũ hominem prædonũ duces uiuos, atque incolumes domi suæ, posteaquã Romã redierit, usque dũ per me licuerit, tenuisse. hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse sibi ostenderit, ego oportuisse cõcedã. ex hoc quoque euaserit. proficiscar eò, quò me iampridem uocat populus R. de iure. n. libertatis, et ciuitatis suũ putat esse iudicium, et recte putat. confringat iste sanè ui sua consilia senatoria, quæstiones omniũ perrumpat, euolet ex uestra seueritate. mihi credite, arctioribus apud populum R. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus R. populus R. qui ad uos antea producti testes, ipsis inspectãtibus ab isto ciuem R. qui cognitores homines honestos daret, sublatũ esse in crucem dixerunt. credent omnes V & XXX tribus homini grauissimo, atque ornatissimo M. Annio, qui se præsente ciuẽ R. securi percussum esse dixit. audietur à populo R. uir primarius eques R. L. Flauius, qui suũ familiarẽ Herenniũ negotiatorem ex Africa, cũ eum Syracusis amplius centũ ciues R. cognoscerent, lacrymantesq; defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussum. probabit fidem, et auctoritatẽ, & religionem suam L. Suetius, homo omnibus ornamẽtis præditus, qui iuratus apud uos dixit, multos ciues R. in Latumijs istius imperio crudelissime per

uĩm morte esse mulctatos. hanc ego causam cum agam beneficio populi R. de loco superiore, non uereor, ne aut istum uis ulla ex populi R. suffragijs eripere, aut à me ullũ munus Aedilitatis amplius, aut gratius populo R. esse possit. quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil est iam, quod in hac causa peccare iudices quisquã, nisi uestro periculo, possit. mea quidẽ ratio cũ in præteritis est rebus cognita, tum in reliquis explorata, atque prouisa est. ego meũ studium in Remp. iam illo tempore ostendi, cum longo interuallo ueterem consuetudinem retuli, & rogatu sociorum, atque amicorũ populi R. meorũ autem necessariorũ, nomẽ hominis audacissimi detuli. quod meũ factum lectissimi uiri, atque ornatissimi, quo in numero è uobis complures fuere, ita probarunt, ut ei, qui istius Quæstor fuisset, & ab isto læsus inimicitias iustas persequeretur, non modo deferendi nominis, sed ne subscribendi quidem, cum id postularet, facerent potestatem. in Siciliam sum inquirendi causa profectus: quo in negotio industriam meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo literarum, et testium declarauit: pudorem uero, ac religionem, quòd cum uenissem senator ad socios populi R. qui in ea prouincia Quæstor fuissem, ad hospites meos, ac necessarios causæ communis defensor diuerti potius, quàm ad eos, qui à me auxilium petiuissent. nemini meus aduentus labori aut sumptui neque publice, neque priuatim fuit. uim in inquirẽdo tantã habui, quantã mihi lex dabat, non quantã habere poterã istorũ studio, quos iste uexarat. Romã ut ex Sicilia redij, cum iste, atque istius amici, homines lauti et urbani, sermones huiuscemodi dissipassent, quo

animos testiũ retardarent; me magna pecunia à uera accusatione esse deductũ: tametsi probabatur nemini, quòd & ex Sicilia testes erant ij, qui Quæstorem me in prouincia cognouerant, & hinc homines maxime illustres, qui ut ipsi noti sunt, sic nostrũ unũquenque optime norũt; tamen usque eò timui, ne quis de mea fide, atque integritate dubitaret, donec ad reijciendos iudices uenimus. sciebã, in reijciendis iudicibus nõnullos memoria nostra pactionis suspicionem nõ uitasse, cũ in ipsa accusatione eorũ industria, ac diligentia probaretur. ita reieci iudices, ut hoc cõstet, post hunc statũ Reip. quo nũc utimur, simili splendore, & dignitate consilium nullũ fuisse. quam iste laudem cõmunem ait sibi esse mecum: qui cum P. Galbam iudicem reiecisset, M. Lucretiũ retinuit: et cum eius patronus ex eo quæreret, cur suos familiarissimos Sex. Peduceum, Q. Considium, Q. Iuniũ reijci passus esset, respondit, quòd eos in iudicãdo nimium sui iuris, sentẽtiaq; cognosceret. itaque iudicibus reiectis sperabã iam onus meum uobiscum esse cõmune: putabã, non solũ notis, sed etiam ignotis probatam meã fidem esse, & diligentiam. quod me nõ fefellit: nam comitijs meis, cũ iste infinita largitione contra me uteretur, populus R. indicauit istius pecuniam, quæ apud me contra fidem meam nihil potuisset, apud se contra honorem meum nihil posse debere. quo quidem die primum iudices citati in hunc reum cõsedistis, quis tam inimicus huic ordini fuit, quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumq; cupidus, qui nõ conspectu, consessuq; uestro commoueretur? cum in eo uestra mihi dignitas fructũ diligentiæ referret, id sum assecutus, ut una hora, qua

cœpi dicere, reo audaci, pecunioso, profuso, perdito spem iudicij corrumpendi præciderem: ut primo die testium tanto numero citato populus R. iudicaret, ipso absoluto Remp. stare nõ posse: ut alter dies amicis istius, et defensoribus non modo spem uictoriæ, sed etiam uoluntatem defensionis auferret: ut tertius dies sic hominem prosterneret, ut morbo simulato, nõ quid responderet, sed quẽadmodum non responderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his testibus, & urbanis, & prouincialibus, sic obrutus, atque oppressus est, ut his ludorũ diebus interpositis, nemo istum comperendinatum, sed condemnatum iudicaret. quapropter ego, quod ad me attinet iudices, uici: nõ enim spolia C. Verris, sed existimationem populi R. cõcupiui. meum fuit, cum causa accedere ad accusandum: quæ causa fuit iustior, quàm à tã illustri prouincia defensorem constitui & deligi? Reip. consulere: quid iam Reip. honestius, quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione totus ordo cum populo R. & in laude, & in gratia possit esse? ostendere, ac persuadere, hominem nocentem adductum esse: quis est in populo R. qui hoc non ex priore actione abstulerit, omnium ante damnatorum scelera, furta, flagitia, si in unum locum cõferãtur, uix cum huius parua parte æquari, cõferriq; posse? uos, quod ad uestram famã, existimationem, salutemq; communem pertinet iudices, prospicite, atque consulite. splendor uester facit, ut peccare sine summo Reip. detrimento, ac periculo non possitis: non enim potest sperare populus R. esse alios in senatu, qui recte possint iudicare, uos si non potueritis. necesse est, cum de toto

ordine desperarit, aliud genus hominũ, atque aliã ratio nem iudiciorum requirat. hoc si uobis ideo leuius uidetur, quòd putatis onus esse graue, & incõmodum, iudicare: intelligere debetis, primum interesse, utrũ id onus uosmet ipsi reieceritis, an, quòd probare populo R. fidem uestrã, & religionem non potueritis, eo uobis iudicandi potestas erepta sit. deinde etiã illud cogitate, quanto periculo uenturi simus ad eos iudices, quos propter odium uestri populus R. de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id, quod intellexi iudices. homines scitote esse quosdam, quos tantum odium uestri ordinis teneat, ut hoc palàm iam dictitent, se istum, quem sciant esse hominem improbissimũ, hoc uno nomine absolui uelle, ut ab senatu iudicia per ignominiã, turpitudinemq; auferantur. hæc me iudices pluribus uerbis uobiscum agere coegit nõ timor meus de uestra fide, sed spes illorum noua: quæ cum Verrem à porta subito ad iudicium retraxisset, nõnulli suspicati sunt nõ sine causa illius consilium tam repente esse mutatũ. nunc ne nouo querimoniæ genere uti possit Hortensius, et ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accusator; nihil esse tã periculosum fortunis innocentiũ, quàm tacere aduersarios; et ne aliter, quàm ego uelim, meũ laudet ingenium, cũ dicat, me, si multa dixissem, subleuaturũ fuisse eũ, quem contra dicerẽ; quia nõ dixerim, perdidisse: morem illi gerã: utar oratione perpetua; nõ quoniam hoc sit necesse; uerũ ut experiar, utrum ille ferat molestius, me tunc tacuisse, an nũc dicere. hic tu fortasse eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: nisi omni tẽpore, quod mihi lege cõcessum est, abusus ero, querere, deũ at=

que hominũ fidẽ implorabis, circũueniri C. Verrẽ, quòd accusator nolit tandiu, quãdiu liceat, dicere. quod mihi lex mea causa dedit, eo mihi nõ uti nõ licebit? nã accusãdi mihi tẽpus mea causa datũ est, ut possẽ oratione mea crimina causamq; explicare. hoc si nõ utor, nõ tibi iniuriã facio, sed de meo iure aliquid, & cõmodo detraho. causam enim, inquit, cognosci oportet. ea re quidẽ, quòd aliter condẽnari reus, quãuis sit nocens, nõ potest. id igitur tu moleste tulisti, à me aliquid factum esse, quo minus iste condemnari posset? nam causa cognita possunt multi absolui: incognita quidem condemnari nemo potest. adimo enim cõperendinatum: quod habet lex in se molestissimũ: bis ut causa dicatur. quod aut mea causa potius est cõstitutum, quàm tua: aut nihilo tua potius, quàm mea. nã si, bis dicere, est cõmodũ: certe utriusque cõmune est. si eũ, qui posterius dixit, opus est redargui: accusatoris causa, ut bis ageretur, constitutũ est. uerum, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus: antea uel iudicari primo poterat, uel, amplius, pronunciari. utrã igitur putas legem molliorem? opinor, illam ueterem; qua uel cito absolui, uel tarde cõdemnari licebat. ego tibi illam Aciliam legem restituo: qua lege multi semel accusati, semel dicta causa, semel auditis testibus, cõdẽnati sunt, nequaquã tã manifestis, neque tantis criminibus, quantis tu cõuinceris. puta te nõ hac tam atroci, sed illa lege mitissima causam dicere. accusabo: respondebis. testibus editis, ita mittã in consiliũ, ut, etiam si lex ampliandi faciat potestatẽ, tamẽ isti turpe sibi existimẽt, nõ primo iudicare. uerũ si causam cognosci opus est, parum'ne cognita est? dissimulamus Hortẽsi: quod

ſæpe in dicẽdo experti ſumus. quis nos magnopere attẽ dit unquam, in hoc quidem genere cauſarũ, ubi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur? non ne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis expectatio iudicum eſt? dixi prima actione, me planũ eſſe facturũ, C. Verrem HS quadringenties cõtra legem abſtuliſſe. quid? hoc planius egiſſẽ, ſi ita narraſſem. Dio quidã fuit Haleſinus: qui, cum eius filio Prætore Sacerdote hæreditas à propinquo permagna ueniſſet, nihil habuit neque negotij, neq; cõtrouerſiæ. Verres ſimul ac tetigit prouinciam, ſtatim Meſſanam literas dedit, Dionem euocauit, calumniatores ex ſinu ſuo appoſuit, qui illam hæreditatem Veneri Erycinæ cõmiſſam eſſe dicerent. hac de re oſtendit ſe ipſum cogniturum. poſſum deinceps totã rem explicare, deinde ad extremũ id, quod accidit, dicere: Dionem HS decies centena millia numeraſſe, ut cauſam certiſſimã obtineret: præterea greges equarũ eius iſtum abigendos curaſſe: argẽti ueſtiſq; ſtragulæ quod fuerit, curaſſe auferendũ. hæc neque cũ ego dicerem, neque cũ tu negares, magni momenti noſtra eſſet oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret, animumq; attenderet? cũ Dio ipſe prodiret, cũ cæteri, qui tum in Sicilia negotijs Dionis interfuiſſent: cum per eos ipſos dies, per quos cauſam Dio diceret, reperiretur, pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe, prædia uendidiſſe: cum tabulæ uirorum bonorũ proferrentur: cũ, qui pecuniam Dioni dederunt, dicerent ſe iam tum audiſſe, eo nũmos ſumi, ut Verri darentur: cum amici, hoſpites, patroni Dionis, homines honeſtiſſimi, hæc eadem ſe audiſſe dicerẽt. opinor, cum hæc fierent, tum uos audiretis, ſicut audiſtis, tum

causa agi uideretur. sic à me sunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum esset, in quo quisquã uestrũ perpetuam accusationem requirat. nego esse quidquã à testibus dictum, quod aut uestrũ cuipiam esset obscurũ, aut cuiusquã oratoris eloquẽtiã quæreret: etenim sic me ipsum egisse memoria tenetis, ut in testibus interrogãdis omnia crimina proponerẽ, et explicarẽ; ut, cũ rem totã in medio proposuissem, tũ denique testẽ interrogarẽ. itaque nõ modo uos, quibus est iudicandũ, nostra crimina tenetis: sed etiã populus R. totã accusationẽ causamq; cognouit. tametsi ita de meo facto loquor, quasi ego illud mea uolũtate potius, q̃ uestra iniuria adductus fecerim. interposuistis accusatorẽ, q, cũ ego mihi C et X dies solos in Siciliã postulassẽ, C et VIII sibi in Achaiã postularet: mẽses mihi tres cũ eripuissetis ad agendũ maxime appositos, reliquũ omne tẽpus huius anni me uobis remissurũ putastis: ut, cũ horis nostris nos essemus usi, tu, binis ludis interpositis, quadragesimo post die respõderes; deinde ita tẽpus duceretur, ut à M. Glabrione Præt. et à magna parte horũ iudicũ ad Prætorẽ aliũ, iudicesq; alios ueniremus. hæc si ego nõ uidissem; si me nõ omnes noti ignotiq; monuissent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tẽpus reijceretur: credo, si meis horis in accusando uti uoluissẽ, uererer, ne mihi crimina nõ suppeterent, ne oratio deesset, ne uox uiresq; deficerẽt, ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset, eũ ego bis accusare non possem. ego meũ consiliũ tũ iudicibus, tum populo R. probaui. nemo est, qui alia ratione istorũ iniuriæ, atque impudẽtiæ potuisse obsisti arbitretur: etenim qua stultitia fuissem, si, quam diem qui

istum eripiendum redemerunt, in cautione uiderunt, cũ ita cauerent, si post Cal. Ian. in consilium iretur; in eã diem ego, cum potuissem uitare, incidissem? nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo est causam omnem exponere, habẽda ratio est diligenter. itaque primum illum actum istius uitæ turpissimum, & flagitiosissimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ suæ flagitijs, peccatisq; audiet: nihil ex illa impura adolescentia sua: quæ qualis fuerit, aut meministis, aut ex eo, quem sui simillimũ produxit, recognoscere potestis. omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu uidebuntur: neque solũ, quid istum audire, uerum etiam quid me deceat dicere, considerabo. uos quæso date hoc, et concedite pudori meo, ut aliquã partem de istius impudẽtia reticere possim. omne illud tẽpus, quod fuit antequam iste ad magistratus, remq; publicam accessit, habeat per me solutũ, ac liberũ. sileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorũ, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipsius pertulit, prætereantur: lucretur indicia ueteris infamiæ: patiatur eius uita reliqua me hãc tantam iacturam criminũ facere. Quæstor Cn. Papirio Cos. fuisti abhinc annos quatuordecim: ex ea die ad hãc diẽ quæ fecisti, in iudiciũ uoco. hora nulla uacua à furto, à scelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi sunt anni cõsumpti in Quæstura, & Legatione Asiatica, et Præturа urbana, & Prætura siciliẽsi. quare hæc eadem erit quadripartita distributio totius accusationis meæ. Quæstor ex S. C. prouinciã sortitus es: obtigit tibi cõsularis: ut cũ Cos. Cn. Carbone esses, eamq; prouinciã obtineres,

erat tum dissensio ciuium: de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris: unum hoc dico, in eiusmodi tempore ac sorte statuere te debuisse, utrum malles sentire, atque defendere. Carbo grauiter ferebat, sibi Quæstorē obtigisse hominē singulari luxuria, atque inertia: uerun tamē ornabat eum beneficijs officijsq; omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa numerata est: profectus est Quæstor in prouinciā: uenit in Galliam expectatus ad exercitum cōsularem cū pecunia: simul ac primū ei occasio uisa est (cognoscite hominis principiū magistratuū gerendorū, et Reip. administrandæ) auersa pecunia publica Quæstor Consulē, exercitū, prouinciamq; deseruit. uideo, quid egerim: erigit se: sperat sibi auram posse aliquā afflari in hoc crimine uolūtatis, assensionisq; eorū, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio sit: quibus illā relictionē, proditionemq; Consulis sui gratā sperat fore. quasi uero id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut studio partiū fecerit, ac nō apertissime Consulē, exercitum, prouinciamq; cōpilarit, et propter impudentissimū furtū aufugerit: est enim obscurū, aut eiusmodi factum eius, ut possit aliquis suspicari, C. Verrem, quòd ferre nouos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc est ad suos, transisse, nihil fecisse propter pecuniā. uideamus, rationes quemadmodū retulerit: iam ipse ostendet, quamobrē Cn. Carbonem reliquerit: iam se ipse indicabit. primum breuitatem cognoscite. ACCEPI, *inquit,* VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PROQVAE

STORIBVS, COHORTI PRAETORIAE HS MILLE SEXCENTA TRIGINTA-QVINQVE MILLIA, QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: RELIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. *hoc est rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu Hortési, aut quisquam hominũ retulit? quid hoc est? quæ impudentia? quæ audacia? quod exemplũ ex tot hominũ rationibus relatis huiusmodi est? illa tamẽ* HS *sexcẽta millia, quæ ne falso quidẽ potuit, quibus data essent, describere, quæ se* Arimini *scribit reliquisse, quæ ipsa* HS *sexcenta millia reliqua facta sunt, neq;* Carbo *attigit, neq;* Sylla *uidit, neque in ærariũ relata sunt. oppidũ sibi elegit* Ariminũ, *quod tum, cum iste rationes referebat, oppressum direptumq; erat. nõ suspicabatur id, quod nũc sentiet, satis multos ex illa calamitate Ariminensiũ testes nobis in hanc rem reliquos esse. recita denuo.* P. LENTVLO, L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS, RATIONVM RES RELATARVM. *recita.* EX S.C. *ut hoc pacto rationes referre liceret, eo Syllanus repẽte factus est, nõ ut honos, et dignitas nobilitati restitueretur. quòd si illinc inanis profugisses; tamẽ ista tua fuga, nefaria proditio* Consulis *tui, scelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus* Consul, *seditiosus homo* Cn. Carbo *fuit. fuerit alijs: tibi quãdo esse cœpit? posteaquã tibi pecuniã, rem frumentariã, rationes omnes suas, exercitumq; cõmisit: nã si tibi antea displicuisset, idem fecisses, quod anno post* M. Piso Quæstor, *cũ* L. Scipioni Consuli *obtigisset: non attigit pecuniã: nõ ad exercitum profectus est: quod de* Rep. *sensit, ita sensit, ut nec fidem*

suam, nec morem maiorū, nec necessitudinē sortis læderet. etenim si hæc perturbare omnia, et permiscere uolumus, totā uitā periculosam, infestamq; reddemus, si nullam religionē sors habebit, nullā societatem coniūctio secundæ, dubiæq; fortunæ, nullā auctoritatē mores, atque instituta maiorū. omniū est communis inimicus, qui fuit hostis suorū. nemo unquā sapiens proditori credendū putauit. ipse Sylla, cui aduentus istius gratissimus esse debuit, ab se hominē, atque ab exercitu suo remouit, Beneuenti esse iussit apud eos, quos suis partibus amicissimos esse intelligebat, ubi iste summæ rei, causæq; nocere nihil posset. ei postea præmia tamen liberaliter tribuit: bona quædā proscriptorū in agro Beneuētano diripienda concessit: habuit honorē ut proditori, nō ut amico fidē. nūc, quāuis sint homines, qui mortuū Cn. Carbonē oderint: tamē hi debent, nō quid illi accidere uoluerint, sed quid ipsis in tali re metuendū sit, cogitare. cōmune est hoc malum, cōmunis metus, cōmune periculū. nullæ sunt occultiores insidiæ, quàm eæ, quæ latent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. nam eum, qui palàm est aduersarius, facile cauendo uitare possis: hoc uero occultum, intestinū, ac domesticum malum nō modo non existit, uerū etiam opprimit, antequā perspicere, atque explorare potueris. ita ne uero? tu, cū Quæstor ad exercitū missus sis, custos nō solum pecuniæ, sed etiā Consulis, particeps omniū rerum, consiliorumq; fueris, habitus sis in liberū loco, sicut mos maiorum ferebat; repente relinquas? deseras? ad aduersarios transeas? ò scelus: ò portentū in ultimas terras exportandū: nō enim potest ea natura, quæ tantum facinus cōmiserit, hoc uno

ſcelere eſſe contenta: neceſſe eſt, ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt, in ſimili audacia, perfidiaq; uerſetur. itaque idẽ iſte, quẽ Cn. Dolabella poſtea C. Malleolo occiſo pro Quæſtore habuit (haud ſcio, an maior etiã hæc neceſſitudo fuerit, quã illa Carbonis, ac plus iudiciũ uolũtatis ualere, quã ſortis debeat) idem in Cn. Dolabellã, qui in Cn. Carbonẽ, fuit: nã, quæ in iſtũ ualebant crimina, cõtulit in illũ, cauſamq; illius omnem ad inimicos accuſatoresq; detulit: ipſe in eũ, cui Legatus, cui pro Quæſtore fuerat, inimiciſſimũ, atq; improbiſſimũ teſtimoniũ dixit. ille miſer cum eſſet; tum proditione iſtius nefaria, tum improbo, & falſo eiuſdem teſtimonio, tũ multo ex maxima parte iſtius furtorũ, ac flagitiorũ inuidia conflagrauit. quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem tam perfidioſum, tam importunũ animal reſeruetis? qui in Cn. Carbone ſortẽ, in Cn. Dolabella uoluntatẽ neglexerit, ac uiolarit, eoſq; ambos non ſolum deſeruerit, ſed etiã prodiderit, atque oppugnarit. nolite, quæſo iudices, breuitate orationis meæ potius, quã rerũ ipſarũ magnitudine crimina põderare: mihi. n. properandũ neceſſario eſt, ut omnia uobis, quæ mihi cõſtituta ſunt, poſſim exponere. quãobrem Quæſtura iſtius demõſtrata, primiq; magiſtratus & furto, et ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarũ proſcriptionũ ac rapinarũ prætermittã: neque ego iſtum ſibi ullam ex communi calamitate defenſionem ſinã ſumere: ſuis eũ certis proprijſq; criminibus accuſabo. quãobrem, hoc omni tempore Syllano ex accuſatione circunſcripto, Legationem eius præclaram cognoſcite. Poſteaquam Cn. Dolabellæ prouincia Cilicia conſtituta eſt, ò dij immortales,

quanta

quanta iste cupiditate, quibus allegationibus illam sibi Legationem expugnauit? id quod Cn. Dolabellæ principiũ maximæ calamitatis fuit. nã ut iste profectus est, quacunque iter fecit, eiusmodi fuit, nõ ut Legatus populi R. sed ut quædam calamitas peruadere uideretur. in Achaia (prætermittam minora omnia, quorum simile forsitan alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si in alium reum diceretur, incredibile uideretur) magistratum Sicyonium nummos poposcit. ne sit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cũ ille non daret, animaduertit. improbum, sed nõ inauditum. genus animaduersionis uidete: quæretis, ex quo genere hominem istum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus atque humidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. socium, atque amicũ, fumo excruciatum semiuiuũ reliquit. iam quæ iste signa, quas tabulas pictas ex Achaia sustulerit, non dicam hoc loco, est alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonstrandã seruatus. Athenis audistis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabellæ iudicio: dictum? etiam æstimatum. huius consilij non modo participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clàm sustulit signa pulcherrima, atque antiquissima eáq; in onerariam nauem suam conijcienda curauit. postridie cum spoliatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant, grauiter ferebãt: est enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas, ut in eo loco ipsum Apollinẽ natum esse arbitrentur. uerbum tamen facere non audebant, ne forte ea res ad Dolabellam ipsum pertineret. tũ

ſubito tempeſtates coortæ ſunt maximæ iudices, ut non modo proficiſci, cum cuperet, Dolabella non poſſet, ſed uix in oppido conſiſteret: ita magni fluctus eÿciebantur. hic nauis illa prædonis iſtius, onuſta ſignis religioſis, expulſa, atque eiecta fluctu, frangitur: in litore ſigna illa Apollinis reperiuntur: iuſſu Dolabellæ reponuntur: tempeſtas ſedatur: Dolabella Delo proficiſcitur. non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis, nunc tamen in metu periculoq; tuo tuorum tibi ſcelerum ueniat in mentem. poteſt ne tibi ulla ſpes ſalutis commoda oſtendi, cum recordaris, in deos immortales quàm impius, quàm ſceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinem ne tu Deliũ ſpoliare auſus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo manus impias, ac ſacrilegas afferre conatus es? ſi in pueritia non ÿs artibus, & diſciplinis inſtitutus eras, ut ea, quæ literis mãdata ſunt, diſceres, atque cognoſceres: ne poſtea quidem, cum in ea ipſa loca ueniſti, potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriæ, ac literis? Latonã ex longo errore, & fuga, grauidam, & iam ad pariendum uicinam, temporibus exactis fugiſſe Delũ, atque ibi Apollinem Dianamq; peperiſſe. qua ex opinione hominum illa inſula eorum deorum ſacra putatur: tantaq; eius auctoritas religionis et eſt, & ſemper fuit, ut ne Perſæ quidem, cum bellum toti Græciæ, dÿs, hominibusq; indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delũ appuliſſent, quidquam conarentur aut uiolare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari homo improbiſſime, atque amentiſſime audebas? fuit ulla cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? & ſi tũ hæc non cogitabas, ne nunc qui=

dem recordaris, nullum esse tantum malum, quod non tibi pro sceleribus tuis iandiu debeatur? in Asiam uero postquam uenit, quid ego aduentu istius prádia, cœnas, equos, muneráq; commemorem? nihil cum Verre de quo tidianis criminibus acturus sum. Chio per uim signa pulcherrima dico abstulisse: item Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (prátereo pecuniam, quam eripuit) Tenē ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus habetur, qui urbem illam dicitur condidisse, cuius ex nomine Tenedus nominatur, hūc ipsum inquam Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in comitio uidistis, abstulit magno cum gemitu ciuitatis, illa uero expugnatio fani antiquissimi, & nobilissimi Iunonis Samiæ quàm luctuosa Samijs fuit? quàm acerba toti Asiæ? quàm clara apud omnes? quàm nemini uestrum inaudita? de qua expugnatione cum Legati ad C. Neronem in Asiam Samo uenissent, responsum tulerunt; eiusmodi querimonias, quæ ad Legatum populi R. pertinerent, non ad Prætorem, sed Romā deferri oportere. quas iste tabulas illinc, quæ signa sustulit? quæ cognoui egomet apud istū in ædibus nuper, cum obsignandi gratia uenissem. quæ signa nunc Verres ubi sunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in sylua denique disposita sub diuo uidimus. cur ea, quandiu alium Prætorem cum ijs iudicibus, quos in horum locum subsortitus es, de te in consilium iturum putasti, tandiu domi fuerunt: posteaquam nostris testibus nos, quàm horis tuis, uti malle uidisti, nullum signum domi reliquisti, præter duo, quæ in medijs ædibus sunt, quæ ipsa Samo sublata sunt? non putasti me tuis familiarissimis in hanc

rem testimonia denunciaturum? qui tuæ domi sæpe fuissent, ex quibus quærerem, signa scirent ne fuisse, quæ nõ essent. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cum uiderent, te iam non contra accusatorem tuum, sed contra Quæstorem, sectoremq; pugnare? qua de re Charidemum Chium testimonium priore actione dicere audistis: sese, cum esset Trierarchus, & Verrem ex Asia decedentem prosequeretur, iussu Dolabellæ fuisse unà cum isto Sami, seseq; tum scire spoliatum esse fanum Iunonis, & oppidum Samum, posteáq; se causam apud Chios ciues suos Samijs accusantibus publice dixisse, eoq; se esse absolutum, quòd planũ fecisset, ea, quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad se pertinere. Aspendũ uetus oppidum, & nobile in Pamphylia scitis esse, plenissimum signorum optimorum. non dicam illinc hoc signum ablatum esse, & illud: hoc dico, nullũ te Aspendi signũ Verres reliquisse, omnia ex fanis, ex locis publicis, palàm, spectantibus omnibus, plostris euecta, asportatáq; esse. atque etiam illum Aspendium citharistam, de quo sæpe audistis id, quod est Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, sustulit, & in intimis suis ædibus posuit, ut etiam illũ ipsum artificio suo superasse uideatur. Pergæ fanum antiquissimum, & sanctissimum Dianæ scimus esse. id quoque à te nudatum, & spoliatũ esse, ex ipsa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatũ esse dico. quæ (malũ) est ista tanta audacia, atque amentia? quas enim sociorũ, atque amicorum urbes adisti Legationis iure, & nomine; si in eas ui cum exercitu, imperioq; inuasisses, tamen opinor quæ signa, atque ornamenta ex his urbibus sustulisses, hæc non in tuam domũ,

neque in suburbana amicorum, sed Romam in publicũ deportasses. quid ego de M. Marcello loquar? qui Syracusas urbem ornatissimã cepit. quid de L. Scipione? qui bellum in Asia gessit, Antiochumq; Regem potentissimum uicit. quid de Flaminio? qui Regem Philippũ, & Macedoniã subegit. quid de L. Paulo? qui Regem Persen ui, ac uirtute superauit. quid de L. Mũmio? qui urbem pulcherrimã, atque ornatissimam Corinthum, plenissimam rerũ omniũ, sustulit, urbesq; Achaiæ, Bœotiæq; multas sub imperium populi R. ditionemq; subiunxit. quorum domus cum honore, & uirtute florerent, signis, & tabulis pictis erant uacuæ. at uero urbem totã, templa deorũ, omnesq; Italiæ partes illorum donis, ac monimentis exornatas uidemus. uereor, ne hæc forte cuiquam nimis antiqua, & iam obsoleta uideãtur: ita enim tum æquabiliter omnes erãt huiusmodi, ut hæc laus eximiæ uirtutis, & innocentiæ non solum hominum, uerum etiam temporũ illorum esse uideatur. P. Seruilius, uir clarissimus, maximis rebus gestis, adest, de te sententiam laturus est: Olympũ ui, copijs, consilio, uirtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatã. recens exemplum fortissimi uiri profero: nam postea Seruilius imperator populi R. Olympũ urbem hostium cepit, quàm tu in ijsdem illis locis Legatus quæstorius oppida pacata sociorum, atque amicorum diripienda, ac uexanda curasti. tu quæ ex fanis religiosissimis per scelus, & per latrocinium abstulisti, ea nos uidere, nisi in tuis, amicorumq; tuorum tectis, non possumus: P. Seruilius quæ signa atque ornamenta ex urbe hostiũ, & uirtute capta, belli lege, atque imperatorio iure sustulit, ea populo R. apportauit, per triumphũ

uexit, in tabulas publicas ad ærarium perscribenda curauit. cognoscite ex literis publicis hominis amplissimi diligentiam. recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. nō solum numerum signorū, sed etiam uniuscuiusque magnitudinem, figurā, statum literis definiri uides. certe maior est uirtutis, uictoriæq; iucūditas, quàm ista uoluptas, quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruilium prædā populi R. quàm te tua furta, notata, atque descripta. dices, tua quoque signa, et tabulas pictas ornamento urbi, foróq; populi R. fuisse. memini: uidi simul cū populo R. forum, comitiumq; adornatum ad speciem magnifico ornatu, ad sensum, cogitationemq; acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, præda prouinciarū, spolijs sociorum, atque amicorum. quo quidem tempore iudices iste spem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus est: uidit enim eos, qui iudiciorum dominos se dici uolebant, harum cupiditatum esse seruos. socij uero, nationesq; exteræ spem omnium tum primum abiecere rerū, ac fortunarum suarum: propterea quòd casu Legati ex Asia, atque Achaia plurimi Romæ tunc fuerūt, qui deorum simulacra ex suis fanis sublata in foro uenerabantur: itemq; cætera signa, & ornamenta cū cognoscerent, alia alio in loco lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus, nihil esse, quod quisquam dubitaret de exitio sociorum, atque amicorum, cum quidem uiderent in foro populi R. quo in loco antea, qui socijs iniurias fecerant, accusari, & cōdemnari solebant, ibi esse palàm posita ea, quæ ab socijs per scelus ablata, ereptaq; essent. hic ego nō ar=

bitror illum negaturum, signa sese plurima, tabulas pictas innumerabiles habere. sed, ut opinor, solet hæc, quæ rapuit, & furatus est, non nunquã dicere se emisse, quoniam quidem in Achaiam, Asiam, Pamphyliam sumptu publico, & Legationis nomine, cum imperio, & securibus mercator signorum tabularumq; pictarum missus est. habeo & istius & patris eius accepti tabulas omnes, quas diligentissime legi, atque digessi: patris, quoad uixit: tuas, quoad ais te cõfecisse. nam in isto iudices hoc nouũ reperietis. audimus aliquem tabulas nunquam confecisse: quæ est opinio hominũ de Antonio, falsa: nam fecit diligentissime. uerum sit hoc genus aliquod minime probandum. audimus alium non ab initio fecisse, sed ex tempore aliquo cõfecisse. est aliqua etiam huiusce rei ratio. hoc uero nouum, & ridiculum est, quod hic nobis respondit, cum ab eo tabulas postularemus; usque ad M. Terentium, & C. Cassium Cõsules confecisse, postea desiitisse. alio loco, hoc cuiusmodi sit, cõsiderabimus. nunc nihil ad me attinet: horum enim temporum, in quibus nũc uersor, habeo tabulas & tuas, & patris. plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas deportasse te, negare non potes: atque utinã neges. unum, ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui, emptum esse: uicisti. ne hæc quidem duo signa pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuum stant, quæ multos annos ad ualuas Iunonis Samiæ steterunt, habes quo modo emeris; hæc inquam duo, quæ in ædibus tuis sola iam sunt, quæ sectorem expectãt, relicta, ac destituta à cæteris signis. At credo in hisce solis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: cæteræ libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur.

quàm multis istum ingenuis, quàm multis matribusfami lias in illa tetra atque impura Legatione uim attulisse existimatis? ecquo in oppido pedem posuit, ubi nō plura stuprorū, flagitiorumq; suorū, quàm aduentus sui uestigia reliquerit? sed ego omnia, quæ negari poterūt, prætermittā. etiam hæc, quæ certissima sunt, & clarissima, relinquā. unum aliquod de nefarijs istius factis eligam, quo facilius ad Siciliam possim aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotijq; imposuit, peruenire. Oppidum est in Hellespōto Lampsacum iudices, in primis Asiæ prouinciæ clarum, & nobile: homines autem ipsi Lampsaceni tum summe in omnes ciues Romanos officiosi, tum praterea maxime sedati, & quieti, propè præter cæteros ad summum Græcorū otium potius, quàm ad ullā uim, aut tumultum accōmodati. accidit, cum iste à Cn. Dolabella efflagitasset, ut se ad Regem Nicomedem, Regemq; Sadalam mitteret, cumq; iter hoc sibi magis ad quæstū suum, quàm ad Reip. tempus accōmodatum depoposcisset; ut illo itinere ueniret Lampsacum, cum magna calamitate, & propè pernicie ciuitatis. deducitur iste ad Ianitorem quendam hospitem: comitesq; eius item apud cæteros hospites collocātur. ut mos erat istius, atque ut eū suæ libidines flagitiosæ facere admonuerant, statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisq; hominibus, ut uideant, & inuestigent, ecquæ uirgo sit, aut mulier, digna, quamobrem iste Lampsaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines: qui miro artificio, quocunque uenerat, hæc inuestigare omnia solebat. is ad eū rem istā defert: Philodamū esse quēdā genere, honore, copijs, existimatio=

ne facile principem Lampſacenorum: eius eſſe filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quòd uirũ non habe ret, mulierem eximia pulchritudine, ſed eam ſumma integritate pudicitiaq́; exiſtimari. homo ut hæc audiuit, ſic exarſit ad id, quod nõ modo ipſe nunquã uiderat, ſed ne audierat quidẽ ab eo, qui ipſe uidiſſet; ut ſtatim ad Philodamum migrare ſe diceret uelle. hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur, ueritus ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem ſumma ui retinere cœpit. iſte, qui hoſpitis relinquendi cauſam reperire nõ poſſet, alia ſibi ratione uiam munire ad ſtuprũ cœpit: Rubriũ, delicias ſuas, in omnibus eiuſmodi rebus adiutorem ſuũ, & conſcium, parum laute diuerſari dicit, ad Philodamum deduci iubet. quod ubi eſt Philodamo nunciatũ: tametſi non erat ignarus, quantũ ſibi ac liberis ſuis iam tum mali cõſtitueretur, tamen ad iſtum uenit, oſtendit munus illud ſuũ nõ eſſe: ſe, cum ſuæ partes eſſent hoſpitum recipiendorum, tum ipſos tantum Prætores & Conſules, non Legatorum aſſeclas, recipere ſolere. iſte, qui una cupiditate raperetur, totum illius poſtulatũ cauſamq́; neglexit: per uim ad eum, qui recipere nõ debebat, Rubrium deduci imperauit. hic Philodamus, poſteaquam ius ſuum obtinere non potuit; ut humanitatem conſuetudinemq́; ſuam retineret, laborabat. homo, qui ſemper hoſpitaliſſimus amiciſſimusq́; noſtrorũ hominũ exiſtimatus eſſet, noluit uideri ipſum illũ Rubrium inuitus in domũ ſuã recepiſſe: magnifice & ornate, ut erat in primis inter ſuos copioſus, conuiuium comparat: rogat Rubrium, ut, quos ei cõmodum ſit, inuitet; locum ſibi ſoli, ſi uideatur, relinquat: ut etiam filium ſuũ, lectiſſimũ adoleſcentem, foras ad propinquum

ſuum quendam mitteret ad cœnam. tum Rubrius iſtius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus eſſet. mature ueniunt: diſcumbitur: fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut græco more biberetur: hoſpes hortatur: poſcũt maioribus poculis: celebratur omniũ ſermone lætitiáq; cõuiuiũ. poſteaquã ſatis calere res Rubrio uiſa eſt: quæſo, inquit, Philodame, cur ad nos filiã tuã nõ intro uocari iubes? homo, qui & ſumma grauitate, & iam id ætatis, & parens eſſet, obſtupuit hominis improbi dicto. inſtare Rubrius. tũ ille, ut aliquid reſpõderet, negauit moris eſſe Græcorũ, ut in conuiuio uirorũ accumberent mulieres. hic tũ alius ex alia parte: enimuero ferendũ hoc non eſt: uocetur mulier. & ſimul ſeruis ſuis Rubrius, ut ianuã clauderent, & ipſi ad fores aſſiſterẽt, imperat. quod ubi ille intellexit, id agi, atque id parari, ut filiæ ſuæ uis afferretur, ſeruos ſuos ad ſe uocat, his imperat, ut ſe ipſum negligant, filiã defendant, excurrat aliquis, qui hoc tantũ domeſtici mali filio ſuo nũciet. clamor interea fit tota domo inter ſeruos Rubrij, atque hoſpitis: iactatur domi ſuæ uir optimus, & homo honeſtiſſimus. pro ſe quiſque manus affert: aqua denique feruenti à Rubrio ipſo Philodamus perfunditur. hæc ubi filio nũciata ſunt, ſtatim exanimatus ad ædes cõtendit, ut & uitæ patris, et pudicitiæ ſororis ſuccurreret. omnes eodẽ animo Lãpſaceni, ſimul ut hoc audiuerũt, quòd eos tũ Philodami dignitas, tũ iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu cõuenerũt. hic lictor iſtius Cornelius, qui cũ eius ſeruis erat à Rubrio, quaſi in præſidio, ad auferendã mulierẽ collocatus, occiditur: ſerui nõnulli uulnerãtur: ipſe Rubrius in turba ſauciatur. iſte, qui ſua cupiditate tantos

tumultus cōcitatos uideret, cupere aliquà euolare, si posset. postridie mane homines in cōcionem ueniūt: quærūt, quid optimū factu sit: pro se quisque, ut in quoque erat auctoritatis plurimū, ad populū loquebatur: inuentus est nemo, cuius nō hæc & sententia esset, & oratio: nō esse metuendū, si istius nefarium scelus Lāpsaceni ulti ui, manuq; essent, ne senatus populusq; R. in eā ciuitatem animaduertendū putaret: quòd si hoc iure Legati populi R. in socios, nationesq; exteras uterentur, ut pudicitiā liberorū seruare ab eorū libidine tutā non liceret; quiduis esse perpeti satius, quàm in tāta ui, atque acerbitate uersari. hæc cū omnes sentirēt, et cū in eā rationem pro suo quisque sensu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domū, in qua iste diuersabatur, profecti sunt. cædere ianuā saxis, instare ferro, ligna & sarmenta circūdare, ignem subijcere cœperūt. tū ciues R. qui Lampsaci negotiabātur, cōcurrūt, orāt Lampsacenos, ut grauius apud eos nomē Legationis, quàm iniuria Legati putaretur: sese intelligere, hominē illū esse impurū, ac nefariū; sed quoniā nec perfecisset, quod conatus esset, neque futurus esset Lāpsaci postea, leuius eorū peccatū fore, si homini scelerato pepercissent, quàm si Legato non pepercissent. sic iste multo sceleratior, & nequior, quàm ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille, quòd eius auaritiam ciues R. ferre non potuerant, Vticæ domi suæ uiuus exustus est: idq; ita illi merito accidisse existimatum est, ut lætarentur omnes, neque ulla animaduersio constitueretur. hic sociorum ambustus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq; euolauit: neque adhuc causam ullam excogitare potuit, quamobrem commiserit, aut quid euene-

rit, ut in tantum periculum ueniret: non enim potest dicere, cum seditionem sedare uellem, cum frumentum imperarem, cum stipendium cogerem, cum aliquid denique Reip. *causa gererẽ, quòd acrius imperaui, quòd animaduerti, quòd minatus sum. quæ si diceret; tamen ignosci non oporteret, si nimis atrociter imperando socijs, in tãtum adductus periculum uideretur. nunc, cum ipse causam illius tumultus neque uerã dicere, neque falsam cõfingere audeat; homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tũ accensus* C. Neroni *fuit,* P. Tettius *hæc eadem se* Lampsaci *cognosse dixerit; uir omnibus rebus ornatissimus* C. Varro, *qui tũ in* Asia Tribunus *militũ fuit, hæc eadem ipsa se ex* Philodamo *audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna nõ tam ex illo periculo eripere uoluerit, quàm ad uestrũ iudicium reseruare? nisi uero illud dicet, quod & in testimonio* Tettij *priore actione interpellauit* Hortensius: *quo tempore quidem signi satis dedit, si quid esset, quod posset dicere, se tacere nõ posse: ut, quàm diu in cæteris rebus tacuerit, scire omnes possemus, nihil habuisse quod diceret. hoc tum dixit,* Philodamum *& eius filium à* Cn. Nerone *esse dãnatos. de quo ne multa disserã, tantũ dico, secutũ id esse* Neronem, *& eius cõsilium; quòd* Corneliũ *lictorem occisum esse cõstaret, putasse nõ oportere esse cuiquã, ne in ulciscenda quidẽ iniuria, hominis occidendi potestatẽ. in quo uideo* Neronis *iudicio nõ te absolutũ esse improbitatis, sed illos dãnatos esse cædis. uerũ ista dãnatio tamen cuiusmodi fuit? audite quæso indices, & aliquãdo miseremini sociorũ, & ostendite aliquid his in uestra fide præsidij esse oportere. quòd toti* Asiæ *iure occisus uidebatur istius ille uerbo li-*

ctor, re uera minister improbissimæ cupiditatis: pertimuit iste, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. rogat & orat Dolabellam, ut de sua prouincia decedat, ad Neroné proficiscatur: se demóstrat incolumem esse non posse, si Philodamo uiuere, atque aliquando Romá uenire licuisset. cómotus est Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderunt, ut exercitum, prouinciá, bellum relinqueret, & in Asiá hominis nequissimi causa, in aliená prouinciá, proficisceretur. posteaquá ad Neronem uenit, contendit ab eo, ut Philodami causam cognosceret. uenerat ipse, qui esset in cósilio, & primus sententiá diceret: adduxerat etiam præfectos, & Tribunos militares suos, quos Nero omnes in cósiliũ uocauit: erat in cósilio etiá, æquissimus iudex, ipse Verres: erant nónulli togati, creditores Græcorũ: quibus ad exigendas pecunias improbissimi cuiusque Legati plurimũ prodest gratia. ille miser defensorem reperire neminem poterat: quis. n. esset aut togatus, qui Dolabellæ gratia, aut Græcus, qui eiusdé ui, & imperio nó moueretur? accusator autem apponitur ciuis Romanus de creditoribus Lampsacenorũ; qui, si dixisset quod iste iussisset, per eiusdem istius lictores à populo pecuniá posset exigere. cũ hæc omnia táta cótentione, tantis copijs agerétur; cum illum miserum multi accusarent, nemo defenderent; cumq; Dolabella cum suis præfectis pugnaret in consilio; Verres fortunas agi suas diceret; idem testimoniũ diceret, idem esset in cósilio, idem accusatorem parasset; hæc cũ omnia fierent; & cũ hominem cóstaret occisum: tamen tanta uis istius iniuriæ, tanta in isto improbitas putabatur, ut de Philodamo, amplius, pronũciaretur. quid ego nũc in altera actione Cn.

Dolabellæ spiritus? quid huius lacrymas, & concursiones proferam? quid C. Neronis, uiri optimi, atque innocẽtissimi, nõnullis in rebus animũ nimis timidum, atque demissum? qui, in illa re quid facere potuerit, nõ habebat: nisi forte id, quod omnes tum desiderabãt, ut ageret eam rem sine Verre, et Dolabella. quidquid esset sine his actũ, omnes probarent. tum uero quod pronunciatum est, non per Neronem iudicatũ, sed per Dolabellam ereptum existimabatur. cõdemnatur enim perpaucis sententijs Philodamus, & eius filius. adest, instat, urget Dolabella, ut quamprimum securi feriantur, quo quàminime multi ex illis de istius nefario scelere audire possent. cõstituitur in foro Laodiceæ spectaculum acerbum, & miserum, & graue toti Asiæ prouinciæ, grandis natu parens adductus ad supplicium, ex altera parte filius, ille, quòd pudicitiam liberorum, hic, quòd uitam patris, famamq; sororis defenderet. flebat uterque, nõ de suo supplicio, sed pater de filij morte, de patris filius. quid lacrymarum ipsum Neronem putatis profudisse? quem fletum totius Asiæ fuisse? quem luctum, & gemitũ Lampsacenorum? securi esse percussos homines innocentes, nobiles, socios populi R. atque amicos, propter hominis flagitiosissimi singularem nequitiam, atque improbissimã cupiditatem. nemo iam Dolabella neque tui, neque tuorũ liberũ, quos tu miseros in egestate, atque in solitudine reliquisti, misereri potest. Verres ne tibi tanti fuit, ut eius libidinem hominum innocentũ sanguine lui uelles? iccirco ne exercitũ, atque hostem relinquebas, ut tua ui, & crudelitate istius hominis improbissimi pericula subleuares? quòd. n. eũ tibi Quæstoris in locũ constitueras, iccirco tibi amicũ in perpetuũ

fore putasti? nesciebas, ab eo Cn. Carbonem Cos. cuius re uera Quaestor fuit, non modo relictum, sed etiam spoliatum auxilijs, nefarie oppugnatum, & proditum? expertus igitur es istius perfidiam tum, cum se ad inimicos tuos contulit, cum in te homo ipse nocens acerrimum testimonium dixit, cum rationes ad aerarium nisi dánato te referre noluit. tantae ne tuae Verres libidines erunt, ut eas capere, ac sustinere nó prouinciae populi R. non nationes exterae possint? tu ne quod uideris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuũ praesto fuerit, nisi libidini tuae cupiditatiq; patuerit, immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates nó modo pacatae, uerum etiam sociorum, atque amicorum, ad uim, atque ad arma confugient, ut ab se, atque ab liberis suis Legati populi R. scelus, atque libidinem propulsare possint? nam quaero abs te, circunsessus ne sis Lampsacĩ? coeperit ne domum, in qua diuersabare, illa multitudo incendere? uoluerint ne Legatum populi R. comburere uiuum Lampsaceni? negare non potes: habeo enim testimonium tuum, quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem literas misisti. recita hunc ipsum locum de testimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTO POST IN DOMVM. *bellum ne populo R. Lampsaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine nostro uolebant? uideo enim, & ex ijs, quae legi, & audiui, intelligo; in qua ciuitate non modo Legatus populi R. circunsessus, non modo igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, sed aliqua ex parte uiolatus sit, nisi publice satisfactum sit, ei*

ciuitati bellum indici, atque inferri solere. quæ fuit igitur causa, cur cuncta ciuitas Lampsacenorum de concione, quemadmodũ tute scribis, domũ tuam cõcurreret? tu.n. neque in literis, quas Neroni mittis; neque in testimonio causam tãti tumultus ostẽdis ullã. obsessum te dicis: ignẽ allatũ, sarmenta circũdata, lictorem tuũ occisum esse dicis: prodeũdi tibi in publicum potestatem factã negas: causam huius tãti terroris occultas. nã si quam Rubrius iniuriam suo nomine, ac nõ impulsu tuo, & tua cupiditate, fecisset; de tui comitis iniuria questum ad te potius, quàm te oppugnatũ uenirent. cum igitur, quæ causa illius tumultus fuerit, testes à nobis producti dixerint, ipse celarit: non ne causam hanc, quã nos proposuimus, tum illorum testimonia, tũ istius taciturnitas perpetua confirmat? huic homini parcetis igitur iudices? cuius tanta peccata sunt, ut ij, quibus iniurias fecerit, neque legitimũ tempus expectare ad ulciscendum, neque uim tãtam doloris in posterũ differre potuerint. circunsessus es. à quibus? à Lampsacenis: barbaris hominibus credo, aut ijs, qui populi R. nomen cõtemnerent: immo uero ab hominibus & natura, & cõsuetudine, et disciplina lenissimis: porrò autem populi R. conditione socijs, fortuna seruis, uoluntate supplicibus: ut perspicuum sit omnibus, nisi tanta acerbitas iniuriæ, tanta uis sceleris fuisset, ut Lampsaceni moriendum sibi potius, quàm perpetiendum putarent, nunquã illos in eum locum progressuros fuisse, ut uehementius odio libidinis tuæ, quàm metu Legationis mouerentur. nolite per deos immortales cogere socios atque exteras nationes hoc uti perfugio: quo, nisi uos uindicatis, utentur necessario. Lampsacenos in istum nunquam

quam ulla res mitigasset, nisi eum pœnas Romæ daturũ credidissent. etsi talem acceperant iniuriam, quam nulla lege satis digne persequi poterant: tamen incommoda sua uestris committere legibus, & iudicijs, quàm dolori suo permittere, maluerunt. tu mihi, cum circunsessus à tàm illustri ciuitate sis propter tuum scelus, atque flagitium; cum coegeris homines miseros, et calamitosos, quasi desperatis nostris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cũ te in oppidis, & ciuitatibus amicorum non Legatum populi R. sed tyrannum libidinosum, crudelemq; præbueris; cum apud exteras nationes imperij, nominisq; nostri famam tuis probris, flagitijsq; uiolaris; cum te ex ferro amicorum populi R. eripueris, atque è flamma sociorum euolaris: hic tibi perfugium speras futurũ? erras. ut huc incideres, non ut hic conquiesceres, illi te uiuum exire passi sunt. ais, iudicium esse factum, te iniuria circunsessum esse Lampsaci, quòd Philodamus cum filio condemnatus sit. quid, si doceo, si planum facio, teste homine nequam, uerũ ad hanc rem tamen idoneo, (te ipso inquam teste docebo) te huius circũsessionis tuæ causam, & culpam in alios transtulisse; neque in eos, quos tu insimularis, esse animaduersum? iã nihil te iudiciũ Neronis adiuuat. recita, quas ad Neronẽ literas misit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS. Themistagorã, & Thessalũ scribit populũ concitasse: quem populũ? qui te circũsedit, qui te uiuũ comburere conatus est. ubi hos persequeris? ubi accusas? ubi defendis ius, nomenq; Legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipsius Ver-

ris testimoniũ. uideamus, quid idem iste iuratus dixerit. recita. AB ACCVSATORE ROGATVS, RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? Legatus cum esses circũsessus; cumq́; queádmodum tute ad Neronem scripsisti, populo R. cõmuniq́; causæ Legatorũ facta esset iniuria insignis: non es persecutus: dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tempus? quando es persecutus? cur imminuisti ius Legationis? cur causam populi R. deseruisti, ac prodidisti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquisti? nõ ne te ad senatũ causam deferre, non de tã atrocibus iniurijs conqueri, nõ eos homines, qui populum concitarant, Consulum literis euocãdos curare oportuit? nuper M. Aurelio Scauro postulante, quòd is Ephesi se Quæstorem ui prohibitum esse dicebat, quo minus è fano Dianæ seruum suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret; Pericles Ephesius, homo nobilissimus, Romam euocatus est, quòd auctor iniuriæ illius fuisse argueretur. tu, si te Legatum ita Lampsaci tractatum esse senatum docuisses, ut tui comites uulnerarẽtur, lictor occideretur, ipse circunsessus penè incenderere, eius autẽ rei duces, & auctores, & principes fuisse, quos scribis, Themistagoram, & Thessalum: quis non commoueretur? quis non ex iniuria, quæ tibi esset facta, sibi prouideret? quis nõ in ea re causam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen Legati eiusmodi esse debet, quod non modo inter sociorum iura, sed etiam inter hostium tela

incolume uersetur. magnum hoc Lampsacenum *crimen est libidinis, atque improbissimæ cupiditatis. accipite nũc auaritiæ propemodũ in suo genere non leuius.* Milesios *nauem poposcit, quæ eum præsidij causa* Myndũ *prosequeretur. illi statim myoparonem egregiũ de sua classe, ornatũ, atque armatũ dederunt. hoc præsidio* Myndũ *profectus est. nam quid* Milesijs *lanæ publicæ abstulerit, item de sumptu in aduentum, de contumelijs, & iniurijs in magistratum* Milesiûm, *tametsi dici tum uere, tũ grauiter, & uehementer potest, tamen dicere prætermittam, eáq; omnia testibus integra reseruabo. illud, quod neque taceri ullo modo potest, neque dici pro dignitate, cognoscite. milites remigesq;* Miletũ Myndo *pedibus reuerti iubet: ipse myoparonẽ pulcherrimum de decem* Milesiorũ *nauibus electũ,* L. Magio, *et* L. Rabio, *qui* Myndi *habitabãt, uendidit. hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium numero censuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes populi* R. *hostes usque ab* Dianio, *quod in* Hispania *est, ad* Sinopẽ, *quæ in* Ponto *est, nauigauerunt. ò dij immortales, incredibilem auaritiam, singularemq; audaciam. nauem tu de classe populi* R. *quã tibi* Milesia *ciuitas, ut te prosequeretur, dedisset, ausus es uendere? si te magnitudo maleficij, si te hominũ existimatio non mouebat, ne illud quidem cogitabas, huius improbissimi furti, huius adeo nefariæ prædæ tã illustrem, ac tam nobilẽ ciuitatẽ testem futurã? an, quia tũ* Cn. Dolabella *in eũ, qui ei myoparoni præfuerat,* Milesijsq; *rẽ gestã renũciarat, animaduertere tuo rogatu conatus est, renũciationemq; eius, quæ erat in publicas literas relata illorũ legibus, tolli iusserat; iccirco te ex hoc crimine elapsum esse arbitrabare? multũ te ista*

fefellit opinio, & quidē multis in locis: semper enim existimasti, & maxime in Sicilia, satis cautū tibi ad defensionem fore, si aut referri aliquid in literas publicas uetuisses, aut, quod relatum esset, tolli coegisses. hoc quàm nihil sit, tametsi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actione didicisti, tamen etiam in hac ipsa ciuitate cognosce. sunt illi quidem dicto audientes, quandiu adsunt ij, qui imperant. simul ac discesserunt, non solum illud perscribunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiam causam adscribunt, cur non tum in literas relatum sit. manent istæ literæ Mileti: manent, &, dum erit illa ciuitas, manebūt: decem enim naues iussu L. Murænæ populus Milesius ex pecunia uectigali populi R. fecerat, sicut pro sua quæque parte Asiæ cæteræ ciuitates. quamobrem unam ex decē non prædonum repentino aduētu, sed Legati latrocinio, non ui tempestatis, sed hac horribili tempestate sociorum amissam, in literas publicas retulerunt. sunt Romæ Legati Milesij, homines nobilissimi, ac principes ciuitatis: qui tametsi mensem Februarium & Consulum designatorum nomen expectant, tamen hoc tantum facinus nō modo negare interrogati, sed ne producti quidem reticere poterunt. dicent inquam & religione adducti, & legum domesticarum metu, quid illo myoparone factum sit. ostendent, C. Verrem in ea classe, quæ contra piratas ædificata sit, piratā ipsum cōsceleratum fuisse. C. Malleolo Quæstore Cn. Dolabellæ occiso, duas sibi hæreditates uenisse arbitratus est, unam quæstoriæ procurationis (nam à Dolabella statim Proquæstore iussus est esse) alteram tutelæ: nam cum pupilli Malleoli tutor esset, in bona eius impetum fecit. nam Malleolus in prouinciam sic

copiose profectus erat, ut domi prorsus nihil relinqueret. præterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat: argenti optime cælati grāde pondus secū tulerat (nā ille quoque sodalis istius erat in hoc morbo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnā, multos artifices, multos formosos homines reliquit. iste, quod argenti placuit, inuasit: quæ mancipia uoluit, abduxit: uina, cæteraq́;, quæ in Asia facillime comparātur, quæ ille reliquerat, asportauit: reliqua uendidit, pecuniam exegit. cum ad HS XX quinquies redegisse cōstaret: ut Romā rediijt, nullam literā pupillo, nullam matri eius, nullā tutoribus reddidit: seruos artifices pupilli cū haberet domi, circūpedes autem homines formosos, & literatos, suos esse dicebat, se emisse. cū sæpius mater, & auia pueri postularent, uti, si non redderet pecuniam, nec rationem daret, diceret saltem, quātū pecuniæ Malleoli deportasset: multis efflagitatus aliquādo dixit, HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimū in flagitiosa litura fecit: expensa Chrysogono seruo HS sexcēta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quo modo ex decies HS sexcenta sint facta, quo modo D C eodē modo quadrarint, (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS sexcēta facta) quo modo Chrysogono expensa lata sint, cur id nomen infimū, in lituraq́; sit, uos existimabitis. tamen HS sexcenta millia cū accepta retulisset, HS quinque millia soluta nō sunt. homines, posteaquā reus factus est, alij redditi, alij etiam nūc retinentur: peculia omniū, uicarijq́; retinentur. hæc est istius præclara tutela. en cui tuos liberos committas, en memoria mortui sodalis, en metus uiuorum existimationis. cum tibi se

tota Asia spoliandam ac uexandam tradidisset; cũ tibi exposita esset omnis ad prædandum Pamphylia: cõtentus his tam opimis rebus nõ fuisti? manus à tutela, manus à pupillo, manus à sodalis filio abstinere nõ potuisti? iam te non Siculi, nõ aratores, ut dictitas, circũueniunt, non ij, qui decretis, edictisq; tuis in te concitati, infestiq; sunt: Malleolus à me productus, & mater eius atque auia: quæ miseræ, flentes, euersum à te puerum patrijs bonis esse dixerunt. quid expectas? an, dũ ab inferis ille Malleolus existat, atque abs te officia tutelæ; sodalitatis, familiaritatisq; flagitet? ipsum putato adesse. homo auarissime et spurcissime, redde bona sodalis filio, si nõ quæ abstulisti, at quæ confessus es. cur cogis sodalis filiũ hanc primam in foro uocem cum dolore & querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domũ denique totam sodalis mortui contra te testimonium dicere? cur pudentissimas, lectissimasq; fœminas in tantum uirorum cõuentũ insolitas, inuitasq; prodire cogis? recita omnium testimonia. TESTIMONIVM MATRIS ET AVIAE. *Proquæstore uero quo modo iste cõmune Miliadũ uexarit, quomodo Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam, Phrygiamq; totam frumento imperando, æstimando hac sua, quam tũ primum excogitauit, Siciliensi æstimatione afflixerit, non est necesse demonstrare uerbis. hoc scitote, his nominibus, quæ res per eum gestæ sunt, cum iste ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret, neque ea sumeret, pro his rebus pecuniam exigeret, his nominibus solis Cn. Dolabellæ HS ad tricies litem esse æstimatam. quæ omnia, etiam si uolũtate Dolabellæ fiebant, per istum omnia tamen gerebantur. consi=*

stam in uno nomine: multa sunt ex eodē genere, recita.
DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLAE PR. POPVLO R. PECVNIAE REDACTAE. QVOD A' COMMVNI MILIADVM. te hæc coegisse, te æstimasse, tibi pecuniam numeratā esse dico: eademq; ui, & iniuria cū pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te, tanquam aliquam calamitosam tempestatē, pestemq;, peruasisse demōstro. itaque M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accusauit, istū in sua potestate ac ditione tenuit. homo adolescens, cū istius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognosceret, fecit perite, & callide, uolumen eius rerum gestarum maximum isti ostendit, ab homine, quæ uoluit, in Dolabellam abstulit, istum testem produxit: dixit iste, quæ uelle accusatorem putauit. quo ex genere mihi testium, qui cum isto furati sunt, si uti uoluissem, magna copia fuisset, qui, ut se periculo litium, coniunctione criminum liberarent, quò ego uellem, descensuros pollicebantur. eorū ego uoluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, sed ne perfugæ quidem locus in meis castris cuiquam fuit. forsitan meliores illi accusatores habēdi sunt, qui hæc omnia fecerunt. sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem maxime laudari uolo. rationes ad ærarium, antequā Dolabella condemnatus est, non audet referre. impetrat à senatu, ut dies sibi prorogaretur, quòd tabulas suas ab accusatoribus Dolabellæ obsignatas diceret: perinde quasi exscribendi potestatem nō haberet. solus est hic, qui nunquam rationes ad ærarium referat. audistis quæstoriā rationem tribus uersiculis relatā: Legationis, non nisi cōdemnato,

& eiecto eo, qui posset reprehendere: nũc denique Præturæ: qui ex S. C. statim referre debuit, usque ad hoc tempus nõ retulit, Quæstorem se in senatu expectare dixit. perinde quasi nõ, ut Quæstor sine Prætore posset referre, ut tu Hortensi, ut omnes, eodẽ modo sine Quæstore Prætor. dixit, idem Dolabellam impetrasse. omen magis patribus conscriptis, quàm causa placuit. probauerũt. uerũ Quæstores quoque iam pridem uenerũt: cur nõ retulisti ẽ illarũ rationum ex ea fece Legationis, quæstoriæq; tuæ procurationis illa sunt nomina, quæ Dolabellæ necessario sunt æstimata. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLAE PR. ET PRO PR. quòd minus Dolabella Verri acceptũ retulit, quàm Verres illi expensum tulerit, HS quingenta triginta quinque millia: et quòd plus fecit Dolabella Verrem accepisse, quàm iste in suis tabulis habuit, HS ducenta triginta duo millia: & quòd plus frumenti fecit accepisse istũ, HS decies & octingenta millia, quod tu homo castissimus aliud in tabulis habebas. hinc illæ extraordinariæ pecuniæ, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inuestigamus, redundarunt. hinc ratio cum Q. & Cn. Posthumijs, Curtijs, multis nominibus, quorum in tabulis iste habet nullũ. hinc HS quater decies P. Tadio numerata Athenis, testibus planũ faciã. hinc empta apertissime Prætura: nisi forte id etiã dubium est, quo modo iste Prætor factus sit. homo scilicet aut industria, aut opera probata, aut frugalitatis existimatione præclara, aut denique, id quod leuissimũ est, assiduitate, qui ante Quæsturam cum meretricibus lenonibusq; uixisset, Quæsturam ita gessisset, quemadmodũ cognouistis, Romæ post Quæ-

sturam illam nefariam uix triduum constitisset, absens non in obliuione iacuisset, sed in assidua cōmemoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset; is repente, ut Ro*mam uenit, gratis* Prætor *factus est. alia porrò pecunia, ne accusaretur, data. cui sit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse, tum inter omnes recenti negotio facile constabat. homo stultissime & amentissime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimē subterfugere uelles; satis te elapsum omni suspicione arbitrabare, si, quibus pecuniā credebas, ijs expensum nō ferres, neque in tuas tabulas ullū nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum* Curtij *referrent? quid proderat tibi te expensum illis non tulisse? an tuis solis tabulis te causam dicturum existimasti?* Verum *ad illam iam ueniamus præclarā* Prætu*ram, criminaq́; ea, quæ notiora sunt his, qui adsunt, q̄ nobis, qui meditati ad dicendū paratiq́; uenimus. in quibus, nō dubito, quin offensionem negligentiæ uitare, atque effugere nō possim. multi. n. ita dicent: de illo nihil dixit, in quo ego interfui; illam iniuriam nō attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta est: quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui istius iniurias norunt, hoc est populo* R. *uniuerso, me uehementer excusatum uolo, non negligentia mea fore, ut multa prætercam, sed quòd alia testibus integra reseruari uelim, multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis prætermittenda existimē. fatebor etiam illud inuitus, me prorsus, cū iste punctum tēporis nullū uacuū peccato præterire passus sit, omnia, quæ ab isto cōmissa sunt, nō potuisse cognoscere. quapropter ita me de* Præturæ *criminibus auditote, ut ex utro-*

que genere, & iuris dicendi, & sartorum tectorum exigendorum, ea postuletis, quæ maxime digna sunt eo reo, cui paruũ ac mediocre obijci nihil oporteat. nam ut Prætor factus est; qui auspicato à Chelidone surrexisset, sortem nactus est urbanæ prouinciæ, magis ex sua & Chelidonis, quàm ex populi R. uoluntate. qui principio qualis in edicto cõstituendo fuerit, cognoscite. P. Annius Asellus mortuus est C. Sacerdote Prætore. is cũ haberet unicam filiam, neque census esset; quod eũ natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis suis hæredem institueret. hæres erat filia: faciebant omnia cũ pupilla, legis æquitas, uoluntas patris, edicta Prætorũ, consuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Asellus est mortuus. iste Prætor designatus (utrum admonitus, an tentatus, an, quá est iste sagacitate in his rebus, sine duce ullo, sine indice peruenerit ad hanc improbitatem, nescio: uos tantũ hominis audaciam, amentiamq; cognoscite) appellat hæredem L. Annium, qui erat institutus secũdum filiam: nó enim mihi persuadetur, istum ab illo prius appellatũ. dicit, se posse ei cõdonare edicto hæreditatem: docet hominem, quid possit fieri. illi bona res, huic uendibilis uidebatur. iste tametsi singulari est audacia, tamẽ ad pupillæ matrem summittebat, malebat pecuniã accipere, ne quid noui ediceret, quàm ut hoc edictum tam improbum, & inhumanũ interponeret. tutores, pecuniam Prætori si pupillæ nomine dedissent, grandem præsertim, quemadmodũ in rationem inducerent, quemadmodum sine periculo suo dare possent, non uidebant: simul & istum fore tam improbum non arbitrabantur. sæpe appellati, pernegauerunt. iste ad arbitrium eius, cui condo=

narat hæreditatem ereptam liberis, quàm æquum edictũ scripserit, quæso cognoscite. CVM INTELLIGAM, LEGEM VOCONIAM. *quis unquã crederet Verrem mulierũ aduersarium futurũ? an ideo aliquid cõtra mulieres fecit, ne totũ edictum ad Chelidonis arbitrium scriptũ uideretur? cupiditati hominũ ait se obuiã ire. quid potius nõ modo his temporibus, sed etiam apud maiores nostros? quis tam remotus fuit à cupiditate? dic quæso cætera: delectat.n.me hominis grauitas, scientia iuris, auctoritas.* QVI AB A. POSTHVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS POSTVE EA, FECIT, FECERIT. *fecit, fecerit? quis unquã edixit isto modo? quis unquã eius rei fraudem, aut periculum proposuit edicto, quæ neque post edictum, neque ante edictum prouideri potuit? iure, legibus, auctoritate omnium, qui cõsulebãtur, testamentũ* P. *Annius fecerat, nõ improbum, nõ inofficiosum, nõ inhumanum. quod si ita fecisset, tamen post illius mortem nihil de testamento illius noui iuris cõstitui oporteret.* Voconia *lex te uidelicet delectabat. imitatus esses illum ipsum* C. Voconium, *qui lege sua hæreditatem ademit nulli neque uirgini, neque mulieri: sanxit in posterũ; qui post eos Censores census esset, ne quis hæredem uirginem, ne ue mulierem faceret. in lege* Voconia *non est, fecit, fecerit: neque in ulla præteritum tempus reprehenditur, nisi eius rei, quæ sua sponte scelerata ac nefaria est, ut, etiam si lex non esset, magnopere uitanda fuerit. atque in his rebus multa uidemus ita sancta esse legibus, ut ante facta in iudicium non uocentur.* Cornelia, *testamentaria, nũmaria, cæteræ complures, in quibus non ius aliquod nouum*

populo cōstituitur, sed sancitur, ut quod semper malum facinus fuerit, eius quæstio ad populum pertineat ex certo tempore. de iure uero ciuili si quis noui quid instituit, omnia, quæ ante acta sunt, rata esse patitur? cedo mihi leges Atinias, Furias, Fuffias, ipsam, ut dixi, Voconiam, omnes præterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus statui ius, quo post eam legem populus utatur. qui plurimū tribuunt edicto, Prætoris edictum legem annuam dicunt esse. tu edicto plus cōplecteris, q̄ lege. si finem edicto Prætoris afferūt Calendæ Ianuarij, cur non initium quoque edicti nascitur à Calendis Ianuarij? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futurus est: in illū, quo alius Prætor fuit, regredietur? ac si hoc iuris nō unius causa hominis edixisses, cautius composuisses. scribis, si quis hæredē fecit, fecerit. quid, si plus legarit, quàm ad hæredem, hæredes'ue perueniat, quod per legem Voconiā ei, qui census sit, licet? cur hoc, cū in eodem genere sit, nō caues? quia nō generis, sed hominis causam uerbis amplecteris: ut facile appareat, te pretio esse cōmotū. atque hoc si in posterum edixisses, minus esset nefarium, tamen esset improbum: sed tum uituperari posset, in dubium uenire non posset: nemo. n. cōmitteret: nūc est eiusmodi edictum, ut quiuis intelligat, non populo esse scriptum, sed P. Annij secundis hæredibus. itaque cum à te caput illud tam multis uerbis mercenario proœmio esset ornatum, ecquis est inuentus postea Prætor, qui illud idem ediceret? nō modo nemo edixit, sed ne metuit quidem quisquā, ne quis ediceret: nam post te Prætorem multi testamenta eodem modo fecerūt, in his nuper Annia ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosa

mulier, quòd censa non erat, testaméto fecit hæredé filiã. itaque hoc magnũ iudicium hominum de istius singulari improbitate, quod Verres sua sponte instituisset, id neminem metuisse, ne quis reperiretur, qui istius institutum sequi uellet: solus enim tu inuentus es, cui non satis fuerit corrigere uoluntates uiuorũ, nisi etiam rescinderes mortuorum. tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti: uoluisti, ex improuiso si quæ res natæ essent, ex urbano edicto decernere. quã postea tu tibi defensionem relinquebas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem tute ipse edicto prouinciali repudiabas. atque ego nõ dubito, quin ut mihi, cui filia maxime cordi est, res hæc acerba uideatur, atque indigna, sic unicuique uestrũ, qui simili sensu, atque indulgẽtia filiarum cõmouemini: quid enim natura nobis iucundius, quid charius esse uoluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgentiáq; cõsumatur? homo importunissime cur tantã iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hũc dolorem cineri eius, atque ossibus inussisti, ut liberis eius bona patria, uolũtate patris, iure, legibus tradita, eriperes, &, cui tibi esset cõmodum, condonares? quibuscum uiui bona nostra partimur, ijs Prætor adimere nobis mortuis bona, fortunasq; poterit? nec petitionem, inquit, nec possessioné dabo. eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non solum fortunæ, sed etiã ingenuitatis? miramur ad arma contra istũ hominem Lampsacenos isse? miramur istum de prouincia decedenté clàm Syracusis profugisse? nos si alienã uicem pro nostra iniuria doleremus, uestigiũ istius in foro esset relictum? pater dat filiæ: prohibes. leges sinunt: tamé te interponis. de suis bonis ita dat, ut ab iure

non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil opinor. at ego concedo: prohibe, si potes, si habes qui te audiat, si potest tibi dicto audiens esse quisquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus R. non manu uindicasset, nisi te huic tempori, atque huic iudicio reseruasset? posteaquam ius prætorium constitutum est, semper hoc iure usi sumus, si tabulæ testamenti nō proferrentur, tū uti proximum quenque potissimū hæredem esse oporteret: si is intestato mortuus esset, ita secūdum eum possessio daretur. quare hoc sit æquissimū, facile est docere: sed in re tam usitata, satis est ostēdere, omnes antea ius ita dixisse, et hoc uetus edictū, trāslatitiumq; esse. cognoscite aliud hominis in re uetere edictū nouū: et simul, dum est unde ius ciuile discatur, adolescentes ei in disciplinā tradite. mirū est hominis ingeniū, mira prudentia. Minutius *quidā mortuus est ante istum* Prætorem. *eius testamētum erat nullum: lege hæreditas ad gētem* Minutiam *ueniebat. si habuisset iste edictum, quod ante istum, & postea omnes habuerunt; possessio* Minutiæ *genti esset data. si quis testamento se hæredem esse arbitraretur, quod tūm nō extaret, lege ageret in hæreditatem, aut, pro præde litis uindiciarū cum satis accepisset, sponsionem faceret. ita de hæreditate certaret. hoc opinor iure et maiores nostri, et nos semper usi sumus. uidete, ut hoc iste correxerit. componit edictum ijs uerbis, ut quiuis intelligere possit, unius hominis causa conscriptum esse: tantū quòd hominē nō nominat: causam quidē totā perscribit: ius, consuetudinē, æquitatē, edicta omniū negligit.* EX EDICTO VRBANO. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR, SI POSSES

SOR, SPONSIONEM NON FACIET. *iã quid id ad* Prætorẽ,*uter possessor sit? nõ ne id quæri oportet,utrũ possessorem esse oporteat? ergo quia possessor est,nõ moues possessione: si possessor non esset,nõ dares: nusquã.n.scribis,neq; tu aliud quidq̃ edicto amplecteris, nisi eã causam,pro qua pecuniã acceperas.iã hoc ridiculum est.* SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR; ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVAM E LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. *hoc trãslatitiũ est. sequi illud oportet: si tabulæ testamenti nõ proferẽtur.quid ait? se ei daturũ,qui se dicat hæredem esse: quid ergo interest, proferãtur,nec ne? si protulerit,uno signo ut sit minus, q̃ ex lege oportet: non des possessionẽ: si omnino tabulas nõ proferet, dabis.quid nũc dicam? neminẽ unquam postea aliũ edixisse? ualde sit mirum,neminẽ fuisse,qui istius se similem dici uellet.ipse in* Siciliensi *edicto hoc nõ habet: exegerat enim iam mercedem.item,ut illo edicto,de quo ante dixi, in* Sicilia *de hæreditatum possessionibus dandis, edixit idem,quod omnes* Romæ *præter istũ.* EX EDICTO SICILIENSI: SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. *at per deos immortales quid est,quod de hoc dici possit? iterum enim iam quæro abs te, sicut modo in illo capite* Anniano *de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatum possessionibus, cur ea capita in edictum prouinciale transferre*

nolueris. utrum, digniores homines existimasti eos, qui habitabát in prouincia, quàm nos, qui æquo iure uteremur: an aliud Romæ æquũ est, aliud in Sicilia? non. n. hoc potest hoc loco dici, multa esse in prouincijs aliter edicenda: non de hæreditatum quidem possessionibus, nõ de mulierum hæreditatibus: nã utroque genere uideo non modo cæteros, sed te ipsum totidem uerbis edixisse, quot uerbis edici Romæ solet. quæ Romæ magna cũ infamia, pretio accepto edixeras, ea sola te, ne gratis in prouincia male audires, ex edicto Siciliensi sustulisse uideo. & cũ edictum totum eorum arbitratu, quandiu fuit designatus, componeret, qui ab isto ius ad utilitatem suam nundinarentur: tum uero in magistratu contra illud edictum suum sine ulla religione decernebat. itaque L. Piso multos codices impleuit earum rerũ, in quibus ita intercessit, quòd iste aliter, atque ut edixerat, decreuisset. quod uos oblitos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto Prætore solitus sit conuenire. quem iste collegam nisi habuisset, lapidibus coopertus esset in foro. sed eo leuiores istius iniuriæ uidebantur, quòd erat in æquitate, prudentiáq; Pisonis paratissimum perfugium, quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono homines uterentur. nam quæso redite in memoriam iudices, quæ libido istius in iure dicendo fuerit, quæ uarietas decretorum, quæ nundinatio, quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili consuli solent, quàm plena, atque referta Chelidonis: à qua muliere, cum erat ad eum uentũ, & in aurem eius insusurratum, aliàs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq; mutabat; aliàs inter alios contrarium sine ulla

religione decernebat, ac proximis paulo ante decreuerat. hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrinũ: alij etiam frigidiores erant: sed quia stomachabantur, ridiculi uidebãtur esse, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequã reliquisset. quæ ego non cõmemorarẽ (neque. n. perfacete dicta, neque porrò hac seueritate digna sunt) nisi uos illud uellem recordari, istius nequitiam, & iniquitatem tũ in ore uulgi, atque in cõmunibus prouerbijs esse uersatam. · In plebem uero Romanam utrum superbiam prius memorem, an crudelitatem? sine dubio crudelitas grauior est, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis esse, quemadmodum sit iste solitus uirgis plebem Romanam concidere? quã rem etiam Tribunus pl. in concione egit, cũ eum, quem uirgis iste ceciderat, in prospectum populi R. produxit: cuius rei cognoscendæ faciam uobis suo tempore potestatem. superbia uero qua fuerit, quis ignorat? quemadmodũ is tenuissimũ quenque cõtempserit, despexerit, liberum esse nunquam duxerit. P. Trebonius uiros bonos, et honestos complures fecit hæredes: in his fecit suum libertum. is A. Treboniũ fratrem habuerat proscriptum. ei cum cautũ uellet, scripsit, ut hæredes iurarent, se curaturos, ut ex sua cuiusque parte ne minus dimidiũ ad A. Trebonium fratrem illũ proscriptũ perueniret. libertus iurat: cæteri hæredes adeũt ad Verrem: docent, nõ oportere se iurare facturos esse quod contra legẽ Corneliã esset, quæ proscriptũ iuuari uetat: impetrant, ut ne iurent. dat his possessionẽ. id ego nõ reprehendo: etenim erat iniquum, homini proscripto, egenti,

de fraternis bonis quidquã dari: et ille libertus, nisi ex testaméto patroni iurasset, scelus se facturũ arbitrabatur. itaque ei Verres possessionem hæreditatis negat se daturum, ne posset patronũ suum proscriptum iuuare: simul ut esset pœna, quòd alterius patroni testamento obtemperasset. das possessionem ei, qui nõ iurauit. concedo: prætoriũ est. adimis tu ei, qui iurauit? quo exẽplo? proscriptum iuuat: lex est: pœna est. quid ad eũ, qui ius dicit? utrũ reprehendis, quòd patronum iuuabat eum, qui tum in miserijs erat: an, quòd alterius patroni mortui uoluntatem conseruabat, à quo summũ beneficium acceperat? utrũ horum reprehendis? & hoc tum de sella uir optimus dixit, equiti R. tam locupleti libertinus sit homo hæres? modestũ ordinẽ, quòd illinc uiuus surrexit. possum sexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniã non dicam intercessisse, ipsa decretorum nouitas iniquitasq; declarat. uerũ ut ex uno de cæteris coniecturam facere possitis, id quod priore actione cognostis, audite. C. Sulpitius Olympius fuit. is mortuus est C. Sacerdote Prætore, nescio an ante, quã Verres Præturã petere cœperit. fecit hæredem M. Octauiũ Ligurem. Ligur hæreditatem adijt, possedit Sacerdote Prætore sine ulla controuersia. posteaquam Verres magistratum inijt: ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpitij patroni filia sextam partem hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non aderat. L. frater eius causam agebat; aderant amici, propinqui. dicebat iste, nisi cũ muliere decideretur, in possessionem se ire iussurũ. L. Gellius causam Liguris defendebat: docebat, edictum eius non oportere ad eas hæreditates ualere, quæ ante eum Prætorem ue-

nissent: si hoc tum fuisset edictum, fortasse Ligurem hæreditatem aditurum non fuisse. æqua postulatio, summa hominum auctoritas pretio superabatur. uenit Romam Ligur: non dubitabat, quin, si ipse Verrem conuenisset, æquitate causæ, & auctoritate sua cōmouere hominem posset: domum ad eum uenit: rem demonstrat: quā pridem sibi hæreditas uenisset, docet: quod facile in causa æquissima homini ingenioso fuit: multa, quæ quéuis mouere possent, dixit: ad extremū petere cœpit, ne usque eò suam auctoritatem despiceret, gratiamq; contemneret, ut se tanta iniuria afficeret. homo Ligurē accusare cœpit, qui in re aduentitia, atque hæreditaria tam diligēs, tam attentus esset: debere eū diebat suam quoque rationē ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. nō possum illa planius commemorare, quā ipsum Ligurem pro testimonio dicere audistis. quid enim Verres? utrum ne his quidem testibus credetur, an hæc ad rem nō pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid est Verres, quod planū fieri testibus possit, si hoc nō fit? an id, quod dicūt, leue est? nihil leuius, quàm Prætorem urb. hoc iuris in suo magistratu constituere, omnibus ijs, quibus hæreditas uenerit, cohæredem Prætorem esse oportere. an uero dubitamus, quo ore iste cæteros homines inferiore loco, auctoritate, ordine, quo ore homines rusticanos ex municipijs, quo denique ore, quos nunquam liberos putauit, libertinos homines solitus sit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poscere pecuniam non dubitarit? In sartis tectis uero

quemadmodũ ſeſe geſſerit, quid ego dicam? dixerũt, qui ſenſerũt. ſunt alij, qui dicant. notæ res, ac manifeſtæ prolatæ ſunt, et proferuntur. dixit C. Fannius eques R. frater germanus Q. Titinij iudicis tui, tibi ſe pecuniã dediſſe. recita teſtimoniũ C. Fannij. nolite C. Fannio dicẽti credere noli inquã tu Q. Titini C. Fannio fratri tuo credere: dicit enim rem incredibilem, C. Verrem inſimulat auaritiæ, et audaciæ: quæ uitia uidentur in quemuis potius, quã in iſtum conuenire. dixit Q. Tadius, homo familiariſſimus patris iſtius, non alienus à matris eius genere, et nomine: tabulas protulit, quibus pecuniã ſe dediſſe oſtendit. recita nomina Q. Tadij. recita teſtimoniũ Q. Tadij. ne tabulis quidem Q. Tadij, nec teſtimonio credetur. quid igitur in iudicijs ſequemur? quid eſt aliud, omnibus omnia peccata, et maleficia cõcedere, niſi hoc, hominũ honeſtiſſimorum teſtimonijs, et uirorum bonorum tabulis nõ credere? nam quid ego de quotidiano ſermone, querimoniáq; populi R. loquar? de iſtius impudentiſſimo furto, ſeu potius nouo ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in æde Caſtoris, celeberrimo, clariſſimóq; monimento, quod templum in oculis, quotidianóq; aſpectu populi R. eſt poſitum, quò ſæpenumero ſenatus conuocatur, quò maximarum rerum frequentiſſimæ quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in ſermone hominum audaciæ ſuæ monimentum æternum relinquere. Aedem Caſtoris iudices P. Iunius habuit tuendã, L. Sylla, Q. Metello Conſulibus. is mortuus eſt: reliquit pupillũ paruum filium. cum L. Octauius, C. Aurelius Coss. ædes ſacras locauiſſent, neque potuiſſent omnia ſarta tecta exigere, neque ij Prætores, quibus erat negotiũ datũ, C.

Sacerdos, & M. Cesius: factum est S. C. quibus de sartis tectis cognitũ & iudicatũ non esset, uti C. Verres, P. Celius Prætores cognoscerent, et iudicarent. qua potestate iste permissa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouistis, ueruntamen, cum esset omnibus in rebus apertissime impudentissimeq; prædatus, hoc uoluit clarissimum relinquere indicium latrociniorum suorum, de quo non audire aliquãdo, sed uidere quotidie possemus: quæsiuit, quis ædem Castoris sartã tectam deberet tradere. Iunium ipsum mortuũ esse sciebat: scire uolebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillũ esse filiũ. homo, qui semper ita palàm dictitasset, pupillos, et pupillas certissimã prædam esse Prætoribus, optatum negotium sibi in sinũ delatum esse dicebat. monimentũ illa amplitudine, illo opere quamuis sartum tectum, integrumq; esset, tamen aliquid se inuenturũ, in quo moliri, prædariq; posset, arbitrabatur. L. Rabonio ædem Castoris tradi oportebat. is casu pupilli Iunij tutor erat testamento patris. cũ eo sine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodũ traderetur. iste ad se Rabonivũ uocat, quærit, ecquid sit, quòd à pupillo traditum nõ sit, quod exigi debeat. cum ille id, quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem esse, signa, et dona comparere omnia, ipsum templum omni opere esse integrum: indignum isti uideri cœpit, ex tanta æde, tantoq; opere se non opimum præda, præsertim à pupillo, discedere. uenit ipse in ædem Castoris: cõsiderat templum: uidet undique tectum, pulcherrime laqueatũ: prætere a cætera noua, atque integra: uersat se: quærit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iste Liguri dixerat esse circa se multos: tu Verres, hic

quod moliare, nihil habes: nisi forte uis ad perpẽdiculũ columnas exigere. homo omnium rerum imperitus quæ rit, quid sit, ad perpendiculum. dicunt ei, ferè nullam esse columnam, quæ ad perpendiculũ esse possit. iam me hercule, inquit, sic agamus, columnæ ad perpendiculum exigãtur. Rabonius, *qui legem nosset, qua in lege nume rus tantum columnarum traditur, perpendiculi mẽtio fit nulla; & qui non putaret sibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendũ esset: negat, id sibi deberi: ne gat, oportere exigi. iste* Rabonium *quiescere iubet: et si mul ei nonnullam spem societatis ostendit. hominem mo destum, et minime pertinacem facile coercet: columnas ita se exacturũ esse cõfirmat. noua res atq; improuisa, pupilli calamitas nuntiatur statim* C. Mustio *uitrico pu pilli, qui nuper est mortuus;* M. Iunio *patruo,* P. Potitio *tutori, homini frugalissimo. hi rem ad uirum primariũ summo officio, ac uirtute præditum* M. Marcellum, *qui erat pupilli tutor, deferunt. uenit ad* Verrem M. Marcel lus: *petit ab eo pro sua fide, ac diligẽtia pluribus uerbis, ne per summam iniuriam pupillũ* Iunium *fortunis pa trijs conetur euertere. iste, qui iam spe, et opinione præ dam illam deuorasset, neq; ulla æquitate orationis, neq; auctoritate* M. Marcelli *cõmotus est: itaque, quemadmo dum ostendisset, se id exacturum esse respondit. cũ sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus ar duos, ac potius interclusos uiderent, apud quem non ius, non æquitas, nõ misericordia, non propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiusquam auctoritas pro pretio, non gratia ualeret: statuũt id sibi optimum esse factu, quod cuiuis uenisset in mentem; petere auxilium à* Che

lidone: quæ isto Prætore non modo in iure ciuili, priuato rūmq; omnium controuersijs populo R. præfuit, uerum etiam in his sartis tectis dominata est. uenit ad Chelidonem C. Mustius, eques R. publicanus, homo cum primis honestus: uenit M. Iunius patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: uenit homo summo honore, pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui P. Potitius tutor. ò multis acerbam, ò miseram, atq; indignam Præturam tuam. ut mittam cætera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum uenisse arbitramini? qui nulla conditione istam turpitudinem subissent, nisi officij, necessitudinisq; ratio coegisset. ueniūt, ut dico, ad Chelidonē. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: mihi det possessionē, mihi ne adimat: in me iudiciū ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabāt: alij tabulas obsignabant. domus erat non meretricio conuentu, sed prætoria turba referta. simul ac potestas primū data est, adeunt hi, quos dixi: loquitur Mustius: rem demōstrat: petit auxiliū: pecuniam pollicetur. respondet illa, ut meretrix, non inhumane: libēter ait se esse facturam, & se cū isto diligenter sermocinaturā: reuerti iubet. tum discedūt. postridie reuertūtur. negat illa posse hominē exorari, permagnā eū dicere ex illa re pecuniā confici posse. uereor, ne quis forte de populo, qui priori actione nō affuit, hæc, quia propter insignē turpitudinē sunt incredibilia, fingi à me arbitretur. ea uos antea iudices cognouistis. dixit iuratus P. Potitius tutor pupilli Iunij, dixit M. Iunius tutor, & patruus. Mustius dixisset, si uiueret: sed pro Mustio, recēti re de Mustio auditū dixit L. Domitius: qui cū

sciret me ex Mustio uino audisse, quo eo sum usus pluri=
mũ (etenim id iudiciũ, quod propè omnium fortunarum
suarum C. Mustius habuit, me uno defendẽte uicit) cũ
hoc, ut dico, sciret L. Domitius me scire, ad eũ res omnes
Mustium solitũ esse deferre; tamen de Chelidone reti=
cuit, quoad potuit; aliò responsionẽ suam deriuauit. tan
tus in adolescente clarissimo, ac principe iuuentutis pu=
dor fuit, ut aliquandiu, cum à me premeretur, omnia
potius respõderet, quàm Chelidonem nominaret. primo
necessarios istius ad eũ allegatos esse dicebat: deinde ali
quando coactus Chelidonẽ nominauit. nõ te pudet Ver
res, eius mulieris arbitratu gessisse Præturam, quàm L.
Domitius ab se nominari uix sibi honestum esse arbitra
batur? reiecti à Chelidone, capiunt consilium necessariũ,
ut suscipiant ipsi negotium. cum Rabonio tutore, quod
erat uix HS quadraginta millium, transigunt HS du=
centis millibus. refert ad istum rem Rabonius; ut sibi ui
debatur, satis grãdem pecuniam, & satis impudentem
esse. iste, qui aliquanto plus cogitasset, male accipit uerbis
Rabonium, negat eum sibi illa decisione satisfacere pos=
se. ne multa, locaturũ se esse confirmat. tutores hæc ne=
sciunt: quod actũ erat cum Rabonio, putãt id esse certis
simũ: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem.
iste uero non procrastinat: locare incipit nõ proscripta,
neq; edicta die, alienissimo tẽpore, ludis ipsis Romanis,
foro ornato. itaq; renũciat Rabonius illã decisionẽ tuto
ribus: accurrũt tamẽ ad tẽpus tutores: digitũ tollit Iuni=
us patruus. isti color immutatus est; uultus, oratio, mens
deniq; excidit: quid ageret, cœpit cogitare. si opus pupillo
redimeretur, si res abiret ab eo mancipe, quẽ ipse appo=

fuisset, sibi nullam prædã esse. itaque excogitat: quid? nihil ingeniose, nihil quod quisquã possit dicere improbe, uel callide: nihil ab isto tectum, nihil ueteratorium expectaueritis: omnia aperta, omnia perspicua reperientur, impudentia, amẽtia, audacia. si pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. quod est igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. ubi illa consuetudo in bonis, prædibus, prædijsq; uẽdundis, omnium Cõsulum, Censorum, Prætorum, Quæstorum denique? ut optima conditione sit is, cuia res sit, cuium periculũ? excludit eũ solum, cui propè dicam soli potestatem factam esse oportebat: quid enim quisquam ad meam pecuniã me inuito aspirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturũ esse dico. probatio futura est tua, qui locas: prædibus et prædijs populo cautum est. & si nõ putas cautũ: scilicet tu Prætor in mea bona, quos uoles, immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non sinas? operæpretiũ est ipsam legem cognoscere. dicetis eundem conscripsisse, qui illud edictũ de hæreditate. EX OPERE FACIVNDO. QVAE PVPILLI IVNII. dic, dic, quæso clarius. C. VERRES PRAET. VRB. ADDIDIT. corrigũtur leges censoriæ: quod enim uideo in multis ueteribus legibus, Cn. Domitius, L. Metellus, L. Cassius, Cn. Seruilius Cẽsores addiderũt, uult aliquid eiusmodi C. Verres. dic quid addidit. QVI DE L. MARTIO, M. PERPENNA CENSORIBVS REDEMERIT, EVM SOCIVM NE ADMITTITO, NEVE EI PARTEM DATO, NEVE EI REDIMITO. quid ita? ne

uitiosum opus fieret? at erat probatio tua. ne parũ locuples esset? at erat, & esset amplius, si uelles, populo cautũ prædibus, et prædijs. hic te si res ipsa, si indignitas iniuriæ tuæ nó commouebat, si pupilli calamitas, propinquorũ lacrymæ, D. Bruti, cuius prædia subierant periculũ: M. Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis nihil habebat? ne illud quidem animaduertebas, eiusmodi fore hoc peccatũ tuũ, quod tu neq; negare posses (in tabulas enim retulisti) nec cum defensione aliqua confiteri? addicitur id opus HS D L X *millibus, cum tutores* HS L X X X *millibus id opus ad istius hominis iniquissimi arbitriũ se effecturos esse clamarent. etenim quid erat operis? id, quod uos uidistis. omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis, machina apposita, nulla impensa deiectæ, eisdemq; lapidibus repositæ sunt. hoc tu* HS D L X *millibus locauisti. atqui in illis columnis dico esse quæ à tuo redemptore cõmotæ non sint, dico esse ex qua tantũ tectoriũ uetus delitũ sit, & nouum inductum. quòd si tãta pecunia columnas dealbari putassem, certe nũquã Aedilitatem petiuissem. at ut uideatur tamen res agi, et non eripi pupillo:* SI QVID OPERIS CAVSA RESCIDERIS, REFICITO. *quid erat, quod rescinderet, cum suo quęque loco lapidem reponeret?* QVI REDEMERIT, SATISDET DAMNI INFECTI EI, QVI A VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. *deridet, cũ sibi ipsum iubet satisdare Raboniũ.* PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. *quibus de bonis? eius, qui, quod tu* HS D L X *millibus locasti,* HS L X X X *millibus effecturum esse clamauit.*

quibus de bonis? pupilli. cuius ætatem, & solitudinem, etiam si tutores non essent, defendere Prætor debuit: tutoribus defendentibus, non modo patrias eius fortunas, sed etiã bona tutorũ ademisti. HOC OPVS BONO SVO QVOQVE FACITO. *lapis aliquis cædendus, et apportandus fuit machina sua? an illo nõ saxũ, nõ materies aduecta est· tãtum operis sed in ista locatione fuit, quantũ paucæ operæ fabrorum mercedis tulerunt, & manupretij machinæ? utrũ existimatis, minus operis esse, unã columnam efficere ab integro nouã, nullo lapide rediuiuo; an quatuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo maius sit nouam facere. ostẽdam, in ædibus priuatis, lõga difficiliq; uectura, colũnas singulas ad impluuium* HS XL *millibus non minus magnas locatas. sed ineptum est de tam perspicua istius impudentia pluribus uerbis disputare, præsertim cum iste aperte tota lege omnium sermonem, atque existimationem contempserit, qui etiam ad extremum cõscripserit,* REDIVIVA SIBI HABETO. *quasi quidquã rediuiui ex opere illo tolleretur, ac nõ totũ opus ex rediuiuis constitueretur. at enim pupillo redimi non licebat, non necesse erat rem ad ipsum peruenire, poterat aliquis ad id negotiũ de populo accedere. omnes exclusi sunt non minus aperte, quàm pupillus. diem præstituit operi faciundo* Cal. Dec. *locat circiter* Idus Sept. *angustijs temporis excluduntur omnes. quid ergo?* Rabonius *istã diẽ quo modo assequitur? nemo* Rabonio *molestus est, neq;* Cal. Dec. *neq;* Nonis, *neq;* Idibus. *deniq; aliquãto in prouinciã iste proficiscitur prius, quã opus effectũ est. posteaquam reus factus est, primo negabat opus in*

acceptum referre posse. cū instaret Rabonius, in me cau sam cōferebat, quòd tum codicē obsignassem. petit à me Rabonius, & amicos allegat: facile impetrat. iste, quid ageret, nesciebat. si in acceptū non retulisset, putabat se aliquid defensionum habiturum: Rabonium porrò intelligebat rem totam esse patefacturū: tametsi quid poterat esse apertius, quàm nunc est, ut uno minus teste haberet Rabonio? opus in acceptum retulit quadriennio post, q̄ diem operi dixerat. hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset, cū die cæteros redēptores exclusisset, tum in eius arbitrium ac potestatem uenire nolebat, qui sibi ereptam prædam arbitraretur. nam quid argumētamur, quò ista pecunia peruenerit? fecit iste indicium. primū cum uehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de sua pecunia HS D X L millia numerauit; quòd iam iste ferre non poterat, opere addicto, prædibus acceptis, de HS D L X millibus remisit D. Bruto HS C X millia. hoc, si aliena res esset, certe facere non potuisset. deinde nūmi numerati sunt Cornificio: quem scribam suū fuisse, negare nō potest. postremo ipsius Rabonij tabulæ prædam illam istius fuisse clamant. recita nomina Rabonij. hic etiā priore actione Q. Hortensius pupillum Iunium uenisse prætextatum in uestrum conspectum, et testes secum, patruo testimoniū dicente, questus est: & me populariter agere, atq; inuidiam cōmouere, quòd puerū producerē, clamitauit. quid erat Hortensi tandem in illo puero populare? quid inuidiosum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eius modi produxeram filiū, ut nomine ipso, & memoria patris animos imperitæ multitudinis concitarem. P. Iunij

erat, hominis de plebe Romana filius: quẽ pater moriens tũ tutoribus, et propinquis, tũ legibus, tum æquitati magistratuum, tum iudicijs ueſtris commendandũ putauit. hic iſtius ſcelerata locatione, nefarioq; latrocinio, bonis patrijs fortunisq; omnibus ſpoliatus, uenit in iudicium, ſi nihil aliud, ſaltem ut eũ, cuius opera ipſe multos annos eſt in ſordibus, paulo tamen obſoletius ueſtitum uideret. itaque tibi Hortenſi non illius ætas, ſed cauſa; non ueſtitus, ſed fortuna popularis uidebatur. neque te tam commouebat, quòd ille cũ toga prætexta, quã quòd ſine bulla uenerat: ueſtitus enim neminem cõmouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiæ pater dederat, indicium, atque inſigne fortunæ, hoc ab iſto prædone ereptũ eſſe, grauiter & acerbe homines ferebant. neque erant hæ lacrymæ populares magis, quã noſtræ, quã tuæ Q. Hortenſi, quàm horum, qui ſententiã laturi ſunt: ideo quòd cõmunis eſt cauſa, cõmune periculũ: communi præſidio talis improbitas, tanquam aliquod incendiũ, reſtinguenda eſt: habemus enim liberos paruos: incertum eſt, quã longa noſtrum cuiuſque uita futura ſit: cõſulere uiui ac proſpicere debemus, ut illorũ ſolitudo, et pueritia quãfirmiſſimo præſidio munita ſit: quis eſt enim, qui tueri poſſit liberũ noſtrorum pueritiam contra improbitatem magiſtratuũ? mater credo: ſcilicet magno præſidio fuit Anniæ pupillæ mater fœmina primaria: minus, illa deos hominesq; implorante, iſte infanti pupillæ fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero apud iſtiuſmodi Prætorem, à quo M. Marcelli tutoris in cauſa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, et auctoritas repudiata eſt. quæremus etiam,

quid iste in ultima Phrygia, quid in extremis Pāphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum prædo ipse fuerit? qui in foro populi R. pirata nefarius reperiatur? dubitamus, quid iste in hostium præda molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit, qui maiore pecunia quatuor columnas dealbādas, quā ille omnes ædificandas locauerit? expectemus, quid dicant ex Sicilia testes? quis unquā templum illud aspexit, quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ testis esset? quis à signo Vertumni in Circū maximum uenit, quin is in unoquoque gradu de auaritia tua commoneretur? quam tu uiam thensarum, atque pompæ eiusmodi exegisti, ut tu ipse illà ire nō audeas. te putet quisquā, cum ab Italia freto disiunctus esses, socijs temperasse, qui ædem Castoris testem furtorum tuorum esse uolueris, quam populus R. quotidie, iudices etiam tum, cum de te sententiam ferrent, uiderent? atque etiam iudicium in Prætura publicum exercuit: non enim prætereundum est ne id quidem. petita mulcta est apud istum Pratorē à Q. Opimio, qui adductus est in iudiciū uerbo, quòd, cum esset Tribunus pl. intercessisset cōtra legem Corneliam, quòd in Tribunatu dixisset cōtra alicuius hominis nobilis uolūtatem. de quo iudicio si uelim dicere omnia, multi appellandi lædendiq; sunt: quod mihi non est necesse. tantū dicam, paucos homines arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum et iocum fortunis omnibus euertisse. is mihi etiā queritur, quòd à nobis IX solis diebus prima actio sui iudicij transacta sit, cū apud ipsum tribus horis Q. Opimius senator populi R. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit. cuius propter

indignitatem iudicij, sæpissime est actum in senatu, ut genus hoc totum mulctarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iste prædas, quàm aperte, quàm improbe fecerit, longum est dicere. hoc dico: nisi uobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi à me hoc totum temporis causa putatote. iam qui ex calamitate senatoris populi R. cum Prætor iudicio eius præfuisset, spolia domum suam referre, & manubias detrahere conatus sit; is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari? nam de subsortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protulisti, audeam dicere? difficile est: non enim me tua solum & iudicum auctoritas, sed etiam annulus aureus scribæ tui deterret. non dicam id, quod probare difficile est. hoc dicam, quod ostendam: multos ex te uiros primarios audisse, cum diceres, ignosci tibi oportere, quòd falsum codicem protuleris: nam qua inuidia C. Iunius conflagrarat, ea, nisi prouidisses, tibi ipsi tum pereundum fuisse. hoc modo iste sibi, & saluti suæ prospicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod gestum non esset, tollendo quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando: eò enim usque progreditur, ut ne defensionem quidem maleficiorum suorum sine alijs maleficijs reperire posset. eiusdem modi sortitionem homo amentissimus suorum quoque iudicum fore putauit per sodalem suum Q. Curtium iudicem quæstionis: cui nisi ego ui populi, & hominum clamore, atque conuitio restitissem, ex hac decuria nostra,

cuius mihi copiam quamlargissime factam oportebat, erepta esset facultas bonorũ, cum is annuerat: in suum consilium sine causa subsortiebatur. ⋆

Desideratur quippiam.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER IIII. ORATIO VII.

M VLTA mihi necessario iudices prætermittenda sunt, ut possim aliquo modo de ijs rebus, quæ meæ fidei commissæ sunt, dicere: recepi .n. causam Siciliæ: ea me ad hoc negotiũ prouincia attraxit. ego tamen hoc onere suscepto, et recepta causa Siciliensi, amplexus animo sum aliquanto amplius: suscepi enim causam totius ordinis: suscepi causam populi R. quòd putabã tũ denique recte iudicari posse, si nõ modo reus improbus adduceretur, sed etiam diligens, et firmus accusator ad iudiciũ ueniret. quo mihi maturius ad Siciliæ causam ueniendum est, relictis cæteris eius furtis, ac flagitijs, ut et uiribus quamintegerrimis agere, & ad dicendũ temporis satis habere possim. atque adeo antequam de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi uidentur esse de prouinciæ dignitate, uetustate, utilitate dicenda: nam cum omnium sociorum prouinciarumq; rationem diligenter habere debetis, tum præcipue Siciliæ iudices, plurimis iustissimisq; de causis: primũ, quòd omniũ nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam fidemq; populi R. applicuit: prima omniũ, id quod ornamentum imperij est, prouincia est appellata: prima docuit maiores nostros, quàm præclarum esset exteris gentibus imperare: sola fuit ea fide beneuolentiaq; erga populum R. ut ciuitates eius insulæ, quæ semel in amicitiã nostram uenissent, nunquam postea deficerent, pleræque

autem, & maxime illustres in amicitia perpetuo mane= rent. itaque maioribus in Africã ex hac prouincia gra= dus imperij factus est: neque. n. tam facile opes Cartha= ginis tantæ concidissent, nisi illud et rei frumẽtariæ sub= sidium, & receptaculum classibus nostris pateret. quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum urbes signis, monimentisq; pulcherrimis exornauit, ut, quos uictoria populi R. maxime lætari arbitrabatur, apud eos moni= menta uictoriæ plurima collocaret. denique ille ipse M. Marcellus, cuius in Sicilia uirtutem hostes, misericordiã uicti, fidem cæteri Siculi perspexerunt, non solum socijs in eo bello consuluit, uerũ etiam superatis hostibus tem= perauit, urbem pulcherrimam Syracusas, quæ cum ma= nu munitissima esset, tũ loci natura terra, ac mari clau= debatur, cum ui, consilioq; cepisset, nõ solum incolumem passus est esse, sed ita reliquit ornatam, ut esset idem mo nimentũ uictoriæ, mansuetudinis, continentiæ, cum ho= mines uiderent, & quid expugnasset, & quibus peper= cisset, & quæ reliquisset. tantũ ille honorem Siciliæ ha= bendum putauit, ut ne hostium quidem urbem ex socio= rum insula tollendam arbitraretur. itaque ad omnes res Sicilia prouincia semper usi sumus: ut, quidquid ex sese posset efferre, id nõ apud eos nasci, sed domi nostræ con= ditum putaremus. quando illa frumentũ, quod deberet, non ad diem dedit? quãdo id, quod opus esse putaret, nõ ultro pollicita est? quando id, quod imperaretur, recusa uit? itaque ille M. Cato sapiens cellã penariã Reip. no= stræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. nos uero experti sumus Italico maximo difficillimoq; bello, Siciliam nobis non pro penaria cella, sed pro ærario illo

maiorum uetere ac referto fuisse: nam sine ullo sumptu nostro corijs, tunicis, frumentoq; suppeditato, maximos exercitus nostros uestiuit, aluit, armauit. quid, illa, quæ forsitan ne sentimus quidem iudices, quanta sunt? quòd multis locupletioribus ciuibus utimur: quòd habent propinquam, fidelem, fructuosamq; prouinciam, quò facile excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus suppeditandis cũ quæstu, compendioq; dimittit, partim retinet, ut arare, ut pascere, ut negotiari libeat, ut denique sedes, ac domiciliũ collocare. quod commodum non mediocre populi R. est, tantum ciuium R. numerum, tam propè ab domo, tam bonis fructuosisq; rebus detineri. et quoniam quasi quædam prædia populi R. sunt uectigalia nostra, atque prouinciæ; quẽadmodum propinquis uos uestris prædijs maxime delectamini, sic populo R. iucũda suburbanitas est huiusce prouinciæ. iam uero hominũ ipsorum iudices ea patientia, uirtus, frugalitasq; est, ut proxime ad nostram disciplinam illam ueterem, non hanc, quæ nunc increbuit, uideantur accedere. nihil cæterorum simile Græcorum, nulla desidia, nulla luxuria: contra summus labor in publicis, priuatisq; rebus, summa parsimonia, summa diligentia. sic porrò nostros homines diligunt, ut his solis neque publicanus, neque negotiator odio sit. magistratuum autem nostrorum iniurias ita multorum tulerunt, ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum præsidiumq; uestrum publico consilio confugerent. tametsi & illum annum pertulerant, qui sic eos afflixerat, ut salui esse non possent, nisi C. Marcellus quasi aliquo fato uenisset, ut bis ex eadem familia salus

Siciliæ cóstitueretur, postquam M. Antonij infinitũ illud imperiũ senserant. sic à maioribus suis acceperant, tanta populi R. in Siculos esse beneficia, ut etiam iniurias nostrorum hominum perferendas putarẽt. in neminem ciuitates ante hunc testimoniũ publice dixerũt. hunc denique ipsum pertulissent, si humano modo, si usitato more, si denique uno aliquo in genere peccasset. sed cũ perferre non possent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, superbiam; cũ omnia sua cómoda, iura, beneficia senatus, populiq; R. unius scelere, ac libidine perdidissent: hoc statuerunt, aut istius iniurias per uos ulcisci, & persequi, aut, si uobis indigni essent uisi, quibus opem auxiliumq; ferretis, urbes, ac sedes suas relinquere, quandoquidem iam ante istius iniurijs exagitati reliquissent. hoc cósilio à L. Metello legationes uniuersæ petiuerunt, ut quamprimum isti succederet: hoc animo toties apud patronos de suis miserijs deplorarunt: hoc commoti dolore postulata Consulibus, quæ non postulata, sed in istum crimina uiderentur esse, ediderunt: fecerunt etiam, ut me, cuius fidem, continentiamq; cognouerãt, propè de uitæ meæ statu dolore, ac lacrymis suis deducerent, ut ego istum accusarem, à quo mea longissime ratio uoluntasq; abhorrebat. quanquã in hac causa multo plures partes mihi defensionis, quàm accusationis suscepisse uideor. postremò homines ex tota prouincia nobilissimi, primiq;, publice priuatimq; uenerunt. grauissima, atque honestissima quæque ciuitas uehementissime suas iniurias persecuta est. at quẽadmodũ iudices uenerũt? uideor. n. mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere, quã forsitan ipsi uelint: saluti enim eorũ potius consulam, quàm uo-

luntati. ecquem existimatis unquam ulla in prouincia reum absentem, contra inquisitionem accusatoris, tantis opibus, tanta cupiditate esse defensum? Quæstores utriusque prouinciæ, qui isto Prætore fuerant, cum fascibus mihi præsto fuerũt. hi porrò, qui successerunt, uehementer istius cupidi, liberaliter ex istius cibarijs tractati, nõ minus acres contra me fuerũt. uidete, quid potuerit, qui quatuor in prouincia Quæstores studiosissimos defensores, propugnatoresq́; habuerit, Prætorẽ uero cohortemq́; totam sic studiosam, ut facile appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, q̃ Verrem ipsum, qui plenus decesserat, prouinciã fuisse. minari Siculis, si decressent Legationem, quæ cõtra istum diceret: minari, si qui essent profecti: alijs, si laudarẽt, benignissime promittere: grauissimos priuatarum rerũ testes, quibus nos præsentibus denunciauimus, eos ui custodijsq́; retinere. quæ cum omnia facta sint, tamen unam solam scitote esse ciuitatem Mamertinam, quæ publice Legatos, qui istũ laudarent, miserit. eius autem Legationis principem ciuitatis nobilissimũ C. Heium iuratum dicere audistis, isti nauem onerariam maximã Messanæ esse publicæ coactis operis ædificatam. idemq́; Mamertinorũ Legatus, istius laudator, non solum istum bona sua, uerum etiã sacra, deosq́; penates à maioribus traditos ex ædibus suis eripuisse dixit. præclara laudatio, cum duabus in rebus Legatorum una opera consumitur, in laudando, atq; repetendo. atq; ea ipsa ciuitas qua ratione illi amica sit, dicetur certo loco: reperietis .n. quæ causæ beneuolentiæ sint Mamertinis erga istum, eas ipsas causas satis iustas esse dãnationis. alia ciuitas nulla iudices publico cõsilio lau

dat. uis illa summi imperij tantũ potuit apud perpau=
cos homines, non ciuitates, ut aut leuissimi quidã ex mi
serrimis, desertissimisq; oppidis inuenirentur, qui iniussu
populi, ac senatus proficiscerentur, aut ij, qui contra istũ
Legatos decreuerant, & testimonium publicum, manda
táq; acceperãt, ui ac metu retinerẽtur. quod ego in pau
cis tamen usu uenisse non moleste fero, quo reliquæ tot,
& tãtæ, & tã graues ciuitates, tota deniq; Sicilia plus
auctoritatis apud uos haberet, cum uideretis nulla ui re
tineri, nullo periculo prohiberi posse, quo minus experi=
rentur, ecquid apud uos querimoniæ ualerent antiquissi
morum, fidelissimorumq; sociorum. nam quod fortasse
non nemo uestrum audierit, istum à Syracusanis publi=
ce laudari: id tametsi priore actione ex Heraclij Syra=
cusani testimonio, cuiusmodi esset, cognouistis; tamen uo
bis alio loco, ut se tota res habet, quod ad eã ciuitaté at=
tinet, demõstrabitur: intelligetis. n. nullis hominibus qué
quam tanto odio, quanto istum Syracusanis, esse, et fuis
se. at enim istũ soli Siculi persequuntur, ciues R. qui in
Sicilia negotiantur, defendunt, diligunt, saluum esse cu
piunt. primũ, si ita esset, tamen uos in quæstione de pecu
nijs repetundis, quæ sociorum causa cõstituta est, lege iu
dicioq; sociali, sociorum querimonias audire oporteret.
sed intelligere potuistis priore actione, ciues R. ex Sicilia
plurimos, honestissimos, maximis de rebus, & quas ipsi
accepissent iniurias, & quas scirent alijs esse factas, pro
testimonio dicere. ego hoc, quod intelligo iudices, sic cõ=
firmo. uideor mihi gratum fecisse Siculis, quòd eorũ in=
iurias meo labore, inimicitias periculo sim persecutus. nõ
minus hoc gratũ me nostris ciuibus intelligo fecisse: qui

hoc existimāt, iuris, libertatis, rerum, fortunarumq́; sua rum salutem in istius damnatione cōsistere. quapropter de istius Prætura Siciliēsi, nō recuso, quin ita me audiatis, ut, si cuiquam generi hominū, siue Siculorum, siue nostrorum ciuium, siue cuiquam ordini, siue aratorū, siue pecuariorum, siue mercatorum probatus sit, si non horum omnium communis hostis, prædoq́; fuerit, si cuiquam denique ulla in re unquā temperauit, ut uos quoque temperetis. Qui, simul atque ei sorte prouincia Sicilia obuenit, statim Romæ, & ad Vrbē, antequā proficisceretur, quærere ipse secum, et cogitare cū suis cœpit, quibusnam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniā facere posset. nolebat in agēdo discere, (tametsi nō prouinciæ rudis erat, & tyro) sed in Siciliā paratus ad prædam, meditatusq́; uenire cupiebat. ô præclare coniectū à uulgo in illam prouinciā omen cōmunis famæ, atq; sermonis, cū ex nomine istius, quid in prouincia facturus esset, perridiculi homines augurabātur. etenim quis dubitare posset, cum istius in Quæstura fugam, et furtum recognosceret, cum in Legatione oppidorum fanorumq́; spoliationes cogitaret, cum uideret in foro latrocinia Præturæ, qualis iste in quarto actu improbitatis futurus esset? atque ut intelligatis eum Romæ quæsisse non modo genera furādi, sed etiā nomina: certissimum accipite argumentum, quo facilius de singulari eius impudentia existimare possitis. quo die Siciliā tetigit (uidete, satis ne paratus ex illo omine urbano ad euerrendam prouinciam uenerit) statim Messana literas Halesam mittit, quas ego istum in Italia scripsisse arbitror: nam simul atque è naui egressus est, dedit

operã, ut Halesinus ad se Dio cõtinuo ueniret, se de hæreditate uelle cognoscere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone uenisset: ea erat iudices per grãdis pecuniã. hic est Dio iudices nũc beneficio Q. Metelli ciuis R. factus: de quo multis uiris primarijs testibus, multorumq; tabulis uobis priore actione satisfactũ est, HS undecies numeratũ esse, ut eam causam, in quane tenuissima quidem dubitatio posset esse, isto cognoscẽte obtineret: præterea greges nobilissimarum equarum abactos: argenti, uestisq; stragulæ, domi quod fuerit, esse direptum: ita HS undecies Q. Dionẽ, quòd hæreditas ei obuenisset, nullã aliam ob causam, perdidisse. quid? hæc hæreditas quo Prætore Dionis filio uenerat? eodem, quo P. Annij senatoris filiæ; eodẽ, quo M. Liguri senatori; C. Sacerdote Prætore. quid? tũ nemo molestus Dioni fuerat? nõ plus, quàm Liguri Sacerdote Prætore. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: nisi forte existimatis ei quadruplatores ad fretum præsto fuisse. ad urbem cum esset, audiuit, Dioni cuidã Siculo permagnam uenisse hæreditatem, hæredem statuas iussum esse in foro ponere; nisi posuisset, Veneri Erycinæ esse mulctatũ. tametsi positæ essent ex testamento; putabat tamen, quoniã Veneris nomen esset, causam pecuniæ se reperturũ. itaque apponit qui petat Veneri Erycinæ illã hæreditatẽ: non. n. Quæstor petit, ut est cõsuetudo, is, qui Erycum montem obtinebat. petit Neuius Turpio, quidam istius excursor & emissarius, homo omniũ ex illo cõuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote Prætore cõdemnatus iniuriarũ. etenim erat eiusmodi causa, ut ipse Prætor cũ quæreret calumniatorem, paulo tamen cõsideratiorem

reperire non posset. hunc hominem Veneri absoluit, sibi condẽnat. maluit uidelicet homines peccare, quàm deos: se potius à Dione, quod nõ licebat, quàm Venerem, quod nõ debebatur, auferre. quid ego nunc hic Sex. Pompeij Clori testimonium recitem? qui causam egit Dionis, qui omnibus rebus interfuit; hominis honestissimi; tametsi ciuis R. uirtutis causa iandiu est, tamen omniũ Siculorum primi, ac nobilissimi. quid ipsius Q. Cæcilij Dionis, hominis probatissimi, ac prudentissimi? quid L. Vetecilij Liguris, T. Manlij, L. Caleni? quorũ omnium testimonijs de hac Dionis pecunia confirmatũ est. dixit hoc idẽ M. Lucullus, se de his Dionis incommodis pro hospitio, quod sibi cũ eo esset, iam ante cognosse. quid? Lucullus, qui tũ in Macedonia fuit, melius hæc cognouit, q̃ tu Hortensi, qui Romæ fuisti? ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauissime per literas cum Verre questus es. noua tibi hæc sunt, & inopinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiũt? nihil de Dione, nihil de socru tua, fœmina primaria, Seruilia, uetere Dionis hospita, audisti? nõ ne multa mei testes, quæ tu scis, nesciũt? nõ ne te mihi testẽ in hoc crimine eripuit nõ istius innocẽtia, sed legis exceptio? TESTIMONIA M. LVCVLLI, CLORI, DIONIS. satis ne uobis magnã pecuniã Venerius homo, qui è Chelidonis sinu in prouinciã profectus esset, Veneris nomine quæsisse uidetur? accipite aliã in minore pecunia nõ minus impudentẽ calũniam. Sosippus & Epicrates fratres sunt Agyrinenses. horũ pater ab hinc duos et XX annos est mortuus: in cuius testamẽto quodam loco, si cõmissum quid esset, multa erat Veneri. ipsos XX annos, cum tot interea

Prætores, tot Quæstores, tot calumniatores in prouincia fuissent, hæreditas ab his Veneris nomine petita nõ est. causam Verres cognoscit: per Volcatium pecuniam accepit, ferè ad HS CCCC millia ab duobus fratribus. multorũ testimoniũ audistis antea: uicerũt Agyrinenses fratres, ita, ut egentes inanesq; discederẽt. at enim ad Verrem pecunia ista nũ peruenit. quæ est ista defensio? utrum, asseueratur in hoc, an tentatur? mihi enim noua res est. Verres calumniatores apponebat: Verres adesse iubebat: Verres cognoscebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ dabãtur: qui dabant, causas obtinebant: tu mihi ita defendas? nõ est ista Verri numerata pecunia. adiuuo te: mei quoque testes idem dicunt: Volcatio dicunt sese dedisse. quæ uis erat Volcatio tanta, ut HS CCCC millia duobus hominibus auferret? ecquis Volcatio, si sua sponte uenisset, unam libellam dedisset? ueniat nũc, experiatur, tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS qradringenties accepisse te arguo contra leges: nego, tibi ipsi ullum nummũ esse numeratũ: sed cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabãtur, non erat quærendum, cuius manu numerarẽtur, sed cuius iniuria cogerẽtur. comites illi tui delecti, manus erãt tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erãt tuæ: quo quisque te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorũ fuissent, tua manus sine controuersia fuit. quidquid ab horũ quopiam captum est, id nõ modo tibi datũ, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. nam si hanc defen

sionem probabitis, Non accepit ipse: licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo unquā tam reus, tam nocens adducetur, qui ista defensione nō possit uti. etenim cum Verres utatur, quis erit unquam posthac reus tam perditus, qui nō ad Q. Mutij innocētiam referatur, si cum isto conferatur? neque nūc tam mihi isti Verrem defendere uidentur, quàm in Verre defensionis tentare rationē. qua de re iudices uobis magnopere prouidendum est. pertinet hoc ad summā Reip. & ad existimationem ordinis, salutemq; sociorum. si enim innocentes existimari uolumus, nō solum nos abstinentes, sed etiam nostros comites præstare debemus. primū omniū, opera tanta danda est, ut eos nobiscū ducamus, qui nostræ famæ, capitiq; consulant: deinde, si in hominibus eligendis nos spes amicitiæ fefellerit, ut uindicemus, missos faciamus, semper ita uiuamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani est hoc, hominis liberalissimi, ueruntamen. ea liberalitas est probanda, quæ sine periculo existimationis est, ut in illo fuit. cū ab eo quidā uetus assectator ex numero amicorū nō impetraret, ut se præfectū in Africā duceret, & id ferret moleste: noli, inquit, mirari, si tu à me hoc non impetras: ego iampridem ab eo, cui meam existimationem caram fore arbitror, peto, ut mecum præfectus proficiscatur, et adhuc impetrare nō possum. etenim re uera multo magis est petendum ab hominibus, si salui esse uolumus, ut eant nobiscū in prouinciā, quàm hoc illis in beneficij loco deferēdū. sed tu, cū et tuos amicos in prouinciā quasi in prædam inuitabas, ac cum illis, ac per eos prædabare, et eos in cōcione annulis aureis donabas: nō statuebas, tibi nō

solum de te, sed etiã de illorum factis rationem esse red dendam? cum hos sibi quæstus constituisset magnos, atq; uberes ex ijs causis, quas ipse instituerat in cõsilio, hoc est cum sua cohorte, cognoscere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniã corripiendam. dubiũ nemini est, quin omnes omniũ pecuniæ positæ sint in eorum potestate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicãt: quin nemo nostrũ possit ædes suas, nemo fundũ, nemo bona patria obtinere, si, cũ hæc à quopiã uestrũ petita sunt, Prætor improbus, cui nemo interdicere possit, det quem uelit iudicem, iudex nequã & leuis, quod Prætor iusserit, iudicet. si uero illud quoque accedet, ut Prætor in ea uerba iudiciũ det, ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris & officij peritissimus, nõ possit aliter iudicare: sit eiusmodi L. Octauius iudex. esto. si apparet fundũ Capenatem, quo de agitur, ex iure eũ P. Seruilij esse, neq; is fundus Q. Catulo restituetur: nõ necesse erit L. Octauio iudici cogere P. Seruiliũ Q. Catulo fundũ restituere, aut cõdemnare eũ, quem nõ oporteat? eiusdẽmodi totũ ius prætoriũ, eiusdemmodi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per trienniũ Verre Prætore. decreta eiusmodi. SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETIT, DVCAS. C. Fusiciũ duci iussit petitorem, L. Suetiũ, L. Racilium. iudicia huiusmodi. QVI CIVES R. ERANT, SICVLI ESSENT, TVM SI EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI, SI CIVES R. ESSENT. uerum ut totum genus amplectamini iudiciorũ, prius iura Siculorũ, deinde istius

instituta cognoscite. Siculi hoc iure sunt, ut, quod ciuis cum ciue agat, domi certet suis legibus: quod Siculus cum Siculo, non eiusdem ciuitatis, ut de eo Prætor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem Legatorũ sententia statuit, quam legem Siculi Rupiliam uocant, sortiatur. quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cum alternæ ciuitates reiectæ sunt. quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur. quod Siculus à ciue Romano, ciuis R. datur. cæterarũ rerum selecti iudices ex ciuiũ R. conuentu proponi solent. inter aratores & decumanos lege frumentaria, quã Hieronicam appellant, iudicia fiunt. hæc omnia isto Prætore nõ modo perturbata, sed planè et Siculis, & ciuibus R. erepta sunt. primum suæ leges, quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem cõmodum erat, præconẽ, aruspicẽ, medicum suum dabat, aut, si legibus erat iudicium constitutum, et ad ciuem suum iudicem uenerant, libere ciui iudicare nõ licebat: edictũ. n. hominis cognoscite: quo edicto omnia iudicia redegerat in suã potestatem: Si quis perperã iudicasset, se cogniturũ: cum cognosset, animaduersurũ. idq; cum faciebat, nemo dubitat, quin cum iudex aliũ de suo iudicio putet iudicaturũ, seq; in eo capitis periculũ aditurũ, uoluntatem spectet eius, quem statim de capite suo putet iudicaturũ. selecti è cõuentu, aut propositi ex negotiatoribus iudices, nulli. hæc copia, quã dico, iudicum, cohors non Q. Scæuolæ, qui tamẽ de cohorte sua dare nõ solebat, sed C. Verris. cuiusmodi cohortẽ putatis hoc principe fuisse? sicuti uidetis edictum.

SI QVID PERPERAM IVDICARIT

SENATVS. eũ quoque ostendã, si quando sit datus, coactu istius, quod nõ senserit, iudicasse. ex lege Rupilia sortitio nulla, nisi cũ nihil intererat istius. lege Hieronica iudicia plurimarũ cõtrouersiarũ sublata uno nomine omnia. de cõuentu, ac negotiatoribus nulli iudices. quantã potestatem habuerit, uidetis: quas res gesserit, cognoscite. Heraclius est Hieronis filius Syracusanus, homo in primis domi suæ nobilis, et ante hũc Prætorem uel pecuniosissimus Syracusanorũ, nunc nulla alia calamitate, nisi istius auaritia, atque iniuria pauperrimus. huic hæreditas facile ad HS tricies uenit testamẽto propinqui sui Heraclij: plena domus cælati argenti optimi, multæq; stragulæ uestis, pretiosissimorũq; mãcipiorũ. quibus in rebus istius cupiditates, et insaniam quis ignorat? erat in sermone res, magnã Heraclio pecuniã uenisse, nõ solũ Heracliũ diuitem, sed etiã ornatũ supellectili, argẽto, ueste, mancipijs futurũ. audit hæc etiã Verres: et primo, illo suo leuiore artificio Heracliũ aggredi conatur, ut eum roget inspicienda, quæ nõ reddat: deinde à quibusdam Syracusanis admonetur. hi autem quidam erãt affines istius, quorũ uxores iste nunquã alienas existimauit, Cleomenes, et Aescrio: qui quantũ apud istũ, & quã turpi de causa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominẽ admonent, rem esse præclarã, refertã omnibus rebus: ipsum autem Heraclium hominem esse maiorem natu, nõ promptissimũ; et eũ, præter Marcellos, patronũ, quem iure suo adire, aut appellare posset, habere neminẽ: esse in eo testamento, quo ille hæres esset, scriptũ, ut statuas in palæstra deberet ponere. faciemus, ut palæstritæ negent ex testamẽto esse positas: petãt hæ=

reditatem, quòd eã palæstræ cõmisisse dicant. placuit ratio Verri: nã hoc animo prouidebat; cũ tanta hæreditas in cõtrouersiam uenisset, iudicioq; peteretur, fieri nõ posse, ut sine præda ipse discederet. approbat cõsiliũ: auctor est, ut quamprimũ agere incipiant, hominemq; id ætatis minime litigiosum quãtumultuosissime adoriãtur. scribitur Heraclio dica. primo mirãtur omnes improbitatẽ calumniæ. deinde, qui istum nossent, partim suspicabantur, partim planè uidebant adiectum esse oculum hæreditati. interea dies aduenit, quo die sese ex instituto, ac lege Rupilia dicas sortiturũ Syracusis iste edixerat: paratus ad hanc dicã sortiendã uenerat. tum eũ docet Heraclius nõ posse eo die sortiri, quòd lex Rupilia uetaret diebus XXX sortiri dicã, quibus scripta esset. dies XXX non dum fuerant. sperabat Heraclius, si illũ diem effugisset, ante alteram sortitionẽ Q. Arriũ, quem prouincia tum maxime expectabat, successurũ. iste omnibus iudicijs diem distulit, et eam diem cõstituit, ut hanc Heraclij dicam sortiri post dies XXX ex lege posset. posteaquam ea dies uenit, iste incipit simulare se uelle sortiri. Heraclius cum aduocatis adit, et postulat, ut sibi cũ palæstritis, hoc est cũ populo Syracusano, æquo iure disceptare liceat. aduersarij postulant, ut in eã rem iudices dentur ex ijs ciuitatibus, quæ in id forũ cõuenirent, electi qui Verri uiderẽtur: Heraclius cõtra, ut iudices è lege Rupilia dentur, ut ab institutis superiorum, ab auctoritate senatus, ab iure omnium Siculorũ ne recedatur. quid ego istius in iure dicendo libidinem demonstrem? quis uestrum non ex urbana iurisdictione cognouit? quis unquam isto Prætore Chelidone inuita lege agere

potuit? non istum, ut non neminem, prouincia corrupit: idem fuit, qui Romæ. cũ id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, ius esse certum Siculis, inter se quo iure certarent; legem esse Rupiliam, quã Prætor Rupilius ex S. C. de decem Legatorũ sententia dedisset; hoc omnes semper in Sicilia Consules Prætoresq; seruasse: negauit se iudices è lege Rupilia sortiturũ: quinque iudices, quos cõmodum ipsi fuit, dedit. quid huic homini facias? quod supplicium dignum libidini eius inuenies? præscriptum tibi cum esset homo deterrime, et impudentissime, quemadmodum inter Siculos iudices dares; cum imperatoris populi R. auctoritas, Legatorũ decem summorum hominũ dignitas, S. C. intercederet, cuius cõsulto P. Rupilius Prætor ex Legatorũ sentẽtia leges in Sicilia cõstituerat; cũ omnes ante te Prætores Rupilias leges in cæteris rebus, & in iudicijs maxime obseruassent: tu ausus es pro nihilo præ tua præda tot res sanctissimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus existimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis auctoritas? nullũ exemplũ, quod sequi uelles? uerum, ut institui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo instituto, nulla religione, nulla sorte, ex libidine istius datis, non qui causam cognosceret, sed qui, quod imperatũ esset, iudicaret; eo die nihil actum est; adesse iubentur postridie. Heraclius interea, cum omnes insidias à Prætore fortunis suis fieri uideret, capit consiliũ de amicorũ, et propinquorum sententia, nõ adesse ad iudiciũ: itaque Syracusis illa nocte profugit. iste postero die mane, cum multo maturius, quã unquã antea, surrexisset, iudices citari iubet: ubi cõperit Heracliũ non adesse, cogere incipit eos, ut absentem

Heraclium

Heraclium condemnarent. illi eũ cõmonefaciunt, ut, si ei uideatur, utatur instituto suo, nec cogat ante horã decimam de absente secundũ præsentem iudicare. impetrãt. interea sanè perturbatus & ipse, & eius amici, et consiliarij, moleste ferre cœperunt, Heracliũ profugisse: putabãt absentis damnationem, præsertim tantæ pecuniæ, multo inuidiosiorem fore, quã si præsens damnatus esset. eò accedebat, quòd iudices è lege Rupilia dati nõ erant. multo etiam rem turpiorem, & iniquiorem uisum iri intelligebant. itaque hoc dum corrigere uult, apertior eius cupiditas, improbitasq; facta est: nam illis quinque iudicibus uti sese negat: iubet id, quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heraclium, & eos, qui dicam scripserant: aitq; iudices è lege Rupilia uelle sortiri. quod ab eo pridie, cum multis lacrymis eum oraret, atque obsecraret Heraclius, impetrare nõ potuerat, id ei postera die uenit in mentem, è lege Rupilia sortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs, ut absentem Heraclium condemnent, imperat: itaque cõdemnant. quæ (malum) ista fuit amentia? ecquando te rationem factorũ tuorũ redditurũ putasti? ecquando his de rebus tales uiros audituros existimasti? petatur hæreditas ea, quæ nulla debetur, in prædam Prætoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honestæ ciuitati turpissima persona calũniæ? neque hoc solũ, sed ita res agatur, ut ne simulatio quidẽ æquitatis ulla adhibeatur? nã per deos immortales, quid interest, utrũ Prætor imperet, uiq; cogat aliquẽ de suis bonis omnibus decedere; an huiusmodi iudiciũ det, quo iudicio indicta causa fortunis omnibus euerti necesse sit? profecto. n. negare nõ potes, te ex lege Rupilia sor-

tiri iudicium debuisse, cum præsertim Heraclius id postularet. sin illud dices, te Heraclij uoluntate ab lege recessisse: ipse te impedies, ipse tu tua defensione implicabere: quare enim primum ille ipse adesse noluit, cum ex eo numero iudices haberet, quos postularat? deinde tu cur post illius fugam iudices alios sortitus es, si eos, qui erant antea dati, utriusque dederas uolũtate? deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Posthumius Quæstor sortitus est: hanc solã tu illo conuentu reperiere sortitus. ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracusano illam hæreditatem. primum, si id confiteri uelim, tamen istum condẽnetis necesse est: neque. n. permissum est, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. uerum ex ista reperietis hæreditate ita istum prædatum, ut perpauca occulte fecerit; populum quidem Syracusanum in maximam inuidiã sua infamia, alieno præmio peruenisse; paucos Syracusanos, eos qui se nunc publice laudationis causa uenisse dicunt, et tunc participes prædæ fuisse, et nunc non ad istius laudationem, sed ad cõmunem litiũ æstimationem uenisse. posteaquam damnatus est absens: nõ solum illius hæreditatis, de qua ambigebatur, quæ erat HS tricies, sed omnium bonorũ paternorum ipsius Heraclij, quæ non minor erat pecunia, palæstræ Syracusanorum, hoc est Syracusanis, possessio traditur. quæ est ista Prætura? eripis hæreditatem, quæ uenerat à propinquo, uenerat testamento, uenerat legibus: quæ bona is, qui testamentũ fecit, huic Heraclio ante aliquãto, quã est mortuus, omnia utenda ac possidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cũ ille aliquãto ante te Prætorem esset mortuus, cõtrouersia fuerat nulla, men-

tionem fecerat nemo. uerũ esto, eripe hæreditatẽ propinquis, da palæstritis: prædare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, testamenta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum: num etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui simul ac profugit: quã impudenter, quàm palàm, quàm acerbe, dij immortales, illa bona direpta sunt: quàm illa res calamitosa Heraclio, quæstuosa Verri, turpis Syracusanis, miserãda omnibus uidebatur: nã illud quidem statim curatur, ut, quidquid cælati argenti fuit in illis bonis, ad istũ deferatur; quidquid Corinthiorum uasorum, stragulæ uestis. hæc, nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta & oppressa, uerum ex tota prouincia ad istum cõportari necesse esset. mancipia, quæ uoluit, abduxit: alia diuisit: auctio facta est: in qua cohors istius inuicta dominata est. uerũ illud est præclarũ. Syracusani, qui præfuerãt his Heraclij bonis uerbo redigendis, re dispertiendis, reddebant eorum negotiorum rationem in senatu: dicebant, scyphorum paria cõplura, hydrias argenteas, pretiosam uestẽ stragulam, multa mancipia pretiosa Verri data esse: dicebant, quantum cuique eius iussu nummorum esset datum. gemebant Syracusani, sed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine HS C C L millia iussu Prætoris data. fit maximus clamor omnium, nõ modo optimi cuiusque, neque eorum, quibus indignum semper uisum erat, bona priuati, populi nomine, per summam iniuriam erepta: uerum etiam ipsi illi auctores iniuriæ, & ex aliqua particula socij prædæ, ac rapinarum clamare cœperunt, sibi ut haberet hæreditatem. tantus in curia clamor factus est, ut populus cõcurreret.

res ab omni conuentu cognita celeriter domum nunciatur. homo inimicus ijs, qui recitassent; hostis omnibus, qui acclamassent; exarsit iracũdia, ac stomacho; uerũtamen fuit tum sui dissimilis. nostis os hominis: nostis audaciã: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto manifesto grandis pecuniæ perturbatus est. ubi se collegit, uocat ad se Syracusanos: quia nõ posset negare, ab illis pecuniã datam; nõ quæsiuit procul alicunde (neque enim probaret) sed proximum penè alterum filium, quem illam pecuniam diceret abstulisse, ostendit se reddere coactururum. qui posteaquam id audiuit: habuit dignitatis, et ætatis, et nobilitatis suæ rationem: uerba apud senatum fecit: docuit, ad se nihil pertinere: de isto id, quod omnes uidebãt, neque ille quidem obscure locutus est: itaque illi Syracusani statuã postea statuerunt: et is ubi primũ potuit, istũ reliquit, de prouinciáq; decessit. et tamen aiunt eum queri solere nonnunquã, se miserum, quòd nõ suis, sed suorum comitum peccatis, & criminibus prematur. trienniũ prouinciam obtinuisti: gener electus adolescens unum annum tecum fuit: sodales uiri fortes Legati tui primo anno te reliquerunt: unus Legatus P. Tadius, qui erat reliquus, non ita multum tecum fuit: qui si semper unà fuisset, tamen summa cura tũ tuæ, tum multo etiã magis suæ famæ pepercisset. quid est, quod tu alios accuses? quid est, quamobrem putes te tuã culpam non modo deriuare in aliquem, sed cõmunicare cũ aliquo posse? numerantur illa HS ducenta quinquaginta Syracusanis. ea quemadmodum ad istum postea per pseudotyron reuertãtur, tabulis uobis & testibus iudices planum faciam. ex hac iniquitate istius, & improbitate iudices,

quòd præda ex illis bonis ad multos Syracusanos inuito populo senatuq; Syracusano uenerat, et illa scelera quo que per Theōnastū, & Aeschrionem, & Dionysodorū, & Cleomenem inuitissima ciuitate facta sunt: primū ut urbs tota spoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendū est cōstitutus: ut omnia signa iste per eos homi nes, quos nominaui, omne ebur ex ædibus sacris, omnes undique tabulas pictas, deorū denique simulacra, quæ uellet, auferret: deinde ut in curia Syracusis, quem locū illi Buleuteriū uocāt honestissimo loco, & apud illos cla rissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Syracusa= nis locum eum eripere belli ac uictoriæ lege posset, con= seruauit & reddidit, statua ex ære facta, ibi inauratā isti, et alteram filio statuam posuerint: ut, dum istius ho minis memoria maneret, senatus Syracusanus sine la= crymis et gemitu in curia esse nō posset. per eosdē istius iniuriarum, furtorum, uxorumq; socios istius imperio Syracusis Marcellea tolluntur maximo gemitu, luctuq; ciuitatis: quem illi diem festum cū recentibus beneficijs M. Marcelli debitū reddebant, tum generi, nomini, fa= miliæ Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mi thridates in Asia, cum eam prouinciam totam occupas set, Mutia nō sustulit. hostis, et hostis in cæteris rebus ni mis ferus & immanis: tamen honorem hominis deorū religione consecratū uiolare noluit. tu Syracusanis unū diem festum Marcellis impertiri uetuisti, per quos illi a= depti sunt, ut cæteros dies festos agere possent. at uero præclarum diem reposuisti, Verrea ut agerent, et ut ad eum diem, quæ sacris epulisq; opus essent, in complures annos locarētur. Iam in tanta istius impudentia remit

tendũ aliquid uidetur, ne omnia cõtendamus, ne omnia cũ dolore agere uideamur: nã me dies, uox, latera deficiant, si hoc nũc uociferare uelim, quàm miserũ indignumq́; sit istius nomine apud eos diem festum esse, qui sese istius opera funditus extinctos esse arbitrentur. ô Verrea præclara, quoquam si accessisti, quò non attuleris tecũ istum diem: etenim quam tu domum, quam urbem adijsti, quod fanũ denique, quod nõ euersum, atq; extersum reliqueris? quare appellẽtur sanè ista Verrea, quæ non ex nomine, sed ex manibus, naturaq́; tua constituta esse uideantur. q̃ facile serpat iniuria, & peccãdi cõsuetudo, quàm nõ facile reprimatur, uidete iudices. Bidis oppidum est tenue sanè, non lõge à Syracusis. huius longe primus ciuitatis est Epicrates quidam. huic hæreditas HS quingentorum millium uenerat à muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, ut, ea etiam si intestata esset mortua, Epicratem Bidinorũ legibus hæredem esse oporteret. recẽs Syracusana erat illa res, quã ante demõstraui, de Heraclio Syracusano, qui bona nõ perdidisset, nisi ei uenisset hæreditas. huic quoq; Epicrati uenerat, ut dixi, hæreditas. cogitare cœperũt eius inimici, nihilo minus eodem Prætore hunc euerti bonis posse, quo Heraclius esset euersus. rẽ occulte instituũt, ad Verrem per eius interpretes deferũt: ita causa componitur, ut item palæstritæ Bidenses peterent ab Epicrate hæreditatem, quemadmodum palæstritæ Syracusani ab Heraclio petissent. nũquam uos Prætorem tam palæstricum uidistis. uerum ita palæstritas defendebat, ut ab illis ipse unctior discederet. qui statim cũ præsensisset, iubet cuidam suorum amicorum numerari HS LXXX. res

occultari satis non posse. per quendam eorum, qui inter fuerat, fit Epicrates certior. primo negligere, et cõtemnere cœpit, q causa prorsus, quod dubitari posset, nihil habebat. deinde cũ de Heraclio cogitaret, et istius libidinem nosset: cõmodissimũ putauit esse, de prouincia clam abire: itaq; fecit: profectus est Rhegium. quod ubi auditũ est: æstuare illi, qui dederant pecuniam: putare nihil agi posse absente Epicrate: nam Heraclius tamũ affuerat, cũ primũ dati sunt iudices. de hoc, qui, antequã in ius aditũ esset, antequã denique mentio cõtrouersiæ facta esset, discessisset, putabant nihil agi posse. homines Rhegiũ proficiscuntur: Epicratem cõueniunt: demõstrant id, quod ille sciebat, se HS L X X X dedisse: rogãt eũ, ut, id, quod ab ipsis abisset pecuniæ, curet: ab sese caueat, quemadmodum uelit: de illa hæreditate cũ Epicrate neminem esse acturum. Epicrates homines multis uerbis male à se acceptos dimisit. redeunt illi Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita ut fit, incipiunt, sese HS L X X X nummum frustra dedisse. res percrebuit: in ore, atque sermone omnium cœpit esse. Verres refert illam suam Syracusanã: ait sese uelle de illis HS L X X X cognoscere: aduocat multos: dicũt Bidini Volcatio se dedisse: illud nõ addunt, iussu istius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquissimo nũmos affert, qui nihil amitteret. reddit inspectantibus multis: Bidini nummos auferunt. dicet aliquis: quid ergo in hoc Verrem reprehendis? qui non modo ipse fur non est, sed ne alium quidem passus est esse. attendite: iam intelligetis hanc pecuniam, qua uia modo uisa est exire ab isto, eadem semita reuertisse. quid enim debuit Prætor? cũ

consilio re cognita, cum comperisset suum comitem, iuris, decreti, iudicij corrũpendi causa, qua in re ipsius Prætoris caput, existimatioq; ageretur, pecuniam accepisse, Bidinos autem contra Prætoris famam, ac fortunas dedisse; nõ & in eum, qui accepisset, animaduertisse, et in eos, qui dedissent? tu, qui institueras in eos animaduertere, qui perperã iudicassent: quod sæpe per imprudẽtiam fit: hos pateris impune discedere, qui ob tuum decretũ, ob tuum iudiciũ pecuniã aut dandam, aut accipiendã putarãt? Volcatius idẽ apud te postea fuit, eques R. tãta accepta ignominia. nã quid est turpius ingenuo, quid minus libero dignum, q̃ in cõuentu maximo cogi à magistratu furtum reddere? qui si eo animo esset, quo non modo eques R. sed quiuis liber debet esse; aspicere te postea non potuisset: inimicus, hostis esset tanta cõtumelia accepta, nisi tecũ collusisset, & tuæ potius existimationi seruisset, quàm suæ. qui quàm tibi amicus nõ modo tum fuerit, quandiu tecũ in prouincia fuit; uerũ etiam nũc sit, cũ iam à cæteris amicis sis relictus: & tu intelligis, & nos existimare possumus. an hoc solum argumẽtũ est, nihil isto imprudente factũ, quòd Volcatius ei nõ succensuit? quòd iste nec in Volcatiũ, nec in Bidinos animaduertit? est magnum argumentum, uerum illud maximum, quòd illis ipsis Bidinis, quibus iratus esse debuit, ut à quibus comperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil possent, etiam si adesset, iccirco suum decretum pecunia esse tentatum: his inquam ipsis non modo illam hæreditatem, quæ Epicrati uenerat, sed, ut in Heraclio Syracusano; item in hoc, paulo etiam atrocius, quòd Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunasq;

eius Bidinis tradidit: ostendit enim nouo modo, si quis quid ab absente peteret, se auditurū. adeūt Bidini: petūt hæreditatem: procuratores postulant, ut se ad leges suas reijciat, aut ex lege Rupilia dicā scribi iubeat. aduersarij non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. insimulant hominem fraudādi causa discessisse: postulant, ut bona possidere liceat. debebat Epicrates nullū nūmum nemini. amici, si quis quid peteret, iudicio secū agi passuros, iudicatum solui satisdaturos esse dicebant. cum omnia consilia frigerent, admonitu istius insimulare cœperunt, Epicratē literas publicas corrupisse: à qua suspicione ille aberat plurimū. actionem eius rei postulāt. amici recusare, ne quod nouū iudiciū, ne qua ipsius cognitio illo absente de existimatione eius cōstitueretur: & simul idem illud postulare nō desistebāt, ut se ad leges suas reijceret. iste amplam occasionem calumniæ nactus, ubi uidet esse aliquid, quòd amici absentem Epicratem nollent defendere; asseuerat se eius rei in primis actionem esse daturū. cū omnes perspicerent ad istū non modo illos nummos, qui per simulationem ab isto exierant, reuertisse, sed multo etiam plures eum postea nummos abstulisse: amici Epicratem defendere destiterunt. iste Epicratis bona Bidinos omnia possidere, & sibi habere iussit. ad illa HS D millia hæreditaria accessit ipsius antiqua HS quindecies pecunia. utrum res ab initio ita ducta est, an ad extremum ita perducta est? an ita parua est pecunia? an is homo Verres, ut hæc, quæ dixi, gratis facta esse uideantur? hic nūc de miseria Siculorū iudices audite. & Heraclius ille Syracusanus, & hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romā uenerūt: sor

didati maxima barba, & capillo Romæ bienniũ propè fuerãt. cũ L. Metellus in prouinciã profectus est, tũ isti bene cõmẽdati cũ Metello unà proficiscũtur. Metellus simul ac uenit Syracusas, utrũq; rescindit, et de Epicrate, et de Heraclio. in utriusq; bonis nihil erat, quod restitui posset, nisi quod moueri loco nõ poterat. fecerat hæc egregie primo aduẽtu Metellus, ut omnes istius iniurias, quas modo posset, rescinderet, et irritas faceret. Heracliũ restitui iusserat: non restituebatur: quisquis erat ductus senator Syracusanus ab Heraclio, duci iubebat: itaq; permulti ducti sunt. Epicrates quidẽ cõtinuo restitutus est. alia iudicia Lilybæi, alia Agrigẽti, alia Panormi restituta sunt. cẽsus, qui isto Prætore sunt habiti, nõ seruaturũ se Metellus ostenderat: decumas, quas iste cõtra legẽ Hieronicã uendiderat, sese uenditurũ Hieronica lege dixerat. omnia erant Metelli eiusmodi, ut nõ tam suã Præturam gerere, q̃ istius Præturam retexere uideretur. simul atq; ego in Siciliã ueni, mutatus est. uenerat ad eũ illo biduo Letilius quidã, homo nõ alienus à literis: itaq; eo iste tabellario semper usus est. is epistolas cõplures attulerat, in his unã domo, quæ totũ immutarat hominem. repente cœpit dicere, se omnia Verris causa uelle, sibi cum eo amicitiam, cognationemq; esse. mirabãtur omnes, hoc ei tum deniq; in mentẽ uenisse, posteaquã tam multis eũ factis, decretisq; iugulasset. erãt, qui putarent Letiliũ legatũ à Verre uenisse, qui gratiam, amicitiam, cognationemq; cõmemoraret. ex illo tẽpore à ciuitatibus laudationẽ petere, testes nõ solum deterrere uerbis, sed etiã ui retinere cœpit. quòd ego nisi meo aduẽtu illius conatus aliquantulũ repressissem, & apud Siculos non Metelli,

ſed Glabrionis literis,ac lege pugnaſſem: tã multos huc euocare non potuiſſem. uerũ,quod inſtitui dicere, miſerias cognoſcite Siculorũ. Heraclius ille,et Epicrates lõge mihi obuiã cũ ſuis omnibus proceſſerũt: uenieti Syracuſas egerunt gratias flentes: Romã decedere mecum cupierũt. quòd erant mihi oppida cõplura etiam reliqua, quæ adire uellem: cõſtitui cum hominibus,quo die mihi Meſſanæ præſto eſſent. eò mihi nuncium miſerunt, ſe à Prætore retineri. quibus ego teſtimonium denunciaui, quorum nomina edidi Metello,cupidiſſimi ueniendi,maximis iniurijs affecti,adhuc nõ uenerunt. hoc iure ſunt socij,ut ijs ne deplorare quidẽ de ſuis incõmodis liceat. iam Heraclij Centuripini,optimi,nobiliſſimiq; adoloſcẽtis, teſtimonium audiſtis: à quo HS C millia per calumniam malitiamq; petita ſunt. iſte pœnis,compromiſſiſq; interpoſitis,HS C C C extorquẽda curauit: quodq; iudicium ſecundum Heraclium de cõpromiſſis factum erat,quòd ciuis Cẽturipinus inter duos ciues iudicaſſet, id irritũ iuſſit eſſe, eumq; iudicem falſum iudicaſſe iudicauit: in ſenatu ne eſſet: locis,cõmodiſq; publicis uti uetuit: ſi quis eum pulſaſſet, edixit ſeſe iudicium iniuriarum non daturum: quidquid ab eo peteretur, iudicem de ſua cohorte daturum, ipſi autẽ nullius actionem rei ſeſe daturum. quæ iſtius auctoritas tantũ ualuit,ut neque illum pulſaret quiſquam, cum Prætor in prouincia ſua uerbo permitteret,re hortaretur: neq; quiſquã ab eo quidquã peteret,cũ iſte calũniæ licentiã ſua auctoritate præbuiſſet. ignominia autem illa grauis tãdiu in illo homine fuit,quãdiu iſte in prouincia manſit. hoc iniecto metu iudicibus,nouo more,nullo exemplo, ecquam rem

putatis esse in Sicilia nisi ad nutũ istius iudicatũ? utrũ id solum uidetur esse actum, quod est tamen actum, ut Heraclio pecunia eriperetur: an etiã illud, in quo præda erat maxima, ut nomine iudiciorum, omniũ bona, atq; fortunæ in istius unius essent potestate? iam uero in rerũ capitaliũ quæstionibus quid ego unamquanque rem colligã, & causam? ex multis similibus ea sumam, quæ maxime improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Haliciensis, homo domi suæ cum primis locuples, atq; honestus. is ab inimicis suis apud C. Sacerdotem Prætorem rei capitalis cum accusatus esset, facile eo iudicio est liberatus. huic eidem Sopatro ijdem inimici ad C. Verrem, cũ is Sacerdoti successisset, eiusdẽ rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur, & quòd erat innocẽs, & quòd Sacerdotis iudiciũ improbare istũ ausurũ nõ arbitrabatur. citatur reus: causa agitur Syracusis: crimina tractantur ab accusatore, ea, quæ erãt antea nõ solũ defensione, uerũ etiam iudicio dissoluta. causã Sopatri defendebat Q. Minutius eques R. in primis splendidus, atq; honestus, uobisq; iudices nõ ignotus. nihil erat in causa, quod metuẽdum, aut omnino quod dubitandũ uideretur. interea istius libertus, & accẽsus idem Timarchides, qui est, id quod ex plurimis testibus priore actione didicistis, rerum huiusmodi omnium transactor, & administer, ad Sopatrum uenit: monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, & causæ confidat: accusatores, inimicosq; eius habere in animo pecuniã Prætori dare: Prætorem tamen ob salutem malle accipere: & simul malle, si fieri posset, rẽ iudicatã nõ rescindere. Sopater, cũ hoc illi improuisum atq; inopinatũ accidis-

ſet,commotus eſt ſanè;neque in præſentia, Timarchidi quid reſponderet,habuit,niſi,ſe cōſideraturū,quid ſibi de ea re eſſet faciendū: et ſimul oſtendit,ſe in ſumma difficultate eſſe nūmaria. poſt ad amicos retulit. qui cum ei fuiſſent auctores redimendæ ſalutis,ad Timarchidē uenit: expoſitis ſuis difficultatibus,hominē ad HS LXXX *perducit,eamq; ei pecuniā numerat. poſteaquā ad cauſam dicendam uentū eſt: tum uero ſine metu,ſine cura omnes erant,qui Sopatrum defendebāt: crimen nullum erat,res iudicata: Verres nūmos acceperat. quis poſſet dubitare,quidnam eſſet futurū? res illo die non peroratur: dimittitur iudiciū. iterum ad Sopatrum Timarchides uenit: ait accuſatores eius multo maiorem pecuniam Prætori polliceri,quā quantā hic dediſſet: proinde,ſi ſaperet,uideret quid ſibi eſſet faciendum. homo,quanquā erat & Siculus,& reus,hoc eſt & iure iniquo,et tempore aduerſo;ferre tamē, atque audire diutius Timarchidem nō potuit. facite,inquit,quod uobis libet: daturus nō ſum amplius. idemq; hoc amicis eius,& defenſoribus uidebatur,atque eo etiā magis, quòd iſte quoquo modo ſe in ea quæſtione præbebat,tamē in cōſilio habebat homines honeſtos è conuentu Syracuſano, qui Sacerdotis quoque in cōſilio fuerāt, tū cū eſſet idē hic Sopater abſolutus. hoc rationis habebāt,facere eos nullo modo poſſe, ut eodē crimine,iiſdem teſtibus Sopatrū condemnarent iidē homines,qui antea abſoluiſſent. itaque hac una ſpe ad iudiciū uenitur. quò poſteaquā uentū eſt; cū in conſilium frequentes conueniſſent iidem,qui ſolebant;et hac una ſpe tota defenſio Sopatri niteretur,conſilij frequentia,et dignitate;et quòd erāt,ut dixi,iidē,qui antea So-*

patrum eodem illo crimine liberarant: cognoscite hominis apertam, ac non modo non ratione, sed ne dissimulatione quidem tectam improbitatem, et audaciã. M. Petiliũ equitem R. quem habet in consilio, iubet operã dare, quòd rei priuatæ iudex esset. Petilius recusabat, quòd suos amicos, quos sibi in cõsilio esse uellet, ipse Verres retineret. iste, homo liberalis, negat se quenquam retinere eorũ, qui Petilio uellent adesse: itaque discedunt omnes: nã cæteri quoque impetrant, ne retineantur: qui se uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebãt, adesse. itaque iste solus cũ sua cohorte nequissima relinquitur. nõ dubitabat Minutius, qui Sopatrũ defendebat, quin iste, quoniam cõsilium dimisisset, illo die rem illam quæsiturus non esset, cum repente iubetur dicere. respondet, ad quos? ad me, inquit, si tibi idoneus uideor, qui de homine Siculo, ac Græculo iudicẽ. idoneus es, inquit: sed peruellem adessent ij, qui affuerãt antea, causamq; cognorant. dic, inquit: illi adesse nõ possunt. nam hercule, inquit Q. Minutius, me quoque Petilius, ut sibi in consilio adessem, rogauit: & simul à subsellijs abire cœpit. iste iratus hominem uerbis uehementioribus prosequitur, atque ei grauius etiã minari cœpit, quòd in se tantũ crimen inuidiamq; conflarit. Minutius, qui Syracusis sic negotiaretur, ut sui iuris dignitatisq; meminisset; & qui sciret, se ita in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de libertate deperderet: homini, quæ uisa sunt, et quæ tempus illud tulit, & causa, respondit: causam sese dimisso, atque ablegato cõsilio defensurũ negauit: itaque à subsellijs discessit: idemq; hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici, aduocatiq; fecerunt. iste quanquã

est incredibili importunitate, et audacia, tamẽ subito solus destitutus pertimuit, et conturbatus est. quid ageret, quò se uerteret, nesciebat. si dimisisset eo tẽpore quæstionem: post illis adhibitis, quos ablegarat, absolutũ iri Sopatrũ uidebat. sin autẽ hominem miserũ, atque innocentem cõdemnasset, cũ ipse Prætor sine consilio, reus autem sine patrono, atque aduocatis fuisset; iudiciũq; C. Sacerdotis rescidisset: inuidiam se sustinere non posse tantam arbitrabatur: itaque æstuabat dubitatione: uersabat se in utranque partem nõ solum mente, uerũ etiã corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere possent, in animo eius metum, cupiditatemq; pugnare. erat hominum conuentus maximus. summũ silentiũ, summa expectatio, quonam esset eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat se accensus ad aurẽ Timarchides. tum iste aliquando, age dic, inquit. Sopatrus implorare hominũ, atque deũ fidẽ, ut cum consilio cognosceret. tum repente iste testes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixisse, pronũciat. iste, quasi metueret, ne Petilius priuato illo iudicio transacto, aut dilato, cum cæteris in consilium reuerteretur, ita properans de sella exiluit, hominem innocẽtem, à Sacerdote absolutũ, indicta causa, de sentẽtia scribæ, medici, aruspicisq; cõdemnauit. retinete, retinete hominem in ciuitate iudices: parcite, & conseruate, ut sit qui uobiscũ res iudicet, qui in senatu sine ulla cupiditate de bello, & pace sententiã ferat. tametsi minus id quidem nobis, minus populo R. laborandũ est, qualis istius in senatu sententia futura sit: quæ. n. eius auctoritas erit? quãdo iste sententiã dicere audebit, aut poterit? quãdo autẽ homo tanta luxuria, atque desidia,

nisi Februario mense, aspirabit in curiam? uerū ueniat sanè, decernat bellū Cretensibus: liberet Byzantios: Regem appellet Ptolemæū: quæ uult Hortensius, omnia dicat, et sentiat. minus hæc ad nos, minus ad uitæ nostræ discrimen, minus ad fortunarū nostrarū periculū pertinent. illud, illud est capitale, illud est formidolosum, illud optimo cuique metuendū, quòd iste, ex hoc iudicio si aliqua ui se eripuerit, in iudicibus sit necesse est, sentētiā de capite ciuis R. ferat, sit in eius exercitu signifer, qui imperiū iudiciorū tenere uult. hoc populus R. recusat, hoc ferre nō potest, clamat, permittitq; uobis, ut, si istis hominibus delectemini, si ex hoc genere splendorē ordini, atq; ornamentū curiæ cōstituere uelitis, habeatis sanè uobiscū istum senatorem, istum de uobis iudicem, si uultis, habeatis. de se homines, si qui extra istū ordinem sunt, quibus ne reijciundi quidem amplius quā trium iudicum præclaræ leges Corneliæ faciunt potestatem, hunc hominem tam crudelem, tam sceleratum, tam nefariū nolunt iudicare. etenim si illud est tā flagitiosum (quod mihi omniū rerum turpissimū, maximeq; nefarium uidetur) ob rem iudicandam pecuniā accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitiosius, improbius, indignius, eum, à quo pecuniā ob absoluendum acceperis, cōdemnare, ut ne prædonum quidem Prætor in fide retinenda consuetudinem conseruaret? scelus est, accipere ab reo: quanto magis, ab accusatore? quanto etiam sceleratius, ab utroque? fidem cum proposuisses uenalem in prouincia, ualuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem dedit. concedo, forsitan aliquis aliquando eiusmodi quippiam fecerit. cum uero fidem, ac religionem

tuam

tuam alteri addictā pecunia accepta habueris, post eandem aduersarijs tradideris maiore pecunia: utrūque falles? & trades, cui uoles? & ei, quem fefelleris, ne pecuniā quidem reddes? quem mihi tu Bulbum? quem Stalenum? quod unquam huiusmodi monstrum, aut prodigium audiuimus, aut uidimus, qui cum reo transigat, post cū accusatore decidat; honestos homines, qui causam norint, ableget, consilioq; dimittat, ipse solus reum absolutum, à quo pecuniam acceperit, condēnet, pecuniamq; non reddat? hūc hominem iudicū numero habebimus? hic alterā decuriam senatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella cōmittetur? quam iste nō modo cera, uerum etiam sanguine, si uisum erit, notabit. quid enim horum se negat fecisse? illud uidelicet unum, quod necesse est, pecuniā accepisse. quid ni iste neget? at eques R. qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius consilijs, rebusq; interfuit, Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam, iuratus dicit Timarchidem dixisse, maiorem ab accusatoribus pecuniam dari. dicent hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienses, dicet etiam prætextatus Sopatri filius: qui ab isto homine crudelissimo, patre innocentissimo, pecuniaq; patria priuatus est. uerū si de pecunia testibus planum facere non possem, illud negare posses, aut nunc negabis, te consilio tuo dimisso, uiris primarijs, qui in consilio C. Sacerdotis fuerant, tibiq; esse solebant, remotis, de re indicata iudicasse? teq; eum, quem C. Sacerdos adhibito consilio, causa cognita absoluisset, eundem remoto consilio, causa incognita condemnasse? cum hæc cōfessus eris, quæ in foro palā Syracusis, in ore, atq; oculis prouinciæ gesta sunt: negato sanè, si uoles, pe=

cuniã accepisse: reperies, credo, aliquem, qui, cum hæc, quæ palàm gesta sunt, uideat, quærat quid tu occulte egeris, aut qui dubitet, utrum malit meis testibus, an tuis defensoribus credere. dixi iam antea, me non omnia istius, quæ in hoc genere essent, enumeraturum, sed electurum ea, quæ maxime excellerent. accipite nũc aliud eius facinus nobile, & multis locis sæpe cõmemoratum, & eiusmodi, ut in uno omnia maleficia inesse uideãtur: attendite. n. diligenter: inuenietis id facinus natum à cupiditate, auctum per stuprum, crudelitate perfectum, atque conclusum. Sthenius est, is qui nobis assidet, Thermitanus, antea multis propter summam uirtutem, summamq; nobilitatem, nunc propter summam calamitatem, atque istius insignem iniuriam omnibus notus. huius hospitio Verres cum esset usus, & cum apud eum nõ modo Thermis sæpenumerò fuisset, sed etiã habitasset: domo eius omnia abstulit, quæ paulo magis animum cuiuspiã, aut oculos possent cõmouere: etenim Sthenius ab adolescẽtia paulo studiosius hæc cõparabat, supellectilem ex ære elegantiorẽ & Deliacã, & Corinthiã, tabulas pictas, etiã argenti bene facti, prout Thermitani hominis facultates ferebant, satis. quæ, cum esset in Asia adolescẽs, studiose, ut dixi, cõparabat, non tam suæ delectationis causa, quàm ad inuitationes aduentusq; nostrorum hominum, suorum amicorum, atque hospitũ. quæ posteaquã iste omnia abstulit, alia rogando, alia poscendo, alia sumendo, ferebat Sthenius ut poterat, tangebatur tamen animi dolore necessario, quòd domũ eius exornatã, atque instructam ferè iam iste reddiderat nudam, atque inanẽ: ueruntamen dolorẽ suum nemini impartiebat: Prætoris iniurias tacite, hospi-

tis placide ferendas arbitrabatur. interea cupiditate iste illa sua nota, atq; apud omnes peruulgata, cũ signa quædam pulcherrima, atq; antiquissima Thermis in publico posita uidisset, adamauit: à Sthenio petere cœpit, ut ad ea tollenda operam suam profiteretur, seq; adiuuaret. Sthenius uero non solum negauit, sed etiam ostendit id fieri nullo modo posse, ut signa antiquissima, monimenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperioq; populi R. tollerentur. etenim, ut simul P. Africani quoque humanitatem cognoscatis, oppidũ Himeram Carthaginenses quondam ceperant, quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo R. arbitraretur, bello confecto socios sua per nostrã uictoriam recuperare; Siculis omnibus, Carthagine capta, quæ potuit, restituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij sese Thermis collocarant in eiusdem agri finibus, neque longe ab oppido antiquo. hi se patrum fortunã ac dignitatem recuperare arbitrabantur, cum illa maiorum ornamenta in eorum oppido collocabantur. erant signa ex ære complura, in his mira pulchritudine ipsa Himera in muliebrem figuram, habitumq; formata, ex oppidi nomine, & fluminis. erat etiam Stesichori poetæ statua, senilis, incurua, cum libro, summo, ut putant, artificio facta ab eo, qui fuit Himeræ, sed est, & fuit tota in Græcia summo propter ingenium honore & nomine. hæc iste ad insaniam cõcupierat. etiã, quod penè præterij, capella quædã, ea quidẽ mire, ut etiã nos, qui rudes harũ rerũ sumus, intelligere possumus, scite facta, & uenuste. hæc & alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens

Verres auferre posset: sed Thermitanis restituerat: non quo ipse hortos, aut suburbanum, aut locum omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: sed si domum abstulisset, nõ diu Scipionis appellarentur, sed eorum, ad quoscũque ipsius morte uenissent: nũc ijs locis posita sunt, ut mihi semper Scipionis fore uideantur, itáq; dicãtur. hæc cum iste posceret, agereturq́; ea res in senatu, Sthenius uehementissime restitit, multáq́;, ut in primis Siculorum in dicendo copiosus est, cõmemorauit: urbem relinquere Thermitanos esse honestius, q̃ pati tolli ex urbe monimenta maiorum, spolia hostium, beneficia clarissimi uiri, indicia societatis populi R. atque amicitiæ. cõmoti animi sunt omniũ. repertus est nemo, quin mori diceret satius esse. itaque hoc adhuc oppidum Verres inuenit propè solum in orbe terrarum, unde nihil eiusmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil pretio posset auferre. ueruntamen hasce eius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Stheniũ reuertar. itaque iste uehementer Sthenio infensus, hospitium ei renunciat, domo eius emigrat, atq; adeo exit: nam iam ante migrarat. eũ autem inimicissimi Sthenij domũ suam statim inuitant, ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiẽdo aliquid, & criminando. hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamam Agathini eius filiam, de qua iste audierat: itaque ad generũ Agathini migrare maluit. una nox intercesserat, cũ iste Dorotheũ sic diligebat, ut diceres omnia inter eos esse communia: Agathinum ita obseruabat, ut aliquem affinem ac propinquum. contemnere etiam signum illud Himeræ iam uidebatur, quòd eum

multo magis figura & liniamenta hospitæ delectabant. itaque hortari homines cœpit, ut aliquid Sthenio periculi crearent, criminisq; cōfingerent. dicebāt se illi nihil habere, quod dicerent. tum iste his aperte ostendit, & confirmauit, eos, in Sthenium quidquid uellent dicerent, simul atque ad se detulissent, probaturos. ita illi non procrastināt: Sthenium statim educūt: aiunt ab eo literas publicas esse corruptas. Sthenius postulat, ut secum sui ciues agāt de literis publicis corruptis, eiusq; rei legibus. Thermitanorū actio sit; cū senatus populusq; R. Thermitanis, quòd semper in amicitia, fideq; mansissent, urbes, agros, legesq; suas reddidisset; Publiusq; Rupilius postea leges ita Siculis ex S.C. de decem Legatorū sententia dedisset, ut ciues inter se legibus suis agerent; idemq; hoc habuerit Verres ipse in edicto, ut de his omnibus causis se ad leges reijceret. iste, homo omnium æquissimus, atque à cupiditate omnium remotissimus, se cogniturū esse cōfirmat: paratū ad causam dicendā uenire hora octaua iubet. nō erat obscurū, quid homo improbus, ac nefarius cogitaret: neque. n. ipse satis occultarat, nec mulier tacere poterat. intellectum est id ipsum agere, ut, cū Sthenium sine ullo argumento, ac sine teste damnasset, tū homo nefarius de homine nobili, atque id ætatis, suoq; hospite uirgis supplicium crudelissime sumeret. quod cum esset perspicuum: de amicorū hospitumq; suorū sententia Thermis Sthenius Romā profugit: hiemi fluctibusq; sese cōmittere maluit, quàm non istam cōmunem Siculorum tempestatem, calamitatemq; uitare. iste, homo certus, & diligens, ad horam octauam præsto est: Sthenium citari iubet: quē posteaquā uidet nō adesse, dolore ardere, atque

iracundia furere cœpit, Venerios in domũ Sthenij mittere, equites circũ agros eius, uillasq; dimittere. itaque cũ expectat quidnã sibi certi afferatur, ante horã tertiam noctis de foro non discessit. postridie mane descendit: Agathinũ ad sese uocat: iubet eũ de literis publicis in absentẽ Stheniũ dicere. erat eiusmodi causa, ut ille ne sine aduersario quidẽ apud inimicũ iudicẽ reperire posset, quid diceret: itaque tãtũ uerbo posuit, Sacerdote Prætore Sthenium literas publicas corrupisse. uix ille hoc dixerat, cũ iste pronũciat, Sthenium literas publicas corrupisse uideri: & hæc præterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exẽplo, ob eã rem HS quingenties Veneri Erycinæ de Sthenij bonis exacturũ: bonaq; eius statim cœpit uendere: et uendidisset, si tantulũ moræ fuisset, quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea posteaquã numerata est, cõtentus hac iniquitate nõ fuit: palàm de sella, ac tribunali pronũciat; si quis absentem Stheniũ rei capitalis reũ facere uellet, sese eius nomen recepturũ: & simul, ut ad causam accederet, nomenq; deferret, Agathinum nouum affinẽ, atque hospitẽ cœpit hortari. tũ ille clare, omnibus audientibus, sese id nõ esse facturũ, neq; se usque eò Sthenio esse inimicũ, ut eum rei capitalis affinem esse diceret. hic tũ repente Pacilius quidã, homo egens, & leuis, accedit: ait, si liceret, nomẽ absentis deferre se uelle. iste uero, & licere, & fieri solere, et se recepturũ. itaque defertur. edicit statim, ut Cal. Dec. adsit Sthenius Syracusis. hic, qui Romã uenisset, satisq; feliciter anni iã aduerso tẽpore nauigasset, omniaq; habuisset æquiora, & placabiliora, quàm animum Prætoris, atque hospitis; rem ad amicos suos detulit. quæ ut erant acerba, atque indigna, sic ui-

debantur omnibus. itaque in senatu continuo Cn. Lentulus, & L. Gellius Coss. faciunt mētionem, placere statui, si patribus conscriptis uideretur, ne absentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: causam Sthenij totam, & istius crudelitatem, & iniquitatem senatum docent. aderat in senatu Verres pater istius, et flens unūquenque senatorem rogabat, ut filio suo parceret: neque tamen multū proficiebat: erat enim summa uoluntas senatus: itaque sentētiæ dicebātur: cū Sthenius absens reus factus esset, de absente iudicium nullum fieri placere; & si quod esset factum, id ratum esse nō placere. eo die trāsigi nihil potuit, quòd & id temporis erat, & ille pater istius inuenerat homines, qui dicēdo tempus cōsumerent. postea senex Verres defensores, atq; hospites omnes Sthenij conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium suum, de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum se esse, ne quid ei per filium suum noceretur, se homines certos eius rei causa in Siciliam & terra, & mari missurum. & erat spatium dierum ferè triginta ante Cal. Dec. quo iste, ut Syracusis Sthenius adesset, edixerat. commouentur amici Sthenij: sperāt fore, ut patris literis, nuncijsq; filius ab incœpto furore reuocetur. in senatu postea causa nō agitur. ueniunt ad istum domestici nuncij, literasq; à patre afferunt ante Cal. Dec. cum isti etiam tum de Sthenio integra totà res esset: eodemq; ei tempore de eadem re literæ complures à multis eius amicis, ac necessarijs afferuntur. hic iste, qui præ cupiditate neque officij sui, neque periculi, neque pietatis, neque humanitatis rationem habuisset unquam, neque in eo, quod monebatur,

auctoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem anteponendam putauit libidini suæ. mane Cal. Dec. ut edixerat, Sthenium citari iubet. si abs te istam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petisset, grauissima tamen apud te uoluntas patris esse debuisset. cum uero abs te tui capitis causa peteret, hominesq; certos domo misisset, hiq; eo tempore ad te uenissent, cum tibi in integro tota res esset: ne tũ quidem te potuit si non pietatis, at salutis tuæ ratio ad officium, sanitatemq; reducere? citat reũ: nõ respõdet. citat accusatorem (attendite quæso: uidete, quãtopere istius amentiæ fortuna ipsa aduersata sit: et simul uidete, quis Sthenij causam casus adiuuerit) citatus accusator M. Pacilius nescio quo casu non respondit, non affuit. si præsens Sthenius reus esset factus, si manifesto in maleficio teneretur: tamen, cum accusator non adesset, Sthenium cõdemnari nõ oporteret: etenim, si posset reus absente accusatore damnari, non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac prædonũ, ac tua tela uenissem: quo tẽpore omnis illa mea festinatio fuit, cum periculo capitis, ob eã causam, ne tu ex reis eximerere, si ego non affuissem ad diem. quod igitur erat in tuo iudicio optatissimum, me, cum citatus essem, non adesse: cur Sthenio non putasti prodesse oportere, cum eius accusator nõ affuisset? itaque fecit ut exitus principio simillimus reperiretur. quem absentem reum fecerat, eum absente accusatore cõdemnat. nũciabatur illi primis illis tẽporibus id, quod pater quoq; ad eũ pluribus uerbis scripserat, agitatã rẽ esse in senatu, etiã in cõcione Tribunũ pl. de causa Sthenij M. Palicanũ esse questũ, postremo me

ipſum apud collegium hoc Tribunorum pl. cum eorum omnium edicto non liceret quenquam Romæ eſſe, qui rei capitalis cõdemnatus eſſet, egiſſe cauſam Sthenij, cũ rem ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud uos, docuiſſemq́; hãc damnationem duci nõ oportere; Tribunos pl. hoc ſtatuiſſe, idq́; omnium ſententia pronũciatũ eſſe, non uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romæ eſſe. cum hæc ad iſtum afferrentur, timuit aliquando, & cõmotus eſt: uertit ſtilum in tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit ſuam: nihil enim ſibi reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione poſſet. nam ſi ita defenderet, recipi nomen abſentis licet, hoc fieri in prouincia nulla lex uetat: mala, & improba defenſione, uerũ aliqua tamen uti uideretur. poſtremo illo deſperatiſſimo perfugio uti poſſet, ſe imprudentem feciſſe, exiſtimaſſe id licere. quãquam hæc perditiſſima defenſio eſt, tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat, & facit coràm delatũ eſſe. hic uidete, in quot laqueos ſe induerit, quorũ ex nullo ſe unquã expediret. primũ ipſe in Sicilia ſæpe, & palàm de loco ſuperiore dixerat, & in ſermone multis demonſtrarat, licere nomen recipere abſentis, ſe exemplo feciſſe id, quod feciſſet. hæc eum dictitaſſe priore actione, & Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius uirtute antea cõmemoraui; & Cn. Põpeius Theodorus, homo Cn. Pompeij clariſſimi uiri iudicio plurimis maximisq́; in rebus probatiſſimus, & omniũ exiſtimatione ornatiſſimus; & Poſides Matro Solentinus, homo ſumma nobilitate, exiſtimatione, uirtute; & hac actione q̃ uoletis multi dicent; et qui ex iſto ipſo audierint, uiri primarij noſtri ordinis; & alij, qui interfuerint, cum abſentis

nomen reciperetur. deinde Romæ cum res esset acta in senatu, omnes istius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat licere fieri: sæpe esse factum: istum, quod fecisset, aliorum exemplo, institutoq; fecisse. dicit præterea testimonium tota Sicilia: quæ in communibus postulatis ciuitatũ omnium Cõsulibus edidit, rogare, atque orare patres conscriptos, ut statuerent, ne absentium nomina reciperentur. qua de re Cn. Lentulum patronum Siciliæ, clarissimum adolescentem, dicere audistis: Siculos, cum se causam, quæ pro his sibi in senatu agenda esset, docerent, de Sthenij calamitate questos esse, propterq; hãc iniuriã, quæ Sthenio facta esset, eos statuisse, ut, quod dico, postularetur. quæ cum ita essent; tanta ne amentia præditus, atque audacia fuisti, ut in re tam clara, tam testata, tam abs te ipso peruulgata tabulas publicas corrumpere auderes? at quemadmodũ corrupisti? non ne ita, ut omnibus nobis tacentibus ipsæ te tuæ tabulæ condemnare possent? quæso, codicem circunfer, ostende. uidetis ne totum hoc nomen, corãm ubi facit delatum, esse in litura? quid fuit istic antea scriptũ? quod mendum ista litura correxit? quid à nobis iudices expectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ sunt in medio: quæ se corruptas, atque interlitas esse clamãt. ex istis etiã tu rebus effugere te posse cõfidis? cum te nos nõ opinione dubia, sed tuis uestigijs persequamur, quæ tu in tabulis publicis expressa, ac recentia reliquisti. is mihi etiã Sthenium literas publicas corrupisse causa incognita iudicauit, qui defendere nõ potuerit se non ex ipsius Sthenij nomine literas publicas corrupisse. uidete porrò aliã dementiã: uidete, ut, dum expedire sese uult, induat. cognitorem ascribit

Sthenio: quem? cognatum aliquem, aut propinquum? nō: Thermitanū aliquem honestū hominē, ac nobilem? ne id quidem: at Siculum, in quo aliquis splendor dignitasq; esset? minime: quid igitur? ciuem Romanū. cui hoc probari potest? cum esset Sthenius ciuitatis suæ nobilissimus, amplissima cognatione, plurimis amicitijs, cum præterea tota Sicilia multum auctoritate, & gratia posset; inuenire neminem Siculū potuit, qui pro se cognitor fieret? hoc probabis? an ipse ciuem Romanū maluit? cedo, cui Siculo, cū is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus unquā sit. omnium Prætorū literas, qui ante fuerunt, profer, explica: si unū inueneris, ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis scriptū habes, ita gestum esse concedam. at credo Sthenius hoc sibi amplum esse putauit, eligere è ciuium R. numero, ex amicorū, atque hospitū suorum copia, quem cognitorem daret. quē delegit? quis in tabulis scriptus est? C. Claudius C. filius Palatina. non quæro, quis hic sit Claudius, quàm splēdidus, quàm honestus, quā idoneus, propter cuius auctoritatē & dignitatē Sthenius ab omniū Siculorū cōsuetudine discederet, et ciuem Romanū cognitorem daret: nihil horū quæro: forsitasse. n. Sthenius nō splēdorem hominis, sed familiaritatē secutus est. quid, si omniū mortaliū Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius tum semper, tum in his ipsis rebus, & temporibus fuit? si de literis corruptis contrauenit? si contra omni ratione pugnauit? utrū potius, pro Sthenio inimicū cognitorem esse factū, an te in Sthenij periculū inimici eius nomine abusum esse credemus? ac ne quis forte dubitet, cuiusmodi totū sit negotium: tāetsi iādudum omnibus istius improbitatem perspicuā esse

confido, tamen paululum etiam attendite. uidetis illum subcrispo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur, ut sibi ipse peracutus esse uideatur? qui tabulas tenet? qui scribit? qui monet? qui proximus est? is est C. Clodius, qui in Sicilia sequester istius, interpres, confector negotiorum, propè collega Timarchidi numerabatur, nunc obtinebet eũ locum, ut uix Apronio illi de familiaritate cócedere uideatur; & qui se non Timarchidis, sed ipsius Verris collegã, & socium esse dicebat. dubitare etiãnum potestis, quin eum iste potissimum ex omni numero delegerit, cui improbã personam imponeret, quem et huic inimicissimũ, & sibi amicum esse arbitraretur? hic uos dubitatis iudices tãtam istius audaciam, tantam crudelitatem, tãtam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorũ sequi, qui damnato Cn. Dolabella dãnationem Philodami Opũtij resciderũt, quòd is nõ absens reus factus esset, quæ res iniquissima & acerbissima est, sed cum ei legatio Romã à suis ciuibus esset data? quod illi iudices multo in leuiore causa statuerũt, æquitatem secuti; uos id statuere in grauissima causa, præsertim aliorum auctoritate iam cófirmatum, dubitabitis? at quem hominem C. Verres tanta, tam insigni iniuria affecisti? cuius absentis nomen recepisti? quem absentem non modo sine crimine, & sine teste, uerum etiam sine accusatore damnasti? quem hominem dij immortales: non dicã amicum tuum, quod apud homines charissimum est: nó hospitem, quod sanctissimũ est: nihil enim minus libenter de Sthenio cómemoro: nihil aliud in eo, quod reprehendi possit, inuenio, nisi quòd homo frugalissimus, atque integerrimus te hominem plenum stupri, flagitij, scele=

ris domum suam inuitauit; nisi quòd qui C. Marij, & Cn. Pópeij, C. Marcelli, L. Sisennæ, tui defensoris, cæterorumq; fortissimorum hospes fuisset, atque esset, ad eum numerum clarissimorum hominum tuum quoque nomen ascripserit: quare de hospitio uiolato, & de isto tuo nefario scelere nihil queror: hoc dico, non ijs, qui Sthenium norunt, hoc est nemini eorum, qui in Sicilia fuerunt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate sua splendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque existimatione sit: sed ut illi quoque, qui in ea prouincia nó fuerũt, intelligere possint, in quo homine tu statueris exemplum eiusmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atque intolerãdum uideretur: est ne Sthenius is, qui omnes honores domi suæ facillime cum adeptus esset, amplissime ac magnificentissime gessit? qui oppidum non maximum maximis ex pecunia sua locis cõmunibus, monimentisq; decorauit? cuius de meritis in Remp. Thermitanorum, Siculosq; uniuersos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs scriptum, & incisum: (quæ tabula tũ imperio tuo reuulsa, nũc à me tamen reportata est) ut omnes huius honores inter suos, & amplitudinẽ possent cognoscere. est ne hic, qui, apud Cn. Pompeiũ clarissimũ uirum cum accusatus esset, quòd propter C. Marij familiaritatem, & hospitium contra Remp. sensisse eum inimici & accusatores eius dicerent, cum magis inuidioso crimine, quàm uero accerseretur; ita à Cn. Pompeio absolutus est, ut in eo ipso iudicio Póṗeius hũc hospitio suo dignissimũ statuerit? ita porrò laudatus defensusq; ab omnibus Siculis, ut idem Pompeius

non ab homine solum, sed etiam à prouincia tota se huius absolutione inire gratiam arbitraretur? postremo estne hic, qui & animũ in Remp. habuit eiusmodi, & tantum auctoritate apud suos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia solus te Prætore, quod nõ modo Siculus nemo, sed ne Sicilia quidẽ tota potuisset, ut ex oppido Thermis nullum signũ, nullum ornamentũ, nihil ex sacro, nihil de publico attingeres? cũ præsertim essent multa præclara, & tu omnia cõcupisses. denique nũc uide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies festi agitãtur, & præclara illa Verrea celebrãtur, cui statuæ Romæ stant inauratæ, à cõmuni Siciliæ, quemadmodum inscriptũ uidemus, datæ; uide inquam, quid inter te, & hunc Siculum, qui abs te est patrono Siciliæ cõdemnatus, intersit. hunc ciuitates ex Sicilia permultæ testimonio suo, legationibusq; ad eam rem missis publice laudant: te omniũ Siculorum patronum una Mamertina ciuitas socia furtorũ, ac flagitiorũ tuorũ publice laudat, ita tamen nouo more, ut Legati lædant, Legatio laudet: cæteræ quidem ciuitates publice literis, legationibus, testimonijs accusant, queruntur, arguũt: si tu absolutus sis, funditus euersas se esse arbitrantur. hoc de homine, ac de huius bonis etiam in Eryce monte monimentũ tuorum flagitiorũ, crudelitatisq; posuisti: in quo Sthenij Thermitani nomen ascriptũ est. uidi argenteum Cupidinẽ cum lãpade. quid tãdem habuit argumẽti, aut rationis res, quamobrẽ in eo potissimũ Sthenianũ præmiũ poneretur? utrum hoc signũ cupiditatis tuæ, an tropheum necessitudinis, atque hospitij, an amoris indiciũ esse uoluisti? faciũt hoc homines, quos in summa nequitia nõ solum libido, & uoluptas, uerum etiam ipsius ne=

quitiæ fama delectat, ut multis in locis notas, ac uestigia scelerum suorum relinqui uelint. ardebat amore illius hospitæ, propter quã hospitij iura uiolarat. hoc nõ solũ sciri tum, uerũ etiam cõmemorari semper uolebat. itaque ex illa ipsa re, quã accusante Agathino gesserat, Veneri potissimum deberi præmiũ statuit, quæ illam totam accusationem, iudiciumq; conflarat. putarem te gratũ in deos, si hoc donum Veneri nõ de Sthenij bonis dedisses, sed de tuis: quod facere debuisti, præsertim cum tibi illo ipso anno à Chelidone uenisset hæreditas. hic ego si hanc causam nõ omnium Siculorũ rogatu recepissem, si hoc à me muneris nõ uniuersa prouincia poposcisset, si me animus, atque amor in Rép. existimatioq;, offensa nostri ordinis, ac iudiciorũ nõ hoc facere coegisset, atque hæc una causa fuisset, quòd amicũ, atque hospitẽ meũ Stheniũ, quẽ ego in Quæstura mea singulariter dilexissem, de quo optime existimassem, quẽ in prouincia existimationis meæ studiosissimũ, cupidissimumq; cognossem, tam crudeliter, scelerate, nefarieq; tractasses: tamẽ digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi susciperem, ut hospitis salutem, fortunasq; defenderem. fecerũt hoc multi apud maiores nostros, fecit etiã nuper homo clarissimus Cn. Domitius, qui M. Silanũ consularem uirum accusauit propter Egritomari transalpini hospitis iniurias. putarẽ me idoneũ, qui exemplũ sequerer humanitatis, atque officij, proponeremq; spem meis hospitibus, ac necessarijs, quo tutiorem uitam sese meo præsidio uicturos esse arbitrarentur. cum uero in cõmunibus iniurijs totius prouinciæ Sthenij quoque causa cõtineatur, multiq; uno tempore à me hospites, atque amici publice, priuatimq; defendãtur:

profecto uereri non debeo, ne quis hoc, quod facio, non existimet summi officij ratione impulsum, coactumq́; suscepisse. Atque ut aliquãdo de rebus ab isto cognitis, iudicatisq́;, & de iudicijs datis dicere desistamus, &, quoniam facta istius in his generibus infinita sunt, nos modum aliquem, et finẽ orationi nostræ, criminibusq́; faciamus: pauca ex alijs generibus sumemus. Audistis, ob ius dicendũ, Q. Variũ dicere, procuratores suos isti centum & triginta millia nummũ dedisse: meministis, Q. Varij testimoniũ, remq́; hãc totam C. Sacerdotis hominis ornatissimi testimonio cõprobari: scitis, Cn. Sertiũ, M. Modium equites R. sexcẽtos præterea ciues R. multosq́; Siculos dixisse, isti pecuniã ob ius dicundũ dedisse. de quo crimine quid ego disputem, cum totũ positũ sit in testibus? quid porrò argumẽter, qua de re dubitare nemo possit? an hoc dubitabit quisquã omniũ, quin is uenalem in Sicilia iurisdictionem habuerit, qui Romæ totum edictum, atque omnia decreta uendiderit? et quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniã acceperit, qui M. Octauium Ligurem ob ius dicundum poposcerit? quod enim est præterea genus pecuniæ cogendæ, quod præterijt? quod non, ab omnibus alijs præteritũ, excogitauit? ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis sit, aut potestas, aut procuratio, quin eam rẽ tu ad tuũ quæstum, nũdinationemq́; hominum traduxeris? dicta sunt priore actione & priuatim, & publice testimonia: Legati Centuripini, Halesini, Catinenses, Panormitaniq́; dixerunt, multarũ præterea ciuitatũ, iam uero priuatim plurimi: quorũ ex testimonijs cognoscere potuistis, tota Sicilia per triennium neminem ulla in ciuitate senatorem

factum

factum esse gratis; neminem, ut leges eorũ sunt, suffragijs; neminem nisi istius imperio, aut literis: atque in his omnibus senatoribus cooptandis nõ modo suffragia nulla fuisse, sed ne genera quidẽ spectata esse, ex quibus in eũ ordinẽ cooptari liceret; neque censũs, neque ætatis, neque cætera Siculorũ iura ualuisse: quicũque senator uoluerit fieri, quãuis puer, quamuis indignus, quãuis ex eo loco, ex quo nõ liceret; si is pretio apud istum fieret idoneus ut uinceret, factum esse semper: non modo Siculorum nihil in hac re ualuisse leges, sed ne ab senatu quidẽ populoq; R. datas: quas. n. leges socijs amicisq; dat is, qui habet imperium à populo R. auctoritatem legum dandarum à senatu, hæ debent & populi R. et senatus existimari. Halesini pro multis et magnis suis maiorũq; suorũ in Remp. nostram meritis, atque beneficijs suo iure nuper L. Licinio Q. Mutio Coss. cum haberent inter se cõtrouersias de senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiuerũt. decreuit senatus honorifico S. C. ut his C. Claudius Appij filius Pulcher Prætor de senatu cooptãdo leges cõscriberet C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum sententia leges Halesinis dedit: in quibus multa sanxit; de ætate hominũ, ne quis minor triginta annis natu; de quæstu, quem qui fecisset, ne legeretur; de censu, de cæteris rebus. quæ omnia ante istum Prætorem & nostrorum magistratuum auctoritate, & Halesinorum summa uoluntate ualuerunt. ab isto et præco, qui uoluit, istum ordinem pretio mercatus est: et pueri annorũ senum, septenumq; denũ senatoriũ nomen nundinati sunt: et quod Halesini, antiquissimi, et fidelissimi socij, atque amici, Romæ impetrarãt, ut apud

se ne suffragijs quidem fieri liceret, id pretio ut fieri posset, effecit. Agrigentini de senatu cooptando Scipionis leges antiquas habẽt: in quibus et eadem illa sancta sunt, & hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera sint, unum ueterũ, alterũ colonorum, quos T. Manlius Prætor ex S.C. de oppidis Siculorũ deduxit Agrigentum: cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent ex colonorum numero, quàm ex uetere Agrigentinorum. iste, qui omnia iura pretio exæquasset, omniumq; rerum delectũ, atque discrimen pecunia sustulisset, non modo illa, quæ erãt ætatis, ordinis, quæstusq; , permiscuit, sed etiam in his duobus generibus, ciuium nouorum, ueterumq; delectum, ordinemq; turbauit. nam cum esset ex ueterum numero quidam senator demortuus, et cum ex utroque genere par numerus reliquus esset: ueterem cooptari necesse erat legibus, ut his amplius numerus esset. quæ cum ita se res haberet, tamen ad istum uenerunt emptum locum illum senatorium non solum ueteres, sed etiam noui. fit, ut pretio nouus uincat, literasq; à Prætore auferat. Agrigentini ad istum Legatos mittunt, qui eum leges doceant, consuetudinemq; omnium annorũ demonstrent, ut iste intelligeret, ei se illum locum uendidisse, cui ne commercium quidem esse oporteret. quorum oratione iste, cum pretiũ iam accepisset, ne tantulum quidem commotus est. idem fecit Heracleæ: nã eò quoque colonos P. Rupilius deduxit, legesq; similes de cooptando senatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non solum iste, ut apud cæteros, pecuniam accepit, sed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumq; permiscuit. nolite expectare, dum omnes obeã oratione mea ciuita-

tes: hoc uno cōplector crimine omnia, neminē isto Prætore senatorem fieri potuisse, nisi qui isti pecuniā dedisset. hoc idem transfero in magistratus, curationes, sacerdotia: quibus in rebus nō solum hominū iura, sed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracusis lex est de religione, quæ in annos singulos Iouis sacerdotē sortito capi iubeat: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur. cum suffragijs tres ex tribus generibus creati sunt, res reuocatur ad sortem. perfecerat iste imperio, ut pro suffragio Theomnastus familiaris suus in tribus illis renunciaretur. in sorte, cui imperare nō poterat, expectabāt homines, quidnam acturus esset. homo, id quod erat facillimum, primo uetat sortiri; iubet extra sortem Theomnastum renunciari. negant id Syracusani per religionē sacrorū ullo modo fieri posse, fas denique negāt esse. iubet ille sibi legē legi. recitatur: in qua scriptum erat, ut, quot essent renūciati, tot in hydriam sortes coniicerentur; cuius nomen exisset, ut is haberet sacerdotium. homo ingeniosus, & peracutus, optime, inquit. nempe scriptum ita est, quot renunciati erūt: quot ergo sunt renunciati? responsum, tres. nunquid igitur oportet nisi tres sortes conijci, unā educi? nihil. conijci iubet tres, in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti. fit clamor maximus, cum id uniuersis indignum, atque nefarium uideretur. ita Iouis illud sacerdotiū amplissimum per hanc rationem Theomnasto datur. Cephaledi mensis est certus, quo mense sacerdotē maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Athenio quidam, Climachias cognomine, homo sanè locuples, et domi nobilis; sed is fieri nullo modo poterat,

si Herodotus quidam adesset. ei locus ille, atque honos in illum annũ ita deberi putabatur, ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad istum defertur, & istius more deciditur. toreumata sanè nota ac pretiosa auferuntur. Herodotus Romæ erat: satis putabat se ad comitia tẽpore uenturũ, si pridie uenisset. iste, ne aut alio mense, ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto præsenti honos adimeretur, id quod iste nõ laborabat, Climachias minime uolebat, excogitat (dixi iãdudum: non est homo acutior quisquam, nec fuit) excogitat inquam, quemadmodum mense illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adesse posset. est consuetudo Siculorum, cæterorumq; Græcorũ, quòd suos dies mensesq; congruere uolunt cum solis lunæq; ratione, ut nonnunquam, si quid discrepet, eximãt unũ aliquem diem, aut, summũ, biduum ex mense: quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant. item nonnunquam uno die longiorem mensem faciunt, aut biduo. quæ iste cum cognouisset, nouus astrologus, qui non tam cœli rationem, quàm cœlati argenti duceret, eximi iubet non diem ex mense, sed ex anno unũ dimidiatumq; mensem, hoc modo, ut, quo die, uerbi causa, esse oporteret Idus Ianuarias, eo die Calendas Martias proscriberet: itaq; fit omnibus recusantibus, et implorantibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo sacerdos Climachias renũciatus est. Herodotus cum Roma reuertitur, dies, ut ipse putabat, quindecim ante comitia, offendit eum mensem comitialem, comitijs iam ab hinc triginta diebus habitis. tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium X L V dies longum, ut reliqui menses in suã rationem reuerterẽtur. hoc si Romæ fieri posset, cer-

te aliqua ratione expugnaſſet iſte, ut dies X L V inter binos ludos tollerentur, per quos ſolos iudicium fieri poſſet. Iam uero Cenſores quẽadmodũ in Sicilia iſto Prætore creati ſunt, operæpretiũ eſt cognoſcere: ille enim eſt magiſtratus apud Siculos, qui diligentiſſime mandatur à populo propter hanc cauſam, quòd omnes Siculi ex cẽſu quotannis tributa conferunt, in cenſu habendo poteſtas omnis æſtimationis habendæ, ſummæq; faciũdæ Cẽſori permittitur. itaque eũ populus, cui maximam fidem ſuarũ rerum habeat, maxima cura deligit, & propter magnitudinem poteſtatis hic magiſtratus à populo ſumma ambitione contenditur. in ea re nihil obſcure facere uoluit, nó in ſortitione fallere, neque dies de faſtis eximere: nihil ſanè uafre, nec malitioſe facere conatus eſt: ſed, ut ſtudia cupiditateſq; honorũ, atq; ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret, quæ res euertendæ Reip. cauſa ſolent eſſe, oſtẽdit ſeſe in omnibus ciuitatibus Cenſores eſſe factũrũ. tanto mercatu Prætoris indicto, cõcurritur undique ad iſtũ Syracuſas: flagrabat domus tota prætoria ſtudio hominũ, & cupiditate: nec mirũ, omnibus comitijs tot ciuitatũ unam in domũ reuocatis, tantaq; ambitione prouinciæ totius in uno cubiculo incluſa. exquiſitis palàm pretijs, et licitationibus factis, deſcribebat Cenſores binos in ſingulas ciuitates Timarchides. is ſuo labore, ſuiſq; acceſſionibus, huius negotij, atque operis moleſtia conſequebatur, ut ad iſtũ ſine ulla ſolicitudine ſumma pecunia referretur. iã hic Timarchides quãtã pecuniã fecerit, planè adhuc cognoſcere nõ potuiſtis: uerũtamẽ priore actione, quàm uarie, quàm improbe prædatus eſſet, multorũ ex teſtimonijs cognouiſtis. ſed, ne miremini

qua ratione hic tantum apud istum libertus potuerit: exponã uobis breuiter, quid hominis sit: ut & istius nequitiã, qui illum secum habuerit, eo præsertim numero, ac loco, & calamitatem prouinciæ cognoscatis. in mulierũ corruptelis, & in omni eiusmodi luxuria, atq; nequitia mirandũ in modũ reperiebã hunc Timarchidem ad istius flagitiosas libidines, singularemq; nequitiam natũ, atque aptũ fuisse: inuestigare, adire, appellare, corrũpere, quiduis facere in eiusmodi rebus, quãuis callide, quãuis audacter, quãuis impudenter: eundem mira quædã excogitare genera furãdi: nã ipsum Verrem tantũ semper auaritia hiante, atq; imminenti fuisse, ingenio, et cogitatione nulla, ut, quidquid sua sponte faciebat, item ut uos Romæ cognouistis, eripere potius, quàm fallere uideretur: huius uero erat ars, & malitia miranda, quòd acutissime tota prouincia, quid cuiq; esset necesse, indagare, & odorari solebat, omniũ inimicos diligenter cognoscere, colloqui, attentare, ex utraque parte causas, uolũtates perspicere, facultates, et copias; quibus opus esset, metũ afferre; quibus expediret, spẽ ostendere: accusatorum, & quadruplatorum quidquid erat, habebat in potestate: quod cuique negotij cõflari uolebat, nullo labore faciebat: istius omnia decreta, imperia, literas peritissime & callidissime uenditabat: ac non solũ erat administer istius cupiditatũ, uerum etiam ipse sui meminerat æque: non solũ nũmos, si qui isti exciderant, tollere solebat, ex quibus pecuniã maximã fecit, sed etiam uoluptatũ, flagitiorũq; istius ipse reliquias colligebat. itaque in Sicilia nõ Athenionem, qui nullum oppidum cepit, sed Timarchidem fugitiuũ omnibus oppidis per triennium scitote

regnasse, in Timarchidis potestate sociorũ populi R. antiquissimorũ, atque amicissimorum liberos, matres familias, bona, fortunasq; omnes fuisse. is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates accepto pretio Censores dimisit. comitia isto Prætore Censorũ ne simulandi quidẽ causa fuerunt. iam hoc impudentissime. palàm (licebat enim uidelicet legibus) singulis Censoribus denarij trecenti ad statuã Prætoris imperati sunt. Cẽsores CXXX facti sunt. pecuniã illam ob Censurã contra leges clam dederunt, ac denariũ X X X I X M palàm saluis legibus contulerunt in statuã. primũ, quò tantam pecuniam? deinde, quamobrem Censores ad statuã tibi conferebant? ordo aliquis Censorũ est collegiũ? genus aliquod hominum? nã aut publice ciuitates istos honores habent, aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. Censores quidem qui magis, quàm Aediles? ob beneficiũ? ergo hoc fatebere, abs te hæc petita: nam erepta nõ audebis dicere. te eos magistratus hominibus beneficij, nõ Reip. causa permisisse? hoc autem cũ tute fatebere, quisquam dubitabit, quin tu istam apud populos prouinciæ istius inuidiam, atque offensionem non ambitionis, neque beneficiorũ collocandorum, sed pecuniæ cõciliandæ causa susceperis? itaque Censores fecerũt idem, quod in nostra Rep. solent ij, qui per largitionẽ magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. sic census habitus est te Prætore, ut eo censu nullius ciuitatis Resp. posset administrari: nã locupletissimi cuiusque census extenuarant, tenuissimi auxerant: itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut, etiam

si homines tacerent, res ipsa illum censum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipsa potest: nã L. Metellus, qui, posteaquã ego inquirẽdi causa in Siciliã ueni, repẽte Le tilij aduentu istius nõ modo amicus, uerũ etiã cognatus factus est, is, quòd uidebat istius censum stare nullo modo posse, eũ censum obseruari iussit, qui uiro fortissimo, atq; innocẽtissimo Sex. Peduceo Prætore habitus esset. erant enim tũ Censores legibus facti, delecti à suis ciuitatibus: quibus, si quid cõmisissent, pœnæ legibus erant cõstitutæ. te autem Prætore qui Cẽsor aut legem metuerit, qua non tenebatur, quoniã creatus lege nõ erat: aut animaduersionem tuã, cum id, quod abs te emerat, uendidisset? teneat iã sanè meõs testes Metellus: cogat alios laudare, sicut in multis conatus est: modo hæc faciat, quæ fecit: quis enim unquã tanta à quoquã cõtumelia, quis tanta ignominia affectus est? quinto quoque anno Sicilia tota cẽsetur. erat cẽsa Prætore Peduceo. quintus annus cũ te Prætore incidisset, censa denuo est. postero anno L. Metellus mentionẽ tui census fieri uetat: Censores dicit de integro sibi creari placere: interea Peduceanũ cẽsum obseruari iubet. hoc si tuus inimicus tibi fecisset, tamẽ, si animo æquo prouincia tulisset, inimici iudiciũ graue uideretur. fecit amicus recens, et cognatus uolũtarius: aliter enim, si prouinciã retinere, si saluus ipse in prouincia uellet esse, facere nõ potuit. expectas etiã, quid hi iudicent? si tibi magistratũ abrogasset, minore ignominia te affecisset, q̃ cũ ea, quæ in magistratu gessisti, sustulit, atq; irrita iussit esse. neq; in hac re sola fuit eius modi, sed, antequã ego in Siciliã ueni, in maximis rebus, ac plurimis: nã et Heraclio Syracusano tuos illos palæ=

ſtritas bona reſtituere iuſſit, et Epicratis Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium; &, niſi mature Letilius in Siciliam ueniſſet cum literis, minus X X X diebus Metellus totam trienniȷ Præturam reſcidiſſet. Et quoniá de ea pecunia, quam tibi ad ſtatuam Cenſores contulerunt, dixi: non mihi prætermittédum uidetur ne illud quidem genus pecuniæ conciliatæ, quá tu à ciuitatibus ſtatuarum nomine coegiſti: uideo enim eius pecuniæ ſummá eſſe pergrádem, ad HS C X X millia. tantum conficitur ex teſtimonijs, ac literis ciuitatum: et iſte hoc cócedit, nec poteſt aliter dicere. quare cuiuſmodi putamus eſſe illa, quæ negat, cū hæc tá improba ſunt; quæ fatetur? quid enim uis cóſtitui? conſumptá eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen hoc feréndum nullo modo eſt, tantá ab ſocijs pecuniam auferri, ut omnibus in angiportis prædonis improbiſſimi ſtatuæ ponantur, quà uix tuto tranſire poſſe uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus ſtatuis iſta tanta pecunia cóſumpta eſt? conſumetur, inquies. ſcilicet expectemus legitimum illud quinquenniū: ſi hoc interuallo non conſumpſerit, tum denique nomen eius de repetundis pecunijs ſtatuarum nomine deferemus. reus eſt maximis plurimisq; criminibus in iudicium uocatus: HS C X X millia ex hoc uno genere capta uidemus. ſi códénatus eris, non opinor id ages, ut iſta pecunia in quinquennio cóſumatur in ſtatuis. ſin abſolutus eris, quis erit tam amés, qui te ex tot tantisq; criminibus elapſum, poſt quinquénium ſtatuarum nomine accerſat? ita ſi neq; adhuc cóſumpta iſta pecunia eſt, & eſt perſpicuum nó conſumptum iri: licet iam intelligamus inuentam eſſe rationé,

quare & iste HS C X X millia uno genere conciliarit, & ceperit, & cæteri, si à uobis hoc erit cōprobatū, quā uolent magnas hoc nomine pecunias capere possint, ut iam uideamur non à pecuniis capiendis homines absterrere, sed, cum genera quædam pecuniarum capiendarū cōprobaremus, honesta nomina turpissimis rebus impo nere. etenim si C. Verres HS C X X millia populū, uerbi gratia, Centuripinū poposcisset, eamq; ab his pecuniā abstulisset: nō, opinor, esset dubium, quin eum, si tum id planū fieret, cōdemnari necesse esset. quid; si eūdem populum HS C C C millia poposcit, eáq; coegit, atq; abstulit; num iccirco absoluetur, quòd ascriptum est, eā pecuniam datam statuarū nomine? non, opinor: nisi forte id agimus, non ut magistratibus nostris morā accipiendi, sed ut sociis causam dandi auferre uideamur. quòd si quem statuæ magnopere delectant, & si quis earū honore & gloria ducitur: is hæc tamen constituat, necesse est: primum, auerti pecuniam domū non placere: deinde, ipsarum statuarum modum quendam esse oportere: deinde illud certe, ab inuitis exigi nō oportere. ac de auertēda pecunia, quæro abs te, utrū ipsæ ciuitates solitæ sint statuas tibi faciundas locare ei, cui possent optima conditione locare; an aliquem curatorem præficere, qui statuis faciundis præesset; an tibi, an cui tu imperasses, adnumerare pecuniam? nam si per eos statuæ fiebant, à quibus tibi iste honos habebatur: audio. sin Timarchi di pecunia numerabatur: desine, quæso, simulare, te, cū in manifesto furto teneare, gloriæ studiosum, ac monimentorum fuisse. quid uero modum statuarum haberi nullum placet? atqui habeatur necesse est: etenim sic

considerate. Syracusana ciuitas (ut eam potissimum nominem) dedit ipsi statuam: est honos. & patri: bella hæc pietatis, & quæstuosa simulatio. & filio: ferri hoc potest: hunc enim puerum non oderant. uerum quoties, & quot nominibus à Syracusanis statuas auferes? ut in foro statuerent, abstulisti: ut in curia, coegisti: ut pecuniã cõferrent in eas statuas, quæ Romæ ponerẽtur, imperasti: ut ijdem darẽt homines aratorũ nomine, dederunt: ut ijdem pro parte in cõmune Siciliæ cõferrẽt, etiam id contulerunt. una ciuitas cũ tot nominibus pecuniã cõtulerit, idemq; hoc ciuitates cæteræ fecerint; nõ res ipsa uos admonet, ut putetis modũ aliquem huic cupiditati cõstitui oportere? quòd si hoc uolũtate sua nulla ciuitas fecit; si omnes imperio, metu, ui, malo adducta tibi pecuniam statuarũ nomine contulerunt: per deos immortales, num cui dubiũ esse poterit, quin, etiã si quis statuerit accipere ad statuas licere, idẽ tamen statuat eripere certe nõ licere? primũ igitur in hanc rem testem totam Siciliam citabo: quæ mihi una uoce statuarũ nomine magnã pecuniam coactam esse demõstrat: nã Legationes omniũ ciuitatum in postulatis cõmunibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs nata sunt, etiam hoc ediderũt, ut statuas ne cui, nisi cum is de prouincia decessisset, pollicerentur. tot Prætores in Sicilia fuerũt: toties apud maiores nostros Siculi senatum adierunt, toties hac memoria: tamen huiusce noui postulati genus, atque principium tua Prætura attulit: quid enim tam nouum nõ solum re, sed genere ipso postulandi? nam cætera, quæ sunt in ijsdem postulatis, de iniurijs tuis, sunt noua, sed tamen nõ nouo modo postulantur. rogãt et orant Siculi

patres conſcriptos, ut noſtri magiſtratus poſthac decumas lege Hieronica uendant. tu primus cõtra uendideras: au lio. ne, in cellam quod imperatur, æſtiment: hoc quoque propter tuos ternos denarios nũc primũ poſtulatur: ſed genus iſtud poſtulandi nó eſt nouum. ne abſentis nomen recipiatur: ex Sthenij calamitate, & tua natum eſt iniuria. cætera nó colligam. ſunt omnia Siculorum poſtulata eiuſmodi, ut crimina collecta in unum te reũ eſſe uideãtur. quæ tamen omnia nouas iniurias habent, ſed poſtulationũ formulas uſitatas. hoc poſtulatũ de ſtatuis ridiculũ eſſe uideatur ei, qui rem, ſententiáq; nó perſpiciat: poſtulant. n. non, ut ne cogantur ſtatuere: quid igitur? ut ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis á me, quod in tua poteſtate eſt, ut id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitũ polliceri, aut facere cogat. nihil ergo, inquit: negabũt enim omnes ſe coegiſſe. ſi me ſaluũ eſſe uis, mihi impone iſtá uim, ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua Prætura primũ nata eſt hæc poſtulatio. qua cũ utuntur, hoc ſignificant, atque adeo aperte oſtẽdũt, ſeſe pecuniá metu, ac malo coactos, inuitiſſimos cótuliſſe. quid, ſi hoc nó dicant? tibi nó neceſſe ſit ipſi id confiteri? uide, & perſpice, qua defenſione ſis uſurus: iam intelliges, hoc tibi de ſtatuis confitendum eſſe: mihi enim renũciatur, ita conſtitui á tuis patronis hominibus ingenioſis cauſam tuá, et ita eos abs te inſtitui, & doceri, ut quiſque ex prouincia Sicilia grauior homo, atq; honeſtior teſtimoniũ uehemẽtius dixerit, ſicuti Siculi multi primarij uiri multa dixerũt, te ſtatim hoc iſtis tuis defenſoribus dicere: inimicus eſt propterea, ꝙ arator eſt. itaq; uno genere opinor circũſcribere habetis in animo genus

hoc aratorũ, quòd eos infenso animo, atque inimico ue=nisse dicatis, quia fuerit in decumis iste uehemẽtior. ergo aratores inimici, omnes aduersarij: nemo eorũ est, quin perisse te cupiat. omnino præclare te habes, cum is ordo, atque id genus hominũ, quod optimũ, atque honestissimũ est, à quo uno et summa Reip. et illa prouincia maxime cõtinetur, tibi est inimicissimũ. uerũ esto, alio loco de ara torũ animo, & iniurijs uidero: nunc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi esse inimicissimos. nempe ita di cis: propter decumas. concedo: non quæro, iure, an iniu=ria sint inimici. quid ergo illæ sibi statuæ equestres inau ratæ uolunt, quæ populi R. oculos, animosq; maxime of=fendũt, propter ædem Vulcani? nam scriptũ esse uideo, quandã ex his statuã aratores dedisse. si honoris causa statuam dederunt, inimici non sunt. credamus testibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni suæ consulũt. sin autem metu coacti dederunt, confitear necesse est, te in prouincia pecuniã statuarũ nomine per uim, ac me=tum coegisse. utrum tibi cõmodum est, elige. equidem li=benter hoc iam crimen de statuis relinquam, ut mihi tu illud concedas, quod tibi honestissimum est, aratores tibi ad statuã honoris tui causa uoluntate sua contulisse. da mihi hoc: iam tibi maximam partem defensionis præci=deris: nõ enim poteris aratores tibi iratos esse, atque ini=micos dicere. ò causam singularem: ò defensionẽ miserã, ac perditã: nolle hoc accipere reũ ab accusatore, et eum reum, qui Prætor in Sicilia fuerit; aratores ei statuam sua uoluntate statuisse, aratores de eo bene existimare, amicos esse, saluũ esse cupere. metuit, ne hoc uos existime tis: obruitur enim aratorũ testimonijs. utar eo, quod da=

tur. certe ita uobis hoc iudicandum est; eos, qui isti inimicissimi sunt, ut ipse existimari uult, ad istius honores, atque monimēta pecuniā nō uolūtate sua cōtulisse. atque ut hoc tamen facillime intelligi possit; quē uoles eorū testiū, quos produxero, qui in Sicilia testes sint, siue ciuem R. uelis, siue Siculū, rogato, & eū, qui tibi inimicissimus esse uidebitur, qui se spoliatū à te dicet, ecquid suo nomine in tuā statuā contulerit? neminē reperies, qui neget: etenim omnes dederunt. quenquā igitur putas dubitaturum, quin is, quē inimicissimū tibi esse oporteat, qui abs te grauissimas iniurias acceperit, pecuniā statuæ nomine dederit ui, atque imperio adductus, nō officio, ac uolūtate? et huius ego pecuniæ iudices, quæ permagna est, impudentissimeq; coacta ab inuitis, nō habui rationē, neq; habere potui, quantū ab aratoribus, quantū ab negotiatoribus, qui Syracusis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiātur, esset coactū, quoniā intelligitis ipsius quoque cōfessione ab inuitissimis coactā esse. Venio nūc ad ciuitates Siciliæ: de quibus facillime iudiciū fieri uolūtatis potest. an etiā Siculi inuiti cōtulerunt? nō est probabile: etenim sic C. Verrem Præturā in Sicilia gessisse cōstat, ut, cū utrisque satisfacere nō posset, et Siculis, et togatis, officij potius in socios, q̄ ambitionis in ciues rationem duxerit. itaque eū nō solū patronū istius insulæ, sed etiā sothera inscriptū uidi Syracusis. hoc quantū est? ita magnū, ut latino uno uerbo exprimi non possit. is est nimirū sother, qui salutē dedit. huius nomine etiā dies festi agitantur, pulchra illa Verrea, non quasi Marcellea, sed pro Marcelleis, quæ illi istius iussu sustulerūt. huius fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat: ipse aūt ex

quo nudatam ab se prouinciam prospicit. huius statuæ omnibus locis erectæ sunt, quæ hoc demonstrare uidentur, propemodum non minus multas statuas istum posuisse Syracusis, quàm abstulisse. huic etiam Romæ uidemus in basi statuarũ maximis literis incisum, à communi Sicilia datas. quamobrem qui hoc probari potest cuiquam, tantos honores habitos esse ab inuitis? hic tibi etiã multo magis, quã ante in aratoribus, uidendum, & considerandum est, quid uelis. magna res est. utrũ tibi Siculos publice priuatimq; amicos, an inimicos existimari uis? si inimicos, quid te futurum est? quò confugies? ubi nitere? modo aratorum, honestissimorum hominum, et locupletissimorum, maximum numerum abs te abalienasti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices, tibi Siculos esse amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt, ut in eũ publice testimonium dicerent, cũ præsertim ex ea prouincia condemnati sint complures, qui ibi Prætores fuerunt, duo soli absoluti; huc conueniunt cum literis, ueniunt cum mandatis, ueniunt cum testimonijs publicis. qui si te publice laudarent, tamen id more potius suo, quàm merito tuo facere uiderentur: hi cum de tuis factis publice conqueruntur, non ne hoc indicant, tantas esse iniurias, ut multò maluerint de suo more decedere, quàm de tuis moribus non dicere? confitendum est igitur tibi necessario, Siculos inimicos esse, qui quidem & in te grauissima postulata Consulibus ediderunt, & me, ut hanc causam, salutisq; suæ defensionem susciperem, obsecrarunt. qui cum à Prætore prohiberentur, à quatuor Quæstoribus impedirentur: omniũ minas, atque omnia pericula pre

salute sua leuia duxerũt: qui priore actione ita testimonia grauiter, uehementerq; dixerũt, ut Artemonẽ Centuripinum Legatum, & publice testem Q. Hortensius accusatorem, nó testem esse diceret: etenim cum propter uirtutem, et fidem cum Androne homine honestissimo, & certissimo, tum etiam propter eloquentiam Legatus à suis ciuibus electus est, ut posset multas istius, & uarias iniurias quamapertissime uobis, planissimeq; explicare. dixerũt Halesini, Catinenses, Tyndaritani, Ennenses, Herbitenses, Agyrinẽses, Netinenses, Segestani. numerare omnes non est necesse. scitis, quàm multi, & quàm multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac causa intelligent, hoc animo esse Siculos, ut, si in istum animaduersum nó sit, sibi relinquendas domos, ac sedes suas, et ex Sicilia decedendũ, atque adeo fugiendũ esse arbitrentur. hos homines, tu persuadebis, ad honores, atque amplitudinẽ tuam pecunias maximas uoluntate sua cótulisse? credo, qui te in tua ciuitate incolumẽ esse nollent, ij monimenta tuæ formæ, ac nominis in suis ciuitatibus esse cupiebant. res declarauit, ut cupierint. iandudum enim mihi nimiũ tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor, utrũ statuas uoluerint tibi statuere, an coacti sint. de quo homine auditum est unquam, quod tibi accidit, ut eius in prouincia statuæ in locis publicis positæ, partim etiam in ædibus sacris, per uim, per uniuersam multitudinẽ deijcerentur? tot homines in Asia nocentes, tot in Africa, tot in Hispania, Gallia, Sardinia, tot in ipsa Sicilia fuerũt: ecquo de homine hoc unquam audiuimus? nouum est iudices: in Siculis quidem, & in

omnibus

omnibus Græcis mõstri simile. nõ crederẽ hoc de statuis, nisi iacentes, reuulsásq; uidissem: propterea quòd apud omnes Græcos hic mos est, ut honorem hominibus habitũ in monimentis huiusmodi, nonnulla religione deorũ, consecrari arbitrentur. itaque cũ Rhodij bellum illud propè soli superius cum Mithridate rege gesserint, omnesq; eius copias, acerrimumq; eius impetum à mœnibus, litoribus, classibusq; suis exceperint, cum & regis inimici præter cæteros essent: statuam eius, quæ erat apud ipsos in celeberrimo urbis loco, ne tũ quidem in ipsis urbis periculis attigerunt. forsitan uix cõuenire uideretur; quẽ ipsum hominem cuperent euertere, eius effigiem, simulacrumq; seruare. sed tamem uidebam, apud eos cũ essem, et religionem esse quandã in his rebus à maioribus traditam, et hoc disputare; cum statua se eius habuisse temporis rationem, quo posita esset; cũ homine uero, quo gereret bellũ, atque hostis esset. uidetis igitur consuetudinẽ, religionemq; Græcorũ, quæ monimenta hostium in bello ipso soleat defendere, eã summa in pace Prætoris populi R. statuis præsidio nõ fuisse. Taurominitani, quorũ est ciuitas fœderata, homines quietissimi, qui maxime ab iniurijs nostrorũ magistratuum remotissimi consuerant esse præsidio fœderis, hi tamen istius euertere statuam non dubitarunt. qua ablata, basin tamen in foro manere uoluerũt, quòd grauius in istum fore putabant, si scirent homines statuam eius à Taurominitanis esse deiectam, quàm si nullam unquam positam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro, et eadem de causa equum inanem reliquerũt. Leontini, misera in ciuitate, atque inani, tamẽ istius in gymnasio statua deiecta est.

nam quid ego de Syracusanis loquar, quod non est proprium Syracusanorum, sed et illorum commune, et conuentus illius, ac propè totius prouinciæ? quãta illuc multitudo, quanta uis hominũ conuenisse dicebatur, tum, cũ statuæ sunt illius deiectæ, atque euersæ: at quo loco? celeberrimo, ac religiosissimo, ante ipsum Iouem, in primo aditu, uestibuloq́; templi. quòd nisi Metellus hoc tã grauiter egisset, atque illã imperio, edictoq́; prohibuisset: uestigium statuarũ istius in tota Sicilia nullum esset relictum. atque ego hoc non uereor, ne quid horũ non modo impulsu, uerũ omnino aduentu meo factũ esse uideatur. omnia ista ante facta sunt, non modo quã ego Siciliam, uerũ etiã quã iste Italiam attigit. dum ego in Sicilia sum, nulla statua deiecta est. posteaquam illinc discessi, quæ sunt gesta, cognoscite. Centuripinorum senatus decreuit, populusq́; iussit, ut quæ statuæ C. Verris ipsius & patris, & filij essent, eas Quæstores demoliendas locarent; dumq́; ea demolitio fieret, senatores triginta nõ minus adessent. uidete grauitatẽ ciuitatis, et dignitatem. neque eas in urbe sua statuas esse uoluerũt, quas inuiti per uim, atque imperiũ dedissent: neque eius hominis, in quem ipsi cũ grauissimo testimonio, quod nunquã antea, Romam mandata legatosq́; misissent: & id grauius esse putauerũt, si publico cõsilio, quã si per uim multitudinis factũ uideretur. cũ hoc consilio statuas Centuripini publice sustulissent, audit Metellus, grauiter fert, euocat ad se Centuripinum magistratum, et Decem primos: nisi restituissent statuas, uehementer ijs minatur. illi ad senatũ renunciãt: statuæ, quæ istius causæ nihil prodessent, reponuntur. hic ego aliud alij concedo: Metello

homini sapiēti prorsus nō possum ignoscere, si quid stul te facit. quid? ille hoc putabat Verri criminosum fore, si eius statuæ essent deiectæ? quod sæpe uento, aut ali quo casu fieri solet. nō erat in hoc neque crimen ullum, neque reprehensio. ex quo igitur crimen, atque accusa tio nascitur? ex hominum iudicio, et uoluntate. ego, si Metellus statuas reponere Centuripinos nō coegisset, hæc dicerem. uidete iudices, quantum, & quàm acerbum dolorem sociorum, atque amicorum animis inusserint istius iniuriæ, cum Centuripinorum amicissima, & fide lissima ciuitas, quæ tantis officijs cum populo R. coniū cta est, ut non solum Remp. nostram, sed etiam in quo uis homine priuato nomen ipsum Romanorum semper dilexerit, ea publico consilio, atque auctoritate iudicarit, C. Verris statuas esse in urbe sua non oportere. recita rem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuita tem: id quod uerissime possem: commemorarem decem millia ciuium Centuripinorum, fortissimorum, fidelissi morumq; sociorum, eos omnes statuisse monimentū isti us in sua ciuitate nullum esse oportere. hæc tum dice rem, si statuas Metellus non reposuisset. uelim quærere nunc ex ipso Metello, quidnā sua ui, et auctoritate mi hi ex hac oratione præciderit. eadem opinor omnia con uenire: neque enim, si maxime statuæ deiectæ essent, eas ego uobis possem iacentes ostendere: hoc uno uterer, ciui tatem tam grauem statuas iudicasse C. Verris demolien das. hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam addidit, ut quererer, si mihi uideretur, tam iniquo iure socijs, at que amicis imperari, ut ijs ne in suis quidem beneficijs li bero indicio uti liceret: ut uos rogarem, ut coniecturam

faceretis,qualem in ijs rebus in me L.Metellũ fuisse putaretis,in quibus rebus obesse mihi posset, cum in hac re tã aperta cupiditate fuerit,in qua nihil obfuit. sed ego Metello non irascor: neque ei suã purgationẽ eripio,qua ille apud omnes utitur,ut nihil malitiose, neque cõsulto fecisse uideatur. iam igitur est ita perspicuũ, ut negare non possis,nullã tibi statuam uoluntate cuiusquam datam, nullam pecuniam statuarũ nomine nisi ui expressam,et coactam. quo quidem in crimine nõ illud solum intelligi uolo, te ad statuas HS C X X millia coegisse; sed multo etiã illud magis, quod simul demonstrandũ est,quantum odium in te aratorum,quantum omnium Siculorũ sit,et fuerit. in quo quæ uestra defensio futura sit, coniectura assequi non queo. Oderunt Siculi: togatorũ enim causa multa feci. at hi quidem acerrimi, inimicissimiq; sunt. inimicos habeo ciues R. quòd sociorũ commoda,ac iura defendi. at socij in hostiũ numero se abs te habitos queruntur. aratores inimici sunt propter decumas. quid? qui agros immunes liberosq; arant, cur oderũt? cur Halesini? cur Centuripini? cur Segestani? cur Halicyenses? quod genus hominũ,quẽ numerũ,quẽ ordinẽ proferre possis,qui te nõ oderit, siue ciuiũ R. siue Siculorũ? ut etiã si causam,cur te oderint,non possim dicere,tamen illud dicendũ putem,quẽ omnes mortales oderint,eũ quoque uobis odio esse oportere. an hoc dicere audebis: utrũ de te aratores, utrũ denique Siculi uniuersi bene existiment,ad rem id nõ pertinere? neque tu hoc dicere audebis,neque,si cupies,licebit. eripiũt tibi istam orationem contemnendorũ Siculorũ, atque aratorum statuæ illæ equestres,quas tu paulo ante, quàm ad

Vrbem uenires, poni inscribiq; iussisti, ut omnium inimicorum animos, accusatorumq; tardares: quis enim tibi molestus esset, aut quis appellare auderet, cũ uideret statuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, à communi Sicilia? quod est aliud in illa prouincia genus humanũ? nullum. ergo ab uniuersa prouincia, generatimq; à singulis eius partibus non solum diligitur, sed etiam ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obesse oportere aratorum, negotiatorum, Siculorumq; omnium testimonia, cum eorum nominibus in statuarum inscriptione positis omnem te speraris inuidiã, atque infamiam tuam extinguere posse? an quorum auctoritate tu statuas cohonestare tuas conatus es, eorum ego dignitate accusationem meam comprobare non potero? nisi forte, quòd apud publicanos gratiosus fuisti, in ea re spes te aliqua consolatur. quæ gratia ne quid tibi prodesse posset, ego mea diligentia perfeci: ut etiam obesse deberet, tu tua sapientia curasti: etenim rem totam iudices breuiter cognoscite. In scriptura Siciliæ pro magistro est quidam L. Carpinatius: qui et sui quæstus causa, & fortasse quòd sociorũ interesse arbitrabatur, bene penitus in istius familiaritatem sese dedit. is cum Prætorem circum omnia fora sectaretur, neque ab eo unquã discederet; in eam iam uenerat familiaritatem, consuetudinemq; in uendendis istius decretis, & iudicijs, trãsigẽdisq; negotijs, ut propè alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiã capitalior, quòd idem pecuniã ijs, qui ab isto aliquid mercabantur, fœnori dabat. ea autẽ fœneratio erat huiusmodi iudices, ut etiã hic quæstus huic cederet: nam quas pecunias ijs ferebat expensas, quibus-

cũ cõtrahebat, aut ſcribæ iſtius, aut Timarchidi, aut etiã iſti ipſi referebat acceptas. idem præterea pecunias iſtius extraordinarias grandes ſuo nomine fœnerabatur. hic primo Carpinatius, ante quam in iſtius tantam familiaritatẽ perueniſſet, aliquoties ad ſocios literas de iſtius iniurijs miſerat. Canuleius uero, qui in portu Syracuſis operas dabat, furta quoque iſtius permulta nominatim ad ſocios perſcripſerat ea, quæ ſine portorio Syracuſis erant exportata: portũ autem, & ſcripturas eadem ſocietas habebat. ita factũ eſt, ut eſſent permulta, quæ ex ſocietatis literis dicere in iſtũ, ac proferre poſſemus. uerũ accidit, ut Carpinatius, qui iã cũ iſto ſumma cõſuetudine, præterea ratione cõiũctus eſſet, crebras poſtea literas ad ſocios de iſtius ſummis officijs in rem cõmunem, beneficijſq; mitteret: etenim tum iſte omnia, quæcũque Carpinatius poſtulabat, facere, ac decernere ſolebat: tũ ille etiã plura ſcribebat ad ſocios, ut, ſi poſſet, quæ antea ſcripſerat, ea planè extingueret. ad extremũ uero, cũ iſte iam decedebat, eiuſmodi literas ad eos miſit, ut huic frequentes obuiam prodirent, gratiaſq; agerent; facturos eſſe, ſi quid imperaſſet, ſtudioſe pollicerẽtur: itaq; ſocij fecerũt: uetere inſtituto publicanorũ, nõ quo iſtũ ullo honore dignũ arbitrarentur, ſed quòd ſua intereſſe putabant, ſe memores, gratoſq; exiſtimari, gratias iſti egerunt: Carpinatiũ ſæpe ad ſe de eius officijs literas miſiſſe dixerũt. iſte cum reſpondiſſet, ea ſe libenter feciſſe, operaſq; Carpinatij magnopere laudaſſet: dat amico ſuo cuidam negotium, qui tum magiſter erat eius ſocietatis, ut diligenter caueret, atque proſpiceret, ne quid eſſet in literis ſociorũ, quod cõtra ſuum caput, atque exiſtimationẽ ua-

lere posset. itaque ille, multitudine sociorũ remota, Decumanos cõuocat: rem defert. statuũt illi, atque decernũt, ut eæ literæ, quibus existimatio C. Verris læderetur, remouerentur, operaq; daretur, ne ea res C. Verri fraudi esse posset. si ostẽdo, hoc decreuisse Decumanos; si planũ facio, hoc decreto remotas esse literas: quid expectatis amplius? possum ne rem magis iudicatã afferre? magis reũ condemnatum in iudiciũ adducere? at quorum iudicio condemnatũ? nempe eorũ, quos ij, qui seueriora iudicia desiderant, arbitrẽtur res iudicare oportere: publicanorum iudicio: quos uidelicet nunc populus iudices poscit: de quibus, ut eos iudices habeamus, legem ab homine nõ nostri generis, non ex equestri loco profecto, sed nobilissimo promulgatã uidemus. Decumani, hoc est principes, & quasi senatores publicanorum, remouendas de medio literas censuerunt. habeo ex ijs, qui affuerunt, quos producam, homines honestissimos, ac locupletissimos, istos principes equestris ordinis, quorum splendorem uel maxime istius, qui legem promulgauit, oratio, & causa nitatur. uenient in medium: dicent, quid statuerint: profecto si recte homines noui, non mentientur: literas enim communes de medio remouere potuerunt, fidem suã et religionem remouere non possunt. ergo equites R. te suo iudicio condemnari noluerunt. uos nũc, utrum illorum iudicium, an uoluntatem sequi malitis, cõsiderate. at uide, quid te amicorum tuorum studium, quid tuum consiliũ, quid sociorũ uolũtas adiuuet. dicã paulo amplius: neque. n. iã uereor, ne quis hoc me magis accusatorie, q̃ libere dixisse arbitretur. si istas literas nõ decreto Decumanorũ magistri remouissent, tantũ possem in te dicere,

quantum in literis inuenissem. nunc decreto isto facto, literisq; remotis, tantum mihi licet dicere, quantum possum; tantum iudici suspicari, quantum uelit. dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimam uestem Melitensem, plurimá stragulam, multam Deliacam suppellectilem, plurima uasa Corinthia, magnũ numerũ frumenti, uim mellis maximá Syracusis exportasse: his pro rebus, quòd portoriũ non esset datum, literas ad socios misisse L. Canuleiũ, qui in portu operas daret. satis ne magnum hoc crimen uidetur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortensius? postulabit, ut literas Canuleij proferam? crimen huiusmodi, nisi literis confirmetur, inane esse dicet? clamabo, literas remotas esse de medio, decreto sociorũ erepta mihi esse istius indicia, ac monimenta furtorum. aut hoc contendat nũquam esse factũ: aut omnia tela excipiat, necesse est. negas esse factum? placet mihi ista defensio: descendo: æqua enim cõditio, æquumq; certamen proponitur. producá testes, & producam plures eodem tempore. quoniam tum, cũ actum est, unà fuerũt, nunc quoque unà sunt. cũ interrogabuntur, obligentur nõ solũ iurisiurandi, atque existimationis periculo, sed etiam cõmuni inter se conscientia. si planũ fit, hoc ita, quemadmodũ dico, esse factũ: non poteris dicere Hortési, nihil in istis fuisse literis, quod Verrem læderet. nõ modo id non dices, sed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicam, nõ fuisse. ergo hoc uestro consilio, & gratia perfecistis, ut, quemadmodũ paulo ante dixi, et mihi summa facultas ad accusandũ daretur, et iudicibus libera potestas ad credẽdũ. quod cũ ita sit, nihil fingá tamé, meminero me nõ

sumpsisse, quem accusarem; sed recepisse, quos defenderem; uos ex me causam non à me prolatam, sed ad me delatam audire oportere; me Siculis satis esse facturũ, si, quæ cognoui in Sicilia, quæ accepi ab ipsis, diligenter exposuero; populo R. si nullius uim, nullius potentiã pertimuero; uobis, si facultatem uere atque honeste iudicãdi fide & diligentia mea fecero; mihi in eo, si ne minimũ quidem de eo curriculo uitæ, quod mihi semper propositũ fuit, decessero. quapropter nihil est, quod metuas, ne quid mecum fingam: etiam, quod latere, habes: multa enim, quæ scio abs te esse cõmissa, quòd aut nimiũ turpia, aut parum credibilia sunt, prætermittam: tantum agã de hoc toto nomine societatis, ut uerũ scire possitis. quæram, decretum ne sit. cum id inuenero, quæram remotæ ne sint literæ. cũ id quoque cõstabit, uos iam me tacito intelligetis. si illi, qui hoc istius causa decreuerũt, equites R. nunc ijdem in eũ iudices essent, istum sine dubio cõdemnarent, de quo literas eas, quæ istius furta indicarent, & ad se missas, & suo decreto remotas scirẽt esse. quem igitur ab ijs equitibus R. qui istius causa cupiunt omnia, qui ab eo benignissime tractati sunt, cõdemnari necesse esset: is à uobis iudices nulla ui, aut ratione absolui potest. ac ne forte ea, quæ remota de medio, atq; erepta uobis sunt, omnia ita cõdita fuisse, atq; ita abdite latuisse uideantur, ut hac diligentia, quam ego à me expectari maxime puto, nihil horũ inuestigari, nihil assequi potuerit: quæ cõsilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuenta sunt iudices: manifestis in rebus hominem iam teneri uidebitis. nã quòd in publicanorũ causis uel plurimũ ætatis meæ uersor, uehementerq; illum ordinem

obseruo: satis cõmode mihi uideor eorum cõsuetudinem usu, tractandoq; cognouisse. itaque, ut hoc cõperi, remotas esse literas societatis; habui ratioñe annorũ, per quos iste in Sicilia fuisset: deinde quæsiui, quod erat inuentu facillimum, qui per eosdem annos magistri istius societatis fuissent: sciebam enim hanc magistrorum, qui tabulas haberent, cõsuetudinem esse, ut, cũ tabulas nouo magistro traderent, exempla literarum ipsi habere non nollent. itaque ad L. Vibium equitem R. uirum primariũ, quem reperiebam magistrum fuisse eo ipso anno, qui mihi maxime quærendus erat, primum ueni. sanè homini præter opinionem improuiso incidi. scrutatus sum quæ potui, & quæsiui omnia: inueni duos solos libellos ab L. Canuleio missos socijs ex portu Syracusis, in quibus erat ratio scripta mensiũ cõplurium, rerũ exportatarũ istius nomine sine portorio: itaque obsignaui statim. erant hæc ex eo genere, quod ego maxime genus ex sociorum literis reperire cupiebã. uerũ tantũ inueni iudices, quod apud uos quasi exẽpli causa proferre possem. sed tamen quidquid erit in his libellis, quãtulũcunque uidebitur esse, hoc quidem certe manifestũ erit. de cæteris ex hoc cõiecturam facere debebitis. recita mihi quæso hũc primũ libellum, deinde illum alterũ libellum Canuleij. iam nõ quæro, unde CCCC amphoras mellis habueris, unde tãtam Melitensem uestem, unde quinquaginta tricliniorũ lectos, unde tot candelabra: non inquam iam quæro, unde hæc habueris, sed, quò tibi tantũ opus fuerit, id quæro. mitto de melle: sed tantum ne Melitensium, quasi etiam amicorũ uxores; tantum lectorum, quasi etiam omnium istorum uillas ornaturus esses? cum hæc pauco=

rum mensium ratio in his libellis sit, facite ut uobis trien
nij totius ueniat in mentẽ. sic contendo, ex his paruis li-
bellis apud unum magistrum societatis repertis uos iam
cõiectura assequi posse, cuiusmodi prædo iste in illa pro-
uincia fuerit, quàm multas cupiditates, quàm uarias,
quàm infinitas habuerit, quantam pecuniã non solũ nu
meratam, uerũ etiam huiuscemodi in rebus positam con
fecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. nunc
hoc attendite. his exportationibus, quæ recitatæ sunt, scri
bit HS L X socios perdidisse ex uicesima portorij Syra-
cusis. pauculis igitur mẽsibus, ut hi pusilli & contempti
libelli indicant, furta Prætoris, quæ essent HS duodecies,
ex uno oppido solo exportata sunt. cogitate nunc, cũ il-
la sit hæc insula, quæ undique exitus maritimos habeat,
quid ex cæteris locis exportatũ putetis, quid Agrigento,
quid Lilybæo, quid Panormo, quid Thermis, quid Hale-
sa, quid Catina, quid ex cæteris oppidis, quid uero Mes-
sana, quem iste sibi locũ maxime tutũ arbitrabatur, ubi
animo semper soluto, liberoq; erat, quòd sibi iste Mamer
tinos delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius ser-
uanda, aut occultius exportãda erant, deportaret. his in
uẽtis libellis, cæteri remoti, & diligentius sunt recõditi.
nos tamẽ, ut omnes intelligãt hoc nos sine cupiditate a-
gere, his ipsis libellis cõtenti sumus. nunc ad sociorũ tabu
las accepti & expensi, quas remouere honeste nullo mo
do potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium re-
uertemur. Inspiciebamus Syracusis à Carpinatio con-
fectas tabulas societatis, quæ significabant, multis no-
minibus eos homines uersuram à Carpinatio fecisse,
qui pecuniam Verri dedissent. erit nobis luce clarius

iudices, cum eos ipsos produxero, qui dederunt: intelligetis enim, illa tempora, per quæ, cum essent in periculo, pretio sese redemerunt, cum societatis tabulis non solum Consulibus, uerum etiam mensibus conuenire. cum hæc maxime cognosceremus, & iam in manibus tabulas haberemus: repente aspicimus lituras eiusmodi, quasi quædam uulnera tabularum recentia. statim suspitione offensi, ad ea ipsa nomina oculos, animumq́; transtulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, sic tamē, ut usque alterum, r, literæ constarent integræ, reliquæ omnes essent in litura. alterum, tertiū, quartū, permulta erant eiusmodi nomina. cum manifesta res, tum flagitiosa tabularū, atque insignis turpitudo teneretur, quærere incœpimus de Carpinatio, quisnam esset is Verrutius, quicum tantæ pecuniæ rationē haberet. hærere homo, auersari, rubere. quòd lege excipiuntur tabulæ publicanorū, quo minus Romam deportentur, ut res quàmaxime clara, ac testata esse posset; in ius ad Metellum Carpinatiū uoco, tabulasq́; societatis in forum defero. fit maximus concursus hominum, &, quòd erat Carpinatij nota cū isto Prætore societas, ac fœneratio, summe expectabant omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellū defero: me tabulas perspexisse sociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus esse: meq́; hoc perspicere ex Consulū mensiumq́; ratione, hūc Verrutiū neque ante aduentum C. Verris, neque post decessionem quidquā cū Carpinatio rationis habuisse. postulo, mihi respōdeat, qui sit iste Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius? in Sicilia sit, an decesserit? clamare omnes ex conuentu, neminem unquam ex Sicilia

fuisse Verrutium. ego instare, ut mihi responderet, ubi esset? quis esset? unde esset? cur seruus societatis, qui tabulas confecerit, semper in Verrutij nomine certo ex loco mendosus esset? atque hæc postulabam; non quo illũ cogi putarem oportere, ut ea mihi responderet inuitus; sed ut omnibus istius furta, illius flagitiũ, utriusque audacia perspicua esse posset. itaque illũ iniuriæ metu, conscientiáq; peccati mutũ, atque exanimatũ, ac uix uiuũ relinquo: tabulas in foro summa hominum frequentia exscribo: adhibentur in exscribendo de conuentu uiri primarij: literæ, lituræq; omnes assimulatæ, expressæ, de tabulis in libros transferuntur. hæc omnia summa cura, et diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honestissimis obsignata sunt. si Carpinatius tum mihi respondere noluit: responde mihi nũc tu Verres, quẽ esse hunc tuũ penè gentilem Verrutiũ putes. fieri nõ potest, ut, quem uideo te Prætore in Sicilia fuisse, & quem ex ipsa ratione intelligo locupletem fuisse, eũ tu in tua prouincia nõ cognoris. atque adeo, hoc ne longius, aut obscurius esse possit, procedite in medium, explicate descriptionem, imaginemq; tabularum, ut omnes mortales istius auaritiæ non iam uestigia, sed ipsa cubilia uidere possint. Videtis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tanquam in luto, demersam esse in litura? sic habent se tabulæ iudices, ut uidetis. quid expectatis? quid quæritis amplius? tu ipse Verres quid sedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutiũ necesse est, aut te esse Verrutiũ fateare. laudãtur oratores ueteres Crassi illi, et Antonij, quòd crimina diluere dilucide, quòd

copiose reorum causas defendere solebant. nimirum illi non ingenio solum his patronis, sed fortuna etiam præstiterunt: nemo enim tunc ita peccabat, ut defensioni locum non relinqueret: nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccato tenebatur, ut, cū impudens fuisset in facto, tum impudentior uideretur, si negaret. nunc uero quid faciat Hortensius? *auaritiæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitiosissimum, libidinosissimū, nequissimumq; defendit. an ab hac eius infamia nequitiæ uestros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, proferri non potest. at mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis superbior? at hæc sine cuiusquam malo. quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior unquam fuit? in hoc homine, atque in eiusmodi causa quid facerent omnes* Crassi, *et* Antonij? *tantum, opinor,* Hortensi *ad hanc causam nō accederent, ne in alterius impudentia sui pudoris existimationem amitterent: liberi enim ad causas, solutiq; ueniebant; neque committebant, ut, si impudentes in defendendo esse noluissent, ingrati in deserendo existimarentur.*

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER V. ORATIO VIII.

OMNES, qui alterũ iudices, nullis impulsi inimicitijs, nulla priuatim læsi iniuria, nullo præmio adducti, in iudiciũ Reip. causa uocant, prouidere debent, non solum quid oneris in præsentia tollant, sed etiam quantum in omnem uitam negotij suscipere conentur: legem enim sibi ipsi indicunt innocentiæ, cõtinentiæ, uirtutumq; omnium, qui ab altero rationem uitæ reposcunt, atque eo magis, si id, ut ante dixi, faciũt nulla re cõmoti alia, nisi utilitate cõmuni. nam qui sibi hoc sumpsit, ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehẽdat: quis huic ignoscat, si qua in re ipse ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiusmodi ciuis laudandus, ac diligendus est, qui non solum Reip. ciuem improbum remouet, uerũ etiam se ipsum eiusmodi fore profitetur, ac præstat, ut sibi non modo cõmuni uolũtate uirtutis, atque officij, sed etiã ut quadam magis necessaria ratione recte sit, honesteq; uiuendũ. ita hoc iudices ex homine clarissimo, atque eloquentissimo L. Crasso sæpe auditũ est, cum se nullius rei tam pœnitere diceret, quàm quòd C. Carbonem unquã in iudicium uocauisset: minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat, et uitam suã pluribus, quã uellet, obseruari oculis arbitrabatur. atque ille ijs præsidijs ingenij, fortunæq; munitus, tamẽ hac cura cõtinebatur, quam sibi nõ dum confirmato consilio, sed ineũte ætate

susceperat. quo minus etiã perspicitur eorũ uirtus et integritas, qui ad hanc rem adolescentuli, quã qui iam firmata ætate descendunt. illi enim, antequam potuerunt existimare, quanto liberior uita sit eorum, qui neminem accusarint, gloriæ causa, atque ostentationis accusant: nos, qui iam, & quid facere, & quantulum iudicare possemus, ostendimus; nisi facile cupiditates nostras teneremus, nunquã ipsimet nobis præcideremus istam licentiã, libertatemq; uiuendi. atque hoc ego plus oneris habeo, quã qui cæteros accusarunt (si onus est id appellandum, quod cũ lætitia feras, ac uoluptate) uerũtamẽ hoc ego amplius suscepi, quã cæteri, quòd ita postulatur ab omnibus, ut ab ijs se abstineant maxime uitijs, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accusaris: uitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior fuisse uideare. corruptorem, adulterũ: prouidendũ diligenter, ne quod in uita uestigiũ libidinis appareat. omnia postremo, quæ uindicaris in altero, tibi ipsi uehemẽter fugienda sunt: etenim nõ modo accusator, sed ne obiurgator quidem ferẽdus est is, qui, quod in altero uitium reprehendit, in eo ipse deprehẽditur. ego in uno homine omnia uitia, quæ possunt in homine perdito, nefarioq; esse, reprehendo: nullũ esse uitium libidinis, sceleris, audaciæ, quod nõ in unius istius uita perspicere possitis. ego in isto reo legem hanc iudices mihi statuo, uiuendũ ita esse, ut isti nõ modo factis, dictisq; omnibus, sed etiã oris, oculorumq; illa contumacia, ac superbia, quã uidetis, dissimillimus esse, ac semper fuisse uidear. patior non

moleste

molestе iudices, eam uitā, quæ mihi sua sponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege, et conditione necessariam quoque futurā. & in hoc homine sæpe à me quæris Hortēsi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus, ad accusandū descenderim? mitto iam rationem officij mei, necessitudinisq; Siculorū: de ipsis tibi inimicitijs respondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas esse, quā cōtrarias hominū sentētias, ac dissimilitudines studiorū, et uoluntatum? fidem sanctissimam in uita qui putat, potest ei non inimicus esse, qui Quæstor Consulem suū, consilijs cōmissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? pudorem et pudicitiā qui colit, potest animo æquo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenociniū uidere? qui religiones deorū immortalium retinere uult, ei, qui fana spoliarit omnia, qui ex tensarū orbitis prædari sit ausus, inimicus nō esse qui potest? qui iure æquo omnes putat esse oportere, is tibi non infestissimus sit, cum cogitet uarietatem, libidinemq; decretorum tuorū? qui sociorum iniurijs, prouinciarumq; incommodis doleat, is in te nō expilatione Asiæ, uexatione Pamphyliæ, squalore et lacrymis Siciliæ concitetur? qui ciuiū R. iura, ac libertatem sanctam apud omnes haberi uult, is non tibi plus etiam, quā inimicus, esse debeat, cū tua uerbera, cum secures, cum cruces ad ciuium R. supplicia fixas recordetur? an, si qua in re contra rem meā decresset aliquid iniuria, iure me ei inimicum esse arbitrarer: cum omnia contra omnium bonorum rem, causam, rationem, utilitatē, uoluntatemq; fecerit, quæris cur ei sim inimicus, cui populus R. infestus sit? qui præsertim

plus etiã, quã pars uirilis postulat, pro uoluntate populi R. oneris, ac muneris suscipere debeam. quid illa, quæ leuiora uidentur esse, non cuiusuis animũ possunt mouere? quòd ad tuã ipsius amicitiã, cæterorumq; omniũ maiorũ, atque nobilium faciliorem aditum istius habet nequitia, et audacia, quã cuisquam nostrum uirtus, & integritas. odistis hominum nouorum industrias: despicitis eorũ frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium uero, & uirtutem depressam, extinctamq; cupitis: Verrem amatis. ita credo, si nõ uirtute, non industria, non innocentia, non pudore, nõ pudicitia, at sermone, at literis, at humanitate eius delectamini. nihil horũ est: cõtrãq; sunt omnia, cum summo dedecore, ac turpitudine, tum singulari stultitia, atque inhumanitate oblita. huic homini si cuius domus patet, utrum ea patere, an hiare, ac poscere aliquid uidetur? hunc uestri ianitores, hunc cubicularij diligũt: hunc liberti uestri, hũc serui, ancillæq; amãt: hic cum uenit, extra ordinẽ uocatur, hic solus introducitur, cæteri sæpe frugalissimi homines excludũtur. ex quo intelligi potest, eos uobis esse carissimos, qui ita uixerũt, ut sine uestro præsidio salui esse non possint. quid? hoc cuiquam ferendum putas esse, nos ita uiuere in pecunia tenui, ut prorsus nihil acquirere uelimus, ut dignitatẽ nostram, populiq; R. beneficia non copijs, sed uirtute tueamur; istũ rebus omnibus undique ereptis impune eludentem circũfluere, atque abũdare? huius argento domos uestras, huius signis, et tabulis forum, comitiumq; ornari? præsertim cũ uos uestro marte his rebus omnibus abundetis. Verrem esse, qui uestras uillas suis manubijs ornet? Verrem esse, qui cum L. Mummio certet? ut plures hic

sociorũ urbes, quã ille hostium spoliasse uideatur; plures hic solus uillas ornamentis fanorum, quã ille fana spolijs hostium ornasse. & is erit ob eã rem uobis charior, ut cæteri libentius suo periculo uestris cupiditatibus seruiant? uerũ hæc dicentur alio loco, et dicta sunt. nunc proficiscemur ad reliqua, si pauca ante erimus à uobis iudices deprecati. superiore omni oratione perattẽtos uestros animos habuimus. id fuit nobis gratũ admodum, sed multo erit gratius, si reliqua uoletis attendere: propterea quòd in his omnibus, quæ antea dicta sunt, erat quædam ex ipsa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio: nunc tractare causam instituimus frumentariam, quæ magnitudine iniuriæ ferè criminibus cæteris antecellit, iucũditatis in agendo, et uarietatis minus habebit. uestra autem auctoritate, et prudentia dignissimum est iudices, in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quàm uoluptati. In hac causa frumentaria cognoscenda, hæc uobis proponite iudices, uos de rebus fortunisq; Siculorum omnium, de ciuium R. qui arant in Sicilia, bonis, de uectigalibus à maioribus traditis, de uita uictuq; populi R. cognituros. quæ si magna, atque adeo maxima uobis uidentur, quã uariæ, et quàm copiose dicantur, expectare nolite. neminem uestrum præterit iudices, omnem utilitatem, opportunitatemq; prouinciæ Siciliæ, quæ ad commoda populi R. adiũcta sit, consistere in re frumentaria maxime: in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia, hac uero alimur, ac sustinemur. ea causa tripartita iudices erit in accusatione: primum enim de decumano, deinde de empto dicemus frumento, postremo de æstimato. Inter

Siciliam, cæterasq; prouincias iudices in agrorum uectigaliũ rationibus hoc interest, quòd cæteris aut impositum uectigal est certum, quod stipendiarium dicitur, ut Hispanis, et plerisque Pœnorum, quasi uictoriæ præmiũ, ac pœna belli; aut censoria locatio constituta est, ut Asiæ lege Sempronia. Siciliæ ciuitates sic in amicitiã, fidemq; recepimus, ut eodem iure essent, quo fuissent: eadem conditione populo R. parerẽt, qua suis antea paruissent. perpaucæ Siciliæ ciuitates sunt bello à maioribus nostris subactæ: quarũ ager cũ esset publicus populi R. factus, tamen illis est redditus. is ager à Censoribus locari solet. fœderatæ ciuitates duæ sunt, quarum decumæ uenire nõ soleãt; Mamertina, et Taurominitana. quinque præterea sine fœdere immunes ciuitates, ac liberæ; Centuripina, Halesina, Segestana, Halyciensis, Panormitana. præterea, omnis ager Siciliæ ciuitatum decumanus est, itemq; ante imperiũ populi R. ipsorũ Siculorũ uoluntate, & institutis fuit. uidete nũc maiorũ sapientiam: qui, cum Siciliã tam opportunũ subsidium belli, atque pacis ad Remp. adiunxissent, tanta cura Siculos tueri, et retinere uoluerunt, ut nõ modo eorum agris uectigal nouum nullum imponerent, sed ne legem quidem uenditionis decumarum, ne'ue uendundis aut tempus aut locum cõmutarẽt, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, denique ut lege Hieronica uenderẽt. uoluerũt eos in suis rebus ipsos interesse, eorũ animos non modo lege noua, sed ne nomine quidem legis nouo cõmoueri. ita decumas lege Hieronica semper uendendas censuerũt, ut ijs iucundior esset muneris illius functio, si eius regis, qui Siculis carissimus fuit, non solum instituta cõmutato imperio,

uerũ etiam nomen maneret. hoc iure ante Verrem Prætorem Siculi semper usi sunt. hic primus instituta omnium, consuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius societatis cõuellere, & cõmutare ausus est. qua in re primum illud reprehendo, et accuso, cur in re tam ueteri, tam usitata quidquam noui feceris? ingenio aliquid assecutus es? tot homines sapientissimos, qui illã prouinciam ante te tenuerunt, prudentia, consilioq; uici sti? est tuum, est ingenij prudentiæq; tuæ. do hoc tibi, & concedo: scio te Romæ, cũ Prætor esses, edicto tuo possessiones hæreditatum ad alienos, à primis hæredibus ad secundos, à legibus ad libidinem tuam transtulisse: scio te edicta superiorum omnium correxisse, et possessiones hæreditatum nõ secundum eos, qui proferrent, sed secundum eos, qui dicerent testamentũ factum, dedisse: easq; res nouas abs te prolatas, & inuentas magno tibi quæstui fuisse scio: eundemq; te memini censorias quoque leges in sartis tectis exigendis tollere, & commutare, ne is redimeret, cuia res esset; ne pupillo tutores, propinquiq; consulerent, quo minus fortunis omnibus euerteretur; exiguam diẽ præfiniri operi, qua cæteros ab negotio excluderes, ipse in tuo redemptore nullam certam diem obseruares. quamobrem nouã legem te in decumis statuisse non miror, hominem in edictis pratorijs, in censorijs legibus tam prudentem, tam exercitatũ. non inquã miror, te aliquid excogitasse: sed quòd tua sp̃ote, iniussu populi, sine senatus auctoritate iura prouinciæ Siciliæ mutaris, id reprehendo, id accuso. L. Octauio et C. Cottæ Coss. senatus permisit, ut uini, et olei decumas, et frugum minutarum, quas ante Quæstores in Sicilia uen

dere consueßent, Romæ uenderét, legemq; his rebus, quá ipsis uideretur, edicerent. cũ locatio fieret, publicani postularũt, quasdam res ut ad legem adderent, neque tamen à censorijs cæteris legibus recederent. contradixit is, qui casu tũ Romæ fuit, tuus hospes Verres, hospes inquá, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. Cósules causam cognouerunt: cum uiros primarios, atque amplißimos ciuitatis multos in consilium aduocaßent, de consilij sententia pronũciarũt, se lege Hieronica uendituros. ita ne uero? prudentißimi uiri, summa auctoritate præditi, quibus senatus legum dicẽdarum in locandis uectigalibus omnem potestaté permiserat, populusq; R. idem iußerat; Siculo uno recusante, cũ amplificatione uectigaliũ nomen Hieronicæ legis mutare noluerũt. tu homo minimi consilij nullius auctoritatis, iniußu populi, ac senatus, tota Sicilia recusante, cũ maximo detrimẽto, atque adeo exitio uectigalium totam Hieronicá legé sustulisti. at quá legem corrigit Iudices, atque adeo totam tollit? acutißime, ac diligentißime scriptam: quæ omnibus custodijs subiectum aratorem decumano tradit, ut neque in segetibus, neque in areis, neque in horreis, neque in amouendo, neque in asportando frumento grano uno poßet arator sine maxima pœna fraudare decumanũ. scripta lex ita diligenter est, ut eũ scripsiße appareat, qui alia uectigalia nó haberet: ita acute, ut Siculum: ita seuere, ut tyrannum. qua lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter constituta sunt iura decumani, ut tamen ab inuito aratore plus decuma nó poßit auferri. cũ hæc essent ita constituta, Verres tot annis, atque adeo seculis inuentus est, qui hæc non com=

mutarit, ſed euerterit, eaq́;, quæ iam diu ad ſalutem ſociorum, utilitatemq́; Reip.compoſita, comparataq́; eſſent, ad ſuos improbiſſimos quæſtus conuerteret: qui primum certos inſtituerit, nomine decumanos, re uera miniſtros, ac ſatellites cupiditatum ſuarum: per quos oſtendam ſic prouinciam per triennium uexatã, atque uaſtatam iudices, ut eam multis annis multorum innocentia, ſapientiaq́; recreare nequeamus. eorũ omnium, qui decumani uocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate ſingulari grauiſſimarum Legationum querimonias audiſtis. aſpicite iudices uultum hominis, et aſpectum, & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos eius ſpiritus Sicilienſes quos fuiſſe putetis, cogitate, ac recordamini. hic eſt Apronius, quẽ in prouincia tota Verres, cũ undique nequiſſimos homines cõquiſiſſet, & cum ipſe ſecum ſui ſimiles duxiſſet nõ parum multos, nequitia, luxuria, audacia ſui ſimillimũ iudicauit. itaque iſtos inter ſe per breui tempore non res, non ratio, non commendatio aliqua, ſed ſtudiorũ turpitudo, ſimilitudoq́; cõiunxit. Verris mores improbos, impuroſq́; noſtis: fingite uobis, ſi poteſtis, aliquem, qui in omnibus iſti rebus par ad omniũ flagitiorũ nefarias libidines eſſe poſſit: is erat Apronius ille: qui, ut ipſe non ſolum uita, ſed etiam corpore, atque ore ſignificat, immenſa aliqua uorago eſt, aut gurges uitiorũ, turpitudinumq́; omniũ. hunc in omnibus ſtupris, hũc in fanorũ expilationibus, hunc in impuris cõuiuijs principẽ adhibebat: tãtãq́; habebat morũ ſimilitudo cõiũctionẽ, atq; cõcordiã, ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, iſti uni cõmodus, ac diſertus uideretur; ut

quẽ omnes odiſſent, neque uidere uellent, ſine eo iſte eſſe nõ poſſet; ut, cũ alij ne cõuiuijs quidẽ iiſdẽ, quibus Apronius, hic iiſdẽ etiã poculis uteretur; poſtremo ut odor Apronij teterrimus oris, & corporis, quem, ut aiunt, ne beſtiæ quidem ferre poſſent, uni iſti ſuauis, & iucundus uideretur. ille erat in tribunali proximus, in cubiculo ſolus, in cõuiuio dominus, ac tum maxime, cum, accubante prætextato Prætoris filio, in conuiuio ſaltare nudus cœperat. hunc, uti dicere inſtitui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, uexandas, diripiendasq; eſſe uoluit: huius audaciæ, nequitiæ, crudelitati fideliſſimos ſocios, optimosq; ciues ſcitote hoc Prætore traditos iudices, atque addictos fuiſſe, nouis inſtitutis, et edictis, tota Hieronica lege, quemadmodũ antea dixi, reiecta et repudiata. primũ edictum iudices audite præclarum: quantũ decumanus edidiſſet aratorem ſibi decumæ dare oportere, ut tantũ arator decumano dare cogeretur. quo modo? quantũ popoſcerit Apronius, dato. quid eſt hoc? utrum, Prætoris inſtitutum in ſocios, an in hoſtes uictos inſani edictũ, atque imperium tyranni? ego tantũdem, quãtum ille popoſcerit? poſcet omne, quantum exarauero. quid omne? immo plus etiã, inquit, ſi uolet. quid tũ? quid cenſes? aut dabis, aut cõtra edictũ feciſſe dãnabere. per deos immortales, quid eſt hoc? uerisimile. n. nõ eſt. ſic mihi perſuadeo iudices; tametſi omnia in iſtũ hominẽ cõuenire putetis, tamẽ hoc uobis falſum uideri: ego enim, cũ hoc tota Sicilia diceret, tamẽ affirmare nõ auderẽ, ſi hæc edicta nõ ex ipſius tabulis totidem uerbis recitare poſſẽ, ſicuti faciã. da, quæſo, ſcribæ. recitet ex codice. Recita edictũ de profeſſione. Negat me recitare totũ:

nam id nutu significare uidetur. quid prætereo? an illud, ubi caues tamen Siculis, et miseros respicis aratores? edicis enim, te in decumanum, si plura sustulerit quàm debitum sit, in octuplum iudicium daturum esse. nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque, quod postulat, totum. Recita edictũ de iudicio in octuplum. Iudicio ut arator decumanum persequatur? miserum, atque iniquũ, ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad subsellia, ab usu rerum rusticarum ad insolitam litem, atque iudiciũ. cum omnibus in alijs uectigalibus, Asiæ, Macedoniæ, Hispaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipsius Italiæ, quæ uectigalia sunt; cũ in his inquam rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, non ereptor, neque possessor soleat esse: tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominũ, hoc est de aratoribus, ea iura cõstituebas, quæ omnibus alijs essent cõtraria. utrũ est æquius, decumanũ petere, an aratorem repetere? iudicium integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quæsierit, an eum, qui digito licitus sit, possidere? quid, qui in singulis iugis arãt, qui ab opere ipsi nõ recedunt; quo in numero magnus ante te Prætorem numerus, magna multitudo Siculorũ fuit: quid facient? cum dederint Apronio, quod poposcerit, relinquẽt arationes? relinquent larem familiarem suũ? uenient Syracusas? ut te Prætore uidelicet æquo iure Apronium, delicias, ac uitam tuam, iudicio recuperatorio persequantur. uerũ esto: reperietur aliquis fortis, experiens arator: qui cum tantum dederit Decumano, quãtum ille deberi dixerit, iudicio repetat, et pœnam octupli persequatur. expecto uim edicti, seueritatem Prætoris: fauco aratori, cupio

octupli damnari Apronium. quid tandem postulat arator? nihil, nisi ex edicto iudicium in octuplũ. quid Apronius? nõ recusat. quid Prætor? iubet Recuperatorũ reijcere decurias. scribamus, quas decurias. de cohorte mea reijcies, inquit. quid? ista cohors quorum hominum est? Volusij aruspicis, & Cornelij medici, & horum canũ, quos tribunal meũ uides lambere. nam de cõuentu nullum unquã iudicem, nec Recuperatorem dedit: iniquos decumanis omnes dicebat esse, qui unã agri glebam possiderent. ueniendũ erat ad eos contra Aproniũ, qui nõdum etiam Aproniani cõuiuij crapulam exhalassent. ô præclarum, & cõmemorãdum iudiciũ : ô seuerum edictum: ô tutum perfugiũ aratorũ. atque ut intelligatis, cuiusmodi ista iudicia in octuplum, cuiusmodi istius de cohorte Recuperatores existimati sint; sic attendite. ecquem putatis decumanũ hac licẽtia permissa, ut tantũ ab aratore, quantũ poposcisset, auferret, plus, quàm deberetur, poposcisse? considerate cũ uestris animis uosmet ipsi, ecquem putetis: præsertim cũ id nõ solum sine auaritia, sed etiam impudentia accipere potuerit. multos, necesse est. at ego omnes dico, plus, quã decumas, abstulisse. cedo mihi unum ex triẽnnio Præturæ tuæ, qui octupli damnatus sit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam sibi factam queri posset: nemo decumanorum, qui grano amplius, sibi quàm deberetur, deberi professus esset. immo uero cõtra, rapiebat, & asportabat quantũ à quoque uolebat, Apronius: omnibus autẽ locis aratores spoliati, ac uexati querebantur: neque tamen ullũ iudicium reperietur. quid est hoc? uiri for-

tes, honesti, gratiosi, tot Siculi, tot equites R. ab homine nequissimo, ac turpissimo læsi, pœnā octupli sine ulla du bitatione cōmissam non persequebātur? quæ causa? quæ ratio est? una illa iudices, quam uidetis; quòd ultro etiā illusos se et irritos ab iudicio discessuros uidebāt: etenim quod esset iudiciū, cum è Verris turpissimo, flagitiosissimoq; comitatu tres Recuperatorum nomine assedissent, assectæ istius, nō à patre ei traditi, sed à meretricula cōmendati? ageret uidelicet causam arator: nihil sibi frumenti ab Apronio relictū, bona sua etiā direpta, se pulsatum, uerberatumq; diceret. cōferrēt uiri boni capita: de comessatione loquerētur inter se, ac de mulierculis, si quas à Prætore abeuntes possent deprehendere: res agi uideretur. surrexisset Apronius, noua dignitas publicani, nō, ut decumanus, squaloris plenus, ac pulueris, sed unguētis oblitus, uino uigilijsq; languidus: omnia primo motu, ac spiritu suo, uini, unguēti, corporis odore cōplesset: dixisset hæc, quæ uulgo dicere solebat, nō se decumas emisse, sed bona fortunasq; aratorū; non se decumanū esse Aproniū, sed Verrem alterum, dominū illorū, ac tyrannū. quæ cū dixisset, illi uiri optimi de cohorte istius Recuperatores nō de absoluendo Apronio deliberarent, sed quærerent, quo modo petitorem ipsum Apronio permisissent, ut, quantū uellet, posceret; quantum poposcisset, auferret. hoc tibi defensionis ad iudicium tuum cōparabas? habuisse te edictum, Recuperatores daturum in octuplum? si mehercule ex omni copia conuentus Syracusani splendidissimorum hominum, honestissimorumq; faceres potestatem aratori, non modo reijciendi, sed etiam sumendi Recuperatores: tamen hoc nouum

genus iniuriæ ferre nemo posset: te, cum tuos omnes fructus publicano tradidisses, et rem de manibus amisisses, tum bona tua repetere, ac persequi lite, atque iudicio? cũ uero uerbo iudiciũ sit in edicto, re quidem uera tuorum comitum, hominum nequissimorũ, collusio cum decumanis socijs tuis, atque adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicij mentionem facere? præsertim cum id nõ modo oratione mea, sed etiã re ipsa refellatur: cum in tantis incõmodis aratorum, iniurijsq; decumanorum nullũ ex isto præclaro edicto nõ modo factũ, sed ne postulatum quidem iudiciũ inueniatur. erit tamen in aratores lenior, quàm uidetur. nã qui in decumanos octupli iudiciũ se daturũ edixit, idem habuit in edicto, se in aratorem in quadruplum daturũ. quis hunc audet dicere aratoribus infestum, aut inimicũ fuisse? quãto lenior est, quàm in publicanũ. edixit, ut, quod decumanus edidisset sibi dari oportere, id ab aratore magistratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorẽ dari posset? nõ malum est, inquit, esse istam formidinem, ut cũ exactum sit ab aratore, tamen, ne se cõmoueat, reliquus metus iudicij sit. si iudicio à me uis exigere, remoue Siculum magistratũ. si hanc uim adhibes, quid opus est iudicio? quis porrò erit, qui nõ malit decumanis tuis dare quod poscent, quàm ab asseclis tuis quadrupli cõdemnari? illa uero præclara est clausula edicti, quòd omniũ cõtrouersiarũ, quæ essent inter aratorem, et decumanũ, si uter uelit, edicit se Recuperatores daturũ. primũ, quæ potest esse cõtrouersia, cũ is, qui petere debet, aufert? & cum is, nõ quantum debetur, sed quantum cõmodum est, auferat? ille autem, unde ablatum est, iudi-

cio suũ recuperare nullo modo potest? deinde in hoc homo lynceus, etiã callidus, ac ueterator esse uult, quòd ita scribit: si uter uolet, Recuperatores dabo. quã lepide se furari putat. utrique facit potestatẽ. sed utrũ ita scripserit: si uter uolet, an, si Decumanus uolet: nihil interest: arator. n. tuos istos Recuperatores nunquid uolet? quid? illa cuiusmodi sunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus edixit? Q. Septitio honestissimo homine, equiteq; R. resistente Apronio, et affirmante se plus decuma nõ daturũ, exoritur peculiare edictum repentinũ, ne quis frumentũ de area tolleret, antequã cum decumano pactus esset. ferebat hãc quoque iniquitatẽ Septitius, et imbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimũ, & quæstuosissimũ nascitur: ut ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquã deportatas haberent. hoc edicto nõ Siculi (nam eos quidem iam superioribus edictis satis perdiderat, atque afflixerat) sed illi ipsi equites R. qui suũ ius retinere se cõtra Aproniũ posse erãt arbitrati, splendidi homines, et alijs Prætoribus gratiosi, uincti Apronio traditi sunt: attendite enim, cuiusmodi edicta sunt. ne tollat, inquit, ex area, nisi erit pactus. satis hæc magna uis est ad inique paciscendũ: malo enim plus dare, quã nõ mature ex area tollere. at ista uĩ Septitiũ, et nonnullos Septitij similes non coercet: qui ita dicũt: ne tollam potius, quã paciscar. his hoc apponitur. deportatũ habeas ante Cal. Sext. deportabo igitur. nisi pactus eris, nõ cõmouebis. sic deportandi dies præstituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, nisi pactus esset, uim adhibebat pactioni, nõ uoluntatem. iam uero illud nõ solum contra legem Hieronicam, nec solum con=

tra consuetudinem superiorum, sed etiam contra omnia iura Siculorũ, quæ habẽt à senatu, populoq; R. ne extra suum forum uadimonium promittere cogantur. statuit iste, ut arator decumano, quod uellet decumanus, uadimoniũ promitteret: ut hic quoque Apronio, cũ ex Leontino usque Lilybæũ aliquem uadaretur, ex miseris aratoribus calumniandi quæstus accederet. quãquam illa fuit ad calumniã singulari cõsilio reperta ratio, quòd edixerat, ut aratores iugera sationum suarum profiterentur. quæ res cũ ad pactiones iniquissimas magnam uim habuit, sicut ostendemus, nec ad ullã utilitatem Reip. pertinuit: tum uero ad calumnias, in quas omnes inciderẽt, quos uellet Apronius: ut enim quisque contra uoluntatẽ eius dixerat, ita in eum iudiciũ de professione iugerum postulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis frumenti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactæ sunt: non quo iugerũ numerũ uere profiteri esset difficile, aut amplius etiã profiteri, (quid enim in eo periculi esse posset?) sed causa erat iudicij postulandi, quòd ex edicto professus nõ esset. iudiciũ autẽ quod fuerit isto Prætore, si, quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meministis, scire debetis. quid igitur est, quod ex hac iniquitate nouorum edictorũ intelligi uelim iudices? iniuriam ne factam socijs? at uidetis. auctoritatem superiorũ repudiatã? non audebit negare. tantũ Apronium isto Prætore potuisse? cõfiteatur, necesse est. sed uos fortasse, quod uos lex cõmonet, id in hoc loco quæretis, nũ quas ex hisce rebus pecunias ceperit. docebo, cepisse maximas, omnesq; eas iniquitates, de quibus antea dixi, sui quæstus causa irrupisse conuincam, si prius illud propugnaculum, quo contra

omnes meos impetus usurum se putat, ex defensione eius deiecero. magno, inquit, decumas uẽdidi. quid ais? an tu decumas homo audacissime, atque amẽtissime uẽdidisti? tu partes eas, quas te senatus populusq; R. uoluit, an fructus integros, atq; adeo bona, fortunasq; aratorũ omnes uendidisti? si palã præco iussu tuo prædicasset, nõ decumas frumenti, sed dimidias uenire partes; et ita emptores accessissent, ut ad dimidias partes emendas; si pluris uendidisses tu dimidias, quã cæteri decumas: cuinã mirũ uideretur? quid uero? si præco decumas pronũciauit, re uera, hoc est lege, edicto, cõditione plus etiã quã dimidiæ uenierũt: tamẽ hoc tibi præclarũ putabis, te pluris, quod nõ licebat, quã cæteros, quod oportebat, uendidisse? pluris uendidi decumas, quã cæteri. quibus rebus id assecutus es? innocentia? aspice ædem Castoris: deinde, si audes, fac mentionẽ innocentiæ. diligentia? codicis lituras tui contemplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui testes interrogari priore actione nolueris, et ijs tacitũ os tuũ præbere malueris; quamuis et te, et patronos tuos ingeniosos esse dicito. qua re igitur id, quod ais, assecutus es? magna est enim laus, si superiores consilio uicisti, posterioribus exemplũ atque auctoritatẽ reliquisti. tibi fortasse idoneus fuit nemo, quẽ imitarere. at te uidelicet inuẽtorẽ rerũ optimarũ, ac principẽ imitabũtur omnes. quis aratorũ te Prætore decumã dedit? quis duas? quis nõ maximo se affectũ beneficio putauit, cũ tribus decumis pro una defungeretur? præter paucos, qui propter societatem furtorũ tuorũ nihil omnino dederũt. uide, inter importunitatẽ tuã, senatusq; bonitatem quid intersit. senatus, cum tempori-

bus Reip. cogitur, ut decernat, ut alteræ decumæ exigantur; ita decernit, ut pecunia pro his decumis soluatur aratoribus, ut, quod plus sumitur quã debetur, id emi, nõ auferri putetur. tu, cũ tot decumas nõ S.C. sed nouis edictis tuis, nefarijsq; institutis exigeres, & eriperes, magnũ te fecisse arbitrabere, si pluris uendideris, quã L. Hortensius pater istius Q. Hortensij, quã Cn. Pompeius, quàm M. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab institutis non recesserũt. an tibi unius anni, aut biennij ratio habenda fuit, salus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio Reip. in posterũ fuit negligenda? cũ ita rem constitutã accepisses, ut et populo R. satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur, et aratoribus tamẽ arare, atque agros colere expediret. quid effecisti? quid assecutus es? ut Prætore te nescio quid ad decumas accederet, deserendas arationes, relinquẽdasq; curasti. successit tibi L. Metellus. tu innocẽtior, quã Metellus? tu laudis, et honoris cupidior? tibi. n. Cõsulatus quærebatur, Metello paternus honor, et auitus negligebatur. multo minoris uẽdidit, nõ modo quã tu, sed etiã quã qui ante te uẽdiderũt. quæro, si ipse excogitare nõ poterat, quemadmodũ quãplurimo uenderet: ne tua quidẽ recẽtia proximi Prætoris uestigia persequi poterat, ut tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis, edictis, atque institutis uteretur? ille uero tũ se Metellũ minime fore putasset, si te ulla in re imitatus esset. qui ab urbe Roma, quod nemo unquã post hominũ memoriã fecit, cũ sibi in prouinciã proficiscendũ putaret, literas ad Siciliæ ciuitates misit, per quas hortatur, & rogat, ut arẽt, ut serãt in beneficio populi R. hoc petit aliquãto ante aduentũ suũ: et simul ostẽdit se lege Hieronica uẽditurum,

turum, hoc est in omni ratione decumarum nihil isti simile facturũ. atque hæc nõ cupiditate aliqua scribit adductus, ut in alienã prouinciam mittat literas ante tempus, sed cõsilio, ne, si tempus sationis præteriisset, granũ in prouincia Sicilia nullũ haberemus. cognoscite Metelli literas. Recita epistolã L. Metelli. hæ literæ iudices L. Metelli, quas audistis, hoc, quantum est, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam cõmosset in agro decumano Siciliæ nemo, si Metellus hanc epistolam nõ misisset. quid, Metello diuinitus hoc uenit in mentem, an ab Siculis, qui Romam frequentissimi cõuenerant, negotiatoribusq; Siciliæ doctus est? quorũ quanti conuentus ad Marcellos antiquissimos Siciliæ patronos, quanti ad Cn. Pompeium Cos. designatum, cæterosq; illius prouinciæ necessarios fieri soliti sint, quis ignorat? quod quidem iudiciũ nullo unquam de homine factum est, ut absens accusaretur ab iis palàm, quorũ in bona, liberosq; summum imperium, potestatemq; haberet. tãta uis erat iniuriarũ, ut homines quiduis perpeti, quã nõ de istius prauitate, & iniuriis deplorare, & conqueri mallent. quas literas cum ad omnes ciuitates propè suppliciter misisset Metellus, tamen antiquũ modum sationis nulla ex parte exequi potuit: diffugerant. n. permulti, id quod ostendam: nõ solum arationes, sed etiã sedes suas patrias istius iniuriis exagitati reliquerant. nõ mehercule criminis augendi causa dicã iudices: sed quem accepi ipse oculis, animoq; sensum, hunc uere apud uos, & ut potero planissime exponã. nam cum quadriennio post in Siciliam uenissem, sic mihi affecta uisa est, ut eæ terræ solent, in quibus bellum acerbum, diuturnumq; uersatũ est. quos

ego campos antea,collesq; nitidissimos,uiridissimosq; uidissem,hos ita uastatos nunc,ac desertos uidebã, ut ager ipse cultorem desiderare,ac lugere dominum uideretur. Herbitensis ager, Ennensis, Murgentinus, Assorinus, Macharensis, Agyrinensis ita relictus erat ex maxima parte,ut non solum iugerũ, sed etiam dominorũ multitudinem quæreremus. Aetnensis uero ager, qui solebat esse cultissimus,et,quod caput est rei frumentariæ,campus Leontinus,cuius antea species hæc erat,ut,cum obsitum uidisses,annonæ caritatem nõ uererere;sic erat deformis,atque horridus,ut in uberrima Siciliæ parte Siciliam quæreremus:labefactarat enim uehementer aratores iam superior annus,proximus uero funditus euerterat.tu mihi etiam audes mẽtionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate,in tot,et tantis iniurijs,cũ in arationibus, et in earum rerum iure prouincia Sicilia consistat; euersis funditus aratoribus, relictis agris,cum in prouincia tam locuplete,ac referta non modo rem, sed ne spem quidem ullam reliquam cuiquã feceris, aliquid te populare putabis habere,cũ dices te pluris, quã cæteros,decumas uendidisse? quasi uero aut populus R.hoc uoluerit,aut senatus hoc tibi mandauerit,ut, cũ omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes,in posterum fructu illo, commodoq; rei frumentariæ populũ R.priuares;deinde,si quam partem tuæ prædæ ad summam decumarum addidisses,bene de populo R.meritus uiderere.atque hæc perinde loquor,quasi in eo sit iniquitas eius reprehendenda, quòd propter gloriæ cupiditatẽ, ut aliquos summa decumarum uinceret, acerbiorem legem,duriora edicta interposuerit, omnium superiorum

auctoritatem repudiarit. magno tu decumas uendidisti. quid, si doceo te nō minus domū tuā auertisse, quā Romam misisse decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cum ex prouincia populi R. æquā partem tu tibi sumpseris, atque populo R. miseris? quid, si, duabus partibus, doceo, te amplius frumenti abstulisse, quā populo R. misisse? tamen ne putamus patronū tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo se ad coronam daturum? hæc uos antea iudices audistis, uerū fortasse ita audistis, ut auctorē rumorem haberetis, sermonemq; omnium. cognoscite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptā, ut simul illam quoque eius uocem improbam agnoscatis; qui se uno quæstu decumarum omnia sua pericula redempturum esse dicebat. Audiuimus hoc iandiu iudices: nego quenquam esse uestrū, quin sæpe audierit, socios istius fuisse decumanos. nihil aliud arbitror in istum falsò esse dictū ab ijs, qui male de isto existimarint, nisi hoc. nā socij putandi sunt, quos inter res communicata est. ego rem totam, fortunasq; aratorū omnes istius fuisse dico: Apronium, Veneriosq; seruos, quod isto Prætore fuit nouum genus publicanorum, cæterosq; decumanos, procuratores istius quæstus, & ministros rapinarum dico fuisse. quo modo hoc doces? quo modo ex locatione illa columnarū docui istum esse prædatū? opinor ex eo maxime, quòd iniquā legem, nouamq; dixisset: quis enim unquam conatus est iura omnia, & consuetudinem omnium commutare cū uituperatione, sine quæstu? pergam, atque insequar longius. iniqua lege uendebas, quo pluris uenderes. cur, iam addictis, & uenditis decumis, cum iam ad

summam decumarum nihil, ad tuum quæstum multum posset accedere, subito atque ex tempore noua nascebantur edicta? nam ut uadimoniũ decumano, quocunque is uellet, promitteretur; ut ex area, nisi pactus esset, arator ne tolleret; Cal. Sext. decumas deportatas haberet: hæc omnia, uẽditis decumis, anno tertio te edixisse dico: quæ si Reip. causa faceres, in uendundo essent pronunciata: quia tua causa faciebas, quod erat imprudentia prætermissum, id quæstu, ac tempore admonitus reprehendisti. illud uero cui probari potest, te sine tuo quæstu, ac maximo quæstu, tantam tuã infamiam, tantũ capitis tui, fortunarumq; periculum neglexisse? ut, cum totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq; audires; cum, ut ipse dixisti, reum te fore putares; cum huiusce iudicij discrimen ab opinione tua nõ abhorreret; paterere tamẽ aratores indignissimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quanquam es singulari crudelitate, & audacia, tamen abs te totã alienari prouinciã, tot honestissimos tibi inimicissimos fieri nolles, nisi hanc rationem, et cogitationem salutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præsens illa præda superaret. etenim; quoniã summã, et numerũ iniuriarum iudices uobis non possum exponere, sigillatim autem de uniuscuiusque incõmodo dicere infinitũ est; genera ipsa iniuriarũ, quæso, cognoscite. Nympho est Cẽturipinus, homo nauus, & industrius, experientissimus, ac diligentissimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet, quod homines etiã locupletes, sicut ille est, in Sicilia facere consueuerũt; easq; magna impensa, magno instrumento tueretur; tãta ab isto iniquitate oppressus est, ut non modo arationes relinqueret, sed etiam ex Sicilia

profugeret, Romamq; cum multis unà ab isto eiectis ueniret. fecit, ut decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo præclaro: quod nullam ad aliam rem, nisi ad huiusmodi quæstus, pertinebat: numerum iugerum professum non esse. Nympho cum se uellet æquo iudicio defendere, iste uiros optimos Recuperatores dat, eundem illũ medicum Cornelium (is est Artemidorus Pergamenus, qui in sua patria dux isti quondam, & magister ad despoliandum Dianæ templum fuit) & aruspicem Volusianum, & Valerium præconem. Nympho, antequã planè constitit, cõdemnatur. quanti, fortasse quæritis. nulla erat edicti pœna certa. frumẽti eius omnis, quod in areis esset. sic Apronius decumanus non decumam debitam, nõ frumentum remotũ, atque celatum, sed tritici septem millia medimnũ ex Nymphonis arationibus edicta pœna, nõ redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, nobilissimi hominis, uxoris fundus erat colono locatus: colonus, quòd decumanorũ iniurias ferre nõ poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonẽ iudiciũ dabat illud suum damnatorium de iugerum professione. Xenon ad se pertinere negabat, fundũ eũ locatũ esse dicebat. dabat iste iudiciũ; si pateret iugera eiusmodi fundi esse plura, quàm colonus esset professus, tũ Xeno damnaretur. dicebat ille, non modo non arasse se id, quod in satis erat, sed nec dominũ eius esse fundi, nec locatorem; uxorem esse, eam ipsam suum negotiũ gerere, ipsam locauisse. defendebat Xenonem homo summo splendore, et summa auctoritate præditus M. Cossetius. iste nihilo minus iudiciũ HS L X X X dabat. ille tametsi Recuperatores de cohorte latronũ sibi parari uide-

bat: tamen iudiciũ accepturum se esse dicebat. tum iste magna uoce, Venerijs imperat, ut Xenonem adirent; dũ res iudicaretur, hominem ut asseruarent; cum iudicatũ sit, ad se adducant. & illud simul dixit, se nõ putare illũ, si propter diuitias pœnas damnationis cõtemneret, etiam uirgas contemnere. hac ille ui, et hoc metu adductus tantum decumanis, quantũ iste imperauit, exoluit.

Polemarchus est Murgentinus, uir bonus, atque honestus. is, cum pro iugeribus quinquaginta, medimna D C C decumæ imperarentur, quòd recusabat, domum ad istum in ius deductus est; &, cũ iste etiam cubaret, in cubiculum introductus est; quod, nisi mulieri, & decumano, patebat alij nemini. ibi cum pugnis et calcibus concisus esset, qui D C C medimnis decidere noluisset, mille promisit. Eubulides est Grosphus Centuripinus, homo cum uirtute, et nobilitate domi suæ, tum etiam pecunia princeps. huic homini iudices honestissimæ ciuitatis honestissimo, non modo frumenti scitote, sed uitæ, & sanguinis tantum relictum esse, quantum Apronij libido tulit: nam ui, malo, plagis adductus est, ut frumenti daret, non quantũ haberet, sed quãtum cogeretur. Sostratus, & Numenius, & Nymphodorus eiusdem ciuitatis, cũ ex agris tres fratres cõsortes profugissent, quòd ijs plus frumenti imperabatur, quàm quantum exararãt; hominibus coactis, in eorum arationes Apronius uenit, omne instrumentum diripuit, familiam abduxit, pecus abegit. postea, cum ad eum Nymphodorus uenisset Aetnam, & oraret, ut sibi sua restituerentur; hominem corripi, ac suspẽdi iussit in oleastro quadam, quæ est arbor iudices in foro. tandiu pepẽdit in arbore socius, amicusq;

populi R. in sociorum urbe, ac foro colonus, aratorq́; ue ster, quandiu uoũltas Apronij tulit. Genera iandu- dum innumerabilium iniuriarum iudices singulis nomi nibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum præ termitto. uos ante oculos, animosq́; uestros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, hu- ius importunitatem, Apronij regnũ proponite. contẽpsit Siculos: nõ duxit homines: nec ipsos ad persequendũ ue hementes fore, et uos eorum iniurias leuiter laturos exi stimauit. esto: falsam de illis habuit opinionem, malã de uobis. ueruntamen, cũ de Siculis male mereretur, ciues R. coluit, his indulsit, eorũ uoluntati & gratiæ deditus fuit. iste ciues R? at nullis inimicior, aut infestior fuit. mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera, mitto se- cures, crucem denique illam prætermitto, quam iste ci- uibus R. testem humanitatis in eos, ac beneuolentiæ suæ uoluit esse: mitto inquam hæc omnia, atque in aliud dicendi tempus reijcio: de decumis, de ciuium R. condi- tione in arationibus disputo. qui quemadmodum essent accepti iudices, audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse di- xere. uerũ hæc, quoniã huiusmodi casus affuit, ferenda sunt, nihil ualuisse æquitatẽ, nihil cõsuetudinem: dãna- denique iudices nulla tanta sunt, quæ non uiri fortes magno, & libero animo affecti ferenda arbitrentur. quid, si equitibus R. non obscuris, neque ignotis, sed ho nestis, & illustribus manus ab Apronio, isto Prætore, si- ne ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eo celerius de isto transigamus, quo maturius ad Aproniũ possimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum,

uenire? qui C. Matriniū iudices, summa uirtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis in publico biduū tenuit. atque ab Apronio iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia, libidinesq́; accōmodato, equitem R. scitote biduū cibo, tectoq́; prohibitū, biduum Leontinis in foro custodijs Apronij retentū, atque seruatū, neque ante dimissū, quàm ad conditiones eius depactus est: Nam quid ego de Q. Lollio iudices dicā, equite R. spectato, atque honesto? clara res est, quam dicturus sum, tota Sicilia celeberrima, atque notissima: qui cū araret in Aetnensi, cum is ager Apronio cum cæteris agris esset traditus, equestri uetere illa & auctoritate, et gratia fretus affirmauit, se decumanis plus, quàm deberet, nō daturū. refertur eius sermo Apronio. enimuero iste ridere, ac mirari Lolliū nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audisse. mittit ad hominē Venerios: (hoc quoque attēdite, appatitores à Prætore assignatos habuisse decumanū: si mediocre argumentū uideri potest, istū decumanorū nomine ad suos quæstus esse abusum) adducitur à Venerijs, atque adeo attrahitur Lollius, cōmode, cū Apronius è palæstra redisset, et in triclinio, quod in foro Aetnæ strauerat, decubuisset. statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorū cōuiuio. nō mehercule, quæ loquor, crederē iudices, tametsi uulgo audieram, nisi mecū ipse senex, cum mihi, atque huic uolūtati accusationis meæ lacrymās gratias ageret, summa cū auctoritate esset locutus. statuitur, ut dico, eques R. propè annos LXXXX natus in Apronij cōuiuio, cū interea Apronius caput, atq; os suū unguēto perfricaret. quid est Lolli, inquit? tu, nisi malo

coactus, recte facere nescis? homo, quid ageret; taceret, responderet; quid faceret denique, illa auctoritate, et aetate praeditus nesciebat. Apronius interea coenam, ac pocula poscebat. serui autem eius, qui & moribus iisdem essent, quibus dominus, & eodem genere, ac loco nati, praeter oculos Lollij haec omnia ferebant. ridere conuiuae, cachinnari ipse Apronius. nisi forte existimatis, eum in uino, ac luxu non risisse, qui nūc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. ne multa iudices: his contumelijs scitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq́; uenisse. Lollius aetate, & morbo impeditus, ad testimonium dicendum uenire non potuit. quid opus est Lollio? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius, adolescēs lectissimus, praesto est: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accusauit, adolescens & bonus, & fortis, et in primis disertus, cum his iniurijs cōtumelijsq́; cōmotus in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est. cuius mortis causam fugitiui sustinent: re quidē uera nemo in Sicilia dubitat, quin eo sit occisus, quòd habere clausa nō potuerit sua cōsilia de Verre. iste porrò nō dubitabat, quin is, qui antea aliū studio adductus accusasset, sibi aduenienti praesto esset futurus, cū esset parētis iniuriis, et domestico dolore cōmotus. iam ne intelligitis iudices, quae pestis, quae immanitas in uestra antiquissima, fidelissima, proximaq́; prouincia uersata sit? iam uidetis, quā ob causam Sicilia tot hominū antea furta, rapinas iniquitates, ignominiasq́; perpessa, nō potuerit nouū, ac singulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumelia-

rumq́; ferre? iam omnes intelligunt, cur uniuersa prouincia defensorem suæ salutis eum quæsiuit, cuius iste fidei, diligentiæ, perseuerãtiæ nulla ratione eripi possit. tot iudicijs interfuistis: tot homines nocẽtes et improbos accusatos & uestra & superiorũ memoria scitis esse: ecquẽ uidistis, ecquẽ audistis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse uersatum? Apronius stipatorios Venerios secum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi conuiuia parari, sterni triclinia etiam in foro iubebat, eò uocari homines honestissimos, non solũ Siculos, sed etiam equites R. ut, quocũ inire cõuiuiũ nemo unquam, nisi turpis, impurusq́;, uoluisset, ad eius cõuiuiũ spectatissimi, atque honestissimi uiri tenerentur. hæc tu omnium mortalium profligatissime, ac perditissime cũ scires, cum audires quotidie, cum uideres; si sine tuo maximo quæstu fierent, cũ tanto periculo tuo fieri paterere, atque cõcederes? et tantũ apud te quæstus Apronij, tantum eius sermo inquinatissimus, & blanditiæ flagitiosæ ualuerunt, ut nũquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq́; tangeret? cernitis iudices, quod, & quantum incendium decumanorum impetu nõ solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas aratorum, non solum per bona, sed etiam per iura libertatis, & ciuitatis isto Prætore peruaserit. uidetis pendere alios ex arbore, pulsari autem alios, & uerberari, porrò alios in publico custodiri, destitui alios in conuiuio, cõdemnari alios à medico, & præcone Prætoris, bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid? est hoc populi R. imperium? populi R. leges? iudicia? socij fideles? prouin=

cia suburbana? nō ne omnia potius eiusmodi sunt, quæ, si Athenio uicisset, in Sicilia non fecisset? non inquā iudices esset ullam partem istius nequitiæ fugitiuorum insolentia consecuta. priuatim hoc modo. quid publice? ciuitates quemadmodum tractatæ sunt? audistis permulta indicia, & testimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primū de Agyrinensi populo fideli, & illustri breuiter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta ciuitas Siciliæ, hominū ante hūc Prætorem locupletium, summorumq; aratorum. eius agri decumas cū emisset idem Apronius, Agyriū uenit. qui cum eò cum apparitoribus, idest cum minis, ac ui uenisset, poscere pecuniam grādem cœpit, ut accepto lucro discederet. nolle se negotij quidquam habere dicebat, sed accepta pecunia quāprimū aliam ciuitatem occurrere. sunt homines Siculi nō cōtemnendi, si per nostros magistratus liceat, sed homines & satis fortes, & satis planè frugi, ac sobrij, & in primis hæc ciuitas, de qua loquor, iudices. itaque homini in primis improbissimo respōdent Agyrinenses, sese decumas ei, quemadmodū deberent, daturos, lucrū, cū ille magno præsertim emisset, non addituros. Apronius certiorem facit istū, cuia res erat, quid rei esset. statim, tanquā cōiuratio aliqua Agyrij contra Remp. facta, aut Legatus Prætoris pulsatus esset, ita Agyrio magistratus, & Quinqueprimi accitu istius euocātur. ueniūt Syracusas: præsto est Apronius: ait eos ipsos, qui uenissent, cōtra edictū Prætoris fecisse. quærebant, quid? respondebat, se ad Recuperatores esse dicturum. iste, æquissimus homo, formidinem illam suam miseris Agyrinensibus inijciebat, Recuperatores se de cohorte sua daturū minabatur.

Agyrineses uiri fortissimi iudicium se passuros esse dicebant. ingerebat iste Artemidorū medicum Cornelium, pictorem Tlepolemū, & eiusmodi Recuperatores: quorum ciuis R. nemo erat, sed Græci sacrilegi, iampridem improbi, repēte Cornelij. uidebāt Agyrinenses, quidquid ad eos Recuperatores Apronius attulisset, illum perfacile probaturum: condemnari cum istius inuidia, infamiáq; malebant, quàm ad eius conditiones, pactionesq; accedere. quærebāt, quæ in uerba Recuperatores daret: respon debat, si pateret aduersus edictum fecisse, quæ in iudicio dicturum esse dicebat. iniquissimis uerbis, improbissimis Recuperatoribus, confligari malebant, quàm quidquā cum isto sua uolūtate decidere. summittebat iste Timar chidem, qui moneret eos, si saperent, ut transigerēt. pernegabant. quid ergo? in singulos HS quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dicebant. tum iste clare omnibus audiētibus, qui damnatus erit, inquit, uirgis ad necem cædetur. hic illi flentes rogare, atque orare cœperūt, ut sibi suas segetes, fructusq; omnes, arationesq; uacuas Apronio tradere liceret, ut ipsi sine ignominia, molestiáq; discederēt. hac lege iudices decumas uēdidit Verres. dicat licet Hortensius, si audet, magno Verrem uendidisse. hæc conditio fuit isto Prætore aratorū, ut secum præclare agi arbitrarentur, si uacuos agros Apronio tradere liceret: multas enim cruces propositas effugere cupiebant. quantum Apronius edidisset deberi, tantum ex edicto dādum erat. etiā ne si plus edidisset, quàm quātum natum esset? etiam. quo modo? magistratus ex ipsius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. uerum Artemidoro Recuperatore. quid, si minus arator

dedisset, quàm poposcisset Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex cohorte Prætoris, præclara, honestissimorũ. quid amplius? minus te iugerũ professum esse dico: Recuperatores reijce, quòd aduersum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremũ? si damnatus eris, (nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quæ poterat esse?) uirgis te ad necem cædi necesse erit. his legibus, his conditionibus, erit quisquã tam stultus, qui decumas uenisse arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas esse existimet? qui non intelligat, istum sibi quæstui, prædæq; habuisse bona, possessiones, fortunas aratorũ? uirgarum metu Agyrinenses, quod imperatum esset, facturos se esse dixerunt. accipite nunc, quid imperarit: et dissimulate, si potestis, uos intelligere, ipsum Prætorem, quod tota Sicilia persi exerit, redemptorẽ decumarum, atque adeo aratorũ dominum, ac regem fuisse. imperat Agyrinensibus, ut decumas ipsi publice accipiant, Apronio lucrum dent. si magno emerat: quoniã tu es, qui diligentissime pretium exquisisti, qui, ut ais, magno uendidisti, quare putabas emptori lucrum addi oportere? esto: putabas. quamobrem imperabas, ut adderent? quid est aliud capere, et cõciliare pecunias, in quo te lex tenet, si hoc non est, ui, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc est pecuniã dare? age, quid tum? si Apronio, delicijs Prætoris, lucelli aliquid iussi sunt dare, putate Apronio datum, si Apronianum lucellum, ac non Prætoria præda uobis uidebitur. imperas, ut decumas accipiant, Apronio dent lucrum, tritici medimna XXXIIII. quid est hoc? una ciuitas ex uno agro ple=

bis Romanæ propè mēſtrua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidiſti? cū tantum lucri decumano ſit datum, profectò, ſi pretium exquiſiſſes diligenter, tum, cū uendebas, X *medimna potius addidiſſent, quā* HS D C *poſtea. magna præda uidetur. audite reliqua, & diligēter attendite, quo minus miremini Siculos re neceſſaria coactos auxiliū à patronis, à Cōſulibus, ab ſenatu, ab legibus, à iudicijs petiuiſſe. ut probaret Apronius hoc triticū, imperat Agyrinenſibus Verres, uti in medimna ſingula dētur Apronio* HS III. *quid eſt hoc? tāto numero frumenti in lucri nomē imperato, expreſſo, nummi præterea exigētur, ut probetur frumentū? an poterat nō modo Apronius, ſed quiuis, exercitui ſi metiundū eſſet, improbare Siculum frumentū, quod illi ex area, ſi uellet, admetiri licebat? frumenti tantus numerus imperio tuo datur, et cogitur. nō eſt ſatis. nūmi præterea imperātur. dantur. parū eſt. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes* HS X X X *lucri dari. ita ab una ciuitate ui, minis, imperio, iniuriaq́; Prætoris eripiūtur tritici medimna* X X X III, *et præterea* HS L X. *an hæc obſcura ſunt? aut, ſi omnes homines uelint, obſcura eſſe poſſunt? quæ tu palàm egiſti: in cōuentu imperaſti: omnibus inſpectantibus coegiſti: qua de re Agyrinenſes magiſtratus, & Quinqueprimi, quos tui quæſtus cauſa euocaſti, acta, et imperia tua domum ad ſenatum ſuū renunciauerunt: quorū renunciatio legibus illorū, literis publicis mandata eſt: quorū Legati, homines nobiliſſimi, Romæ ſunt, qui hoc idē pro teſtimonio dixerūt. cognoſcite Agyrinenſiū publicas literas, deinde teſtimoniū publicum ciuitatis. Recita literas pu-*

blicas. TESTIMONIVM PVBLICVM. animaduertistis in hoc testimonio iudices, Apollodorum, cui Pyragri cognomen est, principem suæ ciuitatis, lacrymantem testari, ac dicere, nunquã, post populi R. nomen ab Siculis auditũ, et cognitũ, Agyrinenses contra quenquã infimum ciuem R. dixisse, aut fecisse quippiã; qui nunc cõtra Prætorem populi R. magnis iniurijs, et magno dolore publice testimoniũ dicere cogerentur. uni mehercule huic ciuitati Verres obsistere tua defensione nõ potes: tanta auctoritas est in eorum hominũ fidelitate, tantus dolor iniuriæ, tanta religio in testimonio. uerũ non unã te, sed uniuersæ similibus afflictæ incõmodis, legationibus, ac testimonijs publicis persequentur. etenim deinceps uideamus, Herbitensis ciuitas honesta, & antea copiosa, quemadmodũ spoliata ab isto, ac uexata sit. at quorum hominũ? summorũ aratorũ, remotissimorũ à foro, iudicijs, & controuersijs: quibus parcere, & consulere homo impurissime, et quod genus hominũ studiosissime conseruare debuisti. primo anno uenierũt eius agri decumæ tritici medimna XVIII. accẽsus istius, itẽ minister in decumis, cum emisset, et præfecti nomine cũ uenisset Herbitam cum Venerijs, locusq; ei publice, quò diuerteretur, datus esset: cogũtur Herbitenses ei lucri dare tritici modiũ XXXVII millia, cũ decumæ uenissent tritici modiũ XVIII. atque hoc triticũ lucri cogũtur dare publice, cũ iã priuatim aratores ex agris spoliati, atque exagitati decumanorũ iniurijs profugissent. anno secũdo cũ emisset Apronius decumas tritici modiũ XXV millibus, & ipse Herbitam cum illa prædonis copia, manuq; uenisset: populus publice coactus est ei conferre lucri tritici

modium XXVI, et accessionem HS MM. de accessione dubito an Apronio ipsi data sit merces operæ, pretiumq; impudentiæ. de tritici quidem numero tãto, quis potest dubitare, quin ad istum prædonem frumentariũ, sicut Agyrinẽse frumentũ, peruenerit? Anno uero tertio in hoc agro cõsuetudine usus est regia. solere aiũt barbaros Reges Persarũ, ac Syrorũ plures uxores habere, his autẽ uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. ita populos habent uniuersos nõ solũ conscios libidinis suæ, uerũ etiã administros. eandẽ istius, qui se Regẽ Siculorũ esse dicebat, licentiã, libidinemq; fuisse cognoscite. Aeschrionis Syracusani uxor est Pippa, cuius nomen istius nequitia tota Sicilia peruulgatũ est. de qua muliere uersus plurimi supra tribunal, & supra Prætoris caput scribebãtur. hic Aeschrio Pippæ uir adumbratus, in Herbitẽsibus decumis nouus instituitur publicanus. Herbitenses cũ uiderent, si ad Aeschrionem pretiũ redisset, se ad arbitriũ libidinosissimæ mulieris spoliatum iri; liciti sunt usque eò, quoad se efficere posse arbitrabantur. supra adiecit Aeschrio: neque .n. metuebat, ne Prætore Verre decumana mulier dãno affici posset. addicitur medimnis MM, dimidio ferè pluris, quàm superiore anno. aratores funditus euertebãtur, et eo magis, quòd iã superioribus annis exhausti erant, ac penè perditi. intellexit iste ita magno uenisse, ut amplius ab Herbitẽsibus exprimi nõ posset. demit de capite medimna DC: iubet in tabulas pro medimnis MMMVIII, referri DMMD & IIII. hordei decumas eiusdem agri Docimus emerat. hic est Docimus, qui ad istum deduxerat Tertiam

Isidori

Isidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quã Pippæ, plus quã cæterarum, ac propè dicam tantum apud istum in Siciliensi Prætura auctoritas ualuit, quãtum in urbana Chelidonis. ueniũt Herbitam duo Prætoris æmuli non molesti, mulierculárum deterrimarum improbissimi cognitores: incipiunt postulare, poscere, minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos nõ tam pertimescebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur, promittunt Herbitenses uadimonium Syracusas. eò posteaquam uentũ est, cogũtur Aeschrioni, id est Pippæ, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici modios MMMDC. mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare, ne forte ab nocturno suo quæstu animum ad uectigalia redimenda transferret. transactũ putabant Herbitenses, cũ iste, quid de hordeo, inquit, & Docimo amiculo meo? quid cogitatis? at hoc agebat in cubiculo iudices, atque in lectulo suo. negabãt illi sibi quidquã esse mandatũ: nõ audio: numerate HS XV. quid facerent miseri? aut quid recusarent? præsertim cũ in lectulo decumanæ mulieris uestigia uiderent recentia, quibus illũ inflammari ad perseuerandũ intelligebant. ita ciuitas una sociorũ, atque amicorũ, duabus deterrimis mulierculis Verre Prætore uectigalis fuit. atque ego nunc, eũ frumenti numerũ, et eas publice pecunias decumanis ab Herbitensibus datas esse dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamen à decumanorũ iniurijs ciues suos nõ redemerũt: perditis enim, et direptis aratorũ bonis, hæc decumanis merces dabatur, ut aliquãdo ex eorũ agris, atque ex urbibus abirent. itaque cum

Philinus Herbitensis, homo disertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorum, et de fuga, et de reliquorum paucitate publice diceret; animaduertistis iudices gemitum populi R. cuius frequentia huic causæ nunquam defuit. qua de paucitate aratorũ alio loco dicã: nunc illud, quod penè præterij, non omnino relinquendũ uidetur. nam per deos immortales, quod de capite ipso dempsit, quo tandem modo ferendum, uerũ etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit post Romam conditam (dij immortales faxint, ne sit alter) cui Resp. totam se tradidit, temporibus coacta, & malis domesticis, L. Sylla. hic tantũ potuit, ut nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec uitam retinere posset: tantũ animi habuit ad audaciã, ut dicere in concione non dubitaret, bona ciuium R. cum uenderet, se prædam suã uendere. eius omnes res gestas nõ solum obtinemus, uerum etiam propter malorum, incommodorũ, & calamitatum metum publica auctoritate defendimus: unũ hoc illius S. C. reprehensum: decretumq́; est, ut, quibus ille de capite dempsisset, ij pecunias in ærariũ referrent. statuit senatus, hoc ne illi quidem esse licitum, cui cõcesserat omnia, à populo factarum, quæsitarumq́; rerum summas imminuere. illum uiris fortissimis iudicarũt patres conscripti dimittere de summa non potuisse: te mulieri deterrimæ recte remisisse senatores iudicabũt? ille, de quo lege populus R. iusserat, ut ipsius uolũtas populo R. esset pro lege, tamen in hoc uno genere ueterum religione legum reprehenditur: tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuã pro lege esse uoluisti? in illo reprehenditur, quòd ex ea pecunia remiserit, quã ipse quæsi-

rat: tibi concedetur, qui de capite uectigalium populi R. remisisti? atque in hoc genere audaciæ multo etiã impudentius in decumis Segestensium uersatus est. quas cum addixisset eidẽ illi Docimo, hoc est tritici modiũ quinque millia, & accessionem ascripsisset HS MD; coegit Segestenses à Docimo tantidem publice accipere. id quod ex Segestensium publico testimonio cognoscite. Recita testimonium publicum. Audistis, quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modium quinque millia, et accessionem. cognoscite nunc, quanti se uendidisse retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. hoc nomine uidistis tritici modiũ MMM de capite esse dempta. quæ cũ de populi R. uictu, de uectigalium neruis, de sanguine detraxisset ærarij; Tertiæ mimæ condonauit. utrum, impudentius à socijs abstulit, an turpius meretrici dedit? an improbius populo R. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum seueritate te ulla uis, aut ulla largitio eripiet? sed si eripuerit, non intelligit hæc, quæ iandudum loquor, ad aliã quæstionem, atque ad peculatus iudicium pertinere. itaque hoc mihi reseruabo genus integrum totũ: ad illã, quã institui, causam frumenti, ac decumarum reuertar. Qui cũ agros maximos, ac feracissimos per se ipsum, hoc est per Aproniũ Verrem alterũ, depopularetur; ad minores ciuitates, habebat alios, quos, tanquã canes, immitteret, nequam homines, et improbos, quibus aut frumẽtũ, aut pecuniã publice cogebat dari.

A. Valentinus est in Sicilia interpres, quo iste interprete nõ ad linguã græcã, sed ad furta, et flagitia uti solebat. fit interpres hic, homo leuis, atque egens, repente de-

cumanus: emit agri Liparensis miseri, atque ieiuni decumas tritici medimnis D C. Liparenses uocantur: ipsi accipere decumas, et numerare Valentio cogũtur lucri HS X X X millia. per deos immortales, utrũ tibi sumes ad defensionẽ? tanto ne minoris tibi decumas uendidisse, ut ad medimna DC, HS X X X millia lucri statim sua uoluntate ciuitas adderet, hoc est tritici medimna I I millia: an, cũ magno decumas uendidisset, te expressisse ab inuitis Liparensibus hanc pecuniam? sed quid ego ex te quæro, quid defensurus sis, potius, quã cognoscã ex ipsa ciuitate quid gestum sit? Recita testimoniũ publicũ Liparensium: deinde, quẽadmodũ Valẽtio nũmi sint dati.

TESTIMONIVM PVBLICVM, QVO MODO SOLVTVM SIT LITERIS PVBLICIS. *etiã ne hæc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atque à cõspectu remota, seiuncta à Sicilia, in insula inculta tenuiq; posita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoque frumentario genere prædæ tibi, et quæstui fuit? quã tu totã insulam cuidam tuorum sodalium, sicut aliquod munusculum, condonaras, ab hac etiam hæc frumentaria lucra tanquã à mediterraneis exigebãtur? itaque qui tot annis agellos suos ante te Prætorẽ redimere à piratis solebant, ijdem se ipsos à te pretio imposito redemerunt. quid ergo? à Tissensibus, perparua et tenui ciuitate, & aratoribus laboriosissimis, frugalissimisq; hominibus, non ne plus lucri nomine eripitur, quàm quantum frumenti omnino exararant? ad quos tu decumanum Diognetũ Veneriũ misisti, nouum genus publicani. cur hoc auctore non Romæ serui publici ad uectigalia accedant? anno secundo Tis=*

ſenſes HS X X I *lucri dare coguntur inuiti: tertio anno* HS M M *modiũ tritici lucri* Diogneto Venerio *dare coacti ſunt. hic* Diognetus, *qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit, uicarium nullũ habet, nihil omnino peculij. uos etiam nũc dubitate, ſi poteſtis, utrũ tantum numerũ tritici* Venerius *apparitor iſtius ſibi acceperit, an huic exegerit. atque hæc ex publico* Tiſſenſiũ *teſtimonio cognoſcite.* TESTIMONIVM PVBLICVM TISSENSIVM. *obſcure iudices* Prætor *ipſe decumanus eſt? cum eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquãto plus ipſi auferant, quàm quantum populo* R. *decumarum nomine daturi ſunt. hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc* Prætoris *dignitas, ut ſeruos* Venerios Siculorũ *dominos eſſe uelles. hic delectus, hoc diſcrimen te* Prætore *fuit, ut aratores in ſeruorũ numero eſſent, ſerui in publicanorũ.*

Quid Ameſtratini *miſeri? impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fieret, nõ ne tamen numerare pecunias coacti ſunt? addicuntur decumæ* M. Cæſio, *cũ adeſſent legati* Ameſtratini. *ſtatim cogitur* Heraclius Legatus *numerare* HS X X I I. *quid hoc eſt? quæ eſt iſta præda? quæ uis? quæ direptio ſociorum? ſi erat* Heraclio *ab ſenatu mandatum, ut emeret: emiſſet. ſi nõ erat: qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare?* Cæſio *renũciat ſe dediſſe. cognoſcite renunciationem ex literis.* Recita *ex literis publicis.* *quo.* S.C. *erat hoc* Legato *permiſſum? nullo. cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas.* Recita *teſtimonium publicum.* *ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniam, et* Sex. Vennonio *datam, ex eodem teſtimonio co*

gnouiſtis. at Ameſtratinos, homines tenues, cũ eorũ decumas med. D C C C uendidiſſes, Banobali Venerio (cognoſcite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere, quàm quanti uenierant, cũ magno ueniſſent. dant Banobali med. D C C C, HS M D. profectò nunquã iſte tã amens fuiſſet, ut ex agro populi R. plus frumenti ſeruo Venerio, quàm populo R. tribui pateretur, niſi omnis ea præda ſerui nomine ad iſtũ ipſum perueniret. Petrini, cũ eorùm decumæ magno addictæ eſſent, tamen inuitiſſimi P. Neuio Turpioni, improbiſſimo homini, qui iniuriarum Sacerdote Prætore damnatus eſt, HS V I I dare coacti ſunt. ita ne diſſolute decumas uendidiſti, ut, cum medimnum X V millibus ueniſſent, hoc eſt HS X X X X V, lucri decumano HS M M M darentur? at permagno decumas eius agri uẽdidi. uidelicet gloriatur nõ Turpioni lucrũ datum, ſed Petrinis pecuniæ ereptæ. Quid Halycienſes, quorũ incolæ decumas dãt, ipſi agros immunes habent: non ne huic eidem Turpioni, cũ decumæ C med. ueniſſent, HS X V dare coacti ſunt? ſi id, quod maxime uis, poſſes probare, hæc ad decumanos lucra ueniſſe, nihil te attigiſſe: tamẽ hæ pecuniæ per uim atque iniuriã tuam captæ, & conciliatæ, tibi fraudi, et damnationi eſſe deberent. cum uero hoc nemini perſuadere poſſis, te tam amentem fuiſſe, ut Aproniũ, ac Turpionem, ſeruos homines, tuo, liberorumq; tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturũ quẽquã exiſtimas, quin illis emiſſarijs hæc tibi omnis pecunia quæſita ſit? Segeſtã item ad immunẽ ciuitatẽ Venerius Symmachus decumanus immittitur. is ab iſto literas affert, ut ſibi, cõtra iura omnia, contraq; legem Rupiliam, extra forum ua

dimonium promittant aratores. audite literas, quas ad Segestanos miserit. LITERAE C. VERRIS. hic Venerius quemadmodum aratores eluserit, ex una pactione hominis honesti, gratiosiq; cognoscite : in eodem enim genere sunt cætera. Diocles est Panormitanus, Phimes cognomine, homo illustris, ac nobilis arator. is agrum in Segestano (nam commercium in eo agro Panormitanis est) conductum habebat HS sex millibus. pro decuma cum pulsatus à Venerio esset, dedit HS sexdecim millia, & DCLIIII. id ex tabulis ipsius cognoscite. NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. huic eidem Symmacho Anneius Brocchus senator, homo eo splendore, ea uirtute, qua omnes existimatis, nummos præter frumentum coactus est dare. Venerio ne seruo te Prætore talis uir, senator populi R. quæstui fuit? hunc ordinem si dignitate antecellere non existimabas, ne hoc quidem sciebas, iudicare? antea, cum equester ordo iudicaret, improbi & rapaces magistratus in prouincijs inseruiebant publicanis, ornabant eos, quicunque in operis erant: quemcunque equitem R. in prouincia uiderant, beneficijs, ac liberalitate prosequebantur : neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cum aliquid contra utilitatem eius ordinis, uoluntatemq; fecissent. retinebatur hoc tum nescio quo modo quasi communi consilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem R. contumelia dignum putasset, ab uniuerso ordine malo dignus iudicaretur. tu sic ordinem senatorium despexisti, sic ad iniurias libidinesq; tuas omnia coæquasti, sic habuisti statutum cum animo, ac deliberatum,

omnes, qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliã te Prætore attigissent, iudices reijcere? ut illud non cogitares, tamen ad eiusdẽ ordinis homines te iudices esse uenturũ? in quibus, si ex ipsorũ domestico incommodo nullus dolor insideret, tamẽ esset illa cogitatio, in alterius iniuria sese despectos, dignitatemq; ordinis contemptam, et abiectam. quod mehercule iudices mihi non mediocriter ferendum uidetur: habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes, ac uiri boni difficillime possunt. spoliasti Siculos: solent. n. inulti esse in iniurijs suis prouinciales. uexasti negotiatores: inuiti enim Romã raroq; decedunt. equitem R. ad Apronij iniurias dedisti: quid enim iam nocere possunt, quibus nõ licet iudicare? quid, cũ senatores summis iniurijs afficis? quid aliud dicis, nisi hoc? cedo mihi etiam istum senatorẽ: ut hoc amplissimum nomen senatorum nõ modo ad inuidiam imperitorũ, sed etiam ad cõtumeliam improborum natum esse uideatur. neque hoc in uno fecit Anneio, sed in omnibus senatoribus; ut ordinis nomẽ nõ tantũ ad honorem, quantũ ad ignominiam ualeret. in C. Cassio, uiro clarissimo, & fortissimo, cum is eo ipso tempore, primo istius anno Cõsul esset, tanta improbitate usus est, ut, cũ eius uxor fœmina primaria paternas haberet arationes in Leontino, frumẽtum omne in decumas auferre iusserit. hũc tu in hac causa testem Verres habebis; quoniã, iudicem ne haberes, prouidisti. uos autẽ iudices putare debetis, esse quiddam nobis inter nos cõmune, atque coniũctum. multa sunt imposita huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non solum legum, ac iudiciorum, sed etiam rumorũ, ac temporum. sic est hic ordo

quasi propositus, atque editus in altum, ut ab omnibus uentis inuidiæ circunflari posse uideatur. in hac misera, et indigna conditione uitæ ne hoc quidem retinebimus iudices, ut magistratibus nostris, in obtinẽdo iure nostro, ne contemptissimi, ac despectissimi esse uideamur? Thermitani miserunt, qui decumas emerent agri sui. magni sua putabant interesse, publice potius quamuis magno emi, quàm in aliquem istius emissarium indicere. appositus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri nõ destitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo posse, contenderunt, postremo liceri destiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. VIIC. *Legatus Possidorus renunciat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur, tamen Venuleio datur, ne accedat, tritici mod.* VI. *præterea* HS MM *millia. ex quo facile apparet, quæ merces decumani, quæ Prætoris præda esse uideatur. cedo Thermitanorũ mihi literas, et testimoniũ.* TABVLAE THERMITANORVM, ET TESTIMONIVM. *Imacharẽses, iã omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre miseros, ac perditos coegisti, ut Apronio darẽt* HS XX *millia. recita decretum de tributis, & publicum testimonium.* S. C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM IMACHARENSIVM. *Ennenses, cum decumæ uenissent agri Ennensis medimnũ* MMMCC, *Apronio coacti sunt dare tritici mod.* LXXMMM, & HS III *millia. quæso attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere nũc iudices uer*

ſor, in quo non ſigillatim aratores euerſi bonis omnibus ſunt, ſed publice decumanis lucra data ſunt, ut ali quando ex eorum agris, atque urbibus expleti, atque ſa turati cũ hoc cumulo quæſtus decederent. Calatinis quamobrem imperaſti anno tertio, ut decumas agri ſui; quas Calatæ dare conſueuerant, Ameſtrati M. Cæſio de cumano darẽt? quod neque ante te Prætoré illi fecerũt, neque tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biẽniũ. Theo= mnaſtus Syracuſanus in agrum Muticenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit, ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoque ciuitatibus oſtendã, tri ticum emere neceſſario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblenſiũ pactionibus intelligetis, quæ pa ctæ ſint cum decumano Cn. Sergio, ſexies tantũ, quam quantum ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus. Reci= ta ſationes & pactiones ex literis publicis. recita ex lite ris publicis. Cognoſcite pactiones Menenorũ cum Ve nerio ſeruo. Recita ex literis publicis. cognoſcite itẽ pro feſſiones ſationum, & pactiones Menenorũ. Recita ex literis publicis. Patiemini iudices, à ſocijs, ab aratori= bus populi R. ab ijs, qui uobis laborãt, uobis ſeruiũt, qui ita plebem Romanã ab ſeſe ali uolunt, ut ſibi, ac liberis ſuis tantum superſit, quo ipſi ali poſſint; ab his per ſum mam iniuriam, per ſummas cõtumelias plus aliquanto ablatum eſſe, quàm natum ſit? ſentio iudices moderan= dum mihi eſſe iam orationi meæ, fugiendamq; ueſtrã ſatietatem: non uerſabor in uno genere diutius, & ita cætera de oratione mea tollam, ut in cauſa relinquam. audietis Agrigentinorum, fortiſſimorum uirorum, dili= gentiſſimorumq;, querimonias: cognoſcetis iudices En=

tellinorum, summi laboris, summæq; industriæ, dolorem et iniurias: Heracliensium, Iciliensium, Aetnensium, Solentinorum incommoda proferentur: Catinensium, locupletissimorum hominũ, amicissimorumq;, agros uexatos ab Apronio cognoscetis. Tyndaritanã nobilissimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apolloniensem, Eggynam, Capitinã, perditas esse hac iniquitate decumanorum intelligetis: Murgentinis, Assorinis, Elorinis, Ennensibus, Letinis nihil omnino relictum: Ciratarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines, omnino abiectos esse, ac perditos: omnes denique agros decumanos per triennium populo R. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales fuisse: & plerisque aratoribus nihil omnino superfuisse: quibus quod tum aut remissum, aut relictum sit, id fuisse tãtum, quantũ ex eo, quo istius auaritia cõtenta fuit, redundarit. duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros iudices ferè optimos, ac nobilissimos, Aetnensium, et Leontinorũ. horum agrorũ ego missos faciam quæstus trienniỹ: unum annum eligam, quo facilius id, quod institui, explicare possim. sumam annum tertiũ, quòd & recentissimus est, et ab isto ita administratus, ut, cum se certe decessurũ uideret, nõ laboraret, si aratorem nullũ in Sicilia omnino esset relicturus. agri Aetnensis, & Leõtini decumas agemus. attendite iudices diligenter. agri sunt feraces, annus tertius, decumanus Apronius. de Aetnẽsibus perpauca dicã: dixerunt enim ipsi priore actione publice: memoria tenetis, Artemidorum Aetnensem, legationis eius principem, publice dicere, Apronium uenisse Aetnam cum Venerijs, uocasse ad se magistratum, imperasse, ut

in foro sibi medio lecti sternerentur: quotidie solitũ esse nõ modo in publico, sed etiam de publico conuiuari: cũ in eis cõuiuijs symphonia caneret, maximisq; poculis mi nistraretur, retinere solitũ esse aratores, atque ab ijs non modo per iniuriam, sed etiam per contumeliam tantũ exprimi frumenti, quantum Apronius imperasset. audi stis hæc iudices: quæ nunc ego omnia prætereo, ac relin= quo. nihil de luxuria Apronij loquor, nihil de insolẽtia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quæstu, ac lucro dicam unius agri, et unius anni, quo fa cilius uos coniecturam de trennio, & de tota Sicilia fa cere possitis. sed mihi Aetnensium breuis est oratio: ipsi enim uenerunt: ipsi publicas literas deportarũt: docue= runt uos, quid lucelli fecerit homo nõ malus, familiaris Prætoris, Apronius. id quæso ex ipsorũ testimonio cogno scite. Recita testimoniũ Aetnensiũ. *quid ais? dic, dic quæso clarius, ut populus R. de suis uectigalibus, de suis aratoribus, de suis socijs, atque amicis audiat.* L. MEDIMNA. *per deos immortales unus ager uno anno* CCC *millia mod. tritici, & præterea* L. *millia lucri dat Apro nio? tanto ne minoris decumæ uenierunt, quàm fuerũt: an, cũ satis magno uenissent, hic tantus tamen frumẽti, pecuniæq; numerus ab aratoribus per uim ablatus est? utrum enim horum dixeris, in eo culpa, et crimen hære bit. nam illud quidem nõ dices: quod utinam dicas: ad Aproniũ nõ peruenisse tantum. ita te nõ modo publicis tenebo, sed etiã priuatis aratorũ pactionibus, ac literis: ut intelligas, nõ te diligentiorem in faciẽdis furtis fuisse, quàm me in deprehendendis. hoc tu feres? hoc quisquã defendet? hoc hi, si aliter de te statuere uoluerint, susti=*

nebunt? uno aduentu, ex uno agro Q. Aproniũ, præter eam, quã dixi, pecuniam numeratam, C C C millia mod. tritici lucri nomine sustulisse? quid? hoc Aetnẽses soli dicunt? immo etiam Centuripini, qui agri Aetnensis multo maximã partem possident. quorũ Legatis, hominibus nobilissimis, Androni, et Arthemoni senatus ea mãdata dedit, quæ publice ad ciuitatem ipsorũ pertinebãt. de ijs iniurijs, quas ciues Centuripini non in suis, sed in aliorũ finibus acceperũt, senatus & populus Centuripinus Legatos noluit mittere: ipsi aratores Cẽturipini, qui numerus est in Sicilia maximus, honestissimorum, et locupletissimorũ, tres Legatos ciues suos delegerunt, ut eorum testimonio non unius agri, sed propè totius Siciliæ calamitates cognosceretis: arãt. n. tota Sicilia fere Cẽturipini: et hoc in te grauiores, certioresq; testes sunt, quòd cæteræ ciuitates suis solũ incõmodis commouentur, Centuripini, quòd in omnibus ferè finibus habent possessiones, etiã cæterarũ ciuitatum damna, ac detrimenta senserunt. uerũ, ut dixi, ratio certa est Aetnensium, et publicis, et priuatis literis consignata mea diligentia. pensum magis in Leontino agro est exigendũ, propter hanc causam, quòd ipsi Leontini publice nõ sanè me multũ adiuuerũt: neque enim eos isto Prætore hæ decumanorũ iniuriæ læserunt, potius etiam adiuuerunt. mirum fortasse hoc uobis, aut incredibile uideatur, in tantis aratorũ incommodis Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt, expertes incõmodorũ, atque iniuriarum fuisse. hoc causæ est iudices, quòd in agro Leontino, præter unam Mnasistrati familiam, glebam Leontinorũ possidet nemo. itaque Mnasistrati, hominis honestissimi, atque opti

mi uiri testimonium iudices audietis. cæteros Leontinos, quibus nō modo Apronius in agris, sed ne tēpestas quidem ulla nocere potuit, expectare nolite: etenim nō modo incōmodi nihil ceperunt, sed etiā in Apronianis illis rapinis, in quæstu sunt cōpendioq; uersati. quapropter, quoniā me Leōtina ciuitas, atq; legatio propter eā, quā dixi, causam defecit: mihimet ineunda ratio, & uia reperienda est, qua ad Apronij quæstū, siue adeo qua ad istius ingentē immanemq; prædā possim peruenire. agri Leontini decumæ anno tertio uenierūt tritici medimnis XXXVI, *hoc est tritici mod.* CCXVI, *magno iudices, magno: neque.n. hoc possum negare: itaque necesse est, aut damnū, aut certe non magnum lucrū fecisse decumanū: hoc enim solet usu uenire ijs, qui magno redemerūt. quid, si ostēdo in hac una emptione lucri fieri tritici modios* C? *quid, si* CC? *quid, si* CCCC? *dubitabitis etiam, cui ista tāta præda quæsita sit? iniquū me esse quispiā dicet, qui ex lucri magnitudine cōiecturā faciā furti, atque prædæ. quid, si doceo iudices, eos, qui* CCCC *millia mod. lucri faciūt, damnū facturos fuisse, si, ut tua iniquitas fuit, ex cohorte* Recuperatores *non intercederent? num quis poterit in tanto lucro, tantaq; iniquitate dubitare, quin propter iniquitatē tam magnos quæstus feceris, propter magnitudinē quæstus improbus esse uolueris? quo modo igitur hoc assequar iudices, ut sciā, lucri quantum factum sit? nō ex Apronij tabulis: quas ego cū cōquirerem, nō inueni: et cū in ius ipsum eduxi, expressi, ut, conficere tabulas se, negaret. si mentiebatur: quamobrem remouebat, si hæ tabulæ nihil tibi erāt obfuturæ? si omnino nullas confecerat literas: ne id qui-*

dem satis significabat, illũ non suum negotium gessisse? ea est enim ratio decumarũ, ut sine plurimis literis confici non possit: singula enim nomina aratorum, & cum singulis pactiones decumarũ, literis persequi, et conficere necesse est. iugera professi sunt aratores omnes imperio, atque instituto tuo. nõ opinor quenquã minus esse professum, quã quantũ arasset, cũ tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte Recuperatores proponerẽtur. in iugere Leontini agri medimnum ferè tritici seritur, perpetua, atque æquabili satione: ager efficit, cum octauo bene ut agatur; uerũ, ut omnes dij adiuuent, cũ decimo. quod si quãdo accidit, tum fit, ut tantum decumæ sit, quantũ seueris, hoc est, ut, quot iugera sunt sata, totidem medimna decumæ debeantur. hoc cum ita esset, primũ illud dico, pluribus millibus medimnũ uenisse decumas agri Leontini, quã quot millia iugerum sata erant in agro Leontino. quòd si fieri non poterat, ut plus quã decem medimna ex iugere ararent; medimnũ autẽ ex iugere decumano dari poterat, cum ager, id quod perraro euenit, cum decumo extulisset: quæ erat ratio decumani, si quidem decumæ, ac non bona ueniebant aratorũ, ut pluribus aliquanto medimnis decumas emeret, quàm iugera erant sata? in Leontino iugerum subscriptio, ac professio non est plus X X X, decumæ X X X V I medimnũ uenierunt. errauit, an potius insaniuit Apronius? immo tum insanisset, si aratoribus, quod deberent, licitũ esset, et non, quod Apronius imperasset, necesse fuisset dare. si ostendo, minus tribus medimnis in iugerũ neminẽ dedisse decumæ: concedes opinor, ut cum decumo fructus arationis perceptus sit, neminem minus tribus decumis

dedisse. atque hoc in beneficij loco petitum est ab Apro*nio, ut iugera singula ternis medimnis decidere liceret. nã cum à multis quaterna, etiã quina exigerentur; multis autem non solum granũ ullum, sed ne paleæ quidem ex omni fructu, atque ex annuo labore relinquerentur: tum aratores* Centuripini, *qui numerus in agro* Leontino *maximus est, unum in locum conuenerũt, hominem suæ ciuitatis in primis honestum, ac nobilem* Andronem Centuripinum *legarũt ad* Aproniũ, *eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium* Legatũ *et testem* Centuripina *ciuitas mîsit; ut is apud eum causam aratorum ageret; ab eoq; peteret, ut ab aratoribus* Cẽturipinis *ne amplius in iugera singula, quã terna medimna exigeret. hoc uix ab* Apronio *in summo beneficio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant, impetratum est. id cum impetrabatur, hoc uidelicet impetrabatur, ut pro singulis decumis ternas decumas dare liceret. quòd si tua res nõ ageretur, à te potius postularent, ne amplius quàm singulas, quã ab* Apronio, *ut ne plus, quàm ternas decumas darent. nũc, ut hoc tempore ea, quæ regie, seu potius tyrãnice statuit in aratores* Apronius, *prætermittã, neque eos appellem, à quibus omne frumentum eripuit, et quibus nihil nõ modo de fructu, sed ne de bonis quidẽ suis reliqui fecit: ex his ternis medimnis, quod beneficij, gratiæq; causa concessit, quid lucri fiat, cognoscite. professio est agri* Leontini *ad iugera* XXX *mil. hæc sunt ad tritici medimna* XC *idest tritici mod.* DXL *millia. deductis tritici mod.* CCXVI, *quanti decumæ uenierunt, reliqua tritici* CCCXXIIII, *adde totius summæ* DXL *millia mod. tres quinquagesimas, idest tritici mod.* XXXII CCCC.

CCCC. *ab omnibus enim ternæ, præterea quinquagesi mæ exigebantur. sunt hæc iam ad* HS CCCXL *mod. tritici. at ego* CCCC *lucri facta esse dixerã: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis non est licitum decidere. uerum ut hac ipsa ratione summã mei promissi cópleam, ad singula medimna multi* HS *duo, multi* HS *quinque accessionis cogebãtur dare: qui minimũ, singulos nummos. hoc minimũ ut sequamur, quoniã* XC *medimnas duximus; accedant eò nouo, pessimoq; exemplo ad* HS XC *mil. hic mihi etiam dicere audebit, magno se decumas uendidisse, cũ ex eodẽ agro dimidio ipse plus abstulerit, quã populo* R. *miserit.* CCXVI *decumas agri Leontini uendidisti: si ex lege, magno: si, ut lex esset libido tua, paruo: si, ut, quæ dimidiæ essent, decumæ uocarẽtur, paruo uendidisti: multo enim pluris fructus annui* Siciliæ *uenire potuerũt, si id te senatus, aut populus* R. *facere uoluisset: etenim sæpe decumæ tanti uenierunt, cum lege* Hieronica *uenirent, quanti nunc lege* Verrea *uenierũt. cedo mihi* C. Norbani *decumas uenditas.* C. NORBANI DECVMAE VENDITAE AGRI LEONTINI. *atque tũ neque iudiciũ de modo iugerũ dabatur: neque. n. erat* Artemidorus Cornelius Recuperator *: neque ab aratore magistratus* Siculus *tantũ exigebat, quantũ decumanus ediderat : nec beneficium petebatur à decumano, ut in iugera singula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum accessionem cogebatur arator dare, nec ternas quinquagesimas frumenti addere: & tamen populo* R. *magnus frumenti numerus mittebatur. quid uero istæ sibi quinquagesimæ? quid porrò nummorum accessio=*

nes uolũt? quo id iure, atq; adeo quo id potius ore fecisti? nũmos dabat arator. quo modo? aut unde? qui, si largissimus esse uellet, cumulatiore mensura uteretur, ut antea solebant facere in decumis, cum æqua lege, et conditione ueniebant. is nummũ dabat. unde? de frumento? quasi habuisset te Prætore, quod uẽderet. de uiuo igitur erat aliquid resecandum, ut esset, unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur. iam id porrò utrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant credo Aproniũ. inuiti? qua re, nisi ui, et malo cogebãtur? iam iste homo amentissimus in uendundis decumis nummorum faciebat accessiones ad singulas decumas: neque multũ, bina aut terna millia addebat. fiunt per trienniũ HS fortasse D millia. hoc neque exemplo cuiusquã, neque ullo iure fecit: neque eã pecuniam retulit: neque, hoc paruũ crimen quemadmodum defensurus sit, homo quisquam unquã excogitauit. quod cum ita sit, audes dicere te magno decumas uendidisse? cum sit perspicuum, te bona, fortunasq; aratorum, non populi R. sed tui quæstus causa uendidisse. ut, si quis uillicus ex fundo, cui HS dena merces esset, excisis arboribus, ac uenditis, demptis tegulis, instrumento, pecore abalienato, domino XX millia nummum pro X miserit, sibi alia præterea centũ confecerit; primo dominus ignarus incõmodi sui gaudeat, uillicoq; delectetur, quòd tanto sibi plus mercedis ex fundo refectum sit; deinde cum audierit, eas res, quibus fundi fructus, & cultura continentur, amotas, & uenditas, summo supplicio uillicum afficiat, et secũ male actum putet: item populus R. cum audit pluris decumas uendidisse C. Verrem, quàm inno=

centissimũ hominem, cui iste successit, C. Sacerdotem, putat se bonum in arationibus, fructibusq; suis habuisse custodem, ac uillicum; cum senserit istum omne instrumentum aratorum, omnia subsidia uectigalium uendidisse, omnem spem posteritatis auaritia sua sustulisse, arationes, & agros uectigales uastasse, atque exinanisse, ipsum maximos quæstus, prædasq; fecisse, intelliget secũ actum esse pessime, istum autem summo supplicio dignum existimabit. unde ergo hoc intelligi potest? ex hoc maxime, quòd ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter istius auaritiá desertus est. neque id solũ actũ est, uti ij minus multis iugis arent, si qui in agris remanserũt; sed etiá, ut permulti locupletes homines, magni, et naui aratores, agros latos, ac fertiles desererent, totasq; arationes dereliquerent. Id adeo sciri facillime potest ex literis publicis ciuitatũ: propterea quòd lege Hieronica numerus aratorũ quotannis apud magistratus publice subscribitur.

Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTVAGINTA TRES. *quot anno tertio profiteátur.* TRIGINTA DVO. *unũ et quinquaginta aratores ita uideo deiectos, ut his ne uicarij quidem successerint. quot aratores adueniente te fuerũt agri Muticensis, uideamus ex literis publicis.* CENTVM OCTVAGINTA OCTO. *quid? anno tertio?* CENTVM ET VNVS. *octuaginta septé aratores unus ager istius iniuria desiderat, atq; adeo nostra Resp. quoniá illa populi R. uectigalia sunt, hũc tot patrũfamilias numerũ desiderat, et reposcit. ager Herbitésis primo anno habuit aratores ducétos quinquaginta septem, tertio centũ uiginti. hinc centũ triginta septé pa=*

tresfamilias extorres profugerũt. Agyrinensis ager, quorũ hominũ? quã honestorũ? quã locupletũ? ducetos quinquaginta aratores habuit primo anno Praturæ tuæ. quot tertio anno? octuaginta, quemadmodũ Legatos Agyrinenses recitare ex publicis literis audistis. prò dij immortales, si ex prouincia tota centum septuaginta eiecisses, posses ne seueris iudicibus saluus esse? unus ager Agyrinensis centum septuaginta aratoribus inanior cum sit, uos coniecturã totius prouinciæ non facietis? atque hoc peræque in omni agro decumano reperietis: quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris, minore instrumẽto, minus multis iugis, remansisse, quòd metuebant, si recessissent, ne reliquas fortunas omnes amitterent: quibus autẽ iste nihil reliqui, quod perderent, fecerat, eos planè non solum ex agris, uerum ex ciuitatibus suis profugisse. illi ipsi, qui remanserant, uix decuma pars induratorũ, relicturi agros omnes erãt, nisi ad eos Metellus Roma literas misisset, decumas lege Hieronica uenditurum; et nisi ab ijs hoc petiuisset, ut sererent quamplurimum: quod illi semper sua causa fecerant, cum eos nemo rogaret, quandiu intelligebant sese sibi, et populo R. non Verri, et Apronio serere, impendere, laborare. iam uero Iudices, si Siculorum fortunas negligitis; si, quemadmodum socij populi R. à magistratibus nostris tractentur, non laboratis: at uos communem populi R. causam suscipite, atque defendite. eiectos aratores esse dico: agros uectigales uexatos, atque exinanitos à Verre: populatã, uexatamq; prouinciã: hæc omnia doceo ciuitatum, & priuatis primariorum uirorũ testimonijs. quid uultis amplius? num expectatis, dum L. Metellus, is,

qui multos in istũ testes imperio, & potestate deterruit, idẽ absens de istius scelere, improbitate, audacia testimonium dicat? nõ, opinor. at is optime, qui successit isti, potuit cognoscere. ita est, uerum amicitia impeditur. at debet nos certiores facere, quo pacto se habeat prouincia. debet, uerũtamen non cogitur. num quis in Verrem L. Metelli testimoniũ requirit? nemo. num quis postulat? non, opinor. quid, si testimonio L. Metelli, ac literis hæc omnia uera esse docebo? quid dicetis? utrũ, Metellum falsum scribere, an amicum lædendi esse cupidum? an Prætorem, quemadmodum prouincia affecta sit, nescire? Recita literas L. Metelli, quas ad Cn. Põpeiũ, et M. Crassum Coss. quas ad M. Mũmiũ Præt. quas ad Quæstores Vrbis misit. EPISTOLA L. METELLI. DECVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. cũ scribit se lege Hieronica uendidisse, quid scribit? ita se uẽdidisse, ut omnes præter Verrẽ. cũ scribit se lege Hieronica uẽdidisse, quid scribit? se, per istũ erepta, Siculis maiorũ nostrorũ beneficia, ius ipsorũ, cõditionẽ societatis, amicitiæ, fœderũ reddidisse. dicit, quãti cuiusq; agri decumas uẽdiderit. deinde quid scribit? Recita de epistola reliqua. SVMMA DATA EST OPERA A ME, VT QVAMPLVRIMO DECVMAS VENDEREM. cur igitur Metelle nõ ita magno uendidisti? quia desertas arationes, inanes agros, prouinciã miserã, perditamq; offẽdi. quid? id ipsũ, quod satũ est, qua ratione quisquã, qui sereret, inuẽtus est? Recita literas. ait se misisse, et cõfirmasse, suã interposuisse auctoritatẽ. tantũ quod aratoribus Metellus obsides nõ dedit, se in nulla re Verri simi

lem futurũ. at quid est tãdẽ, in quo se laborasse dicat? Recita. VT ARATORES, QVI RELIQVI ERANT, QVAMPLVRIMVM SERERENT. qui reliqui? quid hoc est? reliqui, quo ex bello? qua ex uastitate? quænã in Sicilia tãta clades, aut quod bellũ tam diuturnum, tam calamitosum te Prætore uersatum est, ut is, qui tibi successerit, reliquos aratores collegisse, & recreasse uideatur? cum bellis Carthaginensibus Sicilia uexata est, & post nostram, patrumq; memoriã cum bis in ea prouincia magnæ fugitiuorum copiæ uersatæ sint; tamen aratorum internicio facta nulla est. tũ semente prohibita, aut messe amissa, fructus annuus interibat: tamen incolumis numerus manebat dominorũ, atque aratorũ. tum qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M. Aquilio Prætoribus in eam prouinciam successerãt, aratores reliquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciæ Siciliæ calamitatis importauit, quàm aut Hasdrubal cum Pœnorũ exercitu, aut Athenio cum fugitiuorum maximis copijs, ut temporibus illis, simul atq; hostis superatus esset, ager araretur omnis, neque aratori Prætor per literas supplicaret, neque eum præsens oraret, ut quamplurimũ sereret; nunc autem ne post abitum quidem huius importunissimæ pestis quisquam reperiretur, qui sua uolũtate araret? pauci essent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atque ad suũ larem familiarem redirent? his te literis homo audacissime atque amentissime iugulatũ sentis? nõ uides, cum, is, qui tibi successit, aratores reliquos appellet, hoc eũ diserte scribere, reliquos hos esse, nõ ex bello, neque ex aliqua huiusmodi calamitate, sed ex tuo scelere, importunitate,

auaritia, crudelitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO, VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS, ARATORVMQVE PENVRIA TVLIT. *aratorũ, inquit, penuria. si ego accusator toties de re eadẽ dicerem, uererer ne animos uestros offenderẽ iudices. clamat* Metellus: Ni*si literas misissem: non est satis:* Ni*si præsens cõfirmassem: ne id quidẽ satis est.* Reli*quos, inquit, aratores. reliquos? propè lugubri uerbo calamitatem prouinciæ* Siciliæ *significat. addit:* Arato*rũ penuria. expectate etiam iudices, si potestis, auctoritatem accusationis meæ. dico aratores istius auaritia eiectos: scribit* Metellus *reliquos ab se esse confirmatos. dico agros relictos, arationesq́; desertas esse: scribit* Metellus *aratorum esse penuriam. hoc cum scribit, illud ostendit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulsos esse populi* R. *socios, atque amicos. quibus si qua calamitas propter istum saluis uectigalibus nostris accidisset, animaduertere in eum uos oportebat, præsertim cum ea lege iudicaretis, quæ sociorum causa esset constituta. cum uero perditis, profligatisq́; socijs uectigalia populi* R. *sint diminuta, res frumentaria, commeatus, copiæ, salus urbis, atque exercituum nostrorum in posteritatem istius auaritia interierit: saltem cõmoda uestra respicite, si socijs fidelissimis prospicere non laboratis.* Atque ut in*telligatis, ab isto præ lucro, prædaq́; præsenti nec uectigalium, nec posteritatis habitam esse rationem: cognoscite, quid ad extremum scribat* Metellus. *in reliquum tempus ait se uectigalibus prospexisse. non scriberet se uectigalibus prospexisse, nisi hoc uellet ostendere, te uectigalia perdidisse: quid enim erat, quod uectigalibus*

prospiceret Metellus in decumis, & in tota re frumentaria, si iste nō uectigalia populi R. suo quæstu peruertisset? atq; ipse Metellus, qui uectigalibus prospicit, qui reliquos aratores colligit, quid assequitur, nisi hoc? ut arent, si qui possunt, quibus aratrū saltē aliquod satelles istius Apronius reliquū fecit; qui tamē in agris spe, atque expectatione Metelli remanserunt. quid cæteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui nō modo ex agris eiecti sunt, sed etiā ex ciuitatibus suis, ex prouincia, denique bonis, fortunisq; omnibus ereptis profugerūt; qua ratione ij reuocabuntur? quot Prætorum innocentia, sapientiaq; opus est, ut illa aratorum multitudo aliquando in suis agris, ac sedibus collocetur? ac ne miremini tātam multitudinem profugisse, quantam ex literis publicis, aratorumq; professionibus cognouistis; scitote, tātam acerbitatem istius, tātum scelus in aratores fuisse, (incredibile dictu est iudices: sed & factū, & tota Sicilia peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiamq; decumanorum mortem sibi ipsi consciuerint. Centuripinū Dioclem, hominem locupletem, suspēdisse se constat, quo die sit ei nunciatū Apronium decumas redemisse. Dyrrachinum, primum ciuitatis, eadem ratione mortem oppetisse, dixit apud uos homo nobilissimus Archonidas Elorinus, cū audisset tantum decumanū professum esse ex edicto istius sibi deberi, quantum ille bonis suis omnibus efficere non posset. hæc tu, tametsi omnium hominū dissolutissimus, crudelissimusq; semper fuisti, tamen nunquam perpeterere, quòd illi gemitus, luctusq; prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant, non inquā perpeterere, ut homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac su-

ſpendio quærerent, niſi ea res ad quæſtum, & ad præ=dam tuam pertineret. quid? illud perpeterere? attendite iudices: omnibus enim neruis mihi cõtendendũ eſt, atque in hoc laborandum, ut omnes intelligant, quàm impro=bam, quàm manifeſtam, quàm confeſſam rẽ pecunia re dimere conentur. graue crimen eſt hoc, & uehemens, et poſt hominum memoriam iudiciáq; de pecunijs repetun dis cõſtituta grauiſſimũ, Prætorem populi R. ſocios ha=buiſſe decumanos. nõ hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens Prætor, cum prouinciã Siciliã obtineret, cum ab omni=bus nõ ſolum, id quod cõmune eſt, propter imperium, ſed etiam, id quod iſtius præcipuũ eſt, propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cum eius animũ ad perſe=quendũ non negligentia tardaret, ſed cõſcientia ſceleris, auaritiæq; ſuæ frenaret: loquebãtur enim decumani pa làm, & præter cæteros is, qui apud iſtum plurimũ pote=rat, maximosq; agros populabatur, Apronius, perparuũ ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, Prætorem eſſe ſo cium. hoc cũ palàm decumani tota prouincia loqueren=tur, tuumq; nomẽ in re tam turpi, nefariáq; interpone=rent; nihil ne tibi uenit in mentẽ exiſtimationi tuæ con ſulere? nihil denique capiti, ac fortunis tuis prouidere? cũ tui nominis terror in auribus, animisq; aratorũ uerſa retur; cum decumani aratoribus ad pactiones facien=das non ſuam uim, ſed tuũ ſcelus, ac nomen opponerent: ecquod iudiciũ Romæ tam diſſolutũ, tam perditũ, tam nummariũ fore putaſti, quo ex iudicio te ulla ſalus ſer=uare poſſet? cum planũ fieret, decumis contra inſtituta legis, conſuetudinemq; omniũ uenditis, in aratorũ bonis

fortunisq; diripiendis decumanos dictitasse tuas esse partes, tuam rem, tuā prædam, idq; te tacuisse, et, cum dissimulare non posses, potuisse tamen perpeti, & perferre, quòd magnitudo lucri obscuraret periculi magnitudinem, plusq; aliquanto apud te pecuniæ cupiditas, quàm iudicij metus posset. esto: cætera negare non potes. ne illud quidem tibi reliquum fecisti, ut hoc posses dicere, nihil eorum te audisse, nihil ad tuas aures de infamia tua peruenisse. querebantur cum luctu, & gemitu aratores. tu id nesciebas? fremebat tota prouincia. nemo id tibi renunciabat? Romæ querimoniæ de tuis iniurijs, conuentusq; habebantur. ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cum palàm Syracusis te audiente, maximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium sponsione lacessiuit, ni Apronius dictitaret, te sibi in decumis esse socium, hæc te uox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, et fortunis tuis prospiceres, excitauit? tacuisti, sedasti etiā lites illorū, et, sponsio illa ne fieret, laborasti. prò dij immortales, hoc aut innocēs homo perpeti potuisset, aut, quāuis nocēs, qui modo iudicia Romæ fore putaret, nō aliqua se simulatione existimationi hominū uindicasset? quid est hoc? sponsio fit de capite, ac fortunis tuis: tu sedes, & quiescis? nō persequeris? nō perseueras? nō perquiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natū? quemadmodū prolatū sit? si quis tibi ad aurē accessisset, et dixisset Aproniū dictitare, te sibi esse sociū: cōmoueri te oportuit, uocare Aproniū, nec illum ante tibi satisfacere, quàm tu omniū existimationi satisfecisses. cū uero in foro celeberrimo, tāta frequētia, hoc uerbo, et simulatione Apronio, re uera tibi obiectum esset: tu un=

quam tātam plagam tacitus accipere potuisses, nisi hoc ita statuisses, in re tā manifesta quidquid dixisses, te de terius esse facturū? Quæstores, Legatos, Præfectos suos, Tribunos multi missos fecerūt, & de prouincia decedere iusserunt, quòd eorum culpa se minus cōmode audire arbitrarētur, aut quòd peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Aproniū, hominem uix liberum, cōtaminatum, perditum, flagitiosum, qui nō modo animum integrū, sed ne animā quidem puram cōseruare potuisset, eū in tāto tuo dedecore nō profecto ne uerbo quidē grauiore appellasses, neq; apud te tā sancta religio societatis fuisset, ut tui capitis periculum negligeres, nisi rem tam notam esse omnibus, & tam manifestam uideres. cum eodem Apronio postea P. Scandilius eques R. quem uos omnes nostis, eandem sponsionem de societate fecit, quā Rubrius facere uoluerat. institit, oppressit, nō remisit: facta est sponsio HS V mil. cœpit Scandilius Recuperatores, aut iudicem postulare. satis ne uobis Prætori improbo circundati cācelli uidētur in sua prouincia, immo uero in sella, ac tribunali, ut aut de suo capite iudiciū fieri patiatur præsens, ac sedent, aut cōfiteatur se omnibus iudicijs cōuinci necesse esse? spōsio est, ni te Apronius in decumis sociū esse dicat: prouincia tua est: ades: abs te iudiciū postulatur. quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturū. bene agis. tametsi qui erunt tātis ceruicibus Recuperatores, qui audeāt in prouincia, cū Prætor adsit, nō solū contra uoluntatem eius, sed etiā cōtra fortunas iudicare? uerū esto, manifesta res est: cū nemo esset, quin hoc se audisse liquido diceret; locupletissimus quisq; certissimus testis esset: nemo erat Sicilia tota, qui

nesciret decumas esse Prætoris; nemo, qui nõ audisset, ita Apronium dictitasse. præterea conuentus honestus Syracusis, multi equites R. uiri primarij, ex qua copia Recuperatores reijci oporteret, qui aliter iudicare nullo modo possent. instat Scandilius poscere Recuperatores. tũ iste, homo innocens, qui illam suspicionẽ leuare, atque ab se remouere cuperet, Recuperatores dicit se de cohorte sua daturũ. prò deũ hominumq; fidem, quem ego accuso? in quo meam industriam, ac diligentiá spectari uolo? quid est, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut assequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi R. in ipsis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifesto auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam: teneo inquam ita, ut negare nõ possit: nam quid hic dicet? sponsio facta est cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni sociũ tibi in decumis esse dictitaret. expectant omnes, quãtæ tibi ea res curæ sit, quemadmodum hominũ existimationi te, atque innocẽtiam tuá probari uelis. hic tu medicũ, & aruspicem, et præconem tuum Recuperatores dabis? aut etiam illum ipsum, quẽ tu in cohorte tua Cassianũ iudicem habebas, si qua res maior esset, Papiriũ Potamonem, hominem seuerum, ex uetere illa equestri disciplina? Scãdilius postulare de cõuẽtu Recuperatores. tum iste negat se de existimatione sua cuiquá, nisi suis, cõmissurum. negotiatores putãt esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare, ubi negotientur. Prætor prouinciam suam totá sibi iniquá eiurat. ò impudentiá singularem. hic postulat se Romæ absolui, qui in sua prouincia iudicauit se absolui nullo modo posse, qui plus existimet apud lectissimos senatores pecuniá, q̃

apud tres negotiatores metũ ualere. Scandilius uero negat ſeſe apud Artemidorum Recuperatorem uerbũ eſſe facturũ, et tamen auget, atque onerat te bonis conditionibus, ſi tu uti uelis. ſi ex prouincia Sicilia tota ſtatuas idoneũ iudicem, aut Recuperatorem nullum poſſe reperiri, poſtulat à te, ut Romã reijcias. hic enimuero tu exclamas hominem improbũ, qui poſtulet ibi de tua exiſtimatione iudiciũ fieri, ubi te inuidioſum eſſe intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu Recuperatores daturũ, cohortem tuã proponis. Scandilius rẽ ſe totam relicturũ dicit, et ſuo tempore eſſe rediturum. quid tu ibi tũ? quid facis? Scandiliũ cogis: quid? ſponſionem acceptam facere? impudenter tollis expectatum exiſtimationis tuæ iudiciũ. nõ facis. quid ergo? Apronio permittis, ut, quos uelit, de cohorte ſumat Recuperatores? indignũ, uni potius ex iniquis ſumendi, quã utriſque ex æquis reijciendi, fieri poteſtatem. neutrum facis eorum. quid ergo? eſt aliquid, quod improbius fieri poteſt: cogit enim Scandiliũ quinque illa millia nummũ dare, atque adnumerare Apronio. quid potuit elegãtius facere Prætor cupidus exiſtimationis bonæ, qui ab ſeſe omnẽ ſuſpicionẽ propulſaret, qui ſe eripere ex infamia cuperet? adductus erat in ſermonẽ, inuidiã, uituperationem: dictitarat homo improbus, atque improbus Apronius, ſociũ eſſe Prætorem: uenerat res in iudiciũ, atque diſcrimen: poteſtas erat iſti, homini integro, atq; innocenti, data, ut, in Apronium cũ animaduertiſſet, ſeſe grauiſſima leuaret infamia. quid excogitat pœnæ? quid animaduerſionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio ob ſingularem improbitatem, atque audaciã, prædicationemq; nefariæ

societatis, HS V millia mercedis nomine, ac præmij dare. quid interfuit homo audacissime, utrum hoc decerneres, an id, quod Apronius dictitabat, tu de te proferres, ac dictitares? quē hominem, si quis pudor in te, atque adeo si quis metus fuisset, sine supplicio dimittere nō debuisti, hunc abs te sine præmio discedere noluisti. omnia simul intelligere potuistis iudices ex hoc uno crimine Scandiliano: primum, hoc non esse Romæ natum de societate decumarum, non ab accusatore fictum, non, ut solemus interdum in defensionibus dicere, crimen domesticū, ac uernaculum, non ex tempore periculi tui constitutū, sed uetus, excogitatū iam, et te Prætore iactatum, et non ab inimicis Romæ cōpositum, sed Romā de prouincia exportatum. simul intelligi potest illud istius in Apronium studium, Apronij de isto nō modo confessio, uerū etiam cōmemoratio. eodē accedit, quòd hoc quoque intelligere potestis, istum statuisse in prouincia sua, existimationis suæ iudicium extra cohortem suam cōmittendum fuisse nemini. ecquis est iudex, cui nō ab initio decumani criminis persuasum sit, istum in aratorū bona, fortunasq; impetū fecisse? quis hoc nō ex eo statim iudicauit, quod ostendi, istum decumas noua lege, atque adeo nulla lege, contra omniū cōsuetudinem, atque instituta uendidisse? uerum, ut istos ego iudices tam seueros, tam diligentes, tam religiosos non haberem, ecquis est, ex iniuriarū magnitudine, improbitate decretorū, iudiciorum iniquitate qui hoc non iandudū statuerit, et iudicarit? etiam sanè, sit aliquis dissolutior in iudicando, legū, officij, Reip. sociorū, atque amicorum negligentior. quid is? possit ne de istius improbitate dubitare, cum tanta lucra facta, tam

iniquas pactiones ui, et metu expressas cognouerit? cũ tãta præmia ciuitates ui, atque imperio, uirgarũ, ac mortis metu non modo Apronio, atque eius similibus, uerũ etiã Venerijs seruis dare coactas? quòd si quis sociorũ incõmodis minus mouetur; si quem aratorũ fugæ, calamitates, exilia, suspendia denique nõ permouẽt: nõ possum dubitare, quin is tamẽ, cum uastatã Siciliã, relictos agros ex ciuitatũ literis, & epistola L. Metelli cognouerit, statuat fieri nõ posse, ut de isto nõ seuerissime iudicetur. erit etiã aliquis, qui hæc omnia dissimulare, ac negligere possit. attuli spõsiones ipso præsente factas de decumarũ societate, ab ipso prohibitas iudicari. quid est, quod. posset quisquã manifestius hoc desiderare? non dubito, quin uobis satisfecerim iud. uerũtamen progrediar longius; nõ mehercule quo magis hoc uobis persuadeatur, quã iam persuasum esse cõfido; sed ut ille aliquãdo impudentiæ suæ finem faciat, aliquãdo desinat ea se putare posse emere, quæ ipse semper habuit uenalia, fidẽ, iusiurandũ, ueritatem, officiũ, religionem; desinant amici eius ea dictitare, quæ detrimẽto, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus esse possint. at qui amici? ò miserum, atque inuidiosum, offensumq; paucorum culpa, atque indignitate ordinem senatorium. Albam Aemilium sedentem in faucibus macelli loqui palàm, uicisse Verrem, emptos habere iudices; alium HS C C C C millibus, alium HS D; quem minimo, C C C? atque ei cũ responsum esset, fieri non posse, multos testes esse dicturos, me præterea causæ non defuturum: licet hercules, inquit, omnes omnia dicant: in illo nisi ita res manifesta erit allata, ut responderi nihil possit, uicimus. bene agis Alba: ad tuam

ueniam conditionem. nihil putas ualere in iudicijs coniecturam, nihil suspicionem, nihil anteactæ uitæ existimationem, nihil bonorum uirorum testimonia, nihil ciuitatum auctoritates, ac testimonia, literas manifestas quæris. non quæro iudices Cassianos, ueterem iudiciorum seueritatem non requiro: uestram in hoc fidem, dignitatem, religionem in iudicando non imploro: Albam habebo iudicem, eum hominem, qui se ipse scurram improbissimum existimari uult, qui à scurris potius semper gladiator, quàm scurra appellatus sit. afferam rem eiusmodi in decumis, ut Alba fateatur, istum in re frumentaria, et in bonis aratorũ aperte, palámq; esse prædatum.

Decumas agri Leõtini magno dicit se uendidisse. osten di iam illud initio, nõ existimandum magno uendidisse eum, qui uerbo decumas uendiderit, re, et conditione, & lege, et edicto, & licentia decumanorum decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud ostendi, uendidisse alios magno decumas agri Leontini, cæterorumq; agrorum, et lege Hieronica uendidisse, & pluris etiam, quã te, uendidisse, nec aratorem quenquã esse questum: nec. n. fuit, quod quisquam queri posset, cum lege æquissime scripta uenirent. neque illud unquã aratoris interfuit, quanti decumæ uenirent: nõ enim ita est, ut, si magno uenierint, plus arator debeat; si paruo, minus. ut frumenta nata sunt, ita decumæ ueneũt. aratoris autẽ interest, ita se frumenta habere, ut decumæ quamplurimo uenire possint. dũ arator ne plus decuma det, expedit ei decumã esse quã maximã. uerũ hoc, ut opinor, esse uis caput defensionis tuæ, magno te decumas uendidisse, agri uero Leontini, qui plurimũ efficit, tritici mod. CCVI millibus

millibus. si doceo, pluris aliquãto potuisse te uendere, neque ijs uoluisse addicere, qui cõtra Aproniũ licerentur, & Apronio multo minoris, quã alijs potueris, tradidisse: si hoc doceo, poterit ne te Alba, tuus antiquissimus non solum amicus, uerũ etiam amator, absoluere? dico equitem R. hominem in primis honestum, Q. Minutiũ cum sui similibus ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, non MMM, sed ad unas unius agri decumas tritici mod. XXX uoluisse addere, & ei potestatẽ emendi nõ esse factam, ne res abiret ab Apronio. negare hoc, nisi forte negare omnia constituisti, nullo modo potes. palã res gesta est, maximo conuentu, Syracusis: testis est tota prouincia; propterea quòd undique ad emendas decumas solent eò conuenire. quod siue fateris, siue conuinceris: quot et quã maximis in rebus teneare, non uides? primũ, tuã rem illam, et prædam fuisse: nam nisi ita esset, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quã Minutium decumas agri Leontini sumere? deinde, immensum, atque infinitũ lucrũ esse factum: nam si DXXX mod. tritici tu commotus non esses, certe hoc idem lucri Minutius Apronio libenter dedisset, si ille accipere uoluisset. quantam igitur illi spem prædæ propositam arbitramur fuisse, qui tantum præsens lucrum nulla opera insumpta cõtempserit, atque despexerit? deinde ipse Minutius nunquam tanti habere uoluisset, si decumas tu lege Hieronica uenderes: sed quòd tuis nouis edictis, & iniquissimis institutis plus aliquanto se, quã decumas, ablaturũ uidebat, iccirco longius progressus est. at Apronio semper plus etiam multo abs te permissum est, quã quod

edixeras. quãtum igitur quæstum putamus factum esse per eum, cui quiduis licitum sit, cum tantum lucri uoluerit addere is, cui, si decumas emisset, idem nõ liceret? postremo, illa quidem certe tibi præcisa defensio est, in qua tu semper omnia tua furta, atq; flagitia latere posse arbitratus es; magno te decumas uendidisse, plebi R. cõsuluisse, annonæ prospexisse. non potest hoc dicere is, qui negare non potest, se unius agri decumas X X X mod. minoris, quã potuerit, uendidisse: ut etiã, si tibi hoc cõcedam, Minutio ideo te nõ tradidisse, quòd iã addixisses Apronio (aiunt. n. te ita dictitare: quod ego expecto, cupioq; te illud defendere) uerum ut ita sit; tamen nõ potes hoc quasi præclarũ aliquid prædicare, magno te decumas uendidisse, cũ fuisse fateare, qui multo pluris uoluerint emere. tenetur igitur iam iudices, & manifesto tenetur auaritia, cupiditas hominis, scelus, improbitas, audacia. quid, si hæc, quæ dico, ipsius amici, defensoresq; iudicarũt? quid uultis amplius? aduẽtu L. Metelli Prætoris, cum omnes eius comites iste sibi suo illo panchresto medicamẽto amicos redemisset, aditũ est ad Metellum: eductus est Apronius: eduxit uir primarius C. Gallius senator: à L. Metello, ut ex edicto suo iudicium daret in Aproniũ, quòd per uim, aut metum abstulisset, quã formulam Octauianam & Romæ Metellus habuerat, et habebat in prouincia, nõ impetrat, cũ hoc diceret Metellus, præiudiciũ se de capite C. Verris per hoc iudiciũ nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum non ingratorũ, aderat Apronio. C. Gallius, homo nostri ordinis, à suo familiarissimo L. Metello iudiciũ ex edicto nõ potest impetrare. non reprehendo Metellũ. pepercit homini ami=

co, & quemadmodum ipsum dicere audiui, necessario. non reprehendo inquam Metellum: *sed hoc miror, quo modo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per* Recuperatores, *de hoc ipso non modo præiudicarit, uerum grauissime, ac uehementissime iudicarit: primum enim, si* Apronium *absolutum iri putaret, nihil erat, quod ullum præiudicium uereretur: deinde, si, condemnato* Apronio, *cõiunctam cum eo* Verris *causam omnes erant existimaturi,* Metellus *quidem certe iam hoc indicabat, eorum rem, causamq; esse coniunctam, qui statuerit,* Apronio *condemnato, de isto præiudicium futurum. et simul una res utrique rei est argumento; & aratores ui, & metu coactos* Apronio *multo plus, quàm debuerint, dedisse; et* Apronium *istius rem suo nomine egisse, cum* L. Metellus *statuerit, non posse* Apronium *condemnari, quin simul de istius scelere, atque improbitate iudicaretur.* Venio *nũc ad epistolam* Timarchidis, *liberti istius, & accensi. de qua cũ dixero, totum hoc crimen decumanum perorabo. hæc epistola est iudices, quam nos* Syracusis *in ædibus* Aproniј, *cũ literas conquireremus, inuenimus. missa est, ut ipsa significat, ex itinere, cum* Verres *iam de prouincia decessisset,* Timarchidis *manu scripta.* Recita *epistolã* Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO SALVTEM DICIT. *iam hoc quidem non reprehendo, quòd ascripsit, accensus: cur enim sibi hoc scribæ soli sumant?* L. Papirius *scriba. uolo ego hoc esse commune accensorum, lictorum, uiatorum.* FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD EXISTIMATIONEM

PRAETORIS ATTINET. *cōmēdat Apronio Verrem, & hortatur ut inimicis eius resistat. bono præsidio munitur existimatio tua, si quidem in Apronij constituitur diligentia, atque auctoritate.* HABES VIRTVTEM, ATQVE ELOQVENTIAM. *quã copiose laudatur Apronius à Timarchide? quã magnifice? cui ego nō putē illũ placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus sit?* HABES, SVMPTVM VNDE FACIAS. *necesse est, quod redundaret de uestro frumentario quæstu, ad illũ potissimũ, per quē agebatis, defluxisse.* SCRIBAS, APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE, CONCIDE. *uidete, quã ualde malitiæ suæ confidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. Iã hoc, cæde, cōcide, nō uerba domo patroni depromere uidetur ad omne genus nequitiæ accommodata?* VOLO MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. *cōsorti quidē in lucris, atq; furtis, gemino, et simillimo nequitia, improbitate, audacia.* IN COHORTE CHARVS HABEARE. *quid est hoc, in cohorte? quò pertinet? Aproniũ doces? quid? in uestram cohortem te monitore, an sua sponte peruenerat?* QVOD CVIQVE OPVS SIT, OPPONE. *qua impudētia putatis eũ in dominatione fuisse, qui in fuga tam improbus sit? ait, omnia pecunia effici posse: dare, profundere, opponere, si uelis uincere. non hoc mihi tam molestum est Apronio suadere Timarchidem, quã quòd hoc idem patrono suo præcipit.* TE POSTVLANTE

OMNES VINCERE SOLENT. *Verre quidem Prætore, nō Sacerdote, non Peduceo, non ipso Metello.* SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. *hoc uero ferri iam nō potest, irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, et contemni, ac despici à fugitiuo Timarchide.* SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. *hic uehemēter errat Timarchides, qui aut Vulteiū pecunia corrūpi putet posse, aut Metellū unius arbitratu gerere Præturā. sed errauit cōiectura domestica. quia multos per se, et per alios multa ludibūdos libidinose apud Verrē effecisse uidit; ad omnes, eosdem patere aditus arbitrabatur. facilius uos efficiebatis ludibūdi, quæ uolebatis à Verre, quòd multa eius ludorū genera noratis.* INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. *quis istuc Apronio attribuebat, cū aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicādum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendū pecuniam acceperat? aut Sestio lictori, cū aliquem innocentē securi percusserat? nemo. omne ei Verri tunc attribuebant, quem nūc condemnari uolūt.* OBTVDERVNT EIVS AVRES, TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. *uides ne, hoc quàm clarum sit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat, concedes, non hoc crimen nos in te confingere, sed iampridem ad crimen aliquam defensionem libertum quærere? libertus, et accensus tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium scribit; uulgo esse ab omnibus ita*

demonstratū Metello, tibi Aproniū in decumis sociū fuisse. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT, SI DII VOLENT. *quod istuc per deos immortales, aut qua de causa excitatū esse dicamus in aratores tam infestū odiū, atque tantū? quantā iniuriā fecerunt Verri aratores, ut eos etiam libertus, & accensus eius tam irato animo, his literis insequatur? neque ego huius fugitiui iudices epistolam uobis recitassem, nisi ut ex ea totius familiæ præcepta, & instituta, et disciplinā cognosceretis. uidetis, ut moneat Aproniū, quibus rebus, ac muneribus insinuet in familiaritatem Metelli, Vulteium corrumpat? scribas, accensumq; pretio deliniat? ea præcipit, quæ uidit: ea monet alienū hominē, quæ domi didicit ipse. uerū in hoc errat uno, quòd easdem existimat uias ad omnium familiaritates esse munitas. quanquam merito sum iratus Metello, tamen hæc, quæ uera sunt, dicam. Apronius ipsum Metellū nō pretio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, nō sermone incauto, atque improbo posset corrumpere. quibus rebus nō sensim, atque moderate ad istius amicitiā arrepserat, sed breui tempore totum hominem, totamq; eius Præturam possederat. cohortē autem Metelli quā uocat, quid erat quod corrumperet? ex quā Recuperatores nulli dabantur. nā quòd scribit Metelli filium puerum esse, uehementer errat: nō enim ad omnes Prætorū filios iidē aditus sunt. ò Timarchide, Metelli est filius in prouincia, non puer, sed adolescens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. uester ille puer prætextatus in prouincia quemadmodum fuisset, non dicerem, si pueri esse illā culpā, ac non*

patris existimarem. tu ne, cum te, ac tuam uitam nosses, in Siciliam tecum grandem prætextatum filium duce=bas? ut etiam si natura puerum à paternis uitijs, atque à generis similitudine abduceret, cõsuetudo tamẽ eũ, & disciplina degenerare nõ sineret. fac enim fuisse in isto C. Lælij, M. Catonis materiẽ, atque indolem: quid ex eo boni sperari, atque effici potest, qui in patris luxurie sic uixerit, ut nullum unquã pudicum, neque sobrium con uiuium uiderit? qui in epulis quotidianis adulta ætate per triennium inter impudicas mulieres, & intemperan tes uiros uersatus sit? nihil unquam à patre audiuit, quo pudentior, aut melior esset? nihil unquã patrem agere uidit, quod cum imitatus esset, non, id quod turpissimũ est, similis patri putaretur? quibus in rebus nõ solum fi=lio, uerum etiã Reip. fecisti iniuriam: susceperas enim li beros nõ solum tibi, sed etiam patriæ, qui nõ modo tibi uoluptati, sed etiã qui aliquãdo usui Reip. esse possent. eos instituere, atque erudire ad maiorũ instituta, atque ciuitatis disciplinam, non ad tuas turpitudines debui=sti. esset inerti, atque impuro, & improbo parẽte nauus, et pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Resp. muneris. nũc pro te Verrem substituisti alterũ ciuitati: nisi hoc forte deterior est, si fieri potest, quòd tu eiusmo di euasisti nõ in hominis luxuriosi, sed tãtũ in furis, ac diuisoris disciplina educatus. quid isto festiuius fore ar=bitramur, qui est tuus natura filius, consuetudine disci=pulus, uoluntate similis? quem ego indices quamuis bo=nũ, fortemq; facile paterer euadere: non enim me ini=micitiæ commouent, si quæ mihi cum isto futuræ sint: nã si in omnibus rebus innocẽs fuero, meiq; similis, quid

mihi istius inimicitiæ nocebũt? sin aliqua in re Verri si=
milis fuero, non magis mihi deerit inimicus, quàm Ver=
ri defuit: etenim iudices eiusmodi Resp. debet esse, et e=
rit, seueritate iudiciorũ cõstituta, ut inimicus neque dees
se nocẽti possit, neque obesse innocẽti. quapropter nulla
res est, quamobrẽ ego istũ nolim ex paternis probris, ac
uitijs ẽmergere: id quod tametsi isti difficile est, támen
haud scio an fieri possit, præsertim si, ut nunc fit, custo=
des amicorum eum sectabuntur, quoniam pater tam ne
gligens, ac dissolutus est. uerum huc longius, quàm uolũ
tas fuit, ab epistola Timarchidis digressa est oratio mea:
qua recitata, conclusurum me esse crimen decumarum
dixerã: ex quo intellexistis, innumerabilem frumenti nu
merũ per triennium auersum à Rep. esse, abreptumq́;
aratoribus. sequitur, ut de frumento empto uos iudices
doceã, maximo, atque impudentissimo furto: de quo dũ
certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite.
Frumentũ emere in Sicilia debuit Verres ex S.C. et ex
lege Terentia, et Cassia frumentaria. emundi duo ge
nera fuerunt, unũ certarum decumarum, alterũ, quod
præterea ciuitatibus æqualiter esset distributum. illius
decumani tantũ, quãtũ ex primis decumis fuisset, huius
imperati tritici mod. DCCC millia: pretiũ autẽ cõstitu
tũ decumano in modios singulos HS terni, imperato HS
IIII. ita in frumentum imperatum HS duodetricies
in annos singulos Verri decernebatur, quod aratoribus
solueret; in alteras decumas fermè ad nonagies. sic per
triennium ad hãc frumenti emptionem Siciliensem pro
pè centies & tricies erogatum est. hanc pecuniam tan=
tam, datã tibi ex ærario inopi, atque exhausto, datã ad

frumentum, hoc est ad necessitatem salutis, & uitæ, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera Resp. imponeret, solueretur, abs te sic laceratam esse dico, ut possim illud probare, si uelim, omnem te hanc pecuniã domum tuam auertisse: etenim sic hanc rem totam administrasti, ut hoc, quod dico, probari æquissimo iudici possit. sed ego habebo rationẽ auctoritatis meæ: meminero, quo animo, quo consilio ad causam publicã accesserim: nõ agam tecũ accusatorie: nihil fingam: nihil probari uelim me dicente, quod nõ ante mihimet ipsi probatum sit. in hac pecunia publica iudices hæc insunt tria genera furtorũ. primũ, eam, cũ posita esset apud eas societates, unde erat attributa, binis centesimis fœneratus est: deinde, permultis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino: postremo si cui ciuitati soluit, tantum detraxit, quantũ cõmodum fuit, nulli, quod debitũ est, reddidit. ac primũ, hoc ex te quæro. tu, cui publicani è Carpinatij literis gratias egerũt, pecunia publica ex ærario erogata, ex uectigalibus populi R. ad emendũ frumentũ attributa fuerit ne tibi quæstui? pensitarit ne tibi binas centesimas? credo te negaturũ: turpis enim est, & periculosa cõfessio. mihi autem hoc perarduũ est demõstrare: quibus enim testibus? publicani tractati honorifice sunt: tacebunt. literæ eorũ decreto decumanorũ remotæ sunt. quo me igitur uertã? rem tam improbã, crimen tantæ audaciæ, tantæq; impudentiæ propter inopiam testiũ, ac literarũ prætermittam? non faciam iudices: utar teste: quo? P. Vectio Chilone, homine equestris ordinis honestissimo, atque ornatissimo: qui isti ita amicus et necessarius est, ut etiã si uir bonus nõ esset, tamẽ, quod cõtra istũ

diceret, graue uideretur; ita uir bonus est, ut, etiam si inimicissimus isti esset, tamen eius testimonio credi oporteret. admiratur & expectat, quidnam Vectius dicturus sit. nihil dicet ex tempore, nihil ex sua uoluntate, nihil, ut ei utrũuis licuisse uideatur. misit in Siciliã literas ad Carpinatiũ, cum esset magister scripturæ, et sex publicanorum: quas ego Syracusis apud Carpinatiũ in literarũ allatarũ libris, Romæ in literarũ missarũ apud magistrũ Tullium familiarem tuũ inueni: quibus ex literis impudentiam fœnerationis quæso cognoscite. LITERAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS, MAGISTRORVM. præsto se tibi ait futurũ Vectius, & obseruaturũ quẽad modũ rationes ad ærariũ referas: ut, si hanc ex fœnore populo pecuniã non retuleris, reddas societati. possumus hoc teste, possumus P. Seruilij, et C. Antistitis, magistrorũ, primorũ hominũ, atque honestissimorũ, possumus auctoritate societatis, cuius literis utimur, quod dicimus obtinere, an aliqua firmiora, aut grauiora quærẽda sunt? Vectius tuus familiarissimus, Vectius tuus affinis, cuius sororẽ habes in matrimonio, tuæ frater uxoris Vectius, frater tui Quæstoris, impudentissimum tuũ furtum, certissimumq; peculatum: nã quo alio nomine pecuniæ publicæ fœneratio est appellanda? * Recita reliqua. Scribam tuũ dicit Verres huius perscriptorẽ fœnerationis fuisse. ei quoque magistri minãtur in literis. & casu scribæ tum duo magistri fuerũt cũ Vectio. binas centesimas ab se ablatas ferundum non putãt: & recte non putant: quis enim hoc fecit unquam, quis denique conatus est facere, aut posse fieri cogitauit, ut, cũ

senatus publicanos usura sæpe iuuisset, magistratus à publicanis pecuniam pro usuris auderet auferre? certe huic homini spes nulla salutis esset, si publicani, hoc est si equites R. iudicarēt. minor esse cura nunc iudices uobis disceptantibus debet, & tanto minor, quanto est honestius alienis iniurijs, quàm re sua commoueri. quid ad hæc respondere cogitas? utrùm, factum negabis, an tibi hoc licitum esse defendes? negare qui potes? an ut tanta auctoritate literarum, tot testibus publicanis conuincare? licuisse uero qui? si mehercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia fœneratū docerem, tamen effugere non posses: sed publicā, sed ob frumentum decretā, sed à publicanis fœnore accepto, hoc licuisse cuiquam probabis? quo non modo cæteri, sed ipse nihil audacius, improbiusq; fecisti. non mehercule hoc, quod omnibus singulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum est, possum iudices dicere audacius esse, aut impudentius, quòd permultis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino: maior hæc præda fortasse est; sed illa impudentia certe non minor. & quoniam de illa fœneratione satis dictū est, nunc de hac tota pecunia auersa quæso cognoscite. Siciliæ ciuitates multæ sunt iudices ornatæ, atque honestæ. ex quibus in primis numeranda est ciuitas Halesina: nullā enim reperietis aut officijs fideliorē, aut copijs locupletiorem, aut auctoritate grauiorem. huic iste annos singulos cū sexaginta tritici millia modiū imperauisset, pro tritico nummos abstulit, quanti erat in Sicilia triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. obstupui iudices, cum hoc mihi primum Halesæ demonstrauit in senatū Halesinorū homo

summo ingenio, summa prudentia, summa auctoritate præditus Halesinus Aenias: cui senatus dederat publice causam, ut mihi, fratriq; meo gratias ageret, & simul qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent, doceret. demõstrat hanc istius cõsuetudinem, ac rationem fuisse; cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes istum esset redacta, solitum esse istum pecuniam cogere à ciuitatibus, frumentum improbare; quantum fruméti Romam esset mittendum, tantũ de suo quæstu, ac de sua copia frumenti mittere. posco rationes: inspicio literas: uideo frumenti granum Halesinos, quibus L X millia modiũ imperata erant, nullum dedisse, pecuniam Volcatio, Timarchidi, scribæ dedisse. reperio genus huiuscemodi iudices prædæ, ut Prætor, qui frumentum emere debebat, nõ emat, sed uẽdat; pecunias, quas ciuitatibus distribuere debebat, eas omnes auertat, atque auferat. nõ mihi iam furtũ, sed monstrum, ac prodigium uidebatur, ciuitatum frumentum improbare, pretium ei frumento constituere; quod constituisset, id ciuitatibus auferre; quod à populo R. accepisset, tenere. quot uultis esse in uno furto peccatorum gradus? ut, si singulis insistere uelim, progredi iste nõ posset. improbas frumentũ Siculũ. quid? ipse quod mittis? peculiarem habes aliquam Siciliam, quæ tibi ex alio genere frumentũ suppeditare possit? cum senatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut populus iubet; hoc, ut opinor, intelligit, ex Sicilia Siculũ frumentũ apportari oportere. tu, cum ciuitatũ Siciliæ uulgo omne frumentũ improbas, nũ ex Aegypto, aut ex Syria frumentũ Romá mittis? improbas Halesinũ, Cephaleditanũ, Thermitanũ, Amestratinum,

Tindaritanum, Herbitense, multarum præterea ciuitatum. quid accidit tandē, ut horū populorū agri frumentum eiusmodi te Prætore ferrent, quod nunquā antea? ut neque tibi, neque populo R. posset probari; præsertim cū ex ijsdem agris, eiusdemq; anni frumentū ex decumis Romā mācipes aduexissent. quid acciderat, ut ex eodem horreo decumanū probaretur, emptum nō probaretur? dubiū ne est, quin ista omnis improbatio cogendæ pecuniæ causa nata sit? esto: improbas Halesinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud, quod placet: missos fac eos, quorum frumentum improbasti. sed ab ijs, quos repudias, exigis tantum pecuniæ, quantū ad eum numerum frumenti satis sit, quem ciuitati imperas. dubiū est, quid egeris? in medimna singula uideo ex literis publicis tibi Halesinos HS quinos denos dedisse. ostendā ex tabulis locupletissimorū aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum uendidisse. quæ ergo ista ratio, aut quæ potius amentia, frumentum improbare id, quod ex eo loco sit, ex quo senatus, et populus R. emi uoluerit? ex eo aceruo, ex quo partē tu idem decumarum nomine probaris? deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere, cum ex ærario acceperis? utrū te lex Terentia Siculorū pecunia frumentum emere à Siculis, an populi R. pecunia frumentū ab Siculis emere iussit? iam uero ab isto omnem illā ex ærario pecuniam, quā his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam uidetis. accipis enim HS X V pro medimno: tanti enim est illo tempore medimnum. retines HS X I I: tanti enim est frumentū Siciliense ex lege æstimatū. quid interest, utrū hoc feceris, an frumen-

tum non improbaris, ſed frumento probato, et accepto, pecuniã publicam tenueris omnem, neque quidquam ulli diſſolueris ciuitati? cum æſtimatio legis eiuſmodi ſit, ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te Prætore etiã grata eſſe debuerit: eſt enim modius lege HS III æſtimatus: fuit autem te Prætore, ut tu in multis epiſtolis ad amicos tuos gloriaris, HS II. ſed fuerit HS III: quoniã tu tãtum à ciuitatibus in modios ſingulos exegiſti. cum, ſi ſolueres Siculis tantum, quantum te populus R. iuſſerat, aratoribus fieri gratiſſimum poſſet, tu non modo eos accipere, quod oportebat, noluiſti, ſed etiã dare, quod nõ debebant, coegiſti. atque hæc ita geſta eſſe iudices cognoſcite ex literis publicis ciuitatum, et ex teſtimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accõmodatũ intelligatis. omnia, quæ dicimus, rationibus populorũ nõ interpoſitis, neque perturbatis, neque repentinis, ſed certis, inſtitutis, ordine relata, atque confecta ſunt. Recita rationes Haleſinorũ. cui pecuniã datam dicit? dic, dic etiã clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDE, MEVIO. quid eſt Verres? ne illã quidem tibi defenſionem reliquã feciſti, mancipes in iſtis rebus eſſe uerſatos, mancipes frumentũ improbaſſe, mancipes pretio cũ ciuitatibus decidiſſe, et eoſdem abs te illarũ ciuitatũ nomine pecunias abſtuliſſe, deinde ipſos ſibi frumentũ coemiſſe, nihil hæc ad te pertinere. mala mehercule, ac miſera defenſio, Prætorẽ hoc dicere: ego frumentũ neque attigi, neque aſpexi; mãcipibus poteſtatẽ probandi, improbandiq; permiſi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorſerunt; ego autem, quã pecuniã populis dare debui, mancipibus dedi: mala eſt hæc quidem, ut dixi, defenſio cri-

minis; sed tamen hac ipsa tibi, si uti cupias, nō licet. uetat te Volcatius, tuæ, tuorumq; deliciæ, mentionē mancipis facere. Timarchides autem, columē familiæ uestræ, premit fauces defensionis tuæ: cui simul, et Volcatio pecunia à ciuitate numerata est. iá uero scriba tuus annulo aureo suo, quē ex his rebus inuenit, ista te ratione uti non sinet. quid igitur est reliquū? nisi uti fateare, te Romam frumentū emptum Siculorū pecunia misisse, publicam pecuniam domū tuam conuertisse. ò cōsuetudo peccandi quantam habes iucunditatem in improbis, et audacibus, cū pœna abfuit, et licentia consecuta est. iste in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur, sed nūc demū tenetur. uidimus huic ab ærario pecuniá numerari Quæstori ad sumptum exercitus consularis: uidimus paucis post mensibus et exercitū, et Consulē spoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris, quæ totá Remp. tam occupauerat. iterū gessit hæreditariam Quæsturam cum Dolabella: magná pecuniá auertit: sed eius rationem cū damnatione Dolabellæ permiscuit. cōmissa est pecunia tanta Prætori: nō reperietis hominē timide, nec leuiter hæc improbissima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam nō dubitauit. ita serpit illud insitū in natura malū consuetudine peccádi libera, finem ut audaciæ statuere ipse sibi nō possit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifestis tenetur. atque in eá fraudem mihi uidetur diuinitus incidisse, nō solum ut eas pœnas, quas proxime meruisset, solueret, sed ut illa etiá scelera eius in Carbonē, et in Dolabellá uindicarētur. etenim noua quoq; alia res extitit iudices in hoc crimine, quæ tollat

omnem dubitationem superioris illius decumani criminis. nam, ut illud missum faciam, permultos aratores in alteras decumas, et in hæc D C C C millia modiû, quod emptum populo R. darent, nô habuisse, sed à tuo procuratore, hoc est ab Apronio, emisse; ex quo intelligi potest, nihil te aratoribus reliqui fecisse: ut hoc prætereā, quod in multis est testimonijs expositum: potest illo quidquam esse certius, in tua potestate, atque in tuis horreis omne frumentû Siciliæ per trienniû, atque omnes fructus agri decumani fuisse? cum enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, unde erat frumentû, quod Romam mitteres, si tu id nô omne clausum, et côpressum possidebas? itaque in eo frumento primus tibi ille quæstus fuit ipsius frumenti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter, quòd id frumentû improbissime partû, nô semel, sed bis, neque uno, sed duobus pretijs unû et idê frumentû uendidisti, semel ciuitatibus HS X V in medimnû, iterum populo R. à quo HS X I I in medimna pro eodem illo frumento abstulisti. at. n. frumentû Centuripinorû, & Agrigentinorû, et nônullorû fortasse præterea probasti, et his populis pecuniā dissoluisti. sint aliquæ ciuitates in eo numero, quarû frumentum improbare nolueris. quid tandem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quæ pro frumento debita est, dissoluta est? unû mihi reperi nô populû, sed aratorem: uide, quære, circunspice, si quis forte est ex ea prouincia, in qua tu trienniû præfuisti, qui te noluit perisse: unum inquam da mihi ex illis aratoribus, qui uel ad statuam pecuniam contulerût, qui sibi dicat pro frumento omne esse, quod oportuerit, solutum. confirmo iudices, neminem esse dicturum. ex omni pecunia, quam

aratoribus

aratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant, primum pro spectatione, et collybo, deinde pro nescio quo cerario. hæc omnia iudices nō rerum certarū, sed furtorum improbissimorum sunt uocabula. nam collybus esse qui potest, cum utantur omnes uno genere nummorum? cerariū uero quid uocas? quo modo hoc nomē ad rationes magistratus, quo modo ad pecuniam publicam allatum est? nam illud genus tertiū deductionis erat eiusmodi, quasi non modo liceret, sed etiā oporteret, nec solum oporteret, sed planè necesse esset. scribæ nomine de tota pecunia binæ quinquagesimæ detrahebantur. quis tibi hoc concessit, quæ lex, quæ senatus auctoritas, quæ porrò æquitas, ut tantā pecuniā scriba tuus auferret siue de aratorum bonis, siue de populi R. *uectigalibus? nam si potest ista pecunia sine aratorū iniuria detrahi: populus* R. *habeat, præsertim in tantis ærarij angustijs. sin autem & populus id uoluit, & æquū ita est, solui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis prædabitur? et in hac causa scribarū ordinem in me cōcitabit* Hortensius? *et eorū commoda à me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quasi uero hoc scribis ullo exēplo sit, aut ullo iure concessum. quid ego uetera repetā? aut quid eorū scribarū mentionem faciā, quos constat sanctissimos homines, atque innocentissimos fuisse? non me fugit iudices, uetera exēpla pro fictis fabulis iam audiri, atque haberi. in his tēporibus uersabor miseris, ac perditis. nuper* Hortensi Quæstor *fuisti. quid tui scribæ fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cū in eadem ista* Sicilia *pro frumento ciuitatibus pecuniā soluerem,*

mecum duos frugalissimos homines scribas haberem, L. Mamilium, et L. Sergium; nō modo istas duas quinquagesimas, sed omnino nummū nullū cuiquam esse deductum. dicerem, hoc mihi totum esse attribuendum iudices, si illi unquam à me hoc postulassent, si unquam omnino cogitassent. quamobrem scriba deducat, ac nō potius mulio, qui adduxerit? tabellarius, cuius aduentu certiores facti petiuerūt? præco, qui adesse iussit? uiator, ac Venerius, qui fiscum sustulit? quæ pars operæ, aut opportunitatis in scriba est, cur ei nō modo merces tanta detur, sed cur cū eo tantæ pecuniæ partitio fiat? ordo est honestus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rē pertinet? est uero honestus, quòd eorū hominum fidei tabulæ publicæ, periculaq; magistratuum committuntur. itaque ex ijs scribis, qui digni sunt illo ordine, patribusfamilias, uiris bonis, atque honestis, percontamini, quid sibi istæ quinquagesimæ uelint: iam omnes intelligetis nouā rem totā, atque indignā uideri. ad eos me scribas reuoca, si placet: noli hos colligere, qui nūmulis corrogatis de nepotum donis, ac de scenicorum corollarijs, cum decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinem ciuitatis se uenisse dicunt. eos scribas tecū disceptatores huius criminis habebo, qui istos scribas esse moleste ferunt. tametsi, cum in eo ordine uideamus esse multos non idoneos, qui ordo industriæ propositus est, et dignitati; mirabimur turpes, aliquot in eo esse, quò cuiuis licet pretio peruenire? tu ex pecunia publica HS terdecies scribam tuum permissu tuo cum abstulisse fateare, reliquā tibi ullam defensionem putas esse? hoc ferre quenquā posse, hoc quenquam denique nūc tuorum ad-

uocatorũ animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni, clarissimo uiro, consulari homini, HS XVIII millibus lis æstimata sit; in eadem ciuitate apparitori tuo esse cõcessum, ut HS uno nomine terdecies auferret? hinc ille est annulus aureus, quo tu istum in cõcione donasti. quæ tua donatio singulari impudentia prædita, noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur: sæpe enim nostri imperatores superatis hostibus, optime Rep. gesta scribas suos annulis aureis in cõcione donarunt: tu uero quibus rebus gestis, quo hoste superato, concionem donandi causa aduccare ausus es? neque enim solum scribam tuum annulo, sed etiã uirum fortissimum, ac tui dissimillimum, Q. Rubrium, excellenti uirtute, auctoritate, copijs, corona, et phaleris, & torque donasti; M. Cossutium, sanctissimum uirũ, atque honestissimum; M. Castritiũ, summo splendore, ingenio, gloria præditũ. quid hæc sibi horum trium ciuium R. dona uoluerunt? Siculos præterea potentissimos, nobilissimosq; donasti. qui non, quemadmodum sperasti, tardiores fuerunt, sed ornatiores tuo iudicio ad testimonia dicunda uenerũt. quibus ex hostium spolijs, de qua uictoria, qua ex præda, aut manubijs hæc abs te donatio constituta est? an quòd te Prætore, paucorum aduentu myoparonum, classis pulcherrima, Siciliæ propugnaculum, præsidiumq; prouinciæ, piratarum manibus incensa est? an quòd ager Syracusanus prædonum incendijs te Prætore uastatus est? an quòd forum Syracusanum nauarchorum sanguine redundauit? an quòd in portu Syracusano piraticus myoparo nauigauit? nihil possum reperire, quamobrem te in istam

amentiam incidisse arbitrer: nisi forte id egisti, ut homi nibus ne obliuisci quidem rerum tuarũ male gestarum liceret. annulo est aureo scriba donatus: et ad eã donationem concio est aduocata. quod erat os tuũ, cum uidebas in concione eos homines, quorum ex bonis iste annulus aureus donabatur, qui ipsi annulos aureos posuerant, liberisq; suis detraxerant, ut esset unde scriba tuus hoc tuũ munus, ac beneficiũ tueretur? quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? illa scilicet uetus, atque imperatoria? quãdo tu quidem in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te Prætore ulla facta est. an illa? quãdoquidem tu nulla unquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuisti, omnibusq; in iisdem flagitiis mecum et in legatione, & in Prætura, et hic in Sicilia uersatus es; ob hasce res, quoniam te locupletaui, hoc annulo aureo dono. uera hæc fuisset oratio: non enim iste annulus aureus abs te datus, istum uirum fortem, sed hominem locupletem esse declarat. ita eundem annulũ ab alio datum testem uirtutis duceremus, abs te donatũ comitem pecuniæ iudicamus. Dictũ indices est de decumano frumento: dictum de empto: extremum et reliquũ est de æstimato. quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet cõmouere, et uero eo magis, quòd ad hoc crimen nõ ingeniosa aliqua defensio, sed improbissima confessio cõparatur. nam cũ ex S. C. & ex legibus frumentũ ei in cellam sumere liceret, idq; frumentũ senatus ita æstimasset, quaternis HS tritici modium, binis ordei: iste numero ad summã tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denariis ternis æstimauit. nõ est in hoc crimen Hortensi, ne for=

te ad hoc meditere, multos sæpe uiros bonos, et fortes, et innocentes cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum, in cellam quod sumi oporteret, æstimasse, & pecuniã pro frumento abstulisse. scio, quid soleat fieri: scio, quid liceat. nihil, quod antea fuerat in consuetudine bonorum, nunc in istius facto reprehenditur: hoc reprehendo, quòd, cũ in Sicilia HS II modius esset, ut istius epistola ad te missa declarat, summum HS ternis, id quod & testimonijs omnibus, & tabulis aratorum planũ factum antea est; tum iste pro tritici modijs singulis ternos ab aratoribus denarios exegit. hoc crimen est: ut intelligas nõ ex æstimatione, neque ex ternis denarijs pendere crimẽ, sed ex coauctione annonæ, atque æstimationis. etenim hæc æstimatio nata est iudices initio non ex Prætorũ, aut Consulum, sed ex aratorũ, atque ciuitatũ commodo: nemo enim fuit initio tam impudens, qui, cũ frumentum deberetur, pecuniam posceret. certe hoc ab aratore primum est profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uendidisset, aut seruare uellet, aut in eum locum, quò imperabatur, frumẽtum portare nollet; petiuit in beneficij loco, & gratiæ, ut sibi pro frumento, quanti frumentum esset, dare liceret. ex huiuscemodi principio, atque ex liberalitate, atque accommodatione magistratuum, consuetudo æstimationis introducta est. secuti sunt auariores magistratus: qui tamen in auaritia sua non solum uiam quæstus inuenerunt, uerũ etiam exitum, ac rationem defensionis instituerunt. semper ad ultima, ac difficillima loca apportãdum frumentum imperare, ut uecturæ difficultate ad quam uellent æstimationẽ peruenirẽt. in hoc genere fa-

cilior est existimatio, quàm reprehensio: ideo quòd eum, qui hoc facit, auarũ possumus existimare, crimen in eo cõstituere nõ tam facile possumus: quòd uidetur cõcedẽdũ magistratibus nostris esse, ut ijs, quo loco uelint, frumẽtũ accipere liceat: itaque hoc est, quod multi fortasse fecerũt, et ita multi, ut ij, quos innocentissimos meminimus, aut audiuimus, non fecerint. quæro nunc à te Hortensi, cum utris tandem istius factum collaturus es? cum ijs credo, qui benignitate adducti per beneficium, et gratiam ciuitatibus concesserunt, ut nummos pro frumento darent. ita credo, petijsse ab isto aratores, ut, cum HS ternis tritici modium uendere non possent, pro singulis modijs ternos denarios dare liceret. an, quoniã hoc non audes dicere, illuc cõfugies? uecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluisse. cuius uecturæ? quo ex loco? in quem locũ ne portarent? Philomelo ne Ephesum? uideo, quid inter annonam interesse soleat: uideo, quot dierũ uia sit: uideo Pilomelensibus expedire, quãti Ephesi sit frumentũ, tãtũ dare potius in Phrygia, quàm Ephesum portare, aut ad emendum frumentum Ephesum pecuniam, & Legatos mittere. in Sicilia uero quid eiusmodi? Enna mediterranea est maxime. ego, ut ad aquã tibi, id quod summi iuris est, frumentum Ennenses metiantur, uel Plutiam, uel Halesam, uel Catinam, loca inter se maxime diuersa; eodem die, quo iusseris, deportabũt. tametsi ne uectura quidem opus est: nam totus quæstus hic iudices æstimationis ex annonæ natus est uarietate: hoc enim magistratus in prouincia assequi potest, ut ibi accipiat, ubi est carissimum. ideo ualet ista ratio æstimationis in Asia, ualet in Hispania, ualet in ijs

prouincijs,in quibus unum pretium frumento esse nō solet. in Sicilia uero quid cuiusquā intererat,quo loco daret? neque enim portandū erat: & quò quisque uehere iussus esset,ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi uendidisset. quamobrē si quid Hortensi docere uis, aliquid ab isto simile æstimatione,atque à cæteris,esse factū; doceas oportet,aliquo in loco Siciliæ Prætore Verre ternis denarijs tritici modiū fuisse. uide,quā tibi defensionē patefecerim,quàm iniquā in socios,quàm remotā ab utilitate Reip. quàm seiunctā à uolūtate, atque sententia legis. tu,cū tibi ego frumentū in meis agris,atque in mea ciuitate,denique cū in ijs locis,in quibus es,uersaris,rē geris,prouinciā administras, paratus sim dare; angulū mihi aliquem eligas prouinciæ reconditū,ac derelictū? iubeas ibi me metiri,quò portare nō expediat? ubi emere non possum? improbum facinus iudices, non ferendum,nemini lege concessum, sed fortasse adhuc in nullo etiam uindicatū. tamen ego hoc,quod ferri nego posse,Verri iudices cōcedo,et largior. si ullo in loco eius prouinciæ frumentum tanti fuit, quanti iste æstimauit: hoc crimen in istum reum ualere oportere nō arbitror. uerum enimuero, cum esset HS binis, aut etiam ternis quibusuis in locis prouinciæ,duodenos sestertios exegisti. si mihi tecum neque de annona, neque de æstimatione tua potest esse controuersia,quid sedes? quid expectas? quid defendes? utrum tibi pecuniæ conciliatæ uidentur aduersum leges, aduersum Remp. cum maxima sociorū iniuria,an uero id recte,ordine,è Rep. sine cuiusquā iniuria factū esse defendes? cū tibi senatus ex ærario pecuniā prōpsisset,et singulos tibi denarios adnumerasset,

quos tu pro ſingulis modijs aratoribus ſolueres: quid fa
cere debuiſti? ſi, quod L. Piſo ille Frugi, qui legē de pecu
nijs repetundis primus tulit: cū emiſſes, quāti eſſet; quod
ſuperaret pecuniæ, retuliſſes. ſi, ut ambitioſi homines, aut
benigni: cū pluris ſenatus æſtimaſſet, quàm quanti eſſet
annona; ex ſenatus æſtimatione, nō ex annonæ ratione
ſoluiſſes. ſin, ut plerique faciūt; in quo etiā erat aliquis
quæſtus, ſed is honeſtus, atque cōceſſus: frumentū, quo=
niā uilius erat, ne emiſſes: ſumpſiſſes id nūmorū, quod
tibi ſenatus cellæ nomine conceſſerat. hoc uero quid eſt?
quā habet rationē, nō quæro æquitatis, ſed ipſius impro
bitatis, atque impudētiæ? neque enim eſt ferè quidquā,
quod homines palàm facere audeāt in magiſtratu, quā=
uis improbi, quin eius facti ſi nō bonā, at aliquam ratio
nem afferre ſoleant. hoc quid eſt? uenit Prætor: frumen
tum, inquit, me abs te emere oportet. optume. modiū de
nario. benigne, ac liberaliter: nā ego tribus HS non poſ=
ſum uendere. mihi frumēto nō opus eſt: nummos uolo.
non ſperaueram, inquit arator, me ad denarios peruen
turum: ſed, ſi ita neceſſe eſt, quāti frumētū ſit, conſide=
ra. uideo eſſe binis HS. quid ergo à me tibi nummorū
dari poteſt, cum ſenatus tibi quaternos nūmos dederit?
quid poſcit, attendite: et uos quæſo ſimul iudices æquita
tem Prætoris attēdite. quaternos HS, quos mihi ſenatus
decreuit, et ex ærario dedit, ego habebo, et in ciſtā trāſ=
ferā ex fiſco. quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs, quos
tibi impero, tu mihi octonos HS dato: qua ratione? quid
quæris rationem? nō tantam rationem res habet, quan=
tam utilitatē, atque prædā. dic, inquit ille, planius. ſena
tus te uoluit mihi nūmos dare, me tibi frumētū metiri:

tu eos nũmos, quos mihi senatus dare uoluit, ipse habebis? à me, cui singulos denarios dari oportuit, binos aufers? & huic prædæ, ac direptioni cellæ nomen imponis? hæc deerat iniuria, et hæc calamitas aratoribus te Prætore, qua reliquis fortunis omnibus euerterentur. nam quid esse reliqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere, sed etiam omne instrumentum uendere cogeretur? quò enim se uerteret non habebat. ex quo fructu nummos, quos tibi daret, inueniret? decumarum nomine tantum erat ablatum, quantũ uoluntas tulerat Apronij: pro alteris decumis, emptoq; frumento aut nihil datum, aut tantum datum, quãtum reliqui scriba fecerat, aut ultro etiam, id quod didicistis, ablatũ. cógãtur etiam nũmi ab aratore. quo modo? quo iure? quo exemplo? nam cum fructus diripiebantur aratorũ, atque omni lacerabãtur iniuria; uidebatur id perdere arator, quód aratro ipse quæsisset, in quo elaborasset, quod agri, segetesq; extulissent. quibus iniurijs grauissimis tamen illud erat miserũ solatiũ, quòd id perdere uidebatur, quod alio Prætore, eodem ex agro reparare posset. nũmos uero ut daret arator, quos nõ aratro, ac manu quærit; boues, & aratrũ ipsum, & omne instrumentũ uendat, necesse est. nõ enim debetis hoc cogitare: habet idem in nũmis: habet idem in urbanis prædijs. nã cũ aratori onus aliquod imponitur; nõ hominis, si quæ sunt præterea, facultates, sed arationis ipsius uis, ac ratio cósideranda est, quid ea sustinere, quid pati, quid efficere possit, ac debeat. quanquã illi quoque sunt homines ab isto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamẽ hoc uobis est statuendũ, quid aratorem ipsum arationis no-

mine muneris in Remp. fungi, ac sustinere uelitis. imponitis decumas, patiuntur: alteras, temporibus uestris seruiendum putat. dent emptum praeterea: dabunt, si uoletis. hæc quàm sint grauia, & quid his rebus detractis possit ad dominos puri, ac reliqui peruenire, credo uos ex uestris rebus rusticis coniectura assequi posse. addite nūc eodē istius edicta, instituta, iniurias: addite Apronij, Veneriorumq; seruorū in agro decumano regna, ac rapinas: quāquā hæc omitto: de cella loquor. placet ne uobis in cellā magistratibus nostris frumentū Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc scitote aratoribus hoc Prætore optandum, ac petendum fuisse. Sositenus est Entellinus, homo cū primis ciuitatis prudens, & domi nobilis; cuius uerba audistis; qui ad hoc iudiciū Legatus publice cum Artemone, et Menisco, primarijs uiris, missus est. is cū in senatu Entellino multa mecū de istius iniurijs ageret, hoc dixit, si hoc de cella, atque hac æstimatione cōcederetur, uelle Siculos senatui polliceri frumentum in cellam gratis, ne posthac tantas pecunias magistratibus nostris decerneremus. perspicere uos certo scio, Siculis quantopere hoc expediat, non ad æquitatis conditionem, sed ad minima malorum eligenda. nam qui mille modiū Verri suæ partis in cellam gratis dedisset, duo millia nummū, aut summū tria dedisset; idem nunc pro eodē numero frumenti HS VIII millia dare coactus est. hoc arator assequi per triēnium certo fructu suo non potuit: uendiderit instrumentum, necesse est. quòd si hoc munus, & uectigal aratio tolerare, hoc est Sicilia ferre, ac pati potest: populo R. ferat potius, quàm nostris magistratibus. magna est pecunia,

magnum præclarumq; uectigal. si modo id salua prouincia, si sine iniuria sociorũ percipere possitis, nihil detraho. magistratibus tantundem detur in cellam, quantum semper datum est. quod præterea Verres imperat, id, si facere nõ possunt, recusent; si possunt, populi R. potius hoc sit uectigal, q̃ præda Prætoris. deinde cur in uno genere solo frumenti ista æstimatio constituitur? si est æqua, & ferẽda; populo R. Sicilia decumas det, pro singulis tritici modijs ternos denarios, sibi habeat frumentum. data tibi pecunia est Verres; una, qua frumentum tibi emeres in cellam; altera, qua frumentũ emeres à ciuitatibus, quod Romã mitteres. tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniã permagnam tuo nomine aufers. fac idem in eo frumẽto, quod ad populũ R. pertinet: exige eadẽ æstimatione pecuniã à ciuitatibus, & refer quã accepisti: tũ refertius erit ærarium populi R. quàm unquã fuit. at enim istã rem in publico frumento Sicilia nõ ferret, hanc rem in meo frumento tulit. proinde quasi aut æquior sit ista æstimatio in tuo, q̃ in populi R. cõmodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quã tu fecisti, inter se genere iniuriæ, non magnitudine pecuniæ differãt. uerũ istã ipsam cellã ferre nullo modo possunt. ut omnia remittãtur; ut omnibus iniurijs, et calamitatibus, quas te Prætore tulerunt, in posterum liberentur; istam se cellam, atque istam æstimationem negant ullo modo ferre posse. multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeiũ Cos. nuper homo disertissimus, et omni doctrina, & uirtute ornatissimus pro tota Sicilia de aratorum miserijs grauiter, ac copiose dixisse, ac deplorasse dicitur. ex quibus hoc ijs, qui aderant (nam

magno conuentu acta res est) indignissimum uidebatur: qua in re senatus optime, ac benignissime cum aratoribus egisset, large, liberaliterq; æstimasset, in ea re prædari Prætorem, bonis euerti aratores, & id nō modo fieri, sed ita fieri, quasi liceat, concessumq; sit. quid ad hæc Hortēsius? falsum esse crimen? hoc nūquā dicet. nō magnā hac ratione pecuniā captā? ne id quidem dicet. nō iniuriā factā Siculis, atq; aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? utrum criminis defensio, an comitatus exilio quæritur? tu in hac Rep. atque in hac hominū libidine, &, ut adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo, quod licuerit, sed ex eo, quod aliquis fecerit, id, quod reprehenditur, recte factum esse defendes? fecerunt aliqui alia quàm multa: cur in hoc uno crimine isto genere defensionis uteris? sunt quædam omnino in te singularia, quæ in ullum alium hominem dici, neque cōuenire possint: quædā tibi cum multis cōmunia. ergo ut omittā tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiusmodi cætera, quæ forsitā: alij quoque etiā fecerint: illud, in quo te grauissime accusaui, quòd ob iudicandā rem pecuniā accepisses, eadem ista ratione defendes, fecisse alios? ut ego assentiar orationi, defensionem tamen nō probabo: potius enim, te damnato, cæteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm, te absoluto, alij, quod audacissime fecerunt, recte fecisse existimentur. lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna denique iā omnia de nostris cupiditatibus, & iniurijs expostulant: locus intra Oceanum iam nullus est

*neque tam longinquus,neque tam recōditus,quò nō per
hæc tempora nostrorum hominũ libido, iniquitasq; per=
uaserit:sustinere iam populus R.omnium nationũ non
uim,non arma,nō bellum, sed luctum,lacrymas, queri
monias nō potest.in eiusmodi re,ac moribus,si is,qui erit
adductus in iudicium,cum manifestis in flagitijs tenebi
tur,alios eadem fecisse dicet:illi exempla non deerunt,
Reip.salus deerit, si improborum exemplis improbi iu=
dicio, ac periculo liberabuntur.placent uobis hominum
mores? placet ita geri magistratus,ut geruntur ? placet
socios sic tractari, quod restat,ut per hæc tempora tra=
ctatos uidetis? cur hæc à me opera cōsumitur? quid se
detis? cur nō in media oratione mea consurgitis, atque
disceditis? uultis autem istorũ audacias, ac libidines ali
qua ex parte resecare? desinite dubitare,utrũ sit utilius,
propter multos improbos uni parcere, an unius improbi
supplicio multorũ improbitatem coercere . tametsi quæ
ista sunt exempla multorum? nam cum in causa tãta,
cum in crimine maximo dici à defensore cœptũ est,fa=
ctitatũ esse aliquid:expectant ij,qui audiũt,exempla ex
uetere memoria,et monimentis,ac literis, plena dignita
tis,plena antiquitatis:hæc plurimũ solent et auctorita=
tis habere ad probandũ,& iucunditatis ad audiendũ.
Africanos,mihi,et Catones,et Lælios commemorabis? et
eos fecisse idem dices? quãuis res nō placeat,tamē cōtra
hominũ auctoritatem pugnare nō potero.an cũ eos non
poteris proferre,hos recentes, Q.Catulum patrem, C.
Marium,Q. Scæuolam,M. Scaurum, Q. Metellum ?
qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ
nomine imperauerũt. magna est hominum auctoritas,*

et tanta, ut etiã delicti suspicionem tegere possit. nõ habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerũt, ullũ auctorem istius æstimationis. quò me igitur, aut ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tũ uersati sunt in Rep. cũ et optimi mores erãt, & hominũ existimatio grauis habebatur, et iudicia seuera fiebant, ad hanc hominũ licentiã, et libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli populus R. statui putat oportere, ab ijs tũ defensionis exempla quæris? nõ fugio ne hos quidẽ mores, dummodo ex his ea, quæ probat populus R. exẽpla, nõ ea quæ cõdemnat, sequamur. nõ circũspiciã, nõ quæram foris, cũ habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tãta auctoritate sunt, tantis rebus gestis, ut in illo antiquorũ, & clarissimorũ hominũ, de quibus antea dixi, numero reponãtur. exẽpla quærimus, et ea nõ antiqua. modo uterque horũ exercitũ habuit. quære Hortensi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. ita ne uero? Q. Catulus fruměto est usus, pecuniã non coegit: P. Seruilius quinquennium exercitui cũ præesset, et ista ratione innumerabilem pecuniã facere posset, nõ statuit sibi quidquã licere, quod non patrem suũ, non auũ Q. Metellum facere uidisset: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat? quod nemo nisi improbus fecerit, id aliorũ exẽplo se fecisse defendat? at in Sicilia factitatũ est. quæ est ista cõditio Siciliæ? cur, quæ optimo iure propter uetustatem, fidelitatem, propinquitatẽ esse debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? sed in ista ipsa Sicilia nõ quærã exẽplum foris, hoc ipso ex cõsilio utar exemplis. C. Marcelle te appello: Siciliæ prouinciæ, cum esses pro Consule, præ=

fuisti: num quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ sunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia sunt tua facta, atque cõsilia summa laude digna, quibus illã tu prouinciã afflictã, et perditã erexisti, atque recreasti. nam hoc de cella ante Lepidus quidẽ fecerat, cui tu successisti. quæ sunt tibi igitur exẽpla in Sicilia cellæ, si hoc crimen non modo Marcelli facto, sed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonij æstimationẽ frumẽti, exactionemq; pecuniæ reuocaturus es? ita, inquit, ad M. Antonij: hoc enim mihi significasse, & annuisse uisus est. ex omnibus ne igitur populi R. Prætoribus, Consulibus, imperatoribus M. Antonium delegisti, & eius unum improbissimum factum, quod imitarere? & hic utrũ mihi difficile est dicere, an his existimare, ita se in illo infinito imperio M. Antonium gessisse, ut multo isti perniciosius sit dicere, se in re improbissima uoluisse Antonių imitari, quã se possit defendere, nihil in uita se M. Antonio simile fecisse? homines in iudicijs ad crimen defendendum, non quid fecerit quispiam, proferre solent, sed quid probarint. Antoniũ, cum multa contra sociorum salutem, multa contra uoluntatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, et cupiditatibus mors oppressit. tu mihi, quasi eius omnia facta, atque consilia senatus populusq; R. iudices cõprobarint, ita Antonij exemplo istius audaciã defendis. at idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & summa prudentia præditum nominas: sed tum idem fecisse erit existimandus, si eodem cõsilio fecerit. nã genus æstimationis ipsum à me nũquam est reprehensum: sed eius æquitas aratorum cõmodo, & uoluntate perpenditur. nõ potest

reprehendi illa æstimatio, quæ aratori nõ modo incõmoda non est, sed etiã grata est. Sacerdos ut in prouinciã uenit, frumentũ in cellã imperauit. cũ esset ante nouũ tritici mod. HS X V, petiuerũt ab eo ciuitates ut æstimaret. remissior aliquanto eius fuit æstimatio, quã annona: nam æstimauit denarijs III. uides eandem æstimationem propter temporis dissimilitudinem in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? eodem tẽpore Antonius III denarijs æstimauit post messem, summa in uilitate, cũ aratores frumentũ dare gratis malebant, et aiebat, se tantidem æstimasse, quãti Sacerdotem: neque mentiebatur: sed eadẽ ista æstimatione alter subleuaat aratores, alter euerterat. quòd nisi omnis frumẽti ratio ex temporibus esset, et annona, nõ ex numero, neque ex summa consideranda: nunquã tam grati hi sesquimodij Q. Hortensi fuissent: quos tu cũ ad mensuræ tam exiguã rationẽ populi R. in capita descripsisses, gratissimũ omnibus fecisti: caritas enim annonæ faciebat, ut istuc, quod re paruũ uidebatur, tempore magnũ uideretur. idem istuc si in uilitate populo R. largiri uoluisses, derisum tuũ beneficiũ esset, atque cõtemptũ. noli igitur dicere, istum idem fecisse, quod Sacerdotem: quoniã non eo tempore, neque simili fecit anno. dicito potius, quoniã habes auctorem idoneum; quod Antonius uno aduentu, & uix menstruis cibarijs fecerit, id istum per triennium fecisse: et istius innocentiam M. Antonij facto, atque auctoritate defendito. nam de Sex. quidẽ Peduceo, fortissimo, atq; innocẽtissimo uiro, quid dicitis? de quo quis unquam arator questus est? aut quis non ad hoc tempus innocentissimam omnium,

diligentissimamq;

diligentiſſimamq; Præturam illius hominis exiſtimauit? biennio prouinciam obtinuit, cum alter annus in uilitate, alter in ſumma caritate fuerit: num aut in uilitate nummũ arator quiſquã dedit, aut in caritate de æſtimatione frumẽti queſtus eſt? at uberiora cibaria facta ſunt caritate. credo: neque id eſt nouũ, neque reprehẽdendũ. modo C. Sentiũ uidimus, hominem uetere illa, ac ſingulari innocentia præditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam reportare. quamobrem nõ ego inuideo tuis cõmodis, ſi qua ad te lege uenerũt: iniuriam queror: improbitatem arguo: auaritiã in crimen, & in iudicium uoco. quòd ſi ſuſpiciones inijcere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: nõ ego iſtam defenſionem ueſtrã pertimeſcã, ſed me omnium prouinciarum defenſorem eſſe profitebor: etenim hoc dico, & magna uoce dico: ubicunque hoc factũ eſt, improbe factũ eſt: quicunque hoc fecit, ſupplicio dignus eſt. nã per deos immortales uidete indices, et proſpicite animis, quid futurum ſit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atque ab inuitis aratoribus iſta ratione cellæ nomine coegerũt: (omnino ego neminẽ uideo, prater iſtũ: ſed do hoc uobis, et cõcedo, eſſe multos) in hoc homine rem adductam in iudiciũ uidetis: quid facere poteſtis? utrũ, cum iudices ſitis de pecunia capta, conciliata, tantã pecuniam captam negligere, an, cum lex ſociorum cauſa rogata ſit, ſociorũ querimonias nõ audire? uerum hoc quoq; uobis remitto: negligite præterita, ſi uultis: ſed, ne reliquas ſpes turbetis, atq; omnes prouincias euertatis, id prouidete; ne auaritiæ, quæ antehac occultis itineribus,

atque angustijs uti solebat, auctoritate uestra uiã patefaciatis illustrem, atque latã. nam si hoc probatis, & si hoc licere, pecunias isto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo nisi improbissimus fecit, posthac nemo nisi stultissimus nõ faciet. improbi sunt, qui pecunias contra leges cogunt: stulti, qui, quod licere iudicatũ est, prætermittũt. deinde iudices uidete, quã infinitã sitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. si, ternos denarios qui coegit, erit absolutus: quaternos, denos denique, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehensio? in quo primũ injuriæ gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius, qui nõ sit ferẽdus? et in quo primũ æstimationis iniquitas, atque improbitas reprehendatur? nõ enim à uobis summa, sed genus æstimationis est comprobatũ: neque hoc potestis iudicare, ternis denarijs æstimare licere: ubi enim semel ab annonæ ratione, et ab aratorum uoluntate res ad Prætoris libidinem translata est, nõ est iã in lege, atque in officio, sed in uoluntate hominũ, atque auaritia positus modus æstimandi. quapropter si uos semel in iudicãdo finem æquitatis, et legis transieritis, scitote uos nullũ cæteris in æstimando finem improbitati, et auaritiæ reliquisse. uidete igitur, quàm multa simul à uobis postulentur. absoluite eum, qui se fateatur maximas pecunias cum summa sociorũ iniuria cepisse. non satis. sunt alij quoque complures, qui idem fecerint. absoluite etiã illos, si qui sunt: ut uno iudicio quamplurimos improbos liberetis. ne id quidem satis est. facite, ut cæteris posthac idẽ liceat. licebit. at hoc parũ est. permittite, ut liceat: quãti quisque uelit, tãti æstimet. æstimabit. uidetis iam profecto iudices, hac

æstimatione à nobis comprobata, neque modum posthac auaritiæ cuiusquã, neque pœnam improbitatis futurã. quas ob res, quid agis Hortẽsi? *Consul es designatus: prouinciã sortitus es: de æstimatione cum dices frumenti, sic te audiemus, quasi id, quod ab isto recte factum esse defendes, te facturum profiteare, & quasi, quod isti licitũ esse dices, uehemẽter cupias tibi licere. atqui si id licebit, nihil est, quod putetis quenquã posthac commissurum, ut de pecunijs repetundis condemnari possit: quantã enim quisque concupierit pecuniam, tantã licebit per cellæ nomen æstimationis magnitudine consequatur. at enim est quiddã, quod etiã si palàm in defendendo nõ dicit* Hortensius, *tamen ita dicit, ut uos id suspicari, & cogitare possitis: pertinere hoc ad commodum senatorium, pertinere ad utilitatem eorum, qui iudicent, qui in prouincijs cum potestate, aut cum legatione se futuros aliquando arbitrẽtur. præclaros uiros existimas iudices nos habere, quos alienis peccatis concessuros putes, quo facilius ipsos peccare liceat. ergo id uolumus populum* R. *id prouincias, id socios, nationesq; exteras existimare, si senatores iudicent, hoc certe unũ genus infinitæ pecuniæ per summã iniuriã cogendæ nullo modo posse reprehendi? quod si ita est: quid possumus contra illum* Prætorem *dicere, qui quotidie templũ tenet, qui* Remp. *sistere negat posse, ni ad equestrẽ ordinẽ iudicia referãtur? quòd si ille hoc unũ agitare cœperit, esse aliquod genus cogẽdæ pecuniæ, senatorũ cõmune, et iã propè cõcessum ordini, quo genere ab socijs maxima pecunia per summã iniuriã auferatur, neque ullo modo senatorijs iudicijs reprehendi posse, idq;, dũ equester ordo iudicaret, nunquã esse cõmissum:*

quis obstet, quis erit tã cupidus uestri, tam fautor ordinis, qui de transferendis iudicijs possit recusare? atque utinã posset aliqua ratione hoc crimen, quamuis falsa, modo humana, atque usitata, defendere. minore periculo uestro, minore periculo prouinciarũ omnium iudicaretis. negaret hic æstimatione se usum. uos id credidisse homini, non factũ cõprobasse uideremini. nullo modo negare potest: urgetur à tota Sicilia: nemo est ex tãto numero aratorum, à quo pecunia cellæ nomine nõ sit exacta. uellem etiã hoc posset dicere, nihil ad se istam rationẽ pertinere, per Quæstores rem frumentariã esse administratã. ne id quidẽ ei licebit dicere: propterea quòd ipsius literæ recitãtur ad ciuitates de ternis denarijs missæ. quæ est igitur defensio? feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellæ nomine: sed hoc mihi licuit: uobis, si prospicitis, licebit. periculosum prouincijs, genus iniuriæ cõfirmari iudicio. perniciosum nostro ordini, populũ R. existimare, nõ posse eos homines, qui ipsi legibus teneantur, leges in iudicãdo religiose defendere. Atque isto Prætore iudices non solum æstimandi frumenti modus non fuit, sed ne imperandi quidem: neque. n. id, quod debebatur, sed quantũ cõmodum fuit, imperauit. summam faciã uobis ex publicis literis, & testimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto iudices amplius istũ, quã quantũ ei in cellam sumere licitum sit, ciuitatibus imperasse. quid ad hanc impudentiam addi potest, si et æstimauit tanti, ut homines ferre non possent, et tanto plus, quàm erat ei concessum legibus, imperauit? quapropter cognita tota re frumentaria iudices, iam facillime perspicere potestis, amissam

esse populo R. Siciliam, fructuosissimã atque opportunissimã prouinciam, nisi eam uos istius damnatione recuperatis: quid est enim Sicilia, si ei agri cultionem sustuleris, & si aratorũ numerũ, ac nomen extinxeris? quid enim potest esse in calamitate residui, quod non ad miseros aratores isto Prætore per summã iniuriam, ignominiamq; peruenerit? quibus, cũ decumas dare deberẽt, uix ipsis decumæ relictæ sunt: cũ pecunia deberetur, soluta non est: cũ optima æstimatione senatus frumentũ eos in cellam dare uoluisset, etiam instrumẽta agrorum uendere coacti sunt. dixi iã antea iudices, ut has omnes iniurias tollatis, tamen ipsam rationẽ arandi spe magis, et iucũditate quadã, quàm fructu, atque emolumento teneri: etenim ad incertum casum, et euentũ certus quotannis labor, & certus sumptus impẽditur. annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuum, nõ habet. si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur uilitas in uendẽdis: ut aut male uendendum intelligas, si processit; aut male perceptos fructus, si recte licet uendere. totæ autem res rusticæ eiusmodi sunt, ut eas nõ ratio, neque labor, sed, res incertissima, uenti, tẽpestatesq; moderentur. hinc cũ unæ decumæ lege, et cõditione trahãtur, alteræ nouis institutis propter annonæ rationem imperentur, ematur præterea frumentũ quotannis publice, postremo etiam in cellam magistratibus, et Legatis imperetur: quid, aut quantum præterea est, quod aut liberum possit habere ille arator, ac dominus in potestate, suorum fructuum, aut in ipsis fructibus solutum? quòd si hæc ferũtur omnia; si uobis potius, ac populo R. quàm sibi, & suis commodis, opera, sumptu, labore deseruiũt:

etiam ne hæc noua debent edicta, & imperia Prætorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum seruorum furta, rapinasq; perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne, in cellam cum cupiat gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiam ne hæc tot detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs, contumelijsq; perferre? itaque hæc iudices, quæ pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes tota Sicilia desertas, atque à dominis relictas esse cognoscitis: neque quidquam aliud agitur hoc indicio, nisi ut antiquissimi socij, fidelissimiq; Siculi, coloni populi R. atque aratores, uestra seueritate, & diligentia, me duce, atque auctore in agros, atque in sedes suas reuertantur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VI.

ORATIO IX.

ENIO nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium; ut amici eius, morbum, & insaniam; ut Siculi, latrociniũ. ego, quo nomine appellem, nescio. rem uobis proponam: uos eam suo nominis pondere penditote. genus ipsum prius cognoscite iudices: deinde fortasse nõ magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copiosis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuisse: nego ullam gemmam, aut margaritam fuisse, aut quidquam ex auro, aut ebore factum, signum ullum æneum, marmoreum, eburneum: nego ullam picturã neque in tabulis, neque textilem fuisse, quin quæsierit, inspexerit; quod placitum sit, abstulerit. magnum uideor dicere. attendite, etiam quemadmodum dicam: non enim uerbi, neque criminis causa augendi complector omnia. cum dico nihil istum eiusmodi rerũ in tota prouincia reliquisse: latine me scitote, nõ accusatorie loqui. etiam planius: nihil in ædibus cuiusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem R. denique nihil istum, quod oculos, animũq; accenderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neque sacri tota in Sicilia reliquisse. unde igitur potius incipiã, quàm ab ea ciuitate, quæ tibi una in amore, atque in delicijs

fuit? aut ex quo potius numero, quàm ex ipsis laudatoribus tuis? facilius enim perspicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accusant, qui persequuntur; cũ apud tuos Mamertinos inueniere improbissima ratione esse prædatus. C. Heius est Mamertinus (*omnes hoc mihi facile cõcedent, qui Messanã accesserunt*) *omnibus rebus in illa ciuitate ornatissimus. huius domus est uel optima Messanæ, notissima quidem certe, & nostris hominibus apertissima, maximeq; hospitalis. ea domus ante aduentũ istius sic ornata fuit, ut urbi quoque esset ornamento: nam ipsa Messana, quæ situ, mœnibus, portuq; ornata sit, ab ijs rebus, quibus iste delectatur, sanè uacua, atque nuda est. erat apud Heium sacrarium cũ magna dignitate in ædibus, à maioribus traditum, perantiquũ: in quo signa pulcherrima quatuor summo artificio, summa nobilitate, quæ non modo istum hominẽ ingeniosum, atque intelligentem, uerũ etiam quemuis nostrum, quos iste idiotas appellat, delectare possent: unũ Cupidinis marmoreum, Praxitelis. nimirũ didici etiã, dum in istum inquiro, artificũ nomina. idem opinor artifex eiusdem modi Cupidinem fecit illũ, qui est Thespijs: propter quem Thespiæ uisuntur: nam alia uisendi causa nulla est. itaque ille L. Mummius, cũ Thespijs ea, quæ ad ædẽ Felicitatis sunt, cæteraq; profana ex illo oppido signa tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quòd erat consecratus, nõ attigit. uerum ut ad illud sacrariũ redeam: signum erat hoc, quod dico, Cupidinis è marmore: ex altera parte Hercules egregie factus ex ære. is dicebatur esse Myronis, ut opinor, & certe. item ante hosce deos erant tabulæ, quæ cuiuis sacrarij religionem*

significare possent. erant ænea præterea duo signa non maxima, uerũ eximia uenustate, uirginali habitu, atque uestitu, quæ manibus sublatis sacra quædam more Athe niensium uirginũ reposita in capitibus sustinebant. Ca nephoræ ipsæ uocabantur. sed earũ artificẽ quẽ? quẽnã? recte admones. Polycletum esse dicebant. Messanam ut quisque nostrũ uenerat, hæc uisere solebat: omnibus hæc ad uisendum patebant quotidie: domus erat nõ domino magis ornamẽto, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius Aedi litatem magnificentissimã scimus fuisse, usus est hoc Cu pidine tandiu, dum forum dijs immortalibus, populoq; R. habuit ornatum: & cũ esset hospes Heiorũ, Mamer tini autem populi patronus, ut illis benignis usus est ad cõmodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandũ. nu per homines nobiles eiusmodi, iudices: ecquid dico, nu per? immo uero modo, ac planè paulo ante uidimus, qui forũ, ac basilicas nõ spolijs prouinciarũ, sed ornamentis amicorũ, cõmodis hospitum, nõ furtis nocentium orna rent: qui tamen signa, atq; ornamẽta sua cuique redde bant, nõ, ablata ex urbibus sociorũ quatridui causa per simulationem Aedilitatis, domũ deinde, atque ad suas uillas auferebãt. hæc omnia, quæ dixi, signa iudices ab Heio de sacrario Verres abstulit: nullũ inquã horum re liquit, neque aliud ullum tamen, præter unum peruetus ligneũ, Bonam Fortunam. ut opinor, eam iste domi suæ habere noluit. prò deũ hominumq; fidem, quid hoc est? quæ hæc causa? quæ hæc impudentia est? quæ, dico, si gna, antequam abs te sublata sunt, nemo Messanã cum imperio uenit, quin uiderit. tot Prætores, tot Consules in Sicilia tum in pace, tum etiam in bello fuerunt: tot ho-

mines cuiusque modi: nō loquor de integris, innocētibus, religiosis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo sibi tam uehemens, tam potens, tā nobilis uisus est, qui ex illo sacrario quidquam poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod ubique erit pulcherrimū, auferet? nihil habere praeterea cuiquam licebit? tot domus locupletissimas domus istius una capiet? iccirco nemo superiorum attigit, ut iste tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, ut C. Verres posset auferre? at nō requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciā disciplinam: facile illo sacrario patrio continebatur: Heio se à maioribus relictum esse sciebat: ad hæreditatem sacrorū non quærebat meretricis hæredem. sed quid ego tam uehemēter inuehor? uerbo iam uno repellar. emi, inquit: ò dij immortales, præclaram defensionem. mercatorem cum imperio, ac securibus in prouinciam misimus, qui omnia signa, tabulas pictas, omne argentū, aurū, ebur, gēmas coemeret, nihil cuiquā relinqueret: hæc enim mihi ad omnia defensio patefieri uidetur, emisse. primū, si id, quod uis, tibi ego concedā, ut emeris, quoniam in toto hoc genere hac una defensione usurus es: quæro, cuiusmodi tu iudicia Romæ putaris esse, si tibi hoc quenquā concessurū putasti, te in Prætura, ac imperio tot res, tam pretiosas, omnes denique res, quæ alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coemisse? uidete maiorum diligentiā, qui nihil dum etiā istiusmodi suspicabātur, ueruntamen ea, quæ paruis in rebus accidere poterāt, prouidebāt. neminē, qui cum potestate, aut legatione in prouinciam esset profectus, tam amentem fore putarūt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico: ut uestem; præbe-

batur enim legibus: mancipium putauerunt: quo & omnes utimur, & non præbetur à populo. sanxerunt, ne quis emeret mancipiũ, nisi in demortui locũ. si quis Romæ esset demortuus? immo, si quis ibidem: nõ enim te instruere domum tuam uoluerunt in prouincia, sed illũ usum prouinciæ supplere. quæ fuit causa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerẽt? hæc iudices, quòd putabant ereptionem esse, nõ emptionem, cũ uenditori suo arbitratu uendere nõ liceret. in prouincijs, intelligebant, si is, qui esset cũ imperio, ac potestate, quod apud quenque esset, emere uellet, idq; ei liceret; fore, uti, quod quisque uellet, siue esset uenale, siue nõ esset, quãti uellet, auferret. dicet aliquis: noli isto modo agere cũ Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationẽ exquirere: concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil ab inuito, nihil per iniuriã. sic agã. si quid uenale habuit Heius, si id, quãti æstimabat, tãti uendidit: desino quærere, cur emeres. quid igitur nobis faciũdum est? num argumentis utendum in re eiusmodi? quærendum est credo, Heius iste num æs alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tanta difficultas eum rei nummariæ tenuerit, tanta egestas, tanta uis oppresserit, ut sacrarium suum spoliaret, ut deos patrios uenderet. at hominem uideo auctionem fecisse nullam, uendidisse præter fructus suos nihil unquam: non modo in ære alieno nullo, sed in suis nũmis multis esse, ac semper fuisse: si hæc contra, ac dico, essent omnia; tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioq; maiorum fuissent, uenditurum non fuisse. quid, si magnitudine pecuniæ persuasum est ei? uerisimile non

teq; ista simulatione emptionis, ui, metu, imperio, fascibus ab homine eo, quem unà cum cæteris socijs non solũ potestati tuæ, sed etiã fidei populus R. commiserat, eripuisse atque abstulisse. quid mihi tã optandũ iudices potest esse in hoc crimine, quã ut hæc eadem dicat ipse Heius? nihil profectò. sed ne difficilia optemus. Heius est Mamertinus. Mamertina ciuitas istũ publice communi cõsilio sola laudat: omnibus iste cæteris Siculis odio est: ab his solis amatur. eius autem legationis, quæ ad istum laudandum missa est, princeps est Heius: etenim est primus ciuitatis: ne forte, dum publicis mandatis seruiat, de priuatis iniurijs reticeat. hæc cum scirem, & cogitarem, cõmisi tamen me iudices Heio: produxi eũ prima actione: neque id tamen ullo periculo feci: quid enim poterat Heius respondere, si esset improbus? si sui dissimilis? signa illa domi suæ esse, non apud Verrem? qui poterat quidquam eiusmodi dicere? ut homo turpissimus esset, impudentissimeq; mentiretur, hoc diceret, illa se habuisse uenalia, eaq; sese, quanti uoluerit, uẽdidisse. homo domi suæ nobilissimus, qui uos de religione sua, ac dignitate uere existimare maxime uellet, primo dixit, se istũ publice laudare, quòd sibi ita mãdatũ esset; deinde, neque se habuisse illa uenalia, neque ulla cõditione, si, utrũ uellet, liceret, adduci unquã potuisse, ut uẽderet illa, quæ in sacrario fuissent à maioribus suis relicta, & tradita. quid sedes Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ciuitate, à Catinensi, ab Halesina, Tyndaritana, Ennensi, Agyrinensi, cæterisq; Siciliæ ciuitatibus circũueniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere solebas, Messana circunuenit, tua inquã Messana

tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, prædarum, ac furtorum receptrix: adest enim uir amplissimus eius ciuitatis, Legatus huiusce iudicij causa domo missus, princeps laudationis tuæ, qui te publice laudat: ita. n. mandatũ, atque imperatũ est. tametsi rogatus de Cybea, tenetis memoria, quid responderit: ædificatã publicis operis publice coactis, eiq; ædificandæ publice Mamertinum senatorem præfuisse. idem ad uos priuatim iudices cõfugit. utitur hac lege, qua iudicium est cõmunis, et priuatæ rei sociorũ. tametsi lex est de pecunijs repetundis, ille se negat pecuniam repetere, quã ereptam non tantopere desiderat: sacra se maiorum suorum repetere abs te dicit: deos penates à te patrios reposcit. ecqui pudor est? ecquæ religio Verres? ecqui metus? habitasti apud Heium Messanæ: res illũ diuinas apud deos in suo sacrario propè quotidie facere uidisti. nõ mouetur pecunia: denique, quæ ornamenti causa fuerũt, non requirit: tibi habe Canephoras: deorũ simulacra restitue. quæ quia dixit, quia tẽpore dato modeste apud uos socius, amicusq; populi R. questus est; quia religioni suæ non modo in dijs patrijs repetundis, sed etiam in ipso iureiurando, ac testimonio proximus fuit: hominem missum ab isto scitote esse Messanã de Legatis unũ, illũ ipsum, qui naui istius ædificandæ publice præfuit, qui à senatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. homo amẽtissime quid putasti? te impetraturũ? quãti is à ciuibus suis fieret, quãti auctoritas eius haberetur, ignorabas? uerũ fac te impetrauisse: fac aliquid grauius in Heium statuisse Mamertinos: quantam putas auctoritatem laudationis eorũ futuram, si in eum, quem constet uerũ pro testimonio dixisse, pœnam

constituerẽt? tametsi quæ est ista laudatio, cũ laudator interrogatus lædat necesse est? quid? isti laudatores tui non'ne testes mei sunt? Heius est laudator: læsit grauissi me. producã ceteros: reticebunt, quæ poterunt, libenter: dicent, quæ necesse erit, ingratis. negent isti onerariam nauem maximã ædificatã esse Messanæ? negent, si pos sint. negent ei naui faciũdæ senatorẽ Mamertinũ publi ce præfuisse? utinã negent. sunt etiã cætera: quæ malo integra reseruare, ut quàm minimũ sit illis tẽporis ad medi tandũ, cõfirmandumq́; periuriũ. hæc tibi laudatio proce dat in numerũ. hi te homines auctoritate sua subleuẽt: qui te neque debent adiuuare, si possint; neque possunt, si uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, cõtume-liasq́; imposuisti: quo in oppido multas familias totas in perpetuũ infames tuis stupris, flagitijsq́; fecisti. at publice cõmodasti. nõ sine magno quidẽ Reip. prouinciæq́; Sici liæ detrimẽto. tritici modiũ LX millia empta populo R. dare debebãt, et solebant. abs te solo remissum est. Resp. detrimentũ fecit, quòd per te imperij ius una in ciuitate imminutũ est: Siculi, quòd ipsum hoc nõ de summa fru-mẽti detractũ est, sed translatũ in Cẽturipinos, et Halesi nos, immunes populos; & hoc plus impositũ, quã ferre possent. nauẽ imperare ex fœdere debuisti: remisisti in triẽniũ. militẽ nullũ unquã poposcisti per tot annos: feci sti item uti prædones solent: qui cum cõmunes hostes sint omniũ, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus non modo parcant, uerum etiam præda quos augeant, et eos maxime, qui habent oppidum opportuno loco, quò sæ-pe adeundum sit nauibus, nõnunquã etiam necessario. Phaselis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat urbs

ante Cilicum, atque prædonũ: Lycij illã Græci homines incolebant: sed quòd erat eiusmodi loco, atque ita proiecta in altum, ut & exeuntes è Cilicia prædones sæpe ad eã necessario deuenirent, et, cũ ex hisce se locis reciperẽt, eodem deferrentur; asciuerunt illud sibi oppidum piratæ, primo cõmercio, deinde etiã societate. Mamertina ciuitas improba antea nõ erat, etiã erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui Consul fuit, impedimẽta retinuit: at cuius hominis? clarissimi, potentissimiq;: qui tamen, cũ Consul fuisset, condemnatus est. ita ne uero? C. Cato, duorũ hominũ clarissimorũ nepos, L. Pauli, & * M. Catonis, et P. Africani sororis filius: quo dãnato, tũ cũ seuera iudicia fiebant, HS X V I I I millibus lis æstimata est: huic Mamertini irati nõ fuerũt, qui maiorem sumptum, quàm quanti Catonis lis æstimata est, in Timarchidis prandiũ sæpe fecerunt? uerum hæc ciuitas isti prædoni, ac piratæ Siciliensi Phaselis fuit. huc omnia undique deportabãtur, apud istos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant sepositum, ac reconditum: per istos, quæ uolebat, in nauem clam imponẽda, occulte exportanda curabat: nauem denique maximã, quã onustam furtis in Italiã mitteret, apud istos faciendam, ædificandamq; curauit. pro hisce rebus uacatio data est ab isto sumptus, laboris, militiæ, rerũ denique omnium. per triennium soli nõ modo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert, his quidem temporibus in omni orbe terrarum uacui, expertes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, munere. hinc illa Verrea nata sunt. hinc in conuiuium Sex. Cominiũ protrahi iussit, in quem scyphum de manu iacere conatus est, quem obtorta gula de conuiuio

uiuio in uincula, atque in tenebras abripi iussit. hinc illa crux, in quam ciuem R. iste multis inspectantibus sustulit: quā nō ausus est usquam defigere, nisi apud eos, quibuscum omnia scelera sua, ac latrocinia cōmunicasset. laudatum etiā uos quenquam uenire audetis? qua auctoritate? utrum, quam apud senatorium ordinem, an quā apud populum R. habere debetis? ecquæ ciuitas est, non modo in prouincijs nostris, uerū in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiā tam immanis, ac barbara; Rex denique ecquis est, qui senatorem populi R. tecto, ac domo nō inuitet? qui honos nō homini solū habetur, sed primū populo R. cuius beneficio nos in hūc ordinē uenimus; deinde ordinis auctoritati, quæ nisi grauis erit apud socios atque exteras nationes, ubi erit imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice nō inuitauerūt. me cū dico, leue est. senatorē populi R. si nō inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non homini, sed ordini. nam ipsi Tullio patebat domus locupletissima, et amplissima C. Pompeij Basilici, quò, etiam si esset inuitatus à uobis, tamen diuertisset: erat etiā Percenniorum, qui nunc item Pompeij sunt, domus honestissima: quò L. frater meus summa illorum uoluntate diuertit. senator populi R. quod in uobis fuit, in uestro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas unquam cōmisit. amicū enim nostrū in iudicium uocabas. tu, quid ego priuatim negotij gerā, interpretabere in minuendo honore senatorio? uerū hæc tum queremur, si quid de uobis per eum ordinem agetur, qui ordo à uobis adhuc solis cōtemptus est. in populi R. quidē conspectum quo ore uos commisistis? nec prius illam cru

cem, quæ etiã nũc ciuis R. sanguine redundat, quæ fixa est ad portũ, urbemq; uestrã, reuellistis, neque in profundum abiecistis, locumq; illum omnem expiastis, quã Romam, atque in horũ conuentũ adiretis? in Mamertinorum solo fœderato, atque pacato monumentũ istius crudelitatis constitutũ est? uestra ne urbs electa est, ad quã cum adirent ex Italia, crucem ciuis R. prius, quã quenquam amicum uiderent populi R? quam uos Rheginis, quorum ciuitati inuidetis, item incolis uestris, ciuibus R. ostẽdere soletis, quo minus sibi arrogent, minusq; uos despiciant, cum uideant ius ciuitatis illo supplicio esse mactatum. Verum hæc emisse te dicis. quid illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodẽ Heio peripetasmata emere oblitus es? licuit eodem modo, ut signa: quid. n. actũ est? an literis pepercisti? uerũ hominẽ amentem hoc fugit. minus clarum putauit fore, quod de armario, quàm quod de sacrario esset ablatũ. at quo modo abstulit? non possum dicere planius, quàm ipse apud uos dixit Heius. cum quæsissem, nunquid aliud de bonis eius peruenisset ad Verrem: respõdit, istum ad se misisse, ut sibi mitteret Agrigentum peripetasmata. quæsiui, an misisset: respondit id, quod necesse erat, scilicet dicto audientem fuisse Prætori, misisse. rogaui, peruenissent ne Agrigentũ: dixit, peruenisse. quæsiui, an domum reuertissent? negauit adhuc reuertisse. risus populi, atq; admurmuratio omniũ facta est. hic tibi in mentẽ nõ uenit, iubere, ut hæc quoque referret HS D se tibi uẽdidisse: metuisti, ne æs alienũ tibi cresceret, si HS VI millibus D tibi constarent ea, quæ tu facile posses uendere HS C C millibus. fuit tanti, mihi crede: haberes, quod defenderes: nemo quæreret,

quanti illa res esset: si modo te posses docere emisse, facile cui uelles tuam causam, & factum probares. nunc de peripetasmatis quemadmodum te expedias, non habes. quid? à Philarcho Centuripino, homine locuplete, ac nobili, phaleras pulcherrime factas, quæ Regis Hieronis fuisse dicũtur, utrũ tandem abstulisti, an emisti? in Sicilia quidẽ cũ essem, sic à Centuripinis, sic à cæteris audiebã: nõ enim parum res erat clara. tam te has phaleras à Philarcho Centuripino abstulisse dicebant, quàm alias item nobiles ab Aristo Panormitano, quàm tertias à Cratippo Tyndaritano. etenim si Philarchus uendidisset, nõ ei, postea quàm reus factus es, redditurũ te promisisses. quod quia uidisti plures scire: cogitasti, si ei reddidisses, te minus habiturum, rem nihilo minus testatam futuram: nõ reddidisti. dixit Philarchus pro testimonio, se, quòd nosset tuum istum morbum, ut amici tui appellant, cupisse te celare de phaleris: cum abs te appellatus esset, negasse habere sese: apud alium quoque eas habuisse depositas, ne quà inuenirentur: tuam tantã fuisse sagacitatem, ut eas per illum ipsum inspiceres, ubi erant depositæ: tum se deprehensum negare non potuisse: ita ab se inuito ablatas phaleras gratis. iam, ut hæc omnia reperire, ac perscrutari solitus sit iudices, est operæ pretium cognoscere. Cybiratæ sunt fratres quidam, Tlepolemus, & Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera solitum esse, alterũ esse pictorem. hosce opinor Cybiræ, cum in suspicionẽ uenissent suis ciuibus, fanũ expilasse Apollinis, ueritos pœnam iudicij, ac legis, domo profugisse. quòd Verrẽ artificij sui cupidũ cognouerant, tum, cum iste, id quod ex testibus didicistis, Cybiram cũ

inanibus syngraphis uenerat: domo profugientes ad eum se exules, cũ iste esset in Asia, contulerunt. habuit secum eos ab illo tempore: et in Legationis prædis, atque furtis multũ illorum opera, consilioq; usus est. hi sunt illi, quibus in tabulis retulit sese Q. Tadius dedisse iussu istius Græcis pictoribus: quos sibi iã bene cognitos, et re probatos secum in Siciliam duxit. quò posteaquã venerũt, mirandũ in modum canes uenaticos diceres: ita odorabantur omnia, et peruestigabant, ut, ubi quidquid esset, aliqua ratione inuenirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud per seruos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicũ inueniebant. quidquid illis placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant, quorum posceba tur argentum, nisi ut Hieroni et Tlepolemo displiceret. uere mehercules hoc iudices dicam. memini Pamphilum Lilybætanum, hospitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cũ iste ab sese Hydriam Boeti manu factam, præclaro opere, et grandi pondere, per potestatem abstulisset, se sanè tristem, & conturbatum domũ reuertisse, quòd uas eiusmodi, quod sibi à patre, et à maioribus esset relictũ, quo solitus esset uti ad festos dies, ad hospitũ aduentum, à se esset ablatum. cum sederem, inquit, domi tristis, accurrit Venerius, iubet me scyphos sigillatos ad Prætorem statim afferre. permotus sum, inquit. binos habebam: iubeo promi utrosque, ne quid plus mali nasceretur, & meeũ ad Prætoris domum ferri. eò cũ uenio, Prætor quiescebat, fratres illi Cybiratæ inambulabant. qui simul ut me uiderunt, ubi sunt Pamphile, inquiũt, scyphi? ostendo tristis. laudãt. incipio queri, me nihil habiturũ, quod alicuius esset pretij, si etiam scyphi

essent ablati. tũ illi, ubi me conturbatũ uident, quid uis nobis dare, ut isti ne auferãtur abs te? ne multa, HS CC me, inquit, poposcerunt: dixi me C daturũ. uocat interea Prætor: scyphos poscit. tum illos cœpisse Prætori dicere, putasse se, id quod audissent, alicuius pretij scyphos esse Pamphili: luteum negotium esse, non dignũ, quod in suo argento Verres haberet. ait ille, idem sibi uideri. ita Pã philus scyphos optimos aufert. et mehercules ego antea, tametsi hoc nescio quid nugatoriũ sciebam esse, ista intel ligere, tamen mirari solebam, istum in his ipsis rebus ali quem sensum habere, quem scirẽ nulla in re quidquam simile hominis habere. tum primum intellexi, ad eam rẽ istos fratres Cybiratas fuisse, ut iste in furando manibus suis, oculis illorũ uteretur. at ita studiosus est huius præ claræ existimationis, ut putetur in hisce rebus intelligens esse, ut nuper (uidete hominis amentiam) postea quã est cõperendinatus, cum iam pro damnato, mortuóq; esset, ludis Circensibus mane apud L. Sisennã, uirum prima rium, cum essent triclinia strata, argentumq; expositum in ædibus, cum pro dignitate L. Sisennæ domus esset ple na hominum honestorum, accesserit ad argentum, con templari unũquodque otiose, et considerare cœperit. mi rari stultitiã alij, quòd in ipso iudicio eius ipsius cupidi tatis, cuius insimularetur, suspicionẽ augeret: alij amen tiam, cui cõperendinato, cum tam multi testes dixissent, quidquam illorũ ueniret in mentem. pueri autem Sisen næ, credo qui audiuissent quæ in istum testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam deijcere, neque ab argẽto digitũ discedere. est boni iudicis, paruis ex rebus cõiectu rã facere uniuscuiusque et cupiditatis, et incõtinentiæ.

qui reus lege, & reus comperendinatus, re, & opinione hominum penè damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu, quin L. Sisennæ argentũ tractaret, et consideraret, hunc in prouincia Prætorem quisquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abstinere potuisse? Verum uti Lilybæum, unde digressa est, oratio reuertatur: Diocles est Pamphili gener illius, à quo Hydria ablata est, Popillius cognomine. ab hoc abaci uasa omnia, ut exposita fuerant, abstulit. dicat se licet emisse. etenim hic propter magnitudinẽ furti sunt, opinor, literæ factæ. iussit Timarchidem æstimare argẽtum, quo modo? quo, qui unquã tenuissime in donatione histrionum æstimauit. tametsi iandudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quæram, utrum emeris, & quo modo, & quãti emeris: quod uerbo transigere possum. ede mihi scriptũ: quid argenti in prouincia Sicilia pararis, unde quidque, aut quãti emeris. quid fit? quanquã non debebã ego abs te has literas poscere: me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerum negas te horum annorum aliquot cõfecisse. cõpone hoc, quod postulo, de argẽto: de reliquo uidero. nec scriptum habeo: nec possum edere. quid futurum igitur est? quid existimas hosce iudices facere posse? domus plena signorũ pulcherrimorũ iam etiam ante Præturam, multa ad uillas tuas posita, apud amicos multa deposita, multa aliis data, atque donata: tabulæ nullũ indicant emptum: omne argẽtum ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquam, quod suum dici uellet, relictum. fingitur improba defensio, Prætorem omne id argentum coemisse: tamẽ id ipsum tabulis demonstrari nõ potest: si quas

tabulas profers, in his, quid habeas, quo modo habeas, scriptū non est. horū autē tēporū cū te plurimas res emisse dicas, tabulas omnino nullas proferas; nō ne te et pro latis, et nō prolatis tabulis cōdēnari necesse est? tu à M. Celio, equite R. lectissimo adolescente, quæ uoluisti uasa argentea Lilybæi abstulisti: tu P. Cacurij, promptissimi hominis, et experientis, et in primis gratiosi, supellectilē omnē auferre nō dubitasti: tu maximā, et pulcherrimā mensam citreā à Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis R. factus est, omnibus scientibus Lilybæi abstulisti. nō tibi obijcio, quòd hominē dignissimū tuis moribus, Apolloniū Niconis filiū Drepanitanū, qui nūc A. Clodius uocatur, omni argento optime facto spoliasti, ac depeculatus es. taceo: nō. n. putat ille sibi iniuriā factā, propterea quòd homini iā perdito, et collū in laqueū inserēti subuenisti, quū pupillis Drepanitanis bona patria erepta cū illo partitus es. gaudeo etiā, si quid ab illo abstulisti, et abs te nihil rectius factū esse dico. à Lisone uero Lilybætano, primo homine, apud quē diuersatus es, Apollinis signū ablatū certe esse nō oportuit. at dices te emisse. scio: HS M: ita opinor: scio inquā: proferā literas: et tamen id factū non oportuit. à pupillo Heio, cui C. Marcellus tutor est, à quo pecuniā grandē eripueras, scaphia cum emblematis Lilybæi utrum empta esse dicis, an cōfiteris erepta? sed quid ego istius in eiusmodi rebus mediocres iniurias colligo, quæ tantūmodo in furtis istius, & damnis eorum, à quibus auferebat, uersata esse uideātur? accipite, si uultis, iudices rem eiusmodi, ut amentiā singularē, ut furorē iam, non cupiditatem eius perspicere possitis. Melitēsis Diodorus est: qui apud uos

antea testimoniũ dixit. is Lilybæi multos iam annos habitat, homo & domo nobilis, et apud eos, quò se cõtulit, propter uirtutem splendidus, & gratiosus. de hoc Verri dicitur, habere eũ perbona toreumata, in his pocula duo quædã, quæ Heraclia nominãtur, Mentoris manu summo artificio facta. quod ubi iste audiuit, sic cupiditate inflãmatus est non solũ inspiciundi, uerũ etiam auferendi, ut Diodorũ ad se uocaret, ac posceret. ille, qui illa nõ inuitus haberet, respondit se Lilybæi non habere, Melitæ apud quendam propinquũ suum reliquisse. tum iste cõtinuo mittit homines certos Melitam: scribit ad quosdã Melitenses, ut ea uasa perquirant: rogat Diodorũ, ut ad illum suum propinquum det literas. nihil ei lõgius uidebatur, quàm dũ illud uideret argentũ. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui sua seruare uellet, propinquo suo scribit, ut ijs, qui à Verre uenissent, responderet, illud argentũ se paucis illis diebus misisse Lilybæum. ipse interea recedit. abesse ab domo paulisper maluit, quàm præsens illud optime factũ argentũ amittere. quod ubi audiuit iste, usque eò est cõmotus, ut sine ulla dubitatione insanire omnibus, ac furere uideretur: quia nõ potuerat argẽtum eripere, ipse à Diodoro erepta sibi uasa optime facta dicebat, minitari absenti Diodoro, uociferare palàm, lacrymas interdum uix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum uidisset monile, ut opinor, ex auro, & gemmis, pulchritudine eius incensa salutem uiri proderet. similis istius cupiditas, hoc etiam acrior, atque insanior, quòd illa cupiebat id, quod uiderat, huius libidines non solum oculis, sed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota prouincia

iubet. ille ex Sicilia castra iam mouerat, & uasa collegerat. homo, ut aliquo modo illum in prouinciam reuocaret, hanc excogitauit rationem: si hæc ratio potius, quã amentia nominãda est: apponit de suis canibus quẽdã, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reũ uelle facere. primo mirũ omnibus uideri, Diodorum reum, hominem quietissimum, ab omni non modo facinore, uerum etiam minimi errati suspicione remotissimũ: deinde esse perspicuum, fieri omnia illa propter argentum. iste non dubitat iubere, nomen deferri. & tum primum opinor istum absentis nomen recepisse. reclamat Sicilia tota, propter cælati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium, neque solum præsentes reos fieri, sed etiam absentes. Diodorus Romæ sordidatus circum patronos, atque hospites cursare, rem omnibus narrare. literæ mittuntur isti à patre uehementes, ab amicis item; uideret, quid ageret de Diodoro, quò progrederetur; rem claram esse, et inuidiosam; insanire hominem; periturũ hoc uno crimine, nisi cauisset. iste etiam tum patrem si non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudiciũ nondum se satis instruxerat: primus annus erat prouinciæ, nõ, ut in Sthenio, iã refertus pecunia: itaque furor eius paululum nõ pudore, sed metu, ac timore repressus est: cõdemnare Diodorũ nõ audet, absentem de reis eximit. Diodorus interea Prætore isto propè trienniũ prouincia, domoq; caruit. cæteri non solũ Siculi, sed etiã ciues R. hoc statuerant; quoniam iste tantum cupiditate progrederetur, nihil esse, quod quisquã putaret se, quod isti paulo magis placeret, conseruare, aut domi suæ retinere posse. postea uero quàm intellexerunt, isti uirum fortem,

quem summe prouincia expectabat, Q. Arrium nō succedere: statuerunt se nihil tam clausum, neque tam recōditum posse habere, quod non istius cupiditati apertissimum, promptissimumq; esset. tum iste ab equite R. splēdido, & gratioso, Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi R. et iudicem esse, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert. imprudens huc incidi iudices: emit enim, nō abstulit. nollem dixisse. iactabit se, & in his equitabit equuleis. emi: pecuniam solui. credo, etiam tabulæ proferentur. est tanti. cedo tabulas. dilue sanè crimen hoc Calidianū, dum ego tabulas aspicere possim. uerūtamen quid erat, quod Calidius Romæ quereretur, se, cū tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te solo ita esse contemptum, ita despectum, ut etiam cū cæteris Siculis dispoliaretur; si emeras? quid erat, quod confirmabat, se abs te argentum esse repetiturum, si tibi sua uoluntate uēdiderat? tu porrò posses facere, ut Cn. Calidio nō redderes? præsertim cum is L. Sisenna defensore tuo tam familiariter uteretur, cum et cæteris familiaribus Sisennæ reddidisses. denique nō opinor negaturum esse te, homini honesto, sed nō gratiosiori quàm Cn. Calidius est, L. Cordio argentum per Potamonem amicum tuum reddidisse. qui quidē cæterorū causam apud te difficiliorem fecit. nam cū te cōpluribus confirmasses redditurū; posteaquam Cordius pro testimonio dixit te sibi reddidisse, finem reddēdi fecisti, quòd intellexisti te, præda de manibus amissa, testimonium tamen effugere nō posse. Cn. Calidio equiti R. per omnes Prætores licuit argentum habere bene factum: licuit posse domesticis copijs, cum magistratum, aut aliquem superiorem inui-

tasset, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac potestate fuerunt: nemo inuentus est tam amens, qui illud argentum tam praeclarum, ac tam nobile eriperet; nemo tam audax, qui posceret; nemo tam impudens, qui postularet, ut uenderet: superbũ est enim iudices, & non ferendum, dicere Praetorem in prouincia homini honesto, locupleti, splendido, uende mihi uasa caelata: hoc est enim dicere, non es dignus tu, qui habeas, quae tam bene facta sint: meae dignitatis ista sunt. tu dignior Verres, quàm Calidius? qui, ut nõ cõferã uitã, atque existimationẽ tuã cũ illius, (neque enim est conferenda) hoc ipsum conferam, quo tu te superiorem fingis; quòd HS L X X X millia diuisoribus, ut Praetor renunciarere, dedisti; trecenta accusatori, ne tibi odiosus esset. ea re cõtemnis equestrem ordinem, ac despicis? ea re indignũ tibi uisum est, quidquã, quod tibi placeret, Calidiũ potius habere, quàm te? iactat se iandudum de Calidio: narrat omnibus, se emisse. num etiam de L. Papirio, uiro primario, locuplete, honestoq; equite R. thuribulum emisti? qui pro testimonio dixit, te, cum inspiciendum poposcisses, auulso emblemate remisisse: ut intelligatis, in homine intelligentiam esse, non auaritiam; artificij cupidum, non argenti fuisse. nec solum in Papirio fuit hac abstinentia: tenuit hoc institutum in thuribulis omnibus, quaecũque in Sicilia fuerunt. incredibile est autem, quàm multa, & quàm praeclara fuerint. credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs, magna artificia fuisse in ea insula: nã domus erat ante istum Praetorem nulla paulo locupletior, qua in domo haec nõ essent, etiã si praeterea nihil esset argenti: patella grandis, cum

sigillis ac simulacris deorũ, patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur, thuribulum. hæc autem omnia antiquo opere, & summo artificio facta: ut hoc liceret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peræqua proportione cætera; sed quibus multa fortuna ademisset, tamẽ apud eos remansisse ea, quæ religio retinuisset. dixi iudices, multa fuisse ferè apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nũc ne unum quidem esse. quid hoc est? quod mõstrum, quod prodigiũ in prouinciam misimus? non ne uobis id egisse uidetur, ut nõ unius libidinẽ, nõ suos oculos, sed omniũ auarissimorum insanias, cum Romã reuertisset, expleret? qui simul atque in oppidum quoppiã uenerat, immittebãtur illi cõtinuo Cybiratici canes, qui inuestigabãt, et perscrutabãtur omnia. si quod erat grãde uas, et maius opus inuentum, læti auferebãt. si minus eiusmodi quippiã uenari poterãt, illa quidẽ certe pro lepusculis capiebantur, patellæ, pateræ, thuribula. hic quos putatis fletus mulierũ, quas lamẽtationes fieri solitas esse in hisce rebus? quæ forsitan uobis paruæ esse uideãtur, sed magnũ & acerbum dolorem cõmouent, mulierculis præsertim, cum eripiũtur è manibus ea, quibus ad res diuinas uti cõsueuerunt, quæ à suis acceperũt, quæ in familia semper fuerunt. hic nolite expectare, dum ego hoc crimen agam hostiatim: ab Aeschilo Tindaritano istũ paterã abstulisse, à Thrasone itẽ Tindaritano patellam, à Nymphodoro Agrigentino thuribulũ. cũ testes ex Sicilia dabo; quem uolet, eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non modo oppidum nullum, sed ne domus quidem ulla paulo locupletior expers huius iniuriæ reperietur. qui cum in cõuiuium uenisset, si

quidquã cælati aspexerat, manum abstinere iudices non poterat. Cn. Pompeius est Philo: qui fuit Tindaritanus. is cœnã isti dabat apud uillã in Tindaritano. fecit, quod Siculi nõ audebãt. ille, ciuis R. quòd erat, impunius id se factur ũ putauit. apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia. iste cõtinuo ut uidit, nõ dubitauit illud insigne penatiũ, hospitaliumq; deorum ex hospitali mensa tollere: sed tamen, quod antea de istius abstinentia dixerã, sigillis auulsis reliquũ argentum sine ulla auaritia reddidit. quid? Eupolemo Calactino, homini nobili, Lucullorum hospiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo est, nõ idem fecit? cœnabat apud eum. argentum illi cæterum purum apposuerat, ne purus ipse relinqueretur, duo pocula nõ magna, ueruntamen cum emblematis. hic quasi festiuũ acroama ne sine corollario de cõuiuio discederet, ibidem cõuiuis inspectantibus emblemata auellenda curauit. neque ego nunc istius facta omnia enumerare conor: neque opus est: nec fieri ullo modo potest. tãtũmodo uniuscuiusque de uaria improbitate generis indicia apud uos, et exẽpla profero: neq;. n. ita se gessit in his rebus, tanquã rationem aliquãdo esset redditurus; sed prorsus ita, quasi aut reus nunquã esset futurus, aut, quo plura abstulisset, eo minore periculo in iudicium esset uenturus, qui hæc, quæ dico, iam nõ occulte, nõ per amicos, atque interpretes, sed palã de loco superiore ageret pro imperio, & potestate. Catinam cum uenisset, oppidum locuples, honestum, copiosum; Dionysiarchum ad se Pardiorum, hoc est summum magistratum, uocari iubet. ei palàm imperat, ut omne argentum, quod apud quenque esse Catinæ, cõquirendum curaret,

& ad se transferundum. Philarchum Centuripinũ, primarium hominem genere, uirtute, pecunia, nõ hoc idem iuratũ dicere audistis? sibi istum negotiũ dedisse, atque imperauisse, ut Centuripis, in ciuitate totius Siciliæ multo maxima, et locupletissima, omne argentum conquireret, et ad se cõportari iuberet. Agyrio similiter istius imperio uasa Corinthia per Apollodorum, quem testem audistis, Syracusas deportata sunt. illa uero optima, quòd, cũ Haluntiũ uenisset Prætor laboriosus, & diligens, ipse in oppidũ accedere noluit, quòd erat difficili ascensu, atque arduo: Archagathũ Haluntinũ, hominẽ nõ solum domi suæ, sed tota Sicilia in primis nobilem, uocari iussit: ei negotium dedit, ut quidquid Halunti esse argenti cælati, aut si quid etiam Corinthiorum, ut omne statim ad mare ex oppido deportaretur. ascendit in oppidum Archagathus: homo nobilis, qui à suis & amari, et diligi uellet, ferebat grauiter, illam sibi ab isto prouinciam datam: nec, quid faceret, habebat: pronunciat, quid sibi imperatum esset: iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat summus: ipse enim tyrannus non discedebat longius: Archagathum, et argentũ in lectica cubans ad mare infra oppidũ expectabat. quem cõcursum factum in oppido putatis? quẽ clamorem? quẽ porrò fletũ mulierum? qui uiderent; equũ Troianũ introductũ, urbem captã esse dicerẽt. efferri sine thecis uasa, extorqueri alia de manibus mulierũ, effringi multorũ fores, reuelli claustra: quid enim putatis? scuta si quãdo conquiruntur à priuatis in bello, ac tumultu, tamẽ homines inuiti dant, etsi ad salutem cõmunem dari sentiũt, ne quem putetis sine maximo dolore argentum cælatum domo, quod al=

ter eriperet, protulisse. omnia deferuntur. Cybiratæ *fratres uocãtur, pauca improbãt. quæ probarent, ijs crustæ, aut emblemata detrahuntur. sic* Haluntini, *excussis delicijs, cũ argẽto puro domũ reuerterũt. quod unquã iudices huiuscemodi euerriculũ ulla in prouincia fuit? auertere aliquid de publico quãobscurissime per magistratũ solebãt. etiã aliquid de priuato nõnunquã occulte auferebãt. et illi tamẽ cõdemnabãtur. et, si quæritis (ut egomet mihi detraham) illos ego accusatores puto fuisse, qui huiusmodi hominũ furta odore, aut aliquod leuiter presso uestigio persequebãtur. nã nos quidẽ quid facimus in* Verre, *quem in luto uolutatũ totius corporis uestigijs inuenimus? permagnũ est in eum dicere aliquid, qui prætereũs, lectica paulisper deposita, nõ per præstigia, sed palàm per potestatem, uno imperio, hostiatim, totum oppidum cõpilarit? attamen, ut possit se dicere emisse,* Artagatho *imperat, ut aliquid illis, quorũ argentum fuerat, nummorum dicis causa daret. inuenit* Artagathus *paucos, qui uellent accipere: his dedit. eos nũmos tamen iste* Artagatho *non reddidit. uoluit* Romæ *petere* Artagathus: Cn. Lentulus Marcellinus *dissuasit, sicut ipsum dicere audistis. atque hac tota de re audistis* Artagathi, & Lentuli *testimonium. & ne forte hominem existimetis hanc tantam uim emblematum sine causa coaceruare uoluisse, uidete quanti uos, quanti existimationem populi* R. *quanti leges, et iudicia, quanti testes* Siculos, *negotiatoresq; fecerit. posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unũ quidem cuiquam reliquisset; instituit officinam* Syracusis. *in regiam maximam palàm artifices omnes, cælatores, ac uascularios*

conuocari iubet: & ipse suos complures habebat. eò conducit magnam hominũ multitudinem. menses octo continuos opus his nõ defuit, cum uas nullum fieret nisi aureum. tum illa, ex patellis, et thuribulis quæ uellerat, ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceres. ipse tamen Prætor, qui sua uigilãtia pacẽ in Sicilia dicit fuisse, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla sedere solebat, et pallio. hæc ego iudices non auderem proferre, ni uererer, ne forte plura de isto ab alijs in sermone, quàm à me in iudicio audisse uos diceretis: quis enim est, qui de hac officina, qui de uasis aureis, qui de istius pallio, tunica pulla nõ audierit? quem uoles de cõuentu Syracusanorũ uirum bonũ nominato. producã. nemo erit, quin hoc se aut uidisse, aut audisse dicat. ò tẽpora: ò mores. nihil nimiũ uetus proferã. sunt uestrum iudices quã multi, qui L. Pisonẽ cognouerũt, huius L. Pisonis, qui Prætor fuit, patrẽ. is cũ esset in Hispania Prætor, qua in prouincia occisus est, nescio quo pacto, dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus est, et cõminutus. cum uellet sibi annulum facere, aurificem iussit uocari in foro, ad sellam, Cordubæ: & ei palàm appendit aurũ. hominem in foro sellam iubet ponere, & facere annulum omnibus præsentibus. nimiũ fortasse dicet aliquis hũc diligentẽ. hactenus reprehendat, si quis uolet: nihil amplius. uerũ fuit ei concedendũ: filius enim L. Pisonis erat eius, qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. ridiculũ est nunc de Verre me dicere, cũ de Pisone Frugi dixerim. uerũtamen, quantũ intersit, uidete. iste cum aliquot abacorum faceret uasa aurea, nõ

laborauit,

laborauit, quin nõ modo in Sicilia, uerum etiam Romæ in iudicio audiret. ille in auri semuncia totam Hispaniã scire uoluit, unde Prætori annulus fieret. nimirũ ut hic nomen suum comprobauit, sic ille cognomẽ. nullo modo possum omnia istius facta aut memoria consequi, aut oratione complecti. genera ipsa cupio breuiter attingere. ut hic modo me commonuit Pisonis annulus, quod totum effluxerat. Quàm multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse? nunquã dubitauit, quotiescũque alicuius aut gemma, aut annulo delectatus est. incredibilem rem dicam, sed tam claram, ut ipsum negaturum nõ arbitrer. cum Valentio eius interpreti epistola Agrigenti allata esset, casu signum iste animaduertit in cretula: placuit ei: exquisiuit, unde esset epistola: respõdit, Agrigẽto. iste literas, ad quos solebat, misit, ut is annulus ad se primo quoque tempore afferretur. ita literis istius patrifamilias L. Titio cuidam ciui R. annulus de digito detractus est. illa uero eius cupiditas incredibilis est: nam ut in singula conclauia, quæ iste nõ modo Romæ, sed omnibus in uillis habet, tricenos lectos optime stratos cum cæteris ornamentis conuiuij quæreret, nimium multa comparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iste non textrinam instituerit. mulier est Segestana perdiues, & nobilis, Lamia nomine. per triẽnium isti plena domo telarum stragulam uestem confecit, nihil non conchylio tinctum. Attalus, homo pecuniosus, nec uulgo Lilybæi, Chritolaus Ennæ, Syracusis Aeschrio, Cleomenes, Theomnastus, Pelori Archonides, Megistus. uox me citius defecerit, quàm nomina. ipse dabat purpuram tantum: amici operas: credo: iam enim

non libet omnia criminari: quasi hoc mihi nō satis sit ad crimen, habuisse tam multū, quod daret: uoluisse depor tare tam multa: hoc denique quod cócedit, amicorū ope ris esse in huiuscemodi rebus usum. iam uero lectos æratos, & candelabra ænea num cui præter istum Syracusis per triēnium facta esse existimatis? emebat, credo. sed tantum uos certiores iudices facio, quid iste in prouincia Prætor egerit, ne cui forte nimium negligens fuisse uideatur, neque se satis, cum potestatem habuerit, instruxisse & ornasse. Venio nunc ad furtum, non ad auaritiam, nó ad cupiditatem, sed ad eiusmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque inesse uideantur: in quo dij immortales uiolati, existimatio, atque auctoritas nominis populi R. imminuta, hospitium spoliatum ac proditum, abalienati scelere istius à nobis omnes Reges amicissimi, nationesq́; , quæ in eorum regno, ac ditione sunt: ná Reges Syriæ, Regis Antiochi filios pueros, scitis Romæ nuꝑ fuisse, qui uenerát nō propter Syriæ regnū: nam id sine controuersia obtinebant, ut à patre, & à maioribus acceperant: sed regnum Aegypti ad se, & ad Selinem matrem suam pertinere arbitrabantur. hi postquam temporibus populi R. exclusi, per senatum agere, quæ uoluerant, non potuerunt: in Syriam in regnū patrium profecti sunt. eorū alter, qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit: itaque isto Prætore uenit Syracusas. hic Verres hæreditatem sibi uenisse arbitratus est, quòd in eius regnū, ac manus uenerat is, quē iste & audierat multa secum præclara habere, & suspicabatur. mittit homini munera satis large; hæc ad usum domesticum, uini, olei, quod uisum erat; etiam tritici, quod

ſatis eſſet, de his decumis. deinde ipſum Regem ad cœnã uocauit. exornat ample, magnificeq; triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uaſa argentea: nãque hæc aurea nondũ fecerat. omnibus curat rebus inſtructum & paratũ ut ſit cõuiuium. quid multa? Rex ita diſceſſit, ut & iſtum copioſe ornatum, & ſe honorifice acceptum arbitraretur: uocat ad cœnam deinde ipſe Prætorem, exponit ſuas copias omnes, multum argentũ, non pauca etiam pocula ex auro: quæ, ut mos eſt regius, & maxime in Syria, gemmis erant diſtincta clariſſimis. erat etiam uas uinarium ex una gemma per grandi, trulla excauata, cum manubrio aureo: de qua, credo, ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem Q. Minutium dicere audiſtis. iſte unũquodque uas in manus ſumere, laudare, mirari. Rex gaudere Prætori populi R. ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſteaquã inde diſceſſum eſt, cogitare iſte nihil aliud, q̃, id quod ipſa res declarauit, niſi quemadmodum Regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum uaſa ea, quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis cælatoribus uelle oſtendere. Rex, qui iſtum non noſſet, ſine ulla ſuſpicione libentiſſime dedit. mittit etiã trullã gemmeã rogatũ, uelle eã ſe diligẽtius cõſiderare. ea quoque ei mittitur. nũc reliquũ iudices attendite, de quo & uos audiſtis, & populus R. nõ nũc primũ audiet, & in exteris nationibus uſque ad ultimas terras peruagatũ eſt. cãdelabrũ è gemmis clariſſimis, opere mirabili perfectũ, Reges hi, quos dico, Romã cũ attuliſſent, ut in Capitolio ponerent, quòd nõdũ etiã perfectum templũ offenderãt, neque ponere, neque uulgo oſtendere, ac proferre uoluerunt;

ut & magnificentius uideretur, cum suo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur; & clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominũ, atque integra perueniret. statuerũt id secum in Syriam reportare, ut, cũ audissent simulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, Legatos mitterent, qui cum cæteris rebus illud quoque eximium, atque pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. peruenit res ad istius aures nescio quo modo: nam Rex id celatum uoluerat: non quo quidquam metueret, aut suspicaretur; sed ut ne multi illud ante perciperent oculis, quàm populus R. iste petit à Rege, et eum pluribus uerbis rogat, uti ad se mittat: cupere se dicit inspicere, neque se alijs uidẽdi potestatem esse facturũ. Antiochus, qui animo et puerili esset, & regio, nihil de istius improbitate suspicatus est: imperat suis, ut id in Prætoriũ inuolutum quamoccultissime deferrent. quò posteaquam attulerunt, inuolucrisq; reiectis constituerunt: iste clamare cœpit, dignam rem esse regno Syriæ, dignam regio munere, dignam Capitolio: etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis, & plurimis gẽmis esse debebat; ea uarietate operum, ut ars certare uideretur cũ copia; ea magnitudine, ut intelligi posset, non ad hominum apparatum, sed ad amplissimi templi ornamentum esse factum. quod cum satis iam perspexisse uideretur, tollere incipiunt, ut referrent. iste ait, se uelle illud etiam atque etiam cõsiderare, nequaquam se esse satiatum. iubet illos discedere, et candelabrũ relinquere. sic illi tum inanes ad Antiochũ reuertuntur. Rex primo nihil metuere, nihil suspicari. dies unus, alter, plures: nõ referri. tũ mittit Rex ad istũ: si sibi uideatur, ut reddat. iubet iste posterius ad se reuer=

ti. mirum illi uideri. mittit iterũ. nõ redditur. ipse ho minẽ appellat: rogat, ut reddat. os hominis, insignemq; impudentiã cognoscite. quod sciret, quodq; ex ipso Rege audisset in Capitolio esse ponendum, quod Ioui Optimo Maximo, quod populo R. seruari uideret, id sibi ut donaret, rogare, & uehementer petere cœpit. cũ ille se & religione Iouis Capitolini, & hominum existimatione impediri diceret, quòd multæ nationes testes essent illius operis, ac muneris: iste homini minari acerrime cœpit. ubi uidet eũ nihilo magis minis, quàm precibus permoueri: repente hominem de prouincia iubet ante noctem discedere: ait se cõperisse, ex eius regno piratas in Siciliam esse uenturos. Rex maximo cõuentu Syracusis, in foro, ne quis forte me in crimine obscuro uersari, atque affingere aliquid suspicione hominũ arbitretur, in foro inquã Syracusis flens, deos, hominesq; cõtestans clamare cœpit, cãdelabrũ factũ è gemmis, quod in Capitolium missurus esset, quod in templo clarissimo, populo R. monimentũ suæ societatis, amicitiæq; esse uoluisset, id sibi C. Verrem abstulisse. de cæteris operibus ex auro, & gemmis, quæ sua penes illum essent, se nõ laborare: hoc sibi eripi, miserum esse, & indignũ: id etsi antea iam mente, & cogitatione sua, fratrisq; sui cõsecratũ esset; tamen tũ se in illo conuentu ciuiũ R. dare, donare, dicare, consecrare Ioui Optimo Maximo, testemq; ipsum Iouem suæ uolũtatis, ac religionis adhibere. quæ uox? quæ latera? quæ uires huius unius criminis querimoniã possint sustinere? Rex Antiochus, qui Romæ ante oculos omniũ nostrũ biennium ferè comitatu regio, atque ornatu fuisset, is cũ amicus, et socius populi R. esset, amicissimo patre, auo, maioribus, antiquis=

ſimis, & clariſſimis Regibus, opulentiſſimo, & maximo regno, præceps è prouincia. populi R. exturbatus eſt. quemadmodum hoc accepturas nationes exteras, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putaſti, cum audierint à Prætore populi R. in prouincia uiolatum Regem, ſpoliatum hoſpitem, eiectum ſocium populi R. atque amicum? nomen ueſtrũ populiq; R. odio, atque acerbitati ſcitote nationibus exteris iudices futurum, ſi iſtius hæc tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabũtur, præſertim cum hæc omnino fama de noſtrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebuerit; non iſtius ſolius hoc eſſe facinus, ſed eorum etiam, qui approbarint. multi Reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profecto in animo Capitolium ſic ornare, ut templi dignitas, imperijq; noſtri nomen deſiderat: qui ſi intellexerint, interuerſo regali hoc dono, grauiter nos tuliſſe: grata fore uobis, populoq; R. ſua ſtudia, ac dona arbitrabũtur. ſin hoc uos in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexiſſe audierint: non erunt tam amentes, ut operá, curam, pecuniam impendant in eas res, quas uobis gratas fore non arbitrentur. hoc loco Q. Catule te appello: loquor enim de tuo clariſſimo, pulcherrimoq; monimento. non iudicis ſolũ ſeueritatem in hoc crimine, ſed propè inimici, atque accuſatoris uim ſuſcipere debes: tuus eſt. n. honos in illo templo ſenatus populiq; R. beneficio: tui nominis æterna memoria ſimul cũ templo illo cóſecratur. tibi hæc cura ſuſcipienda, tibi hæc opera ſumenda eſt, ut Capitoliũ, quo modo magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius orna=

tũ sit, quàm fuit; ut illa flãma diuinitus extitisse uidea-
tur, non quæ deleret Iouis Optimi Maximi templum, sed
quæ præclarius magnificentiusq; deposceret. audisti Q.
Minutium Rufum dicere, domi suæ diuersatum esse An
tiochum Regem Syracusis, se illud scire ad istum esse de
latum, se scire non redditum. audisti, & audies omni è
conuentu Syracusano qui ita dicant, sese audientibus il
lud Ioui Optimo Maximo dicatum esse ab Rege Antio-
cho, & consecratũ. si iudex non esses, & hæc ad te de-
lata res esset; te potissimũ hoc persequi, te petere, & age
re oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius
criminis esse debeas, qui apud aliũ iudicem multo acrior,
quàm ego sum, actor, accusatorq; esse deberes. uobis autẽ
iudices quid hoc indignius, aut quid minus ferendum ui-
deri potest? Verres ne habebit domi suæ cãdelabrum Io-
uis Optimi Maximi è gemmis auroq; perfectum? cuius
fulgore collucere, atque illustrari Iouis Optimi Maximi
templum oportebat, id apud istum in eiusmodi conuiuijs
cõstituetur, quæ domesticis stupris, flagitijsq; flagrabunt?
in istius lenonis turpissimi domo simul cum cæteris Che-
lidonis hæreditarijs ornamentis Capitolij ornamenta po-
nentur? quid huic sacri unquam fore, aut quid fuisse re
ligiosi putatis, qui nunc tanto scelere se obstrictum esse
nõ sentiat? qui in iudiciũ ueniat, ubi ne precari quidem
Iouem Optimũ Maximum, atque ab eo auxilium petere
more omnium possit? à quo etiam dij immortales sua re
petunt in eo iudicio, quod hominibus ad suas res repetun
das est constitutum. miramur Athenis Mineruam, Deli
Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præ-
terea ab isto deos tota Asia, Græciaq; uiolatos, qui à

Capitolio manus abstinere nō potuerit? quod priuati ho mines de suis pecunijs ornant, ornaturiq; sunt id C. Verres ab Regibus ornari nō est passus. itaque hoc nefario scelere cōcepto, nihil postea tota in Sicilia neque sacri, neque religiosi esse duxit. ita sese in ea prouincia per triennium gessit, ut ab isto nō solum hominibus, uerū etiā dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segesta est oppidum peruetus in Sicilia iudices, quos ab Aenea fugiente à Troia, atque in hæc loca ueniente cōditum esse demōstrant. itaque Segestani nō solum perpetua societate, atque amicitia, uerū etiam cognatione se cum populo R. coniunctos esse arbitrantur. hoc quondam oppidum, cum illa ciuitas cum Pœnis suo nomine, ac sua spōte bel laret, à Carthaginensibus ui captum, atque deletum est, omniaq;, quæ ornamento urbi esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco deportata: fuit apud Segestanos ex ære simulacrum Dianæ, tū summa, atque antiquissima præditum religione, tū singulari opere, artificioq; perfectum. hoc translatum Carthaginē locū tantum, hominesq; mutarat, religionem quidem pristinam cōseruabat: nā propter eximiam pulchritudinem etiam hostibus digna, quā sanctissime colerent, uidebatur. aliquot seculis post P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam, ut & domesticis præclarissimæ uirtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis) cōuocatis Siculis omnibus, quòd diutissime, sæpissimeq; Siciliam uexatā à Carthaginensibus esse cognorat, iubet omnia conquiri, sibi pollicetur magnæ curæ fore, ut omnia ciuitatibus, q̄ cuiusque fuissent, restituerentur.

tum illa, quæ quondam fuerant Himeræ sublata, de quibus antea dixi, Thermitanis sunt reddita. tum alia Gelensibus, alia Agrigentinis, in quibus etiã ille nobilis Taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum Phalaris habuisse dicitur, quò uiuos supplicij causa demittere homines, & subijcere flammam solebat. quem Taurũ Scipio cum redderet Agrigentinis, dixisse dicitur, æquũ esse illos cogitare, utrum esset Siculis utilius, suis ne seruire, an populo R. obtemperare, cum idem monimentũ & domesticæ crudelitatis, & nostræ mansuetudinis haberent. illo tempore Segestanis maxima cum cura hæc ipsa Diana, de qua diximus, redditur: reportatur Segestã: in suis antiquis sedibus summa cum gratulatione ciuium, et lætitia reponitur. hæc erat posita Segestæ, sanè excelsa in basi, in qua grandibus literis P. Africani nomen erat incisum, eumq; Carthagine capta restituisse perscriptum. colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis uisebatur. cũ Quæstor essem, nihil mihi ab illis est demonstratũ prius. erat admodum amplum, & excelsum signum cum stola: ueruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atque habitus uirginalis: sagittæ pendebãt ab humero: sinistra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat. hanc cum iste sacrorum omnium hostis, religionumq; prædo uidisset; quasi ipsa illa face percussus esset, ita flagrare cupiditate, atque amentia cœpit: imperat magistratibus iste, ut eam demoliantur, & sibi dent: nihil sibi gratius ostendit futurum. illi uero dicere, id sibi nefas esse, seq; cum summa religione, tum summo metu legum, & iudiciorum teneri. iste tum petere ab illis, tum minari, tum spem, tum metum ostendere. opponebãt illi

interdum nomen Africani : donum populi R. illud esse dicebant : nihil se in eo potestatis habere, quod imperator clarissimus, urbe hostium capta, monimentum uictoriæ populi R. esse uoluisset. cũ iste nihilo remissius, atque etiã multo uehementius instaret quotidie: res agitur in senatu : uehementer ab omnibus reclamatur: itaque illo tempore, ac primo istius aduentu pernegatur. postea quidquid erat oneris in nautis remigibusq; exigendis, in frumento imperãdo, Segestanis præter cæteros imponebat aliquãto amplius, quàm ferre possent. præterea magistratus eorũ euocabat : optimũ, & nobilissimũ quenque ad se accersebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: sigillatim unicuique calamitati fore se denũciabat: uniuersam se funditus illã euersurũ esse ciuitatem minabatur. itaque aliquãdo multis malis, magnoq; metu uicti Segestani, Prætoris imperio parendũ esse decreuerũt. magno cũ luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cũ lacrymis, & lamentatione uirorum, mulierumq; omnium, simulacrũ Dianæ tollendum locatur. uidete, quãta religione fuerit. apud Segestanos repertũ esse iudices scitote neminem neque liberum, neque seruum, neque ciuem, neque peregrinum, qui illud signũ auderet attingere. barbaros quosdã Lilybæo scitote aduocatos esse operarios. hi denique illud, ignari totius negotij, ac religionis, mercede accepta sustulerunt. quod cum ex oppido exportaretur, quem cõuentum mulierum factum esse arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nõnulli etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem Diana Segestã Carthagine reuecta, uictoriam populi R. reditu suo nuntiasset. quàm dissimilis hic dies illi tempori uidebatur. tum im-

perator populi R. uir clarissimus deos patrios reportabat Segestanis, ex urbe hostium recuperatos: nūc ex urbe sociorū Prætor eiusdem populi turpissimus, atque impurissimus eosdem illos deos nefario scelere auferebat. quid hoc tota Sicilia est clarius, quàm omnes Segestanas matronas, & uirgines conuenisse, cum Diana exportaretur ex oppido? unxisse unguentis? cōplesse coronis, et floribus? thure odoribusq; incensis usque ad agri fines prosecutas esse? hanc tu tantam religionem si tum in imperio propter cupiditatem, atque audaciam nō pertimescebas, ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq; tuorum periculo perhorrescis? quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum, tantis eorum religionibus uiolatis, auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit? quæ cum duas urbes, in quibus locata fuerat, captas incensasq; uidisset, bis ex duorum bellorum flāma, ferroq; seruata est: quæ Carthaginensium uictoria loco mutato, religionem tamen non amisit: P. Africani uirtute, religionem simul cum loco recuperauit. quo quidem scelere suscepto, cum inanis esset basis, et in ea P. Africani nomen incisum, res indigna, atque intoleranda uidebatur omnibus, non solum religiones esse uiolatas, uerum etiam P. Africani, uiri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriam uirtutis, monimenta uictoriæ C. Verrem sustulisse. quod cum isti renunciaretur de basi, ac literis, existimauit homines in obliuionem totius negotij esse uenturos, si etiam basim tanquam indicem sui sceleris sustulisset: itaque tollendā istius imperio locauerunt. quæ nobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata est. te nūc

P. Scipio, te inquam lectissimum, ornatissimumq; adolescentem appello: abs te officium tuum, debitum generi, et nomini, requiro, et flagito. cur pro isto, qui laudem, honoremq; familiæ uestræ depeculatus est, pugnas? cur eum defensum esse uis? cur ego tuas partes suscipio? cur tuũ onus sustineo? cur M. Tullius P. Africani monimenta requirit: P. Scipio eum, qui illa sustulit, defendit? cũ mos à maioribus traditus sit, ut monimenta maiorum ita suorũ quisque defendat, ut ea ne ornari quidem nomine alieno sinat: tu isti aderis, qui non obtrusit aliqua ex parte monimenta P. Scipionis, sed funditus sustulit, ac deleuit? quisnam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriã mortui? quis monimenta, atque indicia uirtutis, si tu ea relinquis, ac deseris? neque solum spoliata illa patiere, sed etiam eorũ spoliatorem, uexatoremq; defendes? adsunt Segestani cliẽtes tui, socij populi R. atque amici: certiorem te faciunt, P. Africanum Carthagine deleta simulacrum Dianæ maioribus suis restituisse, idq; apud Segestanos eius imperatoris nomine positũ, ac dedicatum fuisse, hoc Verrem demoliendum, & asportandum, nomenq; omnino P. Scipionis delendũ, tollendumq; curasse. orãt te, atque obsecrãt, ut sibi religionem, generi tuo laudem, gloriamq; restituas: ut, quod ex urbe hostiũ per P. Africanum recuperarint, id per te ex prædonis domo conseruare possint. quid aut his respõdere honeste potes, aut illi facere, nisi ut te, ac fidem tuam implorent? adsunt, & implorãt. potes domesticæ laudis amplitudinem Scipio tueri: potes: omnia in te sunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non præcerpo fructum officij tui: non alienam mihi laudem appeto: nõ

est pudoris mei, P. Scipione florentissimo adolescente ui-uo, & incolumi, me propugnatorem monimentorum P. Scipionis, defensoremq; profiteri. quamobrem si suscipis domesticæ laudis patrociniū, me non solum silere de ue-stris monimentis oportebit, sed etiam lætari, P. Africani eiusmodi esse fortunas mortui, ut eius honos ab ijs, qui ex eadem familia sint, defendatur, neque ullum aduētitium requiratur auxiliū. si istius amicitia te impediet; si hoc, quod abs te postulo, minus ad officium tuum pertinere arbitrabere: succedam ego uicarius tuo munere: susci-piam partes, quas alienas esse arbitrabar, ne ista præcla ra nobilitas desinat queri populum R. hominibus nouis, atque industrijs libenter honores mādare, semperq; man dasse. non est querendum, in ea ciuitate, quæ propter uir tutem omnibus nationibus imperat, uirtutem plurimum posse. sit apud alios imago P. Africani: ornētur alij mor tui uirtute, ac nomine. talis ille uir fuit, ita de populo R. meritus est, ut non uni familiæ, sed uniuersæ ciuitati cō-mendatus esse debeat. est aliqua mea pars uirilis, quòd eius ciuitatis sum, quā ille amplam, illustrē, claramq; red didit: præcipue quòd in his artibus pro mea parte uersor, quarum ille princeps fuit, æquitate, industria, temperan-tia, defensione miserorum, odio improborū: quæ cogna-tio studiorum, & artium propemodum non minus est coniuncta, quàm ista, qua uos delectamini, generis, & no minis. repeto abs te Verres monimētū P. Africani: cau sam Siculorum, quam suscepi, relinquo: iudicium de pe-cunijs repetundis ne sit hoc tempore: Segestanorum iniu riæ negligantur: basis P. Africani restituatur: nomen inuictissimi imperatoris incidatur: signum pulcherri-

mum Carthagine captum reponatur. hæc abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant, sed is, qui laudem, gloriamq; P. Africani tuendam, conseruandamq; suscepit. nõ uereor, ne hoc officiũ meum P. Seruilio iudici non probem: qui cum res maximas gesserit, monimentaq; suarum rerum maxime cõstituat, atque in his elaboret; profectò uolet hæc non solum suis posteris, uerum etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non spolianda improbis tradere. non uereor, ne tibi Q. Catule displiceat, cuius amplissimum in orbe terrarum, clarissimumq; monimentum est, quamplurimos esse custodes monimentorum, & putare omnes bonos alienæ gloriæ defensionem ad officium suum pertinere. & quidem cæteris istius furtis, atque flagitijs ita moueor, ut ea reprehendenda tantum putem. hic uero tantum dolore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monimentis domum suam plenam stupri, plenam flagitij, plenam dedecoris ornabit? Verres temperatissimi, sanctissimiq; uiri monimentum, Dianæ simulacrum uirginis in ea domo collocabit, in qua semper meretricum lenonumq; flagitia uersantur? At hoc solum Africani monimentum uiolasti? quid? à Tindaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercurij pulcherrime factum sustulisti. at quemadmodum, dij immortales, quàm audacter, quàm libidinose, quàm impudenter. audistis nuper dicere Legatos Tindaritanos, homines honestissimos, ac principes ciuitatis; Mercurium, qui sacris anniuersarijs apud eos, ac summa religione coleretur, quem P. Africanus Carthagine capta Tindaritanis non

ſolum ſuæ uictoriæ, ſed etiam illorum fidei, ſocietatiſq; monimentum, atque indiciũ dediſſet, huius ui, ſcelere, imperioq; eſſe ſublatum. qui, ut primum in illud oppidum uenit, ſtatim, tanquam ita fieri non ſolum oporteret, ſed etiam neceſſe eſſet, tanquam hoc ſenatus mandaſſet, populuſq; R. iuſſiſſet, ita, continuo ſignum ut demolirentur, et Meſſanam deportarent, imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum; qui audiebant, incredibile uideretur: non eſt ab iſto primo illo aduentu perſeueratum. diſcedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audiſtis, ut demoliatur. cum recuſaret, uehementer minatur. ita tum ex illo oppido proficiſcitur. Proagorus refert rem ad ſenatũ: uehemẽter undique reclamatur. ne multa: iterum iſte aliquanto poſt ad illos uenit, quærit continuo de ſigno. reſpondetur ei, ſenatum non permittere; pœnam capitis conſtitutam, ſi iniuſſu ſenatus quiſquam attigiſſet: ſimul religio commemoratur. tum iſte, quam mihi religionem narras? quam pœnam? quem ſenatum? uiuum te nõ relinquam: moriere uirgis, niſi ſignum traditur. Sopater iterum flens ad ſenatũ defert iſtius cupiditatem, minaſq; demonſtrat. ſenatus Sopatro reſponſum nullum dat, ſed cõmotus, perturbatuſq; diſcedit. ille Prætoris accerſitus nuntio, rem demonſtrat, negat ullo modo fieri poſſe. atque hæc (nihil enim prætermittendũ de iſtius impudẽtia uidetur) agebantur in conuentu palã, de ſella, ac de loco ſuperiore. erat hiems ſumma, tempeſtas, ut ipſum Sopatrũ dicere audiſtis, perfrigida, imber maximus, cum iſte imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat, præcipitem in forũ deijciant, nudumq; conſtituant. uix erat hoc plane etiã

imperatum, cum illum spoliatum, stipatumq; lictoribus uideres. omnes ideo putabát, ut miser, atque innocés uirgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. uirgis iste cæderet sine causa sociũ populi R. atque amicũ? non usque eò improbus: non omnia sunt in eo uno uitia: nũquam fuit crudelis. leniter hominem clementerq; accepit. eque stres sunt medio in foro Marcellorum statuæ, sicuti ferè cæteris in oppidis Siciliæ. ex quibus iste C. Marcelli statuã delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq; prouincia recentissima erant, & maxima. in ea Sopatrum, hominẽ tum domi nobilem, tum summo magistratu præditum, diuaricari, ac deligari iubet. quo cruciatu sit affectus, uenire in mentem necesse est omnibus, cũ esset uinctus nudus in aere, in imbri, in frigore. neque tamẽ finis huic iniuriæ, crudelitatiq; fiebat, donec populus, atque uniuersa multitudo atrocitate res, misericordiaq; cõmota, senatum clamore coegit, ut ei simulacrum illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipsi sese dij immortales ulciscerentur, hominem interea perire innocẽtem non oportere. tum frequens senatus ad istum uenit, pollicetur signum. ita Sopater de statua C. Marcelli, cũ iam penè obriguisset, uix uiuus aufertur. nõ possum disposite istum accusare, si cupiam. opus est non solũ ingenio, uerum etiã artificio quodam singulari. unũ hoc crimen uidetur esse, et à me pro uno ponitur: de Mercurio Tindaritano plura sunt: sed ea quo pacto distinguere, ac separare possim, nescio. est pecuniarũ captarum, quòd signum à socijs pecuniæ magnæ sustulit. est peculatus, quòd publice populi R. signũ, de præda hostium captum, positum imperatoris nostri nomine, nõ dubitauit auferre. est maiestatis, quòd

imperij

imperij nostri gloriæ, rerumq; gestarũ monimenta euertere, atque asportare ausus est. est sceleris, quòd religiones maximas uiolauit. est crudelitatis, quòd in hominẽ innocentem, in sociũ nostrũ, atque amicũ, nouũ, ac singulare supplicij genus excogitauit. illud uero quid sit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, nescio: quòd in C. Marcelli statua. quid est hoc? patronus ne quòd erat? quid tũ? quò id spectat? utrum ea res ad opẽ, an ad calamitatem clientium, atque hospitũ ualere debebat? an ut hoc ostenderes, contra uim tuam in patronis præsidij nihil esse? quis hoc non intelligeret, in improbi præsentis imperio maiorem esse uim, quàm in bonorũ absentiũ patrocinio? an uero ex hoc illa tua singularis significatur insolentia, superbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorũ putasti? itaque nũc Siculorum Marcelli non sunt patroni, Verres in eorum locũ substitutus est. quã in te tantam uirtutem esse, aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illustrem, tam splendidæ prouinciæ traducere ad te, auferre à certissimis, antiquissimisq; patronis? tu ista stultitia, nequitia, inertia, nõ modo totius Siciliæ, sed unius tenuissimi Siculi clientelã tueri potes? tibi Marcelli statua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipsos, qui honorem illi habuerant, supplicia quærebas? quid postea? quid tandem tuis statuis fore arbitrabare? an uero id, quod accidit? nã Tindaritani statuam istius, quam sibi propter Marcellos, altiore etiam basi poni iusserat, deturbarũt, simul ac successum isti audierũt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad statuam Siculi te Prætore alligabãtur,

eius religioni te eũdem uinctum, astrictumq; dedamus. ac primo iudices hoc signum Mercurij dicebat iste Tindaritanos C. Marcello huic Aeserninouendidisse: atque hoc sua causa etiam Marcellũ ipsum sperabat esse dicturum. quod mihi nunquam uerisimile uisum est, adolescentem illo loco natũ, patronũ Siciliæ, nomen suum isti ad translationem criminis cõmodaturum. ueruntamen ita res mihi tota præuisa, atque præcauta est, uti, si maxime esset inuẽtus, qui in se suscipere istius culpã, crimẽq; cuperet, tamẽ is proficere nihil posset: eos enim testes deduxi, & eas literas deportaui, ut de istius facto dubium nemini esse posset. publicæ literæ sunt, deportatũ esse Mercurium Messanam sumptu publico: dicunt, quanti: præfuisse huic negotio publice Legatum Poleã. quid is? ubi est? præsto est: testis est. Proagori Sopatri iussu. quis est hic? qui ad statuã astrictus est. quid is? ubi est? testis est. uidistis hominem, & uerba eius audistis. demoliendũ curauit Demetrius Gymnasiarchus, quòd is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipse præsens: Romæ, nuper istum esse pollicitum, sese id signum Legatis esse redditurum, si eius rei testificatio tolleretur, cautumq; esset eos testimonium nõ esse dicturos. dixit hoc apud uos Zosippus, et Hismenias, homines nobilissimi, et principes Tindaritanæ ciuitatis. Quid Agrigento? non ne eiusdem P. Scipionis monimentum, signum Apollinis pulcherrimũ, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum, ex Aesculapij religiosissimo fano sustulisti? quod iste indices cũ clàm fecisset, cum ad suum scelus illud, furtumq; nefarios quosdam homines improbos duces, atque adiutores adhibuisset: uehementer com=

mota ciuitas est. uno eodem tempore Agrigentini *beneficium* Africani, *religionem domesticam, ornamentum urbis, indicium uictoriæ, testimonium societatis requirebant. itaque ab illis, qui principes in ea ciuitate erãt, præcipitur, & negotium datur* Quæstoribus, & Aedilibus, *ut noctu uigilias agerent ad ædes sacras: etenim iste* Agrigenti *(credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quòd ciues* R. *uiri fortes, ac strenui, & honesti permulti in illo oppido, coniunctissimo animo cum ipsis* Agrigentinis *uiuunt, ac negotiantur) non audebat palàm tollere, aut poscere, quæ placebant.* Herculis *templum est apud* Agrigentinos, *non longe à foro, sanè sanctum apud illos, & religiosum. ibi est ex ære simulacrum ipsius* Herculis: *quo non facile quidquam dixerim me uidisse pulchrius (tametsi non tam multum in istis rebus intelligo, quàm multa uidi) usque eò iudices, ut rictus eius, ac mentum paulo sit attritius, quòd in precibus, & gratulationibus non solum id uenerari, uerum etiam osculari solent. ad hoc templum, cum esset iste* Agrigenti, *duce* Timarchide *repente nocte intempesta seruorum armatorum fit concursus, atque impetus. clamor à uigilibus, faniq; custodibus tollitur. qui primo cum obsistere, ac defendere conarentur, male mulctati clauis, ac fustibus repelluntur. postea conuulsis repagulis, effractisq; ualuis, demoliri signum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebuit, expugnari deos patrios, non hostium aduentu, neque repentino prædonum impetu, sed ex domo, atque cohorte* Prætoria *manũ fugitiuorum instructã, armatamq; uenisse.*

nemo Agrigenti neque ætate tã affecta, neque uiribus tã infirmis fuit, qui non illa nocte eo nuncio excitatus surrexerit, telumq́; quod cuique sors offerebat, arripuerit. itaq; breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. hora amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cũ alij uectibus subiectis conarentur commouere, alij deligatum omnibus membris rapere ad se funibus. repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dant sese in fugã istius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen sigilla perparuula tollũt, ne omnino inanes ad istũ prædonem religionum reuerterentur. nunquã tam male est Siculis, quin aliquid facete, & commode dicant, uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissimum Verrem, quàm illũ aprum Erymanthiũ referri oportere. hanc uirtutem Agrigentinorum imitati sunt Assorini postea, uiri fortes, & fideles, sed nequaquã ex tam ampla, neque tã ex nobili ciuitate. Chrysas est amnis, qui per Assorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius est in agro, propter ipsam uiam, qua Assoro itur Ennam: in eo Chrysæ est simulacrum præclare factum è marmore. id iste poscere Assorinos propter singularem eius fani religionem non ausus est. Tlepolemo dat, Hieroniq́; negotium. illi noctu facta manu, armatiq; ueniunt: fores ædis effringũt: æditui, custodesq́; mature sentiunt: signũ, quod erat notum uicinitati, buccina datur: homines ex agris cõcurrunt: eijcitur, fugaturq́; Tlepolemus: neque quidquam ex fano Chrysæ, præter unum perparuulum signum ex ære, desideratum est. Matris magnæ fanũ

apud Enguinos est: iam enim mihi nō modo breuiter de unoquoque dicendū est, sed etiam prætereunda uidentur esse permulta, ut ad maiora istius, & illustriora in hoc genere furta, & scelera ueniamus. in hoc fano loricas, galeasq; æneas, cælatas opere Corinthio, hydriasq; grandes, simili in genere, atque eadem arte perfectas, idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus præcellentissimus, posuerat, & suum nomen inscripserat. quid iam de isto plura dicam, aut querar? omnia illa iudices abstulit: nihil in religiosissimo fano, præter uestigia uiolatæ religionis, nomenq; P. Scipionis, reliquit: hostiū spolia, monimenta imperatorū, decora, atque ornamenta fanorum, posthac his præclaris nominibus amissis, in instrumēto, ac suppellectili C. Verris numerabūtur. tu uidelicet solus uasis Corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum liniamenta solertissime perspicis? hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctissimus, atque humanissimus? tu sine ulla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis intelligis, & iudicas? uide, ne ille nō solum temperantia, sed etiam intelligentia te, atque istos, qui se elegantes dici uolūt, uicerit: nā quia, quàm pulchra essent, intelligebat, iccirco existimabat ea non ad hominū luxuriem, sed ad ornatum fanorū, atque oppidorum esse facta, ut posteris nostris monimenta religiosa esse uideantur. audite etiam singularem eius iudices cupiditatem, audaciā, amentiam, in ijs præsertim sacris polluendis, quæ non modo manibus attingi, sed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinenses, eadem religione qua Romæ, qua in cæteris locis, qua propè in toto orbe terrarū. in eo sacrario intimo fuit signum Cereris per-

antiquum : quod uiri, non modo cuiusmodi esset, sed ne esse quidem sciebant: aditus enim in id sacrarium nō est uiris: sacra per mulieres, ac uirgines cōfici solent. hoc signum noctu clàm istius serui ex illo religiosissimo, atque antiquissimo fano sustulerūt. postridie sacerdotes Cereris, atque illius fani antistitæ, maiores natu, probatæ, ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferūt. omnibus acerbum, indignum, luctuosum denique uidebatur. tum iste permotus illa atrocitate negotij, ut ab se sceleris istius suspicio remoueretur, dat hospiti suo cuidam negotium, ut aliquem reperiret, quem ea fecisse insimularet, daretq; operam ut is eo crimine dánaretur, ne ipse esset in crimine. res non procrastinatur: ná cum iste Catiná profectus esset, serui cuiusdá nomen defertur: is accusatur: ficti testes in eū dantur: rem cūctus senatus Catinensium legibus iudicat. sacerdotes uocantur: ex his quæritur secreto in curia, quid esset factum, quemadmodum arbitrarentur signum esse ablatum. respondent illæ, Prætoris in illo loco seruos esse uisos. res, quæ esset antea nō obscura, sacerdotum testimonio perspicua esse coepit. itur in consiliū: seruus ille innocens omnibus sententijs absoluitur, quo facilius uos hunc omnibus sententijs condemnare possetis: quid enim postulas Verres? quid speras? quid spectas? quem tibi aut deorum, aut hominū auxilio putas futurum? eò ne tu seruos ad spoliandum fanum immittere ausus es, quò liberos adire ne orandi quidem causa fas erat? his ne rebus manus afferre non dubitasti, à quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebant? tametsi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tá sceleratá, ac tá nefariam decidisti: ná id cō=

cupiſti, quod nunquam uideras: id inquam adamaſti, quod antea nõ aſpexeras. auribus tu tantã cupiditatem concepiſti, ut eam nõ metus, nõ religio, nõ deorum uis, nõ hominum exiſtimatio contineret. at ex uiro bono credo audieras, & bono auctore. qui id poteſt? qui ne ex uiro quidem audire potueris. audiſti igitur ex muliere; quoniam id uiri neque uidiſſe, neque noſſe poterãt. qualem porrò illã fœminã fuiſſe putatis iudices, quàm pudicam, quæ cũ Verre loqueretur? quàm religioſam, quæ ſacrariũ ſpoliandi oſtenderet rationem? at minime mirũ, quæ ſacra per ſummã caſtimoniam uirorũ, ac mulierum fiant, eadem per iſtius ſtuprum, ac flagitium eſſe uiolata. quid ergo? hoc ſolum auditione expetere cœpit, cũ id ipſe non uidiſſet? immo uero alia complura. ex quibus eligam ſpoliationẽ nobiliſſimi, atque antiquiſſimi fani: de qua priore actione teſtes dicere audiſtis. nũc eadem illa quæſo audite, & diligenter, ſicut adhuc feciſtis, attendite. Inſula eſt Melita iudices, ſatis lato ab Sicilia mari, periculoſoq; diſiuncta: in qua eſt eodem nomine oppidũ, quò iſte nunquam acceſſit. quod tamen iſti textrinũ per triennium ad muliebrem ueſtem conficiendam fuit. ab eo oppido non longe, in promontorio fanum eſt Iunonis antiquum: quod tanta religione ſemper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quæ in his ferè locis nauali copia geſta, atque uerſata ſunt, ſed etiam in hac prædonum multitudine ſemper inuiolatum, ſanctumq; fuerit. quin etiã hoc memoriæ proditum eſt, claſſe quõdam Maſiniſſæ Regis ad eum locũ appulſa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano ſuſtuliſſe, & eos in Africã portaſſe, Maſiniſſæq; donaſſe: Regẽ quidẽ primo

delectatũ esse munere: post,ubi audisset unde essent, statim certos homines in quinqueremi misisse, qui eos dentes reportarent. itaque in his inscriptũ literis punicis fuit, Regem Masinissam imprudentem accepisse,re cognita reponendos,restituẽdosq; curasse. erat præterea magna uis eboris,multa ornamenta, in quibus eburneæ uictoriæ antiquo opere,ac summa arte perfectæ. hæc iste omnia, ne multis morer,uno impetu,atque uno nũcio per seruos Venerios,quos eius rei causa miserat,tollenda,atque asportãda curauit. prò dij immortales,quem ego hominem accuso?quem legibus,ac iudiciali iure persequor?de quo uos sententiam per tabellam feretis? dicũt Legati Melitenses publice, spoliatum templum esse Iunonis, nihil istum in religiosissimo fano reliquisse, quem in locum classes hostium sæpe accesserint, ubi piratæ ferè quotãnis hiemare solebant: quod neque prædo uiolarit antea,neque hostis attigerit,id ab uno isto sic spoliatũ esse, ut nihil omnino sit relictũ. hic nunc aut iste reus, aut ego accusator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut suspicionibus in iudicium uocatur? dij ablati, fana uexata,nudatæ urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam sibi iste neque inficiandi rationem,neque defendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me,cõuincitur à testibus,urgetur cõfessione sua, manifestis in maleficijs tenetur,et manet etiã,ac tacitus facta mecũ sua recognoscit. nimiũ mihi diu uideor in uno genere uersari criminũ: sentio iudices occurrẽdũ esse satietati auriũ,animorũq; uestrorũ. quãobrẽ multa prætermittã.ad ea autẽ,quæ dicturus sum,reficite uos quæso iudices per deos immortales, per eos ipsos, de quorũ religione

iandiu dicimus, dum id eius facinus cōmemoro, & profe ro, quo prouincia tota cōmota est. de quo si paulo altius ordiri, ac repetere memoriā religionis uidebor, ignoscite. rei magnitudo me breuiter perstringere atrocitatem criminis non sinit. Vetus est hæc opinio iudices, quæ cōstat ex antiquissimis Græcorū literis, atque monimentis; insulam Siciliam totam esse Cereri, & Liberæ consecratam. hoc cum cæteræ gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis tā persuasum est, ut animis eorū insitū, atque innatum esse uideatur: nā & natas esse has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur, & raptam esse Liberam, quā eandem Proserpinam uocant, ex Ennensiū nemore; qui locus, quòd in media est insula situs, umbilicus Siciliæ nominatur. quā cū inuestigare, et conquirere Ceres uellet, dicitur inflāmasse tædas ijs ignibus, qui ex Aetnæ uertice erumpunt: quas sibi cum ipsa præferret, orbem omnium peragrasse terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, gesta esse memorantur, est loco præcelso, atque edito: quo in summo est æquata agri planities, & aquæ perennes: tota uero omni aditu circuncisa, atque dirempta est. quā circa lacus, luciq; sunt plurimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse raptum illū uirginis, quem iam à pueris accepimus, declarare uideatur: etenim propter est spelunca quædam, cōuersa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferūt repente cū curru extitisse, abreptamq; ex eo loco uirginem secum asportasse, & subito nō longe à Syracusis penetrasse sub terras, lacumq; in eo loco repente extitisse: ubi usque ad hoc tempus Syracusani festos dies anniuersarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierumq;

conuentu . propter huius opinionis uetustatem, quòd eorum in his locis uestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorũ, mira quædã tota Sicilia priuatim, ac publice religio est Cereris Ennensis: etenim multa sæpe prodigia uim eius, numenq́; declarant, multis sæpe in difficillimis rebus præsens auxilium eius oblatum est: ut hæc insula ab ea non solum diligi, sed etiã incoli, custodiriq́; uideatur . nec solum Siculi, uerũ etiam cæteræ gentes, nationesq́; Ennensem Cererem maxime colũt. etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore uenisse dicitur, frugesq́; attulisse: quãtam esse religionem conuenit eorum, apud quos eam natam esse, & fruges inuenisse constat? itaque apud patres nostros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Tib. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur, P. Mutio, L. Calphurnio Coss. aditum est ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum est, Cererem antiquissimam placari oportere. tum ex amplissimo collegio Decemuirali sacerdotes populi R. cum esset in urbe nostra Cereris pulcherrimum, & magnificentissimum templum, tamen usque Ennam profecti sunt: tãta enim erat auctoritas, & uetustas illius religionis, ut, cum illuc irent, non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci uiderentur . non obtundam diutius aures uestras: iandudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi consuetudine esse uideatur . hoc dico, hanc ipsam Cererem, antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq́; fiunt, à C. Verre ex suis templis, ac sedibus esse sublatam. qui accessistis Ennam, uidi=

stis simulacrum Cereris è marmore, & in altero templo Liberæ. sunt ea perampla, atque præclara, sed nō ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac singulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ sunt in eo fano, multo antiquissimum. id sustulit: ac tamen eo contentus nō fuit. ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco signa duo sunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo saluti fuit, quòd eorum demolitio, atque asportatio perdifficilis uidebatur. insistebat in manu Cereris dextra simulacrum pulcherrime factum Victoriæ. hoc iste è signo Cereris auellendum, asportandumq; curauit. qui tandem istius animus est nunc in recognitione scelerum suorum, cum ego ipse in cōmemoratione eorum non solum animo cōmoueâr, uerum etiam corpore perhorrescam? uenit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentē: uersantur ante oculos omnia; dies ille, quo ego Ennam cum uenissem, præsto mihi sacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt; concio, conuentusq; ciuium, in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gemitusq; fiebant, ut acerbissimus tota urbe luctus uersari uideretur. nō illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importunissimas istius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppressiq; erant, conquerebantur: Cereris numen, sacrorum uetustatem, fani religionem; istius sceleratissimi, atque audacissimi supplicio expiari uolebant: omnia se cætera pati, ac negligere dicebant: hic dolor erat tantus, ut Verres alter Orcus uenisse Ennam, & non Proserpinam asportasse, sed ipsam

ábripuisse Cererem uideretur: etenim urbs illa, non urbs uidetur, sed fanum Cereris esse: habitare apud sese Cererem Ennenses arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accolæ, atque antistites Cereris esse uideantur. Ennæ tu simulacrũ Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris Victoriam diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erant omnia, quæ sceleri propiora sunt, q̃ religioni. tenuerũt enim P. Popilio, P. Rupilio Coss. illum locum serui, fugitiui, barbari, hostes. sed neque tã serui illi dominorum, quàm tu libidinum: neque tam fugitiui illi à dominis, quàm tu à iure, & à legibus: neque tã barbari lingua, & natione illi, quàm tu natura, & moribus: neque illi tã hostes hominibus, quàm tu dijs immortalibus. quæ deprecatio est igitur ei reliqua, qui indignitate seruos, temeritate fugitiuos, scelere barbaros, crudelitate hostes uicerit? audistis Theodorum, & Numinium, & Nicasionem Legatos Ennenses publice dicere, sese à suis ciuibus hæc habere mandata, ut ad Verrem adirent, & eum simulacrum Cereris, & Victoriæ reposcerent: id si impetrassent, tum ut morem ueterem Ennensium cõseruarent, publice in eum, tametsi uexasset Siciliã, tamen, quoniã hæc à maioribus constituta accepissent, testimonium ne quod dicerent: sin autem ea nõ reddidisset, tum ut iudicio adessent, tum uti de eius iniurijs iudices docerent, sed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aspernari, nolite contemnere, ac negligere iudices. aguntur iniuriæ sociorum: agitur uis legum: agitur existimatio, ueritasq; iudiciorum. quæ

sunt omnia permagna, uerum illud maximum: tanta religione obstricta tota prouincia est, tanta superstitio ex istius facto mētes omniū Siculorum occupauit, ut, quæcunque accidāt publice, uel priuatim incōmoda, propter eam causam scelere istius euenire uideātur. audistis Centuripinos, Agyrinenses, Catinenses, Herbitenses, Ennenses, cōplures alios publice dicere, quæ solitudo esset in agris, quæ uastitas, quæ fuga aratorum, quàm deserta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea tametsi istius multis, & uarijs iniurijs acciderūt, tamē hæc una causa in opinione Siculorum plurimum ualet, quòd Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq; Cereris in his locis interijsse arbitrātur. medemini religioni sociorū iudices: conseruate uestram auctoritatem: neque enim hæc externa nobis est religio, neque aliena. quòd si esset; si suscipere eā nolletis, tamē in eo, qui uiolasset, sancire uos uelle oporteret. nunc uero in cōmuni omnium gētium religione, inq; his sacris, quæ maiores nostri ab exteris nationibus adscita, atque accersita coluerunt; quæ sacra, ut erant re uera, sic appellari Græca uoluerūt: negligentes, ac dissoluti si cupiamus esse, qui possumus? Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atque ornatissimæ Syracusarum direptionem cōmemorabo, & in mediū proferam iudices, ut aliquando totam huius generis orationem cōcludam, ac definiā. nemo ferè uestrum est, quin, quemadmodum captæ sint à M. Marcello Syracusæ, sæpe audierit, nōnunquā etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello, huius Prætoris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impurā cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit,

conditas, ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. ac iam illa omitto, quæ disperse à me multis locis dicentur, ac dicta sunt: forum Syracusanorum, quod introitu Marcelli purum à cæde seruatũ est, id aduentu Verris Siculorum innocentium sanguine redundasse: portum Syracusanorum, qui tum & nostris classibus, et Carthaginensium clausus fuisset, eum isto Prætore Cilicum myoparoni, prædonibusq; patuisse. mitto adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas, quæ tum urbe capta cõmissa nõ sunt neque odio hostili, neque licentia militari, neque more belli, neque iure uictoriæ: mitto inquã hæc omnia, quæ ab isto per trienniũ perfecta sunt. ea, quæ cõiuncta cũ illis rebus sunt, de quibus antea dixi, cognoscite. Vrbem Syracusas maximam esse Græcarũ urbium, pulcherrimamq; omnium, sæpe audistis. est iudices ita, ut dicitur: nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu uel terra uel mari præclaro ad aspectum: & portus habet propè in ædificatione, aspectuq; urbis inclusos: qui cum diuersos inter se aditus habeant, in exitu coniungũtur, & cõfluunt. eorũ coniunctione pars oppidi, quæ appellatur Insula, mari disiuncta angusto, ponte rursum adiũgitur, & cõtinetur. ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis cõstare dicatur. quarũ una est ea, quã dixi, Insula: quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium, aditumq; proiecta est: in qua domus est, quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent. in ea sunt ædes sacræ cõplures, sed duæ, quæ longe cæteris antecellunt; Dianæ una, & altera, quæ fuit ante istius aduentum ornatissima, Mineruæ. in hac Insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili ma

gnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum à mari disiunctus esset. Altera autem est urbs Syracusis: cui nomen Acradina est: in qua forum maximũ, pulcherrimæ porticus, ornatissimũ Prytaneũ, amplissima est curia, templumq; egregium Iouis Olympij: cæteraq; urbis partes una lata uia perpetua, multisq; trãsuersis diuisæ, priuatis ædificijs cõtinẽtur. Tertia est urbs, quæ, quòd in ea parte Fortunæ fanũ antiquum fuit, Tyche nominata est: in qua & gymnasium amplissimum est, & cõplures ædes sacræ: coliturq; ea pars, & habitatur frequentissime. Quarta autem est urbs: quæ, quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur: quam ad summam theatrum est maximũ: præterea duo templa sunt egregia, Cereris unũ, alterum Liberæ, signumq; Apollinis, qui Themotes uocatur, pulcherrimum, & maximũ: quod iste si portare potuisset, non dubitasset auferre. nunc ad Marcellũ reuertar, ne hæc à me sine causa cõmemorata esse uideantur. qui cũ tam præclaram urbem ui, copijsq; cepisset, non putauit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritudinẽ, ex qua præsertim nihil periculi ostenderetur, delere, & extinguere. itaque ædificijs omnibus, publicis & priuatis, sacris, & profanis sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda uenisset. in ornatu urbis habuit uictoriæ rationem, habuit humanitatis. uictoriæ putabat esse, multa Romam deportare, quæ ornamento urbi esse possent: humanitatis, non plane spoliare urbem, præsertim quam conseruare uoluisset. in hac partitione ornatus non plus uictoria Marcelli populo R. appetiuit, quàm humanitas Syracusanis reseruauit.

Romam quæ asportata sunt, ad ædẽ Honoris, atque Virtutis, itemq; alijs in locis uidemus. nihil in ædibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano. putauit, si urbis ornamenta domum suam non contulisset, domum suam urbi ornamento futurã. Syracusis autẽ permulta, atque egregia reliquit, deum uero nullum uiolauit, nullum attigit. conferte Verrem: nõ ut hominem cum homine cõparetis, ne quã tali uiro mortuo fiat iniuria; sed ut pacem cũ bello, leges cum ui, forum, & iurisdictionem cum ferro, & armis, aduentũ, & comitatum cum exercitu, & uictoria cõferatis. Aedes Mineruæ est in insula, de qua ante dixi: quã Marcellus non attigit, quã plenam, atque ornatam reliquit. quæ ab isto sic spoliata, atque direpta est, nõ ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionũ, et consuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. pugna erat equestris Agathoclis Regis in tabulis picta præclare. his autem tabulis interiores templi parietes uestiebãtur: nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod magis uisendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cũ omnia illa uictoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit. iste, cum illa iam propter diuturnam pacem, fidelitatemq; populi Syracusani sacra, religiosáq; accepisset; omnes eas tabulas abstulit; parietes, quorum ornatus tot secula mãserat, tot bella effugerat, nudos ac deformatos reliquit. & Marcellus, qui, si Syracusas cepisset, duo templa se Romæ dedicaturũ uouerat, id, quod erat ædificaturus, ijs rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neque Virtuti, ut ille, sed Veneri, & Cupidini uota deberet, is Mineruæ tẽplũ spoliare conatus est. ille deos,

deorum spolijs ornare noluit: hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciã domum trãstulit. uiginti & septẽ præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadẽ æde sustulit: in quibus erãt imagines Siciliæ Regum, ac tyrannorum: quæ non solum pictorum artificio delectabant, sed etiam cõmemoratione hominum, & cognitione formarum. ac uidete, quanto tetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit, quàm quisquam superiorum, cum illi tamẽ ornarint templa deorum immortalium, hic etiam deorum monimẽta, atque ornamẽta sustulerit. iam uero quid ego de ualuis illius templi cõmemorem? uereor, ne, hæc qui non uiderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur. quod tamen nemo suspicari debet, tam esse me cupidum, ut tot uiros primarios uelim, præsertim ex iudicum numero, qui Syracusis fuerint, qui hæc uiderint, esse temeritati, & mendacio meo conscios. confirmare hoc liquido iudices possum, ualuas magnificẽtiores ex auro atque ebore perfectiores nullas unquam ullo tempore fuisse. incredibile dictu est, quàm multi Græci de ualuarum harum pulchritudine scriptum reliquerint. nimium forsitan hæc illi mirentur, atque efferant. esto. ueruntamen honestius est Reip. nostræ iudices ea, quæ illis pulchra esse uideantur, imperatorẽ nostrũ in bello reliquisse, quàm Prætorẽ in pace abstulisse. ex ebore diligentissime perfecta argumenta erãt in ualuis: ea detrahẽda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitũ anguibus, reuellit, atque abstulit: & tamẽ indicauit, se nõ solũ artificio, sed etiã pretio, quæstuq; duci: nã bullas omnes aureas ex his ualuis, quæ erant & multæ, & graues, non dubitauit auferre: quarum iste non opere delectabatur, sed pondere.

itaque eiusmodi ualuas reliquit, ut, quæ olim ad ornandũ templũ erant maxime, nunc tãtum ad claudendũ factæ esse uideãtur. etiam ne gramineas hastas? uidi. n. uos in hoc non minime, cum testes dicerent, cõmoueri: quòd erãt huiusmodi, ut semel uidisse satis esset: in quibus neque manu factum quidquã, neque pulchritudo erat ulla, sed tãtum magnitudo incredibilis: de qua uel audire satis esset: nimium, uidere plus quàm semel. etiã ne id cõcupisti? nã Sappho, quæ sublata de Prytaneo est, dat tibi iustã excusationem, propè ut concedendũ, atque ignoscendũ esse uideatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegãs, tam elaboratum quisquã non modo priuatus, sed populus potius haberet, q̃ homo elegantissimus, atque eruditissimus Verres? nimirũ cõtra dici nihil potest: nostrũ. n. unusquisque, qui tam beati, quàm iste est, nõ sumus, tã delicati esse non possumus: si quãdo aliquid istiusmodi uidere uolet, eat ad ædem Felicitatis, ad monimentum Catuli, in porticum Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius istorum Tusculanum: spectet eorum ornatum, si quid iste suorum Aedilibus accõmodauit.: Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atque oppidorum habeat plenam domum, uillas refertas. etiam ne huius operarij studia, ac delicias iudices perferetis? qui ita natus est, ita educatus, ita factus & animo, & corpore, ut multo appositior ad deferenda, quàm ad auferenda signa esse uideatur. atque hæc Sappho sublata quãtum desiderium sui reliquerit, dici uix potest: nã tum ipsa fuit egregie facta, tum epigrãma græcum pernobile incisum habuit in basi: quod iste eruditus homo, et Græculus, qui hæc subtiliter iudicat, qui solus intelligit, si unam literã

græcam sciſſet, certe non ſuſtuliſſet: nunc. n. quod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit, & id ablatũ indicat quid? ſignum Pæanis ex æde Aeſculapij præclare factum, ſacrum, & religioſum nõ ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant. quid? ex æde Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palàm ablatum eſt? quid? ex æde Iouis religioſiſſimum ſimulacrũ Iouis Imperatoris, quem Græci Vrion nominant, pulcherrime factum non ne abſtuliſti? quid? ex æde Liberi paruũ illud caput pulcherrimum, quod uiſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? atque ille Pæan ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, ut Græci ferunt, Liberi filius, inuentor olei eſſe dicitur, unà cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autẽ Imperatorem quãto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis, quanta religione fuerit eadem ſpecie, atque forma ſignũ illud, quod ex Macedonia captũ, in Capitolio poſuerat Flaminius. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta: unũ, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus: alterum in Ponti ore, & anguſtijs: tertium, quod Syracuſis ante Verrem Prætorem fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit, ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis, poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id, cum tam multa ex illo mari bella emerſerint, tam multa porrò in Pontum inuecta ſint, uſque ad hanc diem integrum, inuiolatumq; ſeruatũ eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis, quod M. Marcellus armatus, et uictor uiderat,

quod religioni concesserat, quod ciues, atque incolæ Syracusani colere, aduenæ non solũ uisere, uerũ etiam uenerari solebant, id Verres ex templo Iouis sustulit. ut sæpius ad M. Marcellũ reuertar iudices, sic habetote, plures esse à Syracusanis istius aduentu deos, quàm uictoria Marcelli homines desideratos. etenim ille requisisse dicitur etiã Archimedem illum, summo ingenio hominẽ, ac disciplina; eumq; cum audisset interfectum, permoleste tulisse. iste omnia, quæ requisiuit; nõ ut seruaret, uerum ut asportaret, requisiuit. iam illa, quia leuiora uidebuntur, si hoc loco dicerentur, ideo præteribo, quòd iste mensas Delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, uim maximam uasorum Corinthiorũ ex omnibus ædibus sacris Syracusis abstulit. itaq; indices, ij, qui hospites ad ea, quæ uisenda sunt, ducere solent, et unũquidque ostẽdere, quos illi Mystagogos uocant; conuersam iam habent demonstrationem suã: nam ut ante demonstrabãt, quid ubique esset; ita nũc, quid undique ablatũ sit, ostendunt. quid tũ? mediocri ne tãdem dolore eos affectos esse arbitramini? nõ ita est iudices: primũ, quòd omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos esse arbitrantur: deinde hic ornatus, hæc opera, atque artificia, signa, tabulæ pictæ Græcos homines nimio opere delectãt. itaque ex illorũ querimonijs intelligere possumus, hæc illis acerbissima uideri, quæ forsitan nobis leuia, & contemnenda esse uideãtur. mihi credite iudices (tametsi uosmet ipsos hæc eadem audire certo scio) cũ multas acceperint per hosce annos socij, atque exteræ nationes calamitates, & iniurias, nullas Græci homines grauius tulerũt, nec ferunt, q̃ hu=

iuſcemodi ſpoliationes fanorũ, atque oppidorũ. licet iſte dicat, emiſſe ſe, ſicuti ſolet dicere: credite mihi iudices, nulla unquam ciuitas tota Aſia, & Græcia ſignum ullum, tabulam pictam, nullũ denique ornamentum urbis ſuæ uoluntate cuiquã uendidit: niſi forte exiſtimatis, poſteaquam iudicia ſeuera Romæ fieri deſierint, Græcos homines hæc uendere cœpiſſe: quæ tũ non modo nõ uendebant, cum iudicia fiebant, uerũ etiam coemebãt: niſi arbitramini L. Craſſo, Q. Scæuolæ, C. Claudio, potẽtiſſimis hominibus, quorum Aedilitates ornatiſſimas uidimus, cõmercium iſtarũ rerũ cum Græcis hominibus non fuiſſe; his, qui poſt iudiciorum diſſolutiones Aediles facti ſunt, fuiſſe. acerbiorem etiã ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtã, & ſimulatam emptionem, quàm ſi quis clàm ſurripiat, aut eripiat palàm, atque auferat: nã turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur, referri in literas publicas, pretio adductam ciuitatem, & pretio paruo ea, quæ accepiſſet à maioribus, uendidiſſe, atque alienaſſe: etenim mirandũ in modum Græci rebus iſtis, quas nos contemnimus, delectantur. itaque maiores noſtri facile patiebãtur, hæc eſſe quãplurima apud ſocios, ut imperio noſtro quam ornatiſſimi, florentiſſimiq; eſſent. apud eos autem, quos uectigales, aut ſtipendiarios fecerant, tamen hæc relinquebãt, ut illi, quibus ea iucũda ſunt, quæ nobis leuia uidebãtur, haberent hæc oblectamenta, et ſolatia ſeruitutis. quid arbitramini Rheginos, qui iã ciues R. ſunt, mereri uelle, ut ab iis marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarẽtinos, ut ne Europam in Tauro ſedentem amittãt? ut Satyrũ, qui apud illos in æde Veſtæ eſt? ut cætera? quid Theſpienſes, ut Cupidinis ſignũ, propter quod unũ uiſuntur

Thespiæ? quid Gnidios, ut Venerem marmoreã? quid, ut pictam, Coos? quid Ephesios, ut Alexãdrũ? quid Cyzicenos, ut Aiacem, aut Medeã? quid Rhodios, ut Ialysũ? quid Athenienses, ut ex marmore Iacchũ, aut Parthalum pictũ, aut ex ære Myronis buculam? longũ est, & nõ necessariũ cõmemorare, quæ apud quosque uisenda sunt tota Asia, & Græcia. uerũ illud est, quamobrem hæc cõmemorarim; quòd existimare uos hoc uolo, mirũ quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus hæc auferãtur. atque ut cæteros omittamus, de ipsis Syracusanis cognoscite: ad quos ego cum uenissem, sic primo existimabam, ut Romæ ex istius amicis acceperam, ciuitatem Syracusanam propter Heraclij hæreditatem non minus esse isti amicam, quàm Mamertinam propter prædarum, ac furtorum omnium societatem: simul & uerebar, ne mulierũ nobilium, & formosarum gratia, quarum iste arbitrio Præturam per triennium gesserat, uirorumq; quibuscum illæ nuptæ erant, nimia in istum non lenitudine, sed etiam liberalitate oppugnarer, si quid ex literis Syracusanorum conquirerem: itaque Syracusis cũ ciuibus R. erã: eorũ tabulas exscribebã: iniurias cognoscebam: cũ diutius in negotio, curaq; fuerã; ut requiescerem, curamq; animi remitterem, ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar: ubi cũ equitibus R. ex illo conuentu honestissimis illos Verrutios, de quibus ante dixi, explicabã: à Syracusanis prorsus nihil adiumenti neque publice, neque priuatim expectabã, neque erat in animo postulare. cũ hæc agerem, repente ad me uenit Heraclius is, qui tum magistratum Syracusis habebat, homo nobilis, qui sacerdos Iouis fuisset: qui honos apud Syracusanos

est amplissimus. agit mecũ, & cum fratre meo, ut, si nobis uideretur, adiremus ad eorũ senatũ: frequentes esse in curia: se iussu senatus à nobis petere, ut ueniremus. primo nobis fuit dubiũ, quid ageremus. deinde cito uenit in mentem, nõ esse uitandũ nobis illum conuentũ, & locũ. itaque in curiã uenimus. honorifice sanè cõsurgitur. nos rogatu magistratus assedimus. incipit is loqui, qui & auctoritate, & ætate, &, ut mihi uisum est, usu rerũ antecedebat, Diodorus Timarchides. *cuius omnis oratio hãc habuit primo sententiã: senatũ populumq;* Syracusanũ *moleste, grauiterq; ferre, quòd ego, cũ in cæteris* Siciliæ *ciuitatibus senatũ populumq; docuissem, quid eis utilitatis, quid salutis afferrem, et cũ ab omnibus mãdata,* Legatos, *literas, testimoniáq; sumpsissem, in illa ciuitate nihil eiusmodi facerẽ. respõdi, neque* Romæ *in cõuentu* Siculorũ, *cũ à me auxiliũ cõmuni omniũ* Legationũ *cõsilio petebatur, causáq; totius ad me* Siciliæ *deferebatur,* Legatos Syracusanorũ *affuisse; neque me postulare, ut quidquã cõtra* C. Verrẽ *decerneretur in ea curia, in qua inauratã* C. Verris *statuã uiderẽ. quod posteaquã dixi, tãtus est gemitus factus aspectu statuæ, & cõmemoratione, ut illud in curia positũ monimentũ scelerũ, nõ beneficiorũ uideretur. tũ pro se quisque, quãtũ dicendo assequi poterat, docere me cœpit ea, quæ paulo ante cõmemoraui: spoliatã urbẽ, fana direpta, de* Heraclij *hæreditate, quã palæstritis cõcessisset, multo maximã partẽ ipsum abstulisse: neque postulãdũ fuisse, ut ille palæstritas diligeret, qui etiam inuentorẽ olei deũ sustulisset: neque illã statuã esse ex pecunia publica, neque publice datã; sed eos, qui hæreditatis diripiẽdæ participes fuissent, faciẽdã, statuẽdáq; curasse:*

eosdé Romæ fuisse Legatos, illius adiutores improbitatis, socios furtorũ, conscios flagitiorum : eo minus mirari me oportere, si illi cõmuni Legatorũ uolũtati, & saluti Siciliæ defuissent. ubi eorũ doloré ex illius iniurijs nõ modo minorem, sed propè maioré, quàm cæterorũ Siculorũ, esse cognoui, tũ meũ animũ in illos, tũ mei cõsilij, negotijq; totius suscepti causam, rationemq; proposui: tũ eos hortatus sum, ut causæ cõmuni, salutiq; ne deessent, ut ei illá laudationé, quá se ui, ac metu coactos paucis illis diebus decresse dicebant, tollerent. itaque, iudices, Syracusani hæc faciunt istius clientes, atque amici : primũ mihi literas publicas, quas in ærario sanctiore conditas habebãt, profe rũt: in quibus ostendũt omnia, quæ dixi ablata, esse perscripta, & plura etiá, quàm ego potui dicere : perscripta autem hoc modo, quòd ex æde Mineruæ hoc et illud abesset, quòd ex æde Iouis, quòd ex æde Liberi. ut quisque eis rebus tuendis, cõseruandisq; præfuerat, ita perscriptum erat, cũ rationem ex lege redderet, &, quæ acceperat, de beret tradere, petisse, ut sibi, quòd hæ res abessent, ignosce retur : itaque omnes liberatos discessisse, & esse ignotũ omnibus. quas ego literas obsignádas publico signo, depor tandasq; curaui. de laudatione auté ratio sic reddita est: primũ cum à Verre literæ aliquanto ante aduentũ meũ de laudatione uenissent, nihil esse decretũ : deinde, cum quidá ex illius amicis cõmonerent, oportere decerni, maxi mo esse clamore, & cõuitio repudiatos; & postea quàm meus aduentus appropinquarit, imperasse eum, qui summá potestatem haberet, ut decernerent : decretũ ita esse, ut multo plus illi laudatio mali, quàm boni possit afferre. id adeo iudices, ut mihi ab illis demonstratum est, sic

uos ex me cognoscite. mos est Syracusis, ut, si qua de re ad senatū referatur, dicat sententiā, qui uelit. nominatim nemo rogatur. & tamē, ut quisque honore, & ætate antecedit, ita primus solet sua spōte dicere, idq́; à cæteris ei cōceditur. si quando taceant omnes, tūc sortito coguntur dicere. cum hic mos esset, refertur ad senatū de laudatione Verris: in quo primum, ut aliquid esset moræ, multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, totaq́; prouincia optime meritus esset, sese antea, cum audissent ei negotium facessitū, cumq́; eum publice pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, à C. Verre prohibitos esse: iniquum esse, tametsi Peduceus eorū laudatione iam non uteretur, tamen nō id prius decernere, quod aliquādo uoluissent, quàm quod tū cogerentur. cōclamant omnes, & approbāt ita fieri oportere. refertur de Peduceo. ut quisque ætate, et honore antecedebat, ita sentētiā dixit ex ordine. id adeo ex ipso S. C. cognoscite: nā principiū sentētiæ perscribi solet. Recita. QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. *dicit, qui primi suaserint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic, quæso, quo modo?* QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. *quid postea scriptū est?* CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. *quid hoc est?* SORS DVCITVR. *quāobrē? nemo erat uolūtarius laudator Præturæ tuæ? defensor periculorū tuorū? præsertim cū inire à Prætore gratiam posset? nemo. ipsi illi tui conuiuæ, consiliarij, et conscij, uerbum facere non audebant. in qua curia statua tua stabat, & nuda filij, in ea nemo fuit, quem ne*

nudus quidem filius in nuda prouincia cómoueret. atque etiam hoc me docent, eiusmodi S. C. *sese fecisse laudationem, ut omnes intelligere possent, non laudationem, sed potius irrisionem esse illá, quæ cómonefaceret istius turpem, calamitosamq; Præturá. etenim scriptum esse ita;* QVO'D *iste uirgis neminé cæcidisset; à quo cognoscitis nobilissimos homines, atque innocétissimos securi esse per cussos:* QVO'D *uigilanter prouinciá administrasset; cuius omnes uigilias in stupris constat, adulterijsq; esse có sumptas. hoc autem scriptum etiam, quod proferre non auderet reus, accusator recitare nó desineret,* QVO'D *prædones procul ab insula Sicilia prohibuisset Verres, quos etiam intra Syracusanam Insulam recepisset. quæ posteaquam ex illis cognoui, discessi cum fratre è curia, ut nobis absentibus, si quid uellent, decernerent. decernunt statim: primum, ut L. fratri hospitium publice fieret, quòd is eandem uoluntatem erga Syracusanos suscepisset, quam ego semper habuissem. id non modo tum scripserunt, uerum etiam in ære incisum nobis tradiderunt. ualde hercle te Syracusani tui, quos crebro cómemorare soles, diligunt: qui cum accusatore tuo satis iustam causam coniungendæ necessitudinis putant, quòd te accusaturus sit, & quòd ad inquirendum in te uenerit. postea decernitur, ac non uarie, sed propè coniunctis sententijs, ut laudatio, quæ C. Verri decreta esset, tolleretur. at uero, cum iam nó solum discessio facta esset, sed etiam perscriptum, atque in tabulas relatum, Prætor appellatur. at quis appellat? magistratus aliquis? nemo. senator? ne id quidem. Syracusanorum aliquis? minime. quis igitur Prætorem appellat? qui Quæstor istius fue=*

rat, Cæcilius. ô rem ridiculam: ô desertũ hominem: ô desperatũ, ac relictum: à magistratu Siculo, ne S.C. Siculi homines facere possent, ne suũ ius, suis moribus, suis legibus obtinere possent, non amicus istius, nõ hospes, non denique aliquis Siculus, sed Quæstor Prætorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? Prætor æquus, & sapiens dimitti iubet senatũ. cõcurrit ad me maxima multitudo. primum senatores clamare, eripi sibi ius, eripi libertatem: populus senatum laudare, gratias agere, ciues R. à me nusquã discedere. quo quidem die nihil ægrius factũ est multo labore meo, quàm ut manus ab illo appellatore abstinerentur. cũ ad Prætorem in ius adissemus, excogitat sanè diligenter, & caute, quid decernat: nam antequã uerbũ facerem, de sella surrexit, atque abijt. itaque tũ de foro, cũ iam aduesperasceret, discessimus. postridie mane ab eo postulo, ut Syracusanis liceret S.C. quod pridie fecissent, mihi reddere. ille enimuero negat: & ait indignũ facinus esse, quòd ego in senatu Græco uerba fecissem, quòd quidem apud Græcos græcè locutus essem: id ferri nullo modo posse. respõdi homini, ut potui, ut uolui, ut debui. tum multa, tum etiam hoc me memini dicere: facile esse perspicuum, quantum inter hunc & illum Numidicum uerum & germanũ Metellum interesset: illum noluisse sua laudatione iuuare L. Lucullum sororis uirum, quicum optime conuenisset; hunc homini alienissimo à ciuitatibus laudationes per uim, & metũ cõparare. quòd ubi intellexi, multũ apud illum recentes nuncios, multum tabulas non cõmendatitias, sed tributarias ualuisse; admonitu ipsorum Syracusanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus singula perscripta

erant. ecce autem noua turba, atque rixa: ne tamen istũ omnino Syracusis sine amicis, sine hospitibus planè nudũ esse, ac desertũ putetis. retinere cœpit tabulas Theonastus quidam, homo ridicule insanus: quem Syracusani Theoractum uocant: qui illic eiusmodi est, ut eum pueri sectentur, ut omnes, cum loqui cœperit, irrideãt. huius tamen insania, quæ ridicula est alijs, mihi tũ molesta sanè fuit. nã cum spumas ageret in ore, arderent oculi, uoce maxima, uim me sibi afferre, clamaret: copulati in ius peruenimus. hic ego postulare cœpi, ut mihi tabulas obsignare, ac deportare liceret: ille cõtra. instare ego, omnium mihi tabularũ, & literarũ fieri potestatem oportere: contrà, ille furiosus urgere, nihil ad se nostras leges pertinere. Prætor intelligens, negare sibi placere, quod S. C. ratum esse nõ deberet, id me Romam deportare. quid multa? nisi uehementius homini minatus essem, nisi legũ sanctionem, pœnamq; recitassem; tabularũ mihi potestas facta nõ esset. ille autem insanus, qui pro isto contra me uehementissime declamasset, postquã nõ impetrauit, credo ut in gratiã mecũ rediret, libellũ mihi dat, in quo istius furta Syracusana perscripta erant: quæ ego antea iam ab illis cognoram, & acceperã. laudent te sanè iam Mamertini, qui ex tanta prouincia soli sunt, qui te saluũ uelint: ita tamen laudent, ut Heius, qui eius princeps Legationis est, adsit: ita laudent, ut ea, quæ rogati erũt, mihi parati sint respõdere. ac ne subito à me opprimãtur, hæc sum rogaturus, nauem debeãt ne? fatebũtur: præbuerint ne Prætore C. Verre? negabũt: ædificauerint ne nauẽ onerariã maximã publice, quã Verri dederũt? negare nõ poterũt: frumentũ ne ab his sumpserit Verres,

quod populo R. mitteret, sicuti superiores? negabunt. quid militum, aut nautarum per triennium dederunt? nullum datum dicent. fuisse Messanam omnium istius furtorum, ac prædarum receptricem? negare non poterunt. permulta multis nauibus illinc exportata? hanc denique nauem maximam à Mamertinis datam, onustã cum isto Prætore profectam? fatebuntur. quamobrem tibi habe sanè istam laudationem Mamertinam: Syracusanam quidem ciuitatem, ut abs te affecta est, ita in te esse animatam uidemus: apud quos etiam Verrea illa flagitiosa sublata sunt: etenim minime conueniebat, ei deorũ honores haberi, qui simulacra deorum sustulisset. etiam mehercule illud in Syracusanis merito reprehenderetur, si, cum diem festum ludorum de fastis suis sustulisset celeberrimum, & sanctissimum, quòd eo ipso die Syracusæ à Marcello captæ esse dicuntur, ijdem diem festũ Verris nomine agerent, cum iste Syracusanis, quæ ille calamitosus dies reliquerit, ademisset. at uidete hominis impudentiam, atque arrogantiam iudices, qui non solum Verrea hæc turpia, ac ridicula ex Heraclij pecunia constituerit, uerum etiam Marcellea tolli imperarit; ut ei sacra facerent quotannis, cuius opera omnium annorum sacra, deosq; patrios amiserant; eius autem familiæ dies festos tollerent, per quam cæteros quoque festos dies recuperarant.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VII.
ORATIO X.

NEMINI uideo dubium esse iudices, quin apertissime C. Verres in Sicilia sacra, profanaq; omnia & priuatim, & publice spoliarit, uersatusq; sit sine ulla non modo religione, uerum etiam dissimulatione in omni genere furandi, atque prædãdi. sed quædam mihi magnifica, & præclara eius defensio ostẽditur: cui quemadmodum resistam, multo mihi ante est iudices prouidendum: ita enim causa constituitur, prouinciam Siciliam uirtute eius, et uigilantia singulari dubijs, formidolosisq; temporibus à fugitiuis, atque à belli periculis tutam esse seruatam. quid agam iudices? quò accusationis meæ rationem conferam? quò me uertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo, ubi se iactaturus sit Hortensius. belli pericula, tempora Reip. imperatorũ penuriam cõmemorabit. tum deprecabitur à uobis, tum etiam pro suo iure contendet, ne patiamini talem imperatorem populo R. Siculorum testimonijs eripi, ne' ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiæ uelitis. non possum dissimulare iudices. timeo, ne C. Verres propter hanc uirtutem eximiam in re militari omnia, quæ fecit, impune fecerit: uenit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquilij quãtum auctoritatis, quãtum momenti oratio M. Antonij habuisse existimata sit: qui, ut erat in dicendo non solum sapiens, sed etiam fortis,

causa propè perorata, ipse arripuit M. Aquilium, constituitq; in cõspectu omnium, tunicamq; eius à pectore abscidit, ut cicatrices populus R. iudicesq; aspicerent aduerso corpore exceptas. simul et de illo uulnere, quod ille in capite ab hostium duce acceperat, multa dixit, eoq; adduxit eos, qui erant iudicaturi, uehementer ut uererentur, ne, quem uirum fortuna ex hostium telis eripuisset, cum sibi ipse non pepercisset, hic nõ ad populi R. laudem, sed ad iudicũ crudelitatem uideretur esse seruatus. hæc eadem nunc ab illis defensionis ratio, uiaq; tentatur: idem quæritur. sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omniũ, uitiorumq; princeps: at est bonus imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora reseruãdus. nõ agam summo iure tecum: non dicam id, quod debeam forsitã obtinere; cum iudicium certa lege sit cõstitutum, nõ quid in re militari fortiter feceris, sed quemadmodũ manus ab alienis pecunijs abstinueris, abs te doceri oportere. non inquã sic agam: sed ita quæram, quemadmodum te uelle intelligo, quæ tua opera, & quãta fuerit in bello. quid dices? an bello fugitiuorũ Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus, & honesta oratio: sed tamen quo bello? nos enim post id bellum, quod M. Aquilius confecit, sic accepimus, nullum in Sicilia fugitiuorũ bellum fuisse. at in Italia fuit. fateor: & magnum quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriæ gloriã cum M. Crasso, aut Cn. Pompeio cõmunicandã putas? non arbitror hoc etiam deesse tuæ impudentiæ, ut quidquam eiusmodi dicere audeas. obstitisti uidelicet, ne ex Italia transire in Siciliam fugitiuorum copiæ possent. ubi? quando? qua

respódisse, uenabulo : statim deinde iussu Prætoris in crucem esse sublatũ . durũ hoc fortasse uideatur: neque ego ullam in partem disputo : tantũ intelligo, maluisse Domitium crudelem in animaduertendo, q̃ in prætermittendo dissolutum uideri. ergo his institutis prouinciæ, iá tum, cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortissimus, Cn. Norbanus in summo otio fuit: perfacile enim sese Sicilia tuebatur, ne quod in ipsa bellum posset existere . etenim cum nihil tam coniunctũ sit, quàm negotiatores nostri cum Siculis usu, re, ratione, concordia ; & cũ ipsi Siculi res suas ita constitutas habeant, ut his pacem expediat esse ; imperium auté populi R. sic diligant, ut id imminui, aut commutari minime uelint ; cumq; hæc ab seruorum bello pericula & Prætorum institutis, & dominorũ disciplina prouisa sint: nullum est malum domesticum, quod ex ipsa prouincia nasci possit. quid igitur? nulli ne motus in Sicilia seruorum Verre Prætore? nullæ ne consensiones factæ esse dicũtur? nihil sanè, quod ad senatum populumq; R. peruenerit : nihil, quod iste Romam publice conscripserit . & tamen cœptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor. id adeo non tam ex re, q̃ ex istius factis, decretisq; cognosco. ac uidete, q̃ nõ inimico animo sim acturus. ego ipse hæc, quæ ille quærit, quæ adhuc nunquam audistis, cõmemorabo, & proferã. In Tricalino, quem locum fugitiui iam ante tenuerunt, Leonidæ cuiusdam Siculi familia in suspicionem uocata est coniurationis. res delata ad istum. statim, ut par fuit, iussu eius homines, qui nominati erant, comprehensi sunt, adductiq; Lilybæum: domino denunciatum est, ut adesset : causa dicta damnati

ſunt. quid deinde? quid cenſetis? furtũ fortaſſe, aut prædam expectatis aliquam? nolite uſquequaque eadẽ quærere. in metu belli, furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſi qua hic fuit in hac re occaſio, prætermiſſa eſt. tũ potuit à Leonida nummorum aliquid auferre, cum denunciauit, ut adeſſet. fuit nundinatio aliqua, & iſti non noua, ne cauſam diceret. etiam alter locus, ut abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis, quæ prædandi poteſt eſſe ratio? produci ad ſuppliciũ neceſſe eſt: teſtes enim ſunt, qui in conſilio fuerunt: teſtes publicæ tabulæ: teſtis ſplendidiſſima ciuitas Lilybætana: teſtis honeſtiſſimus, maximusq; conuentus ciuium R. nihil poteſt. producẽdi ſunt: itaque producuntur, & ad palum alligantur. etiamnum mihi expectare uidemini iudices, quid deinde factũ ſit, quòd iſte nihil unquã fecit ſine aliquo quæſtu, atque præda. quid in eiuſmodi re fieri potuit? quod cõmodum eſt? expectate facinus quàm uultis improbum: uincam tamen expectationem omniũ. nomine ſceleris, coniurationisq; dãnati, ad ſupplicium traditi, ad palum alligati, repente multis millibus hominũ inſpectantibus ſoluti ſunt, & Leonidæ illi domino redditi. quid hoc loco potes dicere homo amentiſſime? niſi id, quod ego nõ quæro, quod denique in re tam nefaria, tametſi dubitari non poteſt, tamen, ne ſi dubitetur quidem, quæri oporteat; quid, aut quantũ, aut quo modo acceperis. remitto tibi hoc totũ, atque iſta te cura libero: neque .n. metuo, ne hoc cuiquã perſuadeatur, ut, ad quod facinus nemo, præter te, ulla pecunia adduci potuerit, id tu gratis ſuſcipere conatus ſis. uerũ de iſta furãdi, prædãdiq; ratione nihil dico: de hac imperatoria iã tua laude diſputo. quid ais bone cuſtos, defenſorq; pro=

uinciæ? tu quos seruos arma capere, ac bellũ facere in Sicilia uoluisse cognoras, et de cõsilij sẽtẽtia iudicaras, hos ad suppliciũ iam more maiorũ traditos, & ad palũ alligatos, ex media morte eripere, ac liberare ausus es, ut quã damnatis seruis crucem fixeras, hanc indemnatis ciuibus R. reseruares? perditæ ciuitates, desperatis omnibus rebus, hos solẽt exitus exitiales habere, ut damnati in integrũ restituantur, uincti soluantur, exules reducantur, res iudicatæ rescindantur. quæ cum accidunt, nemo est, quin intelligat ruere illam Remp. hæc ubi ueniunt, nemo est, qui ullã spem salutis reliquam esse arbitretur. atque hæc sicubi facta sunt, facta sunt, ut homines populares, aut nobiles supplicio, aut exilio leuarentur, ut non ab ijs ipsis, qui iudicassent, ut non statim, ut non eorum facinorum damnati, quæ ad uitam, & fortunas omnium pertinerent. hoc uero nouũ, & eiusmodi est, ut magis propter reum, q̃ propter rem ipsam credibile esse uideatur, ut homines seruos, ut ipse qui iudicarat, ut statim è medio supplicio dimiserit; ut eius facinoris dãnatos seruos, quod ad omnium liberorum caput, & sanguinem pertineret. ò præclarum imperatorem, nec iam cum M. Aquilio fortissimo uiro, sed uero cũ Paulis, Scipionibus, Marijs conferendum. tantum ne uidisse in metu, periculoq; prouinciæ? cum seruitiorum animos in Sicilia suspensos propter bellum Italiæ fugitiuorum uideret; ne quis se cõmouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehendi iussit: quis non pertimescat? causam dicere dominos: quid seruis tam formidolosum? fecisse uideri, pronũtiauit. exortam uidetur flãmam paucorum dolore, ac morte restinxisse. quid deinde sequitur? uerbera, atq; ignes, et illa

extrema ad supplicium damnatorum, metum cæterorũ, cruciatus, & crux. hisce omnibus supplicijs sunt liberati. quis dubitet, quin seruorum animos summa formidine oppresserit, cum uiderent ea facilitate Prætorem, *ut ab eo seruorum, sceleris, coniurationisq; damnatorum, uita uel ipso carnifice internuncio redimeretur. quid? hoc in* Apolloniensi Aristodamo*? quid? in* Leonte Magarensi *non idem fecisti? quid? iste motus seruorũ, belliq; subita suspicio utrum tibi tandem diligentiã custodiendæ prouinciæ, an nouam rationem improbissimi quæstus attulit?* Halyciensis Eumenidæ, *nobilis hominis, et honesti, magnæ pecuniæ uillicus cum impulsu tuo insimulatus esset,* HS LX *à domino accepisti. quod nuper ipse iuratus docuit, quemadmodum gestum esset. ab equite* R. C. Matrinio *absente, cũ is esset* Romæ, *quòd eius uillicos, pastoresq; tibi in suspicionem uenisse dixeras,* HS *centum abstulisti. dixit hoc* L. Flauius, *qui tibi eam pecuniam numerauit, procurator* C. Matrinij: *dixit ipse* C. Matrinius: *dicet clarissimus uir* Cn. Lentulus Censor, *qui* Matrinij *honoris causa, recenti negotio ad te literas misit, mittendasq; curauit. quid? de* Apollonio Diocli *filio* Panormitano, *cui* Gemino *cognomen est, præteriri potest? ecquid hoc tota* Sicilia *clarius? ecquid indignius? ecquid manifestius proferri potest? quem is, uti* Panormum *uenit, ad se uocari, & de tribunali citari iussit, concursu magno, frequentiaq; cõuentus. homines statim loqui, mirari, quòd* Apollonius *homo pecuniosus tãdiu ab isto maneret integer: excogitauit: nescio quid attulit: profecto homo diues, repente à* Verre *non sine causa citatur: expectatio summa omnium, quidnam id esset: cũ exanimatus subito ipse ac-*

currit cum adolescente filio: nā pater grandis natu iandiu lecto tenebatur. nominat iste seruū, quem magistrū pecoris esse diceret: eum dicit coniurasse, & alias familias concitasse. is omnino seruus in familia nō erat. eū statim exhiberi iubet. Apollonius affirmat seruum se omnino illo nomine habere neminem. iste hominem arripi à tribunali, & in carcerem coniici iubet. ille clamare, cū raperetur, nihil se miserum fecisse, nihil cōmisisse, pecuniam sibi esse in nominibus, numeratam in præsentia nō habere. hæc cum maxime summa hominum frequentia testificaretur, ut quiuis intelligere posset, eū, quòd pecuniā non dedisset, iccirco illa tam acerba iniuria affici; cū maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in uincla coniectus est. uidete constantiam Prætoris, & eius Prætoris, qui nunc reus non ita defendatur, ut mediocris Prætor; sed ita laudetur, ut optimus imperator. cum seruorum bellum metueretur; quo supplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc seruos damnatos liberabat. Apollonium, locupletissimum hominem, qui, si fugitiui bellum in Sicilia facerent, amplissimas fortunas amitteret; belli fugitiuorum nomine, indicta causa, in uincla coniecit: seruos, quos ipse cum consilio belli faciendi causa consensisse iudicauit, eos sine consilij sententia, sua sponte, omni supplicio liberauit. quid, si ab Apollonio aliquid cōmissum est, quamobrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc rem sic agemus, ut crimini, aut inuidiæ reo putemus esse oportere, si quo de homine seuerius iudicauit? non agā tā acerbe: nō utar ista accusatoria consuetudine, si quod est factum clementer, ut dissolute factum criminer; si quid uindicatū seuere est, ut ex eo crudelita=

tis inuidiam colligam. non agã ista ratione: tua sequar iudicia: tuam defendam auctoritatem, quoad tu uoles: simul ac tute cœperis tua iudicia rescindere, mihi succensere desinito: meo enim iure contendam, eum, qui suo iudicio condemnatus sit, iuratorum iudicum sententijs dãnari oportere. non defendam Apollonij causam, amici, atque hospitis mei, ne tuum iudicium uidear rescindere: nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligentia dicã: prætermittam illud etiam, de quo antea dixi, fortunas eius ita constitutas fuisse familia, pecore, uillis, pecunijs creditis, ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumultũ, aut bellum cõmoueri: non dicã ne illud quidem; si maxime in culpa fuerit Apollonius, tamen in hominem honestissimum, ciuitatis honestissimæ, tã grauiter animaduerti causa indicta non oportuisse: nullam inuidiam in te ne ex illis quidem rebus concitabo; cum esset talis uir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate, et adolescenti filio adeundi ad illum miserum potestatem nunquam esse factam: etiam illud præteribo; quotiescunque Panormũ ueneris illo anno, & sex mensibus (nã tandiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te senatum Panormitanũ adisse supplicem cum magistratibus, sacerdotibusq; publicis, orantem, atque obsecrantem, ut aliquando ille miser, atque innocens calamitate illa liberaretur. relinquam hæc omnia: quæ si uelim persequi, facile ostendã, tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus misericordiæ iudicũ iam pridem esse præclusos. omnia igitur ista concedam, & remittã: præuideo enim, quid sit defensurus Hortensius. fatebitur, apud istũ neque senectutem patris, neque ado=

lescentiam filij, neque lacrymas utriusque plus ualuisse, quàm utilitatem, salutemq́; prouinciæ. dicet, Remp. administrari sine metu, ac seueritate non posse. quæret, quã obrem fasces Prætoribus præferantur, cur secures datæ, cur carcer ædificatus, cur tot supplicia sint in improbos more maiorũ constituta. quæ cũ omnia grauiter, seuereq́; dixerit: quærã, cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defensione, sine causa de carcere emitti iusserit: tantumq́; in hoc crimine suspicionis esse affirmabo, ut iam ipsis iudicibus sine mea argumentatione coniecturã facere permittam; quod hoc genus prædandi, quàm improbum, quàm indignũ, quamq́; ad magnitudinem quæstus immensum, infinitumq́; esse uideatur: nã quæ iste in Apollonio fecit, ea primũ breuiter cognoscite quot, & quanta sint: deinde hæc expendite, atque æstimate pecunia: reperietis, idcirco hæc in uno homine pecunioso tot constituta, ut cæteris formidines similium incõmodorũ, atque exempla periculorũ proponerẽtur. primũ insimulatio est repentina, capitalis, atque inuidiosi criminis. statuite, quãti hoc putetis, & quàm multos redemisse. deinde crimen sine accusatore, sententia sine consilio, damnatio sine defensione. æstimate harũ rerũ omnium pretia: & cogitate, in his iniquitatibus unũ hæsisse Apollonium, cæteros profecto multos ex his incõmodis pecunia se liberasse. postremo tenebræ, uincla, carcer, inclusum supplicium, atque à conspectu parentum, ac liberum, denique à libero spiritu, & communi luce seclusum: hæc uero, quæ uel uita redimi recte possunt, æstimare pecunia non queo. hæc omnia sero redemit Apollonius, iam mœrore, ac miserijs

perditus: sed tamen cæteros docuit, ante istius auaritiæ, ac sceleri occurrere. nisi uero existimatis, hominem pecuniosissimũ sine aliqua causa quæstus iniectum ad tam incredibile crimen, aut sine eadem causa repente è carcere emissum, aut hoc prædãdi genus ab isto in illo uno adhibitum, ac tentatum, & nõ per illum omnibus pecuniosis Siculis metum propositum, & iniectum. cupio mihi iudices ab illo subijci, quoniam de militari eius gloria dico, si quid forte prætereo: nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius gestis dixisse, quæ quidem ad belli fugitiuorũ pertinerent suspicionem: certe nihil sciens prætermisi. habetis hominis consilia, diligentiã, uigilantiam, custodiam, defensionemq; prouinciæ. summa illuc pertinet, ut sciatis, quoniam plura genera sunt imperatorum, ex quo genere iste sit. ne diutius in tanta penuria uirorum fortium talem imperatorem ignorare possitis; non ad Q. Maximi sapientiã, neque ad illius superioris Africani in re gerenda celeritatẽ, neque ad huius, qui postea fuit, singulare cõsilium, neque ad Pauli rationem, ac disciplinã, neque ad C. Marij uim, atque uirtutem, sed ad aliud genus imperatorum, sanè diligenter retinendum, & conseruandum, quæso, cognoscite. itinerum primũ laborem, qui uel maximus est in re militari iudices, & in Sicilia maxime necessarius, accipite quàm facilem sibi iste, et iucundum ratione, consilioq; reddiderit. primum temporibus hibernis ad magnitudinem frigorũ, et ad tempestatũ uim, ac imbriũ præclarũ sibi hoc remediũ cõparat. urbẽ Syracusas elegerat: cuius hic situs, atque hæc natura esse loci, cœliq; dicitur, ut nullus unquã dies tã magna, turbulentaq; tempestate fuerit, quin aliquo tempore solem eius

diei homines uiderent. hic ita uiuebat iste bonus imperator hibernis mensibus, ut eum non facile nõ modo extra tectum, sed ne extra lectum quidem quisquam uideret. ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo stupris, & flagitijs conterebatur. cum autem uer esse cœperat, cuius initiũ iste non à fauonio, neque ab aliquo astro notabat, sed, cum rosam uiderat, tunc incipere uer arbitrabatur; dabat se labori, atque itineribus. in quibus usque eò se præbebat patientem, atque impigrum, ut eũ nemo unquã in equo sedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ Regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus, Melitensi rosa farctus. ipse autem coronam habebat unam in capite, alterã in collo: reticulumq; ad nares sibi apponebat tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosæ. sic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum uenerat, eadem lectica usque in cubiculũ deferebatur. eò ueniebant Siculorum magistratus, ueniebant equites R. id quod ex multis iuratis audistis: cõtrouersiæ secreto deferebantur: paulo post palàm decreta auferebantur. deinde, ubi paulisper in cubiculo pretio, non æquitate iura descripserat; Veneri iam, & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi nõ prætermittenda uidetur præclari imperatoris egregia, ac singularis diligentia. nam scitote esse oppidum in Sicilia nullum, ex ijs oppidis, in quibus Prætores consistere, & conuentum agere solent, quo in oppido non isti ex aliqua familia nõ ignobili delecta ad libidinem mulier esset. itaque nõnullæ ex eo numero in cõuiuiũ adhibebãtur palàm. si quæ castiores erant, ad tempus ueniebant, lucem, cõuentumq; uitabãt. erant autem conuiuia non illo silentio Prato-

rũ,atque imperatorum; neque eo pudore, qui in magi=
stratuũ cõuiuijs uersari solet; sed cũ maximo clamore,
atque cõuitio. nõnunquã etiam res ad manus, atque ad
pugnã ueniebat: iste enim, Prætor seuerus, ac diligens,
qui populi R. legibus nunquã paruisset, illis diligenter le=
gibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat. itaque
erãt exitus eiusmodi, ut alius inter manus è cõuiuio, tan=
quã è prælio, auferretur, alius tanquã occisus relinquere=
tur, plerique fusi sine mente, ac sine ullo sensu iacerent;
quiuis ut, cũ aspexisset, non se Prætoris cõuiuium, sed ut
Cãnensem pugnã nequitiæ uidere arbitraretur. cũ uero
æstas summa esse iam cœperat, quod tempus omnes Sici=
liæ semper Prætores in itineribus consumere consueuerũt,
propterea quòd tũ putant obeundam esse maxime pro=
uinciam, cũ in areis frumenta sunt, quòd et familiæ con
gregantur, & magnitudo seruitij perspicitur, & labor
operis maxime offenditur, & frumenti copia cõmonet,
tempus anni non impedit: tum inquã, cum concursant
cæteri Prætores, iste nouo quodã ex genere imperator, pul
cherrimo Syracusarum loco statiua sibi castra faciebat:
nam in ipso aditu, atque ore portus, ubi primum ex alto
sinus ad urbem ab litore inflectitur, tabernacula carba=
seis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo prætoria,
quæ Regis Hieronis fuit, sic emigrabat, ut per eos dies
nemo istum extra illum locum uidere posset. in eum au
tem ipsum locum aditus erat nemini, nisi qui aut socius,
aut minister libidinis esse posset. huc omnes mulieres,
quibuscum iste consueuerat, cõueniebant. quarum incre=
dibile est quanta multitudo fuerit Syracusis. huc homi=
nes digni istius amicitia, digni uita illa, conuiuijsq; ue=

niebāt. inter eiusmodi uiros, ac mulieres adulta ætate filius uersabatur: ut eum, etiam si natura a parentis similitudine abriperet, consuetudo tamen, ac disciplina patri similem esse cogeret. huc Tertia illa perducta per dolū, atque insidias ab Rhodio tibicine, maximas in istius castris effecisse turbas dicitur, cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracusani, nobilis mulier, itemq; Aeschrionis honesto loco nata, in conuentū suum mimi Isidori filiam uenisse. iste autem Annibal, qui in suis castris uirtute putaret oportere, non genere certari, sic hāc Tertiam dilexit, ut eam secū ex prouincia exportaret. ac per eos dies cum iste cū pallio purpureo, talariq; tunica uersaretur in cōuiuijs muliebribus, non offendebātur homines in eo, neque moleste ferebāt, abesse a foro magistratum, nō ius dici, nō iudicia fieri: lucum illum litoris percrepare totum mulierum uocibus, cantuq; symphoniæ, in foro silentium esse summum causarū, atque iuris, non ferebāt homines moleste: nō enim ius abesse uidebatur a foro, neque iudicia, sed uis, & crudelitas, & bonorū acerba, atque indigna direptio. hunc tu igitur imperatorem esse defendis Hortensi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, superbiam, scelus, audaciam, rerum gestarum magnitudine, atque imperatorijs laudibus tegere conaris? hic scilicet est metuendū, ne ad exitū defensionis tuæ uetus illa Antoniana dicendi ratio, atque auctoritas proferatur: ne excitetur Verres, ne denudetur a pectore, ne cicatrices populus R. aspiciat, ex mulierū morsu uestigia libidinis, atque nequitiæ. dij faciāt, ut rei militaris, ut belli mentionē facere audeas: cognoscētur. n. omnia istius æra illa uetera: ut, nō solū in imperio, uerū etiā in stipendijs

qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cum iste è foro abduci, non, ut ipse prædicat, perduci solebat. aleatoris Placentini castra cõmemorabuntur: in quibus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus est. multa eius in stipendijs damna proferentur: quæ ab isto ætatis fructu dissoluta, & cõpensata sunt. iam uero, cum in eiusmodi patientia turpitudinis, aliena, non sua satietate obduruisset, qui uir fuerit, quot præsidia, quàm munita pudoris, & pudicitiæ, ui, & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut coniungere cum istius flagitio cuiusquã præterea dedecus? non faciã iudices. omnia uetera prætermittam: duo sola recentia sine cuiusquã infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus possitis: unum illud, quod ita fuit illustre, notumq; omnibus, ut nemo tã rusticanus homo L. Lucullo, & M. Cotta Coss. *Romã ex ullo municipio uadimonij causa uenerit, quin sciret iura omnia populi* R. *nutu, atque arbitrio* Chelido*nis meretriculæ gubernari: alterum, quòd, cũ paludatus exisset, uotáq; pro imperio suo, cõmuniq; populi* R. *nuncupasset, noctu stupri causa lectica in* Vrbem *introferri solitus est ad mulierem, nuptam uni, propositam omnibus, cõtra fas, cõtra auspicia, cõtra omnes diuinas, atque humanas religiones. ò dij immortales, quid intersit inter mentes hominum, & cogitationes. ita mihi meã uoluntatem, spemq; reliquæ uitæ uestra, populiq;* R. *existimatio cõprobet, ut ego, quos adhuc mihi magistratus populus* R. *mandauit, sic eos accepi, ut me omnium officiorũ obstringi religione arbitrarer. ita* Quæstor *sum factus, ut mihi honorem illum tum nõ solum datum, sed etiam creditum, ac cõmissum putarem. sic obtinui* Quæsturam

in prouincia Sicilia, ut omnium oculos in me unum con iectos arbitrarer, ut me, Quæsturamq; meam quasi in aliquo orbis terræ theatro uersari existimarēt, ut omnia semper, quæ iucunda uidentur esse, nō modo his extraordinarijs cupiditatibus, sed etiā ipsi naturæ, ac necessitati denegarem. nunc sum designatus Aedilis: habeo rationem, quid à populo R. acceperim: mihi ludos sanctissimos maxima cum cerimonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos, mihi Floram matrem populo, plebiq; R. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cū dignitate, ac religione, Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciundos, mihi sacrarum ædium procurationem, mihi totam urbem tuendam esse cōmissam: ob earum rerum laborem, & solicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriam, posteritatemq; prodendā. ex his ego rebus omnibus iudices, ita mihi deos omnes propitios esse uelim, ut, tametsi mihi iucundissimus est honos populi, tamen nequaquā tantum capio uoluptatis, quātum solicitudinis, & laboris: ut hæc ipsa Aedilitas, nō quia necesse fuerit, alicui candidato data, sed, quia sic oportuerit, recte collocata, & iudicio populi digno in loco posita esse uideatur. tu cum esses Prætor renunciatus, quoquomodo, (mitto enim, & prætereo, quid tum sit actum) sed cum esses renunciatus, ut dixi, nō ipsa præconis uoce excitatus es, qui te totiens seniorum, iuniorumq; centurijs illo honore affici pronūciauit, ut hoc putares, aliquam Reip. partem tibi creditam? annū tibi illum unū domo carendum esse meretricis? cum tibi sorte obtigisset, ut ius dice-

res; quantum negotij, quid oneris haberes, nunquam cogitasti; neque illud rationis habuisti, si forte expergefacere te posses, eã prouinciam, quam tueri singulari sapientia, atque integritate difficile esset, ad summã stultitiam, nequitiamq; uenisse. itaque non modo domo tua Chelidonem in Prætura extrudere noluisti, sed in Chelidonis domum Præturam tuam totam detulisti. secuta prouincia est: in qua tibi nunquã uenit in mentem, non tibi iccirco fasces, & secures, et tãtam imperij uim, tãtamq; ornamentorũ omnium dignitatem datam, ut earũ rerum ui, & auctoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres, ut omnium bona prædam tuã duceres, nullius res tuta, nullius domus clausa, nullius uita septa, nullius pudicitia munita contra tuã cupiditatem, & audaciam posset esse: in qua tu te ita gessisti, ut, cum omnibus tenea re rebus, ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelliges, nõ modo tibi nullam defensionem, sed maximam uim criminũ exortam. nisi forte Italici belli fugitiuorum reliquias, atque illud Thempsanũ incõmodum proferes: ad quod recẽs cũ te peropportune fortuna obtulisset, si quid in te uirtutis, atque industriæ fuisset; idem, qui semper fueras, inuentus es: cũ ad te Valentini uenissent, & pro his homo disertus, et nobilis M. Marius loqueretur, ut negotium susciperes, ut, cum penes te prætorium imperiũ, ac nomen esset, ad illam paruam manum extinguendam ducem te, principemq; præberes: non modo id refugisti, sed eo ipso tempore, cũ esses in litore, Tertia illa tua, quã tecum deportabas, erat in omniũ cõspectu. ipsis autem Valentinis ex tam illustri, nobiliq; municipio, tantis de rebus responsum nullum dedisti, cum esses cum tu-

nica pulla, & pallio. quid hunc proficiscentem, quid in ipsa prouincia fecisse existimatis, qui cũ iam ex prouincia nó ad triumphum, sed ad iudicium decederet, ne illã quidẽ infamiã fugerit, quã sine ulla uoluptate capiebat? ô diuina senatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. memoria tenetis iudices; cum aduesperasceret, et paulo ante esset de hoc Thempsano incõmodo nũciatum, cũ inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixisse quendam, Verrem esse non longe à Thempsa, quàm ualde uniuersi admurmurarint, quã palàm principes contradixerint. & is tot criminibus, testimonijsq; cõuictus, in eorum tabellis spem sibi aliquam ponit, quorum omniũ palàm, causa incognita, uoce damnatus est? esto: nihil ex fugitiuorum bello, aut suspicione belli laudis adeptus est, quòd neque bellũ eiusmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque ab isto prouisum est, ne quod esset. at uero contra bellũ prædonum classem habuit ornatam, diligentiamq; in eo singularem: itaque isto Prætore præclare defensa prouincia est. sic de bello prædonũ, sic de classe Siciliensi iudices dicam, ut hoc iam ante confirmem, in hoc uno genere omnes inesse culpas istius maximas auaritiæ, maiestatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono, quæso, ut fecistis adhuc, diligenter attendite. Rem naualem primum ita dico esse administratam, non uti prouincia defenderetur, sed ut classis nomine pecunia quæreretur. superiorum Prætorum consuetudo cum hæc fuisset, ut naues ciuitatibus, certusq; numerus nautarũ, militumq; imperaretur, maximæ, & locupletissimæ ciuitati Mamertinæ nihil horũ imperauisti. ob quã rẽ quid tibi. Mamertini clã dederint

pecuniæ, post uidebitur, ex ipsorũ literis, & testibus quæremus. nauẽ uero Cybeam maximã, triremis instar, pulcherrimã, atque ornatissimã, palàm ædificatam sumptu publico, sciente Sicilia, per magistratum, senatumq; Mamertinum, tibi datã, donatamq; esse dico. hæc nauis onusta præda Siciliensi, cũ ipsa quoque esset ex præda, simul cum iste decederet, appulsa Veliam est cum plurimis rebus, & ijs, quas ante Romam mittere cum cæteris furtis noluit, quòd erant charissimæ, maximeq; eum delectabant. eam nauem nuper egomet uidi Veliæ, multiq; alij uiderunt, pulcherrimam, atque ornatissimã iudices. quæ quidem omnibus, qui eam aspexerant, prospectare iam exilium, atque explorare fugam domini uidebatur. quid mihi hoc loco respõdebis? nisi forte id, quod tametsi probari nullo modo potest, tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis necesse est, de tua pecunia constare ædificatam esse eam nauẽ. aude hoc saltem dicere, quod necesse est. noli metuere Hortensi, ne quæram, qui licuerit ædificare nauem senatori. antiquæ sunt istæ leges, & mortuæ, quemadmodum tu soles dicere, quæ uetant. fuit ista reprehensio quondam, fuit ista seueritas in iudicijs, ut istam rem accusator in magnis criminibus obijciendam putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui si quò publice proficiscereris, & præsidij, & uecturæ causa sumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec proficisci quoquam potes, nec accersere res transmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quidquam contra leges parasti? ualeret hoc crimen in illa ueteri seueritate, ac dignitate Reip. nũc non modo te hoc crimine non arguo, sed ne illa quidem com

muni

muni uituperatione reprehendo. postremo tu tibi hoc nũquam criminosum, nunquam inuidiosum fore putasti, celeberrimo loco palàm tibi ædificari onerariam nauem in ea prouincia, quá tu cum imperio obtinebas? quid eos loqui, qui uidebant; quid existimare eos, qui audiebãt, arbitrabare? inanẽ te nauem esse in Italiam deducturũ? nauicularium te, cum Romam uenisses, esse facturum? ne illud quidem quisquam poterat suspicari, te habere in Italia maritimum fundum, & ad fructus deportandos onerariam nauem cõparare. eiusmodi de te uoluisti sermonem esse omnium, palàm ut loquerentur, te illam nauem parare, quæ prædam ex Sicilia deportaret, & quæ ad ea furta, quæ reliquisses, cõmearet? uerũ hæc omnia, si doces nauem de tua pecunia ædificatam, remitto, atque concedo. sed hoc homo amentissime non intelligis priore actione ab istis ipsis tuis Mamertinis laudatoribus esse sublatum: nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps istius Legationis, quæ ad tuam laudationem missa est, nauem tibi operis publicis Mamertinorum esse ædificatam, eiq; faciẽdæ senatorem Mamertinum publice præfuisse. reliqua est materies: hanc Rheginis, ut ipsi dicũt, (tametsi tu negare non potes) publice, quòd Mamertini materiẽ non habent, imperauisti. si, et ex quo fit nauis, et qui faciũt, imperio tibi tuo, nõ pretio præsto fuerunt: ubi tãdem istuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impensum? at Mamertini in tabulis nihil habent. primum uideo potuisse fieri, ut ex ærario nihil darent: (etenim uel Capitolium, sicut apud maiores nostros factũ est, publice gratis coactis fabris, operisq; imperatis exædificari, atque effici potuit) deinde id, quod perspicio, & quod ostendã, cum

istos produxero, ipsorum ex literis, multas pecunias istis erogatas in operũ locationes falsas, atque inanes, esse perscriptas: nam illud minime mirũ est, Mamertinos, à quo summũ beneficium acceperãt, quem sibi amiciorẽ, quàm populo R. esse cognouerant, eius capiti literis suis pepercisse. sed si argumento est, Mamertinos pecunias tibi non dedisse, quia scriptum nõ habent: sit argumẽto, tibi gratis cõstare nauem, quia, quid emeris, aut quid locaueris, scriptum proferre nõ potes. at. n. iccirco nauem Mamertinis nõ imperasti, quòd sunt fœderati. dij approbent. habemus hominem in Fœcialiũ manibus educatum, unum præter cæteros in publicis religionibus fœderũ sanctum, & diligentem. omnes, qui ante te Prætores fuerũt, dedãtur Mamertinis, quòd ijs nauem contra pactionem fœderis imperarint. sed tamẽ tu sancte homo, ac religiose cur Taurominitanis item fœderatis nauẽ imperasti? an hoc probabis, in æqua causa populorum, sine pretio uarium ius, & disparem cõditionem fuisse? quid, si eiusmodi esse hæc duo fœdera duorum populorum iudices doceo, ut Taurominitanis nominatim cautum, & exceptũ sit fœdere, ne nauem dare debeãt; Mamertinis in ipso fœdere sanctum, atque perscriptũ sit, uti nauẽ dare necesse sit? istum autem contra fœdus & Taurominitanis imperasse, & Mamertinis remisisse? num cui dubiũ poterit esse, quin Verre Prætore plus Mamertinis Cybea, quàm Taurominitanis fœdus opitulatum sit? recitẽtur fœdera. isto igitur tuo, quemadmodũ ipse prædicas, beneficio, ut res indicat, pretio, atque mercede, minuisti maiestatem Reip. minuisti auxilia populi R. minuisti copias maiorum uirtute, ac sapiẽtia cõparatas: sustulisti ius imperij, cõditio-

nem sociorum, memoriā fœderis. qui ex fœdere ipso nauem uel usque ad Oceanū, si imperassemus, sumptu, periculóq; suo armatam, atque ornatam mittere debuerūt; hi, ne in freto ante sua tecta, & domos nauigarent, ne sua mœnia, portusq; defenderēt, pretio abs te ius fœderis, & imperij conditionem emerunt. quid censetis in hoc fœdere faciundo uoluisse Mamertinos impendere laboris, operæ, pecuniæ, ne hæc biremis ascriberetur, si id ullo modo possent à nostris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tā graue ciuitati, inerat nescio quo modo in illo fœdere societatis quasi quædam nota seruitutis. quod tū recentibus suis officijs, integra re, nullis populi R. difficultatibus à maioribus nostris fœdere assequi nō potuerunt, id nunc nullo nouo officio suo, tot annis post, iure imperij nostri quotānis usurpato, ac semper retento, summa in difficultate nauiū, à C. Verre pretio assecuti sunt. at non hoc solum assecuti, ne nauem darent: ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in classe, aut in præsidio esset, te Prætore per triennium Mamertini dederūt? denique cum ex S.C. itemq; ex lege Terentia, et Cassia frumentū æquabiliter emi ab omnibus Siciliæ ciuitatibus oporteret, id quoque munus leue, atque cōmune Mamertinis remisisti. dices frumētum Mamertinos nō debere. quo modo nō debere? an, ut ne uēderent? nō enim erat hoc genus frumēti ex eo genere, quod exigeretur; sed ex eo, quod emeretur. te igitur auctore, & interprete, ne foro quidem, & cōmeatu Mamertini populum R. iuuare debuerūt. quæ tandē ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arāt, certū est quid ex lege cēsoria dare debeāt. cur ijs quidq̄ prǽterea ex alio genere imperauisti?

ut isti successit, ex C. Sacerdotis, & Sex. Peducei instituto, ac literis frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerunt, se id, quod à malo auctore emissent, diutius obtinere nó posse. age porrò, tu, qui te tã religiosum existimari uoluisti interpretem fœderum, cur Taurominitanis frumentum, cur Netinis imperasti? quarũ ciuitatũ utraque fœderata est. ac Netini quidem sibi nó defuerũt: nã simul ac pronũciasti, libenter te Mamertinis quidem remittere; te adierunt, & eãdem suam causam fœderis esse docuerũt. tu aliter decernere in eadem causa non potuisti: pronuncias, Netinos frumentum dare nó oportere: et ab his tamen exigis. cedo mihi eiusdem Prætoris literas & rerũ decretarum, & frumenti imperati, & rerũ decretarũ tritici empti. quid potius in hac tãta, ac tã turpi incóstantia suspicari possumus iudices, quàm id, quod necesse est, aut isti à Netinis pecuniam, cũ posceret, non datã, aut id esse actum, ut intelligerent Mamertini, bene se apud istũ tam multa pretia, ac munera collocasse, cum idem alij iuris ex eadem causa nó obtinerent? hic mihi etiã audebit mentionem facere Mamertinæ laudationis. in qua quàm multa sint uulnera, quis est uestrũ iudices qu:n intelligat? primũ, ut in iudicijs, qui decẽ laudatores dare non potest, honestius est ei nullũ dare, quàm illum quasi legitimũ numerum consuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates sunt, quibus tu per triennium præfuisti: arguũt cæteræ: paucæ, & paruæ metu repressæ silent: una laudat. hoc quid est, nisi intelligere, quid habeat utilitatis uera laudatio? sed tamẽ ita Verres prouinciæ præfuisti, ut hac utilitate necessario tibi sit carendũ. deinde, id quod alio loco ante dixi, quæ est ista tandem

perij, auxilium iuris, cõſuetudinis, fœderis. habetis unius ciuitatis firmũ auxilium amiſſum, ac uenditum pretio. cognoſcite nunc nouam prædandi rationem ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem in claſſem frumento, ſtipendio, cæteriſq; rebus nauarcho ſuo quæque ciuitas ſemper dare ſolebat. is neque, ut accuſaretur à nautis, cõmittere audebat, & ciuibus ſuis rationem referre debebat: in illo omni negotio non modo labore, ſed etiã periculo ſuo uerſabatur. erat hoc, ut dico, factitatũ ſemper, nec ſolum in Sicilia, ſed in omnibus prouincijs, etiam in ſociorũ, & Latinorum ſtipendio, ac ſumptu, tum cum illorum auxilijs uti ſolebamus. Verres poſt imperium cõſtitutum primus imperauit, ut ea pecunia omnis à ciuitatibus ſibi adnumeraretur, ut is eam pecuniam tractaret, quem ipſe præfeciſſet. cui poteſt eſſe dubium, quamobrem & omnium conſuetudinem ueterem primus immutaris, & tantã utilitatem per alios tractandæ pecuniæ neglexeris, & tantã difficultatem cum crimine, moleſtiam cũ ſuſpicione ſuſceperis? deinde alij quæſtus inſtituuntur, ex uno genere nauali uidete quàm multi: accipere à ciuitatibus pecunias, ne nautas darent: pretio certo miſſos facere nautas: miſſorũ omne ſtipendium lucrari: reliquis, quod deberet, non dare. hæc omnia ex ciuitatũ teſtimonijs cognoſcite. Recita teſtimonia ciuitatũ. hũccine hominẽ? hàccine impudentiã iudices? hàccine audaciam? ciuitatibus pro numero militũ pecuniarũ ſummas deſcribere: certo pretio ſexcentenos nũmos nautarum miſſioni conſtituere. quos qui dederat, commeatum totius æſtatis abſtulerat. iſte, quod & nautæ nomine pro ſtipendio, frumentoq; acceperat, lucrabatur, ita

quæstus duplex unius missione fiebat. atque hæc homo amentissimus in tanto prædonũ impetu, tantoq; periculo prouinciæ sic palàm faciebat, ut & ipsi prædones scirent, & tota prouincia testis esset. cũ, propter istius hanc tantã auaritiam, nomine classis, essent in Sicilia re quidem uera naues inanes, quæ prædam Prætori, nó quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cũ P. Cesecius, & P. Tadius decem nauibus his semiplenis nauigarẽt, nauẽ quãdam piratarum præda refertã non ceperunt, sed abduxerunt onere suo planè captã, atque depressam. erat ea nauis plena iuuentutis formosissimæ, plena argenti facti, atque signati, multa cum stragula ueste. hæc una nauis ex classe nostra non capta est, sed inuenta ad Megaridem: qui locus est non longe à Syracusis. quod ubi isti nunciatũ est; tametsi noctu cum mulierculis iacebat ebrius, erexit se tamen, & statim Quæstori, Legatoq; suo custodes misit cõplures, ut omnia sibi integra quãprimũ exhiberentur. appellitur nauis Syracusas: expectatur ab omnibus: supplicium sumi de captiuis putatur. iste, quasi præda sibi aduecta, nó prædonibus captis, si qui senes, aut deformes erãt, eos in hostium numero ducit: qui aliquid formæ, ætatis, artificijq; habebãt, abducit omnes: nõnullos scribis suis, filio, cohortiq; distribuit: symphoniacos sex cuidã amico suo Romã muneri misit. nox illa tota exinanienda naui consumitur. archipiratam ipsum uidet nemo: de quo suppliciũ sumi oportuit: hodieq; omnes sic habent persuasum (quid eius sit, uos coniectura quoque assequi debetis) istũ clàm à piratis ob hunc archipiratam pecuniam accepisse. coniectura est. iudex esse bonus nemo potest, qui suspicione certa nó mouetur.

hominem nostis, consuetudinemq; omnium tenetis; qui ducem prædonũ aut hostium ceperit, quàm libenter eum palàm ante oculos omniũ esse patiatur. hominem in tãto conuentu Syracusis uidi neminem iudices, qui archipiratam captum uidisse se diceret, cum omnes, ut mos est, ut solet fieri, concurrerent, quærerent, uidere cuperent. quid accidit, cur tantopere iste homo occultaretur, ut eũ ne casu quidem quisquam aspicere posset? homines maritimi Syracusis, qui sæpe istius ducis nomẽ audissent, sæpe timuissent, cũ eius cruciatu, atque supplicio pascere oculos, animumq; exaturare uellent; potestas aspiciendi nemini facta est. unus plures prædonum duces uiuos cepit P. Seruilius, quàm omnes antea. ecquãdo igitur isto fructu quisquam caruit, ut uidere piratam captum non liceret? at cõtra, quacunque iter fecit, hoc iucundissimum spectaculũ omnibus uinctorũ, captorumq; hostium præbebat: itaque ei cõcursus undique fiebãt, ut nõ modo ex ijs oppidis, quà ducebãtur, sed etiã ex finitimis uisendi causa cõuenirent. ipse autem triũphus quãobrem omniũ triumphorum gratissimus populo R. fuit, atque iucũdissimus? quia nihil est uictoria dulcius: nullũ est autem testimoniũ uictoriæ certius, quàm, quos sæpe metueris, eos te uinctos ad supplicium duci uidere. hoc tu quamobrem non fecisti? quamobrem ita iste pirata celatus est, quasi eum aspicere nefas esset? quãobrem supplicium nõ sumpsisti? quã ob causam hominem reseruasti? ecquem audisti in Sicilia ante captum archipiratam, qui non securi percussus sit? unum cedo auctorem tui facti: unius profer exemplum. uiuum tu archipiratam seruabas, quem per triumphũ credo, quem ante currum tuũ duceres: neque

enim quidquam erat iam reliquum, nisi ut classe populi R. pulcherrima amissa, prouinciaq; lacerata, triumphus naualis tibi decerneretur. age porrò, custodiri ducē prædonum nouo more, quàm securi feriri omnium exemplo, magis placuit. quæ sunt istæ custodiæ? apud quos homines? quemadmodum est asseruatus? Lautumias Syracusanas omnes audistis, plerique nostis. opus est ingens, magnificum, Regum, ac tyrānorum: totum est ex saxo in mirādam altitudinem depresso, & multorū operis penitus exciso. nihil tam clausum ad exitus, nihil tā septum undique, nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest. in has Lautumias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliæ deduci imperantur. eò quòd multos captiuos ciues R. coniecerat, & quòd eodem cæteros piratas cōtrudi imperarat; intellexit, si hūc subdititium archipiratā in eādem custodiā dedisset, fore, ut à multis illis in Lautumijs uerus ille dux quæreretur. itaque hominem huic optimæ, tutissimæq; custodiæ nō audet cōmittere. denique Syracusas totas timet. amādat hominem: quo? Lilybæum fortasse? uideo: tamen homines maritimos non planè reformidat. minime iudices: Panormum igitur? audio: quanquā Syracusis, quoniā in Syracusano captus erat, maxime si minus supplicio affici, at custodiri oportebat. ne Panormū quidem. quid igitur? quò putatis? ad homines à Piratarū metu, & suspicione alienissimos, à nauigando, rebusq; maritimis remotissimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, summos aratores, qui nomen nunquam timuissent maritimi prædonis, unum te Prætore horruissent Apronium terrestrem archipiratam. & ut quiuis facile per-

spiceret, id ab isto actum esse, ut ille suppositus facile & libenter se illum, qui nõ erat, esse simularet; imperat Centuripinis, ut is uictu, cæterisq; rebus quamliberalissime, cõmodissimeq; habeatur. interea Syracusani, homines periti, & humani, qui nõ modo ea, quæ perspicua essent, uidere, uerũ etiam occulta suspicari possent; habebant rationem omnes quotidie piratarũ, qui securi ferirentur; quàm multos esse oporteret, ex ipso nauigio, quod erat factum sex remorum numero, coniiciebant. iste, quòd omnes, qui artificij aliquid habuerant, aut formæ, remouerat, atque abduxerat; reliquos si, ut consuetudo est, uniuersos ad palum alligasset, clamorem populi fore suspicabatur, cum tanto plures abducti essent, quàm relicti. propter hãc causam cũ instituisset alios alio tempore producere, tamen in tãto cõuentu nemo erat, quin rationem, numerumq; haberet, & reliquos non desideraret solum, sed etiam posceret, & flagitaret. cũ maximus numerus deesset, tũ iste homo nefarius in eorũ locũ, quos domum suam de piratis abduxerat, substituere & supponere cœpit ciues R. quos in carcerẽ antea coniecerat. quorũ alios Sertorianos milites fuisse insimulabat, et ex Hispania fugientes ad Siciliã appulsos esse dicebat: alios, qui à prædonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliquam ob causam nauigarent, sua uolũtate cum piratis fuisse arguebat. itaque alij ciues R. ne cognoscerẽtur, capitibus obuolutis è carcere ad palũ, atque ad necem rapiebãtur: alij, cũ à multis ciuibus R. recognoscerentur, ab omnibus defenderentur, securi feriebãtur. quorũ ego de acerbissima morte, crudelissimoq; cruciatu dicã, cũ eum locũ tractare cœpero; & ita dicã, ut, si me in ea queri-

monia, quã sum habiturus de istius crudelitate, & de ciuiũ R. indignissima morte, nõ modo uires, uerũ etiã uita deficiat, id mihi præclarum, & iucundũ putem. hæc igitur est gesta res, hæc uictoria præclara: myoparone piratico capto, dux liberatus: symphoniaci Romam missi: formosi homines, & adolescentes, & artifices domũ abducti: in eorum locum, & ad eorum numerũ ciues R. hostilem in modũ cruciati, & necati: omnis uestis ablata: omne aurum, & argentum & ablatum, & auersum. at quemadmodum ipse sese induit priore actione? qui tot dies tacuisset, repente in M. Annij hominis splendidissimi testimonio, cũ is ciues R. dixisset, & archipiratam negasset securi esse percussum, exiluit, conscientia sceleris, & furore ex maleficijs cõcepto excitatus: dixit se, quòd sciret sibi crimini datũ iri, pecuniã accepisse, neque de uero archipirata sumpsisse supplicium, ideo securi non percussisse: domi esse apud sese archipiratas dixit duos. ò clementiam populi R. seu potius patientiam mirã, ac singularem. ciuẽ R. securi esse percussum Annius eques R. dicit: taces. archipiratã negat: fateris. fit in eo gemitus omnium, & clamor, cum tamen à præsenti supplicio tuo se cõtinuit populus R. & repressit, & salutis tuæ rationem iudicũ seueritati reseruauit. qui sciebas tibi crimini datum iri? quãobrem sciebas? quãobrem etiam suspicabare? inimicum habebas neminem. si haberes, tamen non ita uixeras, ut metũ iudicij propositum habere deberes. an te, id quod fieri solet, conscientia timidum, suspiciosumq; faciebat? qui igitur, cum esses in imperio, iam tum iudicium, & crimen horrebas: reus cum tot testibus coarguare, potes de damnatione dubitare? uerum

*si crimen hoc metuebas, ne quis abs te suppositum esse di=
ceret, qui pro archipirata securi feriretur: utrum tan=
dem tibi ad defensionem firmius fore putasti, in iudicio
coactu, atque efflagitatu meo producere ad ignotos tāto
post eum, quem archipiratam esse diceres, an recenti re,
Syracusis apud notos, inspectāte Sicilia penè tota, securi
ferire? uide, quid intersit, utrum faciendum fuerit. in il
lo reprehensio nulla esse potuit: hic defensio nulla est.
itaque illud semper omnes fecerūt: hoc quis ante te, quis
præter te fecerit, quæro. piratam uiuū tenuisti. quem ad
finem? dum cum imperio fuisti? quamobrem? quā ob
causam? quo exemplo? cur tandiu? cur inquam ciui=
bus R. quos piratæ ceperant, securi statim percussis, ipsis
piratis lucis usurā tam diuturnā dedisti? uerū esto: sit tibi
illud liberū omne tempus, quod cum imperio fuisti. etiam
ne priuatus? etiā ne reus? etiā ne penè dānatus hostium
duces priuata in domo retinuisti? unum, alterum men=
sem, propè annū denique domi tuæ piratæ, à quo tēpore
capti sunt, quoad per me licitum est, fuerūt, hoc est quo=
ad per M. Acilium Glabrionem licitum est; qui, postulan
te me, produci, atque in carcerem condi imperauit. quod
est huiusce rei ius? quæ consuetudo? quod exemplum?
hostem acerrimū, atque infestissimum populi R. seu po=
tius cōmunem hostem gentium, nationumq; omniū quis=
quam omnium mortalium priuatus intra mœnia domi
suæ retinere poterit? quid, si pridie, quàm à me tu co=
actus es confiteri, ciuibus R. securi percussis prædonum
ducem uiuere, apud te habitare; si inquam pridie domo
tua profugisset; si aliquam manum contra populum R.
facere potuisset: quid diceres? apud me habitauit: me=*

cum fuit : ego illum ad iudiciũ meum, quo facilius crimen inimicorum diluere possem, uiuũ, atque incolumem reseruaui. ita ne uero ? tu tua pericula cõmuni periculo defendes ? tu supplicia, quæ debentur hostibus uictis, ad tuum, non ad populi R. tempus conferes ? populi R. hostis priuatis custodijs asseruabitur ? at etiam qui triumphant, eóq; diutius uiuos hostium duces seruant, ut his per triumphum ductis pulcherrimum spectaculum, fructumq; uictoriæ populus R. percipere possit; tamen, cum de foro in Capitolium currum flectere incipiũt, illos duci in carcerem iubent, idemq; dies & uictoribus imperij, & uictis uitæ finem facit. est nunc, credo, cuiquam dubium, quin tu id cõmissurus non fueris; præsertim cum statuisses, ut ais, tibi causam esse dicendã; ut ille archipirata non potius securi feriretur, quã, quod erat ante oculos positum, tuo periculo uiueret. si enim esset mortuus; tu, qui crimen ais te metuisse, quæro cui probares ? cum constaret istum Syracusis ab nullo uisum esse archipiratam, ab omnibus desideratũ; cum dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus esset; cum uulgo loquerentur, suppositũ in eius locũ, quem pro illo probare uelles; cum tute fassus esses, te id crimen tanto ante metuisse: si eum diceres esse mortuũ, quis te audiret ? nunc cũ uiuũ istum nescio quem produces, tamen ne id credi uoles ? quid, si aufugisset, si uincla rupisset, ita ut Nico ille nobilissimus pirata fugit, quem P. Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem recuperauit; quid diceres ? uerum hoc erat : si ille semel uerus archipirata securi percussus esset, pecuniam illam nõ haberes : si hic falsus esset mortuus, aut profugisset, non esset difficile alium in suppositi locum suppo=

nere. plura dixi, quàm uolui, de illo archipirata: & tamen ea, quæ certissima sunt huius criminis argumenta, prætermisi: uolo enim mihi totum esse crimen hoc integrum. est certus locus, certa lex, certũ tribunal, quò hoc reseruetur. hac tanta præda auctus, mancipijs, argento, ueste locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandam, milites reuocandos, alendosq; esse cœpit, cum ea res nõ solum prouinciæ saluti, uerũ etiam ipsi prædæ esse posset: nã æstate summa, quo tempore cæteri Prætores obire prouinciam, & cõcursare consueuerunt, aut etiam in tanto prædonum metu, & periculo ipsi nauigare, eo tempore ad luxuriam, libidinesq; suas domo sua regia, quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent, contentus nõ fuit: tabernacula, quemadmodum consueuerat temporibus æstiuis, quod antea iam demonstraui, carbaseis intenta uelis collocari iussit in litore: quod est litus in insula Syracusis post Arethusæ fontem, propter ipsum introitum atque ostium portus, amœno sanè, & ab arbitris remoto loco. hic dies æstiuos sexaginta Prætor populi R. custos, defensorq; prouinciæ sic uixit, ut muliebria quotidie conuiuia essent, uir accumberet nemo præter ipsum, & prætextatum filium. tametsi rectè sine exceptione dixeram, uirum, cum isti essent, neminem fuisse. nõnunquam etiam libertus Timarchides adhibebatur: mulieres autem nuptæ nobiles, præter unã mimi Isidori filiã, quã iste propter amorem ab Rhodio tibicine abduxerat, Pippa quædam, uxor Aeschrionis Syracusani: de qua muliere plurimi uersus, qui in istius cupiditatẽ facti sunt, tota Sicilia percelebrantur. erat Nice, facie eximia, ut prædicatur, uxor Cleomenis Syracusani. hãc Cleomenes uir ama

bat,uerūtamen huius libidini aduersari nec poterat, nec audebat: & simul ab isto donis, beneficijsq; plurimis deuinciebatur. illo autem tempore iste,tametsi ea est hominis impudentia, quā nostis, ipse tamen,cum uir esset Syracusis,uxorem eius parum poterat animo soluto,ac libero tot in acta dies secum habere. itaque excogitat rem singularem. naues,quibus Legatus præfuerat, Cleomeni tradit: classi populi R. Cleomenem Syracusanū præesse iubet,atque imperat. hoc eo facit,ut ille nō solum abesset à domo,tum cū nauigaret; sed etiam libenter cum magno honore,beneficioq; abesset; ipse autem remoto,atque ablegato uiro,non liberius, quàm ante, (quis enim unquam istius libidini obstitit?) sed paulo solutiore tamen animo secum illam haberet, si non tanquam uirum, at tāquam æmulū remouisset. accipit nauem sociorū, atque amicorum Cleomenes Syracusanus. quid primum aut accusem,aut querar iudices? Siculo ne homini Legati, Quæstoris,Prætoris denique potestatem,honorem, auctoritatem dari? si te impediebat ista conuiuiorum, mulierumq; occupatio: ubi Quæstores? ubi Legati? ubi ternis denarijs æstimatū frumentū? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot,tantaq; ornamēta magistratibus, et Legatis à senatu,populoq; R. permissa,& data? denique ubi præfecti, & Tribuni tui? si ciuis R. dignus isto negotio nemo fuit, quid ciuitates, quæ in amicitia, fideq; populi R. perpetuo mãserãt? ubi Segestana? ubi Cēturipina ciuitas? quæ tum officijs, fide,uetustate,tum etiã cognatione populi R. nomē attingūt. ò dij immortales. quid, si harū ipsarū ciuitatū militibus, nauibus, nauarchis Syracusanus Cleomenes iussus est imperare? non omnis honos ab

isto

isto dignitatis, æquitatis, officijq; sublatus est? ecquod in Sicilia bellum gessimus, quin Centuripinis socijs, Syracusanis hostibus uteremur? atque hæc omnia ad memoriã uetustatis, nõ ad contumeliã ciuitatis referri uolo. itaque ille uir clarissimus, summusq; imperator M. Marcellus, cuius uirtute captæ, misericordia conseruatæ sunt Syracusæ, habitare in ea parte urbis, quæ insula est, Syracusanum neminem uoluit: hodie inquam Syracusanũ in ea parte habitare non licet: est.n.locus, quẽ uel pauci possunt defendere. cõmittere igitur eum nõ fidelissimis hominibus noluit: simul quòd ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto est. quàobrem qui nostros exercitus sæpe excluserant, ijs claustra loci cõmittenda non existimauit. uide, quid intersit inter tuã libidinẽ, maiorumq; auctoritatem; inter amorẽ, furoremq; tuũ, & illorum consiliũ, atque prudentiam. illi aditum litoris Syracusanis ademerunt: tu maritimum imperium cõcessisti. illi habitare in eo loco Syracusanum, quò naues accedere possent, noluerunt: tu classi, et nauibus Syracusanũ præesse uoluisti. quibus illi urbis suæ partem ademerunt, ijs tu nostri imperij partem dedisti: & quorum sociorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto audientes esse iussisti. egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: sequitur Segestana nauis, Tyndaritana, Herbitensis, Heracliensis, Apolloniensis, Halútina, præclara classis in speciem, sed inops, & infirma propter dimissionem propugnatorum, atque remigũ. tandiu in imperio suo classem iste Prætor diligens uidit, quãdiu conuiuium eius flagitiosissimum prætereuecta est. ipse autem, qui uisus multis diebus non esset, tum se tamen in cõspe-

ctum nautis paulisper dedit. stetit soleatus Prætor populi R. cũ pallio purpureo, tunicaq́; talari, muliercula nixus in litore. iam hoc ipso istum uestitu Siculi, ciuesq́; R. permulti sæpe uiderũt. posteaquam paulum prouecta classis est, et Pachynũ quinto die denique appulsa est: nautæ fame coacti, radices palmarum agrestium, quarum erat in illis locis, sicut in magna parte Siciliæ, multitudo, colligebant, & his miseri, perditiq́; alebantur. Cleomenes autẽ, qui alterum se Verrem cũ luxuria, atque nequitia, tum etiam imperio putaret, similiter totos dies, in litore tabernaculo posito, perpotabat. ecce autem repente, ebrio Cleomene, esurientibus cæteris, nunciatur piratarum naues esse in portu Edissæ: nam ita is locus nominatur. nostra autem classis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quòd erat terrestre præsidiũ non re, sed nomine, sperabat ijs militibus, quos ex eo loco deduxisset, explere se numerũ nautarum, & remigũ posse. reperta est eadem istius hominis auarissimi ratio in præsidijs, quæ in classibus: nam erant perpauci reliqui, cæteriq́; dimissi. princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi, uela fieri, præcidi anchoras imperauit: & simul, ut se cæteri sequerentur, signum dari iussit. hæc Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis: nam scire isto Prætore nemo poterat, quid quæque nauis remis facere posset: etsi in hac quadriremi propter honorem, & gratiam Cleomenis minime multi remiges, & milites deerant. euolarat iam è conspectu ferè fugiens quadriremis, cum etiam tunc cæteræ naues suo in loco moliebantur. erat animus in reliquis: quãquã erant pauci, quoquo modo sese res habebat, pugnare tamen se uelle clamabant, & ; quod reliquum

uitæ, uiriumq; fames fecerat, id ferro potissimum reddere uolebant. quòd si Cleomenes non tanto ante fugisset, aliqua tamen ad resistendum ratio fuisset: erat enim sola illa nauis constrata, & ita magna, ut propugnaculo cæteris posset esse: quæ, si in prædonum pugna uersaretur, urbis instar habere inter illos piraticos myoparones uideretur. sed tunc inopes relicti à duce, præfectoq; classis, eũdem necessario cursum tenere cœperunt. Pelorum uersus, ut ipse Cleomenes, ita cæteri nauigabant. neque ita tamen tam prædonum fugiebãt impetum, quàm imperatorem sequebantur. tum ut quisque in fuga postremus, ita in periculo princeps erat: postremã enim quãque nauem piratæ primam adoriebantur. ita prima Haluntinorum nauis capitur: cui præerat Halũtinus homo nobilis Philarchus: quem ab illis prædonibus Locrenses postea publice redemerunt; ex quo uos priore actione iurato rem omnem, causamq; cognostis. deinde Apolloniensis nauis capitur, & eius præfectus Anthropinus occiditur. hæc dũm aguntur, interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat, iam sese in terram è naui eiecerat, quadrirememq; in salo fluctuantem reliquerat. reliqui præfecti nauium, cum in terram imperator exisset, cum ipsi neque repugnare, neque mari effugere ullo modo possent, appulsis ad Pelorum nauibus Cleomenem persecuti sunt. tunc prædonum dux Heracleo, repente, præter spem, non sua uirtute, sed istius auaritia, nequitiaq; uictor, classem pulcherrimam populi R. in litus expulsam, & eiectam, cum primum aduesperasceret, inflammari, incendiq; iussit. ò tempus miserum, atque acerbum prouinciæ Siciliæ: ò casum illum multis

innocentibus calamitosum, atque funestũ: ò istius nequitiam, ac turpitudinẽ singularem. una atque eadem nox erat, qua Prætor amoris turpissimi flamma, ac classis populi R. prædonum incendio conflagrabat. affertur nocte intempesta grauis huiusce mali nuncius Syracusas: curritur ad Prætorium, quò istum è conuiuio illo præclaro reduxerant paulo ante mulieres cum cantu, atque symphonia. Cleomenes, quanquã nox erat, tamen in publico esse non audet, includit se domi: neque aderat uxor, quæ cõsolari hominem in malis posset. huius autem præclari imperatoris ita erat seuera domi disciplina, ut in re tanta, in tam graui nuncio nemo admitteretur, nemo esset, qui auderet aut dormientem excitare, aut interpellare uigilantem. iam uero, re ab omnibus cognita, cõcursabat urbe tota maxima multitudo: non. n. sicut antea cõsuetudo erat, prædonum aduentum significabat ignis è specula sublatus, aut tumulo, sed flamma ex ipso incendio nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquũ nunciabat. cum Prætor quæreretur, & cõstaret ei neminem nunciasse: fit ad domum eius cum clamore concursus, atque impetus. tũ iste excitatus exit: audit rẽ omnẽ ex Timarchide: sagũ sumit. lucebat iam ferè: procedit in mediũ, uini, somni, stupri plenus. excipitur ab omnibus eiusmodi clamore, ut ei Lampsaceni periculi similitudo uersaretur ante oculos. hoc etiã maius hoc uidebatur, quòd in odio simili multitudo hominũ hæc erat maxima. tum istius acta cõmemorabantur, tum flagitiosa illa cõuiuia: tum appellabantur à multitudine mulieres nominatim: tũ quærebatur ex ipso palàm, tot dies continuos, per quos nunquam uisus esset, ubi fuisset? quid egisset? tũ

imperator ab isto præpositus Cleomenes *flagitabatur: neque quidquam propius est factum, quàm ut illud* Vticense *exemplum de* Adriano *transferretur* Syracusas, *ut duo sepulcra duorum* Prætorum *improborum, duabusq; in prouincijs constituerentur. uerum habita est à multitudine ratio temporis, habita est tumultus, habita etiam dignitatis, existimationisq; cõmunis, quòd is est cõuentus* Syracusis *ciuium* R. *ut non modo illa prouincia, uerum etiam hac* Rep. *dignissimus existimetur. confirmant ipsi se, cum is etiam tum semisomnis stuperet: arma capiunt: totum forum, atque* Insulam, *quæ est urbis magna pars, complent. unam illam solam noctem prædones ad* Pelorum *commorati, cum fumantes etiam nostras naues reliquissent, accedere incipiunt ad* Syracusas. *qui uidelicet sæpe audissent, nihil esse pulchrius, quàm* Syracusarum *mœnia, ac portus; statuerãt sese, si ea* Verre Prætore *nõ uidissent, nunquam esse uisuros. ac primo ad illa æstiua* Prætoris *accedunt, ipsam illam ad partem litoris, ubi iste per eos dies tabernaculis positis castra luxuriæ collocarat. quem posteaquam inanem locũ offenderũt, & Prætorem cõmouisse ex eo loco castra senserunt, statim sine ullo metu in portum ipsum penetrare cœperũt. cum in portum dico iudices, (explanandum est enim diligentius eorum causa, qui locum ignorãt) in urbem dico, atque in urbis intimam partem uenisse piratas: nõ enim portu illud oppidum clauditur, sed urbe portus ipse cingitur, & concluditur; nõ ut alluantur à mari mœnia extrema, sed influat in urbis sinum portus. hic te* Prætore Heracleo *archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium suum nauigauit. prò dij immortales, pirati=*

cus myoparo, cum imperium populi R. nomen, ac fasces essent Syracusis, usque ad forum & ad omnes urbis crepidines accessit: quò neque Carthaginensium gloriosissimæ classes, cum mari plurimum poterant, multis bellis sæpe conatæ, unquã aspirare potuerunt; neque populi R. inuicta ante te Prætoré gloria illa naualis, unquã tot Punicis, Siciliensibusq; bellis penetrare potuit: qui locus eiusmodi est, ut ante Syracusani in mœnibus suis, in urbe, in foro hostem armatum, ac uictorem, quàm in portu ullã hostium nauem uiderent. hic te Prætore prædonum nauiculæ peruagatæ sunt, quò Atheniensiũ classis sola post hominum memoriam CCC nauibus ui, ac multitudine inuasit: quæ in eo ipso portu, loci ipsius, portusq; natura uicta, atque superata est. hic primum opes illius ciuitatis uictæ, cóminutæ, depressæq; sunt: in hoc portu Atheniensium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factũ existimatur. eò ne pirata penetrauit, quò simul atque adisset, non modo à latere, sed etiam à tergo magnam partem urbis relinqueret? Insulam totam præteruectus est: quæ est urbis magna pars Syracusis suo nomine, ac mœnibus. quo in loco maiores, ut ante dixi, Syracusanum quenquã habitare uetuerunt, quòd, qui illã partem urbis tenerent, in eorum potestatem portum futurum intelligebant. at quemadmodum est peruagatus? radices palmarum agrestium, quas in nostris nauibus inuenerat, iaciebat, ut omnes istius improbitatem, & calamitatem Siciliæ possent cognoscere. Siculos ne milites, aratorũ ne liberos, quorum patres tantum labore suo frumenti exarabant, ut populo R. totiq; Italiæ suppeditare possent, eos ne in insula Cereris natos, ubi primum fruges inué-

tæ esse dicuntur, eo cibo esse usos, à quo maiores eorum cæteros quoque frugibus inuentis remouerũt? te Prætore Siculi milites palmarum stirpibus, prædones Siculo frumento alebantur. ò spectaculum miserũ, atque acerbũ: ludibrio esse urbis gloriam, populi R. nomen; hominum conuentu, atque multitudine, piratico myoparone, in portu Syracusano de classe populi R. triumphum agere piratam, cum Prætoris nequissimi, inertissimiq; oculos prædonum remi respergerent: posteaquam è portu piratæ non metu aliquo affecti, sed satietate exierant, tũ cœperunt quærere homines causam illius tantæ calamitatis: dicere omnes, & palàm disputare, minime esse mirandum, si militibus, remigibusq; dimissis, reliquis egestate, & fame perditis, Prætore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia, & calamitas esset accepta. hæc autem istius uituperatio, atque infamia confirmabatur eorum sermone, qui à suis ciuitatibus illis nauibus præpositi fuerãt: qui ex illo numero reliqui Syracusas classe amissa refugerant. dicebãt, quos ex sua quisque naui missos sciret esse. res erat clara: neque solũ argumentis, sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro, & conuentu toto die, nisi hoc quæri à nauarchis, quemadmodum classis esset amissa: illos respondere, & docere unumquenque, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. quod posteaquam iste cognouit, hanc rationem habere cœpit. causam sibi dicendam esse statuerat iam ante, quàm hoc usu uenerit, ita ut ipsum priore actione dicere audistis. uidebat, illis nauarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse:

consilium capit primo stultum, ueruntamen clemens: Cleomenem, & nauarchos ad se uocari iubet: ueniunt. accusat eos, quòd huiusmodi de se sermones habuerint: rogat, ut id facere desistāt, & in sua quisque naui dicat se tantum habuisse nautarum, quantum oportuerit, neque quenquam esse dimissum. illi enimuero se ostendūt, quod uellet, esse facturos. iste nō procrastinat: aduocat amicos statim: quærit ex his sigillatim, quot quisque nautas habuerit: respōdit unusquisque, ut erat præceptū. iste in tabellas refert: obsignat signis amicorum prouidens homo, ut contra hoc crimen, si quādo opus esset, hac uidelicet testificatione uteretur. derisum credo esse hominem amentem à suis consiliarijs, & admonitū, hasce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia Prætoris diligentia suspicionis in eo crimine futurum. etiam iste erat hac stultitia multis in rebus usus, ut publice quoque, quæ uellet, in ciuitatum literis & tolli, & referri iuberet. quæ omnia nunc intelligit sibi nihil prodesse, posteaquam certis literis, testibus, auctoritatibusq; cōuincitur. ubi hoc uidet, illorum confessionem, testificationem suā, tabellas sibi nullo adiumento futuras; init cōsilium, non improbi Prætoris, (nā id quidem esset ferendum) sed importuni, atque amentis tyrāni: statuit, si hoc crimen extenuare uellet, (nā omnino tolli posse nō arbitrabatur) nauarchos omnes testes sui sceleris uita esse priuandos. occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos, quos dicto audientes esse iussi? missum facere eū, cui imperiū, potestatemq; permisi? potero ne eos afficere supplicio, qui Cleomenem secuti sunt? ignoscere Cleomeni, qui secū fugere, & se consequi iussit? potero ne in eos

esse uehemens, qui naues inanes non modo habuerũt, sed etiam apertas? in eum dissolutus, qui solus habuerit constratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes unà. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, cõplexusq; ? ubi illud contuberniũ muliebris militiæ in illo delicatissimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat. dicit ei, se statuisse animaduertere in omnes nauarchos, ita sui periculi rationes ferre, ac postulare. tibi uni parcã; & totius istius culpæ crimen, uituperationemq; incõstantiæ potius suscipiã, quàm aut in te sim crudelis, aut tot, tam graues testes uiuos, incolumesq; esse patiar. agit gratias Cleomenes: approbat consilium: dicit, ita fieri oportere. admonet tamen illud, quod istum fugerat, in Phalargũ Centuripinũ nauarchum non posse animaduerti, propterea quòd secũ fuisset unà in Centuripina quadriremi. quid ergo? iste, homo ex eiusmodi ciuitate, adolescens nobilissimus, testis relinquetur? in præsentia, inquit Cleomenes: quoniam ita necesse est: sed post aliquid uidebimus, ne iste nobis obstare possit. hæc posteaquã acta, & constituta sunt, procedit iste repente è prætorio inflãmatus scelere, furore, crudelitate, in forum uenit, nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent, nihil suspicarentur, statim accurrunt. iste hominibus miseris, innocentibusq; inijci cathenas imperat. implorare illi fidem populi R. &, quare id faceret, rogare. tunc iste hoc causæ dicit, quòd classem prædonibus prodidissent. fit clamor, et admiratio populi, tãtam esse in homine impudentiam, atque audaciam, ut aut alijs causam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiam ipsius accidisset, aut, cum ipse prædonum

ſocius putaretur, alijs proditionis crimen inferret: deinde, hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquam claſſis eſſet amiſſa. cum hæc fierent; quærebatur, ubi eſſet Cleomenes*: nõ quo illum ipſum, cuiuſmodi eſſet, quiſquã ſupplicio propter illud incõmodum dignũ putaret: nam quid* Cleomenes *facere potuit, (non enim poſſum quenquam inſimulare falsò) quid inquam magnopere potuit* Cleomenes *facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? atque eũ uident ſedere ad latus* Prætoris, *& ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare. tum uero omnibus indigniſſimũ uiſum eſt, homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrum, atque in uincla coniectos,* Cleomenem *propter flagitiorũ, ac turpitudinis ſocietatem familiariſſimũ eſſe* Prætoris. *apponitur his tamen accuſator* Næuius Turpio *quidã, qui* C. Sacerdote Prætore *iniuriarũ dãnatus eſt, homo bene appoſitus ad iſtius audaciam: quem iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia præcurſorem habere ſolebat, & emiſſariũ. ueniunt* Syracuſas *parentes, propinquiq; miſerorum adoleſcentium, hoc repentino calamitatis ſuæ cõmoti nuncio: uinctos aſpiciunt cathenis liberos ſuos, cum iſtius auaritiæ pœnam collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerent: adſunt, defendunt, proclamant, fidem tuam, quæ nuſquã erat, nec unquam fuit, implorant. pater aderat* Dexio Tyndaritanus, *homo nobiliſſimus, hoſpes tuus, cuius tu domi fueras, quem hoſpitem appellaras. eũ cum illa auctoritate, & miſeria uideres præditum, nõ te eius lacrymæ, non ſenectus, nõ hoſpitij ius, atque nomen à ſcelere aliquã ad partem humanitatis reuocare potuit. ſed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua cõmemoro? qui* Sthe=

nium Thermitanum, hospitem suum, cuius domum per hospitium exhausit, & exinaniuit, absentem in reos retulerit, causa indicta capite damnarit; ab eo nunc hospitiorum iura, atque officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res est, an cũ fera, atque immani bellua? te patris lacrymæ de innocentis filij periculo non mouebãt? cum patrem domi reliquisses, filium tecum haberes; te neque præsens filius de liberorum charitate, neque absens pater de indulgentia patria cõmonebat? cathenas habebat hospes tuus Aristeus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat classem. quod ob præmium? deseruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat: at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiserat nautas: at ab omnibus tu mercedẽ missionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitensis Eubulida, homo domi suæ clarus, et nobilis: qui quia Cleomenem in defendendo filio læserat, nudus penè est destitutus. quid erat autem, quod quisquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare nõ licet. at causa cogit. moriere, si appellaris. nũquam enim iste est cuiquam mediocriter minatus. at remiges nõ erãt. Prætorem tu accusas? frange ceruicem. si neque Prætorem, neque Prætoris æmulũ appellare licebit, cum in his duobus tota causa sit; quid futurũ est? Dicit etiam causam Heraclius Segestanus, homo domi suæ summo loco natus. audite, ut uestra humanitas postulat, iudices: audietis enim de magnis incõmodis, iniurijsq; sociorum. hũc scitote fuisse Heracliũ in ea causa, qui propter grauem morbum oculorum tum non nauigarit, et iussu eius, qui potestatem habuit, in commeatu Syracusis remanserit. iste certe neque prodidit classem, neque metu

perterritus fugit, neque exercitum deseruit: etenim tunc esset hoc animaduersum, cum classis Syracusis proficisce batur. is tamen in eadem causa fuit, quasi esset in aliquo manifesto scelere deprehensus, in quem ne falsò quidem causa conferri criminis potuit. fuit in illis nauarchis Heracliensis quidam Furius, (nam habent illi nonnulla huiuscemodi latina nomina) homo, quādiu uixit, domi suæ, non solum post mortem tota Sicilia clarus, & nobilis. in quo homine tantum animi fuit, non solum ut istum libere læderet, (nam id quidem, quoniam moriendum uidebat, sine periculo se facere intelligebat) uerum, morte proposita, cum lacrymans in carcere mater noctes, diesq; assideret, defensionem causæ suæ scripsit: quam nūc, nemo est in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin tui sceleris, & crudelitatis ex illa oratione cómonefiat. in qua docet, quot à ciuitate sua nautas acceperit, quot, & quanti quenque dimiserit, quot secū habuerit: item de cæteris nauibus dicit. quæ cum apud te diceret, uirgis oculi uerberabātur. ille, morte proposita, facile dolorem corporis patiebatur, clamabat, id quod scriptū reliquit, facinus esse indignum, plus impudicissimæ mulieris apud te de Cleomenis salute, quàm de sua uita lacrymas matris ualere. deinde etiā illud uideo esse dictum, quod, si recte uos populus R. cognouit, non falsò ille iam in ipsa morte de uobis prædicauit: non posse Verrem testes interficiendo crimina sua extinguere: grauiorem apud sapientes iudices se fore ab inferis testem, quàm si uiuus in iudicium produceretur: tum, auaritiæ solum, si uiueret; nunc, cum ita esset necatus, sceleris, audaciæ, crudelitatis testem fore: iam illa præclara, non testium modo cateruas, cum

tua res ageretur, sed tum à dijs Manibus innocentiũ poenas, sceleratorumq; furias in tuum iudicium esse uenturas: sese ideo leuiorem casum suũ fingere, quòd iam ante aciem securium tuarum, Sestijq; tui carnificis uultum, & manum uidisset, cum in cõuentu ciuium R. iussu tuo securi ciues R. ferirentur. ne multa iudices, libertatẽ quã uos socijs dedistis, hac ille in acerbissimo supplicio miserrimæ seruitutis abusus est. cõdemnat omnes de consilij sententia: tamen neque iste in tanta re, tot hominum, totq; ciuium causa P. Vectiũ ad se accersit Quæstorem suum, cuius consilio uteretur, neque P. Ceruiũ, talem uirũ, Legatum, qui, quia Legatus isto Prætore in Sicilia fuit, primus ab isto iudex reiectus est; sed de latronum, hoc est de comitum suorum sententia cõdemnat omnes. hic cuncti Siculi, fidelissimi, atque antiquissimi socij, plurimis affecti beneficijs à maioribus nostris, grauiter cõmouentur, & de suis periculis, fortunisq; omnibus pertimescunt. illam clementiam, mansuetudinemq; nostri imperij in tantam crudelitatem, inhumanitatemq; esse conuersam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defensionem suorum furtorũ Prætorem improbum ex indignissima morte innocentium quærere? nihil addi iam uidetur iudices ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq; posse: & recte nihil uidetur: nam, si cum aliorũ improbitate certet, longe omnes, multumq; superabit: sed secum ipse certat: id agit, ut semper superius suũ facinus nouo scelere uincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum esse à Cleomene, quòd in eius quadriremi Cleomenes uectus esset: tamen, quia pertimuerat adolescens, quòd eandem suam causam uidebat

esse, quam illorum, qui innocentes peribant, ad hominem accedit Timarchides: à securi negat esse ei periculum: uirgis ne cæderetur, monet ut caueat. ne multa ipsum dicere adolescentem audistis, se ob hunc uirgarum metum pecuniam Timarchidi numerasse. leuia sunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanũ. alius, ne condẽnaretur, pecuniam dedit: usitatum est. nõ uult populus R. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat: inaudita desiderat: non de Prætore Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur. includũtur in carcerem condemnati. suppliciũ constituitur in illos, sumitur de miseris parentibus nauarchorum: prohibentur adire ad filios suos, prohibentur liberis suis cibum, uestitumq́; ferre. patres hi, quos uidetis, iacebant in limine, matresq́; miseræ pernoctabant ad ostiũ carceris, ab extremo complexu liberũ exclusæ: quæ nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremum spiritum excipere sibi liceret. aderat ianitor carceris, carnifex Prætoris, mors, terrorq́; sociorum, & ciuium, lictor Sestius: cui ex omni gemitu, doloreq́; certa merces cõparabatur. ut adeas, tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat, tantũ. nemo recusabat. quid, ut uno ictu securis afferam mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur? ne sæpius feriatur? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? etiam ob hanc causam pecuniam lictori dabatur. ò magnũ, atque intolerandũ dolorem: ò grauem, acerbamq́; fortunam. non uitam liberũ, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. atque ipsi etiam adolescentes cũ Sestio de eadem plaga, & de uno

illo ictu loquebantur: idq; postremum parentes suos liberi orabant, ut leuandi cruciatus sui gratia lictori pecunia daretur. multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis, multi, ueruntamen mors sit extrema: non erit. est ne aliquid ultra, quò progredi crudelitas possit? reperietur: nam illorum liberi cum erunt securi percussi, ac necati, corpora feris obijcientur. hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum, hominem nobilem, dicere audistis, se ob sepulturam Heraclij nauarchi pecuniam Timarchidi dinumerasse: hoc ne possis dicere; patres enim ueniunt amissis filijs irati. uir primarius, homo nobilissimus, dicit, neque de filio dicit, iam hoc, quis tum fuit Syracusis, qui non audierit, quin sciat, has per Timarchidem pactiones sepulturæ cum uiuis etiam illis esse factas? non palàm cum Timarchide loquebantur? non omnes omnium propinqui adhibebantur? non palàm uiuorum funera locabantur? quibus rebus omnibus actis, atque decisis, producuntur è carcere, & deligantur ad palum. quis tam fuit illo tempore durus, & ferreus, quis tam inhumanus, præter unum te, qui non illorum ætate, nobilitate, miseria cõmoueretur? ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorũ, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? feriuntur securi. lætaris tu in omnium gemitu, & triumphas: testes auaritiæ tuæ gaudes esse sublatos. errabas Verres, & uehementer errabas, cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorũ, sociorũ innocentium sanguine eluere arbitrabare: præceps amentia ferebare, qui te

existimares auaritiæ uulnera crudelitatis remedijs posse sanare: etenim quãquã illi sunt mortui sceleris tui testes, tamen eorũ propinqui neque tibi, neque illis desunt, tamẽ ex illo ipso numero nauarchorũ aliqui uiuunt, & adsunt: quos, ut mihi uidetur, ab illorum innocentiũ pœna fortuna ad hãc causam reseruauit. adest Philarchus Haluntinus: qui quia cum Cleomene nõ fugit, oppressus à prædonibus, et captus est: cui calamitas saluti fuit: qui nisi captus à piratis esset, in hũc prædonem sociorum incidisset. dicet is pro testimonio de missionẽ nautarũ, de fame, de Cleomenis fuga. adest Centuripinus Phalargus, in amplissima ciuitate amplissimo loco natus. eadem dicit: nulla in re discrepat. per deos immortales, iudices quo tãdem animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis? utrũ ego desipio, et plus, quàm satis opus est, doleo in tãta calamitate, miseriaq; sociorũ, an uos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus, & mœror pari sensu doloris afficit? ego enim cũ Herbitensem, cũ Heracliensem securi esse percussum dico, uersatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorũ ne populorũ ciues, eorũ ne agrorũ colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotannis plebi Romanæ illorum operis, ac laboribus quæritur, qui à parentibus spe nostri imperij, nostræq; æquitatis suscepti, educatiq; sunt, ad C. Verris nefariã immanitatem, et ad eius securẽ funestã esse seruatos? cũ mihi Tyndaritani illius uenit in mẽtem, cum Segestani, tum iura simul ciuitatũ, atque officia considero. quas urbes P. Africanus etiam ornandas esse spolijs hostium arbitratus est, eas C. Verres non solum illis ornamentis, sed etiam uiris nobilissimis nefario scelere priuauit. en quod Tyndaritani libenter

prædicent:

prædicent. nos in ſeptédecim populis Siciliæ nõ eramus: nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibusq; bellis amicitiam fidemq; populi R. ſecuti ſumus: à nobis omnia populo R. ſemper & belli adiumenta, & pacis ornamenta adminiſtrata ſunt. Multũ uero hæc his iura profuerunt in iſtius imperio ac poteſtate. Veſtros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues cõtra prædones penè inanes Cleomenes ducit. Vobiſcum Africanus hoſtium ſpolia, & præmia laudis cõmunicauit. at nunc per me ſpoliati, naue à prædonibus abducta, ipſi in hoſtium numero, locoq; ducemini. Quid uero illa Segeſtanorum nõ ſolũ literis tradita, neque cõmemorata uerbis, ſed multis officijs illorum uſurpata & cõprobata cognatio, quos tandem fructus huiuſce neceſſitudinis in iſtius imperio tulit? nempe hoc fuit iure iudices, ut ex ſinu patris nobiliſſimus adoleſcens, & è cõplexu matris ereptus innocens filius, iſtius carnifici Seſtio dederetur. cui ciuitati maiores noſtri maximos agros atque optimos conceſſerunt, quã immunem eſſe uoluerũt; hæc tanta apud te cognationis, fidelitatis, uetuſtatis auctoritate, ne hoc quidẽ iuris obtinuit, ut unius honeſtiſſimi atque innocentiſſimi ciuis mortem & ſanguinem deprecaretur. Quò cõfugiẽt ſocij? quem implorabunt? qua ſpe denique, ut uiuere uelint, tenebuntur, ſi uos eos deſeritis? ad ſenatum deuenient, qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt uſitatũ, non ſenatoriũ. ad populum R. cõfugient? facilis eſt cauſa populi: legem enim ſe ſociorũ cauſa iuſſiſſe, & ei legi cuſtodes ac uindices præpoſuiſſe dicet. hic locus eſt igitur unus, quò perfugiant; hic portus, hæc arx, hæc ara ſociorum: quò quidem nunc nõ ita confugiunt, ut antea in

suis repetendis rebus solebant. nõ argentum, nõ aurum non uestem, non mancipia repetunt, nõ ornamenta, quæ ex urbibus fanisq; erepta sunt: metuũt homines imperiti, ne iam hæc populus R. *concedat, & iam fieri uelit. patimur. n. iam multos annos, & silemus, cũ uideamus ad paucos omnes omnium nationum pecunias peruenisse. quod eo magis ferre æquo animo, atque concedere uidemur, quia nemo istorum dissimulat, nemo laborat, ut obscura sua cupiditas esse uideatur. in urbe nostra pulcherrima atque ornatissima quod signum, quæ tabula picta est, quæ nõ ab hostibus uictis capta, atque apportata sit? at istorum uillæ sociorum fidelissimorum & plurimis, & pulcherrimis spolijs ornatæ refertæq; sunt. ubi pecunias exterarum nationum esse arbitramini, quibus nunc omnes egent, cum* Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletũ, Chion, Samon, *totã denique* Asiam, Achaiam, Græciam, Siciliã *iam in paucis uillis inclusas esse uidetis? sed hæc, ut dico, omnia iam socij uestri relinquunt, & negligunt iudices. ne publice à populo* R. *spoliarentur, officijs ac fide prouiderunt: paucorum cupiditati, tum cum obsistere non poterant, tamen sufficere aliquo modo poterant: nũc uero iam adempta est non modo resistendi, uerum etiã suppeditandi facultas: itaque res suas negligũt: pecunias, quo nomine iudiciũ hoc appellatur, non repetunt, relinquunt, & negligunt: hoc iam ornatu ad uos cõfugiunt. aspicite, aspicite iudices squalorem, sordesq; sociorum. est* Sthenius *hic* Thermitanus *cum hoc capillo, atque ueste: domo sua tota expilata, mentionem tuorũ furtorum non facit: sese ipsum abs te repetit, nihil amplius: totum enim tua libidine & scelere ex sua patria, in qua multis uir=*

tutibus & beneficijs princeps fuit, ſuſtuliſti. Dexio *hic, quem uidetis, non quæ publice* Tyndari, *non quæ priuatim ſibi eripuiſti, ſed unicum miſer abs te filium optimum atque innocentiſſimum flagitat. non ex litibus æſtimatis tuis pecuniam domum, ſed ex tua calamitate cineri atque oſſibus filij ſui ſolatium uult aliquod reportare.* Hic *iam grandis natu* Eubulida *hoc tantum exacta ætate laboris itineriſq; ſuſcepit, non ut aliquid ex ſui bonis recuperaret, ſed ut quibus oculis cruentas ceruices filij ſui uiderat, iiſdem te condemnatum uideret.* Si *per* L. *Metellum licitum eſſet iudices, matres illorum, uxores, ſororeſq; ueniebant. quarum una, cum ego ad* Heracliam *noctu accederem, cũ omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit; & ita, me ſuam ſalutem appellans, te ſuum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes miſera iacuit, quaſi ego excitare filium eius ab inferis poſſem. faciebant hoc idem in cæteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miſerorum: quorum utrorũque ætas laborem & induſtriam meam, fidem & miſericordiam ueſtram requirebat. itaque ad me iudices præter cæteras hanc querimoniam* Sicilia *detulit lacrymis. ego ad hoc non gloria inductus acceſſi, ſed ne falſa damnatio, ne carcer, ne cathenæ, ne uerbera, ne ſecures, ne cruciatus ſociorum, ne ſanguis innocentium, ne denique etiam exanguium corpora mortuorum, ne mœror parentum, ac propinquorum magiſtratibus noſtris quæſtui poſſet eſſe. hunc ego ſi metum* Siciliæ *damnatione iſtius per ueſtram fidem & ſeueritatem deiecero iudices, ſatis officio meo, ſatis il-*

lorum uoluntati, qui à me hoc petiuerunt, factum esse arbitrabor. Quapropter si quē forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere, is ita defendat, illa cō=munia, quæ ad causam nihil pertinent, prætermittat: me culpam fortunæ assignare, calamitatem crimini da=re, me amissionem classis obijcere, cum multi uiri fortes in cōmuni incertoq; periculo belli & terra, & mari sæ=pe offenderint. nullam tibi obijcio fortunam: nihil est, quod cæterorum res minus commode gestas proferas: ni=hil est, quòd multorum naufragia fortunæ colligas. ego naues inanes fuisse dico: remiges, nautasq; dimissos: reli quos stirpibus uixisse palmarum: præfuisse classi populi R. Siculum, perpetuo socijs atque amicis Syracusanū: te illo tempore ipso superioribusq; diebus omnibus in litore cum mulierculis perpotasse dico. harum rerum omnium auctores testesq; produco. num tibi insultare in calami=tate, nū intercludere perfugium fortunæ, nū casus belli=cos exprobrare, aut obijcere uideor? tametsi solent ij for tunam sibi obijci nolle, qui se fortunæ cōmiserunt, qui in eius periculis sunt ac uarietate uersati. istius quidē cala=mitatis tuæ fortuna particeps non fuit: homines enim in prælijs, non in conuiuijs, belli fortunam tētare ac pericli=tari solent: in illa autem calamitate non Martem fuisse cōmunem, sed Venerē possumus dicere. quòd si fortunā obijci tibi non oportet, cur tu fortunæ illorum innocenti=um ueniam ac locū non dedisti? Etiam illud prædices li=cet; quòd supplicium more maiorū sumpseris, securiq; per cusseris, iccirco à me in crimen & inuidiam uocari. non in supplicio crimen meum uertitur: non ego securi nego quenquam feriri debere: non ego metum ex re militari,

non seueritatem imperij, non pœnam flagitij tolli dico oportere: fateor, nõ modo in socios, sed etiam in ciues militesq; nostros persæpe esse seuere ac uehementer uindicatum. quare hæc quoque prætermittas licet. ego culpã nõ in nauarchis, sed in te fuisse demõstro: pretio milites remigesq; dimisisse arguo. hoc nauarchi reliqui dicũt, hoc Netinorum fœderata ciuitas publice dicit, hoc Herbitenses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tyndaritani, Locrenses publice dicũt: tuus denique testis, tuus imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit, sese in terrã esse egressum, uti Pachyno è terrestri præsidio milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod certe nõ fecisset, si suum numerum naues haberent: ea est enim ratio instructarũ ornatarumq; nauium, ut nõ modo plures, sed ne singuli quidẽ possint accedere. Dico præterea, illos ipsos reliquos nautas fame atque inopia rerũ omnium confectos fuisse ac perditos. dico, aut omnes extra culpam fuisse: aut, si uni attribuenda culpa sit, in eo maximam fuisse, qui optimã nauem, plurimos nautas haberet, summũ imperium obtineret: aut si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenem cõstitui spectatorem illorum mortis atque cruciatus. dico etiam, in illo supplicio mercedem lacrymarũ, mercedem uulneris atque plagæ, mercedem funeris ac sepulturæ constitui nefas fuisse. Quapropter si mihi respondere uoles, hæc dicito, classem instructam atque ornatam fuisse, nullum propugnatorem abfuisse, nullũ uacuũ transtrũ fuisse, remigi rem frumentariam esse suppeditatam, mentiri nauarchos, mentiri tot & tam graues ciuitates, mentiri etiam Siciliam totam, proditum esse te à Cleomene, qui se dixerit exisse in ter-

ram, ut Pachyno deduceret milites: animũ illis, non copias defuisse: Cleomenem acerrime pugnantem ab his relictum esse, atque desertum: nũmum ob sepulturam datum nemini. quæ si dices, tenebere. sin alia dices; quæ à me dicta sunt, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis, Est in iudicibus ille familiaris meus, est paternus amicus ille? nó, ut quisque maxime est, quicum tibi aliquid sit; ita tui huiuscemodi criminis maxime eũ pudet? Paternus amicus est. ipse pater si iudicaret, per deos immortales quid facere posset, cum tibi hæc diceret? Tu in prouincia populi R. Prætor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum, Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauem, per triẽnium remisisti: tibi apud eosdem priuatim nauis oneraria maxima publice est ædificata: tu à ciuitatibus pecunias classis nomine coegisti: tu pretio remiges dimisisti: tu, cum ñauis esset à Quæstore, & ab Legato capta prædonum, archipiratã ab omnium oculis remouisti: tu, qui ciues R. esse dicerentur, qui à multis cognoscerentur, securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere ausus es: tu in prouincia tã splendida, apud socios fidelissimos, ciues R. honestissimos, in metu periculoq; prouinciæ dies continuos complures in litore conuiuijsq; iacuisti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu sociorũ atque amicorũ ad ea conuiuia matresfamilias adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres prætextatũ tuum filium, nepotem meum collocauisti, ut ætati maxime lubricæ atque incertæ exẽpla nequitiæ parentis uita præberet: tu Prætor in prouincia cum tunica pallioq; purpureo uisus es: tu, propter amorẽ libi=

dinemq; tuam,imperium nauium Legato populi R. ademisti, Syracusano tradidisti: tui milites in prouincia Siciliæ frugibus, frumentoq; caruere: tua luxuria, atque auaritia classis populi R. capta, & incensa est: post Syracusas cõditas quem in portũ nũquã hostis accesserat, in eo te Prætore primũ piratæ nauigauerũt: neque hæc tot tãtaq; dedecora dissimulatione tua, neque obliuione hominũ ac taciturnitate tegere uoluisti; sed etiam nauium præfectos sine ulla causa de cõplexu parentum suorũ, hospitumq; tuorũ ad mortem cruciatumq; rapuisti; neque in parentũ luctu atque lacrymis te mei nominis cõmemoratio mitigauit: tibi hominũ innocentium sanguis non modo uoluptati, sed etiam quæstui fuit. Hæc si tibi tuus parens diceret, posses ab eo ueniam petere? posses, ut tibi ignosceret, postulare? Satis est factũ Siculis, satis officio ac necessitudini iudices, satis promisso muneri ac recepto. reliqua est ea causa iudices, quæ nõ iam recepta, sed innata; neque delata ad me, sed in anima sensúq; meo penitus affixa atque insita est: quæ non ad sociorũ salutem, sed ad ciuium R. hoc est ad uniuscuiusque nostrũ uitã & sanguinem pertinet. in qua nolite à me, quasi dubium sit aliquid, argumenta iudices expectare. omnia, quæ dicam de supplicio ciuium R. sic erũt clara & illustria, ut ad ea probãda totã Siciliam testem adhibere possim. furor enim quidam, sceleris & audaciæ comes, istius effrenatũ animũ, importunamq; naturã tanta oppressit amẽtia, ut nũquã dubitaret in cõuentu palàm supplicia, quæ in cõuictos maleficij seruos cõstituta sunt, ea in ciues R. expromere. uirgis quàm multos ciciderit, quid ego cõmemorẽ? tãtũ breuissime dico iudices. nullũ fuit omni=

no isto Prætore in hoc genere discrimẽ. itaque iam cõsue tudine ad corpora ciuiũ R. etiam sine istius nutu fereba tur manus ipsa lictoris. Nũ potes hoc negare Verres, in foro Lilybæi, maximo cõuentu, C. Seruilium ciuem R. è conuentu Panormitano ueterem negotiatorem, ad tribu nal, ante pedes tuos, ad terrã uirgis & uerberibus abie= ctum? aude hoc primum negare, si potes. nemo Lilybæi fuit, quin uiderit; nemo in Sicilia, quin audierit. plagis confectũ dico à lictoribus tuis ciuem R. ante oculos tuos concidisse: ob quã causam dij immortales? tametsi iniu riam facio cõmuni causæ, & iuri ciuitatis: quasi enim possit esse ulla causa, cur hoc cuiquàm ciui R. iure acci= dat; ita quæro, quæ in Seruilio causa fuerit. ignoscite in hoc uno iudices: in cæteris enim non magnopere causas requirã. locutus erat liberius de istius improbitate atque nequitia. quod isti simul ac renũciatum est, hominem iu= bet Lilybæum uadimonium Venerio seruo promittere. promittit. Lilybæum uenitur. cogere eum cœpit, cum age ret nemo, nemo postularet, HS duobus millibus spon= sionem facere cum lictore suo, ni furtis quæstũ faceret. Recuperatores de cohorte sua dicit daturum. Seruilius & recusare, & deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo ad= uersario, iudicium capitis in se constitueretur. hæc cum maxime loqueretur, sex lictores circunsistunt ualentissi= mi, & ad pulsandos uerberandosq; homines exercitatissi mi: cedũt acerrime uirgis: denique proximus lictor, de quo sæpe iam dixi, Sestius, conuerso bacillo oculos misero tundere uehementissime cœpit. itaque illi cum sanguis os oculosq; complesset, concidit; cum illi nihilo minus iacen= ti latera tunderentur; ut aliquãdo spondere se diceret.

ſic ille affectus, illinc tum pro mortuo ſublatus, breui poſtea eſt mortuus. iſte autem, homo Venerius, & affluens omni lepore, & uenuſtate, de bonis illius in æde Veneris argenteũ Cupidinem poſuit. ſic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatũ ſuarum. nam quid ego de cæteris ciuiũ R. ſupplicijs ſigillatim potius, quàm generatim, atque uniuerſe, loquar? carcer ille, qui eſt à crudeliſſimo tyráno Dionyſio factus Syracuſis, quæ Lautumiæ uocantur, in iſtius imperio domicilium ciuiũ R. fuit. ut quiſque iſtius animũ, aut oculos offenderat, in Lautumias ſtatim conijciebatur. indignũ hoc uideo uideri omnibus iudices; & id iam priore actione, cũ hæc teſtes dicerent, intellexi: retineri. n. putatis oportere iura libertatis nõ modo hic, ubi Tribuni pl. ſunt, ubi cæteri magiſtratus, ubi plenum forum iudiciorum, ubi ſenatus auctoritas, ubi exiſtimatio populi R. & frequẽtia; ſed ubicunque terrarũ, et gentium uiolatũ ius ciuium R. ſit, ſtatuitis id pertinere ad cómunem cauſam libertatis, & dignitatis. in externorũ hominũ, & maleficorum, ſceleratorumq́;, in prædonum hoſtiumq́; cuſtodias tu tantũ numerũ ciuium R. includere auſus es? nunquã ne tibi iudicij, nunquã concionis, nunquam huius tantæ frequentiæ, quæ nũc animo te iniquiſſimo infeſtiſſimoq́; intuetur, uenit in mentem? nunquã tibi populi R. abſentis dignitas, nunquam ſpecies ipſa huiuſcemodi multitudinis in oculis animoq́; uerſata eſt? nunquã te in horũ conſpectum rediturum, nũquã in forum populi R. uenturum, nunquã ſub legum & iudiciorum poteſtatem caſurum eſſe putaſti? at quæ erat iſta libido crudelitatis exercendæ? quæ tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſa? nulla iudices, præ-

ter prædandi nouam singularemq; rationem. nam ut illi, quos à poetis accepimus, sinus quosdam obsedisse maritimos, aut aliqua promontoria, aut prærupta saxa tenuisse dicuntur, ut eos, qui essent appulsi nauigijs, interficere possent: sic iste in omnia maria infestus ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. quæcũq; nauis ex Asia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexãdria uenerat, statim certis indicibus & custodibus tenebatur: uectores omnes in Lautumias conijciebãtur: onera atque merces in prætoriam domum deferebantur. uersabatur in Sicilia longo interuallo alter, non Dionysius ille, nec Phalaris (tulit.n. illa quondam insula multos & crudeles tyrannos) sed quoddam nouum monstrum, ex uetere illa immanitate, quæ in ijsdem locis uersata esse dicitur: nõ enim Carybdin tã infestam, neque Scyllam nautis, quàm istũ in eodem freto fuisse arbitror: hoc etiam iste infestior, quòd multo se pluribus & maioribus canibus succinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam insulam obtinebat: ille Aetnam solam, & eam Siciliæ partem tenuisse dicitur. at quæ causa tum subijciebatur àb ipso iudices huius tã nefariæ crudelitatis? eadem, quæ nunc in defensione cõmemorabitur. quicũque accesserant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites esse, atque à Dianio fugere dicebat. illi ad deprecandum periculum proferebant alij purpuram Tyriam, thus alij, atque odores, uestemq; lineam, gemmas alij, & margaritas, uina nõnulli Græca, uenalesq; Asiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis nauigarent. nõ intelligebãt, eas ipsas sibi causas esse periculi, quibus adiumentis se ad salutem uti arbitrabantur. iste.n. hæc eos ex piratarum so

cietate adeptos esse dicebat: ipsos in Lautumias abduci imperabat: naues eorũ atque onera diligenter asseruanda curabat. his institutis cum cõpletus iam mercatorum carcer esset, tum illa fiebant, quæ L. Suetium, equitem R. lectissimum uirum, dicere audistis, quæ cæteros audietis. ceruices in carcere frangebãtur indignissime ciuium R. ut etiam illa uox, & illa imploratio, ciuis R. sum, quæ sæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros & salutem tulit, ea mortem illis acerbiorem, & supplicium maturius ferret. quid est Verres? quid ad hæc cogitas respondere? num mentiri me? num fingere aliquid? nũ augere crimen? num quid horum dicere istis defensoribus tuis audes? cedo mihi quæso ex ipsius sinu literas Syracusanorũ, quas iste ad arbitrium suũ confectas esse arbitratur. cedo rationem carceris, quæ diligentissime cõficitur, quo quisque die datus in custodiã, quo mortuus, quo necatus sit. LITERAE SYRACVSANORVM. Videtis ciues R. gregatim coniectos in Lautumias: uidetis indignissimo in loco coaceruatã multitudinem uestrorũ ciuiũ. quærite nũc uestigia, quibus exitus illorũ ex illo loco cõpareãt. nulla sunt. omnes ne mortui? si ita posset defendere, tamen fides huic defensioni nõ haberetur. sed scriptũ extat in iisdem literis, quod iste, homo barbarus, ac dissolutus, neque attẽdere unquã, neque intelligere potuit. ἐδικαιώθησαν, inquit, hoc est, ut Siculi loquũtur, supplicio affecti ac necati sunt. si quis Rex, siqua ciuitas exterarũ gentiũ, siqua natio fecisset aliquid in ciuẽ R. eiusmodi, nõ ne publice uindicaremus? nõ bello persequeremur? possemus hãc iniuriã ignominiãq; nominis R. inultã impunitãq; dimittere? quot bella maiores no

ſtros, & quanta ſuſcepiſſe arbitramini, quòd ciues R. iniuria affecti, quòd nauicularij retenti, quòd mercatores ſpoliati dicerentur? at ego, retentos, non queror: ſpoliatos, ferendum puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis in uincula coniectos eſſe mercatores, & in uinculis ciues R. necatos eſſe, arguo. Si hæc apud Scythas dicerẽ, nõ hic in tanta multitudine ciuium R. nõ apud ſenatores lectiſſimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot & tã acerbis ſupplicijs ciuiũ Romanorũ; tamen animos etiã barbarorũ hominũ permouerem: tanta .n. huius imperij amplitudo, tanta nominis R. dignitas eſt apud omnes nationes, ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini conceſſa uideatur. nũ ego tibi ullam ſalutem, ullum perfugium putem, cũ te implicatũ ſeueritate iudicũ, circũretitũ frequentia populi R. eſſe uideã? ſi mehercules, id quod fieri intelligo nõ poſſe, ex his laqueis te exueris, ac te aliqua ui ac ratione explicaris, in illas tibi maiores plagas incidendum eſt, in quibus te ab eodem me, ſuperiore ex loco confici & cõcidi neceſſe eſt. cui ſi etiam, id quod defendit, uelim cõcedere: tamen illa ipſa defenſio non minus eſſe ei pernicioſa, quàm mea uera accuſatio, debeat. quid enim defendit? ex Hiſpania fugientes ſe excepiſſe, & ſupplicio affeciſſe dicit. quis tibi id permiſit? quo id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forũ plenũ, & baſilicas iſtorũ hominũ uidemus, & animo æquo uidemus: ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amentiæ, ſiue fati, ſeu calamitatis non eſt iſte moleſtus exitus: in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet conſeruare. Verres ille uetus proditor Conſulis, translator Quæſturæ, auerſor pecuniæ publicæ, tãtum ſibi auctoritatis in Rep.

ſuſcepit, ut quibus hominibus per ſenatum, per populum R. per omnes magiſtratus in foro, in ſuffragijs, in hac urbe, in Rep. uerſari liceret, ijs omnibus mortem acerbam crudelemq́; proponeret, ſi fortuna eos ad aliquam partem Siciliæ detuliſſet. ad Cn. Pompeium, clariſſimum uirum, & fortiſſimum, permulti occiſo Perpenna ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. quem nō ille ſummo cum ſtudio ſaluum incolumemq́; ſeruauit? cui ci ui ſupplici non illa dextera inuicta & fidem porrexit, & ſpem ſalutis oſtendit? ita ne uero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerunt; ijs apud te, cuius nullum in Rep. unquam monimentum fuit, mors & cruciatus erat conſtitutus? uide, quàm commodam defenſionem excogitaris. malo, malo mehercules, id quod tu defendis, his iudicibus populoq́; R. quàm id, quod ego inſimulo, probari. malo inquam, te iſti generi hominum, quàm mercatoribus, & nauicularijs, inimicū atque infeſtum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimiæ coarguit: tua defenſio, furoris cuiuſdam, & immanitatis, et inauditæ crudelitatis, & penè nouæ proſcriptionis. ſed non licet me iſto tanto bono iudices uti, non licet: adſunt enim Puteoli toti; frequentiſſimi uenerunt ad hoc iudiciū mercatores, homines locupletes, atque honeſti, qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in uincla coniectos, partim in uinclis necatos, partim ſecuri perculſos eſſe dicent. hic uide quàm me ſis uſurus æquo. cum ego P. Granium teſtem produxero, qui ſuos libertos à te ſecuri percuſſos eſſe dicat, qui à te nauem ſuam, merceſq́; repetat: refellito, ſi poteris: meū teſtem deſeram, tibi fauebo, te inquam adiuuabo: oſtendito, illos cum Ser=

torio fuisse, à Dianio fugientes ad Siciliam esse delatos. nihil est, quod te malim probare. nullum .n. facinus, quod maiore supplicio dignũ sit, reperiri, neque proferri potest. reducam iterũ equitem Ro. L. Flauiũ. si uoles, quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadam sapiẽtia; ut omnes intelligunt, cõscientia tua, atque auctoritate meorum testiũ, testem nullum interrogasti: interrogetur Flauius, si uoles, quinã fuerit L. Herẽnius is, quem ille argentariã Lepti fecisse dicit; qui cum amplius centum ciues R. haberet ex cõuentu Syracusarũ, qui eũ non solum cognoscerent, sed etiã lacrymantes, ac te implorantes defenderent, tamen à te inspectantibus omnibus Syracusanis securi percussus est. hunc quoque testẽ meum refelli, & illum Herẽnium Sertorianũ fuisse abs te demõstrari, & probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis in piratarũ captiuorumq; numero producebantur, ut securi ferirentur? quæ ista noua diligentia? quã ob causam abs te excogitata? an te L. Flauij, cæterorumq; de L. Herennio uociferatio cõmouebat? an M. Annij, grauissimi atque honestissimi uiri, summa auctoritas paulo diligentiorẽ timidioremq; fecerat? qui nuper pro testimonio, nõ aduenam nescio quẽ, nec alienum, sed eum ciuẽ R. qui omnibus in illo cõuentu notus, qui Syracusis natus esset, à te securi percussum esse dixit. post hãc illorum uociferationem, post hanc cõmunem famam atque querimoniã non mitior in supplicio, sed diligentior esse cœpit: capitibus inuolutis ciues R. ad necem producere instituit: quos tamẽ iccirco necabat palàm, quòd homines in cõuẽtu, id quod antea diximus, nimium diligenter prædonum numerum requirebant.

hæccine plebi R. te Prætore est constituta cõditio? hæc ne gotij gerendi spes? hoc capitis, uitæq; discrimen? parum ne multa mercatoribus sunt necessariò pericula subeunda fortunæ, nisi etiã hæ formidines ab nostris magistratibus, atque in nostris prouincijs impendebunt? ad eam ne rem fuit hæc suburbana ac fidelis prouincia Sicilia plena optimorũ sociorũ, et honestissimorũ ciuium R. quæ ciues R. omnes suis ipsa sedibus libẽtissime semper accepit, ut, qui usque ex ultima Syria atque Aegypto nauigarẽt, qui apud barbaros propter togæ nomen in honore aliquo fuissent, qui ex prædonũ insidijs, qui ex tempestatum periculis profugissent, in Sicilia securi ferirentur, cum se iã domum uenisse arbitrarentur? nam quid ego de P. Gauio Cõsano municipe dicã iudices? aut qua ui uocis, qua grauitate uerborum, quo dolore animi dicam? tametsi dolor me non deficit: ut cætera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo suppetãt, magis elaborãdum est. quod crimen eiusmodi est, ut, cum primum ad me delatum est, usurum me illo nõ putarem: tametsi. n. uerissimũ esse intelligebam, tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lacrymis omniũ ciuium R. qui in Sicilia negotiãtur, adductus Valentinorum, hominum honestissimorũ, testimonijs, omniumq; Rhegynorũ, multorumq; equitum R. qui casu tum Messanæ fuerunt, dedi tantum priore actione testium, res ut nemini dubia esse posset. quid nunc agam? cum iam tot horas de uno genere, ac de istius nefaria crudelitate dicam, cum propè omnem uim uerborum eiusmodi, quæ scelere istius digna sunt, alijs in rebus consumpserim, neq; hoc prouiderim, ut uarietate criminũ uos attentos tenerem, quemadmodum de tãta re dicam.

opinor, unus modus, atque una ratio est. rē in medio ponam: quæ tantum habet ipsa grauitatis, ut neque mea, quæ nulla est, neque cuiusq̃ ad inflāmandos uestros animos eloquentia requiratur. Gauius hic, quem dico, Consanus, cum illo numero ab isto in uincula coniectus esset, et nescio qua ratione clàm è Latomijs profugisset, Messanamq́; uenisset; qui propè iam Italiam, & mœnia Rheginorū uideret, & ex illo metu mortis ac tenebris, quasi luce libertatis, & odore aliquo legum recreatus reuixisset, loqui Messanæ cœpit, & queri, se ciuē R. in uincla esse coniectum, sibi recta iter esse Romā, Verri se præsto aduenienti futurū. nō intelligebat miser, nihil interesse, utrum hæc Messanæ, an apud ipsum in prætorio loqueretur. nam, ut ante uos docui, hanc sibi iste urbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerum, furtorum receptricem, flagitiorū omnium sociam. itaque ad magistratum Mamertinū statim deducitur Gauius, eoq́; ipso die casu Messanam Verres uenit. res ad eum defertur, esse ciuem R. qui se Syracusis in Latomijs fuisse quereretur: quem iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem, à se retractum esse, & asseruatū, ut ipse in eū statueret, quod uideretur. agit hominibus gratias, & eorum erga se beneuolētiam diligētiamq́; collaudat. ipse inflāmatus scelere & furore, in forum uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: expectabāt omnes, quò tandem progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. clamabat ille miser, se ciuem esse R. municipem Cōsanum, meruisse se cum L. Pretio splendidissimo equite R. qui Panormi negotiaretur,

negotiaretur, ex quo hæc Verres ſcire poſſet. tum iſte ſe comperiſſe ait, eum ſpeculandi cauſa in Siciliam ab duci bus fugitiuorũ eſſe miſſum: cuius rei neque index, neque ueſtigium aliquod, neque ſuſpicio cuiquã eſſet ulla. deinde iubet undique hominem proripi, uehemẽtiſſimeq́; uerberari. Cedebatur uirgis in medio foro Meſſanæ ciuis R. iudices, cum interea nullus gemitus, nulla uox alia illius miſeri inter dolorem, crepitumq́; plagarum audiebatur, niſi hæc, ciuis R. ſum. hac ſe commemoratione ciuitatis omnia uerbera depulſurum, cruciatum à corpore deiecturum arbitrabatur. is non modo hoc non perfecit, ut uirgarum uim deprecaretur; ſed cũ imploraret ſæpius, uſurparetq́; nomen ciuitatis, crux, crux inquam infelici & erumnoſo, qui nunquam iſtam poteſtatem uiderat, comparabatur. ò nomen dulce libertatis: ò ius eximium noſtræ ciuitatis: ò lex Porcia, legesq́; Semproniæ: ò graui ter deſiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ Tribunitia poteſtas: huccine tandem omnia reciderunt, ut ciuis R. in prouincia populi R. in oppido fœderatorũ, ab eo, qui beneficio populi R. faſces & ſecures haberet, deligatus in foro uirgis cederetur? quid, cum ignes, candenteſq́; laminæ, cæteriq́; cruciatus admouebãtur? ſi te illius acerba imploratio, & uox miſerabilis non inhibebat; ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere auſus es quenquam, qui ſe ciuem R. eſſe diceret? nolui tam uehementer agere hoc prima actione iudices, nolui: uidiſtis enim, ut animi multitudinis in iſtum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. ſtatui egomet mihi tum modũ orationi meæ, & C. Numitorio

equiti R. primario homini, testi meo: & Glabrioně id, quod sapiētissime fecit, facere lætatus sum, ut repente cō silio in medio testem dimitteret. etenim uerebatur, ne populus R. ab isto eas pœnas ui repetisse uideretur, quas, ueritus esset, ne iste legibus & uestro iudicio non esset persoluturus. nunc quoniam iam exploratum est omnibus, quo loco causa tua sit, & quid de te futurum sit: sic tecum agam. Gauium istum, quem repentinum speculatorem fuisse dicis, ostendam in Lautumias Syracusis à te esse coniectum: neque id solū ex literis ostendam Syracusanorum, ne possis dicere me, quia sit aliquis in literis Gauius, hoc fingere & eligere nomen, ut hunc illū esse possim dicere; sed secūdum arbitrium tuum testes dabo, qui istum ipsum Syracusis abs te in Lautumias coniectum esse dicant. producam etiam Cōsanos, municipes illius ac necessarios, qui te nunc sero doceant, iudices non sero, illum P. Gauium, quem tu in crucem egisti, ciuem R. & municipem Consanum, non speculatorem fugitiuorum fuisse. cum hæc omnia, quæ polliceor, cumulate tuis proximis plana fecero; tum istuc ipsum tenebo, quod abs te mihi datur; eo contentum me esse dicam. quid enim nuper tu ipse, cū populi R. clamore atque impetu perturbatus exiluisti, quid inquā locutus es? illū, quòd morā supplicio quæreret, ideo clamitasse, se esse ciuem R. sed speculatorē fuisse. iam mei testes ueri sunt. quid. n. dicit aliud C. Numitorius? quid M. & P. Cotij, nobilissimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luceius, qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid cæteri? adhuc. n. testes ex eo genere à me sunt dati, non qui nouisse Gauiū, sed qui se uidisse dicerent, cum is, qui se ciuem R. esse cla

maret, in crucem ageretur. hoc tu Verres idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitasse se ciuem esse Romanum; apud te nomen ciuitatis ne tãtum quidem ualuisse, ut dilationem aliquam crucis, ut crudelissimi teterrimiq; supplicij aliquam paruam moram saltem posset afferre. hoc teneo, hic hæreo iudices, hoc sum cõtentus uno: omitto, ac negligo cætera: sua cõfessione induatur ac iuguletur necesse est. qui esset, ignorabas? speculatorem esse suspicabare? non quæro, qua suspicione: tua te accuso oratione. ciuẽ R. se esse dicebat. si tu apud Persas, aut in extrema India deprehensus Verres, ad supplicium ducerere; quid aliud clamitares, nisi te ciuẽ esse Romanũ? et si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque ultimis gẽtibus positos, nobile et illustre apud omnes nomẽ tuæ ciuitatis profuisset: ille, quisquis erat, quẽ tu in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum ciuem se R. esse diceret, apud te Prætorem si non effugium, ne moram quidem mortis mentione atque usurpatione ciuitatis assequi potuit? homines tenues, obscuro loco nati, nauigant; adeunt ad ea loca, quæ nũquã antea uiderunt: ubi neque noti esse ijs, quò uenerunt, neque semper cũ cognitoribus esse possunt: hac una tamen fiducia ciuitatis non modo apud nostros magistratus, qui & legum & existimationis periculo cõtinentur; neque apud ciues solũ Romanos, qui & sermonis, & iuris, & multarũ rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrãtur; sed, quocũque uenerint, hanc sibi rem præsidio sperant esse futurum. tolle hanc spem, tolle hoc præsidium ciuibus Romanis; cõstitue, nihil esse opis in hac uoce, ciuis R. sum; posse impune Prætorem, aut alium quemlibet supplicium,

quod uelit, in eum constituere, qui se ciuem R. esse dicat, quod quis ignoret: iā omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maxime patuit, ciuibus R. ista defensione præcluseris. Quid, si L. Pretium, equitem R. qui tum in Sicilia, nominabat? etiā ne id magnum fuit, Panormū literas mittere, asseruasse hominem, custodijs Mamertinorum tuorū uinctum, clausum habuisse, dum Panormo Pretius ueniret? cognosceret hominem: aliquid de summo supplicio remitteres. si ignoraret: tum, si ita tibi uideretur, hoc iuris in omnes constitueres, ut qui neque tibi notus esset, neque cognitorē locupletē daret, quāuis ciuis R. esset, in crucē tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio? quasi tu Gauio tum fueris infestus, ac non nomini, generi, iuri ciuium hostis. nō illi inquam homini, sed causæ cōmuni libertatis inimicus fuisti. quid enim attinuit, cum Mamertini more atque instituto suo crucem fixissent post urbem, in uia Pompeia, te iubere in ea parte figere, quæ ad fretum spectaret, & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus dixisti palā, te iccirco illum locum deligere, ut ille, qui se ciuem R. esse diceret, ex cruce Italiā cernere ac domū suā prospicere posset? itaque illa crux sola iudices post cōditam Messanam illo in loco fixa est. Italiæ cōspectus ad eam rem ab isto delectus est, ut ille in dolore cruciatuq; moriens, perangusto freto diuisa seruitutis, ac libertatis iura cognosceret; Italia autem alūnum suum, seruitutis extremo summoq; supplicio affectum uideret. Facinus est, uinciri ciuem R. scelus, uerberari: propè parricidiū necari: quid dicam in crucē tollere? uerbo satis digno

tam nefaria res appellari nullo modo potest. non fuit his omnibus iste cõtentus. spectet, inquit, patriam: in cõspectu legum libertatisq; moriatur. non tu hoc loco Gauiũ, non unum hominem nescio quem ciuem R. sed communem libertatis, & ciuitatis causam in illum cruciatum, & crucem egisti. iam uero uidete hominis audaciã. nonne eũ grauiter tulisse arbitramini, quòd illam ciuibus R. crucem non posset in foro, non in comitio, non in rostris defigere? quod enim his locis in prouincia sua celebritate simillimum, regione proximum potuit, elegit: monimentum sceleris audaciæq; suæ uoluit esse in cõspectu Italiæ, uestibulo Siciliæ, præteruectione omniũ, qui ultro citroq; nauigarent. Si hæc non ad ciues R. non ad aliquos amicos nostræ ciuitatis, non ad eos, qui populi R. nomen audissent; denique, si non ad homines, uerũ ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa & ad scopulos hæc conqueri & deplorare uellem: tamen omnia muta atque inanima, tanta & tam indigna rerũ atrocitate cõmouerentur. nũc uero cum loquar apud senatores populi R. legum iudiciorumq; & iuris auctores, timere non debeo, ne non unus iste ciuis R. illa cruce dignus, cæteri omnes simili periculo indignissimi iudicentur. paulo ante iudices lacrymas in morte misera atque indignissima nauarchorũ non tenebamus, & recte ac merito sociorũ innocentium miseria cõmouebamur: quid nũc in nostro sanguine tãdem facere debemus? nã ciuiũ R. omniũ sanguis coniunctus existimandus est, quoniam id & salutis omniũ ratio, & ueritas omnium postulat. omnes hoc loco ciues R. et qui adsunt, & qui ubicũque sunt, uestrã seueritatem deside-

rant, ueſtram fidem implorant, ueſtrum auxilium requirunt: omnia ſua iura, cõmoda, auxilia, totã denique libertatem in ueſtris ſententijs uerſari arbitrantur. à me, tametſi ſatis habent, tamẽ, ſi res aliter acciderit, plus habebũt fortaſſe, quàm poſtulant: nã & ſi qua uis iſtum de ueſtra ſeueritate eripuerit, id quod neque metuo iudices, neque ullo modo fieri poſſe uideo: ſed ſi in hoc me ratio fefellerit; Siculi cauſam ſuã periſſe querentur, & mecum pariter moleſte ferent; populus quidem Romanus breui, quoniam mihi poteſtatem apud ſe agendi dedit, ius ſuum, me agente, ſuis ſuffragijs ante Cal. Feb. recuperabit. ac ſi de mea gloria & amplitudine quæritis indices; non eſt alienum meis rationibus, iſtum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi R. iudicium reſeruari. ſplendida eſt illa cauſa, probabilis mihi & facilis, populo grata atque iucunda. denique ſi uideor hic, id quod ego non quæſiui, de uno iſto uoluiſſe creſcere: iſto abſoluto, quod ſine multorum ſcelere fieri non poteſt, de multis mihi creſcere licebit. ſed mehercules ueſtra reiq; publicæ cauſa iudices nolo in hoc delecto conſilio tantum flagitium eſſe cõmiſſum: nolo eos iudices, quos ego probarim atque delegerim, ſic in hac urbe notatos iſto abſoluto ambulare, ut nõ cæra, ſed cœno obliti eſſe uideãtur. quãobrem te quoque Hortenſi, quia monendi locus eſt, ex hoc loco moneo, uideas etiã atque etiã, & conſideres, quid agas, quò progrediare, quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo quidquã tibi præfinio, quo minus ingenio mecũ atque omni dicẽdi facultate cõtendas: cætera, ſi qua putas te occultius extra iudiciũ, quæ ad iudiciũ pertinẽt, facere poſſe; ſi quid artificio,

consilio, potentia, gratia, copijs istius moliri cogitas: magnopere censeo desistas; & illa, quæ tentata iam, & cœpta ab isto sunt, à me autem peruestigata et cognita, moneo ut extinguas, & longius progredi ne sinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc indicio, maiore quàm putas. quòd.n. te liberatum iam existimationis metu, defunctū honoribus, designatū Cōsulē cogites: mihi crede, ornamenta ista, & beneficia populi R. non minore negotio retinentur, quàm comparantur. tulit hæc ciuitas, quoad potuit, quoad necesse fuit, regiam istam uestram dominationem in iudicijs, & in omni Republica, tulit: sed quo die populo R. Tribuni pl. restituti sunt, omnia ista uobis, si forte nondum intelligitis, adempta atque erepta sunt. omnium nunc oculi coniecti sunt hoc ipso tempore in unūquenque nostrum, qua fide ego accusem, qua religione hi iudicent, qua tu ratione defendas. de omnibus nobis, si quis tātulum de recta regione deflexerit, nō illa tacita existimatio, quā antea cōtemnere solebatis, sed uehemens ac liberū populi R. iudicium consequetur. nulla tibi Quinte cū isto cognatio est, nulla necessitudo: quibus excusationibus antea nimium in aliquo iudicio studium tuū defendere solebas, earū habere in hoc homine nullā potes. quæ iste in prouincia palàm dictitabat, cū ea, quæ faciebat, tua se fiducia facere dicebat; ea ne uera putentur, tibi maxime est prouidendū. ego mei iā rationem officij cōfido esse omnibus iniquissimis meis persolutā. nā istū paucis horis primæ actionis omniū mortaliū sentētijs cōdēnaui. reliquū iudiciū nō iā de mea fide, quæ perspecta est; neque de istius uita, quæ dānata est; sed de iudicibus, &, uere ut dicā, de te futurū est. at quo

tempore futurum est? (nã id maxime prouidendum est: etenim cũ omnibus in rebus, tum in Rep. *permagni momenti est ratio atque inclinatio temporum) nempe eo, cum populus* R. *alind genus hominum atque alium ordinem ad res iudicãdas requirit: nempe ea lege de iudicijs iudicibusq; nouis promulgata, quã nõ is promulgauit, cuius nomine proscriptam uidetis, sed hic reus. hic inquã sua spe atque opinione, quam de uobis habet, legem illã scribendam promulgandamq; curauit. itaque, cũ primo agere cœpimus, lex non erat promulgata; cũ iste uestra seueritate permotus, multa signa dederat, quamobrem responsurus non uideretur, mentio de lege nulla fiebat: posteaquam iste recreari & confirmari uisus est, lex statim promulgata est: cui legi cum uestra dignitas uehementer aduersaretur, istius spes falsa & insignis impudentia maxime suffragatur.* Hic *si quid erit cõmissum à quoquam uestrum, quod reprehendatur: aut populus* R. *iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignum putauit; aut ij, qui propter offensionem iudiciorum de ueteribus iudicibus lege noua noui iudices erunt constituti. mihi porrò, ut ego non dicam, quis omnium mortalium non intelligit, quàm longe progredi sit necesse? potero silere* Hortensi, *potero dissimulare, cũ tãtũ* Resp. *uulnus acceperit, ut expilatæ prouinciæ, uexati socij, dij immortales spoliati, ciues* R. *cruciati & necati impune me actore esse uideantur? potero hoc onus tãtum aut in hoc iudicio deponere, aut diutius tacitus sustinere? nõ agitanda res erit? nõ in medium proferenda? nõ populi* R. *fides imploranda? nõ omnes, qui tanto se scelere obstrinxerint, ut aut fidem suã corrũpi paterẽtur, aut*

iudicium corrumperent, in discrimen ac iudicium uocandi? quæret aliquis fortasse: tantum ne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum suscepturus es? non studio quidem hercule ullo, neque uoluntate: sed non idem mihi licet, quod ijs, qui nobili genere nati sunt; quibus omnia populi R. beneficia dormientibus deferuntur: longe alia mihi lege in hac ciuitate, & conditione uiuendū est. uenit. n. mihi in mentem M. Catonis, hominis sapientissimi: qui cū se uirtute, non genere populo R. cōmendari putaret, cū ipse sui generis initium ac nominis ab se gigni & propagari uellet, hominū potentissimorum suscepit inimicitias, & maximis in laboribus usque ad summam senectutem summa cū gloria uixit. postea Q. Pōpeius, humili atque obscuro loco natus, nō ne plurimis inimicitijs, maximisq; suis periculis ac doloribus amplissimos honores est adeptus? modo L. Fimbriam, C. Marium, C. Celium uidimus nō mediocribus inimicitijs ac laboribus contendere, ut ad istos honores peruenirent, ad quos uos per ludū & per negligentiā peruenistis. hæc eadem est nostræ nationis regio, & uia: horum nos hominū sectā atque instituta persequimur. uidemus, quanta sit in inuidia, quantoq; in odio apud quosdam homines nobiles nouorum hominū uirtus, & industria; si tantulum oculos deiecerimus, præsto esse insidias; si ullum locū aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendū esse statim uulnus: esse nobis semper uigilādū, semper laborādū uidemus. inimicitiæ sunt, subeātur; labores, suscipiātur. etenim tacitæ magis & occultæ inimicitiæ timēdæ sunt, quā indictæ & apertæ. hominū nobiliū nō ferè quisquā nostræ industriæ fauet: nullis nostris officijs beneuolētiā illorū allicere

possumus: quasi natura & genere disiuncti sint, ita dissident à nobis animo ac uoluntate. quare quid habent eorum inimicitiæ periculi, quorũ animos iam ante habueris inimicos & inuidos, quàm ullas inimicitias susceperis? quamobrem mihi iudices optandũ est illud, in hoc reo finem accusandi facere, cũ & populo R. satisfactum, & receptũ officium Siculis necessarijs meis erit persolutum. deliberatum autem est, si res opinionem meã, quã de uobis habeo, fefellerit, non modo eos persequi, ad quos maxime culpa corrũpendi iudicij, sed etiã illos, ad quos cõscientiæ cõtagio pertinebit. proinde si qui sunt, qui in hoc reo aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendũ iudicium uelint esse; ita sint parati, ut disceptante populo R. mecum sibi rem uideãt futurã. & si me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederũt, satis uehementem, satis perseuerãtem, satis uigilantem esse cognorũt; existiment in ijs hominibus, quorum ego inimicitias populi R. salutis causa suscepero, multo grauiorem, atque acriorem futurũ. Nũc te Iupiter Optime Maxime, cuius iste donum regale, dignũ tuo pulcherrimo templo, dignũ Capitolio, atque ista arce omniũ nationũ, dignũ regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatũ atque promissum, per nefariũ scelus de regijs manibus extorsit; cuiusq; sanctissimũ & pulcherrimum simulacrum Syracusis sustulit: teq; Iuno regina, cuius duo fana duabus in insulis posita sociorũ, Melitæ, & Sami, sanctissima, et antiquissima, simili scelere idem iste omnibus donis ornamentisq; nudauit: teq; Mineruа, quã item iste duobus in clarissimis et religiosissimis tẽplis expilauit; Athenis, cũ auri grãde põdus; Syracusis, cũ omnia præter tectũ & parietes abstu-

lit: teq; Latona, & Apollo, & Diana, quorum iste Deli non fanũ, sed, ut hominum opinio, & religio fert, sedem antiquã, diuinumq; domiciliũ nocturno latrocinio, atque impetu cõpilauit: etiam te Apollo, quem iste Chio sustu lit: teq; etiam atque etiam Diana, quã Pergæ spoliauit, cuius simulacrũ sanctissimũ Segestæ, bis apud Segestanos consecratũ, semel ipsorum religione, iterum P. Africani uictoria, tollendum, asportandumq; curauit: teq; Mercuri, quem Verres in uilla, et in priuata aliqua palæstra po suit, P. Africanus in urbe sociorũ, & in gymnasio Tyndaritanorum iuuentutis illorum custodem, & præsidem uoluit esse: teq; Hercules, quem iste Agrigenti nocte intempesta, seruorum instructa & cõparata manu cõuellere ex suis sedibus, atque auferre conatus est: teq; sanctissima mater Idæa, quã apud Enguinos augustissimo et religiosissimo in templo sic spoliatã reliquit, ut nũc nomẽ modo Africani, & uestigia uiolatæ religionis maneant, monimenta uictoriæ faniq; ornamenta nõ extent: uosq; omnium rerũ forensium, consiliorum maximorũ, legum iudiciorumq; arbitri, & testes, celeberrimo in loco Prætorij locati Castor, & Pollux, quorum è templo quæstum sibi iste, & prædam maximam improbissime cõparauit: omnesq; dij, qui uehiculis tensarum solennes cœtus ludorum initis, quorum iter iste ad suum quæstum, non ad religionũ dignitatem faciendum, exigendumq; curauit: teq; Ceres, & Libera, quarũ sacra, sicut opiniones hominum, ac religiones ferunt, longe maximis, atque occultissimis cerimonijs cõtinentur; à quibus initia uitæ atque uictus, legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exempla hominibus, et ciuitatibus data, ac dispertita esse dicũ-

tur: quarum sacra populus R. à Graecis ascita, & accepta, tãta religione & publicè & priuatim tuetur, nõ ut ab alijs huc allata, sed ut caeteris hinc tradita esse uideãtur: quae ab isto uno sic polluta, & uiolata sunt, ut simulacrũ Cereris unũ, quod à uiro nõ modo tãgi, sed ne aspici quidem fas fuit, è sacrario Catinae cõuellendũ auertendumq; curauerit; alterũ autem Ennae ex sua sede, ac domo sustulerit; quod erat tale, ut homines, cũ uiderẽt, aut ipsam uidere se Cererem, aut effigiem Cereris nõ humana manu factã esse, sed coelo delapsam arbitrarentur: uos etiã atque etiã imploro & appello sanctissimae deae, quae illos Ennẽses lacus, lucosq; colitis, cũctaeq; Siciliae, quae mihi defendenda tradita est, praesidetis; à quibus, inuentis frugibus, & in orbem terrarũ distributis, omnes gentes, ac nationes uestri religione numinis cõtinentur: caeteros item deos deasq; omnes imploro atque obtestor, quorũ templis & religionibus iste nefario quodã furore & audacia instinctus bellum sacrilegũ semper, impiumq; habuit indictum, ut, si in hoc req, atque in hac causa omnia mea cõsilia ad salutem sociorũ, dignitatem populi R. fidem meã spectauerunt, si nullam ad rem, nisi ad officiũ & ueritatem, omnes meae curae, uigiliae cogitationesq; laborarũt; quae mea mens in suscipienda causa fuit, fides in agenda, eadem uestra in iudicanda sit; deinde, uti C. Verrem, si eius omnia sunt inaudita, & singularia facinora sceleris, audaciae, perfidiae, libidinis, auaritiae, crudelitatis, dignus exitus eiusmodi uita, atque factis uestro iudicio consequatur; utq; Resp. meaq; fides una hac accusatione mea contenta sit; mihiq; posthac bonos potius defendere liceat, quàm improbos accusare necesse sit.

Desunt permulta.

Hoc Prætore oppressam esse ære alieno Galliã. à quibus uersuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à ciuibus R. qui negotiantur in Gallia? cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? insector ultro, atque insto accusatori iudices: insector inquam, ac flagito testes. plus ego in hac causa laboris, & operæ cõsumo in poscendis testibus, quàm cæteri defensores in refutandis. audacter hoc dico iudices, non temere confirmo. referta Gallia negotiatorũ est, plena ciuium R. nemo Gallorum sine ciue R. quidquam negotij gerit, nummus in Gallia nullus sine ciuium R. tabulis cõmouetur. uidete, quò descendam iudices, quàm longe uidear à cõsuetudine mea, & cautione, ac diligentia discedere. unæ tabulæ proferãtur, in quibus uestigium sit aliquod, quod significet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero testem producant: uere accusatum esse concedàm. prò dij immortales, quæ est hæc causa? quæ defensio? prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit, quæ constat ex ijs generibus hominum, & ciuitatum, qui, ut uetera mittã, partim nostra memoria bella cum populo R. acerba, ac diuturna gesserunt: partim modo ab nostris imperato=

ribus subacti, modo bello domiti, modo triumphis ac monimentis notati, modo ab senatu agris urbibusq; mulctati sunt : partim, qui cum ipso M. Fonteio ferrum ac manus contulerunt, multoq; eius sudore ac labore sub populi R. imperium, ditionemq; ceciderunt. est in eadem prouincia Narbo Martius, colonia nostrorum ciuium, specula populi R. ac propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum et obiectum. est item urbs Massilia, de qua ante dixi, fortissimorum fidelissimorumq; sociorum, qui Gallicorum bellorum pericula populo R. copijs, armisq; propulsarũt. est præterea numerus ciuium R. atque hominũ honestissimorum. huic prouinciæ, quæ ex hac gẽtium uarietate constaret, M. Fonteius, ut dixi, præfuit: qui erant hostes, subegit : qui proximi fuerant, eos ex ijs agris, quibus erant mulctati, decedere coegit. cæteris, qui iccirco magnis sæpe erãt bellis superati, ut semper populo R. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quæ tũ in toto orbe terrarum à populo R. gerebantur, magnas pecunias ad eorum stipendium, maximum frumenti numerum ad Hispaniense bellum tolerandum imperauit. hæc qui gessit, in iudicium uocatur : uos, qui in re non interfuistis, causam unà cum populo R. cognoscitis. dicunt cõtra, quibus inuitissimis imperatum est : dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompeij decreto decedere sunt coacti : dicunt, qui ex bello, cæde, & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem consistere. quid coloni Narbonenses, quid uolunt? quid existimant? hunc per uos uolunt, se per hunc incolumes existimant esse. quid Massiliensium ciuitas? hunc præsentem ijs affecit honoribus, quos habuit amplissimos. uos autẽ absens orat atque obsecrat, ut

sua religio, laudatio, auctoritas aliquid apud uestros animos momenti habuisse uideatur. quid? ciuium R. quae uoluntas est? nemo est ex tanto numero, quin hūc optime de prouincia, de imperio, de socijs, & ciuibus meritū esse arbitretur. quoniam igitur uidetis, qui oppugnēt M. Fonteium; cognoscitis, qui defensum uelint; statuite nūc, quid uestra aequitas, quid populi R. dignitas postulet: utrum colonis uestris, negotiatoribus uestris, amicissimis atque antiquissimis socijs & credere & cōsulere malitis; an ijs, quibus neque propter iracūdiam fidē, neque propter infidelitatem honorem habere debetis. quid, si maiorē etiam hominum honestissimorum copiam affero, qui huius uirtuti, atque innocentiae testimonio possint esse? tamen ne plus Gallorum cōsensio ualebit, quàm summa auctoritas omnium? cum Galliae Fonteius praeesset, scitis iudices maximos populi R. exercitus in duabus Hispanijs, clarissimosq; imperatores fuisse. quàm multi equites R. quàm multi Tribuni militum, quales, & quot, & quoties legati ad eos exercitus? praeterea Cn. Pōpeius, maximus atque ornatissimus, hiemauit in Gallia, M. Fonteio imperāte. satis ne uobis multos, satis idoneos testes, & cōscios uidetur ipsa fortuna esse uoluisse earum rerum, quae M. Fonteio Praetore gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero testem in hac causa producere potestis? quis est ex eo numero, qui uobis auctor placeat? eo nos iā laudatore et teste utemur. dubitabitis etiā diutius iudices, quin illud, quod initio uobis proposui, uerissimū sit? aliud per hoc iudiciū nihil agi, nisi ut M. Fonteio oppresso testimonijs eorū, quibus multa Reip. causa inuitissimis imperata sunt, segniores posthac ad imperādū caeteri sint, cū uideāt

eos oppugnari, quibus oppressis populi R. imperiũ incolume esse non possit. Obiectum est etiam, quæstum M. Fõteium ex uiarũ munitione fecisse: ut aut ne cogeret munire: aut id, quod munitum esset, ne improbaret. si & coacti sunt munire omnes, & multorum opera improbata sunt: certe utrunque falsum est, & ob uacationem pretium datum, cum immunis nemo fuerit; & ob probationem, cum multa improbata sint. quid, si hoc crimẽ optimis hominibus delegare possumus, & ita, ut nõ culpam in alios transferamus, sed uti doceamus, eos isti munitioni præfuisse, qui facile officium suum & præstare, & probare possunt? tamẽ ne uos omnia in M. Fonteiũ iratis testibus freti conferetis? cum maioribus Reip. negotijs M. Fonteius impediretur; & cum ad Remp. pertineret, uiam Domitiam munire: Legatis suis, primarijs uiris, C. Annio Bellieno, & C. Fonteio negotium dedit. itaque præfuerunt, imperauerunt pro dignitate sua, quod uisum est, & probauerunt. quod uos, si nulla alia ex re, ex literis quidem uestris, quas scripsistis, & missis & allatis certe scire potuistis. quas si antea non legistis, nunc ex nobis, quid de ijs rebus Fonteius ad Legatos suos scripserit, quid ad eum illi rescripserint, cognoscite. Literæ ad C. Anniũ Legatum, ad C. Fonteium Legatum. Literæ à C. Annio Legato, à C. Fõteio Legato. Satis opinor esse perspicuum iudices, hãc rationem munitionis neque ad M. Fonteium pertinere, & ab ijs esse tractatam, quos nemo possit reprehendere. cognoscite nũc de crimine uinario, quod illi inuidiosissimum & maximum esse uoluerunt. Crimen à Pletorio iudices ita constitutum est: Fonteio non in Gallia primum uenisse in mentem, ut portorium

uini

uini institueret, sed in Italia hac proposita ratione Roma profectum: itaque Titurium Tolosæ quaternos denarios in singulas uini amphoras portorij nomine exegisse, Crodimum Porcium & Numium ternos uictoriatos, Nulchalone serene Vmbinos & uictoriatos mille. atque in his locis se Crodimi & Nulchalone ab his portorium esse exactum, si qui Cobiamacho, qui uicus inter Tolosam & Narbonem est, diuerterentur, neque Tolosam ire uellent. Elesiodolus tantū senos denarios ab ijs, qui ad hostem portarent, exegisset. uideo iudices esse crimen, & genere ipso magnum: uectigal enim esse impositum fructibus nostris dicitur, & pecuniā permagnam ratione ista cogi potuisse confiteor, & inuidiam: uel maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare uoluerūt. sed ego ita existimo, quo maius crimē sit id, quod ostendatur esse falsum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat: uult enim magnitudine rei sic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus ueritati relinquatur.

Desiderantur quæ de crimine uinario erant reliqua, nec non quæ ad bellum Vocontiorum, & dispositionem hibernorum pertinebant.

At hoc Galli negant, actio rerum et uis argumentorum coargui potest. igitur testibus iudices non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis nō solum potestis, sed etiam debetis. etenim si, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens existimandus est: quid mihi opus est sapiente iudice? quid æquo quæsitore? quid oratore nō stulto? dicunt. n. Galli. negare non possumus. hic si ingeniosi, & periti, & æqui iudicis has partes esse existimatis, ut, quoniā quidem testes dicunt, sine ulla dubitatione credendum sit: salus ipsa uirorum fortium innocentiam tueri non potest. sin autem in rebus iudicandis nō minimam partem ad unamquāque rem existimādam, momentoq; suo ponderandam sapientia iudicis tenet: næ multo uestræ maiores grauioresq; partes sunt ad cogitandum, quàm ad dicēdum meæ: mihi enim semper unaquaque de re testis non solum semel, uerū etiam breuiter interrogandus, & sæpe etiam non interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido auctoritas attributa esse uideatur. uos & sæpius eandē rem animis agitare, & diutius unoquoque de teste cogitare potestis. & si quem nos interrogare nolumus; quæ causa nobis tacendi fuerit, existimare debetis. quāobrem si hoc iudices præscriptum lege, aut officio putatis, testibus credere: nihil est, cur alius alio iudice melior, aut sapientior existimetur: unum est enim, & simplex auriū iudicium, & promiscue, & cōmuniter stultis, ac sapientibus ab natura datum. quid est igitur, ubi elucere possit prudentia? ubi discerni stultus auditor, & credulus ab religioso, & sapienti iudice? nimirum illud, in quo ea, quæ dicuntur à testibus, coniectura, & cogitatione traduntur, quāta au=

ctoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quanto studio existimationis bonæ, quanta cura, quanto timore dicantur. an uero uos id in testimoniis hominum barbarorum dubitabitis, quod per sæpe & nostra, & patrum memoria sapientissimi iudices de clarissimis nostræ ciuitatis uiris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. et Q. Metellis testibus in Q. Pompeium hominem nouum non crediderunt: quorũ uirtuti, generi, rebus gestis fidem & auctoritatẽ in testimonio cupiditatis atque inimicitiarũ suspicio derogauit. ecquem hominem uidimus, ecquem uere cõmemorare possumus parem consilio, grauitate, constantia, cæteris uirtutibus, honoris, ingenii, rerum gestarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuisse? tamẽ huius, cuius iniurati nutu propè terrarũ orbis regebatur, iurati testimonio neque in C. Fimbriã, neque in C. Mẽmium creditum est. noluerunt ii, qui iudicabant, hanc patere inimicitiis uiam; quem quisque odisset, ut eũ testimonio posset tollere. quantus in L. Crasso pudor fuerit, quod ingeniũ, quanta auctoritas, quis ignorat? tamẽ is, cuius etiã sermo testimonii auctoritatem habebat, testimonio ipso, quæ in M. Marcellum inimico animo dixit, probare non potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac singulare iudices consilium, qui se non solum de reo, sed etiam de accusatore, de teste iudicare arbitrabantur, quid fictum, quid fortuna ac tempore allatum, quid pretio corruptũ, quid spe, aut metu deprauatum, quid à cupiditate aliqua, aut inimicitiis profectum uideretur. quæ si iudex nõ amplectetur omnia consilio, non animo, ac mente circunspiciet; si, quidquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici

arbitrabitur: profecto satis erit id, quod dixi antea, non surdum iudicem huic muneri atque officio praeesse: nihil erit, quàobrem ille nescio quis sapiēs homo, ac multarum rerum peritus ad res iudicandas requiratur. an uero illi equites R. quos nos uidimus, qui nuper in Rep. iudicijsq; maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantū roboris, ut M. Scauro testi nō crederent: uos Belgarū atque Allobrogum testimonijs non credere timetis? Si inimico testi credi non oportuit, inimicior Marcello Crassus, aut Fimbriae Scaurus ex ciuilibus studijs atque obtrectatione domestica, quàm huic Galli? quorū, qui optima in causa sunt, equites, frumentum, pecuniā semel atque iterū ac saepius inuitissimi dare coacti sunt: caeteri, partim ex ueteribus bellis agro mulctati, partim ab hoc ipso, bello superati, & oppressi. si, qui ob aliquod emolumentū suum cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credi non conuenit: credo maius emolumentum Cepionibus & Metellis propositum fuisse ex Q. Pompeij dānatione, cum studiorū suorum obtrectatorem sustulissent, quàm cunctae Galliae ex M. Fonteij calamitate, in qua illa prouincia propè suam immunitatem ac libertatem positam esse arbitratur. an si homines ipsos spectare conuenit, id quod in teste profecto ualere plurimum debet, non modo cum summis ciuitatis nostrae uiris, sed cum infimo ciue R. quisquam amplissimus Galliae cōparandus est? scit Induciomarus, quid sit testimonium dicere? mouetur eo timore, quo nostrum unusquisque, cum in eum locū productus est? recordamini iudices, quantopere laborare soleatis, non modo quid dicatis pro testimonio, sed etiam quibus uerbis utamini, ne quod minus moderate positū, ne quod ab aliqua cupi-

ditate prolapsum uerbū esse uideatur. uultu denique laboratis, ne qua significari possit suspicio cupiditatis: ut et, cū proditis, existimatio sit quædam tacita de uobis pudoris, ac religionis; & ,cū disceditis, ea diligenter conseruata, ac retenta uideatur. credo hæc eadem Induciomarum *in testimonio timuisse, aut cogitasse: qui primū illud uerbum consideratissimum nostræ consuetudinis*, Arbitror, *quo nos etiam tunc utimur, cū ea dicimus iurati, quæ cō perta habemus, quæ ipsi uidimus, ex toto testimonio suo sustulit, atque omnia se scire dixit. uerebatur enim uidelicet, ne quid apud uos populumq́;* R. *de existimatione sua deperderet: ne qua fama cōsequeretur eiusmodi,* Induciomarū *talem uirum tam cupide, tam temere dixisse: non intelligebat, se in testimonio nihil præter uocem, & os, & audaciā neque ciuibus suis, neque accusatoribus nostris præstare debere. an uero istas nationes religione iurisiurādi, ac metu deorū immortalium in testimonijs dicendis cōmoueri arbitramini? quæ tantū à cæterarum gentium more ac natura dissentiunt, quòd cæteræ pro religionibus suis bella suscipiunt, istæ contra omnium religiones: illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem, ac ueniam petunt, istæ cum ipsis dijs immortalibus bella gesserūt. hæ sunt nationes, quæ quondam tam longe ab suis sedibus* Delphos *usque ad* Apollinem Pythium, *atque ad oraculum orbis terræ uexādum ac spoliandum profectæ sunt. ab iisdem gentibus sanctis, & in testimonio religiosis obsessum* Capitolium *est, atque ille* Iupiter, *cuius nomine maiores nostri sanctam testimoniorum fidem esse uoluerunt. postremo, ijs quidquam sanctum, ac religiosum uideri potest, qui etiā si quādo aliquo metu adducti deos*

placandos esse arbitrantur; humanis hostijs eorum arás ac templa funestant? ut ne religionem quidem colere possint, nisi eã ipsam prius scelere uiolarint. quis. n. ignorat, eos usque ad hanc diem retinere illã immanem ac barbaram consuetudinem hominũ immolandorũ? quáobrem quali fide, quali pietate existimatis esse eos, qui etiã deos immortales arbitrentur hominũ scelere & sanguine facillime posse placari? cum his uos testibus uestrá religionem coniungetis? ab his quidquã sancte aut moderate dictum putabitis? hoc uestræ mentes tã castæ, tam integræ sibi suscipient, ut, cum omnes Legati nostri, qui illo triennio in Galliam uenerũt; omnes equites R. qui in illa prouincia fuerunt; omnes negociatores eius prouinciæ, denique omnes in Gallia, qui sunt socij populi R. atque amici, M. Fonteiũ incolumẽ esse cupiant, iurati priuatim & publice laudent; uos tamen Gallis credere malitis? quid, ut secuti esse uideamini? uolũtatem ne hominũ? grauior igitur uobis erit hostiũ uolũtas, quám ciuium? an dignitatem testiũ? potestis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio ac nomini, bonis ac fidelibus & socijs & ciuibus anteferre? an uero dubitatis iudices, quin insitas inimicitias istæ gentes omnes & habeant, & gerãt cum populi R. nomine? sic existimatis eos hic sagatos brachatosq; uersari animo demisso atque humili, ut solent ij, qui affecti iniurijs, ad opem iudicum supplices inferioresq; cõfugiunt? nihil uero minus. hi cõtra uagãtur læti atque erecti passim toto foro, cum quibusdam minis, & barbaro atque immani terrore uerborum. quod ego profecto non crederem,

nisi aliquoties ex ipsis accusatoribus uobiscum simul iudices audissem; cum præciperent, ut caueretis, ne, hoc absoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur. si M. Fonteium iudices in causa deficerent omnia; si turpi adolescentia, uita infami, magistratibus, quos ante oculos uestros gessit, conuictis uirorum bonorum testimonijs, legationibus flagitiose obitis, inuisus suis omnibus in iudicium uocaretur; si in eo iudicio colonorũ populi R. Narbonensium, fidelissimorum sociorũ Massiliensium, ciuium R. omnium testimonijs tabulisq; premeretur: tamen esset uobis magnopere prouidendum, ne quos ita afflictos à uestris patribus maioribusq; accepissetis, ut contemnendi essent, eos pertimuisse, & eorum minis & terrore cõmoti esse uideremini. nũc uero, cum lædat nemo bonus, laudent omnes uestri ciues atque socij, oppugnent ij, qui sæpissime hãc urbem & hoc imperiũ oppugnarũt; cumq; inimici M. Fonteij uobis ac populo R. minentur, amici ac propinqui supplicent uobis: dubitabitis non modo uestris ciuibus, qui maxime gloria ac laude ducuntur, uerũ etiam exteris nationibus ac gentibus ostendere, uos in sententijs ferendis ciui parcere, quàm hosti cedere, maluisse? magna mehercule causa iudices absolutionis cum cæteris causis hæc est, ne qua insignis huic imperio macula atque ignominia suscipiatur, si hoc ita perlatum erit in Galliam, senatum, equitesq; populi R. non testimonijs Gallorum, sed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicasse. ita uero, si illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro isti minaci atque arroganti par in belligerando esse possit: excitandus Cn. Domitius &

Maximus, qui nationem Allobrogum & reliquias suis iterum armis conficiat atque opprimat: aut, quoniam id quidem non potest, orãdus erit nobis amicus meus M. Pletorius, ut suos nouos clientes à bello faciẽdo deterreat, ut eorum iratos animos, atque horribiles impetus deprecetur: aut, si non poterit, M. Fabium subscriptorem eius rogabimus, ut Allobrogum animos mitiget; quoniam apud illos Fabiorum nomen amplissimum: ut uelint isti aut quiescere, id quod uicti ac subacti solent; aut, cum minantur, intelligere, se populo R. non metum belli, sed spem triumphi ostendere. quòd si in turpi reo patiendũ nõ esset, ut quidquã isti se minis profecisse arbitrarentur: quid faciendũ uobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine iudices (iam.n. mihi uideor hoc propè causa duabus actionibus perorata debere dicere) de quo uos homine iudices ne ab inimicis quidem ullũ fictũ probrosum non modo crimen, sed ne maledictum quidem audistis. ecquis unquam reus, præsertim in hac uitæ ratione uersatus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperijs gerẽdis, sic accusatus est, ut nullũ probrum, nullũ facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata esset, ab accusatore obijceretur, si nõ uera, attamen ficta, cũ aliqua ratione ac suspicione? M. Aemiliũ Scaurum summũ nostræ ciuitatis uirum scimus accusatum à M. Bruto. extant orationes, ex quibus intelligi potest, multa in illũ ipsum Scaurũ esse dicta, falso, quis negat? uerũtamen ab inimico dicta, & obiecta. Quã multa M. Aquilius audiuit in suo iudicio? quã multa L. Cotta? denique P. Rutilius? qui etsi damnatus est, mihi uidetur tamen inter uiros optimos atque innocẽtissimos esse nume-

randus. ille igitur ipse, homo sanctissimus, ac temperatissimus, multa audiuit in sua causa, quæ ad suspicionem stuprorum ac libidinem pertinerent. Extat oratio hominis, *ut opinio mea fert, nostrorum hominum longe ingeniosissimi, atque eloquentissimi,* C. Gracchi; *qua in oratione permulta in* L. Pisonem *turpia ac flagitiosa dicuntur: at in quem uirum? qui tãta uirtute atque integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem inuenire nequam neminem posses, solus tamen* Frugi *nominaretur: quem cum in concionem* Gracchus *uocari iuberet, et uiator quæreret, quem* Pisonem*? quòd erãt plures. cogis me, inquit, dicere inimicum meum* Frugi. *is igitur uir, quem ne inimicus quidem satis in appellando significare poterat, nisi ante laudasset; qui uno cognomine declarabatur, nõ modo quis esset, sed etiam qualis esset; tamen in falsam atque iniquã probrorũ insimulationem uocabatur.* M. Fõteius *ita duabus actionibus accusatus est, ut obiectũ nihil sit, quo significari uestigium libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ possit. non modo nullum facinus huius protulerũt, sed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quòd si aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij, non meliore fortuna ad probra nunc audienda* Fonteius, *quàm illi, de quibus antea commemoraui, fuisset. frugi igitur hominem indices, frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis, uidetis positum in uestra fide ac potestate, atque ita, ut commissus sit fidei,*

permissus potestati. uidete igitur, utrum sit æquius; hominem honestissimum, uirum fortissimum, ciuem optimum dedi inimicissimis, atque immanissimis nationibus, an reddi amicis: præsertim cum tot res sint, quæ uestris animis pro huius innocentis salute supplicent: primum generis antiquitas; quam Tusculo ex clarissimo municipio profectam, in monimentis rerum gestarum incisam ac notatam uidemus, tum autem continuæ Præturæ, quæ & cæteris ornamentis & existimatione innocentiæ maxime floruerunt: deinde recens memoria parentis, cuius sanguine non solum Asculanorum manus, à qua interfectus est, sed totum illud sociale bellum macula sceleris imbutum est: postremo ipse cum in omnibus uitæ partibus honestus atque integer, tum in re militari cum summi consilij, & maximi animi, tum uero usu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc sunt, exercitus. quare si etiam monendi estis à me, quod non estis iudices, uideor hoc leuiter pro mea auctoritate uobis præcipere posse, ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, industria, felicitas in re militari sit, diligenter uobis retinendos existimetis. fuit enim maior talium uirorum in hac Rep. copia: quæ cũ esset, tamen eorum non modo saluti, sed etiam honori consulebatur. quid nunc uobis faciendum est, studijs militaribus apud iuuentutem obsoletis, hominibus autem ac summis ducibus partim ætate, partim ciuitatis discordijs hac Reip. calamitate consumptis, cum tot bella aut à nobis necessario suscipiantur, aut subito atque improuisa nascantur. nõ ne & hominem ipsum ad dubia Reip. tempora reseruandum, & cæteros studio laudis ac uir=

tutis inflammandos putatis? recordamini, quos Legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit: scitis fuisse tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam, prætorios homines, belligerendi peritissimos: præterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Crassum, non literis homines ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis ac uictorijs eruditos. age uero nunc inferte oculos in curiam, introspicite penitus in omnes Reip. partes: utrum uidetis, nihil posse accidere, ut tales uiri desiderandi sint; an, si acciderit, eorum hominum copia populum R. abundare? quæ si diligenter attendetis, profecto iudices uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad usum ac disciplinam peritum, ad consilia prudentem, ad casum fortunamq; felicem, domi uobis ac liberis uestris retinere, quàm inimicissimis populi R. nationibus & crudelissimis tradere, & condemnare, maletis. at infestis propè signis inferuntur Galli in Fonteium, & instant atque urgent summo cum studio, summa cum audacia: nos uero iudices nō et multis et firmis præsidijs, uobis adiutoribus, isti immani atque intolerandæ barbariæ resistemus? primum obijcitur contra istorum impetus Macedonia, fidelis & amica populo R. prouincia: quæ cum se ac suas urbes non solum consilio, sed etiam manu Fonteij conseruatam esse dicat, ut illa per hunc à Thracum aduentu ac depopulatione defensa fuit, sic ab huius nunc capite Gallorum impetus terroresq; depellit. constituitur ex altera parte ulterior Hispania, quæ profecto non modo religione sua resistere istorum cupiditati potest, sed etiam sceleratorum hominum periuria testi

moniis ac laudationibus suis refutare. atque ex ipsa etiã Gallia fidelissima & grauissima auxilia sumũtur. uenit huic subsidio misero atque innocenti Massiliensium cũctã ciuitas, quæ non solũ ob eã causam laborat, ut huic, a quo ipsa seruata est, parem gratiã referre uideatur, sed etiã, quòd ea cõditione atque eo fato se in iis terris collocatã esse arbitratur, ne quid nostris hominibus istæ gentes nocere possint. pugnat pariter pro salute M. Fõteii Narbonensis colonia, quæ per hũc ipsa nuper obsidione hostiũ liberata, nũc eiusdem miseriis ac periculis cõmouetur. denique, ut oportet bello Gallico, ut maiorum iura, moresq; præscribũt, nemo est ciuis R. qui sibi ulla excusatione utẽdũ putet. omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ, pecuarii, cæteri negociatores uno animo M. Fõteium atque una uoce defendũt. quòd si tãtas auxiliorũ nostrorũ copias Induciomarus ipse despexerit, dux Allobrogum cæterorumq; Gallorũ: nũ etiam de matris hũc cõplexu, lectissimæ miserrimæq; fœminæ, uobis inspectantibus auellet atque abstrahet? præsertim cum uirgo Vestalis ex altera parte germanũ fratrem cõplexa teneat, uestramq; iudices ac populi R. fidem imploret: quæ pro uobis liberisq; uestris tot annos in diis immortalibus placãdis occupata est, ut ea nũc pro salute sua, fratrisq; sui animos uestros placare possit: cui miseræ quod præsidiũ, quod solatium reliquũ est, hoc amisso? nã cæteræ fœminæ gignere ipsæ sibi præsidia, & habere domi fortunarum omnium socium participemq; possunt: huic uero uirgini quid est præter fratrem, quod aut iucundũ, aut charũ esse possit? nolite pati iudices, aras deorũ immortalium, Vestæq; matris, quotidianis uirginis lamentationibus de uestro iudi-

cio commoueri. prospicite, ne ignis ille æternus, nocturnis Fonteiæ laboribus uigilijsq; seruatus, sacerdotis Vestæ lacrymis extinctus esse dicatur. tēdet ad uos uirgo Vestalis manus supplices easdē, quas pro uobis dijs immortalibus tendere cōsueuit. cauete, ne periculosum superbumq; sit, eius uos obsecrationē repudiare, cuius preces si dij aspernarētur, hæc salua esse nō possent. uidetis ne subito iudices uirū fortissimū M. Fonteium parentis & sororis commemoratione lacrymas profudisse? qui nunquā in acie pertimuerit, qui se armatus sæpe in hostium manū multitudinemq; immiserit, cū in eiusmodi periculis eadem se solatia suis relinquere arbitraretur, quæ suus pater sibi reliquisset; idem nunc perturbato animo pertimescit, ne nō modo ornamento & adiumēto non sit suis, sed etiā cum acerbissimo luctu dedecus æternum miseris atque ignominiā relinquat. ô fortunā longe disparem M. Fontei, si deligere potuisses, ut potius telis tibi Gallorū, quàm periurijs intereundum esset: tum. n. uitæ socia uirtus, mortis comes gloria fuisset: nunc uero qui est dolor? uictoriæ te atque imperij pœnas ad eorum arbitrium sufferre, qui aut uicti armis sunt, aut inuitissimi paruerunt? à quo periculo defendite iudices ciuem fortem, atque innocētem: curate, ut nostris testibus plus, quàm alienigenis credidisse uideamini; plus saluti ciuium, quàm hostium libidini cōsuluisse; grauiorem duxisse eius obsecrationem, quæ uestris sacris præsit, quàm eorum audaciam, qui cum omnium sacris delubrisq; bella gesserunt. postremo prospicite iudices, id quod ad dignitatem populi R. maxime pertinet, ut plus apud uos preces uirginis Vestalis, quàm minæ Gallorum ualuisse uideantur.

I, quantum in agro, locisq; desertis audacia potest, tantum in foro atque in iudicijs impudentia ualeret, non minus in causa cederet A. Cæcina Sex. Ebutij impudentiæ, q̃ tum in ui facienda cessit audaciæ. uerum & illud considerati hominis esse putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere; & hoc constantis, quicum ui & armis certare noluisset, eum iure iudicioq; superare. ac mihi quidem cum audax præcipue fuisse uidetur Ebutius in cõuocandis hominibus & armandis, tum impudens in iudicio: nõ solum quòd in iudiciũ uenire ausus est, (nam id quidem tametsi improbe fit in aperta re, tamen malitia est iã usitatum) sed quòd non dubitauit id ipsum, quod arguitur, confiteri: nisi forte hòc rationis habuit, quoniam, si facta uis nõ esset moribus, superior in possessione retinenda nõ fuisset: quia contra ius moremq; facta sit, A. Cæcinam cum amicis metu perterritum profugisse: nũc quoque in iudicio, si causa more institutoq; omniũ defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: sin è consuetudine recedatur, se, quo impudentius egerit, hoc superiorem discessurum. quasi uero aut in iudicio possit idem improbitas, quod in ui cõfidentia: aut nõ eo libentius tum audaciæ cesserimus, quo nũc impudentiæ facilius obsisteremus. itaque longe alia ratione Recuperatores ad agendã causam hac actione uenio, atque initio ueneră: tum enim nostræ causæ spes erat posita in defensione mea, nũc in confessione aduersarij; tum in nostris, nunc uero in illorum

testibus : de quibus ego antea laborabam, ne, si improbi essent, falsi aliquid dicerent ; si probi existimarentur, quod dixissent, probarent. nunc sum animo æquissimo : si enim sunt uiri boni, me adiuuant, cum id iurati dicunt, quod ego iniuratus insimulo : sin autem minus idonei, me non lædũt, cum, siue creditur ijs hoc ipsum, quod nos arguimus, siue fides non habetur, de aduersarij testium fide derogatur. ueruntamen cum illorum causæ actionem considero, nõ uideo, quid impudentius dici possit : cum autem uestram in iudicando dubitationem, uereor, ne id, quod uidentur impudenter fecisse, astute & callide fecerint : nam si negassent uim hominibus armatis esse factam, facile honestissimis testibus in re perspicua tenerentur : sin confessi essent, & id, quod nullo tempore iure fieri potest, tum ab se iure factum esse defenderent, sperarunt id, quod assecuti sunt, se iniecturos uobis causam deliberandi, & iudicandi iustam moram ac religionem. simul illud, quod indignissimum est, futurum arbitrati sunt, ut in hac causa non de improbitate Sex. Ebutij, sed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. qua in re si mihi esset unius A. Cæcinæ causa agẽda, profiterer satis idoneũ esse me defensorem, propterea quòd fidem meam diligentiamq; præstarem: quæ cũ sunt in actore causæ, nihil est, in re præsertim aperta ac simplici, quòd excellens ingeniũ requiratur. sed cum de eo iure mihi dicendũ sit, quod pertineat ad omnes, quod constitutum sit à maioribus, cõseruatum usque ad hoc tempus, quo sublato non solũ pars aliqua iuris diminuta, sed etiã uis ea, quæ iuri maxime est aduersaria, indicio cõfirmata esse uideatur; uideo summi ingenij causam esse; nõ uti

demonſtretur quod ante oculos eſt, ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus, omnes potius me arbitrentur cauſæ, quàm uos religioni ueſtræ defuiſſe. quãquam ego mihi ſic perſuadeo Recuperatores, non uos tam propter iuris obſcurã dubiamq; rationem bis iam de eadem cauſa dubitaſſe, quàm, quòd uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquiſiſſe, ſimul & illi ſpatiũ ad ſeſe colligendum dediſſe. quod quoniam iam in cõſuetudinem uenit, & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicando faciunt, reprehendendum fortaſſe minus, querendũ uero magis etiam uidetur: ideo quòd omnia iudicia aut diſtrahendarũ controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt, propterea quòd & minus lædit, & perſæpe diſceptatore domeſtico dijudicatur: alterum eſt uehementiſſimum, quòd & ad grauiores res pertinet, & non honorariã operam amici, ſed ſeueritatem iudicis ac uim requirit. quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maxime iudicia conſtituta ſunt, id iam mala conſuetudine diſſolutũ eſt. nã ut quæque res eſt turpiſſima, ſic maxime, et maturiſſime iudicanda eſt: at ea, in qua exiſtimationis periculum eſt, tardiſſime iudicatur. qui igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium, eandem moram eſſe ad iudicandum? ſi quis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit, id non facit; maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur: qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius eſt, eo pœna eſt tardior: eſt enim turpe iudicium, & facto quidem turpe. uidete igitur

tur

tur quàm inique accidat, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi; quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non iudicari. at ſi quis mihi hoc iudex, Recuperator'ue dicat: potuiſti .n. leuiore actione cõfligere: potuiſti ad tuũ ius faciliore & cõmodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem, aut noli mihi inſtare, ut iudicem: tamẽ is aut timidior uideatur, quàm fortem, aut cupidior, quàm ſapientem iudicem eſſe æquũ eſt, ſi aut mihi præſcribat quemadmodum meum ius per ſequar, aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit, non audeat iudicare. etenim ſi Prætor, is, qui iudicia dat, nunquam petitori præſtituit, qua actione illum uti uelit: uidete, quàm iniquum ſit, cõſtituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid poſſit, non quid actum ſit, quærere. uerũtamen nimiæ ueſtræ benignitati pareremus, ſi alia ratione ius noſtrum recuperare poſſemus: nũc uero quis eſt, qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demõſtrare poſſit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, uel iniuriarum, uel capitis iudicia conſtituta ſunt, in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum, niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe repetitam? uerum ſiue uos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum, alterius rei cauſam uoſmetipſi iam uobis ſæpius prolato iudicio ſuſtuliſtis, alterius ego uobis hodierno die cauſam profecto auferam, ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. Et ſi forte uidebor altius initium rei demonſtrandæ petiſſe, quàm me ratio iuris, & ius, de quo iudicium eſt, & natura cauſæ coegerit; quæſo

ut ignoscatis: nõ enim minus laborat A. Cæcina, ne summo iure egisse, quàm ne certum ius non obtinuisse uideatur. M. Fulcinius fuit Recuperatores è municipio Tarquiniési, qui & domi suæ cũ primis honestus existimatus est, & Romæ argentariam nõ ignobilem fecit. is habuit in matrimonio Cesenniam, eodem è municipio, summo loco natam, & probatissimam fœminam, sicut & uiuus multis ipse rebus ostendit, & in morte sua testaméto declarauit. huic Cesenniæ fundũ in agro Tarquiniési uendidit temporibus illis difficillimis solutionis. cum uteretur dote uxoris numerata, quo mulieri esset res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto post, iam argentaria dissoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continentia quædam prædia atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius: (multa enim, quæ sunt in re, quia remota sunt à causa, prætermittam) testaméto facit hæredem, quem habebat è Cesennia filiũ: usumfructum omnium bonorum suorum Cesenniæ legat, ut frueretur unà cum filio. magnus honos uiri iucũdus mulieri fuisset, si diuturnum esse licuisset: frueretur enim bonis cum eo, quem suis bonis hæredem esse cupiebat, & ex quo maximum fructum ipsa capiebat: sed hunc fructum mature fortuna ademit: nam breui tempore M. Fulcinius adolescens mortuus est, hæredem P. Cesennium fecit, uxori grande pondus argenti, matriq; partem bonorum maiorem legauit: itaque in partẽ mulieres uocatæ sunt. cum esset hæc auctio hæreditaria constituta, Ebutius iste, qui iãdiu Cesenniæ uiduitate ac solitudine aleretur, ac se eius in familiaritatem insinuasset hac ratione, ut cum aliquo suo compendio negotia mulieris, si qua acciderent, contro

uersiasq; susciperet, uersabatur quoque eo tempore in his rationibus auctionis & partitionis, atque etiā se ipse inferebat, & intrudebat, & in eam opinionem Cesenniam adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callide posse, ubi non adesset Ebutius. quam personam iam ex quotidiana cognoscitis uita Recuperatores, mulierum assentatoris, cognitoris uiduarum, defensoris nimium litigiosi, conciti ad rixam, inepti ac stulti inter uiros, inter mulieres periti iuris & callidi: hanc personam imponite Ebutio: is enim Cesenniæ fuit Ebutius: ne forte quæratis, num propinquus? nihil alienius. amicus aut à patre, aut à uiro traditus? nihil minus. quis igitur? ille, quē supra deformaui, uoluntarius amicus mulieris, non necessitudine aliqua, sed ficto officio, simulataq; sedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunquam, quàm aliquando fideli. cum esset, ut dicere institueram, constituta auctio Romæ, suadebant amici cognatiq; Cesenniæ id, quod ipsi quoque mulieri in mentem ueniebat: quoniam potestas esset emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens esset, nullā esse rationem, amittere eiusmodi occasionem, cum præsertim pecunia ex partitione deberetur: nusquam eam posse melius collocari. itaque mulier facere constituit. mādat, ut fundum sibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mentem uenit hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parati, sine quo nihil satis caute, nihil satis callide agi posset? recte attēditis. Ebutio negotiū datur. adest ad tabulā, licetur Ebutius: deterrētur emptores multi, partim gratia Cesenniæ, partim etiā pretio: fundus addicitur Ebutio: pecuniā argentario promittit Ebu-

tius. quo testimonio nūc uir optimus utitur, sibi emptum esse. quasi uero aut nos ei negemus addictū, aut tum quis quam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Cesenniæ, cum id plerique scirent, omnes ferè audissent, hi cõiectura asse qui possent, cum pecunia Cesenniæ ex illa hæreditate deberetur, eam porrò in prædijs collocari maxime expediret, essent autem prædia, quæ mulieri maxime conuenirent, ea uenirent, liceretus is, quem Cesenniæ dare operā nemo miraretur, sibi emere nemo posset suspicari. hac em ptione facta, pecunia soluitur à Cesennia. cuius rei putat iste rationē reddi nō posse, quòd ipse tabulas auerterit: se autem habere argentarij tabulas, in quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptaq; relata: quasi id aliter fieri oportuerit. cū omnia ita facta essent, quemadmodum nos defendimus, Cesennia fundū possedit, locauitq;, neque ita multo post A. Cæcinæ nupsit. ut in pauca conferā, testamento facto mulier moritur. facit hæredem ex deunce, & semūcia Cæcinam, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris uiri, Ebutio sextulam aspergit. hanc sextulam illa mercedem isti esse uoluit assiduitatis, et molestiæ, si quam susceperat. iste autē hac sextula se ansam retinere omnium controuersiarum putat. iam principio ausus est dicere, nō posse hæredem esse Cesenniæ Cæcinā, quòd is deteriore iure esset, quàm cæteri ciues, propter incōmodum Volaterranorū, calamitatemq; ciuilem. itaque homo timidus imperitusq;, qui neque animi neque cōsilij satis haberet, non putauit esse tanti hæreditatē, ut de ciuitate in dubium ueniret: concessit credo Ebutio, quantum uellet de Cesenniæ bonis ut haberet: immo, ut uiro forti ac sapienti dignum fuit, ita calumniam stultitiamq; ob-

triuit, ac contudit. in possessione bonorum cum esset, & cum ipse sextulam suam nimium exaggeraret, nomine hæredis arbitrum familiæ hercifcundæ postulauit. atque illis paucis diebus, posteaquam uidet nihil se ab A. Cæcina posse litium terrore abradere, homini Romæ in foro denunciat, fundum illum, de quo ante dixi, cuius istum emptorem demonstraui fuisse mandato Cesenniæ, suum esse, seq; sibi emisse. quid ais? tuus ille fundus est, quē sine ulla cōtrouersia quadriennium, hoc est, ex quo tēpore fundus uenijt, quoad uixit, possedit Cesennia? usus. n. inquit, eius & fructus fundi testamento uiri fuerat Cesenniæ. cum hoc nouæ litis genus tam malitiose intenderet, placuit Cæcinæ de amicorum sententia constituere, quo die in rem præsentem ueniretur, & de fundo Cæcina moribus deduceretur. colloquūtur, dies ex utriusque cōmodo sumitur. Cæcina cum amicis ad diem uenit in castellum Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur, nō longe abest. ibi certior fit à pluribus, homines permultos liberos atque seruos coegisse & armasse Ebutium. cū id partim mirarentur, partim non crederent, ecce ipse Ebutius in castellum uenit, denunciat Cæcinæ se armatos habere, abiturum eum non esse, si accessisset. Cæcinæ placuit & amicis, quoad uideretur saluo capite fieri posse, experiri. tū de castello descendunt, in fundum proficiscuntur. uidetur temere cōmissum. uerū, ut opinor, hoc fuit causæ: tā temere istum re cōmissurum, quàm uerbis nūciabatur, nemo putauit. atque iste ad omnes introitus, quà adiri poterat non modo in eum fundum, de quo controuersia fuerat, sed etiam in illum proximū, de quo nihil ambigebatur, armatos homines opponit. itaque pri-

mo cum in antiquum fundũ ingredi uellet, quòd eà proxime accedi poterat; frequentes armati obstiterunt. quo loco depulsus Cæcina, tamen, quà potuit, ad eum fundũ profectus, ex quo ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas cum accederetur, iste cum omnibus copijs præsto fuit, seruumq; suum nomine Antiochũ ad se uocauit, & clara uoce imperauit, ut eum, qui illum olearũ ordinem intrasset, occideret. homo mea sententia prudentissimus Cæcina, tamen in hac re plus mihi animi, quàm consilij, uidetur habuisse: nam cum & armatorũ multitudinem uideret, & eam uocem Ebutij, quam commemoraui, audisset, tamen accessit propius, & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant, impetum armati Antiochi, cæterorumq; tela atque incursus refugit. eodem tempore se in fugam cõferunt unà amici aduocatiq; eius metu perterriti, quemadmodum illorum testem dicere audistis. his rebus ita gestis, P. Dolabella Prætor interdixit, ut est consuetudo, de ui hominibus armatis, sine ulla exceptione, tantum, ut, unde deiecisset, restitueret. restituisse se dixit. sponsio facta est. hac de spõsione uobis iudicandum est. Maxime fuit optandum Cæcinæ Recuperatores, ut cõtrouersiæ nihil haberet: secũdo loco, ut ne cũ tã improbo homine: tertio, ut cũ tã stulto haberet: etenim nõ minus nos stultitia illius subleuat, q̃ lædit improbitas. improbus fuit, quòd homines coegit, armauit, coactis armatisq; uim fecit. læsit in eo Cæcinã. subleuauit ibidem: nam in eas ipsas res, quas improbissime fecit, testimonia sumpsit, & eis in causa testimonijs utitur, itaque mihi certum est Recuperatores, antequam

ad meam defensionem, meosq; testes uenio, illius uti confessione & testimonijs. quid cõfitetur? atque ita libenter cõfitetur, ut non solum fateri, sed etiam profiteri uideatur Recuperatores? *cõuocaui homines, coegi, armaui: terrore mortis ac periculo capitis, ne accederes, obstiti. ferro, inquit, ferro (et hoc dicit in iudicio) te reieci atque perterrui. quid? testes quid aiunt?* P. Vectilius *propinquus* Ebutij *se* Ebutio *cũ armatis seruis uenisse aduocatũ. quid præterea? fuisse complures armatos. quid aliud? minatũ esse* Ebutium Cæcinæ. *quid ego de hoc teste dicã, nisi hoc,* Recuperatores? *ut iccirco nõ minus ei credatis, quòd homo minus idoneus habetur, sed ideo credatis, quòd ex illa parte id dicit, quod illi causæ maxime est alienũ.* A. Terentius *alter testis non modo* Ebutium, *sed etiam se ipsum arguit. in* Ebutium *hoc dicit, armatos homines fuisse. de se autem hoc prædicat,* Antiocho Ebutij *seruo imperasse, ut in* Cæcinam *aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quẽ ego dicere, cum rogarer à* Cæcina, *nunquam uolui, ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nũc, quo modo aut loquar, aut taceam, cum ipse hoc de se iuratus prædicet. deinde* L. Celius *non solum* Ebutium *cum armatis dixit fuisse compluribus, uerum etiam cum aduocatis perpaucis eò uenisse* Cæcinam. *de hoc ego teste detraham, cui æque atque meo testi ut credatis, postulo?* P. Memmius *secutus est, qui suum non paruum beneficium commemorauit in amicos* Cæcinæ, *quibus sese uiam per fratris sui fundum dedisse dixit, quà effugere possent, cum essent metu omnes perterriti. huic ego testi gratias agam, quòd & in re mise-*

ricordem se præbuit, & in testimonio religiosum. A. At*tilius, & eius filius* L. Attilius, *& armatos ibi fuisse, & se suos armatos adduxisse, dixerunt, etiam hoc amplius: cum* Ebutius Cæcinæ *malum minaretur, ibi tum* Cæcinam *postulasse, ut moribus deductio fieret. hoc idem* P. Rutilius *dixit, & eo libentius dixit, ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. duo præterea testes nihil de ui, sed de ipsa emptione fundi dixerũt,* P. Cesennius *auctor fundi, non tam auctoritate graui, quàm corpore, & argentarius* Sex. Clodius, *cui nomen est* Phormio, *nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille* Terentianus *est* Phormio: *nihil de ui dixerunt, nihil præterea, quod ad uestrum iudicium pertineret.* Decimo *uero loco testis expectatus, & ad extremum reseruatus dixit senator populi* R. *splendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis* Fidiculanius Falcula: *qui cum ita uehemens acerq; uenisset, ut non modo* Cæcinam *periurio suo læderet, sed etiam mihi uideretur irasci; ita eum placidum mollemq; reddidi, ut non auderet, sicut meministis, iterum dicere, quot milia fundus suus abesset ab urbe: nam cum dixisset minus abesse* L I I I, *populus cum risu acclamauit ipsa esse: meminerant enim omnes, quantũ in* Albiano *iudicio accepisset. in eũ quid dicam? nisi id, quod negare non possit? uenisse in consilium publicæ quæstionis, cum eius consilij iudex non esset: & in eo consilio, cum causam non audisset, & potestas esset ampliandi, dixisse, sibi liquere: dum incognita re iudicare uoluisset, maluisse condemnare, quàm absoluere: cum, si uno minus damnarent, condemnari reus non pos-*

ſet, non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explendam damnationem præſto fuiſſe. utrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam uidiſſet, neque audiſſet, adductum pretio eſſe? an certius quidquam obijci poteſt, quã quod is, cui obijcitur, ne nutu quidem infirmare conatur? ueruntamen is teſtis (ut facile intelligeretis eum nõ adfuiſſe animo, cum ab illis cauſa ageretur, teſteſq; dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe) cum omnes ante eũ dixiſſent teſtes, armatos cum Ebutio *fuiſſe complures; ſolus dixit, nõ fuiſſe. uiſus eſt mihi primo ueterator intelligere præclare, quid cauſa optaret; & tantummodo errare, quòd omnes teſtes infirmaret, qui ante eum dixiſſent: cum ſubito ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe, dixit. quid huic tu homini facias? nõ ne cõcedas interdum, ut excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? utrum* Recuperatores *his teſtibus non credidiſtis, cum, quid liqueret, non habuiſtis? at controuerſia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis dubium uobis fuit, an eſſe uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt, ſi in his non intelligetur? an uero illa defenſio nobis præclara uiſa eſt: non deieci, ſed obſtiti: non enim te ſum paſſus in fundum ingredi, ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundũ. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, non uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus: nũc rem ipſam ponamus, quam illi non negant; & eius rei ius, actionemq; quæ-*

*ramus. Est hæc res posita, quæ ab aduersario non nega=
tur: Cæcinā, cum ad constitutam diem, tempusq; uenis=
set, ut ius ac deductio moribus fieret, pulsum prohibi=
tumq́; esse ui coactis hominibus & armatis. cum hoc cō
stet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum ac li=
tium, hāc puto me habere actionem, ut per interdictum,
meum ius teneā, atque iniuriam tuam persequar. fac in
hoc errare me, nec ullo modo posse per hoc interdictum
id assequi, quod uelim: te uti in hac re magistro uolo.
quæro, sit ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuoca=
ri homines propter possessionis controuersiam non opor=
tet: armari multitudinem iuris retinendi causa non con=
uenit: nec iuri quidquam tam inimicum, quàm uis: nec
æquitati quidquam tam infestum est, quàm cōuocati ho=
mines & armati. quod cum ita sit, resq́; eiusmodi sit, ut
in primis à magistratibus animaduertēda esse uideatur:
iterum quæro, sit ne eius rei aliqua actio, an nulla? nul=
lam esse dices? audire cupio, qui in pace & otio cū ma=
num fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coe=
gerit, armarit, instruxerit, homines inermes, qui ad consti=
tutum experiundi iuris gratia uenissent, armis, uiris, ter=
rore periculoq́; mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc
dicat, feci equidem, quæ dicis, omnia, & ea sunt & tur
bulenta, & temeraria, & periculosa: quid ergo est? im=
pune feci: nam, quid agas mecum ex iure ciuili ac præ=
torio, non habes. ita ne uero Recuperatores? hoc uos au=
dietis? & apud uos dici patiemini sæpius? cum maiores
nostri tanta diligentia prudentiaq́; fuerint, ut omnia o=
mnium non modo tantarum rerum, sed etiam tenuissi=
marum iura statuerint, persecutiq́; sint, ut hoc genus*

unum uel maximum prætermitterent, ut, si qui me exire domo mea coegisset armis, haberem actionem; si qui introire prohibuisset, non haberem? nōdum de Cæcinæ causa disputo, nōdum de iure possessionis nostræ loquor, tantum de tua defensione C. Piso queror. quādo ita dicis, et ita cōstituis; si Cæcina, cum in fundo esset, inde deiectus esset, tum per hoc interdictum eū restitui oportuisse; nūc uero deiectū nullo modo esse inde, ubi nō fuerit; hoc interdicto nihil nos assecutos esse: quæro, si te hodie domū tuam redeuntem coacti homines & armati nō modo limine tectoq; ædium tuarū, sed primo aditu uestibuloq; prohibuerint, quid acturus sis? monet amicus meus te L. Calphurnius, ut idem dicas, quod ipse antea dixit, iniuriarum. quid ad causam possessionis? quid ad restituendum eum, quem oportet restitui? quid denique ad ius ciuile, aut ad actoris actionē, & ad animaduersionem ages? iniuriarum? plus tibi ego largiar. nō solum egeris, uerum etiam cōdemnaris licet: nunquid magis possidebis? actio enim iniuriarum nō ius possessionis assequitur, sed dolorem imminutæ libertatis iudicio pœnaq; mitigat. Prætor interea Piso tanta de re tacebit? quemadmodum te restituat in ædes tuas, non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat, aut restitui factam iubet, qui de fossis, de cloacis, de minimis aquarum itinerumq; controuersijs interdicit, is repente obmutescet, in atrocissima re quid faciat, non habebit? & C. Pisone domo tectisq; suis prohibito, prohibito inquam per homines coactos & armatos, Prætor, quemadmodum more & exemplo opitulari possit, nō habebit? quid enim dicet? aut quid tu tam insigni accepta iniuria postulabis? unde ui prohibitus sis,

nemo unquam interdixit. nouũ est, nõ dico inusitatum, uerum omnino inauditum. unde deiectus? quid profi= cies, cum illi hoc respondebunt tibi, quod tu nunc mihi? armatos se tibi obstitisse, ne in ædes accederes: deijci por= rò nullo modo potuisse, qui nõ accesserit. deijcior ego, in= quis, si quis meorum deijcitur. omnino iam bene agis: à uerbis enim recedis, & æquitate uteris: nam uerba ipsa si sequi uolumus, quomodo tu deijceris, cum seruus tuus deijcitur? uerum ita est, uti dicis: te deiectum debeo in= telligere, etiam si tactus non fueris: non ne? age nunc, si ne quidem tuorũ quisquã loco motus erit, atque omnes in ædibus adseruati ac retenti, tu solus prohibitus & à tuis ædibus ui atque armis perterritus: utrum hãc actio= nem habebis, qua nos usi sumus, an aliam quampiam? an omnino nullam? nullam esse actionem dicere in re tam insigni, tamq; atroci, neque prudentiæ, neque aucto ritatis tuæ est. alia si qua forte est, quæ nos fugerit, dic quæ sit: cupio discere. hæc si est, qua nos usi sumus: te iu= dice uincamus, necesse est: non.n. uereor, ne hoc dicas, in eadem causa eodem interdicto te oportere restitui, Cæci= nam nõ oportere. etenim cui perspicuum non sit, ad in= certum reuocari bona, fortunas, possessiones omnium, si ulla ex parte sententia huius interdicti diminuta, aut in= firmata sit? si auctoritate uirorum talium, uis armato= rum hominum iudicio approbata uideatur, in quo iu= dicio non de armis dubitatum, sed de uerbis quæsitũ esse dicatur? is ne apud uos obtinebit causam suam, qui se ita defenderit: eieci ego te armatis hominibus, non deieci: ut tantum facinus non in æquitate defensionis, sed in una litera latuisse uideatur? huiusce rei uos statuetis nullam

*esse actionem? nulli experiundi ius constitutum? quòd obstiterit armatis hominibus, qui multitudine coacta nō introitu, sed omnino aditu quempiam prohibuerit? quid * ergo? hoc quā habet uim? ut illa res aliquid aliqua ex parte differre uideatur, utrum: pedem cum intulero atque in possessionem uestigium fecero, tum expellar atque deijciar; an in eadem ui atque ijsdem armis mihi ante occurratur, ne non modo intrare, uerum etiam aspicere, aut aspirare possim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur restituere, qui ingressum expulerit; ille, qui ingredientem repulerit, non cogatur? uidete per deos immortales, quod ius nobis, quam cōditionem uosmetipsis, quam denique ciuitati legem constituere uelitis. huiusce generis una est actio, per hoc interdictum, quo nos usi sumus, constituta. ea si nihil ualet, aut si ad hanc rem nō pertinet, quid negligentius, aut quid stultius maioribus nostris dici potest, qui aut tantæ rei prætermiserint actionem, aut eam constituerint, quæ nequaquam satis uerbis causam & rationem iuris amplecteretur? periculosum est dissolui hoc interdictum: captiosum est omnibus rem ullam constitui eiusmodi, quæ cum armis gesta sit, rescindi iure non possit: ueruntamen est turpissimum illud, tantæ stultitiæ prudentissimos homines condemnari, ut uos iudicetis huius rei interdictū atque actionem in mentem maioribus nostris nō uenisse. queramur, inquit, licet, tamen hoc interdicto Ebutius nō tenetur. quid ita? quòd uis Cæcinæ facta non est. dici in hac causa potest, ubi arma fuerint, ubi coacta hominum multitudo, ubi instrūcti & certis locis cū ferro homines collocati, ubi minæ, pericula, terroresq́; mortis, ibi uim nō fuisse? nemo, inquit,*

occisus est, neque saucius. quid ais? cum de possessionis cõtrouersia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur, tu uim negabis esse factam, si cædes et occisio facta nõ erit? ego exercitus maximos sæpe pulsos & fugatos esse dico terrore ipso, impetuq; hostium, sine cuiusquam nõ modo morte, uerum etiam uulnere. etenim Recuperatores non ea sola uis est, quæ ad corpus nostrum, uitamq; peruenit, sed etiam multo maior ea, quæ, periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco sæpe & certo de statu dimouet: itaque saucij sæpe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neque eũ relinquũt locum, quem statuerint defendere: at alij pelluntur integri: ut non dubiũ sit, quin maior adhibita uis ei sit, cuius animus sit perterritus, quàm illi, cuius corpus uulneratum sit. quòd si ui pulsos dicimus exercitus esse eos, qui metu ac tenui sæpe suspicione periculi fugerunt; & si non solũ impulsu scutorum, neque conflictu corporum, neque ictu cõminus, neque coniectione telorũ, sed sæpe clamore ipso militum, aut instructione, aspectuq; signorum magnas copias pulsas esse & uidimus, et audiuimus: quæ uis in bello appellatur, ea in otio nõ appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur, id leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet, id aduocationem togatorum nõ uidebitur mouisse? & uulnus corporis magis istam uim, quàm terror animi declarabit? & sauciatio quæretur, cum fugam factam esse constabit? tuus enim testis hoc dixit, metu perterritis nostris aduocatis, locum, quà effugerent, demonstrasse. qui nõ modo ut fugerent, sed etiam ipsius fugæ tutam uiam quæsierunt, his uis adhibita non uidebitur?

quid igitur fugiebant? propter metũ? quid metuebant? uim uidelicet. poteſtis igitur principia negare, cum extrema conceditis? fugiſſe perterritos confitemini: cauſam fugæ dicitis eandem, quã omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incurſionem atque impetum armorum: hæc ubi conceduntur eſſe facta, ibi uis facta negabitur? at uero hoc quidem iam uetus eſt, & maiorum exemplo multis in rebus uſitatum; cum ad uim faciundam ueniretur, ſi quos armatos quãuis procul conſpexiſſent, ut ſtatim teſtificati diſcederent, optime ſponſionem facere poſſent, ni aduerſus edictum Prætoris *uis facta eſſet. ita ne uero? ſcire eſſe armatos, ſatis eſt ut uim factam probes: in manus eorũ incidere, non eſt ſatis? aſpectus armatorum ad uim probandam ualebit, incurſus & impetus non ualebit? qui abierit, facilius ſibi uim factam probabit, quàm qui effugerit? at ego dico hoc: ſi, ut primo in caſtello* Cæcinæ *dixit* Ebutius, *ſe homines coegiſſe & armaſſe, neque illũ, ſi eò acceſſiſſet, abiturum, ſtatim* Cæcina *diſceſſiſſet; dubitare uos nõ debuiſſe, quin* Cæcinæ *facta uis eſſet. ſi uero, ſimulac procul conſpexit armatos, receſſiſſet: eo minus dubitaretis: omnis enim uis eſt, quæ periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere. quòd ſi aliter ſtatuetis; uidete, ne hoc uos ſtatuatis, qui uiuus diſceſſerit, ei uim nõ eſſe factã; ne hoc omnibus in poſſeſſionũ controuerſijs præſcribatis, ut confligendũ ſibi & armis decertãdum putent; ne, quemadmodum in bello pœna ignauis ab imperatoribus conſtituitur, ſic in iudicijs deterior cauſa ſit eorum, qui fugerint, quàm qui ad extremum uſque contenderint. cum de iure, & legitimis hominum controuerſijs loquimur; et*

in his rebus uim nominamus, pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos, quamuis paucos: magna uis est. decessi unius hominis telo perterritus: deiectus detrusúsq; sum. hoc si ita statuetis, non modo non erit cur depugnare quisquá posthac possessionis causa uelit, sed ne illud quidem, cur repugnare. sin auté uim sine cæde, sine uulneratione, sine sanguine nullam intelligetis; statuetis, homines possessionis cupidiores, quàm uitæ esse oportere. age uero, de ui te ipsum habebo iudicem Ebuti; responde, si tibi uidetur: in fundum Cæcina utrum noluit tandem, an non potuit accedere? cum te obstitisse, & repudiasse dicis, certe hunc uoluisse concedis. potes igitur dicere non ei uim fuisse impedimento, cui, cum cuperet, eoq; consilio uenisset, per homines coactos non sit licitum accedere? si enim id, quod maxime uoluit, nullo modo potuit: uis profecto quædam obstiterit, necesse est: aut tu dic, quamobré, cum uellet accedere, non accesserit. iá uim factá negare non potes. deiectus quemadmodú sit, qui non accesserit, id quæritur: dimoueri enim & depelli de loco necesse est eú, qui deijciatur. id autem accidere ei qui potest, qui omnino in eo loco, unde se deiectú esse dicit, nunquam fuit? quòd si fuisset, & ex eo loco metu permotus fugisset, cum armatos uidisset, diceres ne esse deiectum? opinor. an tu, qui tam diligenter & tam callide uerbis controuersias, non æquitate dijudicas, & iura non utilitate cómuni, sed literis exprimis, poteris ne dicere deiectum esse eum, qui tactus non erit? quid, detrusum dices? nam eo uerbo antea Prætores hoc interdicto uti solebant. quid ais? potest ne detrudi quisquam, qui non attingitur? non ne, si uerbum sequi uolumus, hoc intelligamus

necesse

necesse est, eum detrudi, cui manus afferantur? necesse est inquam, si ad uerbum rem uolumus attingere, neminem statu detrusum, qui non adhibita ui, manu demotus, & actus præceps intelligatur. deiectus uero qui potest esse quisquam, nisi in inferiorem locum de superiore motus? potest pulsus, fugatus, eiectus denique: illud uero nullo modo potest, deiectus esse quisquam, nõ modo qui tactus non sit, sed ne æquo quidem et plano loco. quid ergo? hoc interdictum putamus eorum esse causa cõpositum, qui se præcipitatos ex locis superioribus dicerent? eos enim uere possumus dicere esse deiectos. an non, cum uoluntas, et consilium, & sententia interdicti intelligatur, impudentiam summam, aut stultitiam singularem putabimus, in uerborum errore uersari, rem, &, causam, & utilitatem communem non relinquere solum, sed etiam prodere? an hoc dubium est, quin neque uerborum tanta copia sit, nõ modo in nostra lingua, quæ dicitur esse inops, sed ne in alia quidem ulla, res ut omnes suis certis ac proprijs uocabulis nominentur? neque uero quidquam opus sit uerbis, cum ea res, cuius causa uerba quæsita sint, intelligatur. quæ lex, quod senatusconsultum, quod magistratus edictum, quod fœdus, aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) testamentum, quæ iudicia, aut stipulationes, aut pacti & conuenti formula non infirmari, aut conuelli potest, si ad uerba rem deflectere uelimus, consilium autem eorum, qui scripserunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus? sermo hercule & familiaris, et quotidianus non cohærebit, si uerba inter nos aucupabimur. deniq; imperium domesticum nullum erit, si seruulis hoc nostris concesserimus, ut ad uerba nobis obediant, non ad

id,quod ex uerbis intelligi possit, obtemperent. exemplis nunc uti uidelicet mihi necesse est harum rerum omnium. non occurrit unicuique uestrũ aliud alij in omni genere exemplum,quod testimonio sit,non ex uerbis totum pendere ius, sed uerba seruire hominum consilijs, & auctoritatibus? ornate & copiose L. Crassus,homo longe eloquentissimus, paulo ante quàm nos in forum uenimus, iudicio centumuirali hanc sententiam defendit; & facile, cum contra eum prudentissimus homo Q. Mutius diceret,probauit omnibus, M. Curium,qui hæres institutus esset ita, mortuo posthumo filio,cum filius non modo non mortuus, sed ne natus quidem esset,hæredem esse oportere. quid? uerbis satis hoc cautũ erat? minime. quæ res igitur ualuit? uolũtas. quæ si tacitis nobis intelligi posset,uerbis omnino non uteremur: quia non potest,uerba reperta sunt,non quæ impedirent, sed quæ indicarent uoluntatem. lex usum & auctoritatẽ fundi iubet esse biennium. at utimur eodem iure in ædibus, quæ in lege non appellantur. si uia sit immunita, iubet,quà uelit,agere iumẽtum. potest hoc ex uerbis intelligi,licere, si uia sit in Brutijs immunita,agere, si uelit,iumentum per M. Scauri Tusculanum. actio est in actorem præsentem his uerbis: quandoquidem te in iure conspicio. hac actione Appius ille cæcus uti non posset, si tam uere homines uerba consectarentur,quàm rem, cuius causa uerba sunt, non considerarent. testamento si recitatus hæres esset pupillus Cornelius, isq; iam annos XX. haberet,uobis interpretibus amitteret hæreditatem? ueniunt in mentem mihi permulta, uobis plura certo scio. uerum ne nimium multa complectamur,atque ab eo,quod propositum est, longius

aberret oratio; hoc ipsum interdictum, de quo agitur, cōsideremus. intelligetis enim in eo ipso, si in uerbis ius cōstituamus, omnem utilitatem nos huius interdicti, dum uersuti & callidi uolumus esse, amissuros. VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR TVVS. *Si me uillicus tuus solus deiecisset; nō familia deiecisset, ut opinor, sed aliquis de familia; recte igitur diceres te restituisse? quippe. quid. n. facilius est, quàm probari ijs, qui latine sciant, in uno seruulo familiæ nomē nō ualere? si uero ne habeas quidē seruū præter eū, qui me deiecerit; clames uidelicet, si habeo familiā, à familia mea fateor te esse deiectū. neque dubium est, quin, si ad rem iudicandā uerbo ducimur, nō re, familiā intelligamus, quæ cōstet ex seruis pluribus; quin unus homo familia non sit. uerbum certe hoc non modo postulat, sed etiam cogit. at uero ratio iuris, interdictiq́; uis, &* Prætorum *uoluntas, & hominum prudentium consilium, & auctoritas respuat hanc defensionem, & pro nihilo putet. quid ergo? isti homines latine non loquuntur? immo uero tantū loquuntur, quātum est satis ad intelligendam uoluntatem: cū sibi hoc proposuerint, ut, siue me tu deieceris, siue tuorū quispiam, siue seruorum, siue amicorum, ut seruos non numero distinguant, sed appellent uno familiæ nomine; de liberis autem, quisquis est, procuratoris nomine appelletur: non quo omnes sint aut appellentur procuratores, qui negotij nostri aliquid gerant: sed in hac re, cognita sentētia interdicti, uerba exquiri omnia noluerunt: non enim alia causa est æquitatis in uno seruo, & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere dūtaxat, utrum me tuus procurator deiecerit*

is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non sit, absit'ue Reip. causa, quasi quidã pe nè dominus, hoc est alieni iuris uicarius; an tuus colonus, aut uicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam uim, deiectionemq; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. quare si ad eum restituendum, qui ui deiectus est, eãdem uim habet æquitatis ratio: ea intellecta, certe nihil ad rẽ pertinet, quæ uerborum uis sit, ac nominum. tam resti- tues, si tuus me libertus deiecerit, nulli tuo præpositus ne gotio, quàm si procurator deiecerit: non quo omnes sint procuratores, qui aliquid nostri negotij gerunt; sed quòd in hac re quæri nihil attinet. tam restitues, si unus seruu- lus, quàm si familia deiecerit uniuersa: non quo idem sit seruulus, quod familia; uerum quia, non quibus uerbis quidque dicatur, quæritur, sed quæ res agatur. etiam ut iam longius à uerbo decedamus, ab æquitate ne tantulũ quidem: si tuus seruus nullus fuerit, & omnes alieni ac mercenarij, tamen & ipsi tuæ familiæ & genere & no mine continebuntur. Perge porrò hoc idem interdictum sequi. HOMINIBVS COACTIS. nemi nem coegeris, ipsi cõuenerint sua sponte: certe cogit is, qui cõgregat homines & conuocat. coacti sunt ij, qui ab ali- quo sunt unũ in locũ congregati. si non modo conuocati non sunt, sed ne conuenerunt quidem, sed ij modo fue- runt, qui etiam antea, non uis ut fieret, uerum colendi, aut pascendi causa esse in agro cõsueuerant: defendes, ho mines coactos non fuisse; & uerbo quidem superabis, me ipso iudice; re autem ne consistes quidem ullo iudice:
* uim enim multitudinis restitui uoluerunt, non solum con uocatæ multitudinis: sed, quia plerunque, ubi multitudi-

ne opus est, homines cogi solent, ideo de coactis compositum interdictum est: quod etiam si uerbo differre uidebitur, re tamen erit unũ, & omnibus in causis idem ualebit, in quibus perspicitur una atque eadem causa aequi tatis. ARMATISVE. *quid dicemus? armatos, si latine loqui uolumus, quos appellare uere possumus? opinor eos, qui scutis, telisq; parati, ornatiq; sunt. quid igitur? si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquẽ de fundo prae cipitem egeris, iussusq; sis, quem hominibus armatis deieceris, restituere: restituisse te dices? uerba si ualent, si causae nõ ratione, sed uocibus ponderãtur: me auctore dicito. uinces profecto non fuisse armatos eos, qui saxa iacerent, quae de terra ipsi tollerent: nõ esse arma cespites, neque glebas: nõ fuisse armatos eos, qui praetereuntes ramum defringerent arboris: arma esse suis nominibus, alia ad tegendũ, alia ad nocendũ: quae qui nõ habuerint, eos inermes fuisse uinces. uerũ, si quidem erit armorum iudicium, tum ista dicito. iuris iudiciũ cũ erit, & aequitatis, caue in ista tam frigida, tam ieiuna calumnia deli tescas: non.n.reperies quenquam iudicem, aut Recuperatorem, qui, tanquam si arma militis inspiciunda sint, ita probet armatũ: sed perinde ualebit, quasi armatissimi fuerint, si reperientur ita parati fuisse, ut uim uitae, aut corpori potuerint afferre. atque ut magis intelligas, quàm uerba nihil ualeant: si tu solus, aut quiuis unus cũ scuto, cũ gladio impetũ in me fecisset, atque ego ita de iectus essem, auderes ne dicere interdictum esse de armatis hominibus, hic autem hominem armatum unum fuisse? nõ opinor tam impudens esses. atqui uide, ne multo nunc sis impudentior: nam tũ quidem omnes mortales*

implorare posses, quòd homines in tuo negotio latine loqui obliuiscerentur, quòd inermes armati iudicarentur, quòd, cum interdictum esset de pluribus, cōmissa res esset ab uno, unus homo plures esse homines iudicarentur. uerum in his causis non uerba ueniunt in iudicium, sed ea res, cuius causa uerba hæc in interdictū coniecta sunt. uim, quæ ad caput & ad uitam pertinet, restitui sine ulla exceptione uoluerunt. ea fit plerunque per homines coactos armatosq;. quæ si alio cōsilio, eodem periculo facta sit, eodem iure esse uoluerunt: nō enim maior est iniuria, si tua familia, quàm si tuus uillicus; nō si tui serui, quàm si alieni, ac mercenarij; nō si tuus procurator, quàm si uicinus, aut libertus tuus; nō si coactis hominibus, quàm si uoluntarijs, aut etiam assiduis, ac domesticis: nō si armatis, quàm si inermibus, qui uim haberent armatorum ad nocendum: nō si pluribus, quàm si uno armato: quibus.n.rebus plerunque uis fit, eiusmodi hæ res appellantur interdicto. si per alias res eadē facta uis est, ea, tametsi uerbis interdicti non concluditur, tamen sententia iuris atque auctoritate retinetur. uenio nunc ad illud tuum: nō deieci, si nō siui accedere. puto te ipsum Piso perspicere, quanto ista sit angustior iniquiorq; defensio, quàm si illa uterere: nō fuerunt armati, cum fustibus & saxis fuerunt. si mehercule mihi, non copioso homini ad dicendum, optio detur, utrum malim defendere, non esse deiectum eum, cui ui & armis ingredienti sit occursum; an armatos non fuisse eos, qui sine scutis ac sine ferro fuerint: omnino ad probandum utranque rem uideam infirmam nugatoriamq; esse: ad dicendum autem, in altera uidear mihi aliquid reperire posse, non

fuisse armatos eos, qui neque ferri quidquam neque scutum ullum habuerint; hic uero hæream, si mihi defendendum sit, eum, qui pulsus, fugatusq; sit, non esse deiectum? atque illud in tota defensione tua mihi maxime mirum uidebatur, te dicere iurisconsultorum auctoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametsi non nunc primum, neque in hac causa solum audio, tamen admodum mirabar, abs te quamobrem diceretur: nam cæteri tum ad istam hortationem decurrunt, cum se in causa putant habere æquum & bonum, quod defendant. si contra uerbis & literis, &, ut dici solet, summo iure contenditur, solent eiusmodi iniquitati & boni & æqui nomen dignitatemq; opponere. tum illud, quod dicitur, summo iure irrident: tum aucupia uerborũ, et literarũ tendiculas in inuidiam uocant: tũ uociferantur, ex æquo & bono, non ex callido uersutoq; iure rem iudicari oportere: scriptum sequi, calumniatoris esse; boni iudicis, uoluntatem scriptoris, auctoritatemq; defendere. in ista uero causa, cum tu sis is, qui te uerbo, literaq; defendas, cum tuæ sint eæ partes, unde deiectus es? an inde, quò prohibitus es accedere? eiectus, non deiectus: cum tua sit hæc oratio, fateor me homines coegisse, fateor armasse, fateor tibi mortem esse minitatum, fateor hoc interdicto prætoris uindicari, si uoluntas & æquitas ualeat. sed ego inuenio in interdicto uerbum unum, ubi delitescam. non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne uenires. in ista defensione accusas eos, qui cõsulũtur, quòd æquitatis censeãt rationem, nõ uerbi haberi oportere. & hoc loco Sceuolam dixisti causam apud centumuiros non tenuisse: quem

ego antea commemoraui, quòd idem faceret, quod tu nunc: tametsi ille in aliqua causa faciebat, tu in nulla facis: tamen probasse nemini quod defendit, quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, & cõtra quàm ista causa postulasset, defendisse: tum illud uulgo in iudicijs, & nonnunquam ab ingeniosis hominibus defendi mihi mirum uideri solet, nec iurisconsultis concedi, nec ius ciuile in causis semper ualere oportere: nam qui hoc disputant, si id dicunt, non recte aliquid statuere eos, qui consulantur, non hoc debent dicere; iuri ciuili, sed hominibus stultis obtemperari non oportere: sin illos recte respondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt: neque enim fieri potest, ut aliud iudicari de iure, aliud responderi oporteat; nec ut quisquam iuris numeretur peritus, qui id statuat esse ius, quod non oporteat iudicari. at est aliquando contra iudicatum. primum, utrum recte, an perperam? si recte; id fuit ius, quod iudicatum est: sin aliter; non dubium est, utrũ iudices, an iurisconsulti uituperandi sint. deinde, si de iure uario quippiam iudicatum est, non potius contra iurisconsultos statuunt, si aliter pronunciatum est ac Mutio placuit, quàm ex eorum auctoritate, si, ut Manilius statuebat, sic est iudicatũ. etenim ipse Crassus non ita causam apud Centumuiros egit, ut contra iuriscõsultos diceret, sed ut hoc doceret, illud, quod Sceuola defendebat, non esse iuris; & in eã rem non solũ rationes afferret, sed etiam Q. Mutio socero suo, multisq; peritissimis hominibus auctoribus uteretur: nam qui ius ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit non

modo iudiciorum, ſed etiam utilitatis,uitæq; communis. qui autem interpretes iuris uituperat, ſi imperitos iuris eſſe dicit,de hominibus non de iure ciuili detrahit: ſin peritis non putat eſſe obtemperandum, non homines lædit, ſed leges,ac iura labefactat.quod uobis uenire in mētem profecto neceſſe eſt : nihil enim in ciuitate tam diligenter,quàm ius ciuile,retinendum:etenim hoc ſublato,nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe,quid ſuū, aut quid alienū ſit ; nihil eſt,quod æquabile inter omnes,atque unū omnibus eſſe poſſit.itaque in cæteris cōtrouerſijs atque iudicijs,cū quæritur,aliquid factū, nec ne ſit,uerū an falſum proferatur,& fictus teſtis ſubornari ſolet, & imponi falſæ tabulæ, nonnunquam honeſto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci, improbo facultas dari, ut, cum ſciens perperam iudicarit, teſtamentum aut tabulas ſecutus eſſe uideatur. in iure nihil eſt eiuſmodi Recuperatores, non tabulæ falſæ, non teſtis improbus: denique nimia iſta, quæ dominatur in ciuitate, potentia in hoc ſolo genere quieſcit ; quid agat, quo modo aggrediatur iudicem,quà denique digitū proferat,nō habet. illud enim poteſt dici iudici ab aliquo non tā uerecundo homine,quàm gratioſo : iudica hoc factum eſſe, aut nunquā eſſe factum,uel cogitatum.crede huic teſti: has comproba tabulas. hoc nō poteſt. cui filius agnatus ſit,eius teſtamentum non eſſe ruptum,iudica; quod mulier ſine tutore auctore promiſerit, deberi. non eſt aditus ad huiuſcemodi res neque potentiæ cuiuſquam, neque gratiæ.denique quo maius hoc, ſanctiuſq; uideatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſa poteſt. iſte ueſter teſtis, qui auſus eſt dicere, feciſſe uideri

eum, de quo ne cuius rei argueretur quidem scire potuisset, ipse nunquam auderet iudicare, deberi uiro dotem, quam mulier nullo auctore dixisset. ò rem praclaram, uobisq; ob hoc retinendam Recuperatores. quod enim est ius ciuile? quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia possit. quòd si nó modo oppressum, sed etiam desertũ, aut negligentius adseruatum erit; nihil est, quod quisquam sese habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enim refert, ædes, aut fundum relictum à patre, aut aliqua ratione habere bene partum, si incertum sit, cum omnia tua iure mancipij sint, ea possis ne retinere? si parum sit communitum ius? si ciuili ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non potest? quid inquam prodest fundum habere, si, quæ decentissime descripta à maioribus iura finium, possessionum, aquarum, itinerumq; sunt, hæc perturbari aliqua ratione, commutariq; possunt? mihi credite, maior hæreditas uenit unicuique nostrũ in ijsdem bonis à iure & à legibus, quàm ab ijs, à quibus illa ipsa bona relicta sunt. nam ut perueniat ad me fundus, testamento alicuius fieri potest: ut retineam quod meum factum sit, sine iure ciuili non potest. fundus à patre relinqui potest: at usucapio fundi, hoc est finis sollicitudinis, ac periculi litium, nó à patre relinquitur, sed à legibus. aquæductus, haustus, iter, actus, à patre, sed rata auctoritas harum rerum omnium à iure ciuili sumitur. quapropter non minus diligenter ea, quæ à maioribus accepistis, publica patrimonia iuris, quàm priuatæ rei uestræ retinere debetis; non solum, quòd hæc iure ciuili se

pta sunt ; sed etiam, quòd patrimonium unius incommodo dimittitur, ius amitti non potest sine magno incommodo ciuitatis. in hac ipsa causa Recuperatores*, si hoc nos non obtinebimus, ui armatis hominibus deiectum esse eum, quem ui armatis hominibus pulsum, fugatumq; esse constet:* Cæcina *rem non amittet, quam ipsam animo forti, si tempus ita ferret, amitteret : in possessionem in præsentia non restituetur, nihil amplius : populi* R. *causa, ciuitatis ius, bona, fortunæ, possessionesq; in dubium, incertumq; reuocabuntur : uestra auctoritate hoc constituetur, hoc præscribetur ; quicum tu posthac de possessione contendes, eum si ingressum modo deieceris, in prædium restituas oportebit: sin autem ingredienti, cum armata multitudine obuius fueris, & ita uenientem repuleris, fugaris, auerteris, non restitues. tum statueritis uim in cæde solum, non in animo libidinis : nisi cruor appareat, uim non esse factam ; iniuriarum delictum esse : qui prohibitus sit, nisi ex eo loco, ubi uestigium impresserit, deiici neminem posse ; iuris retinere sententiam, & æquitatem plurimum ualere oportere, an uerbo ac litera ius omne torqueri, uos statuite* Recuperatores*, utrum utilius esse uideatur. hoc loco percommode accidit, quòd non adest is, qui paulo ante affuit, & adesse nobis frequenter in hac causa solet, uir ornatissimus* C. Aquilius *: nam ipso præsente, de uirtute eius & prudentia timidius dicerem, quòd & ipse pudore quodam afficeretur ex sua laude, & me similis ratio pudoris à præsentis laude tardaret. cuius auctoritati dictum est ab illa causa concedi nimium nō oportere. nō*

uereor, de tali uiro ne plus dicam, quàm uos aut sentiatis, aut apud uos commemorari uelitis: quapropter hoc dicam, nunquam eius auctoritatem nimium ualere, cuius prudentiã populus R. in cauendo, non in decipiendo perspexerit: qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate seiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam populo R. promptam, expositamq; præbuerit: qui ita iustus & bonus uir est, ut natura, non disciplina consultus esse uideatur; ita peritus ac prudens, ut ex iure ciuili nõ scientia solum quædam, uerum etiam bonitas nata uideatur: cuius tantũ est ingenium, ita prompta fides, ut, quidquid inde haurias, purum, liquidumq; te haurire sentias. quare permagnam initis à nobis gratiam, cum eum auctorem uestræ defensionis esse dicitis. illud autem miror, cur uos aliquid contra me sentire dicatis, cum eum auctorem uos pro me appelletis, uestrum nominetis. ueruntamen quid ait iste uester auctor? Omnibus, quidquid uerbis actum pronunciatum.q; sit, conuenit. Ego ex isto genere consultorum nõ nominem, ut opinor, istum ipsum, quo uos auctore rem istam agere, & defensionem causæ constituere dicitis. qui cum istam disputationem mecum ingressus esset, non posse probari quenquam esse deiectum, nisi ex eo loco, in quo fuisset: rem, & sententiam interdicti mecum facere fatebatur, uerbo me excludi dicebat, à uerbo autem posse recedi nõ arbitrabatur. cum exemplis uterer multis, etiam illa materia æquitatis, ab uerbo & ab scripto plurimis sæpe in rebus ius æqui boniq; rationem esse seiunctam, semperq; id ualuisse plurimum, quod in se auctoritatis habuisset æquitatisq; plurimum: consolatus est me, & ostendit, in

hac ipsa causa nihil esse quod laborarē: nam uerba ipsa sponsionis facere mecum, si uellem diligenter attendere. quonam inquā modo? quia certe, inquit, deiectus est Cæcina ui hominibus armatis aliquo ex loco: si nō ex eo loco, quem in locum uenire uoluit, at ex eo certe, unde fugit. quid tum? Prætor, inquit, interdixit, ut, unde deiectus esset, eò restitueretur, hoc est quicūque is locus esset, unde deiectus esset. Ebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum esse Cæcinam, is, quo modo se restituisse dixit, necesse est male fecerit sponsionem. quid est Piso? placet tibi pugnare uerbis? placet causam iuris, & æquitatis, & nō nostræ possessionis, sed omnino possessionum omnium constituere in uerbo? ego, quod mihi uideretur, quod à maioribus factitatum, quod horum auctoritate, quibus iudicandum est, dignum esset: ostendi, id uerum, id æquū, id utile omnibus esse: spectari, quo consilio & qua sententia, nō quibus quidque uerbis esset actū. tu me ad uerbum uocas? non ante uenio, quàm recusaro. nego oportere, nego obtineri posse, nego ullam rem esse, quæ aut comprehendi satis, aut caueri, aut excipi possit, si aut præterito aliquo uerbo, aut ambigue posito, sententia & re cognita non id quod intelligitur, sed id quod dicitur, ualebit. quoniam satis recusaui, uenio iam quò uocas. quæro abs te, sim ne deiectus, non de Fulciniano fundo: neque enim Prætor, si ex eo fundo essem deiectus, ita me restitui iussisset, sed eò, unde deiectus essem. sum ex proximi uicini fundo deiectus, quà adibam ad istum fundum: sum de uia, sum certe alicunde, siue de priuato, siue de publico: eò restitui sum iussus. restituisse te dixisti: nego me ex edicto Prætoris restitutum esse.

quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut nostro defensio tua conficiatur necesse est. si ad interdicti sententiam confugis, & , de quo fundo actum sit tum, cum Ebutius restituere iubebatur, id quærendum esse dicis, neque æquitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis castris, præsidijsq́; uersaris: mea, mea est ista defensio: ego hoc uociferor, ego omnes homines deosq́; testor, cum maiores uim armatam nulla iuris defensione texerint, non uestigium eius, qui deiectus sit, sed factum illius, qui deiecerit, in iudicium uenire; deiectum esse, qui fugatus sit; uim esse factam, cui periculum mortis sit iniectum. istum locum fugis, & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo æquitatis ad istas uerborum angustias, & ad omnes literarum angulos reuocas. in ijs ipsis intercludere insidijs, quas mihi conaris opponere. non deieci, sed eieci. peracutum hoc tibi uidetur: hic est mucro defensionis tuæ: in eũ ipsum causa tua incurrat, necesse est: ego enim tibi refero: si non sum ex eo loco deiectus, quò prohibitus sum accedere; at ex eo sum deiectus, quò accessi, unde fugi. si Prætor nõ distinxit locum, quò me restitui iuberet, & restitui iussit, nõ sum ex edicto restitutus. uelim Recuperatores, hoc totum si uobis uersutius, quàm mea cõsuetudo defendẽdi fert, uidebitur, sic existimetis; primum, alium, nõme excogitasse; deinde, huius rationis non modo nõ inuentorem, sed ne probatorẽ quidem esse me; idq́; me nõ ad meã defensionem attulisse, sed illorũ defensioni retulisse: me pro meo posse iure dicere; neque in hac re, quam ego protuli, quæri oportere, quibus uerbis Prætor interdixit, sed de quo loco sit actum, cum inter-

dixit; neque in ui armatorum spectari oportere, in quo loco sit facta uis, uerum sit ne facta: te uero nullo modo posse defendere; in qua re tu uelis, uerba spectari oportere; in qua re nolis, non oportere. ueruntamen ecquid mihi respondetur ad illud quod antea dixi, non solum re & sententia, sed uerbis quoque hoc interdictum ita esse compositum, ut nihil commutandum uideretur? attendite diligenter quæso Recuperatores: *est enim uestri ingenij, non meam, sed maiorum prudentiam cognoscere: non enim sum id dicturus, quod ego inuenerim, sed quod illos non fugerit. cum de ui interdicitur, duo genera causarum esse intelligebant, ad quæ interdictum pertineret; unum, si qui ex eo loco, in quo esset; alterum, si ab eo loco, quò ueniret, ui deiectus esset. & horum utrũque, neque præterea quidquã, potest accidere* Recuperatores. *id adeo, si placet, considerate. si qui meam familiam de meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. si qui mihi præsto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum, & me introire prohibuerit, non ex eo, sed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerum, unum uerbum, quod satis declararet utrasque res, inuenerunt, ut, siue ex fundo, siue à fundo deiectus essem, uno atque eodẽ interdicto restituerer,* VNDE TV. *hoc uerbum, unde, utrunque declarat, & ex quo loco, & à quo loco. unde deiectus est Cæcina? ex urbe. unde deiecisti? ab urbe. unde deiecti* Galli? *à* Capitolio. *unde qui cum* Graccho *fuerunt? ex* Capitolio. *uidetis igitur hoc uno uerbo significari res duas, & ex quo, & à quo loco. cum autem eo restitui iubet, ita iubet; ut, si* Galli *à maioribus nostris postularent, ut eò restituerentur, un-*

de deiecti essent, & aliqua ui hoc assequi possent: non opinor eos in cuniculum, quà aggressi erant, sed in Capitolium restitui oportere. hoc enim intelligitur: unde deiecisti, siue ex quo loco, siue à quo loco, eò restituas. hoc iam simplex est, in eum locum restituas: siue ex hoc loco deiecisti, restitue in hunc locum: siue ab hoc loco, restitue in eum locum, non ex quo, sed à quo deiectus. ut si qui ex alto, cum ad patriam accessisset, tempestate subito reiectus optaret, ut cum esset à patria deiectus, eò restitueretur; hoc opinor optaret, ut à quo loco depulsus esset, in eum se fortuna restitueret, non in salum, sed in ipsam urbem, quam petebat: sic (quoniam uim uerborum necessario similitudine rerum aucupamur) qui postulat, ut à quo loco deiectus est, hoc est unde deiectus est, eò restituatur. cum uerba nos eò ducunt, tum res ipsa hoc sentire, atque intelligere cogit. etenim Piso (redeo nunc ad illa principia defensionis meæ) si quis te ex ædibus tuis ui hominibus armatis deiecerit, quid ages? opinor, hoc interdicto, quo nos usi sumus, persequere. quid? si qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit, quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur Prætor interdixerit, unde deiectus es, ut eò restituaris; tu hoc idem, quod ego dico, & quod perspicuum est, interpretabere, cum illud uerbum unde, in utranque rem ualeat, eoq; tu restitui sis iussus, tam te in ædes tuas restitui oportere, si è uestibulo, quàm si ex interiore ædium parte deiectus sis. ut uero iam Recuperatores nulla dubitatio sit, siue rem, siue uerba spectare uultis, quin secundum nos

indicetis;

iudicetis; exoritur hic, iam obrutis rebus omnibus & perditis, illa defensio, eum deiici posse, qui tum possideat; qui non possideat, nullo modo posse; itaque, si ego sim à tuis ædibus deiectus, restitui non oportere; si ipse sis, oportere. numera, quã multa in ista defensione falsa sint Piso. ac primũ illud attende, te iam ex illa ratione esse depulsum, quòd negabas quẽquam deiici posse, nisi qui in eo loco esset: nũc iam posse concedis: eum, qui nõ possideat, negas deiici posse. cur ergo aut in illud quotidianum interdictum, unde ille me ui deiecit, additur, cum ego possiderem, si deiici nemo potest, qui non possidet: aut in hoc interdictum, de hominibus armatis, non additur, si oportet quæri, possederit, nec ne? negas deiici nisi qui possideat. ostẽdo, si sine armatis, coactis ue hominibus deiectus quisquam sit, eum, qui fateatur se deiecisse, uincere sponsionẽ, si ostendat eũ non possedisse. negas deiici, nisi qui possideat. ostẽdo, ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui possit ostendere non possedisse eum, qui deiectus sit, condẽnari tamen sponsionis necesse esse, si fateatur esse deiectum. dupliciter homines deiiciuntur, aut sine coactis, armatis ue hominibus, aut per eiusmodi rationẽ ac uim. ad duas dissimiles res duo deuincta interdicta sunt. in illa ui quotidiana nõ satis est posse docere se deiectum, nisi ostendere possit, cum possideret, tum deiectum. ne id quidem satis est, nisi docet ita se possedisse, ut nec ui, nec clàm, nec precario possederit. itaque is, qui se restituisse dixit, magna uoce sæpe confiteri solet, se ui deiecisse: uerum illud addit, non possidebat: uel etiam, cum hoc ipsum concessit, uincit tamen sponsione, si planum facit, ab se illum aut ui, aut clàm,

aut precario possedisse. uidetis ne, quot defensionibus eũ, qui sine armis ac multitudine uim fecerit, uti posse maiores uoluerunt? hunc uero, qui ab iure, officio, bonis moribus ad ferrum, ad arma, ad cædem confugerit, nudũ in causa destitutumq́; uidetis: ut, qui armatus de possessione contendisset, inermis planè de sponsione certaret. ecquid igitur interest Piso inter hæc interdicta? ecquid interest, utrum hoc additum, cum A. Cæcina possederit, nec ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum dissimilitudo, ecquid auctoritas maiorum commouet? si esset additum, de eo quæri oporteret. additum non est, tamen oportebit? atqui ego in hoc Cæcinã non defendo: possedit enim Cæcina Recuperatores: & id tametsi extra causam est, percurram tamen breui, ut non minus hominem ipsum, quàm ius commune defensum uelitis. Cesenniam possedisse propter usumfructum non negas. qui colonus habuit conductum de Cesennia fundum, cum idem ex eadem cõductione fuerit in fundo, dubium est, quin, si Cesennia tum possidebat, cum erat colonus in fundo, post eius mortem hæres eodem iure possederit? deinde, ipse Cæcina, cum circuiret prædia, uenit in istum fundum, rationes à colono accepit. sunt in eam rem testimonia. postea cur Ebuti de isto potius fundo, quàm de alio, si quem habes, Cæcinæ denunciabas, si Cæcina non possidebat? ipse porrò Cæcina cur se moribus deduci uolebat, idq́; tibi de amicorum, etiam de ipsius C. Aquilij sententia responderat? at enim Sylla legem tulit. ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reip. querar, hoc tibi respondeo, adscripsisse eundem Syllam in eandem legem, si quid ius non es=

ſet rogari, eius ea lege nihilum rogatum. quid eſt, quod ius non ſit, quod populus iubere, aut uetare non poſsit? ut ne longius abeam, declarat iſta aſcriptio eſſe aliquid: nam niſi eſſet, hoc in omnibus legibus non adſcriberetur. ſed quæro abs te, putes ne, ſi populus iuſſerit me tuum, aut item te meum ſeruum eſſe, id iuſſum ratum atque firmum futurum? perſpicis hoc nihil eſſe, ut ★ in cæteris, quæ rogaui. primum illud concedis, non, quidquid populus iuſſerit, ratum eſſe oportere. deinde nihil rationis affers, quamobrem, ſi libertas adimi nullo modo poſſit, ciuitas poſſit: nam & eodem modo de utraque re traditum nobis eſt: & ſi ſemel ciuitas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. qui enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiritum non eſt? atque ego hanc adoleſcentulus cauſam cum agerem contra hominem diſertiſſimum noſtræ ciuitatis Cottam, probaui. cum Arretinæ mulieris libertatem defenderem, & Cotta Decemuiris religionem inieciſſet, non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudicari, quòd Arretinis adempta ciuitas eſſet; & ego uehementius contendiſſem, ciuitatem adimi non potuiſſe: Decemuiri prima actione non iudicauerunt; poſtea, re quæſita & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. atque hoc & contradicente Cotta, & Sylla uiuo iudicatum eſt. iam uero in cæteris, ut omnes, qui in eadem cauſa ſunt, & lege agant, & ſuum ius perſequantur, & omnes iure ciuili ſine cuiuſquam aut magiſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur, quid ego commemorem? dubium nemini ueſtrum eſt. certe quæri hoc ſolere me non præ-

terit (ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias) quemadmodum, si ciuitas adimi non possit, in colonias Latinas sæpe nostri ciues profecti sint. aut sua uoluntate, aut legis mulcta profecti sunt: quam mulctam si sufferre uoluissent, tamen manere in ciuitate potuissent. quid? quem paterpatratus dedidit, aut suus pater populus'ue uendidit, quo is iure amittit ciuitatem? ut religione ciuitas soluatur, ciuis R. traditur: qui cum est acceptus, est eorum, quibus est deditus. si non accipiunt, ut Mancinum Numantini, retinet integram causam, & ius ciuitatis. si pater uendidit, eum, quem in suam potestatem susceperat, ex potestate dimittit. iam populus cum eum uendidit, qui miles factus non est, non adimit ei libertatem, sed iudicat non esse eum liberum, qui, ut liber sit, adire periculum noluit. cum autem incensum uendidit, hoc iudicat; cũ ij, qui in seruitute iusta fuerint, cẽsu liberẽtur, eum, qui, cum liber esset, censeri noluerit, ipsum sibi libertatem abiudicasse. quòd si maxime ijsce rebus adimi libertas aut ciuitas potest, non intelligunt, qui hæc cõmemorant, si per has rationes adimi maiores posse uoluerũt, alio modo noluisse: nam ut hæc ex iure ciuili protulerunt, sic afferant uelim, quibus lege aut Romana ciuitas, aut libertas erepta sit. nam quod ad exilium attinet, perspicue intelligi potest quale sit: exilium enim non supplicium est, sed profugium portus'q; supplicij: nam qui uolunt pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eo solum uertunt, hoc est sedem ac locum mutant. itaque nulla in lege nostra reperietur, ut apud cæteras ciuitates, maleficium ullum exilio esse mulctatum. sed cum homines uincula, neces, ignominias'q; uitant, quæ

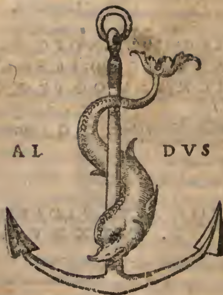
sunt legibus constitutæ, confugiunt quasi ad aram in exilium: qui si in ciuitate legis uim subire uellent, non prius ciuitatem quàm uitam amitterent: quia nolunt, non adimitur his ciuitas, sed ab his relinquitur, atque deponitur: nam cum ex nostro iure duarum ciuitatum nemo esse possit, tum amittitur hæc ciuitas denique, cum is, qui profugit, receptus est in exilium, hoc est in aliam ciuitatem. Non me præterit Recuperatores, tametsi de hoc iure multa prætereo, tamen me longius prolapsum esse, quàm ratio uestri iudicij postularit. uerum id feci, non quòd uos in hac causa hanc defensionem desiderare arbitrarer, sed ut omnes intelligerent, nec ademptam cuiquam ciuitatem esse, nec adimi posse. hoc cum eos scire uolui, quibus Sylla uoluit iniuriam facere, tũ omnes cæteros nouos, ueteresq; ciues: neque enim ratio afferri potest, cur, si cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas, non omnibus antiquissimis ciuibus possit. nam ad hanc quidem causam nihil hoc pertinuisse, primum ex eo intelligi potest, quòd uos ea de re iudicare non debetis; deinde, quòd Sylla ipse ita tulit de ciuitate, ut non sustulerit horum nexa atque hæreditates: iubet enim eodem iure esse, quo fuerint Ariminenses: quos quis ignorat duodecim coloniarum fuisse, & à populo R. hæreditates capere potuisse? quòd si adimi ciuitas A. Cæcinæ lege potuisset, magis illam rationem tamen omnes boni quæreremus, quemadmodum spectatissimum, prudentissimumq; hominem, summo consilio, summa uirtute, summa auctoritate domestica præditum, leuatum iniuria ciuem retinere possemus, quàm uti nunc, cum de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere, quisquam existat, nisi tui Sexte similis &

ſtultitia, & impudentia, qui huic ciuitatem ademptam eſſe dicat. qui quoniam Recuperatores ſuum ius non deſeruit, neque quidquam illius audaciæ, petulantiæq; conceſſit, derelinquo iam communem cauſam, populiq; R. ius in ueſtra fide ac religione depono. is homo ita ſe probatum uobis ueſtriq; ſimilibus ſemper uoluit, ut id non minus in hac cauſa laborarit; nec cõtenderit aliud, quàm ne ius ſuum diſſolute relinquere uideretur; nec minus uereretur, ne contemnere Ebutium, q̃ ne ab eo contemptus eſſe exiſtimaretur. quapropter ſi quid extra iudicium eſt, quod homini tribuendum ſit, habetis hominem ſingulari pudore, uirtute cognita, & ſpectata fide ampliſſimum, Etruriæ nomine totius in utraque fortuna cognitum multis ſignis & uirtutis, & humanitatis. ſi quid in contraria parte in homine offendendum ſit, habetis eum, ut nihil dicam amplius, qui ſe homines coegiſſe fateatur. ſin hominibus remotis de cauſa quæritis; cum iudicium de ui ſit, is, qui arguitur, uim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur; uerbo ſe, nõ æquitate defendere conetur; id quoque ei uerbum ipſum ereptum eſſe uideatis; auctoritatem ſapientiſſimorum hominum facere nobiſcum; in iudicium non uenire, utrum Cæcina poſſederit, nec ne; tamen doceri poſſediſſe; multo etiam minus quæri, A. Cæcinæ fundus ſit, nec ne; me tamen id ipſum docuiſſe, fundũ eſſe Cæcinæ: cũ hæc ita ſint, ſtatuite, quid uos tempora Reip. de armatis hominibus, quid illius confeſſio de ui, quid noſtra deciſio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, ut iudicetis.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X
Y Z. A A B B C C D D E E F F G G H H
I I K K L L M M N N O O P P Q Q.

Omnes quaterniones præter Q Q *duernionem.*

V E N E T I I S, A P V D A L D I F I L I O S.
M. D. X X X X V I.

AL DVS

